

Pascal Fontaine

Reis naar het hart van Europa 1953-2009

**De geschiedenis
van de Christen-Democratische Fractie
en de Europese Volkspartij
in het Europees Parlement**

Inleiding door Hans-Gert Pöttering
Voorwoord door Joseph Daul

LANNOO

Reis naar het hart van Europa

1953-2009

Pascal Fontaine

Reis naar het hart van Europa 1953-2009

De geschiedenis
van de Christen-Democratische Fractie
en de Europese Volkspartij
in het Europees Parlement

Inleiding door Hans-Gert Pöttering
Voorwoord door Joseph Daul

 | LANNOO

Dit boek is oorspronkelijk in november 2009 in het Frans gepubliceerd met de titel *Voyage au cœur de l'Europe. 1953-2009. Histoire du Groupe des Démocrates-Chrétiens et du Parti Populaire Européen au Parlement européen*, alsmede in het Engels (met de titel *Voyage to the Heart of Europe. 1953-2009. A History of the Christian-Democratic Group and the Group of the European People's Party in the European Parliament*) en in het Duits (met de titel *Herzessache Europa – Eine Zeitreise. 1953-2009. Geschichte der Fraktion der Christdemokraten und der Europäischen Volkspartei im Europäischen Parlament*).

Nu verschijnt het gelijktijdig in het Pools (met de titel *Podróż do serca Europy. 1953-2009. Historia Grupy Chrześcijańskich Demokratów i Europejskiej Partii Ludowej w Parlamencie Europejskim*), in het Spaans (met de titel *Viaje al corazón de Europa. 1953-2009. Historia del Grupo Demócrata-Cristiano y del Partido Popular Europeo en el Parlamento Europeo*) en in het Italiaans (met de titel *Viaggio nel cuore dell'Europa. 1953-2009. Storia del Gruppo Democratico-Cristiano e del Partito Popolare Europeo al Parlamento europeo*).

Nederlandse vertaling: verzorgd door ETC Europe - Bothof European Translations B.V.

Opmaak: MC Compo, Luik

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of op enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

© Uitgeverij Lannoo nv, Tielt, 2010

D. 2010, 6852. 52

Wettelijk depot: november 2010

NUR 697

ISBN 978-2-87386-671-6

INHOUDSOPGAVE

Inleiding door Hans-Gert Pöttering	19
Voorwoord door Joseph Daul	23
Lijst met afkortingen	25
Dankwoord	31
Introductie Waarom een boek over de geschiedenis van de fractie?	33
Het overleveren van erfgoed en het doorgeven van herinneringen	33
Voorwerp en onderwerp van de Europese geschiedenis	34
De methode: schriftelijke bronnen, getuigenissen en het streven naar transparantie	36
Waarom de titel <i>Reis naar het hart van Europa?</i>	37
Opzet van het werk	38
Deel I De tijd van de pioniers (1952-1979)	43
I Het begin van de opbouw van Europa	45
Het ontstaan van de Christen-Democratische Fractie	45
Het Schuman-initiatief van 9 mei 1950 en de grondleggers	47
De EGKS, de eerste verwezenlijking van de opbouw van Europa	49
De fractie, een instituut binnen een instituut?	50
De Europese familiegedachte en de christen-democratische waarden	52

De EDG, een teleurstelling voor de Christen-Democratische Fractie (1953-1954)	54
De vernieuwing van Messina mondt uit in de ondertekening van de Verdragen van Rome (1955-1957)	58
II De bliksemsnelle ontwikkeling van de nieuwe Europese gemeenschappen	61
Eén enkele Parlementaire Assemblee (1958): ‘van cocon tot vlinder’	61
Het Parlement bevestigt zijn onafhankelijkheid door Robert Schuman voor te dragen als voorzitter (maart 1958)	63
‘Euratom, een probleem van politieke wil’	64
De Christen-Democratische Fractie ondersteunt een versnelde invoering van de gemeenschappelijke markt (1958-1968)	67
Europa wordt populair	70
Profilering als gemeenschappelijke commerciële mogendheid	71
De voltooiing van de douane-unie (1968-1969)	72
III De verdediging van het communautaire model (1961-1966)	73
De plannen-Fouchet: misverstanden en botsingen rond een toekomstige politieke unie (1961-1962)	73
De Christen-Democratische Fractie is niet tevreden met louter interstatelijke samenwerking	74
De ‘crisis van de lege stoel’ en het ‘compromis van Luxemburg’ (juni 1965-januari 1966)	77
IV Het gemeenschappelijk landbouwbeleid, oogappel van de christen-democraten	83
De Conferentie van Stresa stippelt de hoofdlijnen van het GLB uit (1958)	83
De drie marathononderhandelingen (1962-1968)	85
Het plan-Mansholt (1968) zet een diepgaande hervorming van het GLB in gang	88
Het GLB blijft toch ‘de kern van de Gemeenschap, het hart van de Europese eenwording’	90
V De lange weg naar de monetaire unie	93
De instorting van het systeem van Bretton Woods (1971) leidt tot een monetaire crisis in Europa	95

‘De slang’ vermindert de wisselkoersschommelingen	95
De Top van Parijs: doel ‘Europese Unie’ (oktober 1972)	96
De fractie is voor een Europees monetair fonds met krachtige middelen	97
Versterking van de christen-democraten door het ontstaan van het Europees Monetair Stelsel (1978)	98
VI De Christen-Democratische Fractie speelt de troefkaart van de begroting in het Europees Parlement	101
Een toename van de begrotingsbevoegdheid: de financiële verdragen van 1970 en 1975	102
De Rekenkamer onder de beschermende vleugel van Heinrich Aigner	104
De ‘Notenboom-procedure’	104
VII De eerste uitbreiding van de Gemeenschap (1972)	107
Het herstel van Den Haag (1969), een nieuwe opleving voor Europa: voltooiing, verdieping, uitbreiding	107
De verwickelingen rond de Britse kandidatuur voor de Europese Gemeenschap	108
De komst van nieuwe Ierse leden in de Christen- Democratische Fractie... maar de Britten moeten nog even wachten	112
Nieuwe vooruitgang richting een politieke unie (1972-1974)	114
VIII Het democratische keerpunt van de Zuid-Europese landen (1974-1975)	117
De Anjerrevolutie in Portugal (april 1974)	118
De crisis op Cyprus leidt tot de val van de Griekse kolonels (juli 1974)	119
De dood van Generaal Franco en de democratisering van Spanje (november 1975)	120
IX De communautaire sociale politiek: een avant-gardistische politiek van de christen-democraten (1953-1979)	123
De eerste concrete resultaten van de EGKS	123
Dat het economische en het sociale aspect mogen samengaan ‘als vlammen en vuur’	124
Het wordt concreet voor de burgers: vrij verkeer van werknemers	126

	De sociale dialoog van de Christen-Democratische Fractie met bedrijven en vakbonden	129
X	De Christen-Democratische Fractie is solidair met de door de Sovjet-Unie onderdrukte naties	133
	Berlijn: 'de muur der schaamte' (1961)	134
	Onderdrukking in Hongarije (oktober 1956) en in Tsjecho-Slowakije (augustus 1968)	135
	De Top van Helsinki (1975): realiteit of illusie van dooi in de betrekkingen tussen oost en west?	136
	Een gedurfd initiatief van de fractie: Europese samenwerking op het gebied van wapenning (1978)	139
XI	Een historische en morele erfenis: hulp aan Afrika	141
	De bijdrage van de Christen-Democratische Fractie aan de Overeenkomsten van Yaoundé I (juli 1963) en Yaoundé II (1969)	142
	De Conferentie van Lomé: een keerpunt in de verhoudingen van wederzijdse solidariteit (februari 1975)	143
	De Christen-Democratische Fractie en de moeilijke strijd om de rechten van de mens in Afrika: een tegenstrijdige balans	145
XII	De dagelijkse gang van zaken in de Christen-Democratische Fractie van 1952 tot 1979	149
	Een Duits-Italiaans condominium binnen de Christen-Democratische Fractie?	149
	De eerste voorzitters	151
	Een 'vereniging' van Europeanen	152
	Europa bereizen en ontdekken	153
	De oprichting van een supranationaal secretariaat	155
	'Ware monniken ten dienste van de instellingen van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat!'	159
XIII	Naar de eerste Europese verkiezingen (juni 1979)	163
	Het ontstaan van de Europese Volkspartij	163
	De Christen-Democratische Fractie ligt een punt voor op de Socialistische Fractie	166
	Rechtstreekse algemene verkiezingen: 'veel hoop' voor de christen-democraten	167

10 juni 1979: Een grote dag voor de Christen-Democratische Fractie en de Europese Volkspartij	170
Deel II De tijd van de bouwers (1979-1994)	175
XIV Samenstelling van de nieuw gekozen fractie (juli 1979)	177
De indrukwekkende Duitse delegatie	179
De Italiaanse delegatie, de andere 'grote'	182
Sterke persoonlijkheden in de Belgische, Franse, Nederlandse, Ierse en Luxemburgse delegaties	185
XV Het politieke leven en de structuur van de fractie tijdens de eerste zittingsperiode (1979-1984)	189
Uitbreiding van het secretariaat en het behoud van het supranationale karakter ervan: de taak van Giampaolo Bettamio	190
De EVP-Fractie overtuigt de Griekse parlementsleden zich bij de fractie te voegen (december 1981)	194
De verloren strijd van Egon Klepsch om de 'voorzittersstoel' en de verkiezing van Paolo Barbi (1982)	195
XVI Het Van Aerssen-initiatief: het begin van het institutionele debat binnen de EVP-Fractie (1979-1984)	201
Een dubbele strategie: 'kleine stapjes' en een nieuw verdrag	201
Van het Genscher-Colombo-project (november 1981) naar het ontwerpverdrag van het Europees Parlement betreffende de Europese Unie (februari 1984)	203
XVII Naar volledige erkenning van het Europees Parlement als medebegrotingsautoriteit (1979-1984)	209
De verwerping van de begroting voor 1980: het uur der waarheid voor het gekozen Parlement	210
De 'leerstelling van Adonnino' (1981): de begroting is een beleidsinstrument, niet zomaar een boekhoudkundig document	212
Naar een oplossing van de begrotingscrises (1981-1984)	214

	De weigering kwijting te verlenen voor de begroting voor 1982: een waarschuwing aan de Commissie	217
XVIII	Het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB): het vat der Danaïden op begrotingsgebied	219
	Het schandaal van de overschotten	220
	Het moderniseren van de landbouw	221
	De EVP-Fractie ondersteunt de hervorming van de Commissie	223
XIX	Het hoofd blijven bieden aan de sovjetdreiging	225
	De desillusie van de detente	225
	‘Niet rood en niet dood’: de crisis van de raketten in Europa (1979-1984)	228
	Naar een gemeenschappelijke defensie	230
XX	De nieuwe lichtung parlementsleden van de EVP bij de verkiezingen van juni 1984	235
	Mislukking of succes in de verkiezingen van 14 en 17 juni 1984?	235
	Egon Klepsch neemt de teugels van de fractie opnieuw voor lange tijd in handen	236
	De Europese kroning van Pierre Pflimlin tot Voorzitter van het Europees Parlement op 24 juli 1984	239
	De strijd om spreektijd: <i>prima donna's</i> versus <i>backbenchers</i>	240
	Aanpassingen aan halve zittingsperioden (januari 1986 en januari 1987)	241
	Een nieuwe secretaris-generaal: Sergio Guccione (februari 1986)	242
XXI	Naar een Europese Akte en de grote interne markt: de ‘doelstelling voor 1992’	245
	Het politieke klimaat is gunstig (juni-juli 1984)	245
	De ‘Kangoeroegroep’ brengt de interne markt in beweging	247
	Het Witboek van de Commissie, de oprichtingsakte van de interne markt	249
	De Europese Raad van Milaan: een overwinning voor de Europeanen (juni 1985)	251
	De EVP-Fractie besluit het beste te maken van de Europese Akte (februari 1986)	253

	De toenemende inspanningen van de EVP-Fractie voor de 'doelstelling voor 1992'	255
	De interne markt: al met al een positieve balans	257
XXII	Het Europa van de symbolen en van de burgers: van het Comité-Adonnino (1984) naar het Verdrag van Maastricht (1992)	261
	De twaalf sterren van Alexandre en de Negende van Beethoven	261
	Het opheffen van de grenscontroles	264
	Uitwisselingen van jongeren	264
	Het Europees burgerschap	265
	De Europese ombudsman	267
	Actief en passief kiesrecht bij gemeenteraadsverkiezingen en voor het Europees Parlement	268
XXIII	De bescherming van de mensenrechten en de bestrijding van armoede	271
	Het instellen van de Sacharov-prijs	271
	De Commissie rechten van de vrouw	273
	De vluchtelingen van de Joegoslavische crisis	276
	De mensenrechten in de Sovjetlanden	277
	De bevolking van Latijns- en Midden-Amerika bevindt zich tussen twee totalitaire regimes	280
	'... Waar honger heerst, kan geen vrijheid zijn'	282
	Het hervatten van de Noord-Zuiddialoog: de Overeenkomst van Lomé II	284
	De 'opmerkelijke bijeenkomst' van Lomé III	286
	Belangrijkste doelstelling van de Overeenkomst van Lomé IV: het bevorderen van de democratie in Afrika	288
XXIV	De derde zittingsperiode van het gekozen Parlement : uitbreiding van de politieke familie van de EVP (1989-1994)	291
	De aansluiting van de Spaanse volkspartij (Partido Popular)	292
	De kandidatuur van de Britse conservatieven wordt 'bevroren'... (juli 1989)	293
	... en uiteindelijk goedgekeurd (april 1992)	296

Vervrouwelijking en geleidelijke verjonging van de EVP-Fractie	297
Vrouwen en mannen met karakter voegen zich bij het melkwegstelsel van de EVP	299
Een verrassing: de komst van Valéry Giscard d'Estaing (december 1991)	302
Veranderingen in de leiding van de fractie: het voorzitterschap van Leo Tindemans en de nieuwkomers op het secretariaat (januari 1991- juli 1994)	303
XXV De val van de Berlijnse Muur (november 1989), de hereniging van Duitsland en het einde van het Sovjetrijk (1991)	307
Een onverwachte omslag	307
De eerste tekenen van verandering in de Sovjet-Unie	308
Het voorzitterschap van de EVP-Fractie in Moskou (maart 1987)	309
De muur van schaamte scheurt (begin 1989)	311
Hoe reageerde de fractie op de val van de Berlijnse Muur? (november 1989)	311
De EVP-Fractie is voor een snelle hereniging van Duitsland binnen de Europese Unie	314
Het uiteenvallen van de USSR (december 1991)	318
Het Baltische universum hervindt 'zijn plaats op de kaart van Europa en in het bewustzijn van de westerse landen'	319
XXVI De oorlog in Joegoslavië (1990-1995) en de gevolgen daarvan	323
De oorlog keert terug in Europa	323
Op weg naar de onafhankelijkheid van de westelijke Balkanlanden	325
Oorlog, bloedbaden en ethnische zuivering in Bosnië (1992-1995)	329
Het Vance-Owen-plan	330
De EVP-Fractie neemt humanitaire en politieke initiatieven	331
Het einde van het conflict in Bosnië-Herzegovina	332

XXVII	De rol van de EVP-Fractie bij de totstandkoming van het Verdrag van Maastricht (1992)	335
	Tijdens de Assisen van Rome (november 1990) richten de nationale en Europese parlementsleden zich op een federaal Europa	335
	Beseffen dat het Europese continent zich herenigt, en voortvarend optreden	337
	Het congres van de EVP in Dublin (15-16 november 1990) stelt eisen aan de vooravond van de Intergouvernementele Conferenties van 1991	337
	De ‘Groep van Zes van de EVP’, de politieke motor tijdens de onderhandelingen over het Verdrag van Maastricht (1991-1992)	339
XXVIII	Het Verdrag van Maastricht draagt het stempel van de christen-democraten	343
	Een grote stap vooruit voor de opbouw van Europa	343
	Het referendum in Denemarken, een pijnlijke afwijzing door het volk (juni 1992)	345
	Het rapport-Herman over de Europese Grondwet (februari 1994)	347
XXIX	De uitbreiding met Oostenrijk, Zweden en Finland	349
	De kortstondige Europese economische ruimte (1992)	349
	De last van de neutraliteit	350
	Geen uitbreiding zonder verdieping?	352
	De EVP-Fractie stemt voor toetreding van de drie landen	354
Deel III	De tijd van de nieuwe grondleggers (1994-2009)	355
Proloog	De verandering binnen de EVP-Fractie tussen 1994 en 2009: een <i>success story</i>	357
XXX	De EVP-Fractie onder het voorzitterschap van Wilfried Martens (1994-1999)	361
	De nieuwe afgevaardigden in de fractie in juni 1994	361
	De partijvoorzitter neemt de leiding over de fractie (juli 1994)	366

	Het levensbedreigende gevaar van concurrentie van rechts: de strategie van tegenaanval van Kohl-Martens	370
	Het 'bungalowgesprek' van 24 maart 1998 en de toetreding van Forza Italia tot de fractie op 9 juni 1998	373
XXXI	De EVP-ED-Fractie onder het voorzitterschap van Hans-Gert Pöttering (1999-2007)	377
	Een grote overwinning: de EVP-ED-Fractie wordt de grootste macht in het Parlement (1999)	377
	Hans-Gert Pöttering verkozen tot fractieleider (13 juli 1999)	383
	De eerste politieke handelingen van de nieuwe voorzitter: de naam van de EVP-ED-Fractie, het voorzitterschap van het Europees Parlement voor de EVP-ED en de delicate Oostenrijkse kwestie	385
	' <i>To be or not to be</i> ' in de fractie? vragen de Britse conservatieven zich weer af	388
	De nieuwe verkozenen van juni 2004 en januari 2007	390
XXXII	Het secretariaat van de EVP-ED-Fractie van 1994 tot 2009	397
	De leiding over het secretariaat: Gerhard Guckenberger, Mário David, Klaus Welle, Niels Pedersen en Martin Kamp	397
	Vernieuwing en professionalisering	403
	Liften van Babel en koffers op wieltjes	405
	Tijdelijke werkrachten of kathedraalbouwers?	408
XXXIII	Het continent verenigen: van 15 naar 27 lidstaten	411
	Europa opent zijn deuren: het historische besluit van Kopenhagen in juni 1993	411
	De pretoetredingsstrategie van de EVP-Fractie	414
	De stellingen van de EVP bevestigd door de Europese Raad van december 1997	418
	Vorbereiding van de uitbreiding in het Parlement en in de fractie	421
	Europa hervonden	422

XXXIV	De institutionele vergaderingen: Amsterdam (1997): een matig succes, Nice (2000): een mislukking	427
	De door artikel N van het Verdrag van Maastricht voorgeschreven conferentie	427
	Het Verdrag van Amsterdam (oktober 1997): tussen schaduw en licht	430
	Het oude dilemma van de Unie: de verdieping opofferen voor de uitbreiding?	433
	De mislukking van Nice (december 2000)	435
XXXV	Een toekomst voor de Unie: van de Europese Grondwet (oktober 2004) tot het Verdrag van Lissabon (oktober 2007)	437
	Na de mislukking van de Intergouvernementele Conferentie van Nice (december 2000), het succes van de Europese Conventie (2002)	437
	De invloed van de EVP-ED in het presidium van de conventie (februari 2002- juni 2003)	442
	Naar het grondwettelijk verdrag (oktober 2004)	445
	De ‘donderslag’ van de negatieve referenda in Frankrijk en Nederland (mei 2005)	448
	De nieuwe adem komt uit Parijs: het vereenvoudigde Verdrag van Lissabon van 13 december 2007	449
	Ook Ierland zegt nee (13 juni 2008)	451
XXXVI	Het Parlement versterkt zijn politieke greep op de Commissie: de rol van de EVP-Fractie in de ontwikkelingen in de Commissie-Santer (1994), -Prodi (1999) en -Barroso (2004)	453
	De nieuwe interinstitutionele betrekkingen tussen het Parlement en de Commissie na Maastricht (1992)	453
	De Commissie-Santer en de geleidelijke ‘parlementarisering’ van het Europese politieke stelsel (1994-1999)	455
	De Commissie-Prodi biedt de EVP-ED-Fractie de kans eisen te stellen (1999-2004)	461
	De Commissie-Barroso geniet de massale steun van de EVP-ED-Fractie (2004-2009)	464

XXXVII	De interne markt en de mondialisering	469
	De ‘interne markt’ van 1993: groeifactor?	469
	Het Europa ‘van groei en werkgelegenheid’ organiseert zich op basis van de strategie van Lissabon	473
	Drie overwinningen voor de burgers: lagere telefoon- tarieven, dienstverlening van betere kwaliteit en respect voor het milieu	475
	De fractie is voor uitbreiding van de wereldhandel (de rondes van Seattle, Doha en Cancún...)	479
XXXVIII	De euro, schild tegen de internationale monetaire chaos (1999-2009)	483
	‘De lange weg naar de euro’	483
	De strijd van de convergentiecriteria	489
	De noodzakelijke onafhankelijkheid van de Europese Centrale Bank	491
	De euro, een succes voor de EVP	492
	Oktober 2008: de wereldwijde financiële crisis, de Europeanen gaan de confrontatie aan gesteund door de Eurogroep en een sterke eenheidsmunt	495
	Een Europese economische regering?	496
XXXIX	De nieuwe internationale strategie van de fractie in het uitgebreide Europa	497
	De Europese roeping van de westelijke Balkanlanden	497
	De fractie steunt de democratische krachten in Wit-Rusland, Oekraïne, Moldavië en Georgië	500
	Moeilijke betrekkingen met Rusland	505
	Open blijven voor de mediterrane en Arabische wereld	507
	De ‘gewetenskwestie’ van het geval Turkije (2004)	508
XL	Vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid in de Europese Unie	511
	Het vrije verkeer van personen in concrete vorm brengen: het Schengengebied (1985-1995)...	511
	... maar ook de veiligheid garanderen	513
	Drugsbestrijding	515
	De nieuwe terroristische bedreigingen	516
	Europol	519

	Het immigratiebeleid controleren	523
	Voor een veiliger Europa	526
XLI	De spirituele waarden van de EVP-ED-Fractie: overleg en verdraagzaamheid	527
	‘Wij bouwen een Unie van waarden’	527
	De grondrechten	528
	De waarden van de EVP in de Europese Grondwet: de discussie over het ‘joods-christelijke erfgoed’	530
	De dialoog met de orthodoxe Kerk	535
	Openstelling van de fractie voor de moslimwereld	537
	Ontmoetingen met de dalai lama	539
	Een belangrijke waarde van de fractie: verdraagzaamheid	539
	Het icoon van de EVP-Fractie: Robert Schuman	542
XLII	De openstelling van de EVP-ED-Fractie voor de Europese burgerlijke en politieke samenleving	545
	De fractie tegenover de Europeanen	545
	Studiedagen en vergaderingen buiten het Bureau van de fractie	545
	Prospectieve reflectie binnen de fractie: van Nostradamus (1996) tot het European Ideas Network (2002)	550
	Bevoorrechte betrekkingen met de nationale parlementen	557
XLIII	De EVP-ED-Fractie onder het voorzitterschap van Joseph Daul (2007-2009) en het succes bij de verkiezingen van juni 2009	561
	De verkiezing van Joseph Daul en het nieuwe voorzitterschap van de fractie (9 januari 2007)	561
	De zo efficiënt mogelijke organisatie van het parlementaire werk	564
	De persoonlijke betrokkenheid van Joseph Daul bij het ondersteunen van de zusterpartijen in Midden- en Oost-Europa	570
	De fractievoorzitter tijdens het Duitse voorzitterschap (januari-juni 2007) en het Franse voorzitterschap (juli - december 2008)	576
	Onrust in Praag: het hachelijke Tsjechische presidentschap in de Unie (1 januari-30 juni 2009)	580
	De politieke voorbereidingen voor de Europese verkiezingen van juni 2009	583

Het grote succes van de EVP-Fractie op de avond van 7 juni 2009	588
Joseph Daul aan zet na zijn herverkiezing voor het voorzitterschap van de fractie op 23 juni 2009	589
De intensieve voorbereidingsfase voor de constituerende vergadering van 14 tot 16 juli 2009	593
De verkiezing van Jerzy Buzek, het eerste succes van de EVP tijdens de nieuwe zittingsperiode	594
Conclusie Wortels, nalatenschap, toekomst	597
Verklaring en zin van de geschiedenis van de fractie	597
Crisissen, tekenen van verandering	598
Overtuiging en verdraagzaamheid	598
Wat te leren uit de Britse episode	601
De nieuwe ‘stichtende leden’ van het herenigde Europa	604
De verantwoordelijkheid van de opkomende generaties	605
Vijf voorwaarden voor het toekomstige succes van de EVP	607
‘Europa is een kwestie van oorlog of vrede’	608
Bijlagen	
Bijlage 1 Chronologisch overzicht	613
Bijlage 2 Ledenlijst van de CD-, EVP-, EVP-ED-Fracties sinds 1952	625
Bijlage 3 Zittingsperiodes, voorzitters, secretarissen-generaal	649
Bijlage 4 Winnaars van de Robert Schuman-medaille	653
Bijlage 5 Vertegenwoordiging van de EVP-Fractie in het Europees Parlement en verdeling van de nationale delegaties binnen de fractie	657
Bijlage 6 Externe vergaderingen van de EVP-Fractie	673
Bijlage 7 Lijst voor persoonsnamen	681
Bijlage 8 Lijst van functionarissen van de fractie op 31 december 2008	699
Bijlage 9 Lijst van de op 7 juni 2009 verkozen fractieleden	705
Bijlage 10 Verwijzingen	711

INLEIDING

De Europese eenwording is het grootste vredeswerk dat de geschiedenis – niet alleen van ons continent, maar van de gehele wereld – ooit heeft gekend. Een dergelijke visie op en evaluatie van de geschiedenis kan voor velen overdreven, ongepast en zelfs pathetisch lijken, maar daarom is het nog niet minder waar.

Te snel wordt namelijk vergeten welke lange weg Europa is gegaan: van een continent dat verscheurd was door vijandelijkheden naar een Europese Unie waarin vandaag de dag, op basis van ‘eenheid in verscheidenheid’, bijna 500 miljoen inwoners samenleven, verdeeld over 27 landen, die dezelfde waarden en beginselen delen. Alleen wanneer men weet waar men vandaan komt, weet men waar men zich bevindt en is men in staat te beslissen waar men heen wil gaan. Het is van belang ervoor te zorgen dat ons historisch besef bewaard blijft en dat de informatie over het verleden op correcte wijze wordt doorgegeven aan de jongeren die de toekomst zullen vormen, zodat de in het verleden opgedane ervaringen de basis kunnen leggen voor onze weg naar de toekomst.

Na de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog hebben de partnerlanden van Duitsland de moed, de kracht en de scherpzinnigheid gehad dit land de hand toe te steken en een begin te maken met het vredeswerk van de Europese eenwording. Robert Schuman, een van de grootheden van de Europese eenwording, zowel door zijn voorbeeldfunctie als door zijn optreden, heeft het revolutionaire project van een ‘Europese Gemeenschap van Kolen en Staal (EGKS)’, dat hij samen met Jean Monnet had uitgedacht, tot werkelijkheid gemaakt. Dit was de eerste stap op de lange weg die, ondanks de voetangels en klemmen waarmee hij bezaaid was, zou schitteren van succes. Het gelukkige en historische toeval wilde dat Robert Schuman in Konrad Adenauer, Alcide De Gasperi en anderen vrienden vond die zijn ideeën deelden. Het vervult ons met trots dat het voornamelijk christen-democraten

zijn die verantwoordelijk waren voor het proces van verzoening en eenwording van Europa. Zij waren zich er allen van bewust dat de Europese eenwording niet zomaar vanzelf uit de lucht zou komen vallen (wat ook heden ten dage nog geldt) en nooit volledig gerealiseerd zou worden. Maar kleine stappen zijn net zo belangrijk als grote beslissingen. Waar het om gaat, zowel toen als nu, is dat men de goede kant op gaat: wij blijven trouw aan onze beginselen en willen geen Europa van regeringen, geen intergouvernementeel Europa, maar een Europese Unie die gehecht is aan het ‘communautaire systeem’, een Europa dat collectief optreedt door middel van sterke instellingen. Om met Jean Monnet te spreken: ‘Niets is mogelijk zonder mensen, niets is duurzaam zonder instellingen.’

Een van deze instellingen is het Europees Parlement. Dit parlement, dat is voortgekomen uit een instelling met de naam ‘Assemblée’, is vandaag de dag machtig en invloedrijk. Zonder het Europees Parlement zou de Europese Unie niet zijn wat zij nu is. Het Europees Parlement heeft op vele gebieden een pioniersrol vervuld en doet dit nog steeds. Het werd aangevoerd door de Christen-Democratische Fractie, tegenwoordig Fractie van de Europese Volkspartij (EVP), die altijd gepleit heeft voor een nieuw Europa dat in staat zou zijn op te treden en dat gegrondvest zou zijn op democratie en parlementarisme. Onze fractie (sinds 1999 veruit de grootste fractie in het Europees Parlement) boekte en boekt hierin nog altijd meer succes dan – zelfs bij het belangstellende publiek – algemeen bekend is. Totdat de Britse conservatieven na de Europese verkiezingen van 2009 de fractie verlieten (wat naar mijn mening een grote strategische vergissing was), was onze fractie de enige in het Europees Parlement waarin afgevaardigden uit alle 27 landen van de Europese Unie vertegenwoordigd waren. Voordat ik in januari 2007 mijn functie van fractievoorzitter neerlegde, heb ik het Bureau voorgesteld de geschiedenis van de fractie te laten optekenen. Het Bureau heeft hiermee unaniem ingestemd. En dit is het resultaat. Pascal Fontaine, die lange tijd *adjunct-secretaris-generaal van de fractie* is geweest, is erin geslaagd de geschiedenis van de christen-democraten in het Europees Parlement vanaf het begin, in 1953, te reconstrueren en vast te leggen in een wetenschappelijk objectief, inzichtelijk en historisch juist werk. Langs deze weg zou ik graag mijn grote dank uitspreken aan Pascal Fontaine en zijn medewerkers en medewerksters! Ook wil ik degene bedanken die mij als fractievoorzitter heeft opgevolgd, mijn collega en vriend Joseph Daul, die dit project onvoorwaardelijk heeft gesteund.

Als lid van het Europees Parlement sinds de eerste rechtstreekse algemene verkiezingen in 1979 heb ik deel mogen uitmaken van de

geschiedenis van onze politieke fractie en deze mede vorm mogen geven. Ik heb op basis van vriendschap samengewerkt met alle voorzitters van onze fractie die er sinds 1979 zijn geweest: Egon Klepsch, Paolo Barbi, Leo Tindemans, Wilfried Martens – als vicevoorzitter van 1994 tot 1999 – en de huidige voorzitter Joseph Daul. Ik kijk met dankbaarheid terug op mijn jaren als voorzitter van onze fractie (van juli 1999 tot januari 2007) en als Voorzitter van het Europees Parlement (van januari 2007 tot juli 2009). Op deze weg ben ik bijgestaan door de zeer betrokkensecretarissen-generaal van de fractie, Klaus Welle (1999-2004) en Niels Pedersen (2004-2007). Klaus Welle heeft toen ik voorzitter was ook als kabinetschef met mij gewerkt. Op dit moment is hij secretaris-generaal van het Europees Parlement. Het feit dat hij mij gedurende vele jaren terzijde heeft gestaan was een van de meest gelukkige ervaringen in mijn politieke leven. Wij hadden vrijwel altijd hetzelfde oordeel over politieke kwesties en persoonlijke aangelegenheden, wat ik niet alleen als iets uitzonderlijks heb beleefd, maar ook als een groot geluk.

Het mooiste wat ik gedurende mijn vele jaren in het Europees Parlement heb mogen meemaken, was dat de hereniging van Duitsland op 3 oktober 1990 werd erkend door het Europees Parlement – in tegenstelling tot wat zich voordeed in een aantal Europese hoofdsteden – en dat wij op 1 mei 2004 enkele voormalige communistische landen hebben kunnen opnemen in de Europese Unie: Estland, Letland, Litouwen, Polen, de Tsjechische Republiek, Slowakije, Hongarije en Slovenië. De vrijheid heeft overwonnen. Dat het ons gegeven was dit nog te beleven, blijft voor mij het wonder van deze tijd. Het is mogelijk geweest de verdeeldheid in Europa te boven te komen omdat wij in het westelijke gedeelte van ons continent trouw zijn gebleven aan onze waarden, omdat deze waarden een aantrekkingskracht hebben gehad voor Midden- en Oost-Europa en omdat de bevolking die naar deze waarden verlangde deze vrijheid vreedzaam heeft veroverd.

Vandaag de dag is het zoals het in de Verklaring van Berlijn van 25 maart 2007 zo fraai wordt verwoord: ‘Wij burgers van de Europese Unie hebben het geluk verenigd te zijn.’

In de tijd die voor ons ligt zal onze politieke en morele missie bestaan uit het bewaren van het erfgoed van onze christen-democratische overtuigingen en het trouw blijven aan onze waarden: eenwording van ons continent op basis van menselijke waardigheid, fundamentele rechten, vrijheid, democratie, het recht op en de beginselen van solidariteit en subsidiariteit. Wanneer wij deze waarden in ere houden, zal de Fractie

van de Europese Volkspartij (EVP) in de toekomst even glansrijk haar weg blijven vervolgen en onze burgers weten te winnen voor onze *core business*: Europa.

Hans-Gert Pöttering

Lid Europees Parlement

Voorzitter Europees Parlement (2007-2009)

Voorzitter politieke Fractie EVP-ED (1999-2007)

VOORWOORD

De opbouw van Europa – die begonnen is met de Verklaring van Robert Schuman van 9 mei 1950 en die nog altijd doorgaat sinds het Verdrag van Lissabon – is een fantastisch menselijk avontuur. En ook de geschiedenis van de EVP-Fractie is een fantastisch menselijk avontuur.

Een avontuur dat onze naties, 500 miljoen Europeanen die vandaag de dag weer verenigd zijn, meer dan zestig jaren van vrede en relatieve welvaart heeft gebracht.

Met trots kan ik zeggen dat ik behoor tot de politieke familie van de Europese Volkspartij, al drie zittingstermijnen lang de grootste en meest invloedrijke parlementaire fractie. Op dit moment leid ik deze fractie, die een cruciale rol heeft gespeeld in dit Europese epos.

De Europese Volkspartij heeft altijd geloofd in Europa, vanaf de grondleggers van Europa – Monnet, Schuman, Adenauer, De Gasperi, Pflimlin, om er maar een paar te noemen die vrijwel allemaal lid waren van de EVP – tot aan de betrokken actoren van vandaag de dag, staats- hoofden en regeringsleiders, parlementsleden, maar ook activisten. De EVP heeft in haar optreden altijd het belang van Europa voor ogen gehad en Europa gemaakt tot wat het nu is: een gemeenschap van mensen die met elkaar verbonden zijn door de waarden van eerbied, vrijheid, verantwoordelijkheid en verdraagzaamheid.

De Europeanen hebben een lange geschiedenis en zij zijn ook zelf het grootse resultaat van die geschiedenis. Toch ontkomen zij niet aan de mondialisering en aan de consequenties daarvan, die zowel bevrijdend als angstaanjagend zijn, en streven zij ernaar – met trots maar zonder arrogantie – anderen deelgenoot te maken van hun idealen en hun humane visie op de samenleving.

De geschiedenis van onze fractie vertoont gelijkenis met de geschiedenis van ons continent sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog. In de loop van deze jaren is de wereld en is Europa sneller veranderd

dan ooit, en is de EVP zeker ook veranderd. Maar ik ben er ook van overtuigd dat mede door de EVP de wereld ten goede is verbeterd.

De intentie was dat dit werk, dat mij als Elzasser, Fransman en Europeaan zeer heeft geraakt, levend, oprecht en betrouwbaar zou zijn.

Het werk is bedoeld om de nieuwsgierigheid te bevredigen van de jongeren die zich, nu Europa voor hen zo natuurlijk is, af en toe afvragen waarom mijn generatie en al die mensen wier gezamenlijke passie en streven in dit boek de revue passeren, zo hard hebben gewerkt om de fouten uit het verleden niet opnieuw te begaan.

Het heeft ook als doel verhelderend te zijn voor de huidige Europese besluitvormers in hun moeilijke dagelijkse werkzaamheden, en hun moed te geven om, met dezelfde zelfopoffering, hetzelfde gevoel voor visie en dezelfde politieke moed als hun voorgangers, stand te houden tegen de uitdagingen van de wereld van tegenwoordig.

De waarden die de EVP hoog in het vaandel heeft staan, zijn duidelijk de modernste ooit: het vertrouwen dat de Europeanen in onze plannen hebben gesteld tijdens de Europese verkiezingen van 2009 is hier het bewijs van.

Ik hoop dat iedereen door het lezen van dit werk met de nodige afstand, op wellicht minder bevooroordeelde wijze, een mening zal kunnen vormen over de ontwikkelingen van dit moment. Mij geeft het de moed om door te gaan met mijn politieke optreden ten dienste van een krachtiger Europa met meer solidariteit en meer visie.

Joseph Daul

Voorzitter EVP-Fractie

LIJST MET AFKORTINGEN

EVA	Europese Vrijhandelsassociatie
AKP	Adalet ve kalkınma partisi (Turkse Partij van Rechtvaardigheid en Ontwikkeling)
APE	Europese Parlementaire Assemblée
EPV	Euro-mediterrane Parlementaire Vergadering
FYROM	Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië
ASEAN	Association of Southeast Asian Nations (Associatie van Zuid-oost-Aziatische staten)
EA	Europese Akte
ECB	Europese Centrale Bank
GAB	Gewijzigde en Aanvullende Begroting
EG	Europese Gemeenschappen
EGKS	Europese Gemeenschap van Kolen en Staal
EDG	Europese Defensiegemeenschap
EEG	Europese Economische Gemeenschap
EGA of Euratom	Europese Gemeenschap voor Atoomenergie
CDA	Christen Democratisch Appèl
CDS	Partido do Centro Democrático Social (Portugese Partij van het Sociaal-Democratisch Centrum)
CDS	Centre des Démocrates Sociaux (Centrum van Sociaal-Democraten, Frankrijk)
CDU	Christlich Demokratische Union (Christen-Democratische Unie in Duitsland)
IGC	Intergouvernementele Conferentie
BUDG	Begrotingscommissie
CONT	Commissie begrotingscontrole
COMECON (RWEB)	Council for Mutual Economic Assistance (Raad voor wederzijdse economische bijstand)
COMETT	Samenwerking tussen universiteit en onderneming op het gebied van technologische opleiding
COSAC	Conferentie van in communautaire aangelegenheden gespecialiseerde organen

EPG	Europese Politieke Gemeenschap
CVSE	Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa
CSU	Christlich-Soziale Union (Christelijk-sociale Unie in Beieren)
CSV (PCS)	Chrëschtlech Sozial Vollekspartei (Luxemburgse Christelijk-sociale Partij)
CVP	Nederlandstalige Belgische Christelijke Volkspartij
DC (DCI)	Democrazia Cristiana (Italiaanse Christen-Democraten)
DG	Directoraat-generaal
DL	Franse Liberale Democratie
DM	Duitse mark
NVU	Niet-verplichte uitgaven
VU	Verplichte uitgaven
DOC	Document
GASM	Geassocieerde Afrikaanse staten en Madagaskar
EER	Europese Economische Ruimte
ECU/ERE	European Currency Unit/Europese rekeneenheid
EIN	European Ideas Network
ESB/EBS	boviene spongiforme encephalopathie (gekke-koeienziekte)
ETA	Euskadi ta Askatasuna (Baskenland en Vrijheid)
Eurodac	Europees systeem voor vergelijking van vingerafdrukken van asielzoekers en illegale immigranten
Eurojust	Europese Eenheid voor Justitiële Samenwerking
Europol	Europese Politiedienst
FAES	Fundación para el Análisis y los Estudios Sociales (Spaanse Stichting voor economische en sociale analyses)
FAO	Food and Agriculture Organisation (Voedsel- en Landbouworganisatie van de Verenigde Naties)
HDF	Hongaars Democratisch Forum
FDP	Freie Demokratische Partei (Duitse Vrije Democratische Partij)
EFMS	Europees Fonds voor Monetaire Samenwerking
EOF	Europees Ontwikkelingsfonds
FED	Federal Reserve System (stelsel van Amerikaanse centrale banken)
EOGFL	Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw
FIDESZ	Fiatal Demokraták Szövetsége (Hongaarse Federatie van Jonge Democraten)
FNSEA	Fédération Nationale des Syndicats d'Exploitants Agricoles (Franse Federatie van landbouworganisaties)
FORCE	actieprogramma voor de ontwikkeling van de voortgezette beroepsopleiding in de Europese Gemeenschap
UNPROFOR	Beschermingsmacht van de Verenigde Naties
FPÖ	Freiheitliche Partei Österreichs (Oostenrijkse Vrijheidspartij)
ESF	Europees Sociaal Fonds

GATT	General Agreement on Tariffs and Trade (Algemene overeenkomst betreffende tarieven en handel)
GERB	Grazhdani za Evropeysko Razvitie na Bulgariya (Bulgaarse partij Burgers voor Europese Ontwikkeling)
Fractie ALDE	Fractie Alliantie van Liberalen en Democraten voor Europa
CD-Fractie	Christen-Democratische Fractie
ED-Fractie	Europese Democratische Fractie
EVP-Fractie	Fractie van de Europese Volkspartij
EVP-ED-Fractie	Fractie van de Europese Volkspartij en Europese Democraten
PES-Fractie	Sociaal-democratische Fractie in het Europees Parlement
RDE-Fractie	Fractie van verenigde Europese democraten
TREVI-groep	Groep waarin de ministers van Binnenlandse Zaken gezamenlijk strijden tegen terrorisme, radicalisme, extremisme, internationaal geweld
UEN-Fractie	Fractie Unie voor een Europa van Nationale Staten
UPE-Fractie	Fractie Unie voor Europa
IDC	Christen-democratische Internationale
SDI	Strategisch defensie-initiatief
EMI	Europees Monetair Instituut
Infodoc	Door de Fractie EVP-ED opgesteld document met informatie dat bestemd is voor de leden en het personeel
IRA	Irish Republican Army (Iers Republikeins Leger)
PB/PBEG	Publicatieblad /Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen
KDS	Kristdemokratiska Samhällspartiet (Zweedse Christen-democratische Partij)
KGB	Komitiet Gozoudartzvyenoï Biezopasnosti (Agentschap voor Federale Staatsveiligheid)
LICRA	Internationale Liga tegen racisme en antisemitisme
MCB	Monetaire compenserende bedragen
MDF	Magyar Demokrata Forum (Hongaars Democratisch Forum)
MRP	Franse Republikeinse volksbeweging
Nvdr	Noot van de redactie
GMO	Gemeenschappelijke marktordening
ODS	Občanská Demokratická Strana (Tsjechische Democratische Burgerpartij)
OEEs	Organisatie voor Europese Economische Samenwerking
OLAF	Europees Bureau voor Fraudebestrijding
WTO	Wereldhandelsorganisatie
VN	Verenigde Naties
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
ÖVP	Österreichische Volkspartei (Oostenrijkse Volkspartij)
GLB	Gemeenschappelijk Landbouwbeleid
ACS-landen	Staten in Afrika, het Caribisch gebied en de Stille Oceaan

PASOK	Panellinio Sosialistiko Kinima (Panhelleense Socialistische Beweging)
PDG	President-directeur
EP	Europees Parlement
LMOE	Landen van Midden- en Oost-Europa
GBVB	Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid
PETRA	Gemeenschappelijk actieprogramma voor de beroepsopleiding van jongeren en de voorbereiding van jongeren op het leven als volwassene en in een beroep
PHARE	Gemeenschapsprogramma voor bijstand aan de landen van Midden- en Oost-Europa
BBP	Bruto Binnenlands Product
MKB	Midden- en kleinbedrijf
PNV	Partido Nacionalista Vasco (Baskische Nationale Partij)
PPDC	Kereszténydemokrata Néppárt (Hongaarse Christen-democratische Volkspartij)
EVP	Europese Volkspartij
PPI	Partito Popolare Italiano (Italiaanse Volkspartij)
SAP	Stabilisatie- en associatieproces
PSC	Franstalige Belgische Christelijke Volkspartij
PSD	Partido Social Democrata (Portugese Sociaal-democratische Partij)
PV	Notulen
DDR	Duitse Democratische Republiek
REACH	Regelgevingskader voor het beheren van chemische stoffen
BRD	Bondsrepubliek Duitsland
RPR	Rassemblement Pour la République française (Verbond voor de Franse Republiek)
SALT	Strategic Arms Limitation Talks (Bespreekingen over de beperking van strategische bewapening)
ESCB	Europees Stelsel van Centrale Banken
SIS	Schengen-informatiesysteem
EMS	Europees Monetair Stelsel
SPD	Sozialdemokratische Partei Deutschlands (Duitse Sociaal-democratische Partij)
SPS	Soyuz Pravykh Sil (Russische Unie van Rechtse Krachten)
STABEX	Stabilisatie van de exportopbrengsten
SYSMIN	Systeem voor mijnbouwproducten
GBT	Gemeenschappelijk Buitentarief
TEMPUS	Transeuropees Mobiliteitsprogramma voor Universiteitsstudies
BTW	Belasting over de toegevoegde waarde
RE	Rekeneenheid
UCK	Ushtria Çlirimtare e Kosovës (Kosovaars Bevrijdingsleger)

UCLAF	Eenheid voor coördinatie van de fraudebestrijding
UDC	Unió Democràtica de Catalunya (Democratische Unie van Catalonië)
EDU	Europese Democratische Unie
UDF	Unie voor de Franse democratie
EU	Europese Unie
EUCD	Europese Unie van Christen-Democraten
EUJCD	Europese Unie van Jonge Christen-Democraten
EMU	Economische en Monetaire Unie
WEU	West-Europese Unie
UMFDC	Internationale Unie van Vrouwelijke Christen-democraten
UMP	Union pour un Mouvement Populaire (Franse Unie voor een Volksbeweging)
EPU	Europese Politieke Unie
UNR	Franse Unie voor de Nieuwe Republiek
USSR	Unie van Socialistische Sovjet-Republieken

DANKWOORD

Mijn dank gaat uit naar voorzitter Hans-Gert Pöttering die zijn volledige vertrouwen in mij heeft gesteld door mij de opdracht te geven dit boek te schrijven en die ik heb gevraagd een inleiding te schrijven, en naar voorzitter Joseph Daul, die groen licht heeft gegeven voor de publicatie ervan en die het voorwoord heeft geschreven.

Mijn dank gaat uit naar Niels Pedersen en Martin Kamp die mij van 2006 tot 2009 in hun hoedanigheid van secretaris-generaal van de fractie voortdurend hun steun hebben gegeven.

Ook wil ik allen bedanken – vrienden, collega's, tijdelijke medewerkers, stagiaires – die mij terzijde hebben gestaan en mij hebben geholpen deze lange en uiterst nauwkeurige Reis naar het hart van Europa af te leggen. In het bijzonder noem ik Sandrine Dauchelle, Emma Petroni, Pascaline Raffégeau en Baptiste Thollon.

Dit werk is een verhaal en een bespiegeling en pretendeert niet de officiële geschiedenis van de fractie te zijn. De kanttekeningen bij de feiten, de data en de citaten, de keuze van de gebeurtenissen en de toelichting daarbij, de chronologische opdeling en de portrettekeningen zijn uitsluitend de verantwoordelijkheid van de auteur, die alles in het werk heeft gesteld om zo objectief mogelijk te zijn en de nodige historische afstand te nemen. De auteur benadrukt dat hij in zijn werk van zijn leidinggevende een grote vrijheid heeft gekregen.

Introductie

WAAROM EEN BOEK OVER DE GESCHIEDENIS VAN DE FRACTIE?

De opbouw van Europa, die is begonnen na het einde van de Tweede Wereldoorlog in 1945, staat alweer in de geschiedenisboeken. Anno 2009 kan nog niemand voorspellen hoe dit avontuur afloopt. Historici weten dat wat in werkelijkheid gebeurt altijd nog minder goed te voorspellen is dan wat mensen zich kunnen indenken. ‘De loop van de geschiedenis is aan het oog onttrokken’, zei Raymond Aron eens.

Wie van de overlevenden van de bloedbaden en van de verschrikkingen die aan beide zijden van de Rijn en op het gehele continent hebben plaatsgevonden, had in 1945 ooit durven hopen dat de door Robert Schuman en Konrad Adenauer geïnitieerde Frans-Duitse verzoening vanaf 1950 de basis zou vormen van een nieuw bestaan voor deze naties, voorgoed bevrijd van de verschrikkingen van de oorlog?

Het overleveren van erfgoed en het doorgeven van herinneringen

Wie had in 1988 in West-Europa en binnen het Sovjetblok kunnen voorzien dat de Berlijnse Muur in oktober 1989 zou vallen, en dat dit de ineenstorting van het Sovjetrijk – het meest autoritaire en meest verharde rijk dat Midden- en Oost-Europa ooit gekend hebben – met zich mee zou brengen?

De beslissing een boek over de geschiedenis van de fractie uit te geven is dan ook een reactie op iets wat zowel wetenschappers als politici hebben geconstateerd, namelijk dat het Europees Parlement een instelling van de Europese Unie is die in circa 60 jaar tijd een aanzienlijk moreel gezag heeft verworven en in het communautaire beleid een belangrijke, beslissende stem heeft gekregen. Was het in 1951 nog een eenvoudige Raadgevende Vergadering van een Gemeenschap die gespecialiseerd was in de gemeenschappelijke markt van kolen en staal, in 2009 is het Europees Parlement voor de zevende maal via

rechtstreekse algemene verkiezingen verkozen als vertegenwoordigend orgaan van de bevolking en de centrale overheden van 27 Europese landen met in totaal 500 miljoen burgers.

Langzaam maar zeker, verdrag na verdrag, heeft het Parlement wetgevende bevoegdheden verworven waardoor het onbetwistbaar de gesprekspartner van de lidstaten is geworden, en steeds directer invloed heeft op het dagelijkse leven van de burgers.

Vast staat ook dat de politieke motor van het Parlement wordt aangedreven door de vitaliteit van zijn politieke fracties. Vanaf het moment dat in het kader van het oprichtingsverdrag het Europees Parlement is opgericht, zijn die fracties de binnen de internationale betrekkingen revolutionaire uitdaging aangegaan om parlementsleden te verenigen in de transnationale verwante politieke stromingen, en niet in nationale afvaardigingen.

De christen-democraten van de zes oprichtingslanden – de Bondsrepubliek Duitsland, Frankrijk, Italië, België, Luxemburg en Nederland – hebben op 23 juni 1953 besloten op formele wijze vorm te geven aan de beslissing bij elkaar in de bankjes te gaan zitten, net als de andere twee verwante politieke stromingen van die tijd, de socialisten en de liberalen.

Nu is het moment daar dat deze fractie, die in de loop der jaren steeds veelzijdiger en machtiger is geworden, iets gaat doen wat onvermijdelijk is: haar memoires schrijven. Daardoor zal de identiteit van de fractie versterkt worden en het huidige optreden nog meer richting krijgen.

Voorwerp en onderwerp van de Europese geschiedenis

Sinds haar oprichting heeft de Christen-Democratische Fractie, die in 1979 de Fractie van de Europese Volkspartij (christen-democraten) werd, in 1999 de Fractie van de Europese Volkspartij en Europese Democraten (EVP-ED) en sinds juni 2009 de Fractie van de Europese Volkspartij, voortdurend invloed uitgeoefend op het bestaan en de ontwikkeling van het Europees Parlement en, door de gehele instelling heen, op het proces zelf van de Europese integratie.

De EVP-Fractie in het Europees Parlement is dus een ‘voorwerp’ van de geschiedenis geworden, een actor waarvan het – zowel voor de onderzoeker als voor de burger – nodig is de balans op te maken en er de belangrijkste lessen van door te geven. Dit ‘voorwerp van geschiedenis’ is rijk, maar complex.

‘Wie’ was de Christen-Democratische Fractie? Allereerst een orgaan dat langzaam maar zeker een plaats, macht en politiek gezag heeft gekregen binnen de instelling zelf, het Europees Parlement. Daarnaast

een actor die een steeds grotere rol heeft gespeeld in het proces van de opbouw van Europa, door rechtstreeks invloed uit te oefenen op de beleidsmakers, de staatshoofden en de regeringsleiders. De fractie beschikte over steeds belangrijker middelen en voerde een proactief Europees beleid om tot dit resultaat te komen. Tot slot, en bovenal, is de fractie de organisatievorm waarin mannen en vrouwen zich gezamenlijk in kunnen zetten voor een bepaalde opvatting van de opbouw van Europa en van gemeenschappelijke waarden. In deze fractie is een grote verscheidenheid aan maatschappelijke groeperingen vertegenwoordigd, met politieke gevoeligheden en mensen van verschillende culturele en regionale afkomst.

In de geschiedenis van de fractie hebben zeer verschillende persoonlijkheden hun sporen nagelaten. Daarbij waren sommigen opvallender dan anderen. Er zijn parlementsleden, ‘vallende sterren’, die slechts aan de hemel van de fractie hebben geschitterd voor de periode van twee maanden, of soms nog minder: de tijd dat ze formeel zitting hadden in het Parlement nadat ze verkiesbaar waren geweest voor hun partij bij de Europese verkiezingen, en voordat ze zich weer stortten in de drukke, de vreugden en de vervelende zaken van de nationale politiek. Anderen daarentegen kozen ervoor hun carrière duurzaam op te bouwen bij het Europees Parlement, langzaam maar zeker steeds meer de teugels van het regeren in handen te krijgen en er met de benodigde bekwaamheid de meest strategische dossiers te behandelen. Karl von Wogau, Hans-Gert Pöttering en Ingo Friedrich zijn de enige parlementariërs van de fractie en, slechts enkele uitzonderingen daargelaten, van het gehele Parlement, die van 1979 tot 2009 onafgebroken zitting in het Parlement hebben gehad.

Het komt erop neer dat de fractie, als ‘onderwerp’ van de geschiedenis, bij lange na niet kan worden beschreven als een homogene organisatie; het is een fractie waarin als vanzelf uiteenlopende wensen bij elkaar gebracht zijn. Die diversiteit, en soms ook deze heterogeniteit van mensen, nationale culturen, werkwijzen en parlementaire tradities, vormen uiteindelijk de essentie van deze fractie. Als proeftuin van de complexiteit van een postmoderne wereld waarin *soft power* het mogelijk maakt door de tijd heen en tijdens besprekingen de belangen te bewaken, is de EVP-Fractie een prototype, te midden van andere, van de actoren die met elkaar de wereld van vandaag tekenen.

Van 1952 tot 2009 hebben 1061 Europese parlementsleden zitting gehad in de fractie.^a De fractie is meer dan tweehonderd keer

---

^a Om precies te zijn: van 1952 tot januari 2009.

[Noot van de redactie: De noten onderaan de bladzijden zijn *toelichtende* noten en

bijeengekomen op andere plaatsen dan die waar normaal gesproken gewerkt wordt (Straatsburg, Brussel en Luxemburg). Van Andalusië tot Lapland, van Berlijn en Riga tot Malta,^a heeft de fractie als handelsreiziger van de christen-democratie, van de gematigden en de conservatieven in Europa, de regeringen en partijen ondersteund die tot haar verwante politieke stromingen behoren. De fractie heeft in het bijzonder samenwerkingsverbanden gesteund die de centrumrechtse cohesie waarborgen, en gezorgd voor stabilisering van de democratie op het continent.

De beslissing zich te buigen over het verleden getuigt ook van een overtuiging: dat het voor de totstandkoming van de Europese opbouw – die nog niet te voorspellen is omdat er nog altijd beweging in is – noodzakelijk is om gebruik te maken van de opgedane ervaring. Uit de kennis van het verleden is nog altijd lering te trekken voor het vervolg van het politiek handelen. De parlementsleden en ambtenaren die sinds 1953 deel hebben uitgemaakt van de fractie, hebben geleidelijk aan bijgedragen aan wat de fractie nu is. De mensen die door de bevolking van het Europa van 2009 zijn afgevaardigd namens de politieke machten die worden vertegenwoordigd door de parlementsleden van de EVP-ED-Fractie, profiteren op deze wijze van de erfenis van hun voorgangers en moeten zich, op hun beurt, verantwoordelijk hiervoor voelen en die erfenis verrijken.

De methode: schriftelijke bronnen, getuigenissen en het streven naar transparantie

Deze beschrijving van de geschiedenis van de fractie, die zich uitstrekt over een periode van meer dan 50 jaar, is voornamelijk tot stand gekomen door gebruik te maken van drie bronnen.

- Om te beginnen, en vooral, schriftelijke bronnen: niet uitgegeven notulen van vergaderingen van de organen van de fractie, verslagen van conferenties en studiedagen, memoranda en interne notities, verslagen van vergaderingen en stemmingen in het Europees Parlement.
- Daarnaast mondelinge getuigenissen die zijn verzameld door middel van gesprekken met voormalige voorzitters van de fractie en voormalige secretarissen-generaal. Wanneer naast deze institutionele persoonlijkheden ook anderen zouden zijn ondervraagd, had dit zeker

---

genummerd met Romeinse cijfers; de noten aan het eind van het boek zijn *verwijzende* noten en genummerd met Arabische cijfers – bijlage 10.]

a De CD-Fractie, later de EVP-Fractie en nog weer later de EVP-ED-Fractie, is bijeengekomen in elk van de 27 landen van de Unie (met uitzondering van Litouwen), en in Kroatië, Bosnië en Turkije.

een grote hoeveelheid aanvullende gezichtspunten van groot belang opgeleverd. In dit stadium deed zich echter de vraag voor welke criteria zouden moeten worden opgesteld bij de keuze van de personen, en dan was al gauw gebleken dat dit methodologisch gezien onhaalbaar zou zijn.

– Tot slot heeft de auteur, die sinds 1979 zelf binnen het orgaan functioneert, voldoende informatie kunnen verzamelen om te proberen het dagelijkse leven te beschrijven van de parlementsleden en ambtenaren die voortdurend heen en weer reisden tussen het gebied waar ze vandaan kwamen, de hoofdstad van hun eigen land, Brussel en Straatsburg; maar ook de cultuur van de fractie, de procedures, tradities, uitgangspunten en zelfs de rituelen; en eveneens de verwachtingen en de zaken waarop de mensen die in de fractie investeerden en daarmee tot een familie behoorden – of ten minste tot een stam met zijn eigen regels en taboes – trots waren, of waarin ze juist waren teleurgesteld.

Aan iedere getuigenis van een *insider* zitten twee kanten: die van loyaliteit en die van objectiviteit. Omdat deze tweede deugd per definitie niet volledig kon worden doorgevoerd, is vooral getracht dit te benaderen door zoveel mogelijk de houding van toeschouwer aan te nemen.

Waarom de titel *Reis naar het hart van Europa*?

Om te beginnen is dit een uitnodiging om een reis door de tijd te maken, om bijna zestig jaar Europese geschiedenis door te gaan.

Het is ook een reis naar het ‘hart’ van een orgaan, en een kennismaking met de mechanismen, de bronnen, de gewoonten van dat orgaan. Deze zelfbeschouwing kan worden gezien als een bijdrage aan de poging tot transparantie, waarvoor iedere actor in het politieke leven van de instellingen van de Unie zich moet inspannen, om het hoogst mogelijke niveau van vertrouwen te winnen, of zelfs terug te winnen, tussen de Europese naties en hun afgevaardigden.

Tot slot bevindt de EVP-Fractie zich vanaf haar oprichting in het centrum van het Parlement, ook al is er sinds een tiental jaren – om strategische redenen, die in ruime mate zullen worden toegelicht – een tendens tot uitbreiding naar rechts. Vast staat dat de EVP een stevige positie heeft binnen de middenklasse, de middenstand en het gewone volk, die met elkaar het hart van onze samenlevingen vormen. Deze centrale positie heeft de fractie altijd gehad binnen het Parlement, niet alleen op grond van haar politieke standpunten, maar ook in het nemen van verantwoordelijkheid. Zo heeft de fractie in de periode 1979-2009, waarin zesmaal verkiezingen zijn geweest, vijf van de twaalf

voorzitters van het Parlement^a geleverd, tegen vier van de Socialistische Fractie, twee van de Liberale Fractie en een van de Conservatieve Fractie. De EVP heeft met de verkiezing van Jerzy Buzek, op 14 juli 2009, wederom het voorzitterschap van de Fractie gekregen, voor de periode van juni 2009 tot januari 2012.

In augustus 1988 heeft de fractie gekozen voor het logo en de slogan het 'hart van Europa'. In januari 2009 heeft de fractie, inmiddels EVP-ED geworden, haar 'beeldmerk' aangevuld en het label *The EPP-ED Group: Europe's driving force* aangenomen.

Er is recht, er zijn teksten, regels en slogans, maar er zijn ook mensen, met hun betrokkenheid, hun energie, hun passie. De symboliek is er, en iedereen kan die op eigen wijze interpreteren.

Opzet van het werk

In het boek zal een geschiedenis van ongeveer zestig jaren worden gepresenteerd, waarin drie generaties leden van het Europees Parlement worden beschreven:

– De leden die geboren zijn voor de Eerste Wereldoorlog en de dramatische gebeurtenissen rond de opkomst van het extremistisch geweld en het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog zelf hebben meegemaakt. De grondleggers en de meeste leden van de Vergadering van de Europese Gemeenschap van Kolen en Staal (EGKS) behoorden tot deze generatie. Hun belangrijkste motieven waren het streven naar vrede en de wederopbouw van het continent op een gezonde economische basis.

Dit was **de tijd van de pioniers: 1952-1979 (Deel I).**

– De leden die geboren zijn net voor of tijdens de Tweede Wereldoorlog en die herinneringen hebben die rechtstreeks hun familie betreffen en die zo intens zijn dat ze zich persoonlijk betrokken voelen bij de wederopbouw van een Europa dat werkt aan verzoening en economische welvaart. Zij hebben gezorgd voor het succes van het Verdrag van Rome en daarna van de Europese Akte, en ze hebben een concreet Europa willen bouwen waarin de Europese economie kan worden gemoderniseerd en kan uitgroeien tot een grote markt. Deze generatie heeft ook het opzetten van gemeenschappelijk beleid ter bevordering van de maatschappelijke solidariteit en regionale cohesie voor ogen

---

^a Pierre Pflimlin, Egon Klepsch, José María Gil-Robles Gil-Delgado, Nicole Fontaine en Hans-Gert Pöttering. Lord Plumb was Voorzitter van het Parlement voordat de Conservatieve Fractie zich bij de EVP-Fractie voegde.

gehad. Ze heeft kunnen profiteren van de rechtstreekse algemene verkiezingen van het Europees Parlement om de dynamiek van de macht van het Parlement ten opzichte van de Raad en de Commissie te bevorderen, nieuwe bevoegdheden te verwerven in het institutionele communautaire systeem en deel te nemen aan het grote project van de monetaire unie en de euro door middel van het Verdrag van Maastricht.

Dit was **de tijd van de bouwers: 1979-1994 (Deel II)**.

– De derde generatie, die geboren is na de oorlog, is van mening dat de Europese Unie een vanzelfsprekende, natuurlijke dimensie is van hun politieke optreden. Zij hebben gemerkt dat in de publieke opinie in de lidstaten de verwachting heerst dat men meer wordt betrokken bij de opbouw van Europa. Meer transparantie, meer aansluiting bij de burgers, meer toezicht op de Commissie, minder anonieme bureaucratie: dit zijn prioritaire doelstellingen geworden. In diezelfde periode heeft deze generatie actief bijgedragen aan het ontstaan van het andere Europa – het Europa dat volgens Milan Kundera¹ door Stalin was ‘gekidnapt’, totdat in 1989-1990 de democratie weer opkwam. Voor de leden van de EVP-Fractie was de eerste prioriteit dan ook de Europese Unie aan te passen aan de eisen van een herenigd continent. In eerste instantie dienden de ongerechtigheden van de geschiedenis te worden rechtgezet.

Met de groei van de Europese Unie van twaalf naar zevenentwintig leden, moest er een institutionele hervorming plaatsvinden. Hoe kon de uitbreiding worden bevorderd zonder te berusten in een verslapping van het beleid? Dit was een probleem dat de fractie dacht te kunnen overwinnen door in meerderheid het ontwerp van de Europese Grondwet te ondersteunen, totdat deze in 2005 in twee referenda werd afgevoerd. Het Verdrag van Lissabon, dat uiteindelijk werd aangenomen, bleek een goed alternatief te zijn, minder vergaand maar ongetwijfeld net zo geschikt om het Europees Parlement, dat in 2009 voor de zevende keer werd herkozen, extra bevoegdheden te geven, waaronder medebeslissing bij wetgeving.

De EVP-Fractie heeft zich aangepast aan de verandering van het politieke paradigma dat aan het begin van de 21e eeuw zijn intrede deed. De naoorlogse christen-democratische partijen hebben hun doctrines en hun doelstellingen geleidelijk aan herzien en daarbij rekening gehouden met de veranderingen in het electoraat. Ze bevestigden hun gehechtheid aan de humane en personalistische waarden, en hebben zich uitgebreid tot de gematigde en conservatieve politieke groeperingen van Scandinavië en Midden- en Oost-Europa, daarbij voorrang

gevend aan doelmatigheid en individuele verantwoordelijkheid om de economie te bevorderen. De EVP-Fractie heeft zich uiteindelijk geïdentificeerd met het grote geheel van centrumrechtse verwante politieke groeperingen dat in Europa een meerderheid heeft gekregen. Om zeker te zijn van de alliantie met de Britse conservatieven, die niet met alle pro-Europese ideeën van de fractie instemmen, heeft de EVP-Fractie in 1999 haar naam gewijzigd in EVP-ED-Fractie.^a

De winst van deze strategie van openheid en inbedding is dat dit ertoe heeft geleid dat de EVP-ED-Fractie sinds 1999 haar eerste plaats in het Europees Parlement heeft kunnen behouden.

Dit was de tijd van de nieuwe grondleggers: 1994-2009 (Deel III).

De verkiezingen van 4 en 7 juni 2009 zorgen voor een enorme ontwikkeling binnen de Fractie. Ondanks het aangekondigde vertrek van de Britse conservatieven en van de vertegenwoordigers van de Tsjechische ODS, die gezamenlijk het deel van de Europese Democraten (ED) vormen, telt de Fractie 265 verkozen afgevaardigden in 26 landen, wat 36% van de mandaten inhoudt: een resultaat dat bijna gelijk is aan dat in het vorige Parlement. De Fractie noemt zich weer 'EVP-Fractie' en vergroot de kloof met de Socialistische Fractie. Vanaf dat moment wordt algemeen aangenomen dat de EVP-Fractie na de verkiezingen van 2009 de troeven in handen kunnen houden in het Europese spel dat aanvangt voor de periode 2009-2014.

Deze drie generaties Europeanen van de CD/EVP-ED/EVP-Fractie komen dus overeen met drie grote historische cycli. Nu al tekent de opkomst van de vierde generatie parlementsleden van de fractie zich af: een generatie die zal zijn gevormd in het tijdperk van het internet, mondialisering, postcommunisme en jihadterrorisme.

Ook zal zich gedurende enkele jaren op het gebied van cultuur en herinneringen een scheiding voor blijven doen tussen degenen die zijn opgegroeid aan de ene, ofwel aan de andere zijde van het voormalige IJzeren Gordijn. De ene groep zal het directe, 'fysieke' contact verloren hebben met de aan de verschrikkingen van het fascisme, het nazisme en de Tweede Wereldoorlog verbonden familiegeschiedenis. De andere groep zal in de nabije omgeving nog slachtoffers of getuigen van het communisme en de dictatuur kennen, en zal fel blijven opkomen voor

---

^a In februari 2009 telde de EVP-ED-Fractie 288 parlementsleden, tegen 217 in de Socialistische Fractie, in een parlement met 785 leden. Het aantal ambtenaren in alle categorieën die zijn aangesloten bij de EVP-ED-Fractie bedroeg op die datum eveneens 288. Bij de zeven politieke fracties van het Parlement zijn 809 mensen werkzaam. Wat betreft het bestuurslichaam van het Europees Parlement: deze bestaat uit 5100 ambtenaren.

de vrijheid en de nationale identiteit. Het samengaan van deze twee collectieve geheugens zal ten slotte uitwerken ten gunste van een nieuwe en noodzakelijke ambitie: die van een Europa dat bereid is de nog onbekende uitdagingen van de 21e eeuw aan te gaan.

Deel I

DE TIJD VAN DE PIONIERS
(1952-1979)

Hoofdstuk I

HET BEGIN VAN DE OPBOUW VAN EUROPA

Het ontstaan van de Christen-Democratische Fractie

Op dinsdag 16 juni 1953 om 9 uur kwamen twaalf christen-democratische parlementsleden, allen lid van het parlement van hun land, uit Frankrijk, Italië, Duitsland, Nederland, België en Luxemburg, bijeen in zaal 054 van het Huis van Europa in Straatsburg. Dit was de eerste officiële vergadering van de Christen-Democratische Fractie van de Vergadering van de Europese Gemeenschap van Kolen en Staal (EGKS). De voorzitter, Emmanuel Sassen, ontving de deelnemers, te weten Margaretha Klompé, Alfred Bertrand, Antonio Boggiano-Pico, Eugen Gerstenmaier, Hermann Kopf, Nicolas Margue, Georg Pelster, Willem Rip, Armando Sabatini, Italo Mario Sacco, Franz Josef Strauss en Pierre Wigny. Na de inaugurele bijeenkomst van de Vergadering op 10 september 1952 was men al wel samengekomen, maar er was nog geen enkel formeel besluit genomen. Het EGKS-Verdrag voorzag niet in de vorming van politieke groeperingen. Er werd slechts in omschreven, in de artikelen 20 tot 25, dat de 'vertegenwoordigers van de bevolking van de landen' jaarlijks werden benoemd door de nationale parlementen.

Het aantal parlementsleden was een afspiegeling van de bevolking van ieder land, waarbij de kleine en middelgrote landen werden bevoordeeld: 18 voor Duitsland, Frankrijk en Italië, 10 voor België en Nederland en 4 voor Luxemburg. In het Verdrag was bepaald dat de Vergadering jaarlijks bijeen zou komen, verdeeld over verschillende periodes. De Vergadering beschikte over bevoegdheden om toezicht uit te oefenen op de Hoge Autoriteit, met als uiterste middel het absolute wapen van met tweederde meerderheid stemmen voor een motie van afkeuring. Belangrijk was dat de Vergadering haar eigen reglement van orde kon vaststellen. Dit was de basis voor de oprichting van politieke groeperingen.

De fractie benoemde de Nederlander Emmanuel Sassen tot voorzitter en wees zijn landgenoot Willem J. Schuijt, die door de Nouvelles

Équipes Internationales van Parijs ter beschikking van de fractie werd gesteld, aan als voorlopig secretaris voor het opstellen van het verslag.

Het Bureau bestond uit twee leden voor elk van de drie grote landen (Frankrijk, Duitsland en Italië) en een lid voor elk van de Beneluxlanden. Het Bureau van de fractie bestond dan ook uit voorzitter Emmanuel Sassen en acht leden: twee Duitsers, twee Fransen, twee Italianen, een Belg en een Luxemburger: Hermann Kopf en Franz Josef Strauss, Ernst Müller-Hermann en Alain Poher, Ludovico Montini en Italo Mario Sacco, Théodore Lefèvre (tijdelijk vervangen door Pierre Wigny), Nicolas Margue en Emmanuel Sassen.² De fractie werd geleid door het voorzitterschap en het Bureau. Het voorzitterschap lag bij de voorzitter en de twee vicevoorzitters, die bevoegd waren de vergaderingen van de fractie bijeen te roepen en te leiden, leiding te geven aan de fractie in plenaire vergadering en de fractie naar buiten toe te vertegenwoordigen.

De voorzitter opende de vergadering om 9.25 uur.

Er stonden twee onderwerpen op de agenda: het door Alfred Bertrand, Belgisch parlements lid en een belangrijke figuur binnen de christen-democratie, opgestelde verslag van de Commissie sociale zaken, dat betrekking had op plannen voor door de EGKS gefinancierde sociale huisvesting voor arbeiders in de staalindustrie. Ook toen al hield 'Europa' zich bezig met de economische en sociale dimensie van de gemeenschappelijke markt die het in de kolen- en de staalindustrie tot stand wilde brengen.

Het andere agendapunt had betrekking op de officiële oprichting van de politieke fractie conform artikel 33 bis van het Reglement. De aanwezige leden waren het er unaniem over eens: de Christen-Democratische Fractie die, net als de Socialistische Fractie en de Liberale Fractie, tot nu toe informeel bijeenkwam, diende een formele erkenning te krijgen.

De Vergadering besloot aldus en zo kondigde de Christen-Democratische Fractie op 23 juni 1953 haar officiële bestaan aan: 'Ondergetekende, Emmanuel Sassen, verklaart dat heden, op 23 juni 1953, te Straatsburg, conform artikel 33 bis van het Reglement van de Gemeenschappelijke vergadering van de Europese Gemeenschap van Kolen en Staal, een politieke fractie is opgericht, in het Frans "Groupe Démocrate-Chrétien" genaamd, in het Duits "Christlich-Demokratische Fraktion", in het Italiaans "Gruppo Democratico-Cristiano" en in het Nederlands "Christen-Democratische Fractie".' De fractie telde 38 parlementsleden, op een totaal van 78, en was daarmee dus de grootste.

Er was een nieuwe instelling ten tonele verschenen. De nieuwe fractie zou nog heel wat werk krijgen.

Het Schuman-initiatief van 9 mei 1950 en de grondleggers

In september 1952, toen de Vergadering van de EGKS voor het eerst bijeenkwam, was het Europese avontuur nog maar net begonnen. Het was twee jaar daarvoor, op 9 mei 1950, in gang gezet op initiatief van Robert Schuman, minister van Buitenlandse Zaken in Frankrijk, en bood Duitsland en de landen die met moeite herstelden van de Tweede Wereldoorlog de kans de bestemming van Europa te veranderen. Het rampzalige van de seculiere oorlogen moest worden gekeerd, er moest een nieuw bouwwerk worden opgezet waarin overwinnaars en overwonnenen gelijkwaardig zouden worden behandeld en waarin ze hun toekomst zouden zien als een gezamenlijke toekomst. Er diende een uitweg te worden gevonden uit de dodelijke spiraal van overheersing en wraak, het nationalisme moest worden uitgebannen en West-Europa in moreel en in materieel opzicht wederopgebouwd. Want sinds 1945 was Europa in tweeën gespleten, en werd een groot deel ervan bezet door sovjetlegers en onderworpen aan communistische dictaturen.

Op dat moment nam Robert Schuman een initiatief dat historisch gezien verstrekkende gevolgen zou hebben.

Wie was Robert Schuman? Hij was een bruggenbouwer, en werd in 1886 geboren in Luxemburg in een gezin van Lotharingse ballingen. Hij studeerde rechten en vestigde zich in 1912 als advocaat in Metz. In 1919 werd hij gekozen als parlamentslid in het Moezelgebied. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd hij door de nazi's opgepakt, maar hij ontsnapte en dook onder. In 1946 werd hij minister van Financiën en in 1947 voorzitter van de Raad, en van juli 1948 tot juli 1953 was hij minister van Buitenlandse Zaken. Wat hij voor zich zag, of beter gezegd: waar hij door geobsedeerd was, was het herstellen van de vertrouwensbanden tussen Frankrijk en Duitsland. 'Wat te doen met Duitsland?' Met die vraag kwam hij in het voorjaar van 1950 verschillende malen bij Jean Monnet^a, voor wie hij veel ontzag had. De Amerikanen oefenden druk uit op Frankrijk om een oplossing te vinden die het voor de overwonnen vijand mogelijk zou maken weer te integreren met het West-Europese kamp. Op 3 mei legde Jean Monnet hem elementen van het voorstel voor een kolen-staalpool voor. Robert Schuman zag

---

^a Jean Monnet kan worden beschouwd als 'inspirator' van de Europese Gemeenschap waarvan hij het institutionele kader en het besluitvormingssysteem heeft opgezet. Als voormalig adjunct-secretaris-generaal van de Volkenbond heeft hij vlak voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog tegenover Franklin Roosevelt een bepalende rol gespeeld en de Verenigde Staten ervan overtuigd op volle kracht deel te nemen aan de strijd tegen het nazisme. In 1945 werd hij door Generaal de Gaulle gevraagd te zorgen voor modernisering van de Franse economie. Zo had hij van 1945 tot 1979, zij het op discrete wijze, veel invloed bij de politieke leiders van West-Europa.

onmiddellijk het belang in van dit plan en nam er de politieke verantwoordelijkheid voor. Het initiatief waar hij namens Frankrijk mee kwam, werd ondersteund door Konrad Adenauer in Duitsland en Alcide De Gasperi in Italië.

Konrad Adenauer werd geboren in Keulen op 1 januari 1876. Hij was de eerste kanselier van de Bondsrepubliek, een post die hij bekleedde van 1949 tot 1963. Hij was afkomstig uit het Rijnland en bekeek zijn land en de betrekkingen met Frankrijk vanuit een humanistisch en historisch perspectief. Als oprichter van de christen-democratie in de nieuwe Bondsrepubliek zag hij zeker het belang van het voorstel voor een gelijkheid van staten binnen het kader van gemeenschappelijke Europese instellingen – de kern van het voorstel van Schuman –, zowel voor zijn land als voor de toekomst van de vrede in Europa.

Alcide De Gasperi bevond zich geheel en al op dezelfde politieke lijn. Zijn persoonlijke leven en het bestaan van Europa waren nauw verweven. Hij werd geboren op 3 april 1881 en werd in 1921 gekozen tot afgevaardigde van de provincie Trente, die voor de oorlog bij Oostenrijk-Hongarije hoorde. Als Duitssprekende Italiaan, en net als Schuman en Adenauer praktiserend katholiek, ondersteunde hij het toekomstbeeld van een Europa gestoeld op waarden. Als voorzitter van de Raad en oprichter van de Italiaanse christen-democratie deed hij alles wat in zijn macht lag om het voorstel van Schuman te ondersteunen.

De christen-democraten en democraten in de Benelux zaten op één lijn. De vrije wereld moest krachtig in de aanval weten te gaan tegen de vijandigheid van Moskou. Het Atlantisch Bondgenootschap was sinds de ondertekening op 4 april 1949 een feit, maar voor de vrije bevolking in de landen van Europa was het niet voldoende dat er militaire garanties waren en dat ze konden rekenen op de aanwezigheid van de Amerikanen. De economie diende opnieuw te worden opgebouwd op basis van vrije concurrentie en de openstelling van grenzen. Met het oog hierop hadden de Zes, op voorstel van Jean Monnet, besloten zich allereerst te richten op de basisindustrieën waarvan het bezit en het gebruik in het verleden vaak een voedingsbodem waren geweest voor de rivaliteit tussen Frankrijk en Duitsland.

Met het voorstel de kolen en het staal van Frankrijk en van Duitsland onder gemeenschappelijk gezag te plaatsen en het vrije verkeer van deze goederen te regelen kwam het plan-Schuman met een oplossing voor het probleem van het productieniveau in het Ruhrgebied en werd de vrees van de Fransen weggenomen dat er weer Duitse kartels zouden worden gevormd. De EGKS zou zorgen voor gelijke rechten en gelijke plichten van de overwinnaars en de overwonnenen, binnen een nieuwe organisatie die was gebaseerd op het afstaan van

soevereiniteit, waarin vrijwillig was toegestemd. De methode van het plan-Schuman was revolutionair, want het voorzag in de oprichting van een autoriteit die onafhankelijk was van regeringen en waarvan de besluiten bindend zouden zijn voor de staten.

Met het Verdrag van Parijs, dat werd ondertekend op 18 april 1951, werd de EGKS opgericht. Dit was de eerste organisatie in de naoorlogse periode waarin alle deelnemende staten gelijke rechten hadden. Bovenal was het het eerste supranationale politieke systeem dat ooit had bestaan binnen de internationale betrekkingen. De Hoge Autoriteit werd ingesteld en beschikte over vergaande bevoegdheden op het gebied van de gemeenschappelijke markt van kolen en staal. De staten waren vertegenwoordigd in een Raad van Ministers. Een Parlementaire Assemblee die bestond uit nationale parlementsleden die door hun eigen parlementen waren aangewezen en een Hof van Justitie dat het recht uniform zou uitleggen maakten dit ongekende interinstitutionele systeem compleet. Sommigen gaven het de status 'prefederaal', anderen, waaronder de christen-democraten, hanteerden de benaming 'communautair'. Dit was het begin van het communautaire institutionele systeem. Het was het fundament waarop de Europese Unie geleidelijk aan, jaar na jaar, crisis na crisis, uitbreiding na uitbreiding, verdrag na verdrag, gebouwd is.

De EGKS, de eerste verwezenlijking van de opbouw van Europa

Deze eerste Gemeenschap had concrete resultaten. Om te beginnen nam de handel tussen de Zes toe. Op aandringen van de Hoge Autoriteit en onder toezicht van de Vergadering schaften de landen de douanerechten en de quota en exportheffingen bij de transporttarieven af en stelden ze in plaats daarvan directe internationale tarieven in. Het aantal leveringen van kolen en staal tussen partnerlanden nam substantieel toe. Tot slot verdween de kolenschaarste, die de Europese staalindustrie vlak na de oorlog bijna de das omdeed, grotendeels. Door de regelmatige toelevering van ijzererts, schroot en kolen was het in die tijd mogelijk te zorgen voor industriële groei van de Zes.

De gemeenschappelijke markt werd in februari 1953 ingesteld voor kolen, schroot en ijzererts en in mei 1953 voor staalproducten: 'Met ingang van 10 februari 1953 bestaan er geen Duitse, Belgische, Franse, Italiaanse, Nederlandse of Luxemburgse kolen meer, maar zijn er Europese kolen die vrij circuleren tussen onze zes landen, die worden beschouwd als een en hetzelfde gebied...'³ verklaarde de toenmalige voorzitter van de Hoge Autoriteit, Jean Monnet.

Op 1 januari 1953 werd de eerste Europese belasting – de EGKS-heffing – ingevoerd. De staalproducenten kregen vijf jaar de tijd om zich aan te passen aan de nieuwe concurrentie-omstandigheden. Zo slaagde Italië erin dankzij staatssteun de staalindustrie te moderniseren.

De EGKS heeft op sociaal gebied een belangrijke rol gespeeld. Ze heeft in het bijzonder gezorgd voor betere gezondheids- en veiligheidsvoorschriften op het werk en heeft bijgedragen aan de ontwikkeling van beroepsonderwijs. Het Verdrag van Parijs was er ook op gericht de levensstandaard van de arbeiders te verhogen. Daartoe was een financiële steun van de Gemeenschap voorzien voor de herintreding van werkloos geworden arbeiders en werd concurrentie door salarisverlaging verboden.

Het werk van de EGKS was tweeledig. De douanerechten en quota in de handel in kolen en staal tussen de Zes werden afgeschaft en er werd een einde gemaakt aan ongelijke vervoerskosten. Bovendien werd de regularisering van de industriële groei van de Zes gestimuleerd. Maar er werd ook een sociaal beleid opgezet voor de arbeiders in de kolennijnen die door de veranderingen werden getroffen. Tot slot betekende de EGKS een grote stap in de opbouw van Europa. Om met Jean Monnet te spreken: ‘Onze Gemeenschap is geen vereniging van producenten van kolen en staal; zij is het begin van Europa.’⁴

De fractie, een instituut binnen een instituut?

De Christen-Democratische Fractie van de Vergadering van de EGKS, die sinds 1953 bestaat, heeft met haar oprichting op doorslaggevende wijze bijgedragen aan het karakter van de communautaire instellingen.

De nationale parlementsleden die, conform het Verdrag, door hun eigen nationale parlementen waren benoemd, stonden voor een keuze. Aangekomen in Straatsburg, waar de nieuwe Vergadering voorlopig zetelde, konden ze zich verenigen in nationale delegaties. Dan zou er een Duitse delegatie zijn geweest, een Italiaanse, etc., zoals gebruikelijk was bij zittingen met leden van internationale parlementaire vergaderingen. Maar een dergelijke bepaling zou tegen de geest van de grondleggers ingegaan zijn. Het gehele proces van de opbouw van Europa, dat met de verklaring van Schuman in gang gezet was, had in essentie een politiek karakter. Het doel was een verandering teweeg te brengen in de geestestoestand die in de intra-Europese betrekkingen de boventoon voerde en die bovenal en uitsluitend beheerst werd door nationale belangen, de geest van het Congres van Wenen, interstatelijke allianties en kwetsbare en veranderlijke gelegenheidscoalities.

De bedoeling van de Gemeenschap was een 'vreedzame revolutie'. Dit was ook wat de christen-democraten wilden, die zich in mei 1947 in Chaudfontaine, België, informeel verenigd hadden. Daar hebben ze de Nouvelles Équipes Internationales (NEI) opgericht, de voorloper van de Europese Unie van Christen-Democraten (EUCD), die in 1965 het licht zag en die later, in 1976, de Europese Volkspartij (EVP) werd waarin de christen-democratische partijen die bezig waren met de voorbereidingen van de Europese verkiezingen van 1979 zich verenigden.

De socialisten en de liberalen, de enige naoorlogse politieke democratische groeperingen die besloten hadden zich in een transnationaal verband te organiseren, deden hetzelfde.

De drie fracties hadden dus consensus bereikt over het opzetten van een juridische structuur voor de transnationale parlementaire fracties van de Vergadering van de EGKS, waarmee ze vanaf de oprichting de centrale actoren werden van de parlementaire instelling. In de loop van de jaren zou de rol van de politieke fracties in het Parlement sterk toenemen. Omdat ze over financiële middelen beschikten en voldoende personeel hadden om te zorgen dat ze geheel zelfstandig met behulp van hun eigen logistieke voorzieningen konden functioneren, konden de parlementsleden van de fractie een politiek beleid ontwikkelen dat vanuit het oogpunt van de Europese waarden en doelstellingen die hen bijeengebracht hadden zo coherent mogelijk was. Het is niet vreemd dat deze verbazende interne dynamiek, deze vitaliteit die het Parlement een belangrijke hoofdrolspeler binnen het interinstitutionele communautaire spel maakte, toe te schrijven was aan het voor gevoel dat deze eerste generatie parlementsleden had ten aanzien van de rol en de toekomst van politieke groeperingen.

Omdat de fractievoorzitters zeggenschap hadden over de agenda van de Conferentie van voorzitters, bepaalden zij het werktempo en het politieke programma van de Vergadering.

Volgens de regel die 'methode d'Hondt' genoemd wordt en die zou worden toegepast op de fracties, vond de verdeling van de functies binnen het Parlement (voorzitterschap van Commissies, leden van het Bureau) naar evenredigheid plaats en was de eerste keuze voor de eerste fractie. De Christen-Democratische Fractie had het belang van deze positie van grootste fractie goed ingeschat. Nu ze de grootste was, werd haar voorzitter de eerste die als gesprekspartner op gelijk niveau stond met de fungerende voorzitter van de Raad en de voorzitter van de Commissie. Het feit dat de politieke zichtbaarheid van de fracties evenredig was aan de grootte van de fractie was dan ook een bepalende factor geworden voor het bestaan van het instituut en had van de Christen-Democratische Fractie, de grootste politieke fractie, inderdaad een

instituut binnen een instituut gemaakt. De CD-Fractie was de grootste fractie in de Vergadering van 1953 tot 1975^a, en vervolgens van 1999 tot 2009. In de zesenvijftig jaar dat het Europees Parlement nu bestaat, was deze fractie dus tweeëndertig jaar lang de grootste.

De Europese familiegedachte en de christen-democratische waarden

Er was voor deze afgevaardigden uit de zes oprichtingslanden scherpzinnigheid en politieke moed nodig om zich in een dergelijke onderneming te storten. Deze familiebanden dienden met geduld te worden aangehaald, waarbij psychische grenzen en hindernissen moesten worden overwonnen. Tot 1950 was er nauwelijks contact geweest en was er sprake geweest van hardnekkige vooroordelen. Het contact en de spirituele verwantschap tussen de christen-democratische staatshoofden van hun land Robert Schuman, Konrad Adenauer en Alcide De Gasperi is bepalend geweest. Elk van hen werd bezield door de christelijke overtuiging dat verzoening tussen ervvijanden en het overwinnen van agressief nationalisme een morele plicht was die ze uit naam van Frankrijk, Duitsland en Italië moesten vervullen. Het was voor hen niet moeilijk de leden van de Vergadering van de EGKS, die tot hun respectieve partijen behoorden, ervan te overtuigen dat ze zich moesten verenigen in één Christen-Democratische Fractie. De christen-democratische partijen van de drie Benelux-landen stonden hier achter en hebben actief aan deze beweging deelgenomen.

Door deze geestestoestand was de Europese gedachte werkelijk samengevallen met de christen-democratische waarden. Zoals Hans-August Lückner benadrukte: 'Het was zeker geen toeval, maar eerder een providentieel geschenk dat aan het einde van de Tweede Wereldoorlog, toen Europa het hardst nodig was, Alcide De Gasperi in Robert Schuman en Konrad Adenauer twee reisgenoten trof, die net als hij hun intrede in de geschiedenis deden als mensen die hun historische taak goed aankonden. Het was dan ook hun missie om in een zeer gewijzigde wereld zo exact mogelijk de bestemming van Europa te bepalen. Bezield door deze nieuwe hoop boorden ze nieuwe menselijke energie aan waarmee, in de loop van de jaren daarna, het nieuwe Europa van vrede, algemeen belang en sociale rechtvaardigheid opnieuw werd

---

^a Uit hoofde hiervan heeft de Christen-Democratische Fractie van 1952 tot 1979 tienmaal het voorzitterschap van de Vergadering bekleed (Alcide De Gasperi, Giuseppe Pella, Hans Furler - tweemaal -, Robert Schuman, Jean Duvieusart, Victor Leemans, Alain Poher, Mario Scelba, Emilio Colombo), tegen viermaal voor de socialisten en eenmaal voor de liberalen.

opgebouwd: in werkelijkheid hadden Alcide De Gasperi, Robert Schuman en Konrad Adenauer de slip van de mantel van Christus gegrepen die de geschiedenis doorkruiste!⁵

Voor deze naoorlogse mannen was de Europese gedachte een vernieuwing op het morele vlak, omdat hierin het zoeken naar vrede belangrijker was dan het denken in machtsverhoudingen, en de democratische geest van gelijkheid prevaleerde boven ongelijke behandeling en autoritair optreden. Deze waarden van vrede, democratie en vrijheid waren volledig tegengesteld aan de verschikkingen waaraan het continent was blootgesteld sinds de val van de vier rijken van het geopolitieke landschap in 1914: Oostenrijk-Hongarije, het Duitse rijk, het Russische rijk en het Ottomaanse rijk. Vanaf 1918 hadden op de ruïnes en na de verdwijning van meer dan 50 miljoen soldaten en burgers de meest verschrikkelijke en waanzinnige gebeurtenissen plaatsgevonden. Extreme ideologieën brachten de volkeren wederom aan de afgrond van de Tweede Wereldoorlog. De democratische groeperingen zijn niet in staat geweest weerstand te bieden aan de terugkeer van het geweld in het binnenland en de confrontaties met het buitenland.

De baanbrekers van de christen-democratie, die in de jaren '30 voorstanders waren van een federaal Europa, hebben maar al te zeer gelijk gehad, maar zijn niet gehoord. Don Sturzo heeft in Italië en bij andere politieke bewegingen die zich lieten leiden door de sociale leer van de Kerk geprobeerd deze nieuwe Europese denkrichting te verenigen in een transnationale groep. Hij heeft de weg uitgestippeld van wat vanaf 1945 een christen-democratische beweging zou kunnen gaan worden. De omstandigheden van het interbellum waren niet gunstig voor de concretisering van dit toekomstbeeld. Italië, Duitsland, Frankrijk en België, waar het personalistische gedachtegoed van Emmanuel Mounier enige mate van gehoor had gekregen, werden meegesleept in de rampspoed van de Tweede Wereldoorlog.

De leden van de Christen-Democratische Fractie hebben dan ook op grond van dit toekomstbeeld van een Europese federatie gehandeld, omdat ze van mening waren dat vrede moeilijk te bereiken en kwetsbaar is. In die tijd lag de politieke prioriteit bij het consolideren van die vrede en het behouden van de vrijheid die in de democratieën in het westen en op het continent heerste. Op lange termijn was het doel natuurlijk de hereniging van het continent in vrijheid.

Hans-August Lückert vertelde op emotionele wijze over zijn eerste ontmoeting in de Christen-Democratische Fractie met een van de Franse leden, René Charpentier. Die vond in 1953 plaats in Straatsburg. René Charpentier kwam met uitgestoken hand op hem toegelopen en zei: "Jij bent Hans-August Lückert. Ik heb over je gehoord. Ik kom naar

je toe omdat ik je vriend wil zijn.” Ik heb het hem niet gevraagd, maar ik wist dat hij door de nazi’s was gemarteld in Dachau. Zijn beide benen waren verbrijzeld en hij liep met krukken. Ik voelde me ontzettend in verlegenheid gebracht en heb hem dat gezegd. “Zit er maar niet mee,” antwoordde hij, “ik heb het overleefd!” Hij had een groot boerenbedrijf in de Champagnestreek. Dit was het begin van onze vriendschap en ons gezamenlijke werk.⁶

Terugkijkend is het belangrijk dat wij ons de fundamentele waarden herinneren waarmee de christen-democratie zich in die tijd identificeerde: waardigheid en prioriteit van ieder menselijk wezen, vrijheid gekoppeld aan verantwoordelijkheid, de individuele fundamentele rechten, rechtvaardigheid, solidariteit tussen mensen en gemeenschappen, afwijzing van totalitaire ideologieën en het optreden in het centrum van de politiek.

Hans-Gert Pöttering liet zien wat dit aanvankelijke commitment van de oprichters inhield toen de EVP-ED-Fractie in mei 2000 de 50e verjaardag van het plan-Schuman vierde: ‘Robert Schuman, Konrad Adenauer en Alcide De Gasperi hebben Frankrijk, Duitsland, Italië en de andere Europese landen aangespoord hun materiële bronnen tot gezamenlijk bezit te maken en vervolgens hun politieke wil te bundelen en eensgezind te werken aan de verwezenlijking van gemeenschappelijke doelen, binnen het kader van instituten die gebaseerd zijn op eerbied voor het recht en voor het gelijkheidsbeginsel. Dankzij het succes van hun politieke initiatief hebben deze staatslieden het mogelijk gemaakt dat de Europese beschaving met sprongen vooruit ging. Wij, christen-democraten en Europese democraten, weten dat de communautaire onderneming vanaf het begin bekleed was met een ethische dimensie die aansluit bij de humanistische traditie, die op haar beurt de basis vormt van onze waarden.’⁷

De EDG, een teleurstelling voor de Christen-Democratische Fractie (1953-1954)

Het waren precies deze waarden van de westerse wereld die werden bedreigd door de Sovjet-Unie. De West-Europeanen waren niet bij machte eensgezind op te treden met de aan sovjetoverheersing en bloedige onderdrukkingen van 1951 (Oost-Duitsland) en 1956 (Hongarije) onderworpen naties van Midden- en Oost-Europa, en werden geconfronteerd met de binnenlandse aanvallen van de communistische stalinistische partijen en de in de lucht hangende oorlogsdreigingen van de zijde van Moskou tegen de ‘Duitse revanchisten’ en de kapitalistische democratieën.

Met het uitbreken van de Korea-oorlog op 25 juni 1950 werd een volgende fase bereikt in de tegenstellingen tussen oost en west. Op dat moment maakten de Verenigde Staten duidelijk dat ze wilden dat de Europeanen daadwerkelijk een bijdrage zouden leveren aan de verdediging van het westerse kamp. Frankrijk, dat er niets voor voelde dat er opnieuw een ongecontroleerd Duits leger zou ontstaan, opperde het idee dat het Duitse leger zou worden geïntegreerd in een Europees leger. Over het Franse voorstel werd vanaf 15 februari 1951 in Parijs door de zes leden van de EGKS onderhandeld, en dit mondde uit in de ondertekening van een verdrag tot oprichting van de Europese Defensiegemeenschap op 27 mei 1952.

Het EDG-Verdrag voorzag in het volledig onder Europese vlag opzetten van een veertigtal nationale divisies, dertienduizend man sterk. Het beheer en het materieel zouden in handen komen van een Europees commissariaat voor defensie van negen leden, net als de leden van de Hoge Autoriteit van de EGKS. Een Parlementaire Assemblee (dezelfde als die van de EGKS, plus drie extra leden per groot land) zou het commissariaat naar huis kunnen sturen met een motie van afkeuring en zou kunnen bijdragen aan het opstellen van een gemeenschappelijke begroting. De Raad van Ministers zou het beleid van de EDG bepalen, en zich daarbij met eenparigheid van stemmen uitspreken over ieder belangrijk onderwerp.

De Christen-Democratische Fractie, die nog maar net was opgericht, moest zich dus actief vastleggen op het ondersteunen van het plan voor een EDG, en overwoog daarbij dat het een enorme vooruitgang zou zijn voor de federale opbouw van Europa wanneer er een gemeenschappelijk Europees leger zou komen. Deze ondersteuning werd nog actiever toen Alcide De Gasperi, voorzitter van de Italiaanse Raad, op zijn beurt met een initiatief kwam met een grote reikwijdte: dat de politieke unie zou worden gekoppeld aan de militaire integratie. Is het niet zo dat een Defensiegemeenschap, vanwege de verantwoordelijkheden die zij draagt, vraagt om een regering die uit naam van de Europeanen de belangrijkste beslissingen mag nemen?

Alcide De Gasperi pleitte onvermoeibaar voor deze stelling: 'Het leger is geen doel op zich. Het is een instrument van het buitenlands beleid. Het staat ten dienste van het patriottisme. Het Europese patriottisme zal zich ontwikkelen binnen het kader van een federaal Europa.'⁸

Om dit doel zo snel mogelijk te bereiken, liet hij in het ontwerpverdrag van de EDG artikel 38 opnemen, waarin werd bepaald dat de Algemene Vergadering zou worden gekozen door middel van algemene verkiezingen en dat deze Algemene Vergadering de mogelijkheid zou

onderzoeken van een federale organisatie die gefundeerd zou zijn op het beginsel van machtscheiding en waarvan het parlement uit twee kamers zou bestaan. Maar de stemming over het verdrag leek nog ver weg en onzeker. Om die reden legde Alcide De Gasperi aan Robert Schuman voor deze taak alvast aan de Vergadering van de EGKS toe te kennen. Dit zeer gedurfde idee werd op 10 september 1952 in Luxemburg door de zes ministers overgenomen. De volgende dag kreeg de nieuwe Vergadering in Straatsburg een termijn van zes maanden toegekend, en er werd een zogenoemde *ad hoc* constitutionele commissie gemandateerd die uit de meest gekwalificeerde leden van de Vergadering bestond. Deze *ad hoc* Vergadering, een soort constituerende Vergadering, had tot taak de contouren van een Europese politieke Gemeenschap op te stellen.

De christen-democratische afgevaardigden, Heinrich von Brentano, Alain Poher, Pierre-Henri Teitgen, Pierre Wigny en Théodore Lefèvre begrepen dat een Europese defensie onmogelijk en niet te realiseren was zonder democratisch gelegitimeerde politieke macht. Er diende dus een constitutie te worden opgesteld.

De *ad hoc* Vergadering stemde op 10 maart 1953 over een concept met een uiterst ambitieus politiek voorstel: een parlement van twee kamers waarvan er een zou worden gekozen door middel van algemene verkiezingen en zou beschikken over wetgevende macht, een Uitvoerende Raad, een Raad van Ministers en een Hof van Justitie. De EGKS en de EDG zouden opgaan in de toekomstige Europese Politieke Gemeenschap (EPG).

Maar op 30 augustus 1954 weigerde de Franse Nationale Vergadering, samen met de oppositie – de communisten en de gaullisten, een deel van de socialisten en de radicalen – het Verdrag betreffende de EDG te ratificeren, door een prealabele vraag te stellen. De Italiaanse regering ratificeerde het verdrag evenmin en wachtte de Franse ratificatie af alvorens zich uit te spreken.

Hierdoor liep het door de *ad hoc* Vergadering van de EGKS opgestelde concept van een Europese Politieke Gemeenschap (EPG) spaak. De Europese gedachte kreeg een forse knauw.

Waarom was Frankrijk, dat aan de oorsprong had gestaan van het plan van een Europees leger, van gedachten veranderd? De internationale situatie was gewijzigd. Door de stabilisering van het conflict in Korea en de dood van Stalin op 5 maart 1953 waren de spanningen van de koude oorlog verminderd. De tegenstanders van de EDG in Frankrijk voerden aan dat met de Europese Defensiegemeenschap het risico bestond dat het Franse leger in tweeën werd gesplitst, een deel onder geïntegreerd bevel van Europa en een deel overzees. Als argument

werd gebruikt dat men tegen de herbewapening van Duitsland was. Bovendien was er sprake van irrationele argumenten die raakten aan de aard van het leger zelf, het ultieme symbool van nationale soevereiniteit.

Met deze historische terugval kon worden gesteld dat het idee van een federaal Europa zijn hoogtepunt kende in het voorjaar van 1953. Was het idee realistisch? Was het voorbarig?

De christen-democraten legden zich er niet bij neer

De Christen-Democratische Fractie liet weten teleurgesteld te zijn na het mislukken van de EDG, maar legde zich er niet bij neer. Op 29 november 1954 reageerde Giuseppe Pella in zijn eerste toespraak als voorzitter van de Vergadering van de EGKS als volgt, met de lyriek en de passie die hem bezielde: 'Het lijkt alsof een zwaar gordijn als een schaduw onze horizon is komen bedekken en verduisteren, die horizon die al zozeer verlicht was door onze hoop, of beter, door onze zekerheid. Sta mij toe dat ik dit pessimisme niet deel, maar wegvaag met de vastberadenheid van iemand die niet toestaat dat een kortstondige geestestoestand het bezielde optreden tot stilstand brengt. En ik wil dit pessimisme zowel onderdrukken op het brede vlak van onze Europese inspiratie als in het beperkte kader van onze Gemeenschap [...] Wij willen een Europa creëren dat is ontworpen volgens het beginsel van supranationaliteit, een Europa dat niet wordt opgebouwd door verzet tegen naties, maar door oprechte samenwerking tussen naties [...] In de eerste plaats is het van belang ervoor te zorgen dat alle instellingen van de Gemeenschap samenwerken met het oog op de volledige verwezenlijking van de doelstellingen uit het Verdrag, en wel in hun meest diepgaande karakter, een karakter van solidariteit, samenwerking, integratie [...] In de tweede plaats dient op het werk van de Gemeenschap – zonder gebruik te maken van demagogische middelen maar met een manmoedige vastberadenheid – een stempel te worden gezet van dit sociale karakter dat in deze tijd waarin we moeite doen om meer welvaart en welbevinden en een rechtvaardiger samenleving te verkrijgen, in ieder land en op internationaal en supranationaal niveau nodig is [...] In de derde plaats is het van belang de voorwaarden te scheppen en de dingen te doen die noodzakelijk zijn om ervoor te zorgen dat de banden van een vruchtbare samenwerking tussen de Gemeenschap en de landen die daar geen deel van uitmaken nog meer worden aangegaan en verstevigd.⁹ Op 1 december 1954 voegde Pierre Wigny hieraan toe: 'Wij moeten begrijpen wat hieruit te leren valt en luisteren naar de bezwaren om ze vervolgens te kunnen weerleggen.

De toekomst van de Europese economische instellingen ligt nu vrijwel volledig in onze handen.¹⁰

De vernieuwing van Messina mondt uit in de ondertekening van de Verdragen van Rome (1955-1957)

Het initiatief tot vernieuwing van Europa moest enerzijds van Jean Monnet komen en anderzijds van de Benelux-landen. De dag na het mislukken van de EDG wilde Jean Monnet zijn bewegingsvrijheid terug en kondigde hij aan dat hij geen verlenging van zijn ambtstermijn als voorzitter van de Hoge Autoriteit van de EGKS zou aanvragen. Hij kwam met het idee en het voorstel van een nieuwe Europese Gemeenschap die gespecialiseerd zou zijn in atoomenergie voor civiele doeleinden. De Belg Paul-Henri Spaak, de Nederlander Johan Willem Beyen en de Luxemburger Joseph Bech waren op hun beurt meer een voorstander van het openstellen van een grotere gemeenschappelijke markt voor industrie en handel tussen de Zes – waarvan de leden van de Christen-Democratische Fractie al hadden aangegeven dat dit economisch noodzakelijk was. Deze twee benaderingen, de ene gericht op Euratom, de andere, die van de Benelux-landen, op het openstellen van een meer algemene gemeenschappelijke markt, kregen veel steun van de CDU-minister van Economische Zaken, Ludwig Erhard, de grondlegger van het *Wirtschaftswunder* van de Bondsrepubliek Duitsland. Deze voorstellen werden samengenomen in een memorandum dat al spoedig de naam 'Benelux-memorandum' kreeg.

Op 9 mei 1955 stemde de CD-Fractie met grote meerderheid van de Vergadering in met het toekomstplan van deze vernieuwing. Het memorandum werd door de zes ministers van Buitenlandse Zaken, die op 1 en 2 juni 1955 in Messina bijeen waren om de opvolger van Jean Monnet te benoemen, aangenomen. De vernieuwing van Messina gaf de Christen-Democratische Fractie hoop. Wat telde, was dat de solidariteit en de integratie verder zouden gaan. Er werd een conferentie georganiseerd onder verantwoordelijkheid van Paul-Henri Spaak.

De Christen-Democratische Fractie gedraagt zich manmoedig tijdens de onderhandelingen

De Christen-Democratische Fractie had zich eraan verbonden deze vernieuwing te ondersteunen en te laten aansluiten bij het Europese gedachtegoed van haar leden. Van belang was de nauwe samenwerking in het door de lidstaten en door de Gemeenschappelijke Vergadering opgerichte onderhandelingscomité. De voorzitter van de Gemeenschappelijke Vergadering, Giuseppe Pella, verklaarde hieromtrent: 'In

de afgelopen maanden heeft de Vergadering zich weten te kwijten van de politieke taak die haar in het verdrag is toevertrouwd, en zij zal de rol van inspirator blijven vervullen, zowel in het kader van het verdrag als op het bredere vlak van de opbouw van een nieuw Europa.¹¹

De christen-democraten wilden parlementaire controle uitoefenen op de werkzaamheden van het intergouvernementele comité (Comité van Brussel genaamd) en concrete initiatieven nemen richting de leden van het Comité en de regeringen van de lidstaten van de EGKS. De gemeenschappelijke markt diende gebaseerd te zijn op een douane- en economische unie die voorzag in het vrije verkeer van niet alleen goederen, diensten en kapitaal, maar ook van werknemers. Er moest worden gezorgd voor communautaire steun, vanuit de gedachte van solidariteit, door middel van een aanpassingsfonds, en er moesten maatregelen worden genomen om de sociale lasten op te vangen. Er dienden ook instellingen te worden opgericht met voldoende bevoegdheden om deze beginselen ten uitvoer te leggen: 'Wij roepen de regeringen van de lidstaten op met spoed een overeenkomst met elkaar te sluiten op basis van deze beginselen.'¹²

Het eindverslag werd op 29 mei 1956 gepresenteerd op de Conferentie van Venetië van de ministers van Buitenlandse Zaken. Het bevatte gedetailleerde voorstellen voor de oprichting van een Europese Gemeenschap voor Atoomenergie en een Europese Economische Gemeenschap. Deze hadden betrekking op de technische kanten van de economische integratie en de oplossingen voor het probleem van de instellingen, veroorzaakt door het mislukken van de EDG.^a Hierbij zou het gaan om de Raad van Ministers, een Europese Commissie, een Hof van Justitie en een Parlementaire Assemblee. De Gemeenschappelijke Vergadering van de EGKS zou de Parlementaire Assemblee moeten worden, maar met de volgende veranderingen: een toename van het aantal leden en een wijziging van de zetelverdeling tussen de zes landen. Bovendien zou deze Parlementaire Assemblee moeten beschikken over bevoegdheden om toezicht uit te oefenen op de Commissie.¹³

De onderhandelingen mondten uit in de ondertekening van de Verdragen van Rome op 25 maart 1957, het ene verdrag ter oprichting van de Europese Economische Gemeenschap, de EEG, en het andere ter oprichting van de EGA, oftewel Euratom. De Europese eenwording ging met hernieuwd elan verder.

---

a Het verslag had voornamelijk betrekking op de structuur van een gemeenschappelijke markt, het afschaffen van de quota, de regelgeving ten aanzien van de douanerechten, de landbouw, het vrije verkeer van personen, de investeringsfondsen voor steun aan ontwikkelingslanden, de problemen rond de gebruikelijke energie en het probleem van de instellingen. Het laatste deel ging over het gebruik van kernenergie en over Euratom.

Hoofdstuk II

DE BLIKSEMSNELLE ONTWIKKELING VAN DE NIEUWE EUROPESE GEMEENSCHAPPEN

Eén enkele Parlementaire Assemblée (1958): 'van cocon tot vlinder'

Toen op 1 januari 1958 de twee nieuwe verdragen in werking traden, waren er in de Europese Gemeenschappen drie uitvoerende organen: ten eerste de Hoge Autoriteit van de EGKS, ten tweede de Commissie van de EEG onder voorzitterschap van Walter Hallstein, die nauw verwant was aan bondskanselier Konrad Adenauer en had deelgenomen aan de onderhandelingen over het plan-Schuman alsmede over het Verdrag van Rome en wiens gezag steeds groter werd, en ten derde de Euratom-Commissie.

De Vergadering van de EGKS stond sinds 29 november 1954 onder voorzitterschap van Giuseppe Pella. Hij was de opvolger van Alcide De Gasperi, die na zijn zo bepalende bijdrage aan de opbouw van Europa voortijdig was opgestapt. Op 27 november 1956 werd hij opgevolgd door weer een christen-democraat, de Duitser Hans Furler, nadat de drie politieke fracties, de Christen-Democratische Fractie, de Socialistische Fractie en de Liberale Fractie, waren overeengekomen dat het voorzitterschap voor een jaar zou worden uitgeoefend en verlengd kon worden, en van rechtswege toekwam aan de grootste politieke fractie.

In februari 1958 werd de Belg Pierre Wigny verkozen tot voorzitter van de Christen-Democratische Fractie. Toen hij werd gevraagd als minister van Buitenlandse Zaken in zijn eigen land, werd hij op 6 oktober 1958 vervangen door de Fransman Alain Poher.

Alain Poher, die nauw verwant was aan Robert Schuman, heeft zich met verve ingezet voor de fractie, die hij met diplomatie en scherpzinnigheid leidde totdat hij op 7 maart 1966 werd verkozen tot Voorzitter van het Europees Parlement. De Christen-Democratische Fractie, die het grootst was, behield in de tussenliggende tijd, conform de toegepaste regel, het voorzitterschap van het Europees Parlement. Op 28 maart 1960 werd Hans Furler herkozen en op 28 maart 1964 werd hij vervangen door de Belgische christen-democraat Jean Duvieusart, die

op zijn beurt op 24 september 1965 werd vervangen door zijn landgenoot Victor Leemans en tot slot door Alain Poher, die fractievoorzitter was van 1966 tot 1969.

De eerste prioriteit van Hans Furler als voorzitter van de Vergadering van de EGKS was te voorkomen dat de invloed van de parlementaire macht afnam en werd verdeeld over drie Vergaderingen. Het was absoluut noodzakelijk dat de Vergadering een gemeenschappelijk orgaan voor de drie Gemeenschappen zou zijn en overeenkomstig de in de verdragen toegekende bevoegdheden toezicht zou houden op de drie uitvoerende organen. In zijn toespraak als voorzitter op 27 november 1956, tijdens de buitengewone vergadering van de Gemeenschappelijke Vergadering, rechtvaardigde hij deze eis als volgt: 'Door de ontwikkelingen van de laatste jaren kan worden gesteld dat de Gemeenschappelijke Vergadering dankzij haar krachtige en evenwichtige optreden een positie verworven heeft die de kracht van de parlementaire gedachte weerspiegelt. Het werk dat tot nu toe is gedaan, rechtvaardigt het vertrouwen dat noodzakelijk zal zijn voor een situatie waarin de Vergadering de parlementaire taken toebedeeld zou krijgen die voortvloeien uit de uitbreiding van de huidige Gemeenschap of de oprichting van de nieuwe Economische Gemeenschap. Er zou voor de Gemeenschap van Kolen en Staal en voor Euratom en de algemene gemeenschappelijke markt slechts één parlementaire instelling moeten zijn die zal moeten voortkomen uit de Gemeenschappelijke Vergadering.'¹⁴

Deze redelijke overweging stuitte niet op weerstand bij de regeringen en de Europese Parlementaire Assemblee (APE) die op 19 maart 1958 werd opgericht en de Gemeenschappelijke Vergadering van de drie instituten werd.

Emilio Battista, Italiaanse christen-democraat, keek er later met enthousiasme op terug: 'Op 1 januari 1958 zagen de nieuwe communautaire instituten het licht en was er bij de Gemeenschappelijke Vergadering van de EGKS, die al talrijke verdiensten had getoond en klaar was om de Europese Parlementaire Assemblee te worden, een gevoel van dankbaarheid zoals de vlinder moet voelen wanneer hij uit zijn cocon komt en zich opmaakt voor zijn eerste vliegtocht.'¹⁵

Het aantal leden van de Assemblee werd uitgebreid van 78 naar 142 leden en de Christen-Democratische Fractie ging van 38 naar 67 leden, en bleef daarmee de grootste. Het was deze Assemblee die in 1962 officieel de naam Europees Parlement kreeg.¹⁶ Het aantal leden zou regelmatig toenemen vanwege de eerste uitbreidingen, de rechtstreekse verkiezing in 1979 en de daarop volgende uitbreidingen, die ertoe leidden dat het Europees Parlement in 2008 785 leden telde.

Het Parlement bevestigt zijn onafhankelijkheid door Robert Schuman voor te dragen als voorzitter (maart 1958)

In de Verdragen van Rome is bepaald dat de Assemblee uit zijn midden zijn voorzitter en zijn Bureau kiest (artikel 140 EEG-Verdrag en artikel 110 EGKS-Verdrag). De verdragen laten het Parlement echter vrij in de keuze van de wijze waarop de verkiezing plaatsvindt. Het Parlement hield stand tegen de bedreiging van zijn interne organisatiebevoegdheid toen tijdens de oprichtingsvergadering in maart 1958 de regeringen, bijeen in het kader van een conferentie, hun vertegenwoordigers in het Europees Parlement de aanbeveling meegaven te stemmen voor een door de lidstaten gekozen kandidaat. Het Bureau van het Parlement en de fractievoorzitters presenteerden vervolgens een verklaring waarin ze opmerkten dat de nieuwe Assemblee gebruik zou maken van haar soevereine bevoegdheden om te besluiten welk gevolg dient te worden gegeven aan deze aanbevelingen. De kandidatuur van Robert Schuman werd door alle politieke fracties voorgedragen en op 19 maart 1958 werd hij verkozen. Tot aan de oprichting van het door middel van rechtstreekse algemene verkiezingen gekozen Parlement vond de verkiezing van de voorzitter en de twaalf vicevoorzitters over het algemeen plaats op de tweede dinsdag van de maand maart, de dag van de openingszitting van de jaarlijkse zittingsperiode van het Parlement. Volgens de praktijk en in de geest van het Reglement dat in die tijd van kracht was, gold het mandaat van de voorzitter voor de duur van de jaarlijkse zittingsperiode. Doordat dit mandaat zo kort was, was het voor de voorzitter moeilijk om als vertegenwoordiger van het Parlement een eigen beleid te ontwikkelen en had hij nauwelijks de tijd om aan zijn functie te wennen; het is dan ook de gewoonte geworden de voorzitter bij acclamatie voor een tweede jaar te benoemen.

Toen Robert Schuman op 19 maart 1958 in Straatsburg in functie trad, stelde hij vast dat het Parlement, door de politieke activiteiten en de talrijke resoluties die erop gericht waren de politieke unie te versnellen, voor Europa pionierswerk verrichtte. Ook voorzitter Walter Hallstein benadrukte deze rol toen hij verklaarde dat 'de Parlementaire Assemblee niet alleen maar het supranationale karakter van de Gemeenschap garandeert, maar ook op krachtige wijze uitdrukking geeft aan hoofdzakelijk politieke inhoud van de Gemeenschap.'¹⁷

Diezelfde dag riep Pierre Wigny de belangrijke beginselen waar de Christen-Democratische Fractie voor stond in herinnering. Ten aanzien van de institutionele vragen stelde hij dat 'de fractie verheugd is dat het toezicht op de drie Gemeenschappen is toegekend aan één

enkele Assemblée waarvan de leden, zo snel als mogelijk is, zullen worden gekozen door rechtstreekse verkiezing... Overeenkomstig de tradities van de Gemeenschappelijke Vergadering en de samenwerking met de Hoge Autoriteit behelst dit toezicht zowel het initiatief als de censuur, wordt het zowel vooraf als *a posteriori* toegepast, krijgt het een permanent karakter door het werk van de parlementaire commissies en strekt het zich uit tot alle uitvoerende organen.' Pierre Wigny voegde eraan toe dat 'de toetsing van de Raad van Ministers en de Assemblée geen politieke mogelijkheid is maar een juridische verplichting.'¹⁸

Met de inwerkingtreding van de Verdragen van Rome ontstonden er dus drie gescheiden Gemeenschappen met één Assemblée en drie Commissies. Maar volgens Pierre-Henri Teitgen ging het niet om 'drie gescheiden, afzonderlijke en rivaliserende regeringsorganen, maar om drie ministeries van een en dezelfde potentiële regering in wording: de regering van een federaal en geïntegreerd Europa.'

'Euratom, een probleem van politieke wil'

Als corapporteur van de toekomstige Atoomgemeenschap waarover de lidstaten nog in gesprek waren toonde Pierre Wigny, tijdens het debat van 19 maart 1958, zijn levendige belangstelling voor het plan: 'Euratom moet een gemeenschappelijke onderneming zijn, opdat haar nieuwe en nog weinig beheerste krachten uiteindelijk kunnen worden ingezet voor het welzijn van de mensheid.'¹⁹ [...] Vanaf heden vormen de activiteiten die te maken hebben met de kernenergiesector een dusdanig uitgebreid en complex palet dat het onmogelijk is binnen het kader van één land op te treden. Wanneer Euratom niet zou bestaan, zou een dergelijk instituut moeten worden uitgevonden: zonder communautaire coördinatie in de kernenergiesector zou Europa het risico lopen van versnippering van de middelen met slechts magere resultaten.'²⁰ Namens de Christen-Democratische Fractie benadrukte Hans Furler, op zijn beurt, het volgende: 'Ondanks alle politieke problemen die zich in dit opzicht voordoen, ben ik persoonlijk van mening dat dit idee onbetwistbaar met warmte mag worden ontvangen. Zoals wij namelijk van plan zijn haar vorm te geven, zal de Atoomgemeenschap niet worden opgezet om atoomwapens te produceren, maar om Europa de energiebronnen te leveren waaraan het behoefte heeft. Bovendien denk ik dat wij in dat opzicht worden opgenomen in de grote Atlantische Gemeenschap.'²¹

Door de Suez-crisis in 1956 was de toelevering van petroleumproducten aan Europa moeilijk. Het was noodzakelijk de Europese eenheid te bewaren om te zorgen voor de economische zelfstandigheid

van het continent. Frankrijk deed zijn partners concessies ten aanzien van de gemeenschappelijke markt en in ruil daarvoor stelde Duitsland zich toegeeflijk op ten aanzien van Euratom. De Intergouvernementele Conferentie van oktober 1956 vroeg aan Louis Armand, op dat moment hoofd van de Franse nationale spoorwegmaatschappij (SNCF), aan Franz Etzel, vicevoorzitter van de Hoge Autoriteit van de EGKS, en aan Francesco Giordani, oud-voorzitter van het Italiaanse comité voor nucleair onderzoek, een rapport op te stellen over de behoeften van en mogelijkheden voor Europa om elektriciteit op te wekken uit kernenergie. Het rapport van de drie Wijzen, getiteld 'Un objectif pour Euratom' (Waarom Euratom) werd gepubliceerd in mei 1957. Hierin werd het belang voor de Europese landen herhaald onafhankelijk te zijn van de petroleumindustrie van het Midden-Oosten: de zes landen van de Gemeenschap produceerden slechts 15% van de energie op wereldschaal; in dat verband kon petroleum elk moment een geducht internationaal pressiemiddel worden. Erger nog, het rapport voorspelde een verdubbeling, of zelfs een verdriedubbeling van de invoer van energie in Europa. De bouw van kerncentrales werd zeer belangrijk. Euratom zou dus worden opgericht naast de EEG en het nieuwe Parlement was bevoegd toezicht uit te oefenen op de drie uitvoerende organen.

Al snel tekenden zich tussen de zes lidstaten van Euratom een aantal wezenlijke verschillen af met betrekking tot de doelstellingen en de middelen van de nieuwe Atoomgemeenschap, wat nog versterkt werd toen in Frankrijk Generaal de Gaulle aan de macht kwam. De Fransen wilden dat Euratom gewoon een aanvulling werd op het Franse programma en hadden de neiging hun zienswijze op te leggen: het Europese project diende geen inmenging te zijn in de vervaardiging van atoomwapens door Frankrijk. Integendeel, de partners van Parijs zagen Euratom als een middel om hun nationale kernindustrieën te ontwikkelen. De voorstanders van kernenergie waren ervan overtuigd dat deze nieuwe energiebron het mogelijk zou maken langzaam maar zeker petroleum en kolen te vervangen. Deze vooruitzichten waren des te meer gerechtvaardigd omdat de petroleumcrisis, die het gevolg was van de gebeurtenissen in Suez, leidde tot een enorme stijging van de prijzen van petroleumproducten. Het feit dat de toelevering van petroleum door het Midden-Oosten werd stopgezet, maakte de Europeanen op brute wijze bewust van hun afhankelijkheid op het gebied van energie. Het reduceren van deze afhankelijkheid werd dan ook een van de belangrijkste doelstellingen van het Europese energiebeleid.

De Italiaan Mario Pedini bleek binnen de Christen-Democratische Fractie zeer deskundig te zijn op het gebied van energievraagstukken. Tijdens een debat over het algemene rapport over de activiteiten van

Euratom benadrukte hij: 'Een veilige toelevering zal pas worden bereikt wanneer Europa kan beschikken over atoomenergie als een zelfstandige en zekere energiebron, die niet verstikt kan worden en die niet gevoelig is voor enige vorm van politieke of economische chantage door andere markten.'²²

Toen de politieke rust terugkeerde in het Midden-Oosten, daalden de verkoopprijzen van petroleum weer en verloor de kernenergie haar concurrentiepositie. Tegen de zeer alarmerende verwachtingen in bleken er wereldwijd voldoende petroleumvoorraden te zijn, in het bijzonder doordat er nieuwe vindplaatsen waren ontdekt. Nu het mondiale aanbod weer duidelijk hoger was dan de vraag, daalde de petroleumprijs sterk. De concurrentiepositie van kernenergie leed ook onder het feit dat de termijnen voor het bouwen van kerncentrales verstreken. Met andere woorden, kernenergie was niet meer het universele wondermiddel. Integendeel, de mate waarin de Gemeenschap afhankelijk was van geïmporteerde petroleum verdubbelde tussen 1958 en 1968.

De Franse regering toonde haar gebrek aan enthousiasme voor Euratom door zich eind 1961 te verzetten tegen de door de christendemocraten ondersteunde verlenging van de ambtstermijn van Etienne Hirsch, voorzitter van de Euratom-Commissie en overtuigd federalist. Etienne Hirsch wilde de Euratom-Commissie daadwerkelijk een rol laten spelen. Mario Pedini ondersteunde de visie van de voorzitter van Euratom: 'Slechts het communautaire karakter zal Europa, ook op het gebied van kernenergie, een rol geven die het voor de Europese wetenschap, die tot de voorhoede behoort, mogelijk zal maken een Europees antwoord te geven op het meest wezenlijke probleem van onze eeuw van vooruitgang.'²³

Het was tevergeefs. Etienne Hirsch werd vervangen door de voormalige minister onder Generaal de Gaulle, Pierre Chatenet. Het intergouvernementele karakter van Euratom werd versterkt. Het besteedbare budget, dat werd gevormd uit nationale bijdragen en niet uit eigen middelen zoals bij de EGKS, was niet meer iets communautairs, maar een optelsom van onderzoeksprojecten van de geïnteresseerde landen.

Tijdens de plenaire vergadering in het Europees Parlement van september 1964 constateerde de Christen-Democratische Fractie bij monde van fractiewoordvoerder Joseph Illerhaus dat deze Gemeenschap nog niet echt overeenstemming had bereikt over de te gebruiken middelen om te komen tot het opzetten van een gemeenschappelijk Europees kernenergiebeleid.

Het bleek niettemin noodzakelijk het gemeenschappelijke energiebeleid uit te werken, omdat de mate van afhankelijkheid van het buitenland toenam. De hoeveelheid verbruikte energie die was

geïmporteerd steeg van 25% in 1950 tot 57% in 1958. Zoals Mario Pedini tijdens de vergadering van dinsdag 18 oktober 1966 teleurgesteld constateerde, had de crisis van Euratom te maken met de algemene aspecten van de crisis die alle Europese Gemeenschappen doormaakten: 'Een modern en geïntegreerd Europa kan slechts worden opgebouwd door een eenvormig beleid uit te voeren ten aanzien van kernenergie. Om te komen tot wetenschappelijke samenwerking moet in ons Europa een gemeenschappelijke markt worden gecreëerd, wat overigens ook is voorzien in het oprichtingsverdrag van Euratom. We moeten van kernenergie dus een instrument maken dat nuttig is voor het verstevigen van het proces van Europese eenwording. Onderzoek naar gemeenschappelijke kernenergie is niet alleen iets wetenschappelijks, het is ook en bovenal iets van zeer groot politiek belang. We zijn er niet in geslaagd een Europese kernreactor te bezitten, en zelfs niet om een belangrijk doel van het Verdrag van Rome te behalen: de verwezenlijking van een gemeenschappelijke onderneming. Dit is een onderwerp dat het Parlement na aan het hart ligt en waarop wij in ruime mate en herhaaldelijk hebben aangedrongen, omdat de markt op het gebied van kernenergie volgens de christen-democraten niet alleen vereist dat wetenschappers worden ingezet, maar ook dat ondernemingen van verschillende nationaliteiten zich verenigen.'²⁴

Mario Pedini sloot af met de woorden: 'Kortom, het probleem van Euratom is noch technisch, noch wetenschappelijk van aard. Het is een probleem van politieke wil, van communautaire wil, ook al gaat het om kernenergie en wetenschap.'²⁵

Er zijn nieuwe pogingen gedaan, maar die hebben niet het resultaat gehad waar de christen-democraten op hoopten ten aanzien van een gemeenschappelijk energiebeleid. Hanna Walz, de enige vrouwelijke vertegenwoordiger van de Duitse delegatie van de fractie in het Europees Parlement in de tijd voor de rechtstreekse verkiezingen in 1979, heeft zich hier in de jaren '70 op toegelegd. Ze zou hiermee doorgaan nadat ze was verkozen tot voorzitter van de Commissie voor energie. Het feit dat Europa op het gebied van energie afhankelijk was, werd een van de kernpunten die regelmatig op de Europese agenda zou terugkeren.

De Christen-Democratische Fractie ondersteunt een versnelde invoering van de gemeenschappelijke markt (1958-1968)

Al was de uitvoering van het Euratom-project op een teleurstelling uitgelopen, toch konden de christen-democraten tevreden zijn over het feit dat ze het andere aspect van de vernieuwing van Messina zagen

slagen: de snelle invoering van een gemeenschappelijke markt voor industrie en handel, waarmee de Europeanen een nieuwe dimensie in hun economische ontwikkeling leerden kennen. De christen-democraten wilden dat de gemeenschappelijke markt een krachtige economische entiteit zou zijn: 'Wanneer het niet lukt de gemeenschappelijke markt in te voeren, is de ondergang van Europa verzekerd',²⁶ zo luidde het standpunt in de jaren 50. In 1956 deed Pierre Wigny de volgende aanbeveling: 'Wij christen-democraten willen een gemeenschappelijke markt die op zichzelf staat, zonder dat deze verbonden is aan Euratom. Wij willen deze gemeenschappelijke markt op progressieve en automatische manier invoeren, dat wil zeggen zonder de mogelijkheid een stap terug te doen en zonder dat bij het zetten van de volgende stap nieuwe beslissingen kunnen worden genomen door het Parlement.'²⁷

Met de ondertekening van het Verdrag van Rome ter oprichting van de EEG verplichtten de Zes zich ertoe langzaam maar zeker hun zes gescheiden markten te vervangen door een enkele politieke zone met de eigenschappen van een nationale markt, waarbinnen vrij verkeer van personen, goederen, kapitaal en diensten mogelijk zou zijn. Om de levensstandaard van 180 miljoen Europeanen te verbeteren, moesten voorwaarden worden gecreëerd die gunstig waren voor de technische vooruitgang en de economische expansie. Dat betekende dat ze zich moesten kunnen bewegen in een markt die in overeenstemming was met de moderne tijd. Enerzijds door de oprichting van een gemeenschappelijke douane-unie door het in twaalf jaar geleidelijk aan opheffen van alle belemmeringen, vooral van de douanerechten, – die niet verenigbaar waren met het vrije verkeer van niet alleen goederen, maar van alle productiefactoren. Anderzijds door het harmoniseren van de voorwaarden waaronder goederen vanuit de rest van de wereld in deze nieuwe markt zouden worden geïmporteerd, dus door in de EEG een vast buitentarief in te stellen.

Op 1 januari 1959 begon het proces dat zou leiden tot het volledig wegvallen van de handelsbelemmeringen tussen de Zes: de eerste daling van 10% van de douanerechten binnen de gemeenschappelijke markt. De economie van de EEG groeide snel. De vooruitzichten die de gemeenschappelijke markt bood, vormden een stimulans voor de producenten. De devaluatie in 1958 die plaatsvond onder leiding van Generaal de Gaulle had een enorme opleving van de Franse economie tot gevolg, die de zwakke schakel in de gemeenschappelijke markt dreigde te worden. De betalingsbalans tussen de Zes verbeterde. De handel tussen de Zes nam met gemiddeld 22% toe.

Van 28 tot 30 maart 1960 vergaderde de Europese Parlementaire Assemblee drie dagen lang over het voorstel van de Commissie van de

EEG dat beoogde de toepassing van het verdrag betreffende de gemeenschappelijke markt te versnellen. In de door de Nederlander Pieter Blaisse namens de fractie gepresenteerde ontwerp-resolutie werd de versnelde invoering van de gemeenschappelijke markt bekrachtigd: 'De EEG moet niet worden gezien als een beperkt gebied waar vrije handel plaatsvindt of een eenvoudige douane-unie, maar als een verenigde en krachtige entiteit.'²⁸ De Christen-Democratische Fractie droeg er op bepalende wijze toe bij dat de Assemblee de voorstellen van de Commissie steunde.

Tijdens de vergadering van de Raad van Ministers van 12 mei 1960 werd besloten de inwerkingtreding van het Verdrag van Rome te versnellen. De douanerechten werden per 1 juli 1968 volledig afgeschaft.

De Commissie van de gemeenschappelijke markt trok haar conclusies uit de tot dan toe geboekte vooruitgang en stelde voor per 1 juli 1967 de interne douanerechten volledig af te schaffen en de gemeenschappelijke landbouwmarkt in te stellen. De Christen-Democratische Fractie ondersteunde het door haar voorzitter Walter Hallstein tijdens de vergadering van oktober 1964 gepresenteerde voorstel van de Commissie. Het document voorzag in het wegvallen van de douanerechten, de definitieve toepassing van het gemeenschappelijk douanetarief per 1 januari en het afschaffen van de controles aan de grenzen bij de handel tussen de Zes. Het Parlement gaf een positief advies ten aanzien van de voorstellen van de Commissie. De rapporteur, de Italiaanse christen-democraat Carlo Scarascia Mugnozza, een fervent aanhanger van Europa, die net als zijn landgenoot Giuseppe Caron later lid van de Commissie zou worden, ondersteunde het afschaffen van de intracommunautaire douanerechten, het invoeren van gemeenschappelijke douanetarieven en het harmoniseren van de douanewetgeving.

Tijdens de vergadering van maart 1965 stelde de fractie het verslag van Karl Hahn met betrekking tot de geleidelijke invoering van de gemeenschappelijke handelspolitiek vast. De spreker gaf aan dat 'de handel met derde landen een *conditio sine qua non* is voor de welvaart en de volledige werkgelegenheid in de industriële sector van de Gemeenschap.'²⁹ Bovendien drong hij in het kader van de gemeenschappelijke handelspolitiek aan op 'de onontkoombare noodzaak' de bilaterale overeenkomsten steeds meer te coördineren.

In 1967 bereidde de EEG zich voor op het bereiken van de mijlpaal op 1 juli 1968, de datum waarop de douane-unie en het GLB een feit zouden moeten zijn. De Commissie spande zich in om alles wat het vrije verkeer van goederen belemmerde uit de weg te ruimen. Het begin van het jaar 1967 werd gemarkeerd door twee belangrijke beslissingen die model stonden voor een nieuwe vooruitgang: op 11 april 1967 stelde

de Raad van Ministers en Regeringen van de Zes het eerste programma voor de economische politiek op middellange termijn vast (1966-1970). Ook kwamen ze overeen de stelsels van omzetbelasting te harmoniseren met het oog op de toepassing van een gemeenschappelijk btw-stelsel van de Zes in 1970. Het Nederlandse parlementslid Barend Willem Biesheuvel, toekomstige christen-democratische premier van zijn land, was ingenomen met dit besluit, dat al in 1965 was beschreven: 'Te lang heeft het accent vooral gelegen op het afschaffen van de economische grenzen, dat wil zeggen op het oprichten van een douane-unie, in plaats van op het instellen van een gemeenschappelijk economisch en sociaal stelsel, de Economische Unie.'³⁰

Toch bleven er tussen de Zes belemmeringen bestaan van non-tarifaire aard, waaronder verschillen in de belastingstelsels en administratieve regelingen. Het opheffen van deze belemmeringen zou het doel worden van al het werk dat in de jaren '80 zou worden verzet om uiteindelijk de interne markt te bewerkstelligen.

Giuseppe Caron, een Italiaans lid van de fractie dat later lid van de Commissie zou worden, sprak zijn tevredenheid uit over het succes dat al behaald was in de jaren 60 met het Verdrag van Rome: 'Dit Verdrag is een levend symbool van inspiratie dat de zes landen van Europa in beweging heeft gebracht. Zij hebben een groter gebied willen creëren, om de onderlinge handel te bevorderen en te regulariseren. Zij hebben een gemeenschappelijk buitentarief ingesteld als noodzakelijke voorwaarde voor deze gemeenschappelijke markt, maar ze zullen ook de bepalingen van artikel 18 van het Verdrag weten te respecteren, waarin de lidstaten verplicht worden akkoorden met elkaar te sluiten op de grondslag van wederkerigheid en van wederzijds voordeel met het oog op de bevordering van de internationale handel.'³¹ Het instellen van het Gemeenschappelijk Buitentarief (GBT) heeft dezelfde stappen doorlopen als de liberalisering van het intracommunautaire handelsverkeer.

Europa wordt populair

De belangstelling voor de opbouw van Europa groeide in de publieke opinie. In tegenstelling tot de EGKS en Euratom, die slechts invloed hadden op enkele economische sectoren, had de gemeenschappelijke industriële en landbouwmarkt gevolgen voor het dagelijks leven van de Europeanen. De voordelen waren voor een ieder merkbaar. Het was de periode waarin in de media en in de reclame het prefix 'EUR' populair werd en werd toegevoegd aan merken van producten en namen van bedrijven.

De Europese Gemeenschappen moesten steeds belangrijkere beslissingen nemen met een grote politieke reikwijdte. Uit de lange besprekingen die voorafgingen aan het vaststellen van de eerste regelingen bleek dat de gemeenschappelijke markt betekende dat er compromissen moesten worden gesloten tussen aanzienlijke belangen, wat slechts realiseerbaar was wanneer de communautaire wil er was om eruit te komen. De Zes bepaalden tegelijkertijd de gemeenschappelijke regels die van toepassing waren op de 'afspraken' tussen ondernemingen binnen de gemeenschappelijke markt. Deze hadden voornamelijk tot doel te voorkomen dat consumenten het slachtoffer zouden worden van overeenkomsten tussen producenten die zich verspreidden over de markten en de prijzen hoog zouden houden. Dit was de eerste Europese 'antitrust-wet'.

Profilering als gemeenschappelijke commerciële mogendheid

Op hetzelfde moment vonden in Genève de handelsbesprekingen in het kader van de GATT (*General Agreement on Tariffs and Trade*) plaats: de zogenoemde 'Kennedy-ronde'. Hiertoe was besloten in mei 1963, en de opening vond plaats in mei 1964. Het doel van deze besprekingen was een algehele vermindering van de douanetarieven en van de handelsbelemmeringen, alsmede de ontwikkeling van landbouwproducten binnen het kader van een internationale marktordening. Zoals Walter Hallstein op 27 maart 1963 ten overstaan van het Europees Parlement bevestigde: 'De Kennedy-ronde is een middel om de concrete economische problemen aan te pakken en een fundamentele basis voor het opzetten van een bipolair Atlantisch partnerschap.'³² Volgens Pieter Blaisse, spreekbuis van de fractie, 'vormen een harmonieuze ontwikkeling van de internationale handel, een geleidelijke onderdrukking van de wereldhandelsbetrekkingen en een verlaging van de tariefmuren de doelstellingen die het Verdrag van Rome aan de EEG toekent in de sector van de handelspolitiek.'³³ Meer dan zeventig landen namen eraan deel. De Gemeenschap, de eerste wereldmacht, nam een gemeenschappelijk standpunt in waarvan de Commissie van de EEG woordvoerder was. Op 30 juni 1967 werd in Genève de Slotakte getekend: 'De Kennedy-ronde is voor Europa en de totale westerse economie een uitzonderlijke gebeurtenis'³⁴ bevestigde het Luxemburgse parlementslid Jean Bech. Daarmee kwam, na drie jaar praten, een einde aan de meest omvangrijke handelsbesprekingen van na de Tweede Wereldoorlog. Het gevolg was een verlaging van de tarieven van gemiddeld 35 à 40% voor industriële producten, een internationale overeenkomst ten aanzien van granen en een prijsafpraak voor voedselhulpprogramma's.

De Christen-Democratische Fractie wilde de gemeenschappelijke markt niet veranderen in een voor grote internationale handelsstromen gesloten bolwerk, integendeel.

Op 1 juli 1967 trad het fusieverdrag van de bestuurlijke organen in werking en werd er één Raad en één Commissie opgericht voor de gemeenschappelijke markt, de EGKS en Euratom. De nieuwe Commissie van veertien leden werd voorgezeten door Jean Rey en had vier vicevoorzitters: Sicco Mansholt, Lionello Levi-Sandri, Fritz Hellwig en Raymond Barre. De fusie van de instituten versterkte de verbondenheid tussen de gemeenschappen en maakte het mogelijk hun werk te stroomlijnen.

De voltooiing van de douane-unie (1968-1969)

Het jaar 1968 werd dus gemarkeerd door de belangrijke mijlpaal van 1 juli, de datum waarop de douane-unie tussen de Zes werd voltooid, anderhalf jaar eerder dan in het tijdpad van het Verdrag was voorzien: de douanerechten werden binnen de EEG volledig opgeheven. Het gemeenschappelijk buitentarief werd ingesteld, alsmede de eerste twee fases van de verlaging die voortkwam uit de Kennedy-ronde. Het spreekt voor zich dat in die tijd in Europa en in het bijzonder in Frankrijk de gebeurtenissen van mei en juni 1968 en, daarna, de onderdrukking van de Praagse lente door de sovjettroepen het succes voor Europa hadden doen verbleken.

1969 was het laatste jaar van de door de opstellers van het Verdrag van Rome voorziene overgangperiode van 12 jaar voor het voltooiën van de douane-unie. Eind 1969 begon voor de EEG de definitieve periode van een voor onbepaalde duur gesloten verdrag.

Dit werd voor Europa een gunstige periode die op zeer bijzondere wijze bijdroeg aan het verhogen van de levensstandaard van de West-Europeanen. In de periode van 1958 tot 1970 verzesvoudigde de handel tussen de Zes en nam het BNP in deze landen toe met 70%. Het verschil tussen de twee Europa's werd groter. In diezelfde periode werd Oost-Europa door de Sovjet-Unie verarmd en in een keurslijf gedwongen binnen de structuren van de COMECON, de zwakke tegenhanger van de EEG waarmee de communistische regimes zich wilden verzetten tegen het succes van de gemeenschappelijke markt.

Hoofdstuk III

DE VERDEDIGING VAN HET COMMUNAUTAIRE MODEL (1961-1966)

De jaren '60 stonden niet alleen in het teken van het slagen van de gemeenschappelijke markt, maar ook van de confrontatie tussen het Frankrijk van Generaal de Gaulle, die zijn land leidde van 1958 tot 1969, en de andere vijf partnerlanden. De Christen-Democratische Fractie, waarin de Franse parlementsleden die afkomstig waren van een van de drie grote naoorlogse partijen, de Franse republikeinse volksbeweging MRP (*Mouvement Républicain populaire*) verenigd waren, had echter in 1958 kennis genomen van de wens van Generaal de Gaulle om de ondertekening door de regering van de Vierde Republiek na te komen, waarmee Frankrijk deel zou gaan uitmaken van de EEG. Ook sprak Generaal de Gaulle zich al spoedig uit voor het opzetten van een beleidsgebied dat in bijzondere mate gericht zou zijn op integratie: het gemeenschappelijk landbouwbeleid. De financiering van dit beleidsgebied en de aan de Europese Commissie toegekende beheersbevoegdheid waren voornamelijk supranationaal. Waar het om ging, was het regelen van de ondersteuning van de belangrijkste vormen van landbouwproductie en een prijsgarantie. Zolang dit beleid bijdroeg aan het moderniseren van de Franse landbouw stemde Frankrijk ermee in. Maar vanaf 1962, en vooral in 1965, tijdens de crisis 'van de lege stoel', kwamen de ideeën van Parijs en die van de Christen-Democratische Fractie niet langer overeen.

De plannen-Fouchet: misverstanden en botsingen rond een toekomstige politieke unie (1961-1962)

Nadat Generaal de Gaulle in 1959 en in 1960 van de kant van de Amerikanen en de Britten een afwijzing had moeten incasseren ten aanzien van zijn hervormingsplannen voor de NAVO, richtte hij zijn internationale optreden deels op de verwezenlijking van een politiek Europa. In juli 1960 stelde hij de Duitse bondskanselier Konrad Adenauer op de

hoogte van zijn gedachten over een Europese politieke unie. Het doel dat de generaal voor ogen had, was namelijk een hervorming van de Europese Gemeenschappen tot een Europa van staten. Wat Generaal de Gaulle aan Konrad Adenauer voorlegde, was een soort Frans-Duitse confederatie met een gemeenschappelijk burgerschap. Hij rekende erop dat het Frans-Duitse paar de andere Europese partijen hierin mee zou krijgen, om zo een autonoom Europa op te bouwen. Ondanks de terughoudendheid van de bondskanselier en de verschillende visies van de Zes op de Britse deelname, volgden de eerste onderhandelingen.

Tijdens een top in Parijs op 10 en 11 februari 1961, kwamen ze met elkaar overeen hun politieke samenwerking te ontwikkelen. Generaal de Gaulle stelde daarom aan zijn vijf partners voor een studiec commissie bijeen te roepen, bestaande uit vertegenwoordigers van de zes regeringen, die belast zou zijn met het bestuderen van de mogelijke vormen van een eventuele diplomatieke en politieke samenwerking tussen de lidstaten van de Europese Economische Gemeenschap (EEG). De studiec commissie stond onder voorzitterschap van de Franse diplomaat en voormalig gaullistisch parlementslid Christian Fouchet. In een bijeenkomst in Bad Godesberg, vlakbij Bonn, op 18 juli 1961, herhaalden de Zes hun voornemen een politieke unie in het leven te roepen, zonder deze echter te omschrijven.

De Christen-Democratische Fractie is niet tevreden met louter interstatelijke samenwerking

De Christen-Democratische Fractie ondersteunde het idee van een politieke unie en stimuleerde de regeringen van de Zes een concrete impuls te geven aan het opbouwen van een democratisch en federaal Europa. Het Parlement bepaalde zijn standpunt in zijn besluiten in de vergaderingen van juni, september en december 1961.³⁵

Volgens de christen-democratische rapporteur van de Politieke Commissie, Heinrich von Brentano, zou deze unie moeten leiden tot de Verenigde Staten van Europa. In eerste instantie ging het erom met de Verenigde Staten van Amerika een nauwe samenwerking op te bouwen om zo te komen tot een totale eenwording van de Atlantische Gemeenschap.³⁶ Deze conferentie van de zes staatshoofden was een belangrijke stap in die richting.³⁷ Zoals Heinrich von Brentano het formuleerde: 'Er is één ding dat wij christen-democraten niet uit het oog moeten en kunnen verliezen, dat is ons doel: een Europese unie. Of we het nu hebben over een federatie of over een confederatie, dat is van ondergeschikt belang, zolang we maar op weg zijn naar dat doel.'³⁸

Op 19 oktober 1961 presenteerde Christian Fouchet aan de studiecommissie een eerste ontwerpverdrag (het eerste plan-Fouchet), waarin een onverbreekbare unie van staten zou worden opgericht, die gebaseerd zou zijn op intergouvernementele samenwerking en respect voor de identiteit van de naties en de lidstaten.³⁹ Hij stelde voor te komen tot samenwerking, buiten de communautaire verdragen om, op het gebied van buitenlandse politiek en defensie, wetenschap, cultuur en de rechten van de mens. René Charpentier stelde dat ‘in het plan-Fouchet samenwerking het basisbegrip was, wat met recht kon worden beschouwd als een eerste stap, maar niet als een doel op zich.’⁴⁰

De partnerlanden van Frankrijk toonden een zekere terughoudendheid ten opzichte van dit plan: ze zagen er een poging in de binnen de EEG bestaande communautaire procedures te onderwerpen aan het toezicht van de lidstaten. Geconfronteerd met dit verzet, verhardde Generaal de Gaulle zijn standpunt. In vervolg op dit initiatief vond er in de parlementaire Assemblee een debat plaats, waarin de fractievoerder van de Christen-Democratische Fractie Alain Poher het communautaire systeem verdedigde: ‘Wat wij willen bereiken, is een economisch succesvol Europa, en om die reden willen wij een politiek Europa creëren.’⁴¹ De prioriteiten van de fractie werden het hele jaar door tijdens de debatten over het opzetten van een politieke unie herhaald en waren drieledig: intensivering van de activiteiten van de Gemeenschap, algemene verkiezingen en een fusie van de uitvoerende instellingen.

De verdeeldheid blijft en leidt tot een mislukking

Op 18 januari 1962 presenteerde Christian Fouchet een andere versie van het plan (tweede plan-Fouchet), waarin was opgenomen dat de reeds bestaande Europese economische instellingen zouden worden geplaatst onder het gezag van een politieke gemeenschap. Maar op het moment dat de gemeenschappelijke markt begon aan de tweede fase van zijn verwezenlijking, verwierpen de Benelux-landen het plan. Ze formuleerden tegenvoorstellen, die op hun beurt werden verworpen door de Franse regering.

De Christen-Democratische Fractie betreurde deze mislukking en stemde op 9 mei 1962 voor het besluit van het Parlement door te gaan met het plan van een politieke unie: ‘Het Europees Parlement [...] verzoekt dringend de conferentie van de zes ministers van buitenlandse zaken spoedig te hervatten.’⁴² Jean Duvieusart uitte zijn teleurstelling: ‘Tien maanden na de verklaring van Bonn is hieraan geen enkel waardevol, positief, reëel gevolg gegeven; de inspanningen van dit Parlement hebben geen enkele weerklank gevonden.’⁴³ Emilio Battista stelde:

‘De verwachtingen die tijdens de Conferentie van Bonn in juli 1961 waren gewekt, zijn helaas in Parijs in april 1962 begraven en we bevinden ons ten aanzien van de politieke unie van Europa nu weer bij nul.’⁴⁴ Op dat moment was het plan gedoemd te mislukken. Op 15 mei had de generaal, tijdens de zogenoemde ‘Volapük-persconferentie’, geen goed woord over voor de federalistische Europese tendens en hij stelde het spel van de Engelsen aan de kaak: ‘Slechts de staten zijn waardevol en rechtsgeldig en zijn in staat iets te verwezenlijken. Ik heb het al eerder gezegd, en herhaal het bij dezen: op dit moment is er geen ander Europa denkbaar en mogelijk dan een Europa van staten, afgezien van een Europa van mythen, fictie en uiterlijk vertoon, natuurlijk^a.’

De spanning steeg nog meer. De ministers van de MRP (christendemocraten) van Generaal de Gaulle, met aan het hoofd Pierre Pflimlin, voormalig voorzitter van de Raad en toekomstig Voorzitter van het Europees Parlement – van 1981 tot 1984 – traden ter plekke af. Hiermee werd een hoofdstuk afgesloten in de Europese en Franse politieke geschiedenis. De Franse christen-democratie, die vanuit het verzet was ontstaan en die aanvankelijk dicht bij Generaal de Gaulle stond, verwijderde zich definitief van hem doordat ze trouw bleef aan het Europese concept. Het verzet tegen De Gaulle kwam de MRP duur te staan: bij de parlementsverkiezingen van 1962 verloor deze partij het grootste gedeelte van haar parlementsleden aan de gaullistische groepering UNR. De vertegenwoordiging van de christen-democraten in het Europees Parlement werd evenzeer verzwakt. De Christen-Democratische Fractie telde in 1962 nog maar drie Fransen, terwijl er een nieuwe fractie werd opgericht, de RDE-Fractie (de Fractie van verenigde Europese democraten), die hoofdzakelijk bestond uit Franse nationale parlementsleden die afkomstig waren uit de gaullistische beweging.

Het zou tot 1999 duren voordat de twee takken van gematigd rechts en midden in Frankrijk elkaar hervonden in de EVP-Fractie.

Het mislukken, op 17 april 1962, van het plan-Fouchet aangaande de politieke unie van Staten en de weigering door de Fransen van de Britse kandidatuur voor de gemeenschappelijke markt op 14 januari 1963 leidden tot nieuwe spanningen met de Vijf. De Frans-Duitse toenadering werd op 22 januari 1963^b geconcretiseerd met de ondertekening van

---

^a Generaal de Gaulle zou bij deze gelegenheid de beroemde woorden spreken: “Dante, Goethe, Chateaubriand, zij behoren tot het gehele Europa, in die zin dat zij respectievelijk en duidelijk Italiaan, Duitser en Fransman waren. Zij zouden voor Europa niet zoveel betekend hebben als zij stateloos waren geweest en als zij hadden gedacht en geschreven in een of andere geïntegreerde taal als het Esperanto of het Volapük...”

^b Het Elysée-verdrag zou worden gewijzigd door twee protocollen die zouden worden ondertekend op 22 januari 1988, ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan ervan, waarmee

het Verdrag van het Elysée, een vormelijke bilaterale overeenkomst waarin de betrekkingen tussen de beide landen op het gebied van veiligheid en diplomatie werden verstevigd. Dit verdrag, dat belangrijk was voor de toenadering en de bilaterale samenwerking tussen beide landen, vormde voor de christen-democraten geen alternatief voor het plan van een Europese politieke unie. Bovendien stelde de CDU-CSU in de Bondsdag een preambule bij het Frans-Duitse verdrag vast waarin de politieke reikwijdte werd gerelativeerd en werd benadrukt dat Duitsland hechtte aan de opbouw van Europa en de Atlantische Alliantie. Politiek Europa maakte pas op de plaats.

Op 19 januari 1965 constateerde Emilio Battista tot zijn spijt: 'Wij bevinden ons nog altijd in het jaar nul van de politieke unie van Europa [...] en nu is het van belang dat de staatshoofden, de regeringsleiders en de ministers van buitenlandse zaken hun periodieke vergaderingen en beraadslagingen weer hervatten.'⁴⁵ Tijdens het debat over het vaststellen van het eindverslag herinnerde Hans Furler eraan dat 'de politieke unie niet de enige manier is om onze doelstelling van een verenigd federaal Europa te verwezenlijken. De weg die wij reeds lang geleden zijn ingeslagen, en die door onze Europese Gemeenschappen heen gaat, is op dezelfde wijze te rechtvaardigen en heeft een politiek belang van de eerste orde.'⁴⁶

De interne crisis in de EEG bereikte zijn hoogtepunt met de zogenoemde crisis 'van de lege stoel' in 1965.

De 'crisis van de lege stoel' en het 'compromis van Luxemburg' (juni 1965- januari 1966)

Het voorstel over de financiering van het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB), dat op 24 maart 1965 in het Europees Parlement werd gepresenteerd door de voorzitter van de Commissie, Walter Hallstein, werd het begin van een bijzonder ernstige crisis in de EEG.

Het voorstel van Hallstein werd gepresenteerd als een drietrapsraket die een Gemeenschap moest lanceren met financiële middelen waarover ze onafhankelijk van de lidstaten kon beschikken, bestemd voor het financieren van het eerste geïntegreerde gemeenschappelijke beleidsgebied, het GLB. Volgens het voorstel van Hallstein zouden deze eigen middelen niet meer onder het toezicht van de nationale parlementen vallen en zou het toezicht in de toekomst bij het Europees Parlement liggen. Dus dienden – en dat was de derde trap van de raket – de

---

twee nieuwe structuren zouden worden gecreëerd: de Frans-Duitse veiligheids- en defensieraad en de Frans-Duitse financieel-economische Raad.

bevoegdheden en de legitimiteit van het Europees Parlement te worden uitgebreid, door de leden via algemene verkiezingen te laten verkiezen. Bovendien diende bij aanvang van de derde fase van de overgangperiode die was voorzien voor het instellen van de gemeenschappelijke markt, op 1 januari 1966, de stemming bij meerderheid in de Raad van Ministers te worden ingevoerd. Alleen de meest belangrijke kwesties, zoals de toetreding van nieuwe lidstaten, of twistpunten, zoals de harmonisering van de wetgeving en de conjunctuurpolitiek, dienden te worden onderworpen aan de regel van unanimiteit. Dit gold ook voor ieder optreden dat buiten de kaders van de verdragen viel.

Het pakket van Hallstein werd goed ontvangen door de Christen-Democratische Fractie, maar botste frontaal met de opvattingen van Generaal de Gaulle. Hij wilde eerst en voor alles met alle mogelijke middelen voorkomen dat de meerderheidsregel werd ingevoerd. Stemming bij meerderheid was onverenigbaar met zijn begrip van absolute soevereiniteit van iedere lidstaat. Generaal de Gaulle had namelijk niet deelgenomen aan de onderhandelingen over de Verdragen van Rome. Hij had er in 1958 slechts mee ingestemd om economische redenen en gezien het feit dat de stemming bij meerderheid naar een later moment was doorgeschoven.

Frankrijk markeerde zijn vijandigheid tegenover het idee van stemming bij gekwalificeerde meerderheid in de Raad en uitbreiding van de bevoegdheden van de Commissie en het Parlement door niet meer in gesprek te willen gaan over de voorstellen van Hallstein. De fungerende voorzitter van de Raad, Maurice Couve de Murville, constateerde op 30 juni 1965 dat overeenstemming onmogelijk was en hief de zitting op. Dit was het begin van de crisis van de 'lege stoel' die de EEG voor ruim een half jaar lam zou leggen: sinds de inwerkingtreding van het Verdrag van Rome in 1958 was dit de eerste keer dat de EEG haar functioneren lamgeslagen zag door een lidstaat. Tijdens de persconferentie van Generaal de Gaulle op 9 september 1965 werd de toepassing van de bepalingen van het Verdrag als oorzaak genoemd. Hij constateerde dat 'wat in Brussel was gebeurd, op 30 juni, [...] bepaalde fouten of dubbelzinnigheden in principes die in de verdragen met betrekking tot de economische unie van de Zes voorkomen aan het licht heeft gebracht. Daarom was een crisis, vroeg of laat, onafwendbaar.'⁴⁷ Deze verklaring betekende dat het hervatten van de onderhandelingen werd gekoppeld aan een discussie tussen regeringen, overeenstemming over de landbouwfinanciering en een wijziging in de toepassing van het verdrag.

In het kader van de crisis stelde het Europees Parlement, op initiatief van de Politieke Commissie onder voorzitterschap van Edoardo Martino op 24 september 1965 een resolutie vast waarin werd

benadrukt 'dat geen enkele lidstaat het recht heeft zich te onttrekken aan de verplichtingen uit de verdragen van Parijs en Rome.' Het Europees Parlement hoopte dat de crisis snel zou zijn beslecht. Mariano Rumor, voorzitter van de EUCD (Europese Unie van Christen-Democraten) verklaarde het volgende aan de pers op 12 oktober 1965, met betrekking tot de crisis in het communautaire proces: 'Wij hebben een gedragslijn willen bepalen om te voorkomen dat de stilstand waarin wij ons nu bevinden uitmondt in een uitzichtloze crisis. Deze gedragslijn is gebaseerd op het onschendbare karakter van de verdragen van Rome en Parijs en beoogt dat het werk van de Gemeenschap doorgang kan vinden door op systematische wijze te zoeken naar overeenstemming tussen de vijf landen zodat Frankrijk weer teruggewonnen kan worden bij de gesprekken [...]. De Europese christen-democratie is bereid de politieke wil te interpreteren door te zoeken naar de eerste vruchten van een omvangrijk herstel van de communautaire en supranationale gedachte.'⁴⁸

Ten aanzien van deze crisis gaf Alain Poher aan dat de christendemocraten 'definitief hebben gekozen voor een verenigd communautair Europa tegen de onderling uitwisselbare en herroepbare assen en allianties van het verleden in. Wij staan voor een ernstige crisis, reden te meer om weerstand te bieden aan het defaitisme en de ongerustheid [...]. Wij stemmen voor het vertrouwen in de Commissie die, tot nu toe, zoveel goed werk heeft verricht voor de toekomst van de Verenigde Staten van Europa.'⁴⁹ In november 1965 reageerde Hans Furler op de situatie met de woorden dat 'de Raad na het zomerreces zijn werkzaamheden heeft hervat en hiermee is doorgegaan, ondanks dat Frankrijk niet bij de vergadering vertegenwoordigd was. Mijn fractie (de CD-Fractie) stemt in met de opstelling die de vijf lidstaten in deze situatie hebben gekozen en die de enige is die overeenstemt met het Verdrag van Rome [...]. Van groot belang zijn de bepalingen van het Verdrag waarin is voorzien dat met ingang van 1 januari 1966 een groter aantal beslissingen bij meerderheid van stemmen kan worden genomen. Dat is nu juist een bepaling waarover diepgaand is nagedacht en waar wij niet van af kunnen wijken wanneer wij willen dat de verdragen van Rome gericht blijven op integratie.'⁵⁰ De fractie bleef de institutionele voorstellen van de Commissie, die in het voorjaar van 1965 waren ontwikkeld en betrekking hadden op de eigen middelen en de bevoegdheden van de Assemblée, – en die ten dele de oorzaak waren van de 'crisis van de lege stoel' en het 'compromis van Luxemburg' – verdedigen, ondanks de afkeuring van de leden van de Raad.

Dit was voor de Christen-Democratische Fractie en haar voorzitter Alain Poher een tijd van zware beproevingen. De opbouw van Europa

zelf, gegrondvest op het communautaire model, was in gevaar. De meerderheid van het Parlement volgde de standvastigheid van de Christen-Democratische Fractie waarin het waardevolle van het communautaire model, het respect voor de verdragen en het primaat van het recht werden verdedigd. Onder de leden van de fractie bevonden zich leden van het actiecomité voor de Verenigde Staten van Europa, dat sinds 1955 onder voorzitterschap stond van Jean Monnet en dat een invloedrijke kring vormde waarnaar door de belangrijkste regeringen werd geluisterd.

Het 'compromis van Luxemburg', eerste lichtpuntje na een lang durende institutionele crisis

Het plan van een politiek Europa was ernstig in gevaar gebracht. Voor het eerst sinds de ondertekening van het Verdrag van Rome waaide de Europese geest niet meer en ging er een vlaag van wantrouwen door Brussel, Straatsburg, Parijs en de partnerlanden, totdat de Zes in januari 1966 in Luxemburg tot overeenstemming kwamen.

Het 'compromis van Luxemburg' van 29 januari 1966^a schiep de mogelijkheid voor elke lidstaat zich te verzetten tegen een bij meerderheid van stemmen genomen communautaire beslissing wanneer de lidstaat van mening was dat zijn nationale belangen ernstig werden bedreigd. Volgens Joseph Illerhaus bood de overeenkomst van Luxemburg de Gemeenschap niet de zekerheid, maar slechts de mogelijkheid de door de crisis ontstane problemen te boven te komen.⁵¹

Deze overeenkomst, die door de fractie werd beschouwd als een eenvoudige 'constatering van gebrek aan overeenstemming' tussen Frankrijk en zijn partnerlanden, maakte het voor de instituten mogelijk hun werkzaamheden weer te hervatten. Niettemin had de impliciete erkenning van een vetorecht in de Raad, een veto waarvan in 1966 alleen Frankrijk aangaf eraan te hechten, de werking van de EEG geleidelijk aan vervormd. Sinds deze crisis van 1965-1966 is het beroep op een stemming bij meerderheid op de gebieden die in de Verdragen waren vastgelegd en de uitbreiding daarvan naar meer communautaire beleidsterreinen, een van de hoogste prioriteiten van de christendemocraten geweest.

---

a Ook al maakte de regeling van Luxemburg het voor de Zes mogelijk uit de impasse te komen, er ontstond wel een situatie die af en toe leidde tot een zekere vorm van inflexibiliteit. De angst dat een bespreking zou worden afgebroken betekende *de facto* een beperking van het recht van initiatief van de Europese Commissie. Deze politieke mislukking, die des te moeilijker te beheersen was naarmate het aantal lidstaten toenam, zou echter ten dele worden gecorrigeerd door de toepassing van de Europese Unieke Akte die met ingang van 1 juli 1987 het bereik van de met gekwalificeerde meerderheid te nemen beslissingen in ruime mate zou uitbreiden.

De in Luxemburg genomen beslissingen hebben de problemen niet volledig opgelost.⁵² De leden van de christen-democratische partijen, die weer bijeengekomen waren op het Congres van de EUCD in Taormina, beloofden invloed uit te oefenen op de regeringen, zodat deze geen enkele keer zouden vezuimen de eenwording uit de Verdragen van Rome doorgang te laten vinden en het opkomen van het Europese bewustzijn te bevorderen en te stimuleren.⁵³ De Voorzitter van het Parlement, Alain Poher, stelde in zijn toespraak daags na zijn verkiezing op 7 maart 1966 vast dat de crisis van de Europese Gemeenschappen een vertraging met zich meebracht die een reden te meer vormde om een van de eerste concrete resultaten van de EEG, het gemeenschappelijk landbouwbeleid, te verstevigen.⁵⁴

Hoofdstuk IV

HET GEMEENSCHAPPELIJK LANDBOUWBELEID, OOGAPPEL VAN DE CHRISTEN-DEMOCRATEN

Na de Tweede Wereldoorlog bleef de landbouw een belangrijk onderdeel in de nationale economieën van de lidstaten van de EEG. Eind jaren '50 was nog altijd 20% van de beroepsbevolking werkzaam in deze sector. Vooral de landbouwstructuur verschilde zeer per land, of zelfs per streek.

In het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap (EEG) was opgenomen dat de gemeenschappelijke markt mede de landbouw en de handel in landbouwproducten omvatte. Voor de christen-democraten stond er veel op het spel. Een deel van het electoraat van deze fractie was afkomstig van het platteland. De fractie zou de Europese Commissie, die belast was met de toepassing van het Verdrag, dan ook vanaf het begin hierin ondersteunen. Het Verdrag benoemt vijf doelen van het GLB: het doen toenemen van de productiviteit van de landbouw, het verzekeren van een redelijke levensstandaard aan de landbouwbevolking, het stabiliseren van de markten, het verzekeren van de voorziening van landbouwproducten van de Zes, en ten slotte het garanderen van redelijke prijzen aan de consument bij levering.

De Conferentie van Stresa stippelt de hoofdlijnen van het GLB uit (1958)

Met toepassing van artikel 43 van het Verdrag, riep de Commissie van 3 tot 12 juli 1958 een conferentie bijeen in Stresa, waarin de economische en sociale milieus van de EEG elkaar ontmoetten om te inventariseren welke problemen het opnemen van de landbouw in de gemeenschappelijke markt opleverde. De conferentie kwam aan een vraag van Frankrijk tegemoet. Frankrijk wilde graag zo snel mogelijk de grote lijnen van het toekomstige landbouwbeleid van de Zes vaststellen: eenheid van de markt, communautaire preferentie en financiële solidariteit.

'De Conferentie van Stresa in juli 1958 was de eerste stap in de richting van een gemeenschappelijk landbouwbeleid. Daarna heeft de conferentie van de ministers van landbouw van de EEG een institutioneel karakter gekregen, en hebben de besprekingen in het Economisch en Sociaal Comité en de verslagen en debatten in de Europese Parlementaire Assemblee in ruime mate bijgedragen aan de ontwikkeling van het gemeenschappelijk landbouwbeleid. Tot slot heeft de Commissie van de EEG voor het eerst haar standpunt bepaald',⁵⁵ riep Hans-August Lücker in herinnering.

In 1959 begonnen in het Europees Parlement de besprekingen over het gemeenschappelijk landbouwbeleid, de markten, de prijzen en de structuren. In maart 1960 drong Hans-August Lücker tijdens de plenaire vergadering aan op de noodzaak de bevolking van de landen van de EEG vertrouwd te maken met de beginselen van het GLB. Hij beschreef de situatie van de landbouw en benadrukte de belemmeringen die bestonden door haar historische structuur, de betrekkingen met de industriële en commerciële economie en de concurrentie met de landbouw van overige landen.

In het verslag-Lücker⁵⁶ werd de aanbeveling gedaan over te gaan van een beginfase, – het coördineren van systemen van autonome markten – naar de eindfase: gemeenschappelijke Europese regelgeving voor de markten. Het institutionele systeem moest natuurlijk besluitvorming bij meerderheid stimuleren. Hans-August Lücker benadrukte dat in het landbouwbeleid rekening moest worden gehouden met de wetten van de natuur en die van de economie die bepalend zijn voor de landbouwactiviteiten: 'Wij, christen-democraten, hebben de taak en de plicht deze filosofie op te zetten, een harmonieus samengaan van de belangen van de producenten en de afnemers van landbouwproducten, de belangen van het landbouwbeleid van onze Gemeenschap en de eisen van het buitenlandse handelsbeleid.'⁵⁷ Hij vroeg de Europese Commissie woordvoerder te worden van de lidstaten in de internationale besprekingen hierover.

De voorstellen van de Commissie worden door de fractie goed ontvangen (1960)

Bijgestaan door vicevoorzitter Sicco Mansholt legde de voorzitter van de Commissie, Walter Hallstein, op 30 juni 1960 zijn plannen ten aanzien van de landbouw voor aan de Raad van Ministers. De Commissie stelde voor tot één landbouwmarkt te komen door een vrij verkeer van producten, de markten te organiseren per productgroep door geleidelijk aan te zorgen voor uniforme prijzen en prijsgaranties, communautaire preferentie te verzekeren, gemeenschappelijke interventie

mogelijk te maken, een Europees Oriëntatie-en Garantiefonds voor de Landbouw (EOGFL) op te richten en binnen de Gemeenschap financiële solidariteit te creëren.

Het GLB moest vraag en aanbod op elkaar afstemmen. Om die reden zouden de organen van de EEG de productieoverschotten kunnen opkopen om het aanbod te beperken en zo de prijzen te stabiliseren. Er zouden beschermingsmaatregelen worden genomen om de import uit overige landen te beperken en zo te voorkomen dat de communautaire markt zou worden overspoeld met producten met een lagere kostprijs en daarmee een lagere verkoopprijs. De prijzen die zouden worden betaald aan Europese landbouwproducenten zouden namelijk hoger blijven dan de prijzen op de internationale markt, om zo hun levensstandaard te garanderen.

De christen-democraten zouden deze voorstellen volledig ondersteunen. Volgens het Nederlandse parlementslid Philippus van Campen 'zijn deze voorstellen zelfs meer dan een aanvaardbaar uitgangspunt, ze zijn tevens het bewijs dat het mogelijk is te komen tot een werkelijk gemeenschappelijk landbouwbeleid in alle lidstaten, welke verschillen er ook zijn in de situatie en de structuur van de landbouw in de diverse landen van de EEG, en in de agrarische systemen die in de verschillende lidstaten worden gehanteerd.'⁵⁸

De christen-democraten hoopten dat 'dit beleid zou bijdragen aan het zo spoedig mogelijk opzetten van een vrije binnenlandse markt voor landbouwproducten, aan de ontwikkeling van de internationale handel en aan het opkomen van familiebedrijven in de landbouw in de Gemeenschap.'⁵⁹

De drie marathononderhandelingen (1962-1968)

In mei en juli 1961 werden door de Commissie voorstellen aan de Raad voorgelegd voor de opzet van de volgende markten: granen, varkensvlees, groenten en fruit, eieren, gevogelte en wijn. De voorstellen hadden niet alleen betrekking op de geleidelijke invoering van een volledig vrij verkeer van deze producten binnen de EEG, maar ook op het vaststellen van gemeenschappelijke prijzen. Ook het feit dat de Gemeenschap geleidelijk aan uitgaven voor steun aan export naar overige landen en het ondersteunen van de prijzen binnen de EEG op zich zou nemen was erin opgenomen. In oktober 1961 toonde het Europees Parlement zich ingenomen met de voorstellen. In december 1961 was het aan de Raad van Ministers om de beginselen van het vrije verkeer van producten vast te stellen en de eerste gemeenschappelijke prijzen te bepalen. De Commissie kon de eerste verordeningen op dit gebied

opstellen. Toch zou de verwezenlijking van één markt voor de belangrijkste landbouwproducten, die was voorzien in een periode van zes jaar, pas na acht jaar voltooid zijn.

‘Het is een ware revolutie die voor het landbouwbeleid van elk van de zes landen gevolgen heeft, want hiervoor in de plaats komt een gemeenschappelijk beleid, met vrij verkeer van producten tussen de landen en – voor de meeste productiesectoren – met markten die op het niveau van de Zes zijn georganiseerd’, sprak René Charpentier verheugd, Frans parlementslid en voor de MRP gespecialiseerd in landbouwzaken.⁶⁰ En inderdaad, de Raad stelde op 14 januari 1962, toen de tweede fase van de gemeenschappelijke markt inging, de eerste zes landbouwverordeningen vast (granen, varkensvlees, groenten en fruit, gevogelte, eieren, wijn) en richtte op voorstel van de Commissie het Europees Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw (EOGFL) op, dat de zware taak zou hebben het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) te financieren. Dit Fonds bestond uit twee afdelingen, met twee nauwkeurig omschreven doelstellingen: zorgen voor prijsgaranties en richting geven aan structuurmaatregelen. Alleen al hiermee drukten de aan het EOGFL gelieerde uitgaven voor 60% op de communautaire begroting.

Volgens fractievoorzitter Alain Poher ‘krijgt het op 14 januari 1962 door de Raad van Ministers in Brussel genomen besluit een gemeenschappelijke landbouwmarkt te realiseren ten volle politieke betekenis wanneer men bedenkt dat de toekomstperspectieven van onze boeren nu volledig met elkaar verweven zullen zijn. Het koppelen van de belangen van stedelingen en plattelandsmensen is de beste garantie voor de toekomst. De ministers hebben in Brussel zeker moeilijke momenten gekend, maar zoals een van hen zeer terecht opmerkte: “wij zijn ertoe veroordeeld met elkaar tot overeenstemming te komen”. Dit is beslist het bewijs dat het al bestaande Europa niet meer ongedaan gemaakt kan worden. In de maand van oeverloze ministeriële discussies heeft niemand namelijk met de gedachte gespeeld de besprekingen te verlaten of niet over te gaan tot de tweede fase van de gemeenschappelijke markt. Zelfs de mensen die deze verdrietige mogelijkheid opriepen, wisten goed dat de enige uitweg een “vlucht naar voren” was, naar het verder opbouwen van Europa.’⁶¹

In het tweede halfjaar van 1962 ging de Raad over tot het immense karwei van het opstellen van de vele uitvoeringsverordeningen die nodig waren voor de tenuitvoerlegging van de basisverordeningen die in januari 1962 waren vastgesteld. Daarmee traden deze basisverordeningen op 30 juli 1962 in werking.

De eerste grote marathononderhandelingen werden een succes en maakten voor de Raad van Ministers de weg vrij de tweede fase van de overgangperiode in te gaan, die was voorzien voor de verwezenlijking van de douane-unie.

De tweede fase van de tenuitvoerlegging van het landbouwbeleid was moeilijker. Op 23 december 1963 werd besloten de tweede ronde marathononderhandelingen te beëindigen. De Raad stelde toen drie nieuwe verordeningen vast, met betrekking tot rundvlees, melkproducten en rijst. In een resolutie bepaalde de Raad de hoofdlijnen van een gemeenschappelijk beleid in de sector oliën en vetten en voorzag alvast in bepaalde voorwaarden voor de financiering van dit gemeenschappelijk beleid door een heffing op margarine in te voeren. In de loop van deze marathon vulde de Raad eveneens de bepalingen voor de financiering van het EOGFL aan. Tot slot nam de Raad richtlijnen aan betreffende de positie van de EEG inzake industrie en landbouw voor de 'Kennedy-ronde'.

In 1964 deden de eerste belemmeringen zich voor. Verschillende Raden van Ministers slaagden er niet in de prijzen van graan vast te stellen. In september van dat jaar eiste Generaal de Gaulle dat er snel een oplossing werd gevonden voor de ordening van de graanmarkt en was hij van plan om, mocht dat niet lukken, de deelname van Frankrijk aan de Gemeenschap opnieuw aan de orde te stellen. De dreiging was serieus en verschillende leden van het Parlement namen dan ook een standpunt in ten opzichte van de met dit ultimatum geschapen situatie. Fractievoorzitter Alain Poher verklaarde dat 'het stellen van een ultimatum in het verleden al fataal was geweest, met name tijdens de onderhandelingen over de toetreding van Groot-Brittannië tot de gemeenschappelijke markt. In algemene zin is een ultimatum een slecht middel tijdens diplomatieke onderhandelingen.'⁶²

De derde 'marathononderhandelingen' werden afgerond op 15 december 1964 en maakten het mogelijk dat vanaf 1 juli 1967 de gemeenschappelijke markt was opengesteld voor granen, varkensvlees, gevogelte en eieren, met voor elk van deze producten gemeenschappelijke prijzen. De institutionele crisis van 1965 leidde tot een tijdelijke stop. In mei en juli 1966 werden uiteindelijk de besluiten genomen tot het bepalen van de gemeenschappelijke prijzen voor melkproducten en rundvlees op 1 april 1968, tot de ordening van de suikermarkt op 1 juli 1968 en tot de ordening van de olijfoliemarkt op 1 november 1966.^a

---

^a Zo zouden ook in april 1970 op verzoek van Italië besluiten worden genomen voor de ordening van de wijn- en de tabaksmarkt. In diezelfde periode zou de definitieve financiering van het GBL worden vastgesteld. Dit laatste kon als voltooid worden beschouwd en had betrekking op bijna alle landbouwproducten.

Het plan-Mansholt (1968) zet een diepgaande hervorming van het GLB in gang

In de jaren '60 ontstond geleidelijk aan de gemeenschappelijke marktordening (GMO). Het GLB nam in diezelfde tijd financieel gezien een steeds grotere plaats in en de Commissie, die geconfronteerd werd met een ongecontroleerde toename aan overschotten – met name in de granen- en melksector – wilde de uitgaven op dit gebied beperken. De interventie-uitgaven, die zorgden voor prijsgaranties, en ook het ondersteunen van de prijzen drukten zwaar op de communautaire begroting, terwijl tegelijkertijd het aantal landbouwers afnam.

Een eerste poging tot hervorming van het GLB werd tien jaar na het instellen ervan ondernomen. Op 21 december 1968 legde Eurocommissaris voor landbouw Sicco Mansholt aan de Raad van Ministers zijn memorandum over de hervorming van de landbouw binnen de Europese Gemeenschap voor. In dit langetermijnplan dat gericht was op een nieuw sociaalstructureel beleid voor de Europese landbouw, stelde commissaris Mansholt de grenzen aan het prijs- en marktbeleid vast. In het plan werd het voorstel gedaan het aantal in de landbouw werkzame personen te verminderen en het creëren van grotere en doeltreffendere productie-eenheden te stimuleren.

In 1972 zou met drie richtlijnen het plan-Mansholt ten uitvoer worden gelegd, met betrekking tot de modernisering van landbouwbedrijven, bedrijfsbeëindigingen in de landbouw en de opleiding van landbouwers.

Voor de EVP-Fractie waren 'de fundamenten van het GLB in gevaar'

Het GLB werd dan ook beschouwd als een 'basis van de Gemeenschap', zo benadrukte Giosuè Ligios tijdens de studiedagen van de fractie in Bressanone (Italië) in juni 1977: 'In de loop van de jaren is de ontwikkeling van het gemeenschappelijk landbouwbeleid praktisch gelijk opgegaan met die van de gemeenschappelijke markt: de crises en successen van het gemeenschappelijk landbouwbeleid zijn dikwijls verward met die van de Gemeenschap. [...] Op geen enkel ander gebied – of het nu economisch, monetair of politiek is, om nog maar te zwijgen over vervoer en energie – zijn de lidstaten tot nog toe gekomen tot een mate van integratie die vergelijkbaar is met die welke is bereikt in het gemeenschappelijk landbouwbeleid [...].'⁶³

Het welslagen van het GLB kon echter nauwelijks verhullen dat er bepaalde vragen binnen de fractie heersten, die vooral te maken hadden met de toenemende kosten van het GLB. Tijdens de studiedagen in Berlijn van 1974 en in Den Haag van 1975 was de fractie al 'begonnen

met het diepgaande onderzoek naar de landbouwproblemen, om hierover bij de opening van het parlementaire debat, dat gewijd zou zijn aan de hervorming van het communautaire landbouwbeleid, een kritisch en constructief oordeel te kunnen geven.⁶⁴ Hoewel de Commissie van de Europese Gemeenschappen de gedachte van een overwegend positief resultaat van het GLB geloofwaardig leek te vinden⁶⁵ merkte de fractie op dat de 'basis van het gemeenschappelijk landbouwbeleid in gevaar [was].'⁶⁶

Eind jaren '70, toen de debatten binnen de EEG steeds heftiger werden, verfijnde de fractie haar standpunt ten aanzien van de veelheid en de complexiteit van de problemen die het gemeenschappelijk landbouwbeleid met zich meebracht. De vier pijlers van het GLB, te weten: eenheid van de markt, communautaire preferentie, financiële solidariteit en inrichting van de landbouwstructuur – werden bedreigd door verschillende crises die los van elkaar stonden. In zijn in Bressanone gepresenteerde verslag⁶⁷ noemde Giosuè Ligios er enkele, waaronder de hoge monetaire compenserende bedragen.

De schadelijke gevolgen van de monetaire compenserende bedragen (MCB)

De werking van de gemeenschappelijke landbouwmarkt maakte het noodzakelijk dat de prijzen van landbouwproducten gelijk bleven. Helaas zorgden de koersschommelingen die vanaf de jaren '70 in Europa plaatsvonden voor schommelingen van de gegarandeerde prijzen. Om een oplossing te bieden voor deze marktverstoringen, werd een systeem van compenserende heffingen aan de grenzen opgezet, dat niet gekoppeld was aan de landbouwmarkt, maar alleen aan de monetaire situatie.

Dit systeem werd ingevoerd in 1969, na de devaluatie van de Franse franc en de revaluatie van de Duitse mark, en moest dienen als tussenoplossing en in de loop van de tijd de gevolgen van de monetaire besluiten over de inkomens van de landbouwers verzachten en uitspreiden. Iedere revaluatie van een nationale munteenheid leidt immers tot een daling van de gemeenschappelijke landbouwprijzen in nationale valuta, en een stijging daarvan in de landen met een gedevalueerde munteenheid.⁶⁸

Enkele leden van de fractie hingen deze diagnose niet aan, zoals Giosuè Ligios: 'Het systeem van monetaire compenserende bedragen heeft dus niet alleen geleid tot aanzienlijke concurrentieverstoringen, maar heeft de gemeenschappelijke landbouwprijzen sterk gereduceerd en de eenheid van de markt onderuit gehaald; bovendien heeft het tussen de lidstaten ernstige redenen geschapen tot weerstand ten opzichte

van elkaar en wederzijds wantrouwen: de discussies over de export van Duitse melk naar Italië of over de subsidies voor de consumptie van boter in Groot-Brittannië zijn zo recent dat het niet nodig is hier lang bij stil te staan.⁶⁹

Isidor Fröh, de Duitse coördinator van de Commissie landbouw, aarzelde niet een verband te leggen tussen de problemen die te maken hadden met het gemeenschappelijk landbouwbeleid en de problemen rond het ontbreken van een economische en monetaire unie⁷⁰: ‘Sinds 1969 hebben de toenemende economische onevenwichtigheden hun weerslag op het monetaire terrein. Sinds die tijd zijn in de gemeenschappelijke landbouwmarkt steeds de gevolgen voelbaar geweest van het ontbreken van een economische en monetaire unie, wat nog meer zijn weerslag heeft gehad op het systeem van landbouwprijzen en -markten. Dit systeem kon slechts naar tevredenheid functioneren zolang de koopkracht in de verschillende valuta zich leek te uniformiseren en de gelijkheid tussen de communautaire munteenheden niet veranderde... Daarentegen neemt met iedere wijziging in de wisselkoersen het nominale verschil tussen de in de verschillende nationale valuta uitgedrukte landbouwprijzen toe: op deze wijze leidt iedere waardedaling automatisch tot een stijging van de richtprijzen en de interventieprijzen en heeft een waardeinstijging het omgekeerde effect. Dergelijke forse gevolgen voor de productieprijzen en consumptieprijzen konden slechts voorkomen worden door het instellen van een systeem van monetaire compenserende bedragen, dat ondanks de vorming van zeven deelmarkten het cement is geworden van de gemeenschappelijke landbouwmarkt... De huidige situatie is het gevolg van het mislukken van de pogingen een economische en monetaire unie op te richten.’⁷¹

Het GLB blijft toch ‘de kern van de Gemeenschap, het hart van de Europese eenwording’

Ondanks de kritieken waaraan het GLB werd blootgesteld, was het onmiskenbaar dat het een positief effect had gehad waarvan de reikwijdte niet kon worden ontkend. Het heeft de communautaire markt gestabiliseerd in een periode waarin de prijzen sterk schommelden op de internationale markt, het heeft voor de gebruikers de voorziening van landbouwproducten veiliggesteld tegen redelijke prijzen en de landbouwers een zekere inkomensgarantie gegeven, al verschilde dit per geval. Bovendien is het, volgens Giosuè Ligios, jarenlang ‘de kern van de Gemeenschap, het hart van de Europese eenwording’ geweest.⁷²

In 1977 belandde het GLB in een ernstige crisis. De oorzaken van deze crisis lagen voornamelijk buiten het GLB zelf en hadden vooral te maken met de economische en monetaire situatie en het tekort, of zelfs gebrek aan integratie van de EEG op andere beleidsterreinen. Er dienden dan ook hervormingen plaats te vinden om de toekomst van het GLB veilig te stellen.

Om die reden onderzocht de Christen-Democratische Fractie de verschillende facetten van het GLB tijdens haar studiedagen in Bressanone in mei 1977. Onder voorzitterschap van Egon Klepsch werden verschillende aspecten die een voorwaarde voor de toekomst van dit beleid waren, een voor een tegen het licht gehouden. Het maken van een verslag over de vooruitzichten van de toekomst van het GLB werd toevertrouwd aan Giosuè Ligios; voor de richting van het beleid ten aanzien van markten, prijzen en inkomens werd Ferruccio Pisoni ingeschakeld, voor het landbouwstructuurbeleid, vooral in de berggebieden, de in Zuid-Tirol verkozen Italiaan Peter Brugger en voor het landbouwbeleid in het kader van een gemeenschappelijk economisch, monetair en handelsbeleid Isidor Früh. De Christen-Democratische Fractie van het Europees Parlement besloot toen een werkgroep te formeren met als doel, met het vooruitzicht van de rechtstreekse verkiezingen van het Europees Parlement, richtlijnen uit te zetten op het gebied van landbouw. Tijdens een conferentie met de vertegenwoordigers van nationale partijen zou een globaal concept voor het toekomstige landbouwbeleid van de Europese Gemeenschap worden ontwikkeld.

Het GLB heeft bijgedragen aan het proces van de Europese eenwording in de jaren '60. Doordat het aan zijn eigen succes ten onder ging en door de hoge kosten zou het GLB in de jaren '80 echter weer ter discussie worden gesteld.

Hoofdstuk V

DE LANGE WEG NAAR DE MONETAIRE UNIE

Wanneer we terugdenken aan het economische en politieke klimaat dat in de jaren '60 en '70 in Europa overheerste, constateren we dat er langzaam maar gestaag een bewustzijn ontstond van de noodzaak eens te komen tot een Europese economische en monetaire unie. Iedere natie had haar eigen munteenheid en beschouwde die, samen met de taal en vlag, als het belangrijkste symbool van haar soevereiniteit en identiteit. De Duitsers zagen met trots dat de sterke Duitse mark de opbouw van hun economie kracht bijzette en symbool stond voor het feit dat zij er alles aan hadden gedaan de inflatie definitief te beheersen. De Fransen identificeerden zich met de franc, de nieuwe franc die Generaal de Gaulle in 1958 had ingevoerd. De franc maakte sinds het einde van de monarchie deel uit van de nationale geschiedenis. Ook de Nederlanders waren gehecht aan hun florijn, de gulden, die deed denken aan het handelsverkeer over zee en aan de bloeiende handel van de voorgaande eeuwen. De Luxemburgers en de Belgen hadden net na de oorlog een monetaire overeenkomst gesloten waarin de Belgisch-Luxemburgse franc één enkele munt werd, ook al stonden op de munten en biljetten in beide landen niet dezelfde afbeeldingen. Groot-Brittannië werd volledig geïdentificeerd met het pond sterling. En zelfs in Spanje, Portugal en Griekenland kon men zich niet voorstellen dat de peseta, de escudo of de drachme zou verdwijnen.

De eerste deskundigen en de Europese instellingen gaven dan ook blijk van een moedige helderziendheid toen ze zichzelf ervan overtuigden dat het proces van de openstelling van de markten, waarbij er inmiddels sprake was van vrij verkeer, onvermijdelijk vergezeld moest gaan van en uiteindelijk bekroond moest worden met een economische en monetaire unie. Zonder monetaire unie zouden de concurrentievervalsingen die konden ontstaan door het manipuleren van de wisselkoers – een waardedaling of waardestijging – op termijn het bestaan van een dergelijke gemeenschappelijke markt in gevaar brengen.

De Christen-Democratische Fractie heeft zich zeer ingespannen om de interne markt en de gemeenschappelijke munt te laten samengaan. Mensen als Friedrich Burgbacher, Hermann Schwörer, Ernst Müller-Hermann, Harry Notenboom en Richie Ryan, die na de verkiezingen van 1979 werden opgevolgd door Karl von Wogau, Fernand Herman, Otmar Franz en Ingo Friedrich, hebben met niet aflatende energie hun collega's en de publieke opinie ervan overtuigd de spectaculaire sprong te maken die op 1 januari 2002 zou uitmonden in het, in negen landen, in omloop brengen van eurobiljetten en -munten, wat spoedig zou leiden tot het verdwijnen van de nationale munteenheden. Dit succes was te danken aan het in werking treden van het Verdrag van Maastricht van november 1993. Maar om dit succes te begrijpen, moeten we terugkeren naar de bron van dit grote project en kijken naar het lange, moeilijke rijpingsproces.

Er werd gewag gemaakt van het vooruitzicht van een gemeenschappelijk monetair beleid in het Verdrag van Rome van 1957, artikel 103 tot 108, dat ook betrekking heeft op het vrije verkeer van betalingen en kapitaal. Maar de bepalingen in het Verdrag die betrekking hebben op monetaire zaken blijven nogal onopvallend en noch de Commissie noch de Raad beschikte over dwingende bevoegdheden op het gebied van monetaire samenwerking. In het Verdrag wordt eenvoudigweg melding gemaakt van de oprichting van een raadgevend monetair comité. Er moet gezegd worden dat monetaire samenwerking toen niet echt dringend leek, zolang de zes landen van de EEG over het geheel genomen een overschot op de betalingsbalans hadden en de betreffende periode gekenmerkt werd door een situatie van internationale monetaire stabilisatie.

Op 6 maart 1970 richtte de Raad een groep van deskundigen op die werd voorgezeten door de Luxemburgse minister-president Pierre Werner. Deze groep was belast met het opstellen van een analyseverslag waaruit de fundamentele opties van een stapsgewijze harmonisatie van de economische en monetaire unie van de Europese Gemeenschap tussen 1970 en 1980 konden worden afgeleid. Het verslag is diverse malen herschreven, maar leidde toch tot een compromis. Het definitieve verslag werd op 8 oktober 1970 overhandigd.

Pierre Werner was een van de historische figuren van de christendemocratie in Luxemburg, waar hij zeer geliefd was, en in de Europese Gemeenschap, waar zijn Europese inzet kon worden bijgeschreven in de traditie van de grondleggers. Zijn verslag over de monetaire unie heeft als referentie gediend in het proces dat heeft geleid tot de gemeenschappelijke munteenheid. Pierre Werner werd beschouwd en gewaardeerd als een Europese wijze man en werd regelmatig uitgenodigd als

spreker voor de Christen-Democratische Fractie, de latere EVP-Fractie. Pierre Werner, Jacques Santer en Jean-Claude Juncker, de achtereenvolgende minister-presidenten van Luxemburg, hebben zich trouw en krachtig ingezet voor de Europese zaak. Met hun culturele en taalkundige verwantschap met Frankrijk en Duitsland hebben deze politiek gedreven Europeanen, als burgers van een klein land midden in Europa, het vertrouwen en de sympathie van de leden van de fractie voor zich weten te winnen.

Uiteindelijk zette de Raad een politiek relevante stap door op 22 maart 1971 de voorstellen van de Commissie voor de stapsgewijze verwezenlijking van de EMU in tien jaar over te nemen. Dit stappenplan was heel belangrijk. Het voorzag immers in een geleidelijke eeuwording van het economisch beleid van de Zes en de oprichting van een monetaire organisatie die in 1980 zou moeten uitmonden in een gemeenschappelijke munteenheid.

De instorting van het systeem van Bretton Woods (1971) leidt tot een monetaire crisis in Europa

Helaas was het tij niet gunstig voor de monetaire plannen van de Zes. Al heel snel kwamen door het gebrek aan vertrouwen in de dollar de problemen aan het licht. Om de dollarspeculatie, die zich vertaalde in een massale stormloop op de mark, een halt toe te roepen, besloten Duitsland en Nederland hun koersen naar boven toe te laten fluctueren. De andere landen 'klampten zich vast' aan de deviezencontroles. Dit proces bracht de eenheid op de landbouwmarkt in gevaar en de Zes moesten compenserende maatregelen nemen. Op 15 augustus 1971 besloot president Richard Nixon het systeem van Bretton Woods te laten instorten door de convertibiliteit van de dollar in goud op te heffen, wat het meest dramatische punt markeerde van de internationale monetaire crisis van die tijd.

'De slang' vermindert de wisselkoersschommelingen

De Raad van Ministers stelde op 21 maart 1972 de fluctuatiemarge tussen twee valuta van de Gemeenschap vast op 2,25% en besloot dat de interventies van de centrale banken in communautaire valuta zouden plaatsvinden. De dollar zou dus niet langer het middelpunt van het Europese monetaire systeem zijn. Op 10 april 1972 werd met de overeenkomsten van Bazel de monetaire slang in het leven geroepen. De presidenten van de centrale banken verminderden de intracommunautaire wisselkoersschommelingen. De slang maakte nog slechts een

maximummarge op een bepaald moment van 2,25% rond de vaste pariteit mogelijk. De rekeneenheid (RE), die werd bepaald ten opzichte van het goud, verving de dollar als rekenvaluta van de Europese Economische Gemeenschap. Bij gebrek aan een werkelijke monetaire unie deed de slang dienst als handvat en creëerde een zone van relatieve stabiliteit ten opzichte van de internationale monetaire chaos.

De Top van Parijs: doel 'Europese Unie' (oktober 1972)

De staatshoofden en regeringsleiders van de Negen, bijeen in Parijs van 19 tot 21 oktober 1972, stelden vast dat, ondanks het werk dat sinds zestien jaar door de Zes was verricht, de Europese Gemeenschap op het economische en monetaire vlak nog verre van voltooid was. Europa was net uitgebreid en diende nieuwe taken te krijgen. Het was een verantwoordelijk Europa, zowel naar binnen als naar buiten toe, wat dus ook steeds noodzakelijker bleek. Europa was pas 'in staat zijn stem te laten horen in de internationale aangelegenheden, een modelbijdrage te leveren die evenredig was aan zijn menselijke, intellectuele en materiële hulpbronnen' als de Negen een 'economische en monetaire unie [oprichtten] als waarborg van stabiliteit en groei, een fundament van hun solidariteit, een onmisbare basis voor maatschappelijke vooruitgang en een oplossing voor de regionale verschillen.'⁷³ Dit werk betekende op korte termijn de versteviging van het bestaande communautaire beleid, het opstarten van nieuwe vormen van beleid, het op grotere schaal coördineren van het economische en monetaire beleid, maar ook het intensiveren van de politieke samenwerking en een institutionele versterking van de Gemeenschap. Voor de negen staatshoofden en regeringsleiders was de belangrijkste doelstelling voor het einde van de jaren '70 het geheel van betrekkingen tussen de lidstaten om te zetten in een Europese unie.

In dit nieuwe klimaat trad begin 1973 een nieuwe Commissie van de Europese Gemeenschappen aan, die werd voorgezeten door de Brit Roy Jenkins. Deze Commissie begon meteen met het voorbereiden van de vele voorstellen die de Top van Parijs had opgeleverd. Maar het internationale systeem bleef zeer instabiel. In februari en maart brak er een nieuwe crisis uit. De EEG slaagde er niettemin in te voorkomen dat er een monetaire breuk ontstond: zes lidstaten – Duitsland, Frankrijk, België, Luxemburg, Nederland en Denemarken – besloten de marge van 2,25% tussen hun munteenheden te handhaven en deze munteenheden op geordende wijze ten opzichte van de dollar te laten fluctueren.

De fractie is voor een Europees monetair fonds met krachtige middelen

De fractie verklaarde in het bijzonder voorstander te zijn van de oprichting van een Europees fonds van monetaire samenwerking. De Duitser Friedrich Burgbacher lichtte dit op 5 juni 1973 in het Parlement als volgt toe: 'Het Europees fonds van monetaire samenwerking is een noodzaak. Met de middelen waarover het beschikt, zou het echter niet in staat zijn de monetaire problemen van Europa op te lossen. Daarom zouden wij een veel groter bedrag uit de reserves moeten overmaken naar dit fonds.'⁷⁴

De monetaire crisis in het eerste halfjaar van 1973 zorgde voor een aanzienlijke vertraging in de besluitvorming die nodig was voor de overgang naar de tweede fase van de EMU, terwijl in heel Europa de inflatie snel toenam tot 8 à 9% per jaar. Daar kwam nog een extra crisis bij toen in oktober de vierde oorlog in het Midden-Oosten uitbrak. De Arabische landen besloten oliebeperkingen af te kondigen, met daarbij een volledig embargo voor leveringen aan Nederland. Hierdoor dreigden de Europese economieën op korte termijn geblokkeerd te raken. De communautaire solidariteit werd flink op de proef gesteld. In oktober 1973 bereikten de Negen overeenstemming over een 'verklaring van Europese identiteit', om zo met één stem te kunnen praten met de Verenigde Staten.

De overgang naar de tweede fase van de EMU, die was gepland op 1 januari 1974, was noodzakelijk, zo stelde Hermann Schwörer tijdens een plenaire vergadering van het Europees Parlement in januari 1974: 'Enerzijds moeten de leemtes van de eerste fase worden gevuld, inflatiebestrijding, communautair begrotingsbeleid... anderzijds moet een aanvang worden gemaakt met nieuwe belangrijke maatregelen, zoals permanent overleg in de economische en monetaire sector, het coördineren van het sociale en fiscale beleid en het concurrentiebeleid. Omdat de tweede fase op 1 januari 1976 afloopt, moet de Raad met spoed worden opgeroepen de noodzakelijke beslissingen te nemen om de overgang naar de tweede fase mogelijk te maken.'

1974-1977: het doorkruisen van de monetaire woestijn

De eerste maanden van 1974 werd de crisis steeds ernstiger en nam de ongerustheid over de toekomst van Europa toe. Deze vertrouwenscrisis vertaalde zich in januari in het besluit van Parijs de franc te laten fluctueren. Op deze wijze verloor Frankrijk het contact met de harde kern van de EMU, die zich nu beperkte tot de Duitse mark, de Belgische en Luxemburgse franc, de Deense kroon en de Nederlandse gulden.

De impasse waarin de oprichting van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling, dat een belangrijk onderdeel was van de economische unie, zich bevond evenals de verschillende visies tussen Frankrijk en zijn Europese partners, die in februari aan het licht gekomen waren tijdens de conferentie van de belangrijkste olieverbruikende landen in Washington, maakte dit sombere beeld compleet.

Voor het plan van de monetaire unie waren de jaren 1974-1977 de jaren van het doorkruisen van de woestijn. In deze periode verzwakten de Britse, Italiaanse, Franse en Ierse valuta namelijk door de voortdurende inflatie en een tekort op de betalingsbalans, waardoor deze landen verschillende malen de monetaire slang los moesten laten. In januari 1974 was dit stelsel alleen nog van toepassing op de markzone, dat wil zeggen de Bondsrepubliek Duitsland, Denemarken en de drie Benelux-landen. De slang werd beperkt tot zijn meest eenvoudige vorm en was op sterven na dood.

Na deze mislukking zochten de Europese leiders een andere manier om hun munteenheid te stabiliseren. Tegelijkertijd kwamen in Kingston, Jamaica, de ministers van financiën van de Interimcommissie van het IMF bijeen, die op 8 januari 1976 een hervorming van het internationale monetaire stelsel vaststelden. Deze hervorming werd bekend onder de naam 'Overeenkomsten van Jamaica'. Hiermee werden fluctuerende wisselkoersen gelegaliseerd en werd een einde gemaakt aan de stelsels van vaste en aanpasbare pariteiten.

Roy Jenkins, die voorzitter was van de Europese Commissie, deed op 27 oktober 1977 in Florence het voorstel de richting in te slaan van een monetaire unie. Hij presenteerde dit voorstel als de meest zekere manier om de Europese economische groei weer op gang te brengen en de plagen van de inflatie en de werkloosheid te bestrijden.

Versterking van de christen-democraten door het ontstaan van het Europees Monetair Stelsel (1978)

In januari 1978 stelde de Christen-Democratische Fractie in het Europees Parlement met eenparigheid van stemmen een ontwerp-resolutie vast met betrekking tot het weer op gang brengen van de EMU, opgesteld door de werkgroep van de fractie onder leiding van Ernst Müller-Hermann. De fractie vond het zeer belangrijk dat deze hernieuwde opleving plaats zou hebben voordat de uitbreiding van de Gemeenschap concreet zou worden, een uitbreiding waarmee de fractie instemde, omdat deze onmisbaar was voor het verdiepen van de integratie van de Negen. Bovendien had de situatie van de gedeeltelijke

economische crisis van de Gemeenschap de lidstaten ertoe gebracht steeds meer nationale en protectionistische maatregelen te nemen, wat in tegenspraak was met het Verdrag van Rome. Tot slot moest de Gemeenschap, rekening houdend met haar stevige economische potentie, zich bewust zijn van het belangrijke stuk verantwoordelijkheid dat ze droeg ten aanzien van de derde wereld en de stabilisering van de wereldeconomie. Daarom moesten de lidstaten gezamenlijk optreden. De christen-democraten waren ervan overtuigd dat de Gemeenschap, om de doelstelling van de EMU te kunnen bereiken, op elkaar afgestemde activiteiten moest ontwikkelen die op een aantal terreinen parallel zouden lopen: de pogingen tot groei zonder inflatie benadrukken, uitkomen op meer samenhang in het economische beleid van de EEG, de regionale onevenwichtigheden opheffen en, tot slot, zorgen voor een betere samenwerking op het gebied van het monetaire beleid.

Tijdens de Europese Raad van Kopenhagen op 7 en 8 april 1978 kwamen Valéry Giscard d'Estaing en Helmut Schmidt met het idee van een nieuw Europees Monetair Stelsel (EMS) dat open zou staan voor alle lidstaten van de Gemeenschap. Uit de resultaten van de besprekingen over het instellen van een Europees monetair stelsel bleek dat er meer convergentie op het gebied van de economische ontwikkeling nodig was om te bereiken dat het stelsel op een duurzame manier zou werken. Juist op dit punt richtten zich de beschouwingen van de christen-democraten Harry Notenboom, Ernst Müller-Hermann, Camillo Ripamonti en Richie Ryan, woordvoerders van de fractie, tijdens de debatten van de laatste drie maanden van 1978 in het Europees Parlement. In een overwegend gunstige economische context bekrachtigde de Europese Raad van Bremen op 7 juli 1978 het beginsel van het EMS. De communautaire instellingen en de ministers van financiën van de Negen werden aanstonds belast met het uitwerken van nauwkeurige voorstellen, die formeel zijn vastgesteld door de Europese Raad van Brussel op 4 en 5 december 1978. Ernst Müller-Hermann was namens de fractie verheugd over het plan voor een monetair stelsel met vaste wisselkoersen: 'Het plan zal de Gemeenschap zonder twijfel op zeer besluitvaardige wijze doen voortgaan in de richting van meer integratie, economische doelmatigheid en daaruit voortvloeiend meer solidariteit en autoriteit op politiek gebied.'⁷⁵

Volgens Harry Notenboom was het in Bremen genomen besluit een grote stap vooruit. Hij herinnerde eraan dat de monetaire instabiliteit de uitvoering van bepaalde taken waarop de christen-democraten zich hadden gericht onmogelijk maakte. De Christen-Democratische Fractie had inderdaad een meer evenwichtige verdeling in sociale

groeperingen en regio's voor ogen. De monetaire onzekerheid bracht ook het succes van de voorgenomen uitbreiding in gevaar: 'Zonder integratie kan Europa nooit de rol vervullen die wij het willen geven. Wij willen namelijk de hoge werkloosheid die wij binnen de Gemeenschap kennen terugdringen, onze sociaaleconomische structuren aanpassen aan de nieuwe internationale omstandigheden en aan de nieuwe internationale verdeling van arbeid, en een belangrijke uitbreiding van de Gemeenschap tot een succes maken.'⁷⁶

Op 13 maart 1979 zag het EMS het licht zonder Groot-Brittannië, dat niet meedeed om zo de fluctuering van het pond te kunnen behouden. Het EMS was het geslaagde uitgangspunt voor de toekomstige Economische en Monetaire Unie en zou in vergelijking met de slang als belangrijkste nieuwe kenmerk hebben dat de ecu (*European Currency Unit*) was ingesteld.

Het zou nog twintig jaar duren voordat de Europeanen de ecu, die inmiddels was omgezet en tot 'euro' was omgedoopt, in hun portemonnee zouden kunnen zien.

Hoofdstuk VI

DE CHRISTEN-DEMOCRATISCHE FRACTIE SPEELT DE TROEFKAART VAN DE BEGROTING IN HET EUROPEES PARLEMENT

Hoe hebben de nationale parlementen van de Europese lidstaten hun bevoegdheden verkregen in de geschiedenis van de democratie? Door de begrotingsprocedure, door het toezicht op de financiën, de dialoog op voet van gelijkheid met de regeringen over alles wat met de begroting te maken heeft. Dit was de analyse van de pioniers van de fractie binnen de begrotingscommissie. De christen-democraten in het Europees Parlement hebben dan ook al heel vroeg strijd geleverd om deze democratische instelling in de communautaire institutionele driehoek als een ware gezamenlijke begrotingsautoriteit te doen gelden.

Het Verdrag van Parijs van 1951 bevatte een begrotingsregeling die zowel ‘kort als eenzijdig’ was, en op die wijze kenmerkend was voor de oorspronkelijkheid van dit systeem. De Hoge Autoriteit creëerde de opbrengst met de naam ‘heffing’ en keurde de beleidsuitgaven, de belangrijkste uitgaven, goed; de administratieve uitgaven werden goedgekeurd door het ‘College van vier voorzitters’⁷⁷, een college dat inmiddels is opgeheven.

In de Verdragen van Rome werd veel meer aandacht geschonken aan de begrotingen dan in het Verdrag van Parijs. De begrotingsbevoegdheid kwam niet meer toe aan de Commissie, die de supranationaliteit belichaamde, maar aan de Raad, die de lidstaten vertegenwoordigde. Het Europees Parlement had zo goed als geen begrotingsbevoegdheden. Het had het recht voorstellen te doen tot wijziging van de ontwerpbegroting van de Raad, maar het was de Raad die na overleg met de Commissie de begroting definitief vaststelde.

Op 8 april 1965 werd in het Fusieverdrag van de drie Gemeenschappen (EGKS, EEG, Euratom) één begroting ingesteld door het samengaan van de administratieve begroting van de EGKS, de EEG-begroting en de Euratom-begroting.

De vervanging van de financiële bijdragen van de lidstaten door eigen middelen en de toename van de begrotingsbevoegdheden van

het Europees Parlement zijn twee thema's waarover de Christen-Democratische Fractie zich offensief wilde opstellen.

Op 2 juli 1969 stelde Helmut Karl Artzinger vast, tijdens een debat over een mondelinge vraag met betrekking tot de eigen middelen van de Gemeenschap en de begrotingsbevoegdheden van het Parlement: 'Zolang de Gemeenschap voornamelijk zal leven van de bijdragen van de lidstaten, is er geen echte begrotingsbevoegdheid van het Parlement. [...] Maar zeker is dat het blijvende doel van dit Parlement het verkrijgen is van de volledige begrotingsbevoegdheid.'⁷⁸ Op 10 december 1969 formuleerde Hans Furler de doelstellingen van de fractie: 'U weet dat de strijd om de begrotingsbevoegdheden van het Europees Parlement al jaren aan de gang is en dat wij altijd unaniem de stelling hebben verdedigd dat het Parlement vanaf de invoering van gemeenschappelijke middelen echte begrotingsbevoegdheden moet hebben. [...] Wij vragen geen volledige begrotingsbevoegdheden, maar wij nemen geen genoegen met raadpleging zonder dwingend karakter. Wat wij willen, is echte samenwerking, namelijk een goedkeuringsrecht.'⁷⁹

Een toename van de begrotingsbevoegdheid: de financiële verdragen van 1970 en 1975

Op 21 april 1970 besloot de Raad van Ministers de Europese Gemeenschap financiële autonomie te geven, waardoor ze volledig gefinancierd zou kunnen worden uit middelen die haar automatisch zouden toekomen en de begrotingsautoriteiten van de lidstaten niet meer ieder jaar een post 'Europese uitgaven' in hun nationale begrotingen zouden hoeven opnemen. De eerste categorie 'eigen middelen' vond men echter in het Verdrag tot oprichting van de EGKS, waarin de Hoge Autoriteit (later de Commissie van de Europese Gemeenschappen) gemachtigd werd jaarlijks bij de bedrijven uit de steenkolen- en staalindustrie in de lidstaten een heffing te innen op grond van het Europese kolen- en staalbeleid. De landbouwheffingen waren een andere categorie van 'eigen middelen'. Ook de douanerechten vormden een categorie 'eigen middelen'. De Europese Gemeenschap had namelijk een gemeenschappelijk buitentarief voor invoerrechten ingesteld. Het noodzakelijke saldo om dit totaal aan uitgaven het hoofd te kunnen bieden bestond uit de nationale bijdragen, dat wil zeggen door de lidstaten betaalde bijdragen.⁸⁰

Dit leidde tot het invoeren van een daadwerkelijke begrotingsbevoegdheid voor het Parlement in twee fasen. De fractie was tevreden over het besluit van 21 april 1970, waardoor de financiële bijdragen

werden vervangen door eigen middelen, en over het Verdrag van Luxemburg van 22 april 1970, waarin de begrotingsbevoegdheden van het Parlement werden uitgebreid. Op 5 juli 1972 riep de fractie, bij monde van Heinrich Aigner, de wensen van de christen-democraten in herinnering: 'Sta mij toe u te zeggen dat mijn fractie de kwestie van het begrotingsrecht beschouwt als een hoeksteen van de democratische ontwikkeling van de Europese Gemeenschappen, en wel vanwege het dubbele aspect van het recht van het goedkeuren van financiële middelen, en het recht van toezicht.'⁸¹

Het Verdrag van Luxemburg was om verschillende redenen vernieuwend. Met dit verdrag werden enkele aspecten van de begrotingsbevoegdheid gewijzigd (uitgaven, vaststelling, kwijting) en werden 'verplichte uitgaven' (VU) en 'niet-verplichte uitgaven' (NVU) ingevoerd. Het Europees Parlement kreeg een eigen beslissingsbevoegdheid ten aanzien van de NVU's en had in dat kader het laatste woord. Het Verdrag kende het Parlement het recht toe 'de definitieve vaststelling van de begroting te constateren'. Tot slot werd de Raad ertoe verplicht meer met het Europees Parlement te overleggen bij het herzien van wetsteksten met aanzienlijke gevolgen voor de begroting. De wijze van toepassing van deze overlegprocedure werd vastgelegd in een op 4 maart 1975 gesloten Interinstitutioneel Akkoord.

Het Verdrag van Brussel, dat op 22 juli 1975 werd ondertekend, was het tweede 'begrotingsverdrag'. Hierin werden enerzijds enkele begrotingsbepalingen uit de verdragen gewijzigd, werd de bemiddelingsprocedure ingesteld en de Rekenkamer opgericht. Anderzijds werd hierin geregeld dat het Europees Parlement meer begrotingsbevoegdheden en bevoegdheden tot toezicht op de begroting kreeg (toezicht op de uitvoering van de uitgaven), doordat het Parlement het recht kreeg de gehele door de Raad vastgestelde ontwerpbegroting te verwerpen, en verantwoordelijk werd voor het verlenen van kwijting aan de Commissie voor de uitvoering van de begroting. De kwijtingsprocedure voor de begroting laat zien dat het Europees Parlement meer macht kreeg. Het Parlement had in het begin slechts de mogelijkheid van toezicht achteraf en kreeg nu permanent toezicht op het beheer van de communautaire financiën. Het Parlement zag nu ieder jaar toe op de uitvoering van de begroting en verleende kwijting aan de Commissie.

Het verkrijgen van de begrotingsbevoegdheid door het Europees Parlement gebeurde niet zonder slag of stoot. De versterking van de rol van het Parlement ten opzichte van de Raad betekende dat de Raad zijn begrotings- en wetgevende bevoegdheid moest delen, dat wil zeggen dat de Raad met het Parlement een gemeenschappelijk standpunt moest bepalen en compromissen moest sluiten. Dat bleek vaak

moeilijk, en crises op het gebied van de begroting stelden het goed functioneren van de begrotingsautoriteit op de proef.

De Rekenkamer onder de beschermende vleugel van Heinrich Aigner

Heinrich Aigner, corapporteur van het plan tot wijziging van de verhoudingen tussen de instellingen van de Gemeenschap, ondersteunde de oprichting van de Rekenkamer.⁸² Hij was van mening dat alleen een zeer strak netwerk van extern en intern toezicht de omvang van de fraude zou kunnen beperken. De Rekenkamer moest de begrotingsautoriteit en de controle-autoriteit helpen bij het herstellen van geconstateerde fouten, die overigens vaak het gevolg waren van begrotingsbeslissingen. De Rekenkamer, die in de uitoefening van zijn taken onafhankelijk was, zou bij de instellingen en in de lidstaten controles moeten uitvoeren en tevens het recht hebben alle documenten en gegevens op te vragen die noodzakelijk waren voor het vervullen van zijn taak. Heinrich Aigner zorgde ervoor dat het Parlement volledig kon deelnemen aan het benoemen van de leden van de Rekenkamer. Het Parlement kreeg een zekere invloed op de voorbereiding van door de Gemeenschap gesloten associatie- en uitwisselingsovereenkomsten.

De 'Notenboom-procedure'

Het Europees Parlement heeft het aan de Nederlandse christen-democraat Harry Notenboom te danken dat er in 1976 een parlementaire controleprocedure werd ingesteld voor het lopende begrotingsjaar, wat inhield dat er informatie zou worden gegeven over de juiste uitvoering van de begroting door de Commissie en een grotere transparantie in het begrotingsproces te creëren. Deze 'Notenboom-procedure', die heden ten dage nog altijd wordt toegepast, al is de vorm veranderd, is ingesteld door de Commissie begrotingscontrole, die 'er zeker van wilde zijn dat er in het debat over het volgende begrotingsjaar rekening zou worden gehouden met het gebruik van de begroting in het voorafgaande jaar en het lopende jaar'. Het ontstaan van deze procedure, die is verrijkt en tegenwoordig is verankerd in de institutionele traditie, is te danken aan de wens van de christen-democratische parlementsleden de uitvoering van de begrotingscontrole niet te laten verworden tot een eenvoudig overleg, maar er echt een moderne en doeltreffende bevoegdheid van parlementair toezicht van te maken.

Vlak voor de rechtstreekse verkiezingen van 1979 beschikte het Europees Parlement op deze manier over een nieuwe bevoegdheid die het begin was van zijn toenemende macht in het communautaire systeem. Mensen als Heinrich Aigner en Harry Notenboom hebben de commissies van het Parlement die gespecialiseerd waren in begrotingszaken hun adelbrief gegeven. Voor het succes van deze mensen bestaat geen geheim of magisch recept: tegenover de leden van de Raad, die worden bijgestaan door begrotingsdeskundigen van hoog niveau, dient blijk te worden gegeven van veel strijdlust en kennis van zaken. Het gaat niet om een machtsstrijd, maar om het beeld van een veeleisend parlementarisme. De fractieleden die deel hebben uitgemerkt van de Begrotingscommissie en van de Commissie begrotingscontrole, zowel voor als na 1979, maakten met zekere trots melding van de sfeer die in deze commissies heerste. Ze hadden het gevoel te behoren tot een zekere elite die beschikte over de cijfermacht en in staat was aanzienlijk werk te leveren, vaak met nachtelijke vergaderingen. Horst Langes, Efthimios Christodoulou, James Elles en heel wat anderen gingen in de volgende zittingsperioden met dit pionierswerk door. Jan Westenbroek, de Nederlandse ambtenaar van de fractie die belast was met begrotingskwesties, een eigenzinnige en zeer bekwame persoonlijkheid, was tegenover de 'begrotingsleden' van de fractie kwistig met goede adviezen.

Deze verovering van nieuwe begrotingsbevoegdheden zou dus na de verkiezingen van 1979 door de christen-democraten in de vorm van een 'guerrilla' worden voortgezet, waarbij de reeds verworven bevoegdheden op offensieve wijze zouden worden uitgelegd.

Hoofdstuk VII

DE EERSTE UITBREIDING VAN DE GEMEENSCHAP (1972)

Het herstel van Den Haag (1969), een nieuwe opleving voor Europa: voltooiing, verdieping, uitbreiding

Toen op 10 juli 1969 in Frankrijk Georges Pompidou aan de macht kwam als opvolger van Generaal de Gaulle, die in april van datzelfde jaar was afgetreden, opende dit nieuwe perspectieven voor de Gemeenschap. De nieuwe Franse president stelde al heel snel voor met de Zes een topconferentie te houden om, onder andere, over een nieuwe uitbreiding van de Europese Gemeenschap te praten. Op dat moment was Nederland voorzitter van de EEG. De bijeenkomst van staatshoofden en regeringsleiders werd dus gepland in Den Haag, op 1 en 2 december 1969. De Franse minister van Buitenlandse Zaken, Maurice Schumann, wilde graag dat tijdens de top drie politieke probleempunten aan de orde zouden komen: voltooiing, verdieping en uitbreiding. In de publieke opinie en bij de communautaire elite ontstond weer hoop.

Voltooiing: nieuwe eigen middelen

In Den Haag kwamen de Zes overeen de definitieve overgangsfase van twaalf jaar van de EEG in te gaan. De douane-unie en het gemeenschappelijk landbouwbeleid bestonden al en bevestigden dat de gemeenschappelijke markt goed werkte. Toch was nog niet alles afgerond en bleven er problemen bestaan. De financiering van het GLB was nog altijd de grootste post op de begroting, en daarom kwamen de staatshoofden en regeringsleiders overeen geleidelijk aan de financiële bijdragen van de lidstaten te vervangen door eigen middelen van de Gemeenschap.

Verdieping: naar een monetaire unie?

Op haar beurt gaf de Europese Commissie de opbouw van Europa een nieuwe impuls en zette vaart achter de verdieping ervan met het voorstel haar eigen bevoegdheden uit te breiden en de communautaire instellingen te versterken. Frankrijk sloot hierbij aan en stelde voor de communautaire samenwerking te verbreden met nieuwe

onderwerpen, zoals vervoer, technologie, energie en de munteenheid. Om dit concreet te maken, vroegen de Europese staatshoofden en regeringsleiders een Comité van deskundigen onder leiding van de minister-president en minister van Financiën van Luxemburg, Pierre Werner, de mogelijkheden van een monetair plan te onderzoeken.

Uitbreiding: Frankrijk spreekt een veto uit tegen de toetreding van Groot-Brittannië

Tijdens de top – en dit was zonder twijfel de belangrijkste beslissing – kwamen de regeringsleiders en de Franse president overeen te beginnen met de onderhandelingen tussen de Gemeenschap en de vier kandidaat-lidstaten (Denemarken, Groot-Brittannië, Ierland en Noorwegen). De geschiedenis van de relatie tussen het Europa van de Zes en Groot-Brittannië gaat terug tot het begin van de opbouw van Europa.

De verwikkelingen rond de Britse kandidatuur voor de Europese Gemeenschap

In mei 1950 weigerde Groot-Brittannië deel te nemen aan de besprekingen over het Schuman-plan vanwege de nieuwe principes die daarin voorkwamen: het afstaan van soevereiniteit en het oprichten van communautaire instellingen. Voor Jean Monnet was deze weigering niet dramatisch: ‘Laten we een begin maken met Europa met degenen die dat met ons willen doen. De Engelsen, die pragmatisch zijn, zullen besluiten zich bij ons te voegen wanneer blijkt dat we succesvol zijn.’⁸³ Groot-Brittannië begon net weer op te krabbelen na de vernedering rond de Suezcrisis en de politieke nasleep van het aftreden van Anthony Eden als minister-president. Naarmate de tijd verstreek, zou zijn opvolger, Harold MacMillan, laten zien een overtuigd Europeaan te zijn.

Vele jaren lang was de beoogde koers er een van aansluiting bij de rest van Europa.

Voor de christen-democraten was de samenwerking die in gang was gezet met de op 21 december 1954 ondertekende associatie-overeenkomst de basis. Ze riepen ertoe op in eerste instantie gezamenlijke bijeenkomsten te organiseren met de leden van de Vergadering van de EGKS en de leden van het Britse parlement. De Nederlandse Margaretha Klompé zei hierover: ‘De overeenkomst is een teken van de solidariteit die er is tussen de leden van de Gemeenschap en Engeland, dat ondanks dat het van hen is afgescheiden door wat water toch zeer dichtbij staat. Ik hoop dat deze eerste stap gevolgd zal worden door vele

andere stappen, wat zeer ten voordele van de Gemeenschap en van Engeland zal zijn, en daarmee van Europa.⁷⁸⁴

In het voorjaar van 1960 was Harold MacMillan zeer verbaasd toen hij in Washington ontdekte hoe belangrijk het voor de Amerikaanse regering was om te bevorderen dat de Gemeenschap versneld vorm kreeg. Korte tijd later begon Whitehall erover te denken toe te treden tot de Gemeenschap.

Eerste Britse kandidatuur in 1961, eerste Franse veto op 14 januari 1963

Op 9 augustus 1961 deed Harold MacMillan aan de voorzitter van de Raad van de EEG het officiële verzoek te beginnen met de onderhandelingen, waarbij hij vele voorwaarden stelde die bedoeld waren de gepri-vilegieerde betrekkingen in stand te houden die Groot-Brittannië onderhield met de landen van de Commonwealth, vooral op economisch en monetair gebied. Diezelfde dag vroeg het Verenigd Koninkrijk om toetreding tot de EGKS en Euratom.

Sindsdien is de kwestie van de toetreding van het Verenigd Koninkrijk het middelpunt van talrijke debatten in het Europees Parlement geweest. De Christen-Democratische Fractie was een groot voorstander van de toetreding van dit land tot de EEG. Voor deze fractie zou een Europa dat niet open stond voor dit grote democratische land een 'klein Europa' blijven. Maar het sprak voor zich dat kandidaat-landen wel de regels en de doelstellingen van de verdragen moesten onderschrijven. In het rapport van Pieter Blaisse over de commerciële en economische aspecten van de toetreding van het Verenigd Koninkrijk tot de EEG, dat hij presenteerde op 23 januari 1962, werd benadrukt dat 'alle landen die willen toetreden tot de EEG de economische en institutionele filosofie van het Verdrag van Rome, en een minimum aan tijdelijke en beperkte afwijkingen dienen te accepteren.'

Op 9 mei 1962 stelde het Europees Parlement een resolutie vast over de onderhandelingen met betrekking tot de toetreding van Groot-Brittannië tot de Gemeenschappen, waarin erop werd aangedrongen dat 'alle onderhandelingen over de toetreding zo snel mogelijk met succes bekroond worden.'⁸⁵ De Christen-Democratische Fractie stelde op 28 juni 1962 een verklaring vast waarin de wens werd uitgesproken dat 'de onderhandelingen voor de toetreding van het Verenigd Koninkrijk en andere Europese landen tot de EEG, de EGKS en Euratom op korte termijn zullen leiden tot een harmonieuze uitbreiding van de Gemeenschap in het kader van de Verdragen van Rome en Parijs.'⁸⁶

'In januari 1963 viel er een schaduw over deze toetredingsonderhandelingen en ook over onze Gemeenschap.'⁸⁷ Ondanks dat zijn vijf

partners de onderhandelingen wilden vervolgen, was Generaal de Gaulle namelijk van mening dat de vele door Groot-Brittannië gevraagde verzoeken tot afwijking, in het bijzonder op het gebied van de handel, het gemeenschappelijk landbouwbeleid en de betrekkingen met de Commonwealth, de gesprekken in deze fase zinloos maakten. In essentie wilde Generaal de Gaulle niet dat de Britten – die naar zijn mening te zeer verbonden waren met de Verenigde Staten voor wat betreft hun defensiebeleid – zouden toetreden tot een Gemeenschap waarop hijzelf het stempel wilde drukken onafhankelijk van de Verenigde Staten te zijn.

De Christen-Democratische Fractie reageerde op het onderbreken van de onderhandelingen met het Verenigd Koninkrijk met een resolutie van het Parlement, vastgesteld op 6 februari 1963, waartoe het initiatief grotendeels afkomstig was van de fractie: 'Het Europees Parlement [...] heeft zich uitgesproken voor de toetreding van Groot-Brittannië en andere landen tot de Europese Gemeenschappen, op voorwaarde dat deze toetreding het integratieproces niet in gevaar brengt en dat de Verdragen van Rome en Parijs op geen enkele wijze geschaad worden, noch wat betreft de materiële regels, noch wat betreft de institutionele structuur.'⁸⁸

Pieter Blaisse benadrukte nogmaals uit naam van de fractie dat de fractie wenste dat er sprake zou zijn van 'de Verenigde Staten van Europa, niet van een Gemeenschap van de Zes, maar van een Gemeenschap van een groter aantal landen. Een verbrokkeld Europa zal nooit een sterk Europa zijn.'⁸⁹ Binnen de fractie zette de Nederlandse delegatie zich het meest in voor een Gemeenschap met de Britten. Zoals een van de secretarissen-generaal van de fractie in die tijd scherpzinnig opmerkte: 'De Gaulle wilde een Europa op de Engelse manier^a, maar zonder de Engelsen. En de Nederlanders wilden een Europa op de Schumanmanier, maar met de Engelsen.'^b

***Tweede kandidatuur, tweede Franse veto:
de Christen-Democratische Fractie tegen misbruik van het veto***

Op 11 mei 1967 diende Engeland, met Denemarken, Ierland en Noorwegen, opnieuw zijn kandidatuur voor de EEG in. Ditmaal was de politieke situatie gunstiger. Deze ontwikkeling was een beslissende wending in het proces, want de kandidatuur was ditmaal afkomstig van de Labourregering, die in de tussentijd haar principiële reserves ten opzichte van de opbouw van Europa opzij had weten te zetten. De

---

a Dat wil zeggen louter intergouvernementeel en met talrijke afwijkingen.

b Gesprek met Carl Otto Lenz op 15 november 2007 in Bensheim.

voorspellingen van Jean Monnet kwamen uit omdat de Britten, die onder de indruk waren van het succes van de gemeenschappelijke markt, ditmaal duidelijker de wens te kennen gaven hier deel van te willen uitmaken, zonder met een veelvoud aan tijdelijke afwijkingsmaatregelen te komen.

Maar voor de tweede maal sprak Frankrijk, tijdens een persconferentie op 27 november 1967, zijn veto uit tegen toetreding van het Verenigd Koninkrijk. De categorische weigering van Generaal de Gaulle, die hij herhaalde bij deze tweede kandidatuur, werd nu gemotiveerd met de vrees van Frankrijk dat dit land binnen de Gemeenschap de rol van 'paard van Troje' van de Verenigde Staten zou spelen. De pro-atlantische gezindheid van de Engelsen, net als hun particularisme en hun weigering zich te verplichten tot iedere vorm van opbouw van een continent met een federaal karakter, wekte inderdaad niet de indruk dat zij zonder bijbedoelingen deel wilden gaan uitmaken van het communautaire Europa. Maar om er zeker van te zijn, zouden op zijn minst nieuwe onderhandelingen moeten worden gestart.

Na het Franse besluit verwoordde de voorzitter van de Christen-Democratische Fractie, Joseph Illerhaus, het als volgt: 'De fractie heeft het idee van de uitbreiding van de Gemeenschap van de Zes altijd vurig verdedigd. [...] De vraag die ik stel – en waarop ik onmiddellijk bevestigend zal antwoorden – is of er geen sprake is van machtsmisbruik waarbij zinloos gebruik wordt gemaakt van dit vetorecht.'⁹⁰ Volgens Mario Scelba betekende de uitbreiding voor de Gemeenschappen echter 'de mogelijkheid vooruitgang te boeken richting een politieke integratie van Europa, wat, naar ons idee, een garantie is voor vrijheid, vrede en sociale vooruitgang.'⁹¹ Joseph Illerhaus stelde dat het voor de Gemeenschap, om politieke en economische redenen, nodig was dat er uitbreiding plaatsvond en dat Groot-Brittannië toetrad. De christen-democraten hebben de uitbreiding van de Gemeenschap altijd gesteund, op één voorwaarde: dat de landen die willen toetreden de verdragen en de door de Gemeenschap toegepaste regels accepteren. Ze waren ervan overtuigd dat Groot-Brittannië meer dan ooit 'aangegeven was op Europa en op samenwerking met Europa.'⁹²

Tijdens de Top van Den Haag werd de Britse kandidatuur eindelijk aanvaard

Dankzij de overeenstemming die de Zes bereikten tijdens de topconferentie van Den Haag in 1969 hervatte de EEG op 30 juni 1970 de onderhandelingen met de kandidaat-lidstaten – het Verenigd Koninkrijk, Denemarken, Ierland en Noorwegen – die op hun beurt instemden met de voorwaarden: aanvaarding van de verdragen en van het

afgeleide recht en bekrachtiging van de laatste beleidsdoelstellingen van de EEG.

Het feit dat in 1970 de conservatieve regering aan de macht kwam onder leiding van Edward Heath, overtuigd aanhanger van de opbouw van Europa, vergemakkelijkte de besprekingen. De onderhandelingen mondten uit in de overeenkomst van Luxemburg van 23 juni 1971. Hans-August Lücker gaf het standpunt van de fractie over de uitbreiding weer en benadrukte het nieuwe karakter van de Gemeenschap: 'Wij dragen bij aan de vorming van een Gemeenschap die geen voorbeeld heeft, een Gemeenschap zoals die nog niet bestaat, bij geen enkel volk, een Gemeenschap die een nieuwe vorm van samenwerking tussen naties en staten inluit, die open is en zich tegen niemand richt, noch in Europa, noch daarbuiten, een Gemeenschap die bedoeld is om in de wereld en aan de wereld, en natuurlijk ook aan Europa, een rechtvaardige bijdrage te leveren, een Gemeenschap die vastberaden is de problemen ter hand te nemen waar ze tegenaan loopt.'⁹³

Het Verenigd Koninkrijk stemde in met de toetreding op 28 oktober 1971 door een stemming in het Lagerhuis die historisch genoemd mag worden. Door de positieve stemming liet het Verenigd Koninkrijk de tegenstellingen tussen de verschillende partijen achter zich en kon het op 22 januari 1972 in Brussel haar toetredingsverdrag ondertekenen. Na afloop van het ratificatieproces trad Groot-Brittannië, evenals Ierland en Denemarken, toe tot de Europese Gemeenschap op 1 januari 1973.⁹⁴

De komst van nieuwe Ierse leden in de Christen-Democratische Fractie... maar de Britten moeten nog even wachten

Het Parlement ging een nieuwe fase in zijn geschiedenis in. Het was niet langer het Parlement van de Zes, maar werd het Parlement van een uitgebreide Europese Gemeenschap, bestaande uit negen lidstaten. Er waren 41 nieuwe leden bijgekomen, waarmee het nu bestond uit 142 leden.⁹⁵

Het aantal leden van de Christen-Democratische Fractie zelf werd eveneens groter door de uitbreiding, na de toetreding van de drie Ierse parlementsleden van Fine Gael: Richie Ryan, Anthony Esmonde en Charles McDonald.⁹⁶ De Christen-Democratische Fractie bestond nu uit 55 leden.⁹⁷ Het was de grootste fractie van het Europees Parlement, gevolgd door de Socialistische Fractie met 43 zetels. De Britse leden van de Labourpartij, die zich niet konden vinden in de voorwaarden voor de toetreding, hadden besloten geen zitting te nemen in het

Parlement, waardoor de Socialistische Fractie tot juli 1975 niet de grootste fractie zou zijn.

De Engelse conservatieven vormden met de Deense conservatieven een aparte fractie, bestaande uit achttien Britten en twee Denen: de Fractie van Europese Democraten. De conservatieven gingen bewust met de christen-democraten samenwerken.⁹⁸ Volgens de voorzitter van de Conservatieve Fractie, Peter Kirk, was het voor de partijen uit het midden noodzakelijk zich te groeperen om in het Europees Parlement tot resultaten die met hun ideeën overeenstemden te komen. Zo werd na een gemeenschappelijk besluit van 18 september 1972 aan het begin van iedere zitting een vergadering georganiseerd van de Bureaus van de twee fracties om te kijken naar de agenda en de problemen die zich hierbij voordeden.⁹⁹ Want ook al vormden de Christen-Democratische Fractie en de Conservatieve Fractie gezamenlijk geen absolute meerderheid in het Parlement, ze waren samen wel het belangrijkste en meest coherente onderdeel, des te meer nog omdat de latere komst van de parlementsleden van de Labourpartij naar Straatsburg de Socialistische Fractie alleen maar kon verdelen.

De vraag over toetreding van de conservatieven tot de Christen-Democratische Fractie was niet aan de orde gekomen. De Benelux-landen en Italië voelden hier niet veel voor. Hans-August Lücker, in die tijd fractievoorzitter, voerde gesprekken met Edward Heath, de leider van de Conservatieve Partij, die hij beschouwde als een vooraanstaand man, een overtuigd Europeaan. De twee mannen bereikten overeenstemming over het idee van een nauwe samenwerking tussen beide fracties, vooral binnen de parlementaire commissies. De beide fractiecoördinatoren zouden belangrijke informatie kunnen uitwisselen en overleg voeren over hun standpunten. De twee fractievoorzitters zouden in de vergaderzaal naast elkaar zitten. Er zou een gezamenlijke studiedag in Londen worden georganiseerd.^a

Vanaf de eerste plenaire vergadering namen de conservatieven het initiatief. Ze toonden zich vanaf het begin actieve parlementsleden die het Europees Parlement een bepaalde vitaliteit gaven zoals die bekend was van het Britse parlement. Nadat hun voorzitter, Peter Kirk, melding had gemaakt van de rol die Groot-Brittannië had gespeeld ten gunste van de opbouw van Europa, zette hij een breed offensief in voor de toename van de rol van het Europees Parlement, want 'de gezondheid van de Gemeenschap is afhankelijk van de gezondheid van het Europees Parlement.'¹⁰⁰ Na deze 'inhuldigingsrede' verspreidde de Conservatieve

---

a Gesprek met Hans-August Lücker in Bonn op 16 maart 2004.

Fractie een memorandum over de verbetering van de procedures binnen het Parlement.

De christen-democraten onderzochten hierna met de Fractie van de Europese Democraten de basis van een regelmatige samenwerking. Dit leidde ertoe dat twintig jaar later, in 1992, de Britse en Deense conservatieven toetraden als leden van de EVP-Fractie, die in 1999 werd omgedoopt tot EVP-ED-Fractie.

Nieuwe vooruitgang richting een politieke unie (1972-1974)

Voor de Top van Parijs van 21 oktober 1972 werden wederom ambitieuze perspectieven neergezet, die aan het einde bij lange na niet bereikt bleken. Volgens het slotcommuniqué ging het erom “tussen nu en het einde van dit decennium, met volledig respect voor de reeds ondertekende verdragen, alle betrekkingen tussen de lidstaten om te buigen tot een Europese Unie”. Vanuit de fractie werd Alfred Bertrand aangewezen als rapporteur van de Politieke Commissie van het Europees Parlement. Alfred Bertrand, die samen met Emilio Colombo en Hans-August Lückner de taak had de standpunten van de fractie te verwoorden, liet volhardend zien welke dubbele institutionele strategie de CD-Fractie sinds 1958 voortdurend volgde.

Enerzijds schetste de fractie de contouren van een federaal Europa, dat zou voortkomen uit het achtereenvolgens overdragen van soevereiniteit aan gemeenschappelijke, democratische en uitvoerende overheden. Men sprak dan ook niet zozeer van ‘overdracht van soevereiniteit’, als wel van ‘gemeenschappelijk uitvoeren van overgedragen soevereiniteit’. Dit Europa kon bestaan op basis van een grondwet die de Commissie zou veranderen in een uitvoerend orgaan, het Europees Parlement in een huis van afgevaardigden en de Raad in een senaat van lidstaten. Deze ambitieuze doelstelling heeft twee decennia lang – van 1959 tot 1979 – gediend als cement voor het Europese ideaal van de fractie, in overeenstemming met de dogmatische basis van de grote christen-democratische partijen in de Gemeenschap.

Anderzijds volgde de fractie, zonder af te wachten, het beleid van de ‘kleine stapjes’ door met de Raad en de Commissie te onderhandelen over interinstitutionele akkoorden en door de lidstaten nieuwe financiële overeenkomsten te laten sluiten.

Deze strategie heeft geleid tot twee grote successen: het opstellen en de ratificatie van de financiële verdragen van 1970 en 1975 en het besluit van de Europese Raad van 5 december 1974 om het Europees Parlement in 1978 te laten verkiezen door middel van rechtstreekse algemene verkiezingen. Valéry Giscard d’Estaing was op dat moment

– na het overlijden van Georges Pompidou in 1973 – president van de Republiek Frankrijk.

Valéry Giscard d'Estaing, sinds zijn intrede in de politiek actief en overtuigd Europeaan, had bij zijn verkiezing in 1974 tot president van de Republiek de steun gekregen van het Centrum van Sociaal-Democraten, onder voorzitterschap van Jean Lecanuet en waarvan de parlementsleden Frankrijk vertegenwoordigden in de Christen-Democratische Fractie. Valéry Giscard d'Estaing bleef betrokken bij Europa: hij had zitting in de EVP-Fractie van 1991 tot 1994 en leidde de Europese Conventie van 2004 tot 2006.

Met de institutionalisering van de Europese Raad vanaf 1974, dat wil zeggen het regelmatig bijeenkomen van de staatshoofden en regeringsleiders met de voorzitter van de Commissie, veranderde eveneens de structuur van het communautaire bestuur. Ook al leidde dit tot een bepaalde mate van intergouvernementalisme in het institutionele systeem, het bevestigde in elk geval dat er in de opbouw van Europa vooruitgang geboekt werd en dat er een punt bereikt werd waarop geen weg terug meer was. De hoogste leiders van de lidstaten en de volksvertegenwoordigers waren voortaan directer betrokken bij de voortzetting van de Europese plannen.

Hoofdstuk VIII

HET DEMOCRATISCHE KEERPUNT VAN DE ZUID-EUROPESE LANDEN (1974-1975)

In een tijdsbestek van anderhalf jaar ontstond er in drie Zuid-Europese landen een onverwacht democratisch keerpunt. De Anjerrevolutie in Portugal in april 1974, de Griekse militaire interventie op Cyprus in 1974 en tot slot de dood van Generaal Franco in Spanje in november 1975 hadden een einde gemaakt aan respectievelijk de autoritaire regimes van Marcelo Caetano, de opvolger van Salazar, van de militaire junta die door de Griekse kolonels was ingesteld en werd geleid door generaal Ioannidis, en van het Franco-regime.

Deze drie landen, waar een conservatief, militaristisch en autoritair regime heerste, hebben een onomkeerbare democratische omslag gekend. Ze waren niet betrokken bij de eerste stappen van de opbouw van Europa, maar hebben tot aan hun toetreding tot de Gemeenschap de steun gehad van de Europese christen-democraten, voor wie 'de toetreding van deze landen tot de Gemeenschap noodzakelijkerwijze integraal deel uitmaakt van hun culturele, historische en politieke opvatting van Europa.'¹⁰¹ Zo sprak Leo Tindemans, destijds voorzitter van de Europese Volkspartij, op 2 maart 1977 de wens uit dat 'de toetreding van Spanje, Griekenland en Portugal zo spoedig mogelijk zal plaatsvinden en dat de materiële problemen die deze toetreding met zich meebrengt geen excuus zal vormen voor een verdragingspolitiek.'¹⁰²

In het Europees Parlement was de Christen-Democratische Fractie tijdens de debatten over de uitbreiding unaniem ten aanzien van de te verwachten toetredingen. Op 12 oktober 1977 diende de fractie, samen met de Europese conservatieven, de Europese Democraten voor de Vooruitgang en de communisten, een resolutie in met betrekking tot de onderhandelingen over de uitbreiding van de Europese Gemeenschap.¹⁰³ Namens de fractie voerde Egon Klepsch het woord en stelde dat 'de toetreding van Griekenland, Portugal en Spanje in onze ogen een politieke mogelijkheid is die deze landen uiteindelijk uit een langer of korter politiek isolement zal halen en hen deel zal laten uitmaken

van een Gemeenschap van Europese staten. Door deze landen op te nemen in een vrij Europa denken wij de beste en meest doeltreffende bijdrage te leveren aan de politieke en economische stabilisatie van de Europese landen in het Middellandse Zeegebied en op die manier in het bijzonder de jonge democratieën die hier zijn ontstaan te kunnen versterken.’¹⁰⁴

De Anjerrevolutie in Portugal (april 1974)

In 1971 richtte een Portugese groep van de Europese Unie van Jonge Christen-Democraten (EUJCD) zich in het geheim op. Leden van de Katholieke Actie, actief binnen de democratische oppositie van het Salazaristische regime, maakten van deze beweging deel uit. Toen de Portugese strijdkrachten, met steun van de bevolking, de macht grepen en de democratie herstelden, kregen ze de volledige steun van de christen-democraten.¹⁰⁵

Er ontstonden echter onlusten die verontrustend waren en linksradicale demonstraties die gekleurd werden door pro-sovjetneutralisme. Deze demonstraties werden geïnspireerd door de junta van derdewereldbazen die een einde hadden gemaakt aan de koloniale oorlogen in Angola en Mozambique. Toen het congres van 25 januari 1975 van de partij van het Sociaal-Democratisch Centrum – de partij die dicht bij de christen-democraten stond – werd verstoord door demonstranten zonder dat de wetshandhavingsambtenaren hierop reageerden, aarzelde de Christen-Democratische Fractie dan ook niet het debat in plenaire vergadering aan te gaan.¹⁰⁶ Op dat moment gaf Alfred Bertrand in het bijzonder uiting aan de ongerustheid van de christen-democraten: ‘De politieke situatie in Portugal maakt deel uit van onze talrijke zorgen, omdat wij weten dat het land op dit moment de kans wordt geboden een democratie te worden door het organiseren van vrije verkiezingen. De incidenten in Porto, waarover onze landen zeer ongerust zijn, geven aanleiding tot verschillende vragen. Zullen deze verkiezingen daadwerkelijk plaatsvinden? Zal er sprake zijn van vrije en geheime verkiezingen? Zal het de kandidaten vrij staan in alle rust hun verkiezingscampagnes te organiseren en zullen de kiezers niet het voorwerp worden van intimidatie waardoor ze niet vrij kunnen kiezen? Naar onze mening heeft Portugal, als democratisch land, het recht de plaats in te nemen die het binnen de Europese Gemeenschap toekomt: in het instellen van een echte interne democratie ligt de sleutel tot het oplossen van alle problemen.’¹⁰⁷

Bij de parlementsverkiezingen van 25 april 1976¹⁰⁸ verdubbelde het CDS het aantal stemmen en ging daarmee van 16 naar 41 zetels in

het nationale parlement, en werd daarmee een belangrijke partij in het politieke landschap van Portugal.¹⁰⁹ Op 28 maart 1977 diende Portugal, nu er geen twijfel meer was over de democratische stabiliteit, officieel zijn verzoek tot toetreding tot de Europese Gemeenschap in. Na langdurig onderhandelen, waarvan het resultaat was dat Portugal op 1 januari 1986 toetrad tot de Europese Gemeenschap, traden de parlementsleden van het CDS onmiddellijk toe tot de fractie van de EVP. Tien jaar later volgden de parlementsleden van de Sociaal-Democratische Partij, de PSD, die daarvoor deel uitmaakten van de Liberale Fractie.

De crisis op Cyprus leidt tot de val van de Griekse kolonels (juli 1974)

De coupoging op 15 juli 1974 door de Griekse kolonels tegen Cyprus, dat op dat moment werd geleid door de primaat van de Cypriotische orthodoxe Kerk Makarios III, leidde vijf dagen later tot de militaire interventie van Ankara om de Turkse minderheid op het eiland te verdedigen. Deze drie landen waren sinds enkele jaren economisch verbonden aan de Europese Gemeenschap. De Christen-Democratische Fractie riep Europa dan ook op de oplossing te bevorderen van het conflict dat elk moment kon escaleren: ‘Nu de Raad en de Commissie van de Europese Gemeenschappen zich zeer terughoudend opstellen ten aanzien van het conflict op Cyprus, heeft de Christen-Democratische Fractie van het Parlement de vraag gesteld waarom de Gemeenschap van de Negen het conflict groter heeft laten worden zonder de Associatieraad bijeen te roepen. De Christen-Democratische Fractie gaat ervan uit dat de EEG verbonden is met Cyprus, Turkije en Griekenland. Deze verbondenheid heeft tot doel de economische en commerciële betrekkingen tussen de drie landen en de Europese Gemeenschap te versterken door de oprichting van een douane-unie. Iedere economische betrekking betekent dat er ook politieke betrekkingen zijn – per slot van rekening bestaan deze betrekkingen niet zomaar: ze zijn in het leven geroepen om een bijdrage te leveren aan het welzijn van en de vrede tussen de betreffende naties.’¹¹⁰

Het regime van de kolonels, dat al was verzwakt door de studentenopstanden van de *Politechnion*¹¹¹, stortte ineen. Vier maanden later, bij de verkiezingen van november 1974, behaalde de Nea Dimokratia van Konstantinos Karamanlis 54,37% van de stemmen. De nieuwe democratische regering onder leiding van Konstantinos Karamanlis diende op 12 juni 1975 het verzoek tot toetreding tot de Europese Gemeenschap in.

De Christen-Democratische Fractie volgde de situatie op de voet en haar vicevoorzitter, Hans-August Lücker, bracht in november 1975, samen met secretaris-generaal Alfredo De Poi, een bezoek aan Athene. Ze hadden een ontmoeting met de minister van Economische Zaken, Anastasios Papaligouras, met de minister van Buitenlandse Handel, Ioannis Varvitsiotis, en met de functionarissen van de partij van de minister-president, Konstantinos Karamanlis.¹¹² De Nea Dimokratia voegde zich op 23 december 1981 bij de EVP-Fractie. Ioannis Varvitsiotis vervolgde zijn belangrijke ministercarrière in zijn land. Daarna maakte hij deel uit van het Europees Parlement en werd hij in 2004 leider van de Griekse delegatie binnen de EVP-ED-Fractie.

Op 1 januari 1981 kwam Griekenland bij de Europese Gemeenschap en werd daarmee het tiende lid.

De dood van Generaal Franco en de democratisering van Spanje (november 1975)

Op 20 november 1975 stierf Generaal Franco na een langdurig ziekbed. Twee dagen later werd Don Juan de Borbón y Borbón, kleinzoon van voormalig koning Alfonso XIII, tot koning gekroond als Juan Carlos I van Spanje. De jonge prins werd in 1969 door de caudillo uitgekozen om hem op te volgen. De situatie in Spanje was op dat moment zeer gespannen. Kort voor de dood van Generaal Franco, in september 1975, waren er vijf Baskische opstandelingen geëxecuteerd, ondanks dat de Europese Gemeenschap had opgeroepen tot het verlenen van clementie.

In oktober 1975 bevestigde de Christen-Democratische Fractie, bij monde van Hans-August Lücker, haar standpunt ten aanzien van Spanje: 'Het Europees Parlement heeft altijd verklaard dat het opkwam voor de rechten van de mens en heeft de hoven voor de staatsveiligheid en de standrechtelijke militaire veroordelingen afgewezen omdat die de verdachte op geen enkele wijze de mogelijkheid boden zich te verdedigen. Het respecteren van de rechten van de mens, waar het recht van de verdachte zich te verdedigen deel van uitmaakt, maakt in onze ogen volledig en onherroepbaar deel uit van de traditie, de cultuur en de beschaving van Europa. Ieder land dat wil toetreden tot de Gemeenschap dient deze beginselen te respecteren.'

De CD-Fractie wees niet alleen de schendingen van de Franco-regering af, maar keerde zich ook tegen de terroristische acties die zich ontwikkelden: 'Wij wijzen evenzeer terreur en geweld af, waar het ook vandaan komt, wanneer dit politieke doelen dient. De

Christen-Democratische Fractie is van mening dat het doden van vertegenwoordigers van de gevestigde orde deel uitmaakt van terroristische acties en wijst resoluut het terrorisme af dat door bepaalde organisaties in Spanje wordt gebruikt als een instrument van politieke strijd.'

De Christen-Democratische Fractie was niettemin optimistisch en had er vertrouwen in dat Spanje in de toekomst deel zou gaan uitmaken van de Gemeenschap: 'We kunnen de situatie van twee verschillende kanten benaderen: we kunnen in goed overleg met de Spaanse democratische krachten contact onderhouden vanuit het Europees Parlement, alsmede vanuit de Christen-Democratische Fractie, om zo het Spaanse volk te helpen in hun land democratie en vrijheid in te voeren. We kunnen hen op die manier helpen ooit deel te gaan uitmaken van de landen van de Gemeenschap, want wij zijn ervan overtuigd dat het Spaanse volk, dat een Europese cultuur en traditie heeft, er recht op heeft deel van onze Gemeenschap uit te maken.'¹¹³

Zeer kort na zijn troonsbestijging bemerkte Juan Carlos I dat de Spaanse bevolking meer democratie wilde en begon hij het regime een opener karakter te geven.

In 1976 bracht Hans-August Lückner een niet-officieel bezoek aan Spanje. Hij ontmoette er de kardinaal van Toledo, de primaat van Spanje: 'Wat kunnen wij doen om de democratie een handje te helpen?' vroeg Lückner. 'Zoek het vooral niet bij een Spaanse partij die verwijst naar het christendom', antwoordde de primaat. Deze waarschuwing bleek gerechtvaardigd. Lückner ontmoette ook Manuel Fraga Iribarne, de sterke man van Galicië. Maar zijn te recente banden met het Franco-regime sloten voor hem de weg af naar een gematigde Spaanse nationale partij. Lückner ontmoette vervolgens Adolfo Suárez, die een goede indruk op hem maakte. Hij was de laatste voorzitter van de Franco-jeugdbewegingen maar had een goed contact met koning Juan Carlos I, die bevestigde dat Adolfo Suárez een rol zou moeten spelen bij de wederopbouw van Spanje.^a

Het Bureau van de fractie, onder leiding van Alfred Bertrand, kwam in Madrid bijeen op 1 en 2 februari 1977. De EUCD was eveneens aanwezig, met mensen uit de hoogste geledingen. Een delegatie, die geleid

---

^a (Gesprek met Hans-August Lückner, in Bonn, op 16 maart 2004). Twee maanden na deze ontmoeting bezocht een delegatie van de fractie en van de EUCD het oprichtingscongres van de UCD (*Unión de Centro Democrático*) van Adolfo Suárez. Mariano Rumor en Hans-August Lückner werden er zeer hartelijk ontvangen. Er diende een grote Spaanse volkspartij te worden opgericht. Het zou lang duren – totdat José María Aznar aan het hoofd van de volkspartij kwam – voordat dit plan met hulp van de christen-democraten zou worden geconcretiseerd. Zie ook deel II.

werd door Alfred Bertrand en Kai-Uwe von Hassel, werd ontvangen door koning Juan Carlos en de nieuwe minister-president Adolfo Suárez, die een gematigde centrumregering had gevormd.

De fractie liet duidelijk blijken de democratisering van Spanje en de verankering van dat land in de Europese Gemeenschap te ondersteunen. Enkele maanden later diende Spanje officieel zijn kandidatuur in en werd, net als Portugal, op 1 januari 1986 lid van de Gemeenschap. De twee regionale partijen die vroeger deel uitmaakten van de christen-democratische beweging – een uit Catalonië (Convergence y Union) en een uit Baskenland (de PNV) – voegden zich onmiddellijk bij de fractie. Het zou nog duren tot de verkiezingen van 1989 voordat de verkozenen van de enige grote nationale Spaanse centrumpartij, de Partido Popular, zich zouden aansluiten bij de EVP-Fractie. Vanaf dat moment zou het een van de meest invloedrijke delegaties zijn.

Hoofdstuk IX
**DE COMMUNAUTAIRE
SOCIALE POLITIEK:
EEN AVANT-GARDISTISCHE POLITIEK
VAN DE CHRISTEN-DEMOCRATEN
(1953-1979)**

‘Vrienden, laten wij het socialisme niet verachten, maar laten we de socialisten vóór zijn door de economie een sociaal gezicht te geven. In alle sectoren kunnen wij, beter dan zij, onrechtvaardigheid tegengaan en strijden tegen iedere vorm van onderdrukking, want wij zijn de adepten van een religie die gefundeerd is op gerechtigheid.’¹¹⁴ Alcide De Gasperi

De eerste concrete resultaten van de EGKS

Vanaf haar oprichting in 1953 verzette de Christen-Democratische Fractie zich ‘tegen iedere vorm van onderscheid tussen economische en sociale vraagstukken, tussen economische en sociale politiek.’¹¹⁵ Voor de christen-democraten waren de belangrijkste doelstellingen op sociaal gebied het gelijktrekken van de lonen, de beperking van de arbeidsduur, vooral voor jonge arbeiders en voor degenen die zwaar werk verrichten, en een toename van het aantal vakantiedagen. De eerste doelstelling bleef echter de verwezenlijking van de volledige werkgelegenheid. Fractievoorzitter Emmanuel Sassen drong erop aan dat ‘de Hoge Autoriteit wat betreft het sociaal beleid een grotere actieradius en een grotere verantwoordelijkheid moet krijgen dan in het verdrag was voorzien [...] Artikel 3 kent op dat gebied aan de Hoge Autoriteit een rol van stimulator toe.’¹¹⁶

De Christen-Democratische Fractie was de eerste die – eerst in de Gemeenschappelijke Vergadering van de EGKS, daarna in het Europees Parlement – rapporten presenteerde en verdedigde die betrekking hadden op alle sectoren van de sociale politiek. Op 16 juni 1953, tijdens de eerste vergadering, die plaatsvond in zaal 54 van het Huis van Europa in Straatsburg, had de fractie al laten zien belangstelling te hebben voor een sociale politiek waarvan vooral de arbeiders, die te maken

hadden met de oprichting van de gemeenschappelijke markt van kolen en staal, zouden profiteren. Het eerste rapport van Alfred Bertrand dat namens de commissie Sociale Zaken werd gepresenteerd, gaf hem de gelegenheid zijn 'sociale snaar' te laten zien. Uit de notulen bleek dat de aanwezige leden het met elkaar eens waren dat 'er bij de Assemblee moet worden gevraagd om aandacht voor de religieuze en familie-aspecten van de sociale politiek van de Hoge Autoriteit. Het is van belang de leer van de christen-democraten opnieuw te bekrachtigen, vooral wat betreft de problemen op het gebied van religie en gezinszaken, die kunnen voortkomen uit projecten van het bouwen van arbeiderswoningen en verhuizing van personeel.'¹¹⁷

Zo werd met dit initiatief de nadruk gelegd op dat wat decennialang de eigenheid van de leer van de christen-democraten was geweest op sociaal gebied, een leer die nauw verwant was met de betrokkenheid van de Kerk en de na de oorlog opgerichte christelijke vakbonden. Tussen het kapitalisme van de pure winst en het socialisme dat leidde tot bureaucratie en verzwakking van het persoonlijke economische initiatief, was er een derde weg te ontdekken, die erop gericht was economische doelmatigheid en sociale rechtvaardigheid met elkaar te laten samengaan.

Het programma van de EGKS met betrekking tot de bouw van woningen bood duizenden arbeiders de mogelijkheid eigendom te verwerven. Op 12 oktober 1953 werd door de Hoge Autoriteit een memorandum gepresenteerd.¹¹⁸ De bouw van het eerste huis met een financiële bijdrage van de Hoge Autoriteit ving op 30 september 1954 aan in Marchienne-au-Pont in het mijngebied van Charleroi. Op 1 januari 1961 hadden de programma's (het vierde programma van de EGKS) betrekking op 51.783 woningen.¹¹⁹ Zo werden er tussen 1952 en 1979 in de gehele Gemeenschap maar liefst 150.000 arbeiderswoningen gefinancierd en gebouwd door de EGKS.

Dat het economische en het sociale aspect mogen samengaan 'als vlammen en vuur'

Ten aanzien van de grote sociale beleidslijnen liet de fractie haar voorkeur voor 'de sociale markteconomie' blijken, waarin economisch succes uiteindelijk zou zijn gekoppeld aan sociale solidariteit. In die tijd van sterke naoorlogse groei was het mogelijk rijkdom te creëren en die eerlijk te verdelen. De woordvoerder van de Duitse delegatie, Hermann Kopf, bevond zich op die lijn, zoals hij in 1956 aangaf: 'Men moet nooit vergeten dat de liberale opzet van ons economische leven slechts

volledig verwezenlijkt kan worden wanneer de sociale voorwaarden toereikend zijn en wanneer de zes lidstaten van het verdrag zich niet alleen inzetten voor een gemeenschap van kolen en staal, maar ook voor een daadwerkelijke gemeenschap van arbeiders en werknemers.¹²⁰

Op zijn beurt herhaalde Alfred Bertrand nog eens dat een Europa van vrede niet kon worden opgebouwd zonder het vertrouwen en de steun van de arbeiders: 'Uitbreiding van het verenigde Europa is slechts mogelijk wanneer de arbeiders vertrouwen hebben in de Gemeenschap. Om hen niet teleur te stellen, is het dus van belang dat de Hoge Autoriteit eraan hecht een uitgebreid en volledig sociaal programma op te stellen en toe te passen dat hen oproept mee te werken aan de klus van het opbouwen van Europa.'

Het Verdrag van Rome voorzag in 1957 niet in een gemeenschappelijke sociale politiek vanwege de starheid van de nationale sociale systemen. Het verdrag erkende echter wel de noodzaak van een bepaalde mate van harmonisatie, zoals door Frankrijk gevraagd, die enerzijds het gevolg was van de werking van de gemeenschappelijke markt zelf en anderzijds van het communautaire optreden en de toenadering tussen de nationale wetgevingen. Er waren bepalingen in opgenomen die gericht waren op een zo hoog mogelijke levensstandaard en een zo groot mogelijke werkgelegenheid, vrij verkeer van werknemers, de werking van het Europees sociaal fonds, een gemeenschappelijk beleid met betrekking tot beroepsonderwijs, harmonisering van de leef- en werkomstandigheden en op termijn harmonisering van de sociale wetgeving.

Volgens de christen-democraten maakte sociale politiek deel uit van nationale stelsels en wetten die men moest proberen op Europees niveau te harmoniseren en te integreren met andere vormen van politiek, in het bijzonder economische en regionale politiek. De doelstellingen waren duidelijk, maar moeilijk te bereiken: volledige werkgelegenheid, betere sociale rechtvaardigheid en gelijke kansen.

Het economische en het sociale aspect zijn sterk van elkaar afhankelijk, en zonder economische groei zal sociale vooruitgaan niet kunnen worden bereikt, aldus de basisgedachte van de christen-democraten die de Italiaan Leopoldo Rubinacci tijdens het debat van de Vergadering van 9 januari 1959 naar voren bracht: 'Met de ondertekening van de Verdragen van Rome heeft men niet alleen een politiek werk willen neerzetten en niet alleen een economisch doel willen vastleggen. Men heeft vooral een sociaal doel willen vastleggen. We kunnen op het sociale vlak geen resultaten boeken als we er niet in slagen de economische politiek van de Gemeenschap en van onze zes landen te coördineren

en daadwerkelijk te harmoniseren. Ik ben er vast van overtuigd dat het sociale en het economische aspect nauw verbonden zijn, en men kan geen sociale vooruitgang verwachten, geen substantiële verbetering van de leefomstandigheden van de laagste klassen, als er niet ook sprake is van inspanningen op economisch gebied, van een ontwikkeling van de economische activiteiten.’¹²¹

Het zou nog duren tot de vergadering van 11 tot 15 januari 1960 voordat het sociale thema in het debat centraal zou staan. Tot die tijd werden de sociale aspecten van de opbouw van Europa met een bepaalde onverschilligheid achteraan op de agenda gezet.

De Nederlandse christen-democraat Cornelis Hazenbosch was er verheugd over: ‘Het is per slot van rekening op het sociale vlak dat iedere poging tot economische integratie voor een groot deel volledig tot zijn recht komt. Waar het hier om gaat, is het behouden van de basis van onze welvaart en vooral de rechtvaardige deelname van alle lagen van de bevolking aan de toenemende welvaart. Voor ons, christen-democraten in de Assemblee, vormen het creëren van welvaart en het verdelen van de goede dingen hiervan zagezegd een volledig en ondeelbaar proces. Wanneer wij binnen het Europa dat zich verenigt ons doel willen bereiken, moet het een met het ander samengaan als vlammen en vuur.’

Het wordt concreet voor de burgers: vrij verkeer van werknemers

In oktober 1960 bestudeerde de Assemblee een regeling voor vrij verkeer van werknemers in de Gemeenschap. Zoals Leopoldo Rubinacci aangaf: ‘De invoering van deze regels beantwoordt ook aan de economische eisen van onze Gemeenschap, in die zin dat wij werknemers ter beschikking stellen aan alle regio’s waar er een tekort aan is en er zo voor zorgen dat gebruik wordt gemaakt van beschikbare bronnen en kapitaal voor het uitbreiden van het economische proces ten voordele van de gehele Gemeenschap. Het vrije verkeer van werknemers zal de stijging van de levensstandaard van de arbeiders in onze zes landen bevorderen; het zal uiteindelijk ook bijdragen aan de harmonisering van de lonen, de regels en de sociale voorzieningensystemen, wat ook een van de sociale doelstellingen van het verdrag is.’ Met deze regeling liet de Assemblee zien ‘een ware Gemeenschap te willen creëren, een gemeenschappelijke markt met vrij verkeer van goederen, diensten, kapitaal en eveneens die menselijke factor die essentieel is voor de economie en het productieproces van onze landen.’ Dit bevestigde dat ‘wij

altijd aandacht en zorg hebben voor de mens en dat de economie zelf wordt bekeken vanuit de positie van de mens.¹²² De regeling veranderde het systeem van arbeidsmigranten door hun een bijzondere bescherming te bieden gedurende hun verblijf en hun de mogelijkheid te geven te veranderen van werkgever. De arbeider kon zijn gezin meenemen. Wel ging de voorkeur meer uit naar het creëren van werkgelegenheid dan naar het verplaatsen van werknemers van regio's met veel werkloosheid naar regio's met een tekort aan arbeiders: 'Het zou beter zijn als het kapitaal en het initiatief op zoek zouden gaan naar werk in plaats van dat het werk zich verplaatst om initiatief en kapitaal te zoeken.'¹²³

In 1963 kwam er een andere regeling met betrekking tot het vrije verkeer van arbeiders. Hierin werd de prioriteit van de nationale markt afgeschaft en werd een arbeidsmigrant gelijkgesteld met een binnenlandse arbeider, niet alleen voor wat betreft het stemrecht, maar ook voor wat betreft het recht te worden verkozen tot vertegenwoordiger van het geheel van werknemers dat de werkgemeenschap vormt van elke onderneming.

In 1966 presenteerde de Commissie enkele richtlijnen met betrekking tot een Europese sociale politiek, waarop in 1968 een aanvulling kwam in de vorm van vier 'prioritaire richtsnoeren'. Hieronder vielen het bevorderen van het beroepsonderwijs, het verbeteren van de leef- en werkomstandigheden, de samenhang tussen sociaal beleid en andere beleidsgebieden van de Gemeenschap en de controle van de sociale statistieken van de Zes op Europees niveau.

Vanaf 1 juli 1968 werden de arbeiders van de zes lidstaten niet alleen beschermd tegen iedere vorm van ongelijke behandeling op grond van nationaliteit, maar hadden ze ook het recht vrij te reizen, hun diensten aan te bieden en met iedere werkgever vraag en aanbod van werk uit te wisselen. Ze konden zich ook met hun gezin vestigen in ieder land van de Gemeenschap.

Een proactiever sociaal Europa in de jaren '70

Halverwege de jaren '70 werd de sociale politiek bijzonder belangrijk. Zoals Hans-August Lückner benadrukte, hebben vrijwel alle beslissingen sociale gevolgen: 'Een democratie bestaat niet alleen uit een aantal instellingen; meer dan dat moeten in een democratie – in het belang van een "open samenleving" – alle materiële en sociale belemmeringen, die de volledige participatie van burgers aan de samenleving verhinderen, worden opgeheven. De Europese christendemocraten zijn er trots op dat ze op dit gebied gepassioneerde voorlopers zijn.'¹²⁴

Tijdens de topconferentie van Parijs van 19 tot 21 oktober 1972 werd de nadruk gelegd op de politieke wil van de regeringen zich in te zetten voor een gecoördineerd beleid in de sectoren op het gebied van arbeid en beroepsonderwijs en om de werk- en leefomstandigheden van arbeiders te verbeteren. Tijdens deze top werd officieel erkend dat de sociale politiek van een uitgebreid Europa een fundamentele plaats innam. Het was een keerpunt in de ontwikkeling van de Gemeenschap. Alfred Bertrand stelde het volgende: 'Voor de communautaire instellingen is de tijd gekomen om voor de negen lidstaten een gemeenschappelijk sociaal beleid te omschrijven.'¹²⁵

Het sociale actieprogramma, waaraan de Christen-Democratische Fractie in het Europees Parlement in het door een van haar leden, de Italiaan Luigi Girardin, gepresenteerde rapport haar principeakkoord gaf, was slechts een eerste stap op weg naar een communautair sociaal beleid en daarmee naar een meer humane dimensie van de Gemeenschap¹²⁶: 'In de plechtige verklaring van Parijs geven de lidstaten aan dat ze de economische expansie niet als doel op zich beschouwen, maar als een manier om de levensstandaard van de bevolking te verbeteren... Dat is een belangrijke uitspraak; we zijn uiteindelijk zo ver gekomen de politieke wil uit te spreken ons in te zetten voor een open sociale politiek. Laten we deze gelegenheid benutten, want wanneer we de communautaire economische integratie niet aanpassen aan de sociale eisen, zouden we ons erbij neerleggen dat de mens in dienst staat van de economie en niet andersom. Daarom moeten we dit op nationaal en communautair niveau voor elkaar krijgen. En daarbij moeten we in het bijzonder kijken welke nieuwe – en belangrijker – rol de vakbonden en de sociale partners binnen de Gemeenschap moeten spelen.'¹²⁷

Dat er zeven miljoen werklozen in de EEG waren maakte het sociale klimaat, dat door de sterke groei van de voorgaande jaren lange tijd was geroemd, extra zwaar. Jacques Santer, een parlements lid uit Luxemburg dat als minister-president van zijn land en als voorzitter van de Commissie een belangrijke rol zou spelen, waarschuwde: 'Wanneer wij er niet in slagen de vele arbeiders die zich zorgen maken over hun toekomst meer te betrekken bij de Europese zaak, kan geen enkele institutionele verandering in de richting van een Europese Unie rekenen op de steun van de bevolking die noodzakelijk is voor de opbouw van een Europa van de burgers.'¹²⁸

Daarom stelde de fractie voor een groot debat te houden waarbij de voor sociaal, economisch en financieel beleid verantwoordelijke ministers aanwezig zouden zijn. In de loop van 1978 boog het Parlement zich over de sectoriële structuurpolitiek.¹²⁹ De fractie bestudeerde dit thema

diepgaand tijdens de studiedagen van Ratisbonne in oktober. In het licht van de rapporten van Ernst Müller-Hermann, Harry Notenboom, Ferruccio Pisoni, Guillaume Schyns en Hermann Schwörer werd door de fractie de nadruk gelegd op de noodzaak van een sectoriële structuurpolitiek op communautair niveau. In een gemeenschappelijke markt dienden de economische basisvoorwaarden te worden gecreëerd op het niveau van de totale markt. De middelen dienden in overeenstemming te zijn met de beginselen van een sociale markteconomie; in de door de crisis geraakte sectoren, zoals de staalindustrie of de textielindustrie, betekende dit dat er maatschappelijke consensus bereikt moest worden.

De sociale dialoog van de Christen-Democratische Fractie met bedrijven en vakbonden

Een aantal leden van de fractie was afkomstig uit de aan de christen-democratie verwante vakbonds- of werkgevershoek. Ontmoetingen en besprekingen met christelijke vakbondsorganisaties vonden ze dan ook uiterst belangrijk.

De fractie ontmoette de christen-democratische vakbondsleden van de Gemeenschap, leden van het raadgevend comité, voor het eerst op 9 mei 1955. Deze ontmoeting had tot doel de economische en sociale problemen van de EEG te bespreken.¹³⁰ De christen-democraten stelden aan de werknemersorganisaties voor op internationaal niveau overleg te organiseren. Ze waren voorstander van het oprichten van paritaire commissies om geschillen tussen de nationale werkgevers- en werknemersorganisaties te beslechten. Deze commissies zouden een adviserend karakter en een grote mate van moreel gezag moeten hebben. De christen-democraten stelden ook voor een centraal orgaan in het leven te roepen dat onderzoek zou moeten doen naar de salarissen en arbeidsvoorwaarden in de andere industriële sectoren van de lidstaten.

Alfred Bertrand maakte zich zorgen om de toekomst: 'We moeten ervoor waken bij de oprichting van een gemeenschappelijke markt niet te vervallen in de fouten die zijn begaan bij de oprichting van de EGKS. Het verdrag betreffende de gemeenschappelijke markt bevat geen enkele bepaling ten aanzien van arbeiders [...]. Het is dringend nodig dergelijke bepalingen wel op te nemen, in het bijzonder voor wat betreft de concurrentieverhoudingen, het beleid ten aanzien van investeringsfondsen en het beheer van aanpassingsfondsen. Dit zou het beste bereikt kunnen worden door het oprichten van een sociaaleconomische raad.'¹³¹

Deze sinds 1956 door Alfred Bertrand getoonde bezorgdheid vond grote weerklank toen in de jaren '60 en '70 de verschillende uit de Europese begroting gefinancierde maatschappelijke en regionale solidariteitsfondsen – respectievelijk het Europees Sociaal Fonds en het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling – werden opgericht.

In overeenstemming met het Verdrag van Rome had de Commissie in het bijzonder de taak een nauwe samenwerking tussen de lidstaten te bevorderen voor wat betreft het vakverenigingsrecht en het recht collectieve arbeidsovereenkomsten tussen werkgevers en werknemers te ondertekenen. In de jaren '60 werden talrijke raadgevende comités opgericht om de Commissie te adviseren over het opstellen van specifiek beleid. Deze comités, zoals het Comité voor de sociale zekerheid van arbeidsmigranten, het Comité van het ESF en het Comité voor gelijke kansen van mannen en vrouwen, werden samengesteld uit vertegenwoordigers van zowel nationale werkgeversorganisaties en vakbonden, als regeringen.

De Assemblee ondersteunde de sociale dialoog en leverde er een concrete bijdrage aan door de sociale partners op communautair niveau regelmatig uit te nodigen hun standpunten kenbaar te maken aan de Commissie werkgelegenheid en sociale zaken, voordat deze commissie haar verslag opstelde over een voorstel dat op hen betrekking had.

De organisatie van katholieke werkgevers en de Europese federatie van christelijke vakbonden verzochten de fractie een conferentie te organiseren. Deze vond plaats in februari 1961 en werd voorafgegaan door een voorbereidende bijeenkomst, op 27 juni 1960 in Straatsburg, waaraan werd deelgenomen door het Bureau van de fractie, twee werkgevers en twee vakbondsleden.¹³² Naar aanleiding van de balans in de sociale politiek van de EGKS (1952-1962) benadrukte René Pêtre, parlementslid uit België, hoe belangrijk het was de sociale partners nog meer bijeen te brengen.

De vakbonden en de werkgeversverenigingen pasten zich aan de omvang van de EEG aan. Er werden Europese secretariaten opgericht door iedere groep van sociale partners. Verbindingsbureaus toonden aan dat er een gemeenschappelijke wil tot samenwerking was. 'Dit alles is niet alleen nuttig maar ook noodzakelijk om te bereiken dat de Europese Gemeenschap door de Europese arbeiders wordt gezien als een authentiek instrument van communautaire solidariteit en sociale rechtvaardigheid.'¹³³

Vanaf 1970 was ten aanzien van arbeidszaken het Permanent Comité voor Arbeidsmarktvragestukken de tripartiete instantie op Europees niveau. De permanente raadpleging tussen de Raad van ministers, de

Commissie en de sociale partners had tot doel de samenwerking op het gebied van arbeidsbeleid te vergemakkelijken.

Het raadplegen en de deelname van arbeiders stond vanaf het eerste sociale actieprogramma – dat werd vastgesteld in 1974 – centraal in het Europese debat. De richtlijnen aangaande arbeidszaken hadden betrekking op het recht van arbeiders te worden geïnformeerd en geraadpleegd over de vele belangrijke vraagstukken die te maken hadden met de gezonde situatie van het bedrijf of met hun belangen. Maar ze bevatten geen enkele bepaling die hun het recht toekende deel te nemen aan de besluitvorming.

Hoofdstuk X

DE CHRISTEN-DEMOCRATISCHE FRACTIE IS SOLIDAIR MET DE DOOR DE SOVJET-UNIE ONDERDRUKTE NATIES

*'Dit Europa is tegen niemand gericht; het heeft geen enkel trekje van agressie, absoluut geen egoïstisch of imperialistisch karakter, noch intern, noch ten aanzien van andere landen. Dit Europa blijft toegankelijk voor elk land dat wil toetreden en heeft als reden van bestaan internationale solidariteit en samenwerking, het is een rationele organisatie van de wereld waarvan zij zelf een belangrijk deel zal moeten uitmaken.'*¹³⁴ **Robert Schuman**

De Verdragen van Rome bevatten geen enkele bepaling over het buitenlands beleid. Er is niet voorzien in consultatie, en zelfs niet in enige vorm van samenwerking tussen de zes landen op dit gebied. Niettemin dienen de Europese Gemeenschappen een uiterst belangrijke rol te vervullen op het gebied van het buitenlands beleid. De dynamiek die de gemeenschappelijke markt met zich mee heeft gebracht, heeft de positie van Europa in de wereld aanzienlijk versterkt en maakt het mogelijk dat de Gemeenschap een nieuwe factor in de internationale betrekkingen inbrengt.

Van 1953 tot 1979 heeft de Christen-Democratische Fractie in het Europees Parlement haar politieke wil ten aanzien van alle belangrijke vragen met betrekking tot samenwerking op het gebied van buitenlands beleid duidelijk naar voren gebracht.¹³⁵

In het begin van de jaren '50 brak er een nieuw tijdperk aan in de internationale betrekkingen. Voor het opperpresidium verklaarde Gueorgui Malenkov plechtig dat 'de Verenigde Staten niet meer het monopolie op de waterstofbom hebben.'¹³⁶ In reactie op deze toenevende dreiging gaven de Nouvelles Équipes Internationales in 1951 hun wens te kennen 'de christelijke en westerse beschaving te beschermen tegen het gevaar van de totalitaire dwang die ons bedreigt in het oosten van Europa.'¹³⁷ De Verenigde Staten, die met het Marshallplanplan op doorslaggevende wijze hadden bijgedragen aan het weer

overeind helpen van de Europese economie na de Tweede Wereldoorlog, hadden regelmatig hun instemming, en meer in het algemeen hun steun, gegeven aan de eenwording van Europa, de 'tweede pijler' van de Atlantische Alliantie.

In zijn openingstoespraak van 1956 benadrukte Hans Furler als voorzitter van de Europese Parlementaire Assemblee dat 'wij Europeanen slechts samen met de Verenigde Staten van Amerika in staat zijn de gevaren van de internationale politiek te trotseren.'¹³⁸

Voor de christen-democraten was een vreedzaam Europa in de eerste plaats gebouwd op een politiek Europa, gebaseerd op solidariteit en Europese waarden. Ze waren ervan overtuigd dat dit Europa het ooit mogelijk zou maken de Oost-Europese landen te bevrijden van het communistische juk. De Nederlandse Margaretha Klompé benadrukte het al in 1954: 'De Gemeenschappelijke Vergadering beschouwt de Gemeenschap van Kolen en Staal als het eerste concrete voorbeeld van een politieke unie, van waaruit op een dag een grotere unie zou kunnen voortkomen. De toekomst van de naties in het westen is, net als die van de naties achter het ijzeren gordijn, afhankelijk van de pogingen van de Gemeenschappelijke Vergadering om een Europese eenheid te realiseren, niet alleen op militair gebied, maar meer nog op sociaal en economisch gebied.'¹³⁹

Met de wens ooit een grotere Unie te creëren, met inbegrip van 'de naties achter het Ijzeren Gordijn', maakten de christen-democraten een onderscheid tussen de onderdrukte naties – de slachtoffers van het regime – en hun onderdrukkers: 'Er bestaan geen satellietstaten, maar wel satellietregeringen...'¹⁴⁰ Bovendien diende er 'verzet plaats te vinden tegen iedere vorm van onderhandeling met de onderdrukker die gericht is op politiek gemarchandeer ten aanzien van het lot van de bevolking die het slachtoffer is van de communistische agressie.'¹⁴¹

Berlijn: 'de muur der schaamte' (1961)

In de jaren '50 werd de mate van ernst van iedere crisis weerspiegeld in de situatie van de inwoners van Berlijn. De stad Berlijn was nog altijd verdeeld: een westers deel, met een Amerikaanse, Britse en Franse sector, en een Sovjetdeel. Op 16 en 17 juni 1953 braken er in Oost-Berlijn stakingen uit die zich al gauw uitbreidden over heel Oost-Duitsland. Alle demonstraties werden onderdrukt door het sovjetleger, waarbij vele slachtoffers vielen en duizenden Oost-Duitsers naar de Duitse Bondsrepubliek vluchtten. De vlaggen voor het Huis van Europa in Straatsburg werden daarop halfstok gehangen als teken van medeleven van het vrije Europa.¹⁴²

De Politieke Commissie van het Europees Parlement kwam op 25 en 26 oktober 1960 bijeen in Berlijn om de solidariteit van de Europese Parlementaire Assemblee met de Berlijnse bevolking te tonen. De voorzitter van de Christen-Democratische Fractie verzocht alle christen-democratische leden van deze commissie deze vergadering bij te wonen.¹⁴³

In minder dan tien jaar tijd vertrokken op deze wijze meer dan twee miljoen mensen van oost naar west. Om deze massale en voortdurende exodus een halt toe te roepen, besloot de DDR uiteindelijk de gang naar het westen te blokkeren door de bouw van de Berlijnse Muur op 13 augustus 1961, waarmee het door de Sovjets bezette gebied de grootste gevangenis werd die Europa ooit gekend had en waarmee een nieuw hoofdstuk in de geschiedenis van het totalitaire communisme werd geopend.

Onderdrukking in Hongarije (oktober 1956) en in Tsjecho-Slowakije (augustus 1968)

In oktober 1956 lieten Hongaarse politieke tegenstanders hun ongenoege blijken door vreedzaam door de straten van Boedapest te lopen alvorens een gewapende strijd te organiseren. Nikita Chroesjtsjov gaf het Rode Leger opdracht de Hongaarse opstand met geweld neer te slaan. De sovjettroepen vielen massaal aan en wierpen de nationale onafhankelijkheidsregering omver. Het door de Sovjets gekozen moment was voor hen zeer gunstig, omdat het westerse kamp, dat door de Suez-crisis van dat moment ernstig was verdeeld en verzwakt, niet in staat was op adequate wijze te reageren en daardoor onmachtig stond tegenover de Russische interventie.

Deze gebeurtenissen in Hongarije waren een grote schok voor de Christen-Democratische Fractie in de Assemblee. Om met Hans Furler te spreken: 'De internationale politieke situatie verontrust ons. Wij hebben met afschuw gezien met welke wreedheid in het oosten van ons continent de vrijheid wordt onthouden aan oude Europese naties. Mijn gedachten gaan in de eerste plaats uit naar het Hongaarse volk, dapper en moedig, dat een plek heeft in ons hart.'¹⁴⁴ Door deze forse interventie tegen de democratie daalde de USSR bij de West-Europese landen dieper in hun achting dan sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog ooit het geval was geweest. Deze gebeurtenissen zouden de Europeanen zich nog lang herinneren.¹⁴⁵

Nog geen tien jaar later maakte de USSR op al even wrede wijze een einde aan de Praagse Lente in Tsjecho-Slowakije. Aan de hand van

een rapport van Mario Scelba vond er na de gebeurtenissen van 21 augustus 1968 in de Europese Parlementaire Assemblee een debat plaats over de politieke gevolgen van de gebeurtenissen in dit land.¹⁴⁶ De rapporteur verwoordde namens de Christen-Democratische Fractie zijn solidariteit met de bevolking van Tsjecho-Slowakije. Tegenover deze verharding van het communistische blok moest het vrije Europa een passende rol spelen in de internationale politiek. Mario Scelba constateerde dat deze gebeurtenissen hadden plaatsgevonden op het moment dat Europa verdeeld was en zich verschool achter de bescherming van de Verenigde Staten. Deze houding van Europa versterkte de sovjetoverheersing over de satellietstaten en bevorderde de verdeeldheid van de wereld in de invloedssferen van de twee grote mogendheden. Het Europese streven naar eenheid vormde de garantie voor onafhankelijkheid, vrijheid en vrede. Er werd een resolutie in stemming gebracht waarin de bezetting van Tsjecho-Slowakije door buitenlandse troepen werd veroordeeld.¹⁴⁷ Tijdens het Europese Congres van de christen-democratische partijen, bijeen in Venetië van 12 tot 15 september 1968, liet de fractie ook haar solidariteit met het de bevolking van Tsjecho-Slowakije blijken. Door deze gebeurtenis waren de initiatieven tot het herstel van de politieke integratie, het versterken van de Gemeenschappen en de uitbreiding ervan urgent geworden.¹⁴⁸

De Top van Helsinki (1975): realiteit of illusie van dooi in de betrekkingen tussen oost en west?

De politieke dooi van de jaren '70 ging gelijk op met de intensivering van de handel tussen oost en west. In die periode onderschreven de christen-democraten het idee van *Pacem in Terris*¹⁴⁹ en ondersteunden zo ieder initiatief dat leidde tot politieke dooi en ontwapening.¹⁵⁰

Maar ze waakten ervoor zich illusies te maken ten aanzien van het gevaar van manipulatie door Moskou, dat alles voor het zeggen had en trachtte de Euro-Atlantische solidariteit te verzwakken. Zonder de Atlantische Alliantie kon Europa geen buitenlands beleid voeren dat gericht was op dooi in de betrekkingen tussen oost en west. Er moest met de Amerikanen worden gezocht naar de grondslagen van een gelijkwaardig partnerschap, identiek aan wat John F. Kennedy in zijn beroemde toespraak in Philadelphia over *equal partnership* in juli 1962 voorstelde. Dit voorstel maakte het mogelijk uitgebreide tariefonderhandelingen te starten die een bijdrage zouden leveren aan de liberalisering van de internationale handel. Op het politieke vlak werden de betrekkingen nog altijd gekenmerkt door een asymmetrie tussen de

Verenigde Staten en de Europese Gemeenschap doordat de Europese Gemeenschap lange tijd niet in staat bleek met één stem te spreken.

Toch was het door de politieke samenwerking tussen de Negen mogelijk gemeenschappelijke standpunten aan te nemen tijdens de voorbereidende werkzaamheden en het verloop van de Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE), de meest memorabele gebeurtenis in de ontwikkeling van de betrekkingen tussen oost en west in het poststalinistische tijdperk.¹⁵¹

Op 1 augustus 1975 werd de CVSE na twee jaar werk afgesloten met een oprichtingstekst: de Akkoorden van Helsinki.^a De CVSE was een forum voor permanente besprekingen waar landen die tot dan toe tegenstanders waren ermee instemden samen te werken en hun verdeeldheden achter zich te laten. De CVSE moest worden geplaatst in de Europese context van de Koude Oorlog en was gebaseerd op een Euro-Atlantische samenhang: alle landen waarvan het gehele grondgebied of een deel ervan in Europa, in de Verenigde Staten of in Canada lag deden volledig mee. Albanië was het enige land dat aan deze criteria voldeed zonder in de praktijk aan de onderhandelingen deel te nemen.

Het verloop van de CVSE betekende voor het geheel een versterking van de communautaire cohesie.¹⁵² De Negen waren erin geslaagd met één stem te spreken om hun gemeenschappelijke belangen en doelstellingen te verdedigen, en juist die coherentie vormde de as waaromheen de onderhandelingen plaatsvonden.¹⁵³ Tijdens de onderhandelingen over de Slotakte benadrukte Egon Klepsch dat deze evenwichtige onderhandelingen moesten leiden tot multilaterale resultaten zonder het proces van Europa tot eenwording te schaden. De Christen-Democratische Fractie hechtte in het bijzonder aan de vooruitgang die werd geboekt in de 'derde mand', die betrekking had op het vrije verkeer van personen en gedachten, en het bevorderen van het vertrouwen op het

---

a In deze tekst erkennen de vijfendertig deelnemende landen, die lid zijn van de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) of van het Warschaupact, of als neutraal worden beschouwd, officieel de grenzen die na de Tweede Wereldoorlog in Europa zijn vastgesteld. Er werd een stelsel van militaire vertrouwensmaatregelen opgezet: landen die bepaalde vormen van militair ingrijpen zouden willen toepassen moeten zich er eerst toe verplichten de andere leden hiervan op de hoogte te stellen. De ondertekenaars van de Akkoorden van Helsinki stemmen ermee in dat zij zich niet mengen in binnenlandse aangelegenheden, militaire zaken, economische, technische en wetenschappelijke samenwerking, democratische beginselen en de bescherming van het milieu van andere lidstaten. De Akkoorden kunnen ook gelezen worden als een wet die de betrekkingen tussen oost en west regelt en in de vorm van een decaloog de maatregelen voorschrijft waarin wordt bepaald dat het wijzigen van grenzen slechts kan plaatsvinden door middel van een vreedzaam akkoord, volgens de regels van het internationale recht en de beginselen van zelfbeschikking van volkeren.

gebied van wederzijdse vermindering van strijdkrachten en bewapening: 'Wij willen een gelijke samenwerking tussen de staten en wij verzetten ons tegen iedere machtsstructuur in Europa.'¹⁵⁴

De USSR en haar satellietstaten, waarvan men op grond van de onderwerpen die werden aangesneden terecht had kunnen vrezen dat ze zich fel zouden verzetten tegen deelname aan de onderhandelingen, stemden ermee in te praten over wederzijdse erkenning en economische samenwerking. Daarentegen was artikel 7 van de Akte van Helsinki – dat de staten van het Sovjetblok ertoe verplichtte de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden te respecteren – niet terug te zien in de praktijk, en bleven de dissidenten die met elkaar streden om te zorgen dat de beloften die aan hun land gedaan waren zouden worden nagekomen, het voorwerp van dreigingen van onderdrukking, deportatie en gevangenneming. Aleksandr Isajevitsj Solzjenitsyn in de USSR en Václav Havel in Tsjecho-Slowakije zijn hier de bekendste slachtoffers van, waar vele anderen anoniem bleven. De Top van Helsinki heeft menigmaal hoop gegeven die helaas ongegrond bleek.

Het Parlement trok de eerste conclusies uit de conferentie tijdens het debat op 24 september 1975: 'De Slotakte maakt het mogelijk voor Europa een toekomst voor te stellen van vrede, veiligheid en rechtvaardigheid, alsmede van voortdurende ontwikkeling van vriendschappelijke betrekkingen en samenwerking. [...] De resultaten van de conferentie zullen het proces van de eenwording van Europa niet schaden, maar geven aan de dooi die geleidelijk aan tot stand komt, een nieuwe en substantiële inhoud.'¹⁵⁵

De Christen-Democratische Fractie gaf Egon Klepsch en Giovanni Bersani de taak de gevolgen van de Conferentie van Helsinki te bestuderen. Hun conclusie was als volgt: 'Wat van de Conferentie van Helsinki als authentiek politiek feit overblijft, is de plechtige belofte die voor de internationale publieke opinie is onderschreven.'¹⁵⁶ Zo zouden in 1977, ondanks dat de concrete resultaten van de tenuitvoerlegging van de intentieverklaring van de Slotakte nog verwaarloosbaar waren, de indirecte gevolgen van de conferentie op de lange termijn op grote schaal doorwerken. Zoals Hans Edgar Jahn benadrukte: 'De Slotakte van de CVSE vormt voor het westen een stevige juridische basis, niet alleen om de communistische regeringen uit te nodigen de concrete intentieverklaringen die zijn vastgelegd om te zetten in feiten, maar ook om de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden in het middelpunt van de internationale besprekingen en betrekkingen te plaatsen. Met de Slotakte van de CVSE is het respect voor de rechten van de mens erkend als essentiële factor van de internationale betrekkingen. Dat betekent dat is toegegeven dat respect voor de individuele

vrijheid in een land en vrede tussen de landen nauw met elkaar samenhangen.¹⁵⁷

Een gedurfd initiatief van de fractie: Europese samenwerking op het gebied van bewapening (1978)

Het kwam op de Christen-Democratische Fractie aan vorm te geven aan de concrete voorstellen om verder te komen met de Europese defensie. In tegenstelling tot de Socialistische Fractie, en meer nog de Communistische Fractie, die de beloften – of liever gezegd de pogingen – van de Sovjet-Unie om de defensiegedachte van de Europeanen te ontcrachten voor zoete koek slikten, gingen de christen-democraten door met het aanprijzen van een politiek Europa. Zo werd in het rapport van Blumenfeld, dat werd gepresenteerd namens de Politieke Commissie van het Europees Parlement, het voorstel gedaan van driemaandelijke ontmoetingen van de ministers van Defensie en Buitenlandse Zaken van de Negen.¹⁵⁸ Maar het door Egon Klepsch eveneens namens de Politieke Commissie gepresenteerde rapport gaf het initiatiefrijke karakter van de fractie het best weer: tegenover de overbewapening, met name van conventionele wapens van de sovjetstrijdkrachten, tegenover de toenemende kosten van de bewapeningsindustrie constateerde Egon Klepsch dat de Europese landen hun krachten verdeelden. De Europese defensie zou winnen wanneer er op het gebied van bewapening een gemeenschappelijk industrieel beleid zou worden opgezet: 'Wij zouden gebruik kunnen maken van deze middelen – die noch de NAVO, noch de WEU, noch de Eurogroep ter beschikking heeft – om de wapenproductie te stroomlijnen. Een vermindering van de uitgaven voor bewapening door standaardisering en door meer gestroomlijnd gebruik te maken van bestaande industrieën en een grotere autonomie op het gebied van bewapening zijn noodzakelijk.'¹⁵⁹ De Commissie keurde de aanvraag die betrekking had op de presentatie van een Europees actieprogramma op het gebied van de ontwikkeling en de vervaardiging van conventionele wapens goed. De resolutie werd vastgesteld dankzij de stemmen van de christen-democraten, de liberalen en de conservatieven, terwijl de meerderheid van de socialisten en de communisten zich ertegen verzetten en de gaullisten zich van stemming onthielden.

Hoofdstuk XI

EEN HISTORISCHE EN MORELE ERFENIS: HULP AAN AFRIKA

De partijen binnen de familie van de christen-democraten waren voor een deel afkomstig uit landen die een actieve rol hadden gespeeld in de kolonisatie in de 19e eeuw en de dekolonisatie in het decennium na de Tweede Wereldoorlog, zoals Frankrijk, Italië, België en Nederland.

In de tekst van de Schuman-verklaring van 9 mei 1950 kwam een zin voor die een aanvullende taak omschreef voor de toekomstige Gemeenschap: 'Wanneer Europa meer middelen heeft, zal het verder kunnen gaan met de verwezenlijking van een van zijn belangrijkste taken: de ontwikkeling van het Afrikaanse continent.'

Voor de christen-democraten stond buiten kijf dat 'het bestrijden van honger, armoede en onderontwikkeling een plicht is van de gehele mensheid, te beginnen bij de rijke landen.'¹⁶⁰

De oprichting van de EEG viel samen met de dekolonisatie. Al voor het Verdrag van Rome stelde de Franse regering voor het verdrag ook van toepassing te laten zijn op haar overzeese gebiedsdelen. Dit voorstel werd gesteund door België, Italië en Nederland. In het gedeelte van het verdrag met de naam 'De associatie van de landen en gebieden overzee' werden de beginselen van deze associatie omschreven. Bij de totstandkoming van de EEG zouden deze beginselen worden omgevormd tot gemeenschappelijk Europees-Afrikaans beleid.

Volgens Pierre Wigny is 'Europees-Afrikaans partnerschap een mogelijkheid die is ingezet met het Verdrag van Rome. Er moeten voor de volkeren overzee, met hun toestemming en in hun belang, vormen van samenwerking worden gevonden die hen zullen verzekeren van een snellere economische en politieke ontwikkeling en die hen laat delen in de verantwoordelijkheden van de macht.'¹⁶¹ Het Verdrag van Rome streefde ernaar een aanvang te maken met de gemeenschappelijke betrekkingen tussen de Europese landen en de landen en gebieden overzee.¹⁶²

Het doel van deze associatie was het bevorderen van de economische en sociale ontwikkeling van deze landen en het opbouwen van nauwe economische betrekkingen tussen hen en de Gemeenschap. Hiertoe diende iedere beperking in de handel te worden opgeheven en dienden uit deze landen in de Gemeenschap geïmporteerde goederen te worden vrijgesteld van douanerechten. De lidstaten richtten hiervoor een Europees investeringsfonds op voor vijf jaar (1957-1962), dat tot doel had de investeringen van algemeen belang in Afrika te financieren.

Van 3 tot 5 mei 1961 vond er in Bonn een bijeenkomst van het Comité plaats tussen de Europese Parlementaire Assemblee en de parlementen van de Afrikaanse staten en Madagaskar. Dit Comité, dat bestond uit zestien vertegenwoordigers van Afrikaanse landen en zestien leden van de Assemblee, diende te zorgen voor het welslagen van de voornaamste conferentie. De bijeenkomst werd gevolgd door een debat en een besluit over de politieke, economische en sociale aspecten van de associatie van de Afrikaanse staten tijdens de plenaire vergadering in mei 1961.¹⁶³ De parlementsleden hoopten een breder kader te vinden voor de economische samenwerking tussen Afrika en Europa. De vertegenwoordiger van de christen-democraten, Mario Pedini, benadrukte dat de nieuwe Europees-Afrikaanse verhouding de laatste veranderingen in Afrika diende te weerspiegelen. De Europeanen dienden de vrijheid, onafhankelijkheid en economische en culturele liberalisering van de Afrikaanse landen in acht te nemen. Hiermee moest rekening worden gehouden om ervoor te zorgen dat 'de Europees-Afrikaanse gemeenschap geen ontmoetingsplaats wordt van dubbelzinnige en vage belangen, maar dat ze een blijvend element vertegenwoordigt dat garant staat voor het evenwicht in de beschaving dat de wereld vandaag de dag zo hard nodig heeft.'¹⁶⁴ Waar het om ging, was solidariteit van de industrielanden met de ontwikkelingslanden.

De bijdrage van de Christen-Democratische Fractie aan de Overeenkomsten van Yaoundé I (juli 1963) en Yaoundé II (1969)

De associatieovereenkomst tussen de EEG en achttien Afrikaanse landen, waaronder Madagaskar, werd getekend in Yaoundé op 20 juli 1963. De overeenkomst trad in werking in 1964 en werd een wezenlijk instrument van regionale, economische, commerciële, financiële, technische en culturele samenwerking.

De Overeenkomst van Yaoundé is gebaseerd op de vrije handelsbetrekkingen tussen de EEG en elk van de aangesloten Afrikaanse staten

en Madagaskar. Met deze overeenkomst werden gezamenlijke instellingen opgericht die werden belast met het beheren van de associatie. Naast de investeringen van de EIB (Europese Investeringsbank) werd met deze overeenkomst de gift van het Europees Ontwikkelingsfonds verhoogd. Niettemin bleef de hoogte van de financiële steun lager dan de bilaterale steun die werd gegarandeerd door de oude hoofdsteden. De Christen-Democratische Fractie in het Europees Parlement ondersteunde de noodzaak betrekkingen te stimuleren met de staten die voldeden aan het criterium van politieke en economische onafhankelijkheid.¹⁶⁵ Overigens was het de verdienste van Hans Furler, Voorzitter van het Europees Parlement van 1960 tot 1962, dat de Parlementaire Assemblee van de Associatie werd opgericht. De fractie stond achter het sluiten van deze associatieovereenkomst. De fractievertegenwoordigers legden de nadruk op de mogelijkheid van toetreding van de andere Afrikaanse staten en op het belang van samenwerking op het gebied van cultuur en onderwijs.¹⁶⁶

De belangrijkste bepalingen van de Overeenkomst van Yaoundé werden herzien in de nieuwe associatieovereenkomst tussen de EEG en achttien Afrikaanse staten en Madagaskar op 29 juli 1969. Met de Tweede Overeenkomst van Yaoundé werd deze associatie verwezenlijkt en verbeterd, met stelsels van technische, financiële, industriële, commerciële en landbouwsamenwerking, beheerd en gecontroleerd door instellingen en parlementaire organen van paritaire aard. Onder tussen kwamen er op de lijst van geassocieerde staten van de EEG andere gebieden bij de Afrikaanse staten en Madagaskar, namelijk de Nederlandse gebieden Suriname¹⁶⁷ en de Nederlandse Antillen.¹⁶⁸

In 1968 werd met drie staten van de Commonwealth (Kenia, Tanzania en Oeganda) de Overeenkomst van Arusha gesloten, waarmee een associatie werd opgericht (gedeeltelijk vrijhandelsgebied, paritaire instellingen) zonder echter een financiële of zelfs technische samenwerking tot stand te brengen. De Overeenkomst van Yaoundé II was een oplossing voor de afbrokkeling van de douanepreferenties en de exportfluctuaties, toen de daling van de prijs van grondstoffen die deze landen exporteren leidde tot ernstige inkomensverliezen. Om die reden werden er financiële stabiliseringsfondsen opgericht.

De Conferentie van Lomé: een keerpunt in de verhoudingen van wederzijdse solidariteit (februari 1975)

De Christen-Democratische Fractie in het Europees Parlement ziet in de ontwikkelingen die voortkomen uit de Overeenkomst van Lomé de bevestiging van een groot aantal van haar politieke instellingen, idealen en koersen: de

*ondertekening van de Overeenkomst van Lomé is in de ogen van de fractie van groot belang, in die zin dat het een ontwikkeling is naar nieuwe democratische modellen van samenwerking en participatie in het oplossen van internationale economische problemen.*¹⁶⁹ **Giovanni Bersani**

De Overeenkomst van Lomé werd ondertekend op 28 februari 1975 in de hoofdstad van Togo en verbond de negen lidstaten van de EEG met zesenvestig staten uit Afrika, het Caribisch gebied en de Stille Oceaan (ACS) in een gemeenschappelijk beleid van commerciële, industriële, financiële en technische samenwerking, en verving hiermee de Overeenkomsten van Yaoundé. De overeenkomst voorzag in de oprichting van een raadgevende assemblee tussen de ACS-landen en het Europees Parlement, samengesteld op basis van gelijkheid. Het Paritair Comité van ACS-landen en Parlement was belast met het voorbereiden van de werkzaamheden van deze Assemblee. Tijdens het debat over de overeenkomst benadrukte de Belg Pierre Deschamps het belang, 'voor de ACS-landen, van de versterking van de eenheid van deze landen, en voor Europa, van het open karakter van de Gemeenschap.'¹⁷⁰

Met deze overeenkomst, die officieel in werking trad in april 1976, verdween het kolonialisme definitief doordat het paritaire karakter van de nieuwe samenwerking werd benadrukt. Europa creëerde een vorm van gelijkwaardige, democratisch geïnstitutionaliseerde en wederzijds winstgevende samenwerking. De overeenkomst was een stap in de richting van een nieuwe internationale economische orde, gebaseerd op solidariteit en rechtvaardigheid.¹⁷¹ Zoals Giovanni Bersani benadrukte: 'Deze overeenkomst is een belangrijke stap in het communautaire beleid van ontwikkelingshulp, een essentiële fase in het eenwordingsproces van het Afrikaanse continent, een keerpunt in de verhoudingen van wederzijdse solidariteit tussen een groot deel van de Afrikaanse landen, een aanzienlijk deel van de landen van het Caribisch gebied en enkele landen uit de regio's van de Stille Oceaan.'¹⁷²

De Overeenkomst van Lomé was gebaseerd op de waarden van de christen-democraten: solidariteit, respect voor de waardigheid van ieder mens en gelijkheid.¹⁷³ Zoals Giovanni Bersani toelichtte: 'In tegenstelling tot de Noord-Zuid-Conferentie, die bij een aantal ACS-landen een gevoel van desillusie heeft achtergelaten, wordt de vergadering van de raadgevende Assemblee ACS-EEG gekenmerkt door een sfeer van vertrouwen en vriendschappelijkheid.'¹⁷⁴ Deze vorm van samenwerking heeft het wantrouwen en de vooroordelen beetje bij beetje overwonnen en uiteindelijk geleid tot de toetreding van andere staten, waaronder de landen van de *East African Community* (Tanzania, Kenia

en Oeganda), het eiland Mauritius (1972) en zevententwintig andere landen uit Afrika, het Caribisch gebied en Azië.¹⁷⁵

Door zijn omvang was de Overeenkomst van Lomé vernieuwend. De zesenvertig ACS-landen vertegenwoordigden 268 miljoen inwoners, en met de Europeanen erbij had de overeenkomst betrekking op meer dan een half miljard mensen. Het ging dus echt om een wereldwijde overeenkomst. Het beginsel van wederkerigheid voerde de bovenaan in de overeenkomsten over het handelsstelsel en de commerciële samenwerking.¹⁷⁶

Van 21 tot 23 mei 1975 vond er in Dublin een vergadering plaats van het Paritair Comité van de EEG/GASM-Associatie. Pierre Deschamps kwalificeerde deze vergadering als de 'eerste' wereldwijde vergadering in de betrekkingen tussen geïndustrialiseerde landen en ontwikkelingslanden. Deze vergadering had in het bijzonder tot doel bepalingen te formuleren ter oprichting van een raadgevende Assemblee en de bijbehorende organen. Dit was, volgens Pierre Deschamps, 'een van de belangrijke eigenschappen van Lomé: dat zowel Europa als de partnerlanden betrokken zijn in een dynamiek van versterkte eenheid.'¹⁷⁷ Voor Europa was dit waar. François-Xavier Ortoli, voorzitter van de Commissie, bevestigde: 'Voortaan (vanaf 1975) heeft Europa een ontwikkelingsbeleid ten aanzien van de derde en vierde wereld, een echt beleid met duidelijke doelstellingen, ambitieus en met een diversiteit aan middelen, een beleid waarvan de eigenzinnige opzet onze meest voldoende buitenlandse manifestatie vormt.'¹⁷⁸

De Christen-Democratische Fractie en de moeilijke strijd om de rechten van de mens in Afrika: een tegenstrijdige balans

De christen-democraten stonden erachter dat de meest fundamentele rechten van de mens in alle partnerlanden zorgvuldiger zouden worden toegepast en deel zouden uitmaken van alle overeenkomsten en verdragen.¹⁷⁹ Ze ondersteunden alle pogingen om een expliciete verwijzing naar de rechten van de mens op te nemen in de nieuwe Overeenkomst van Lomé. Ze bekrachtigden de verplichtingen van de EEG ten opzichte van de ACS-partners om hen in staat te stellen de fundamentele rechten te respecteren. Het respect voor de menselijke waardigheid was voor hen de basis van het pluralistische democratische stelsel waaraan zij hechtten en een voorwaarde voor het bewaren van de vrede en voor de internationale samenwerking.¹⁸⁰

Pierre Deschamps greep krachtig in toen het ging om de rechten van de mens en Lomé II. De christen-democratische parlementsleden

benadrukten dat deze kwestie ‘met veel aandacht en een hoge mate van verantwoordelijkheid zonder inschikkelijkheid of vooringenomenheid’ aangepakt diende te worden, en zonder ‘verborgen voorwendsel van enige inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van de lidstaten bij de overeenkomst.’¹⁸¹ De fundamentele vrijheden gingen vóór de soevereiniteit van de staat. De christen-democraten veroordeelden de apartheid¹⁸², die tegen de fundamentele gelijkheid van mensen indruiste.

De fractie besteedde haar studiedagen in juli 1978 in Mandelieu-la-Napoule (Frankrijk) aan de Noord-Zuid-dialogo. In de resolutie die de fractie vaststelde, werd aangegeven dat ‘de economische en sociale ontwikkeling van de derde wereld en de internationale samenwerking de grootste problemen zullen vormen van de laatste vijftientig jaar van deze eeuw; de vrede en het evenwicht in de wereld hangen af van het antwoord dat we zullen geven op deze problemen.’¹⁸³ Er werden verschillende initiatieven genomen, waarvan de eerste een mondelinge vraag was die in december 1978 werd gesteld door Luigi Noé over de steun aan ontwikkelingslanden op het gebied van energiebeleid.

De tweede Overeenkomst van Lomé, ondertekend op 31 oktober 1979, kreeg naast de economische en financiële dimensie die de voorgaande akkoorden kenmerkten een humane en sociale dimensie. In de besprekingen over de overeenkomst kwam de kwestie van de rechten van de mens aan de orde, net als de culturele samenwerking, de participatie van sociale partners en de bescherming van de rechten van arbeiders en studenten uit de ACS-landen die in Europa verbleven. Tijdens de Conferentie van staatshoofden en regeringsleiders in Kopenhagen in 1973 werd al gesteld dat ‘de betrekkingen met de landen in de wereld zich zouden moeten ontwikkelen met respect voor de beginselen van het Handvest van de Verenigde Naties, gebaseerd op internationale rechtvaardigheid met het oog op het verbeteren van de veiligheid van ieder individu.’¹⁸⁴

De balans van dit ontwikkelingsbeleid in Afrika over de eerste decennia na het kolonialisme was tegenstrijdig. De koloniale erfenis had zijn sporen nagelaten in de gezindheid van de nieuwe leiders. Voor de nog jonge democratie was het moeilijk de spanningen rond de verdeeldheid in stammen te boven te komen.

De economische en sociale ontwikkeling liep enorm achter in de armste landen. Staatsgrepen en burgeroorlogen, en soms ook massamoorden en hongersnood, stapelden zich op voor de ogen van de Europese partners, die niet in staat waren er iets tegen te doen. De fractie heeft geprobeerd het welslagen van de nieuwe, door de Overeenkomsten van Lomé ingestelde paritaire instellingen te bevorderen, maar de

vertegenwoordiging van de Afrikaanse deelname liet te wensen over en de dialoog werd vaak te nadrukkelijk diplomatiek. Niettemin wierpen de commerciële bepalingen en de financiële protocollen bepaalde vruchten af: stabilisering van grondstoffen, gegarandeerde inkomsten voor de export van bepaalde landbouwproducten en steun voor infrastructurale projecten. Enkele fractieleden hebben zich op wat persoonlijkere wijze ingezet voor het ontwikkelen van een meer bevoorrechte relatie met de christelijk geïnspireerde bewegingen die er in een aantal Afrikaanse landen waren. Na 1979 zou de EVP-Fractie een Afrikaanse stichting oprichten die zou worden geleid door Giovanni Bersani en de Fransman Michel Debatisse. Er zou nog meer worden gedaan ten aanzien van zuidelijk Afrika en dit zou geleidelijk aan, en op relatief vreedzame wijze, de apartheid in Zuid-Afrika tegengaan.

Hoofdstuk XII

DE DAGELIJKSE GANG VAN ZAKEN IN DE CHRISTEN-DEMOCRATISCHE FRACTIE VAN 1952 TOT 1979

De leden van de Christen-Democratische Fractie werden afgevaardigd door de nationale parlementen van de zes lidstaten. Het aantal christen-democraten per nationale delegatie kon variëren want hing af van de nationale parlamentsverkiezingen in het betreffende land. Deze relatieve instabiliteit in de samenstelling van de Europese Assemblée verklaart waarom de meeste ambtstermijnen iedere twee jaar of vaker, afhankelijk van de omstandigheden, werden verlengd. Vanaf het begin waren de Italiaanse en Duitse delegaties het sterkst vertegenwoordigd in de Christen-Democratische Fractie, zowel in de gemeenschappelijke Vergadering van de EGKS, van 1952 tot 1958, als in de Europese Parlementaire Assemblée, de Vergadering voor de EGKS, de EEG en Euratom gezamenlijk, vanaf 1958. Daar komt nog bij dat het aantal leden steeds toenam: 78 leden in 1952, 142 vanaf maart 1958 en 410 leden in juni 1979, toen er rechtstreekse verkiezingen plaatsvonden.

Een Duits-Italiaans condominium binnen de Christen-Democratische Fractie?

De Duitse delegatie van de CDU-CSU is altijd de grootste delegatie binnen de fractie geweest en gebleven: 8 leden in 1952 (21%), 19 leden in 1958 (28%) en 16 leden in 1975 (31%). Die getalsmatige omvang was het gevolg van de dominante positie van deze politieke familie in het naoorlogse Duitsland.

De Duitse delegatie heeft een stapsgewijze en constante strategie gevolgd waarin ze verantwoordelijkheid nam binnen de fractie. Vanuit de gedachte dat het terecht was om, nu de oorlog nog maar zeven jaar geleden was, geen hoge politieke post op te eisen, zoals het voorzitterschap van het Europees Parlement of het fractievoorzitterschap, hebben de Duitse christen-democraten gewacht tot 1956 voordat ze een van hen, Hans Furler, voordroegen voor het voorzitterschap van de

Vergadering, en tot 1966 voordat ze Joseph Illerhaus voordroegen als fractievoorzitter.

Hierna heeft de Duitse delegatie duidelijk laten zien gehecht te zijn aan het fractievoorzitterschap, dat ze in de periode 1953-2009 in totaal dertig jaar bekleedde, met Joseph Illerhaus, Hans-August Lücker, Egon Klepsch en tot slot Hans-Gert Pöttering. Dit overwicht werd uiteraard verklaard door het feit dat de CDU-CSU-delegatie sinds het ontstaan van de fractie voortdurend de grootste delegatie was.^a

De Duitse delegatie kon dit overwicht vele jaren behouden dankzij een evenwichtige verdeling met de Italiaanse delegatie, die ongeveer even groot was.

De twaalf parlementsleden van de Italiaanse christen-democraten in 1952 vertegenwoordigden 32% van het totale aantal fractieleden. In 1958 waren ze met 25 leden (38%) en in 1975 met 16 leden (31%). De sterke Italiaanse vertegenwoordiging was uiteraard verbonden met de dominante positie van de Democrazia Cristiana in het naoorlogse Italië, maar ook met het besluit van de Italiaanse parlementsleden, volksvertegenwoordiging en senaat, om in hun midden geen communisten te kiezen vanwege de gedurende de hele Koude Oorlog gebleken vijandigheid van de communisten ten opzichte van de opbouw van Europa. De Communistische Fractie werd pas in 1974 opgericht, want het duurde nog tot respectievelijk 1969 en 1970 voordat het Italiaanse en het Franse parlement communisten afvaardigden. Zo waren in 1962 26 van de 36 Italiaanse parlementsleden vertegenwoordigers van de DCI die zitting hadden in de Christen-Democratische Fractie.

De andere delegaties stonden dan ook toe dat de verdeling van de verantwoordelijkheden tussen de voorzitter en de secretaris-generaal plaatsvond op grond van afspraken tussen de Duitsers en de Italianen. Egon Klepsch had altijd de indruk dat de Italiaanse delegatie vond dat ze een bevoorrechte relatie had met de Duitse delegatie, *eine Privilegiata*.^b

---

^a Egon Klepsch was tweemaal fractievoorzitter: van 1977 tot 1982 en van 1984 tot 1992. Hans-Gert Pöttering was voorzitter van juli 1999 tot januari 2007. Over de gehele periode genomen lag het fractievoorzitterschap tien jaar lang bij Frankrijk (Alain Poher van 1958 tot 1966 en Joseph Daul van 2007 tot 2009). Vier Belgische voorzitters, Pierre Wigny, Alfred Bertrand, Leo Tindemans en Wilfried Martens waren gezamenlijk tien jaar voorzitter. Een Nederlandse voorzitter, Emmanuel Sassen, bekleedde de post gedurende vijf jaar en een Italiaanse voorzitter, Paolo Barbi, gedurende tweeënhalf jaar. Wat de verdeling van de politieke macht voor de post van secretaris-generaal betreft: de Duitse delegatie bekleedde deze post gedurende in totaal vijftientig jaar (Hans-Joachim Opitz, Carl Otto Lenz, Gerhard Guckenberger, Klaus Welle en Martin Kamp) en de Italiaanse delegatie gedurende vierentwintig jaar (Arnaldo Ferragni, Alfredo De Poi, Giampaolo Bettamio en Sergio Guccione). Een Portugese secretaris-generaal gedurende twee jaar (Mário David) en een Deense gedurende vier jaar (Niels Pedersen) maken de lijst compleet. Cf. deel II en III.

^b Gesprek met Egon Klepsch in Koblenz op 15 maart 2004.

De Belgische, Nederlandse en Luxemburgse delegaties werden door iedereen gezien als de Benelux-delegaties, de derde 'grote' binnen de fractie met in totaal 13 leden in 1958 (34%), 17 leden in 1962 (25%) en 13 leden in 1975 (26%).

Bij de verdeling van de belangrijke posten – voorzitter en vicevoorzitters van het Europees Parlement, fractievoorzitter en vicefractievoorzitters en het voorzitterschap van de Commissies – werd rekening gehouden met een getalsmatige gelijkheid van deze drie 'groten'.

De Franse delegatie was kleiner (5 leden in 1952, 6 in 1958 en 3 in 1975) maar ontleende haar waarde aan enkele vooraanstaande leden, waaronder met name Robert Schuman, Alain Poher en Pierre-Henri Teitgen. De Duitse leden vonden het van het grootste belang met hun Franse collega's een uitstekende politieke relatie te onderhouden, in een periode waarin dit soort persoonlijke banden een exemplarische symbolische waarde hadden.

De eerste voorzitters

De eerste fractievoorzitter, Emmanuel Sassen, werd geboren in 1911. Hij was vlak na de oorlog parlamentslid geweest in Nederland, daarna minister en vervolgens weer parlamentslid. In 1958 trad hij af als voorzitter van de Christen-Democratische Fractie om lid te worden van de nieuwe Commissie van Euratom. Hij vervolgde zijn Europese carrière bij de Commissie van de EEG tot 1971. Zijn opvolger, Pierre Wigny, was afkomstig uit de Belgische Christelijke Volkspartij en was eveneens minister van 1947 tot 1950. Nadat hij korte tijd fractievoorzitter was geweest, kreeg hij van 1958 tot 1962 in België de portefeuille Buitenlandse Zaken toegewezen.

Op voordracht van de leider van de Duitse delegatie, Hermann Kopf, werd Alain Poher, die sinds de oprichting deel uitmaakte van de fractie, op 6 oktober 1958 verkozen tot voorzitter van de Christen-Democratische Fractie. Dit was een nieuwe fase in zijn lange Europese carrière die werd gekenmerkt door trouw. Als voormalig kabinetschef van Robert Schuman en senator in Val de Marne van 1952 tot 1995 was hij fractievoorzitter van 1959 tot 1966, waarna hij van 1966 tot 1969 Voorzitter van het Europees Parlement was. Door zijn gelijktijdig uitgeoefende functies van voorzitter van de senaat in Frankrijk van 1968 tot 1992 zou hij tweemaal interim-president van de republiek zijn, na het vertrek van Generaal de Gaulle in 1969 en na de dood van Georges Pompidou in 1974.

Joseph Illerhaus, een voormalig textielhandelaar die geboren werd in 1903 en sinds 1953 lid was van de Bondsdag, volgde hem op van 1966 tot 1969.

Daarna werd de fractie van 1969 tot 1975 geleid door Hans-August Lückner, die zijn carrière na de oorlog was begonnen in de landbouwkamer van Beieren en lid was van de Bondsdag van 1953 tot 1980. Hij had een diepe Europese overtuiging, die werd gekenmerkt door zijn persoonlijke ervaring en zijn geloof. Nadat hem door de nazi's de toegang tot de universiteit was ontzegd omdat hij zich niet wilde aansluiten bij de studerende *Hitlerjugend*, werd hij als eenvoudige soldaat gerekruteerd en gevangen genomen tijdens de onlusten rond de slag om Stalingrad. Het kostte hem meerdere weken te voet terug te keren naar Duitsland en zijn eenheid terug te vinden. Hij was getuige van de ramp van het Derde Rijk. Omdat hij een groot bewonderaar was van Robert Schuman, wijdde hij de laatste jaren van zijn leven, tot aan zijn dood in 2008, aan de zaligverklaring van deze 'vader van Europa'. Hij was een van de weinige leden van het Europees Parlement die na de rechtstreekse verkiezingen van 1979 niet werd verkozen voor een nieuwe ambtstermijn.

Een 'vereniging' van Europeanen

Hans-Joachim Opitz, de eerste secretaris-generaal van de fractie, weet nog dat de fractieleden zich ten opzichte van elkaar zeer open en betrokken gedroegen. Iedereen probeerde zich in de taal van de ander verstaanbaar te maken, ook al waren de meeste in feite gewend zich uit te drukken in het Frans, de voertaal tussen de Italianen, de Belgen en de Luxemburgers – die het vlot spraken – en de Duitsers en de Nederlanders – die vaak moeite deden het te leren. Het Engels werd dus nooit gebruikt als officiële taal, totdat de Ierse delegatie Fine Gael zich in 1973 bij de fractie voegde. Het spreekt voor zich dat de situatie geleidelijk aan keerde en dat het Engels zich vanaf de uitbreidingen met Scandinavië en Midden- en Oost-Europa in de jaren '80 en '90 naast het Frans opdrong. Natuurlijk zorgden de algemene diensten van het Europees Parlement ervoor dat op alle formele bijeenkomsten van de fractie simultaan werd getolkt in de vier officiële talen van de fractie (Duits, Frans, Nederlands en Italiaans).

Kan er worden gesproken van een 'verenigingscultuur' in de Christen-Democratische Fractie van die tijd? Wanneer hier het gevoel wordt opgeroepen te behoren tot een groep mensen met dezelfde visie op de grondslag van hun politieke optreden, voornamelijk de Europese christen-democratische en federalistische waarden, en een stilzwijgende overeenstemming om dezelfde gedragsregels te volgen die zorgen voor samenhang en harmonie binnen deze groep, dan was de Christen-Democratische Fractie inderdaad een vereniging van 1952 tot 1979.

Sommige leden waren vaker aanwezig en actiever dan andere en de inzet werd uiteindelijk bepaald door een beperkt aantal parlementsleden: zij die zich niet in eerste instantie bezighielden met hun nationale politieke activiteiten en voldoende tijd besteedden aan hun Europese mandaat. Dit mandaat nam overigens niet extreem veel tijd in beslag. Het Parlement kwam zesmaal per jaar een week bijeen: in januari, maart, mei, juni, september en november. De bijeenkomsten van commissies – in die tijd minder dan nu – werden pas vanaf 1958 in Brussel gehouden, toen de Commissie van de EEG, onder leiding van Walter Hallstein, tijdelijk naar Brussel kwam. De bijeenkomsten van de fractie vonden uitsluitend plaats in Straatsburg, tijdens een zitting van het Parlement, over het algemeen een uur voor het begin van de plenaire vergadering, twee- of driemaal in die week. Alleen tijdens dit voorbereidende uur werden de standpunten van de fractie over de rapporten voor de plenaire vergadering bepaald en werd de spreektijd over de verschillende fractiewoordvoerders verdeeld. Op verzoek van de Luxemburgse delegatie werden enkele bijeenkomsten van het Bureau in Luxemburg gehouden, en dit ritme van een jaarlijkse vergadering van de fractie in de derde werkplek van het Europees Parlement werd vervolgens zeer gerespecteerd in de periode 1979-1997.

Pas toen Egon Klepsch in mei 1977 voorzitter werd, werden de taken binnen de fractie gedurende de week in Brussel ter voorbereiding op de plenaire vergadering in Straatsburg enigszins verdeeld. Egon Klepsch stelde werkgroepen in – de groepen A, B, C en D – die voor bepaalde commissies competent waren. Hij stelde ook voor, naar het model van de Bondsdag, coördinatoren te benoemen die binnen elke commissie met hulp van een technisch adviseur de werkzaamheden van de fractieleiden organiseerden. Evenzo ontstond de functie van ‘schaduwrapporteur’, die werd toegekend aan iemand binnen de fractie om een verslag mee te lezen dat was toevertrouwd aan een andere politieke fractie. Door deze manier van interne samenwerking werd het werk van de nieuwe parlementsleden die in 1979 werden verkozen gestroomlijnd. Dit zou in de komende zittingsperioden als een vast systeem worden ingevoerd.

Europa bereizen en ontdekken

Een ander initiatief, uit 1961, droeg er fors toe bij dat de leden het gevoel hadden bij een vereniging te horen, en later zou men zelfs eerder zeggen bij een familie: de studiedagen die tweemaal per jaar werden georganiseerd op een andere plek dan de gebruikelijke werkplekken, in een hoofdstad of streek van een van de lidstaten. Deze studiedagen, twee of

drie dagen achter elkaar, boden de gelegenheid in een minder formeel kader te werken, meestal in een groot hotel of een stadhuis, om lokale of nationale prominenten te ontmoeten, leden van een partij binnen de fractie, en zo informatie in te winnen over de nationale en Europese politieke situatie en uiteindelijk diepgaande gesprekken te voeren over een of twee onderwerpen die rechtstreeks verbonden waren met Europese aangelegenheden: regionaal beleid, institutionele strategie, landbouwhervormingen, ontwikkelingshulp, etc. De genodigde sprekers, de nationale en regionale politieke leiders, leden van de Commissie en leidinggevendenden uit de beroepsbevolking en van universiteiten dienden hier rapporten in, in samenwerking met aangewezen fractieleden op grond van hun competenties ten aanzien van het onderwerp. De officiële recepties en uitnodigingen bij deze werkzaamheden boden parlementsleden, soms samen met hun echtgenotes, ook de gelegenheid elkaar beter te leren kennen. Er werd hun zelfs aangeraden tijdens de maaltijden met alle nationaliteiten en talen door elkaar aan tafel te gaan zitten!

Zo organiseerde de fractie tussen 1953 en 1979 studiedagen in de volgende plaatsen: Stresa en Parijs in 1961, Den Haag en Keulen in 1962, Keulen in 1963, Rome en Parijs in 1964, Rome en Oostende in 1965, Parijs in 1966, Eindhoven in 1967, Nice in 1968, Kiel in 1969, Luik in 1970, Catania in 1971, Rennes en Stuttgart in 1972, Florence, Namen en Bonn in 1973, Dublin en Berlijn in 1974, Den Haag en Cala Gonone in 1975, Bonn, Den Haag, Rome, Brugge, München en Koblenz in 1976, Madrid, Bressanone, Bari, Londen en Bonn in 1977, Den Haag, Berlijn, Dublin, Mandelieu-la-Napoule, Rome, Regensburg en Porto in 1978, Rome, Killarney, Mayence en Maastricht in 1979.

Dergelijke bijeenkomsten werden steeds vaker gehouden en als onderdeel hiervan vonden ook enkele kleinere ontmoetingen van de fractie op Bureau-niveau plaats waarin de voorzitters, delegatieleiders en commissievoorzitters bijeenkwamen met als doel – zoals in Madrid in 1977 en in Porto in 1978 – publiekelijk de steun van de fractie te uiten aan een binnenlandse politieke ontwikkeling die ten goede kwam aan de democratie en aan de oprichting van politieke bewegingen die dicht bij de christen-democratie lagen.

Deze traditie was gunstig voor het ontdekken van Europa en zou zich voortzetten in het nieuwe Parlement dat in 1979 werd verkozen. In de begroting van het Parlement werden de parlementsvergaderingen in het buitenland financieel opgenomen en door het Bureau van het Parlement voor alle fracties toegestaan.

De oprichting van een supranationaal secretariaat

De Duitse delegatie, vertegenwoordigd door haar leider Heinrich von Brentano, een sterke en invloedrijke persoon in Bonn en Straatsburg, stelde al sinds de oprichting van de fractie voor een secretariaat in te stellen dat los van het Europees Parlement zou staan en ter beschikking zou staan aan de fractieleden. Dit secretariaat zou moeten werken vanuit een supranationale gedachte. Heinrich von Brentano stelde voor de oprichting ervan toe te vertrouwen aan een jonge Duitse ambtenaar, Hans-Joachim Opitz, die aldus werd benoemd en vanaf januari 1954 de functie van secretaris-generaal bekleedde. Vanaf 1945 was Hans-Joachim Opitz een van de stuwende krachten van de katholieke jongeren binnen de CDU geweest en hij was bij Heinrich von Brentano opgevoelen door zijn organisatietalent.

De kandidaat van de Duitse delegatie werd gesteund door met name Alain Poher, die op zijn beurt in januari 1954 de aanbeveling deed Micheline Valentin aan te nemen. Ze werd vervolgens benoemd tot toegevoegd secretaris-generaal van de fractie, en verliet deze in 1979. Op die datum werd eveneens een Luxemburgse typiste voor het secretariaat in dienst genomen: Hortense Geimer.

Hans-Joachim Opitz moest vanuit het niets het secretariaat van de fractie opzetten. Het zeer lage budget dat in 1954 door het Europees Parlement aan de fractie was toegekend, maakte slechts beperkte administratieve uitgaven mogelijk, inclusief het salaris van de drie leden van het secretariaat en de huur van kantoorruimte in Straatsburg. Alles moest worden geregeld: de aanschaf van kantoorartikelen, het leggen van contacten met de Luxemburgse douane en belastingdienst. En bovenal moest het werk ter ondersteuning van de parlementsleden van de fractie worden georganiseerd: het inwinnen van informatie over de werkzaamheden van de Hoge Autoriteit, het voorbereiden van commissieverslagen en van interventies van parlementsleden tijdens de plenaire vergadering: 'Wij moeten beantwoorden aan de behoeften van de parlementsleden. Al spoedig zeiden wij tegen elkaar dat we een stuk moesten opstellen, omdat er heel wat belangrijke plenaire bijeenkomsten in een jaar waren, bovenop de commissievergaderingen. Het doel was informatie te verspreiden door middel van een bulletin van vijftien à twintig pagina's, dat maandelijks zou verschijnen en een overzicht zou geven van wat besproken was door de Hoge Autoriteit en van de gebeurtenissen in de Gemeenschappelijke Vergadering. Dat werkte goed. [...] Al snel kregen we dan ook het idee gesprekken te voeren met de parlementsleden, voorafgaand aan de commissievergaderingen. Wanneer een vergadering begon om 10.00 uur, maakten wij een

afpraak met hen om 9.00 uur zodat we gezichtspunten en informatie konden uitwisselen. Ik hield mij bezig met economische zaken en Micheline Valentin met sociale en politieke zaken. Wij bespraken de agenda puntsgewijs om er interessante elementen uit te halen. Sommige parlementsleden vonden het idee zeer nuttig. De Nederlandse Margaretha Klompé begreep bijvoorbeeld dat dit voor de fractieleiden de gelegenheid bij uitstek was hun standpunten op elkaar af te stemmen.’^a

Deze taak vergde nog meer naarmate het opkomende bestuur van het Europees Parlement zijn werkzaamheden zelf moest organiseren en slechts weinig werk deed voor het personeel van de fractie, dat bijvoorbeeld niet kon deelnemen aan parlementaire vergaderingen en zelfs niet aan persconferenties van de Hoge Autoriteit.

Hans-Joachim Opitz vervolgde: ‘Bovendien heb ik lang geprobeerd aanwezig te zijn bij bijeenkomsten van Jean Monnet en in het bijzonder bij persconferenties; maar dit hebben zij nooit goed gevonden, ook niet als ik mijn mond niet opendeed tijdens de vergadering. Daarom was het zeer ingewikkeld om informatie voor het maandelijks verslag te verzamelen. Een Italiaanse journalist, Emmanuel Gazzo, was ons echter zeer behulpzaam. Hij schreef namelijk regelmatig een bulletin genaamd *Europa*. Met hem onderhield ik een uitstekend contact. Bovendien was hij altijd op de hoogte van wat er speelde. Toch was het erg moeilijk om informatie te verkrijgen.’^b

Het eerste jaarverslag van het secretariaat werd door de secretaris-generaal mondeling gepresenteerd op zondag 28 november 1954, op basis van een notitie^c, tijdens een diner in een restaurant in Straatsburg waarbij bijna alle leden aanwezig waren.

---

a Gesprek met Hans-Joachim Opitz op 10 maart 2008 in Luxemburg.

b Gesprek met Hans-Joachim Opitz op 10 maart 2008 in Luxemburg.

c De samenvatting van dit verslag van zes pagina’s, in uitstekend Frans geschreven, gaf een beeld van de werkomstandigheden van de eerste leden van het secretariaat (28 november 1954): ‘Het opzetten van een secretariaat met vast personeel maakte het in de eerste plaats noodzakelijk echt een orgaan op te richten. Het was onvermijdelijk dat deze klus veel tijd zou kosten die niet kon worden besteed aan werk dat rechtstreeks en onmiddellijk ten gunste van de fractieleden zou zijn. Er moest namelijk van een leeg vertrek een kantoor worden gemaakt, en eerst moest alle noodzakelijke informatie worden verkregen om te kunnen beginnen met het opzetten van het secretariaat, onder de meest doelmatige en gunstige omstandigheden. Vervolgens moest een aanvang worden gemaakt met het opzetten van een boekhouding en een overzicht van correspondentie. Tegelijkertijd moest een systeem worden opgezet voor het classificeren van die correspondentie en moest er worden gezocht naar een vorm van samenwerking met de organen van de Gemeenschap en andere eveneens belangrijke instellingen. Daarnaast moesten huurcontracten en verzekeringen worden afgesloten en vele andere materiële dingen moesten gebeuren, zoals het drukken van briefpapier met het briefhoofd van de fractie en van kaarten voor de cartotheek, alles wat noodzakelijk was voor het goed functioneren van een kantoor. [...] Wij

In maart 1966 moest voorzitter Alain Poher ingrijpen om ervoor te zorgen dat het personeel van het secretariaat de leden van de commissies kon assisteren. Ook de statutaire situatie van het personeel van het secretariaat was precair. Dat ze werden gelijkgesteld aan de tijdelijke personeelsleden in het algemene ambtenarenstatuut van Europa stamde uit 1962 en was het gevolg van de vasthoudendheid van de toenmalige Voorzitter van het Europees Parlement Hans Furler.^a Het secretariaat van de fractie begon zijn pionierswerk met weinig personeel, maar ze waren gemotiveerd doordat ze zich ervan bewust waren iets

---

menen te kunnen zeggen dat er voor het opzetten van ons secretariaat geen nodeloze uitgaven hoefden te worden gedaan, uitgaven waarop onze penningmeester, Nicolas Margue, overigens toezicht houdt. [...] De tweede taak bestond uit het leggen van contacten met personen die ons konden voorzien van informatie die interessant zou kunnen zijn voor de fractieleden. Wij dachten dat het, voor zover dit mogelijk was en zonder dat de uitvoering van onze eerste taak eronder te lijden zou hebben, noodzakelijk was de nationale partijen op te nemen in de lijst met personen aan wie wij informatie doorgeven. [...] Alle fractieleden kunnen door onze *Informations* te lezen weten wat het secretariaat doet. Na het toesturen van *bulletin nr. 11* kunnen wij bevestigen dat onze *Informations* ongeveer eenmaal per maand verschijnt en bedoeld is om u op de hoogte te stellen van alle belangrijke feiten die zich in de gemeenschap voordoen. [...] Wij menen dat het een persoonlijk succes is dat wij u nauwelijks twee maanden na de oprichting van het secretariaat onze eerste uitgave van *Informations* hebben kunnen toesturen, terwijl bijvoorbeeld de Liberale Fractie, die zich nauwelijks een maand na ons in Luxemburg gevestigd heeft, ondanks prachtige briefhoofden voor toekomstige mededelingen nog geen enkel exemplaar van *Informations* naar haar leden heeft gestuurd. [...] Wij hebben reeds geconstateerd dat er bijna een week verstrijkt tussen het moment waarop wij kennis nemen van het laatste nieuws voor de *Informations* en het moment waarop u dit nieuws ontvangt. Het technische werk na het ontvangen van de documenten, dat wil zeggen het bekijken van de kwesties die vermeld moeten worden, het samenstellen, redigeren en vertalen, het typen van de stencils, het drukken ervan, het nieten van de pagina's, het klaar maken voor verzending en de verzendtijd over de post kost, zo heeft de ervaring geleerd, een week. We mogen namelijk niet uit het oog verliezen dat het secretariaat tot nu toe uit slechts twee personen, en pas sinds kort uit drie personen bestaat. De Dienst Documentatie van de Gemeenschappelijke Vergadering, waarmee wij ons in zekere mate kunnen vergelijken, die u *Informations bimensuelles* toestuurt, waarvan de artikelen iets uitgebreider zijn dan die van ons, bestaat uit zestien personen (met inbegrip van het bibliotheekpersoneel). De vertalingen worden verzorgd door de taalkundige dienst en verder heeft deze dienst een team voor het typen van de stencils ter beschikking; de verzending wordt gedaan door de postdienst. Wanneer wij na het bestuderen van de situatie constateren dat onze *Informations* zelden actueler is dan de *Informations bimensuelles* van de Gemeenschappelijke Vergadering, dat wij voor het overige beschouwen als een eenvoudige aanvulling op onze *Informations*, tenminste wanneer zij zich baseren op artikelen uit tijdschriften, mogen wij best tevreden zijn over onszelf.

a In de Verordening van 28 september 1972 wordt het mandaat van de fractievoorzitter als het tot aanstelling bevoegd gezag door het Parlement bevestigd. In de praktijk wordt het personeel van het secretariaat geworven op grond van een proportionele verdeelsleutel naar de omvang van de fracties. De fractievoorzitter ondertekent de arbeidsovereenkomst van het personeel van de fractie na een selectie die in de loop der jaren gelijkgetrokken is met de selectieprocedures die gevolgd worden door de Europese instellingen.

volledig nieuws aan te gaan op het gebied van intermenselijke betrekkingen en het Europese ideaal. In 1959 werd Hans-Joachim Opitz gevraagd als directeur van de centrale diensten van het Europees Parlement. De Duitse delegatie droeg een andere jonge jurist voor, Carl Otto Lenz, die officieel in functie trad op 1 januari 1960 en een tweede secretaris aannam, Felicitas Roesch.

Dit was voor Carl Otto Lenz zijn eerste beroepservaring en tegelijkertijd zijn eerste Europese ervaring. Hij was geboren in 1930 en te jong om in de oorlog een rol te hebben gespeeld. Door zijn vader, die parlamentslid was in de Bondsdag en rapporteur van het Verdrag van Rome, werd hij geïntroduceerd in de kringen van de Duitse Europeanen. In de fractie ontmoette hij Robert Schuman, voor wie hij veel bewondering had. Bij de uitvaart van Robert Schuman in Scy-Chazelles werd hij aangewezen als een van de zes dragers van de kist. Hij werd persoonlijk bij de kanselarij ontvangen door Konrad Adenauer, die hem vroeg het voorwoord te schrijven van de Duitse versie van het boek van Robert Schuman: *Voor Europa*. Carl Otto Lenz vervolgde zijn politieke carrière door zesmaal te worden herkozen in de Bondsdag, waarin hij achttien jaar lang zitting had in het kiesdistrict dat door de dood van Heinrich von Brentano in Hesse vacant was geworden. Na voorzitter te zijn geweest van de Juridische Commissie van de Bondsdag, was hij van 1984 tot 1997 advocaat-generaal bij het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen, wat hem de mogelijkheid bood terug te keren naar Luxemburg, waar hij gewoond had tijdens zijn werkzaamheden voor de fractie. Hij bewaarde aan deze periode de herinnering van een bijzondere betrokkenheid die een grote stempel heeft gedrukt op zijn persoonlijke leven: 'Op het secretariaat van de fractie hadden we het gevoel deel te nemen aan iets zeer belangrijks, belangrijker zelfs dan ons eigen land. Overuren bestonden niet. Dat was normaal. Die werden niet geteld. Het was een voorrecht daar te werken, de opbouw van Europa te laten vorderen en duurzame vrede te bouwen.'^a

Arnaldo Ferragni, een jonge federalistische activist uit de Italiaanse christen-democratische partij, werd door Alain Poher opgemerkt tijdens een demonstratie van de Nouvelles Équipes Internationales in Parijs en kwam op zijn beurt naar Luxemburg in 1960. Op 1 februari 1966 volgde hij Carl Otto Lenz op als secretaris-generaal.

Op initiatief van Alain Poher ondersteunden de opeenvolgende secretarissen-generaal tot aan de rechtstreekse verkiezingen van 1979 ook het secretariaat van de Christen-Democratische Fractie in de Vergadering van de Raad van Europa, die bijeenkwam in Straatsburg, en

---

a Gesprek met Carl Otto Lenz op 15 november 2007 in Bensheim.

van de Vergadering van de West-Europese Unie (WEU), die bijeenkwam in Parijs. Deze extra taken vereisten geen al te dringende aanwezigheid, maar bevorderden wel de eenheid in het politieke denken van de christen-democraten in de drie Europese vergaderingen. De nationale parlementsleden die waren afgevaardigd in het Europees Parlement waren niet dezelfde als de parlementsleden die in de Raad van Europa en in de WEU zitting hadden.

'Ware monniken ten dienste van de instellingen van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat!'

De vertrouwensband die er was tussen elke voorzitter en zijn secretaris-generaal was essentieel voor het goed functioneren van de fractie. Alain Poher wist zijn medewerkers vertrouwen te geven, en een enkel woord tussen hem en Carl Otto Lenz of Arnaldo Ferragni was voldoende om een begin van een politiek compromis tussen twee delegaties van de fractie te zoeken, een praktische oplossing te vinden die tegemoet kwam aan het verzoek van een bepaald parlements lid of met de bevoegde diensten van het parlement te onderhandelen over de noodzakelijke faciliteiten voor het werk van de fractie. Maar nog belangrijker was de persoonlijke inzet van elk van hen, zonder de eigen inspanningen af te zetten tegen beperkte werktijden: 'Wij werkten als ware monniken ten dienste van de instellingen, van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat. Wij hadden het gevoel te bouwen aan een solide constructie omdat wij de oorlog hadden meegemaakt', herinnert Arnaldo Ferragni zich met enige nostalgie over die pioniersperiode. Het secretariaat van de fractie moest geleidelijk aan krachtiger worden om de nieuwe taken het hoofd te kunnen bieden die de Assemblee op zich kreeg uit hoofde van de financiële verdragen van 1970 en 1975. Deze geleidelijke ontwikkeling van de bevoegdheden van het Parlement vertaalde zich in een toename van de werkzaamheden van de fracties.

Het secretariaat was gevestigd in Luxemburg, eerst in bescheiden gebouwen in de stad (rue de Beaumont 19), die het deelde met de Socialistische Fractie en de Liberale Fractie, en later in het gebouw van het Europees Parlement toen dit werd gebouwd op het plateau du Kirchberg. Er werd een bijkantoor in Brussel geopend voor de kantoren van het personeel van de fractie dat was verbonden aan het werk van de parlementsleden, en wel op de Keizerlaan in het centrum van de stad, tot aan de rechtstreekse verkiezingen van 1979, toen het Parlement een kantoor liet bouwen in de Europese wijk, aan de Belliardstraat.

In de loop van de eerste jaren moest de leidinggevende van het secretariaat ervoor zorgen dat er nieuwe taken werden uitgevoerd. Hij moest de contacten met de pers leggen, brochures uitgeven met daarin informatie over het werk van de fractie en verslagen van de studiedagen en standpuntbepalingen opstellen voor de stemming over de belangrijkste rapporten die werden voorgelegd aan de plenaire vergadering. Arnaldo Ferragni vertelt over een deel van zijn werk het volgende: 'Waaruit bestond ons werk als ambtenaren van de fractie wanneer wij deelnamen aan de vergaderingen van de parlementaire commissies? Om te beginnen volgden en ondersteunden wij de parlementsleden. Vooraf moesten we alle dossiers bestuderen die op de agenda stonden en, als hierom werd gevraagd, de parlementsleden adviseren bepaalde standpunten in te nemen of bepaalde maatregelen te nemen. Aan het eind stelden we een verslag op van maximaal twee pagina's over de door de parlementaire commissie genomen besluiten en over de eventuele problemen die zich zouden kunnen voordoen tijdens de vergadering en bij de stemming. [...] Naar wie werd dit document gestuurd? Naar de voorzitter en de leden van het Bureau van de fractie: de voorzitter, de twee vicevoorzitters; in totaal zes nationaliteiten. [...] Als ambtenaren namen wij enerzijds contact op met de fractievoorzitter en anderzijds met de woordvoerders van de andere fracties binnen de parlementaire commissie. En wij hebben het parlements lid van onze fractie verschillende keren geholpen met bepaalde aspecten in de voorbereiding van zijn verslag.'^a

Toen Arnaldo Ferragni werd benoemd tot directeur van het voorlichtingsbureau van het Europees Parlement in Rome, werd hij op 1 december 1972 als secretaris-generaal opgevolgd door Alfredo De Poi.

Alfredo De Poi, geboren in Perugia in 1945, was naast zijn rechtenstudie actief in de jongerenbeweging van de christen-democraten in Italië, waarvan hij voorzitter was. Hierdoor kon hij ook voorzitter worden van de Europese Unie van Jonge Christen-Democraten (EUJCD). Door deze Europese activiteit werd hij verkozen voor het uitoefenen van deze functies in de Christen-Democratische Fractie in het Europees Parlement.

Alfredo De Poi is van mening dat een van de redenen die hadden geleid tot zijn verkiezing als voorzitter van de EUJCD en vervolgens tot zijn benoeming als secretaris-generaal van de CD-Fractie in het Europees Parlement het succes was 'van de bemiddeling die was ondernomen om de ontstane breuk tussen de Jugend Union Deutschlands en de

---

a Gesprek met Arnaldo Ferragni op 14 november 2007 in Straatsburg.

andere jongerenbewegingen te verminderen. Maar er was ook consensus ontstaan rond de avant-gardistische inzet van zijn kant, namelijk de uitdrukkelijke wens een “grote Europese democratische partij die in staat is de verschillende christen-democratische partijen te overstijgen en te verenigen op populaire en progressieve grondslagen” op te richten. Eveneens in 1972 werd mij gevraagd de leiding op mij te nemen van het Secretariaat-generaal van de CD-Fractie in het Europees Parlement, ongetwijfeld nog geholpen door de strategische wil die volledig samenviel met de strategie van de fractie zelf.’^a

Alfredo De Poi schetst eerst de voornamelijk politieke rol die hij heeft gespeeld binnen de fractie bij de oprichting van de EVP, en vervolgens zijn intrede in de Italiaanse politiek: ‘De functie van secretaris-generaal behelsde ook het verlenen van technische ondersteuning aan de parlementaire fracties van de Vergaderingen van de WEU en de Raad van Europa met een deel van het personeel van het secretariaat. In die tijd omvatte het eerst en vooral de taak ondersteuning te bieden bij het begin van het constituerende proces van een politieke beweging binnen de gemeenschappelijke instellingen, die al snel, voornamelijk dankzij de impuls die eraan werd gegeven door de voorzitters – Hans-August Lücker en Alfred Bertrand in de periode waarin ik het secretariaat leidde, en door politieke leiders als Amintore Fanfani, Helmut Kohl, Leo Tindemans en Alain Poher, om er enkelen te noemen – leidde tot de oprichting van de EVP in april 1976. Het secretariaat van de parlementaire fractie was zo een voorlopig secretariaat, tot aan het constituerende congres in Brussel. In april 1976, om precies te zijn, en tot de maand juni, heb ik een moeilijke verkiezingscampagne geleid waardoor ik binnenkwam in de kamer van afgevaardigden in Italië, bij andere jonge vernieuwers van de christen-democratie, in een conjunctuur die werd gekenmerkt door de economische crisis, het toenemende terrorisme en de politieke institutionele crisis. Omdat mijn inzet binnen de fractie in het Europees Parlement, en deels ook binnen de EVP, vrijwel niet te combineren was met mijn nieuwe functies, ben ik gestopt met het secretariaat in september 1976.’^b

Alfredo De Poi bleef trouw aan zijn Europese betrokkenheid bij het werk in de Europese instellingen: ‘Niettemin heb ik mijn optreden in de Europese instellingen voortgezet als lid, en vervolgens, van 1979 tot 1984, als leider van de Italiaanse parlementaire delegatie in de Vergadering van de Raad van Europa en als vicevoorzitter van de Commissie algemene zaken van de Parlementaire Vergadering van de WEU,

---

a Biografie van Alfredo De Poi, op 1 oktober 2007 naar de auteur gestuurd.

b *Op. cit.*

waarvan ik van 1983 tot 1984 voorzitter was. In het kader van de WEU heb ik zorg gedragen voor het toezicht, als rapporteur, op de ontwikkeling van de relaties met het Europees Parlement en, vooral, op de institutionalisering van het gemeenschappelijk veiligheidsbeleid onder verzoenende leiding van de Raad van Europa.’^a

Maar zijn politieke carrière maakte plaats voor zijn inzet in de industriële wereld. Alfredo De Poi laat zijn teleurstelling in de ontwikkeling van zijn eigen partij in Italië merken: ‘Het is mij namelijk vooral door mijn persoonlijke ervaring gebleken – de mislukking van mijn herverkiezing in de Kamer – dat de hoop op verandering en vernieuwing van de christen-democratie op een teleurstelling waren uitgelopen, verloren was gegaan in een proces van oude gewoonten die zichzelf in stand houden en van verbodsbekering, wat uiteindelijk zou leiden tot de ineenstorting, begin jaren 90. Mijn analyse van de situatie heeft mij ertoe gebracht me niet opnieuw in te schrijven bij de partij, omdat ik er zeker van was dat de crisis waar de partij doorheen ging niet op te lossen was en omdat ik mij ervan bewust was dat het evenwicht waarop de partij een deel van zijn historische waarde had gebouwd was veranderd.’^b

Het was Giampaolo Bettamio die op 1 oktober 1976 de strategische post van secretaris-generaal van de fractie ging bekleden, in het vooruitzicht van de rechtstreekse verkiezingen van juni 1979, en heel wat langer dan dat, tot aan 1986, toen Egon Klepsch de voorzitter was. Tussen 1977 en 1979 werd het secretariaat van de fractie voor het eerst gestructureerd dankzij een uitbreiding van het aantal tijdelijke personeelsleden dat aan de politieke fracties werd toegekend. Meer dan tien administrateurs van de rang A werden geworven, en evenzoveel medewerkers van rang B en C voor het secretariaat. Binnen het secretariaat werd een specialisatie ingevoerd, waarmee in het bijzonder aan rang A adviserende verantwoordelijkheden werden toegekend.^c

---

a *Ibidem.*

b *Ibid.*

c Zo werd het secretariaat in de jaren '70 geleidelijk aan krachtiger in Luxemburg en beschikte het slechts over één klein bijkantoor in Brussel. Vlag voor de verkiezingen van juni 1979 was Friedrich Fugmann adjunct-secretaris-generaal van Giampaolo Bettamio. De belangrijkste medewerkers deden hun parlementaire werk bij de fractieleden: Jan Westenbroek als begrotingsdeskundige, Giovanni Perissinotto voor de Commissie juridische zaken, Gerhard Guckenberger voor de Commissie landbouw, Alain de Brouwer voor ontwikkelingshulp, Aloyse Scholtes voor de Commissie sociale zaken, Wolf Yorck von Wartenburg voor vervoer. Vijf vrouwelijke medewerkers, onder wie degenen die ook voor de verkiezingen van 1979 waren aangenomen, bleven in 2009 werken bij het secretariaat van de fractie: Gabriele De Bondt, Maria Flanagan, Marianne Hecké, Gabriella Tassinari en Paulette Vertriest, en verleenden gedurende meer dan dertig jaar hun diensten. De Ierse Maria Flanagan, die op 1 oktober 1973 toetrad tot de Ierse delegatie, kan in 2009 worden beschouwd als de nestor van het personeel van het secretariaat.

Hoofdstuk XIII

NAAR DE EERSTE EUROPESE VERKIEZINGEN (JUNI 1979)

Het ontstaan van de Europese Volkspartij

Op 14 maart 1978 vond er binnen de Christen-Democratische Fractie een belangrijke verandering plaats, een naamsverandering: voortaan zou de fractie zich Christen-Democratische Fractie (Fractie van de Europese Volkspartij) noemen. In het besluit van de Raad van Ministers van de Europese Gemeenschap van 20 september 1976, in de vorm van een akte tot instelling van de rechtstreekse algemene verkiezing van de leden, was het politieke akkoord van de Europese Raad van december 1974 formeel bekrachtigd. Er was een nieuw perspectief geopend voor het mobiliseren van Europese politieke krachten en de christen-democraten hadden het meest vergaande initiatief genomen, namelijk om een echte partij op te richten: de Europese Volkspartij. Wat was hun streven? Meegaan in de dynamiek die het invoeren van de volksverkiezingen in Europa ongetwijfeld met zich mee zou brengen, door het oprichten van een echte Europese partij waarin de in de lidstaten van de Europese Gemeenschap bestaande christen-democratische partijen zouden worden samengebracht. Met deze beslissing werd een reeds oude visie van een aantal christen-democratische leiders versneld vormgegeven.

Arnaldo Ferragni herinnert zich voor het eerst over dit onderwerp te hebben gesproken met Hans-August Lückner op een bijeenkomst van de Politieke Commissie van het Parlement in Gardone, Italië, in september 1966:

‘Nadat wij aanwezig waren geweest bij deze institutionele vergaderingen, zijn de heer Lückner en ik bij het meer op een terrasje gaan zitten en hebben daar in alle openheid besproken wat onze indruk van de situatie was en wat er volgens ons met het oog op de toekomst moest gebeuren.

Op dat moment ontstond het idee van de partij. Ik noemde de naam die ik had bedacht: Volkspartij. “Waarom Volkspartij?” Ik antwoordde: Omdat de christen-democraten traditioneel volksvertegenwoordigers zijn.

Het zijn niet alleen de mensen van de gegoede burgerij, de economie, de banken of de grote machthebbers die worden vertegenwoordigd, ook al zijn die aanwezig in elke partij, maar het gaat om de stem van het volk. Er bestaat hoe dan ook een historisch verband met de Italiaanse Volkspartij die werd geleid door Don Sturzo. Hij vroeg: “Wie is die Don Sturzo?” Ik vertelde hem wie hij was en wat hij gedaan had en legde hem ook uit welke historische verbanden er waren tussen de politieke ervaring van Don Sturzo en de politieke geschiedenis van Duitsland, in het bijzonder die van het Duitse Centrum van de jaren 20.

Hij luisterde naar mij en op een gegeven moment zei hij: “Je hebt gelijk, want mijn vader, die een van de leiders van het Centrum was, heeft inderdaad gesproken over die Don Sturzo, die op dat moment priester was.”

Hij vroeg mij de inhoud van ons gesprek niet bekend te maken, omdat het volgens hem nog te vroeg was met dit idee te komen. Wel moesten we gaan samenwerken om de lancering ervan voor te bereiden.

Hij ging terug naar Duitsland. Twee weken later ontmoetten wij elkaar weer en zei hij: “Ik heb collega’s gevonden die het verhaal van Don Sturzo ook kenden en het lijkt me een goed idee. Maar op dit moment kunnen we er beter nog niet over praten.”

We hebben dus gezamenlijk een strategie opgezet om ons doel te bereiken. In gesprekken met de partijleiders merkten we echter dat er nog heel wat terughoudendheid was ten aanzien van het oprichten van een grote Europese partij.

De Europese parlementsleden stonden meer open voor het idee, omdat ze zich zonder de steun van een echte Europese partij beperkt wisten in hun optreden in het Parlement.

Toch konden ze niets doen, want de nationale partijen die zich achter hen bevonden waren zich nog niet bewust van het belang van de rol die Europa zou kunnen spelen bij het oplossen van bepaalde problemen.

De heer Lücker besloot toen naar de verschillende hoofdsteden te gaan (ik ben een aantal keren met hem meegegaan, de andere keren ging hij alleen) om zijn zorgen, maar ook zijn toekomstvisie te delen.

Dankzij zijn optreden is de heer Lücker erin geslaagd de nationale gezaghebbers te overtuigen van het bestaan van het probleem.’^a

In april 1972 had de EUCD in haar midden een ‘Politiek Comité van de christen-democratische partijen van de lidstaten van de Europese Gemeenschap’ opgericht. Op deze wijze werden de afzonderlijke par-

---

a Gesprek met Arnaldo Ferragni op 14 november 2007 in Straatsburg.

tijen van de lidstaten van de Europese Gemeenschap geïdentificeerd en bijeengebracht. Het doel van het Comité was het vestigen van 'een permanente relatie tussen de parlementaire partijen en fracties, zowel op nationaal niveau als op Europees niveau, het vinden van een politieke basisconsensus ten aanzien van de toekomstige verdieping en ontwikkeling van de Europese eenwording.'

Er werden zes gemeenschappelijke werkgroepen van de Christen-Democratische Fractie en de EUCD opgericht: internationaal beleid, economie, Europees programma, denken en handelen, regionaal beleid en sociaal beleid. Deze samenwerking tussen de Christen-Democratische Fractie en de partijen die lid waren van de EUCD droegen bij aan de vorming van een groter Europees bewustzijn bij de politieke leiders in de nationale partijen. Geleidelijk aan kon zo het idee van een Europese partij zijn weg vinden.

Er moest worden geprofiteerd van de hoop op vernieuwing van de opbouw van Europa die ontstond tijdens de top van 1969 en die van 1972, waar een beeld was geschetst van een toekomstige Europese Unie. Fractievoorzitter Hans-August Lückner wilde snel handelen. Hij betrok Wilfried Martens erbij, de jonge voorzitter van de Belgische CVP, die later de symboolfiguur van de Europese Volkspartij zou worden en voorzitter van de fractie zou zijn van 1994 tot 1999, in de werkzaamheden van een werkgroep 'Europese partij'. Tussen november 1975 en januari 1976 werden er diverse bijeenkomsten gehouden. De statuten en het politieke programma van de toekomstige partij dienden te worden opgesteld. Het Franse CDS wilde rekening houden met de niet-kerkelijk gebonden traditie in Frankrijk en daarom voorkomen dat er een christelijke verwijzing werd opgenomen in de naam van de partij. Uiteindelijk werd er consensus bereikt over de twee sleutelwoorden 'Volks' en 'Europees'.

De CDU en de CSU hebben geprobeerd de Britse Conservatieve Partij zeer nauw te betrekken bij de nieuwe EVP-partij, om in het geheel van de Europese Gemeenschap een alliantie van de grote volkspartijen en vertegenwoordigers van centrumrechts te creëren. Tegenover het stellige verzet van de Italiaanse christen-democraten en van de partijen uit de Benelux deden de Duitse partijen een stapje terug. Maar ze gingen met hun strategie door en richtten in 1978, met steun van de Oostenrijkse Volkspartei (ÖVP) de Europese Democratische Unie (EDU) op. De EDU was bedoeld om duurzame betrekkingen en een georganiseerde samenwerking tussen de christen-democraten en de conservatieven tot stand te brengen. De EDU, die zetelde in Wenen, werd uitgebreid met vele centrumrechtse partijen, waaronder de Franse RPR. De betrekkingen tussen de EVP en de EDU waren ongelijk,

totdat de UDE in 1999 haar bestaansrecht verloor toen de EVP-Fractie werd omgezet in de EVP-ED-Fractie.

Het Politieke Comité besloot op 29 april 1976 tot oprichting van de Europese Volkspartij, federatie van christen-democratische partijen van de Europese Gemeenschap. Het formele besluit werd genomen in Luxemburg op 8 juli 1976 door de Vergadering van de EUCD. Leo Tindemans werd verkozen tot voorzitter. Hij zou het boegbeeld worden voor de Europese verkiezingen van 1979. Het was niet moeilijk geweest unanimititeit te bereiken over de persoon van de Belgische minister-president die niet lang daarvoor, in december 1975, op verzoek van de Europese Raad in december 1974, zijn rapport over de Europese Unie had gepresenteerd.^a

Er werden ook drie vicevoorzitters benoemd: Dario Antoniozzi, die lange tijd lid zou zijn van de EVP-Fractie, André Colin, iemand uit de Franse christen-democratie en Norbert Schmelzer, een gerespecteerd parlementslid dat veel invloed had op het gebied van buitenlands beleid en afkomstig uit het CDA, de nieuwe partij waarin de drie Nederlandse christen-democratische stromingen bijeenkwamen.

De Christen-Democratische Fractie ligt een punt voor op de Socialistische Fractie

De oprichting van de EVP was het resultaat van een lange en moeilijke pioniersmissie voor de Christen-Democratische Fractie in het Europees Parlement. Zolang er geen Europese partij was, spande de fractie zich, naast haar parlementaire activiteiten, in om het Europese optreden van de in alle lidstaten van de EEG bestaande christen-democratische partijen bijeen te brengen.

‘Wij moeten met trots benadrukken dat wij een van de eersten zijn geweest die op Europees niveau een coherente politieke partij

---

^a In zijn rapport dat op 29 december 1975 openbaar werd gemaakt en op 2 april 1976 in de Europese Raad van Luxemburg werd gepresenteerd, stelde Leo Tindemans voor de bestaande instellingen te versterken om ze doeltreffender te maken, de bevoegdheden van de commissie uit te breiden, de wetgevende bevoegdheid aan het Parlement toe te kennen en een meerderheidsstemming in de Raad in te voeren. De rapporteur stelde voor dat de Raad ermee in zou stemmen de uitvoerende bevoegdheden aan de commissie te delegeren, waarmee zij haar taak opnieuw zou kunnen vervullen. Leo Tindemans stelde eveneens voor de macht van het Europees Parlement te vergroten – hij zag het Parlement het liefst vanaf 1978 gekozen door middel van algemene verkiezingen – door het een recht van initiatief toe te kennen dat tot dan toe alleen aan de Commissie toekwam. Ondanks het pragmatische en bewust gekozen gematigde karakter werd het rapport van Tindemans door de regeringen van de lidstaten niet met enthousiasme ontvangen. De Christen-Democratische Fractie gaf er, bij monde van Alfred Bertrand, haar steun aan en maakte het tot een van de elementen van haar plannen voor de vernieuwing van Europa.

oprichtten. Wederom zijn het de christen-democraten die, net als in de jaren 50, de socialisten de weg hebben gewezen, en opnieuw moeten wij hen dwingen ons te volgen, ondanks hun aarzelingen, op de politieke weg naar de Europese eenwording. Op hun slogan “Een sociaal Europa of geen Europa” antwoorden wij: Wij maken Europa, en dat zal niet socialistisch zijn.’ *Bulletin CD-Europa*, nr. 6, dat in juni 1976 door de fractie werd uitgegeven, kwam over als een overwinningbulletin.

De partij en de fractie bundelden van 1976 tot 1979 dus hun krachten om de bijeenkomst van juni 1979 – voor de eerste Europese verkiezingen – te laten slagen. De federalistische Europese vlag werd zo hoog mogelijk gehesen. In het door het congres op 8 maart 1978 met het oog op de verkiezingen vastgestelde politieke programma stond: ‘Wij, de Europese Volkspartij, een federatie van christen-democratische partijen van de Europese Gemeenschap, willen eenheid in Europa. Wij willen hiermee het politiekewerk voortzetten van de christen-democratische staatslieden Robert Schuman, Alcide De Gasperi en Konrad Adenauer, die de basis hebben gelegd voor de resultaten die tot nu toe behaald zijn. Daarna zijn wij vastbesloten dit historische werk voort te zetten en te voltooien door het oprichten van een Europese Unie die de politieke vorm zal hebben van een Europese federatie zoals deze op 9 mei 1950 werd voorgesteld door Robert Schuman.’ Wilfried Martens, een sleutelfiguur van de nieuwe partij, omschreef zo duidelijk mogelijk de keuze die door de EVP was gemaakt: ‘Voor ons moet de Europese eenwording leiden tot een Europese federatie, omdat alleen met een federale structuur de eenheid in de verscheidenheid en de verscheidenheid in de eenheid kan worden verwezenlijkt en gegarandeerd. Een federale structuur is in onze ogen de meest passende manier om vorm te geven aan het subsidiariteitsbeginsel: alleen dat overbrengen naar het hoogste orgaan wat we niet kunnen realiseren op een lager niveau. Een dergelijke federale structuur past het beste bij onze pluralistische visie die wars is van monopolies. Kortom, het federalisme is de politieke vorm van ons personalisme.’

Rechtstreekse algemene verkiezingen: ‘veel hoop’ voor de christen-democraten

De Christen-Democratische Fractie zag de datum tussen 6 en 10 juni 1979 als een zeer belangrijke datum. En terecht, want de rechtstreekse verkiezingen zouden aanzienlijke gevolgen hebben voor de gehele opbouw van Europa, en werden na het uitdenken van de communautaire methode in 1950, een tweede revolutie in het systeem van de internationale betrekkingen. Deze gedachte ontkiemde al in het

EGKS-Verdrag, waarin in artikel 21 dit beginsel was neergelegd. In het Verdrag van Rome ter oprichting van de EEG werd de strekking van dit beginsel bevestigd doordat aan de leden van de Parlementaire Assemblee het mandaat werd toegekend 'ontwerpen op te stellen voor het houden van rechtstreekse algemene verkiezingen volgens een in alle lidstaten eenvormige procedure'.

De begeesterde man met visie, Pierre-Henri Teitgen, een uit het verzet afkomstig MRP-parlementslid en volledig bevoegd professor Europees recht – dat hij aan verschillende generaties studenten in Parijs had gedoceerd – had vanaf 2 december 1954 in de plenaire zitting van de Vergadering van de EGKS deze kwestie duidelijk naar voren gebracht. Artikel 21 van het EGKS-Verdrag zou ooit moeten worden geconcretiseerd en vanaf dat moment zou het 'gemakkelijker zijn de verkiezing van een Assemblee zoals die van ons door middel van algemene verkiezingen te rechtvaardigen wanneer deze Assemblee zich in de toekomst niet meer alleen zou bezighouden met de kwestie kolen en staal'.

Daarbovenop kwamen de EDG-crisis, de vernieuwing van Messina en de aanpassing van de Verdragen van Rome. Al snel namen ook andere christen-democraten het initiatief. Het Europees Parlement gaf met een beroep op artikel 138 zijn Politieke Commissie opdracht een voorstel uit te werken. Dit voorstel werd op 17 mei 1960 vastgesteld door de Europese Parlementaire Assemblee in de vorm van een 'ontwerpovereenkomst betreffende de verkiezing van de Europese Parlementaire Assemblee via rechtstreekse algemene verkiezingen'. In het ontwerp werd de aanbeveling gedaan een volledig eenvormig verkiezingsstelsel op te zetten, het aantal parlementsleden uit te breiden tot 426 en één enkele verkiezingsdatum vast te stellen. De christen-democraat Emilio Battista had de eer samen met de Belgische Socialist Fernand Dehousse en de Fransman Maurice Faure, voormalig onderhandelaar bij het Verdrag van Rome voor de liberalen, dit historische ontwerp te ondertekenen.

Hierna volgde een lange weg door de woestijn, die werd gekenmerkt door het heldere en duidelijke veto van Frankrijk in de Raad, het enige orgaan dat bevoegd was rechtskracht te geven aan het ontwerp van het Parlement. Zoals Pierre-Henri Teitgen goed had aangevoeld, ging het in deze kwestie volledig over bevoegdheden. Voor het gaullistische Frankrijk kon er geen sprake zijn van nieuwe bevoegdheden voor de Assemblee. Verkiezingen waren dus zinloos. Voor de christen-democraten was het precies andersom: de opbouw van Europa moest worden uitgebreid en meer worden gedemocratiseerd. Met rechtstreekse verkiezingen zou nieuwe vooruitgang gelegitimeerd worden. Dit was dan ook het leitmotiv van de jaren '60 en '70. Uiteindelijk stemden

Frankrijk en zijn partners in december 1974 met het ontwerp in. Na vijftien jaar geduld en volharding kon het nationale verzet worden overwonnen. Toen het Parlement op 14 januari 1975 het nieuwe rapport over de rechtstreekse verkiezingen vaststelde, beschreef Alfred Bertrand, die zelf zeer bij dit ontwerp betrokken was geweest, de doorlopen weg als volgt: 'Dit besluit heeft een dusdanig historisch belang dat wij, christen-democraten, het niet kunnen laten in herinnering te roepen hoe wij gedurende het hele proces van de opbouw en ontwikkeling van Europa voortdurend hebben geëist dat Europa humaan werd, wat tot nu toe niet het geval was. Voortaan is dit mogelijk, dankzij het feit dat het Europees Parlement zal worden verkozen door middel van rechtstreekse algemene verkiezingen, waardoor de kiezers zelf de toekomst van Europa vorm kunnen geven.'

De toekomstige verkiezingen boden de christen-democratische familie veel hoop. De opbouw van Europa dreigde te verzanden in onenigheden over ondergeschikte nationale belangen wanneer het werd overgelaten aan de willekeur van de nationale overheden, waarvan enkele hun energie uit principe gebruikten om voorstellen van de commissie te dwarsbomen. Die had een stevige politieke bondgenoot nodig. Het Parlement zou deze bondgenoot kunnen worden wanneer het zelf beschikte over een nieuwe legitimiteit die zijn positie ten opzichte van de Raad en de lidstaten zou versterken.

De democratisering van de Europese Gemeenschap werd het belangrijkste doel van de Christen-Democratische Fractie, want deze democratisering vormde het nieuwe uitgangspunt dat de fractie aan de eenwording van Europa wilde geven.

Egon Klepsch, CDU-parlementslid in Koblenz, kwam in het Europees Parlement in 1973 en zou twintig jaar lang de sleutelfiguur van de fractie zijn. Hij begreep hoezeer het duidelijk politieke thema van de rechtstreekse verkiezingen en de bevoegdheden van het Europees Parlement in het debat centraal zouden staan. Ook hij nam het woord op 14 januari 1975: 'Een van de doelstellingen van dit ontwerp is ervoor te zorgen dat de legitimiteit van de Europese Gemeenschap toeneemt en dat de verwezenlijking van de Europese Unie op die wijze gemakkelijker wordt. Voor de christen-democraten is het belangrijk dat de democratische structuur van Europa verder wordt ontwikkeld en dat ervoor wordt gewaakt dat de Europese politieke unie geen ver weg liggend doel blijft, maar juist een tastbaar doel dat wij kunnen bereiken dankzij een Parlement dat rechtstreeks in contact staat met de bevolking van Europa.'

Het debat ging verder. De druk van het Europees Parlement op de Raad bleef. Er was een intergouvernementele overeenkomst nodig om

te bepalen op welke wijze deze verkiezingen vorm gegeven moest worden.

Er moest zo snel mogelijk een datum komen. De overeenkomst werd uiteindelijk vastgesteld op 20 september 1976: de zittingsduur van ieder Europees Parlement zou vijf jaar worden; het dubbele mandaat met een nationaal mandaat werd goedgekeurd; het aantal parlementsleden werd verhoogd naar 410; de verkiezingsprocedure zou bij deze eerste Europese verkiezingen volgens het nationale recht van de lidstaten verlopen.

De Raad liet op deze wijze de vraag over de eenvormige verkiezingsprocedure onbeantwoord – die in de toekomst een van de vele stokpaardjes van de gekozen parlementsleden zou zijn. Uiteindelijk stelde de Raad een datum vast: mei of juni 1978.

10 juni 1979: Een grote dag voor de Christen-Democratische Fractie en de Europese Volkspartij

Het zou helaas geen 1978 worden.

Groot-Brittannië had een jaar uitstel gevraagd om de territoriale kieskringen te kunnen samenstellen, want Londen had bepaald dat de traditie van het stemmen voor één kandidaat per kieskring zou worden gerespecteerd. De verkiezingen werden dus uitgesteld tot 7 en 10 juni 1979. De christen-democraten gebruikten deze vertraging om hun verkiezingscampagne te verbeteren.

Voor Egon Klepsch was het uur van zijn politieke carrière aangebroken. Deze voormalige vluchteling uit de Sudeten, in voormalig Tsjecho-Slowakije, had een groot deel van zijn familie achtergelaten aan de andere kant van het IJzeren Gordijn. Zijn Europese ideaal had hij geput uit de erfenis van Konrad Adenauer en Heinrich von Brentano was zijn politieke voorbeeld. Hij was lid van de CDU sinds 1951 en zijn politieke debuut was binnen de Jungen Union, waarvan hij van 1963 tot 1969 voorzitter was. In 1965 werd hij gekozen in de Bondsdag en in 1973 kwam hij bij de Christen-Democratische Fractie in het Europees Parlement. Hij was het jongste lid van de Duitse delegatie. Op 5 mei 1977 werd hij op voordracht van Alfred Bertrand verkozen tot voorzitter van de Christen-Democratische Fractie. Met steun van een ruime meerderheid van de Duitse delegatie werkte hij aan een strategische alliantie met de Italiaanse delegatie van de fractie.

Enkele weken voordat hij werd verkozen tot fractievoorzitter stond Egon Klepsch voor een belangrijke uitdaging. Hij begreep dat de socialisten, de liberalen en de gaullisten in de praktijk sinds enkele jaren een

stilzwijgende overeenkomst hadden voor het verdelen van het voorzitterschap van het Europees Parlement, en wel als volgt: een socialistische voorzitter, daarna een liberale voorzitter, dan weer een socialistische voorzitter, en daarna een gaullistische, etc. Deze overeenkomst bestond sinds maart 1971. De Conservatieve Fractie en de CD-Fractie droegen in 1973 Willem J. Schuijt, vicevoorzitter van het Europees Parlement en vanuit de Nederlandse delegatie lid van de CD-Fractie, voor als kandidaat, maar zonder succes. Egon Klepsch wilde deze overeenkomst, die de christen-democraten uitsloot van het spel, dwarsbomen door met de Engelse Conservatieve Fractie een akkoord te sluiten. Er moest snel gehandeld worden. Na het voorzitterschap van de Duitse socialist Walter Behrendt van 1971 tot 1973, gevolgd door dat van de Nederlandse liberaal Cornelis Berkhouwer van 1973 tot 1975 en de Franse socialist Georges Spénale van 1975 tot 1977, was de Gaullistische Fractie aan de beurt een kandidaat voor te dragen: de Ier Michael B. Yeats. Met hulp van de secretaris-generaal van de fractie, Giampaolo Bettamio, en met de steun van de fractievoorzitter, Alfred Bertrand, kwam Egon Klepsch met de Italiaanse delegatie overeen namens de CD-Fractie een kandidaat met gewicht voor te dragen, met steun van de conservatieven en de liberalen. Dit was Emilio Colombo.^a

In ruil hiervoor verplichtte de EVP-Fractie zich ertoe bij de rechtstreekse verkiezingen van juni 1979 een kandidaat van de Liberale Fractie te steunen.

De stemming kwam aan de orde in de plenaire vergadering van 8 maart 1977. In de eerste ronde kreeg Emilio Colombo 81 stemmen, Georges Spénale 74 en Michael B. Yeats 19. Het resultaat van de tweede ronde was vergelijkbaar. Na een schorsing van de vergadering gaf de Socialistische Fractie te kennen Georges Spénale terug te trekken ten gunste van Michael B. Yeats. In de derde ronde werd de strategie van de Christen-Democratische Fractie bekrachtigd. Emilio Colombo werd met 85 stemmen verkozen, tegen 77 stemmen voor Michael B. Yeats.¹⁸⁵

Emilio Colombo werd dus uitgeroepen tot Voorzitter van het Europees Parlement. Dit was een nieuwe tactische overwinning voor de fractie en haar toekomstige voorzitter Egon Klepsch.

Emilio Colombo was een van de grootste heren van de DCI. Hij werd geboren in 1920; meteen bij de oprichting van de Italiaanse republiek in 1948 werd hij verkozen als parlamentslid, nadat hij lid was geweest van de Constituanten in 1946. In het Italiaanse parlement bekleedde hij verschillende ministersposten, waaronder minister van Buitenlandse Zaken. Hij was voorzitter van de Italiaanse Raad van Ministers van 1970

---

a Gesprek met Egon Klepsch op 15 maart 2004 in Koblenz.

tot 1972. Toen hij in 1976 lid was van het Europees Parlement, kreeg hij door zijn inzet als Europees activist en zijn opvallende diplomatieke talenten zoveel gezag dat hij voorzitter kon worden. In 1978 werd hij opnieuw verkozen, en wederom in 1979. Met deze derde ambtstermijn werd gebroken met de tot dan toe door de politieke fracties gevestigde traditie elk voorzitterschap maximaal twee jaar te laten duren.

Als voorzitter van de instelling moest hij ervoor waken dat de overgang van een niet-gekozen parlement naar een gekozen parlement, politiek en bestuurlijk gezien zo goed mogelijk zou verlopen. Aan zijn ambtstermijn kwam een einde toen Simone Veil, kandidaat voor de Liberale Fractie, in juli 1979 werd verkozen.

De EVP-Fractie was op deze wijze haar verplichting ten opzichte van de andere fracties van centrumrechts nagekomen. Voor het overige hield de overeenkomst in dat de liberalen op hun beurt in 1982 zouden stemmen voor een kandidaat van de EVP. Emilio Colombo zou in het Europees Parlement terugkomen waar hij zou worden verkozen tot parlamentslid van 1989 tot 1992. De fractie bekroonde hem in 1986 met de Schuman-medaille. Toen hij later werd benoemd tot senator voor het leven van de Italiaanse republiek, voelde Emilio Colombo op 88-jarige leeftijd een diepe voldoening in zijn Europese ideaal: hij zou de op initiatief van Hans-Gert Pöttering georganiseerde ceremonie ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van het Europees Parlement bijwonen, op 12 maart 2008 in Straatsburg.

Egon Klepsch als fractievoorzitter, Emilio Colombo als Voorzitter van het Europees Parlement, Leo Tindemans als eerste man van de Europese Volkspartij: de christen-democraten maakten zich op om van 10 juni 1979 een historische datum te maken.

De fractie, die nu beschikte over financiële middelen die haar in de begroting van het Europees Parlement waren toegekend en die in overeenstemming waren met haar getalsmatige omvang, kon de jonge EVP-partij helpen. De partij kreeg ongeveer 1 miljoen euro (40 miljoen Belgische frank) om het campagnemateriaal te publiceren, waaronder het door het congres op 22 en 23 februari 1979 vastgestelde verkiezingsprogramma.

Voor het eerst in de geschiedenis van het continent was er een dergelijk perspectief: op dezelfde datum de kiezers in negen democratische landen ervan overtuigen parlamentsleden te kiezen die gezamenlijk zitting zouden nemen in het Parlement.

Aan de hand van historische gegevens kan worden nagegaan hoe kwistig de geschiedenis was met belangrijke, veelbelovende gebeurtenissen. Zo zou 1979 niet alleen het jaar worden van de verkiezingen: op

5 februari begonnen de toetredingsonderhandelingen met Spanje en Portugal. Die zouden lang duren en pas in 1986 leiden tot de daadwerkelijke toetreding van deze twee landen tot de Europese Gemeenschap. Griekenland ondertekende het toetredingsverdrag op 28 mei en werd daarmee het tiende lid op 1 januari 1981. De uitbreiding met de mediterrane staten was dus begonnen na de democratisering van Zuid-Europa en leidde tot een hernieuwd evenwicht in de zuidelijke landen van het continent na de uitbreiding met de noordelijke landen van 1972.

Twee andere data moeten worden onderstreept: op 13 maart 1979 werd het Europese monetaire systeem van kracht; zonder dit systeem was de gemeenschappelijke munt, de euro, er 20 jaar later, op 1 januari 1999, niet gekomen. Enkele weken later, op 3 mei 1979, werd Margaret Thatcher benoemd tot premier van Groot-Brittannië. Zij zou een lastige partner worden voor de christen-democratie waar het de Europese opbouw betrof, omdat ze het doel van de federale politiek niet deelde. Dit zou ze gedurende de jaren 80 voortdurend laten merken, soms ook zonder enige consideratie. Ze zou ook blijk geven van een grote standvastigheid tegenover Moskou en zou een trouwe bondgenoot van Ronald Reagan zijn in de krachtmeting tussen de NAVO en de Sovjet-Unie rond de kwestie van de plaatsing van middellangeafstandsraketten.

Uiteindelijk kruisten de wegen van twee grote persoonlijkheden elkaar, die elkaar niet kenden: kardinaal Karol Joseph Wojtyla werd verkozen tot paus op 16 oktober 1978 onder de naam paus Johannes Paulus II, terwijl Jean Monnet op 16 maart 1979 op 91-jarige leeftijd overleed in zijn huis in Houjarray, 50 kilometer van Parijs. In dit huis hadden Jean Monnet en Robert Schuman het plan-Schuman van 9 mei 1950 besproken en vorm gegeven. Emilio Colombo stelde onmiddellijk voor namens het Europees Parlement een gebaar te maken met een grote symbolische betekenis: het huis werd door het Europees Parlement gekocht en zou vanaf dat moment een museum zijn waarin de herinnering aan een van de vaders van Europa werd bewaard.

In Rome begon met paus Johannes Paulus II een pontificaat waarvan de boodschap – ondersteund door handelend optreden – eraan zou bijdragen dat de toekomst van het continent zou veranderen wanneer, tien jaar later, de communistische regimes, die uit de gratie waren geraakt en geen macht meer hadden in Midden- en Oost-Europa, zouden vallen. Maar deze ontwikkelingen waren in die tijd nauwelijks voorstelbaar: de fractie en de EVP wachtten op de belangrijke dag: die van de verkiezingsuitslagen die in de negen landen van de Gemeenschap zouden worden verzameld en die op de late avond van zondag 10 juni 1979 bekend zouden worden.

Deel II

DE TIJD VAN DE BOUWERS
(1979-1994)

Hoofdstuk XIV

SAMENSTELLING VAN DE NIEUW GEKOZEN FRACTIE (JULI 1979)

De overwinning was enorm, maar tegelijkertijd teleurstellend. Hoe kwam dat? De CD-EVP-Fractie had met 32,8 miljoen stemmen – wat overeen kwam met 29,6% van de stemmen in de gehele Gemeenschap – de meerderheid behaald. Toch stond de fractie slechts op de tweede plaats in het nieuwe Parlement, met 108 parlementsleden, terwijl de Socialistische Fractie, met in totaal minder kiezers, namelijk 29,5 miljoen – oftewel 26,9% van de stemmen – 112 parlementsleden telde. Dit was eenvoudig te verklaren: de Britse parlementsleden waren verkozen met een meerderheid van stemmen in een procedure met één kandidaat per kieskring, waardoor het aantal keuzemogelijkheden binnen het electoraat fors toenam. Wie in zijn kieskring op de eerste plaats kwam, was de winnaar. Omdat de conservatieven in de meeste kieskringen een lichte voorsprong hadden op de Labourpartij, leverden ze in totaal 64 van de 81 kandidaten. Maar de conservatieven zouden geen deel uitmaken van de EVP-Fractie, en zo kon de Socialistische Fractie, waarvan de 17 Labourafgevaardigden deel uitmaakten, de eerste plaats innemen.

Desondanks stak de CD-EVP-Fractie haar tevredenheid niet onder stoelen of banken. Twee van haar leiders hadden in hun land een uitzonderlijk hoog aantal stemmen behaald: de christen-democratische lijsttrekkers Leo Tindemans in België, met 983.600 voorkeursstemmen en Emilio Colombo in Italië, met 860.000 stemmen, waren met overweldigende meerderheid verkozen.

De CDU-CSU kreeg in Duitsland 49,2% van de stemmen, de DCI in Italië 36,5%, het CDA in Nederland 35,6%, de CSV in Luxemburg 36% en Fine Gael in Ierland 33%. De situatie in Frankrijk was gecompliceerder: de door Simone Veil aangevoerde 'Union pour la France en Europe', waarin de christen-democraten van de CDS en de liberalen van de UDF waren vertegenwoordigd, behaalden een hoog percentage stemmen: 27,5%, waarmee deze partij het andere deel van de meerderheid – de

door Jacques Chirac aangevoerde lijst met de naam 'La défense des intérêts de la France en Europe' – ver achter zich liet. Dit was een bittere nederlaag voor de eurosceptische lijst van het RPR in die tijd, die niet meer dan 15 parlamentsleden kon afvaardigen. De Fractie van Europese Democraten voor de Vooruitgang vertegenwoordigde slechts 5% van de gekozen parlamentsleden tegen 8% van het niet-gekozen Parlement. De parlamentsleden van Simone Veil waren verdeeld in 9 leden voor de CD-EVP-Fractie en 17 leden die zitting namen in de Liberale Fractie.

De resultaten in Duitsland waren een complete verrassing voor de regeringscoalitie SPD-FDP onder leiding van Helmut Schmidt, die niet had gerekend op een dergelijke opmars van de christen-democraten: 42 parlamentsleden van de CDU-CSU tegen 35 van de SPD en 4 van de FDP. Duitsland nam een belangrijke beslissing, die voor een deel de oorzaak zou worden van de voortdurende invloed die de Duitse vertegenwoordigers in het Parlement uitoefenden in de achtereenvolgende zittingsperiodes: het verbod op het dubbele mandaat met een nationale zetel vanaf 1980, met uitzondering van Willy Brandt voor de SPD en Hans Katzer voor de CDU.

De enorme verkiezingsopkomst (70% bij de Zes en – veel minder overtuigend – 30% in Groot-Brittannië) gaf aan dat de publieke opinie belangstelling had voor de opbouw van Europa en voor deze nieuwe vorm van democratie die mogelijk werd dankzij de rechtstreekse verkiezingen. Leo Tindemans nam als voorzitter van de EVP notie van dit positieve signaal van de kiezers: 'Wij dragen de zware verantwoordelijkheid om dit Parlement waar te maken, het geloofwaardig te laten zijn en te voldoen aan de verwachtingen van hen die op ons gestemd hebben. We kunnen niet straffeloos 180 miljoen kiezers mobiliseren en vervolgens constateren dat het Parlement niet bij machte of niet in staat is meer bevoegdheden te verkrijgen en zich niet verplicht voelt de door de kiezers ingeslagen weg te volgen.'¹⁸⁶

Het was indrukwekkend om op maandag 29 juli om 16.30 uur de eerste vergadering bij te wonen van de fractie, die bijeenkwam in Luxemburg. Het voorzitterschap werd toegekend aan nestor Guido Gonella. Hij was een van de grondleggers van de Italiaanse christen-democratie en partner van Alcide De Gasperi. Tijdens de oorlog had hij *Il Popolo* opgericht, dat het blad van de christen-democraten zou worden. Hij was verschillende malen minister en was in 1978 presidentskandidaat voor de republiek.

De voorzitter onderstreepte het historische belang van deze eerste vergadering van de gekozen fractie. Hij kondigde aan dat Egon Klepsch, vertrekkend voorzitter, herkiesbaar was. Er werd tot stemming over-

gegaan. Egon Klepsch werd vrijwel unaniem verkozen: met 96 van de 99 uitgebrachte stemmen, tegen 3 blanco stemmen. Ook de twee vertrekkende vicevoorzitters werden herkozen: Willem Vergeer, die door de Nederlandse delegatie was voorgedragen en Maria Luisa Cassanmagnago Cerretti, die door de Italiaanse delegatie was voorgedragen, kregen 85 van de 91 stemmen, tegen 4 blanco stemmen. De fractie had ervoor gekozen deze nieuwe fase in haar ontwikkeling te beginnen met continuïteit en ervaring van oudgedienden. In diezelfde tijd had de fractie een beslissing genomen die deze nieuwe stap in de ontwikkeling symboliseerde. Op 17 juli 1979 veranderde ze haar naam. De Christen-Democratische Fractie (Fractie van de Europese Volkspartij) werd de Fractie van de Europese Volkspartij (christen-democraten), weer een stap in de richting van de secularisatie van de centrumrechtse familie.

Al tijdens de eerste bijeenkomsten maakte iedereen kennis met zijn buurman. De parlementsleden zaten in de fractiezaal op alfabetische volgorde, waardoor de verschillende nationaliteiten door elkaar zaten.

De indrukwekkende Duitse delegatie

De Duitse delegatie was met tweeënveertig leden de meest indrukwekkende. Grote namen herinnerden aan de geschiedenis van Europa van de afgelopen eeuwen: Otto von Habsburg, afgevaardigde op de lijst van de CSU in Beieren, zoon van Karel I – keizer van Oostenrijk, koning van Hongarije, Bohemen en Kroatië – en van Zita van Bourbon-Parma. Otto von Habsburg werd als kroonprins in 1916 zelf benoemd tot keizer van Oostenrijk-Hongarije. In 1918, na de val van het rijk, werd hij naar Zwitserland verbannen, en daarna naar Madeira, Spanje en tot slot België, waar hij tot 1939 verbleef. Pas in 1966 mocht hij terugkeren naar Oostenrijk. Enkele fractieleden, waaronder de Fransman Olivier d’Ormesson, zelf afkomstig uit een vermaarde familie van de ambtsadel, spraken hem aan met de titel ‘Monseigneur’. Maar Otto von Habsburg presenteerde zichzelf vooral als Europeaan en als politiek voorvechter van de democratie en van het grote Europa. Hij sprak bewonderenswaardig goed Italiaans, Spaans, Engels, Portugees en Frans, nog afgezien van zijn twee moedertalen, Duits en Hongaars. Een parlements lid vertelde de volgende anekdote: Op een avond vroeg hij Otto von Habsburg een dag voor een voetbalwedstrijd Oostenrijk-Hongarije, wat de uitslag volgens hem zou worden. Hij reageerde: ‘Tegen wie?’ Otto von Habsburg had een treffend gevoel voor meertalige humor, was een verwoed verdediger van de rechten van volken, een standvastig tegenstander van het communisme en voorzitter van

de pan-Europese beweging – en als zodanig zeer goed op de hoogte van de politieke veranderingen in Midden-Europa; hij was een van de grootheden van de fractie. Hij maakte twintig jaar lang deel uit van de fractie, tot 1999, en ontving – tot nu toe als enige – de titel ‘erelid’. Door zijn positie als coördinator van de Politieke Commissie ging zijn gezag verder dan de EVP-Fractie en strekte zich uit tot de gehele centrumrechtse meerderheid in het Parlement. Toen hij ter gelegenheid van zijn 95e verjaardag op 13 november 2007 werd ontvangen bij de fractie in Straatsburg, kreeg hij van alle aanwezige parlementsleden een eerbetoon.

De Duitse delegatie kende ook andere sterke persoonlijkheden, zoals Kai-Uwe von Hassel, voormalig president van Sleeswijk-Holstein, minister van defensie en voorzitter van de Bondsdag. Als voorzitter van de EUCD droeg Kai-Uwe von Hassel bij aan het ondersteunen van de christen-democratische partijen in de Zuid-Europese landen. Om die reden werd hij Malta uitgezet door de nogal lichtgeraakte en weinig democratische socialistische minister-president van die tijd, Dom Mintoff. Hij bracht verschillende malen een bezoek aan Turkije om te helpen bij de wederopbouw van de parlementaire democratie.

Philipp von Bismarck, de neef van de ‘IJzeren kanselier’, maakte tien jaar lang deel uit van de Economische Commissie van het Parlement en was vertegenwoordiger van de Duitse Kamer van Koophandel. Hij maakte indruk door zijn voorkomen als Pruisische aristocraat, een kant die verzacht werd door zijn extreme hoffelijkheid jegens iedereen.

Maar wat voor de Duitse delegatie het belangrijkste was, was te laten zien dat haar leden competent en toegewijd waren. Een groot aantal leden was niet voldoende om zeker te zijn van politieke invloed, maar door de dagelijkse aanwezigheid in de fractie en in commissies was het gemakkelijker zich te specialiseren en kregen gekozen en enkele malen herkozen parlementariërs de mogelijkheid binnen de fractie een solide carrière op te bouwen. Zo zouden van deze nieuwe generatie Duitse afgevaardigden die sinds 1979 zitting hadden in het Parlement, vier mensen zonder onderbreking tot 2009 – dus dertig jaar lang – Parlementsleden blijven: Hans-Gert Pöttering, Karl von Wogau, Ingo Friedrich en Elmar Brok (aangetreden in 1980). Twee anderen zouden vijftien jaar lang zitting hebben in het Parlement: Ursula Schleicher en Hans-August Lückner. Vijf parlementsleden zouden twintig jaar blijven: Siegbert Alber, Otto von Habsburg, Marlene Lenz, Kurt Malangré en Günter Rinsche. Een dergelijke vastigheid en persoonlijke investering verklaarden waarom sommige van deze nieuwe afgevaardigden in het Parlement een carrière op hoog niveau doorliepen: Egon Klepsch zou twaalf jaar lang fractievoorzitter zijn en daarna Voorzitter van het

Parlement worden. Ook Hans-Gert Pöttering volgde met zijn constante weg naar de top een exemplarisch traject. Hij begon als lid van de Commissie regionaal beleid en was in de loop van de volgende zittingsperiodes voorzitter van de Subcommissie veiligheid en defensie, vicevoorzitter van de fractie, fractievoorzitter en tot slot Voorzitter van het Europees Parlement. Ingo Friedrich zou vicevoorzitter van het Europees Parlement worden, net als Siegbert Alber en Ursula Schleicher. Karl von Wogau begon als zeer actief parlementslid in de Economische Commissie en werd hier later voorzitter van. Daarna ging hij zich bezighouden met defensiekwesties als voorzitter van de Subcommissie veiligheid en defensie. Elmar Brok nam verschillende verantwoordelijkheden op zich, en dit leidde ertoe dat hij voorzitter werd van de Commissie buitenlandse zaken en werd voorgedragen als vertegenwoordiger van het Parlement in het begintraject van het merendeel van de onderhandelingen over nieuwe verdragen: Maastricht, Amsterdam, Nice en later de Europese Constitutionele Conventie. Wie nog aan deze lijst moet worden toegevoegd is Marlene Lenz, die gedurende twintig jaar lid van de fractie was en zeer actief in de Commissie rechten van de vrouw, waarvan ze tevens voorzitter was. Ze had van haar vader, voormalig staatssecretaris onder Konrad Adenauer, de politieke en Europese liefde geërfd, net als haar broer Carl Otto Lenz, voormalig secretaris-generaal van de Christen-Democratische Fractie in het Europees Parlement en lange tijd lid van de Bondsdag.

Kurt Malangré, burgemeester van Aix-la-Chapelle, was eveneens gedurende vier zittingsperiodes lid van het Parlement. Dat gold ook voor Günter Rinsche. Hij was voormalig lid van de Bondsdag, een hoge leidinggevende bij de Adenauerstichting en nauw verwant met bondskanselier Helmut Kohl, met wie hij de grote betrokkenheid bij Europa deelde. Daarnaast was hij lange tijd hoofd van de Duitse delegatie. Zijn morele gezag en evenwichtigheid maakten van hem een gezaghebbend partner die werd gerespecteerd door de andere delegaties. Tot slot waren er nog vier Duitse parlementsliden die in 1979 waren verkozen en die in de jaren daarna sleutelfiguren zouden zijn: Horst Langes was onbetwistbaar de ‘begrotingsman van de fractie’ – zo deed hij zich gelden in de interne werkgroepen en in de Begrotingscommissie, waarvan hij vanaf 1979 woordvoerder was. Horst Langes was een van die parlementsliden bij wie het werk niet afgemeten kon worden. Hij hield van lange vergaderingen van de ‘BUDG’, de Begrotingscommissie, zelfs van nachtelijke vergaderingen, waarin hij ieder amendement door de zeefmachine haalde en de opeenvolgende begrotingsjaren een machtig en onomkeerbaar mechanisme werden. Horst Langes had op grond hiervan daadwerkelijke macht verworven. De parlementsliden van de

andere commissies wisten dit en wendden zich vaak tot hem om zich te verzekeren van de steun van de EVP-Fractie voor hun amendement tijdens de stemming over de begroting. Horst Langes moest deze ruime macht echter delen met een andere 'coryfee' op het gebied van het begrotingsbeleid: Heinrich Aigner uit Beieren, lid van het Europees Parlement sinds 1961 en voorzitter van de Subcommissie voor begrotingscontrole van de niet-gekozen Assemblee. Heinrich Aigner kreeg voor elkaar dat deze subcommissie een volwaardige commissie werd, de Commissie begrotingscontrole, 'CONT', waarvan hij in 1979 voorzitter werd. Hij bekleedde deze post tot aan zijn overlijden in maart 1988. Tot het einde van de zittingsperiode werd hij vervangen door de coördinator, Konrad Schön.

Ter aanvulling van deze lijst met persoonsbeschrijvingen van de Duitse delegatie die in de eerste drie zittingsperioden een rol van betekenis speelden binnen de fractie, moeten nog ten minste drie namen worden genoemd: Rudolf Luster, jurist uit Berlijn, een beminnelijke, opgewekte man die voor zijn stad Berlijn zitting had in het Parlement sinds 1978. Hij zou tot 1994 lid blijven en voorafgaand aan Günter Rinsche voorzitter van de Duitse delegatie zijn. Vanuit zijn federalistische overtuiging droeg hij bij aan het opstellen van een ontwerp van een federale grondwet, dat hij namens de fractie indiende bij de Commissie institutionele zaken van het Parlement. Op zijn initiatief kwam de fractie enkele malen bijeen in Berlijn om haar solidariteit te betuigen met de slachtoffers van de Muur. Reinhold Bocklet was afkomstig uit Beieren en hield zich in de tijd dat hij deel uitmaakte van de fractie, van 1979 tot 1993, bezig met twee belangrijke dossiers: landbouw en een uniforme verkiezingswet. Vanwege zijn competenties verliet hij in 1993 de fractie om een ministerspost te bekleden in de regering van Beieren. Tot slot moet Bernhard Sälzer genoemd worden, een invloedrijke man in de Duitse delegatie, die eerst deel uitmaakte van de Commissie voor energie en onderzoek. Hij leidde voor Egon Klepsch gevoelige missies naar Zuid-Europese landen die nauw verwant waren aan de christendemocratie. In 1992 werd hij vicevoorzitter van de fractie – op dat moment was Leo Tindemans fractievoorzitter – maar overleed in december 1993 ten gevolge van een auto-ongeluk. Hij werd in deze functie tot het einde van de zittingsperiode vervangen door Horst Langes.

De Italiaanse delegatie, de andere 'grote'

De Italiaanse delegatie was met dertig leden de andere grote delegatie van de EVP-Fractie. Een van de leden was Emilio Colombo,

vertrekkend Voorzitter van het Parlement, die in juli 1979 was verkozen tot voorzitter van de Politieke Commissie. Enkele maanden na zijn verkiezing werd er opnieuw een beroep op hem gedaan om een centrale rol te spelen in de Italiaanse en Europese politiek. Hij werd in maart 1980 benoemd tot minister van Buitenlandse Zaken en nam in november 1981 samen met zijn Duitse collega Hans-Dietrich Genscher een initiatief dat het begin zou worden van de Europese Akte, de eerste substantiële vernieuwing van de opbouw van Europa sinds de Verdragen van Rome. Emilio Colombo zou in 1989 in het Parlement terugkeren.

Een andere vooraanstaande persoon in de Italiaanse en internationale christen-democratie die zijn intrede deed in de fractie, was Mariano Rumor. Hij was in 1946 lid geworden van de Italiaanse constituerende vergadering en was vijfmaal voorzitter geweest van de Raad in zijn land, alsmede voorzitter van de Internationale Unie van christen-democraten. Mariano Rumor, net zo opgewekt, diplomatiek en welbespraakt als een Italiaanse kardinaal, volgde Emilio Colombo op als hoofd van de Politieke Commissie. Deze man van onderhandelingen en compromissen schitterde in deze functie, die door de Italiaanse christen-democraten werd beschouwd als de nobele functie bij uitstek in een parlement, en zeker in het Europees Parlement, de plaats waar alle zaken rond internationale politiek samenkwamen.

Diverse vertrekkende parlementsleden zouden in het nieuw verkozen Parlement opnieuw een zetel krijgen. Een van hen was Dario Antoniozzi, lid van het Parlement van 1972 tot 1976 en enkele malen minister; tot 1989 maakte hij deel uit van de fractie. Hij was een breedvoerig spreker en zeer gehecht aan levendigheid in de Europese Volkspartij, waarvan hij vicevoorzitter was. Hij was een actief lid van de Italiaanse delegatie en werd daar woordvoerder van. Zijn zoon Alfredo Antoniozzi nam de politieke fakkel over en werd lid van de EVP-Fractie in 2004, als afgevaardigde van de Forza Italia. Mario Pedini, ook een voormalig minister, die blijk had gegeven van gezag op het gebied van wetenschap en cultuur in het voorgaande Parlement, werd in 1979 verkozen tot voorzitter van de Commissie jeugd, cultuur, onderwijs, voorlichting en sport. Hij verliet het Europees Parlement in 1984, na een ambtstermijn van vijftien jaar. Giosuè Ligios, die sinds 1972 een van de inspirerende krachten van de Christen-Democratische Fractie was geweest op het gebied van landbouw, werd in 1979 vicevoorzitter van zijn meest geliefde commissie. Andere Italiaanse parlementsleden die de belangen van het electoraat uit de plattelandsgebieden en de agroalimentaire activiteiten vertegenwoordigden, Alfredo Diana en Roberto Costanzo, schreven zich in voor deze commissie. Beiden waren gezaghebbend en werden gerespecteerd in hun delegatie. Ook

de Duitssprekende Joachim Dalsass uit de provincie Zuid-Tirol schreef zich in; hij was tot 1994 vertegenwoordiger van deze provincie.

Giovanni Bersani was een van de meest vertrouwde en trouwe personen in de christen-democratische EVP-Fractie, waarin hij gedurende negenentwintig jaar zitting had, van 1960 tot 1989. Zijn belangstelling ging in eerste instantie uit naar sociale vraagstukken, waarbij hij zich als voormalig leider van de Italiaanse christelijke vakbond nauw betrokken voelde. Maar de meeste energie stak hij misschien wel in het bevorderen van de betrekkingen tussen Europa en Afrika. Hij was medevoorzitter van de Paritaire Vergadering van de Overeenkomst van Lomé, van 1977 tot 1979, en vicevoorzitter van de Commissie ontwikkelingssamenwerking. Hij bracht verschillende malen een bezoek aan Afrika, waar hij duurzame persoonlijke contacten legde met Afrikanen die ter plaatse – soms met gevaar voor eigen leven en zonder veel succes – probeerden te werken aan de ontwikkeling van een democratie. Samen met de Nederlandse vicevoorzitter Willem Vergeer zou hij aan de oorsprong staan van de Afrikaanse Stichting die de fractie in september 1981 zou oprichten om de jonge leiders een gezicht te geven en te helpen de christen-democratie in een paar landen van de grond te krijgen.

Maria Luisa Cassanmagnago Cerretti, sinds 1976 afgevaardigde uit Milaan, werd door de Italiaanse delegatie opnieuw aangewezen om de functie van vicevoorzitter van de fractie te vervullen. Deze Milanese, die dicht bij de arbeidersklasse stond, was een vrouw van overvloedige gebaren en dito woorden. Ze maakte tot 1994 onafgebroken deel uit van de fractie. Ze was vicevoorzitter van het Europees Parlement en vervolgens voorzitter van de Politieke Commissie.

De ambtstermijn van Pietro Adonnino duurde slechts van 1979 tot 1984. Ook deze bloemrijke advocaat was een goede spreker. Hij was gewoon lid van de Begrotingscommissie, maar zou bekend worden toen hij op 26 juni 1984 door de Europese Raad van Fontainebleau werd benoemd tot voorzitter van het Comité 'Europa van de burgers', dat was belast met het voorstellen van concrete maatregelen om beter aan de burgers van de Gemeenschap duidelijk te maken wat de voordelen van de opbouw van Europa waren en waarom het noodzakelijk was hiermee door te gaan. Het rapport-Adonnino werd ingediend met twee andere documenten die zouden leiden tot het bijeenroepen van een Intergouvernementele Conferentie op de Europese Raad van Milaan van 28 en 29 juni 1985.

Tot slot was er in de Italiaanse delegatie een man uit Napels met een grote Europese overtuiging, Paolo Barbi. Hij werd geboren in 1919 en was een geweldige spreker met een grote voorliefde voor de klassieke

cultuur. Hij paste uitstekend in de traditie van een federalistische en progressieve christen-democratie. Hij zou de enige Italiaan zijn die fractievoorzitter werd, toen Egon Klepsch in januari 1982 van deze functie afzag om zich kandidaat te stellen voor het voorzitterschap van het Parlement. De door Paolo Barbi voorgezeten fractievergaderingen zijn gedenkwaardig. Bepaalde bijeenkomsten aan het einde van de dag in Straatsburg zouden aanleiding geven tot vurige debatten. De krachtige stem van de voorzitter resoneerde in de zaal. Hij had geen microfoon nodig om zich verstaanbaar te maken, zo leek het. Andere leden van de Italiaanse delegatie brachten hun overtuiging al even energiek naar voren. Sommigen verlieten druk gebarend de zaal. De volgende dag zaten allen weer als goede vrienden bijeen... Paolo Barbi stond zeer positief tegenover het plan van een federaal Europa. In 1984 verliet hij het Parlement, maar hij bleef zeer actief binnen de Italiaanse delegatie van de EVP. Hij zag met lede ogen aan hoe zijn partij vanaf 1992 terugviel en liet blijken teleurgesteld te zijn in wat hij 'de tactische regressie' van de EVP in de daaropvolgende jaren noemde: het verlies van de christen-democratische en Europa-gerichte identiteit, alsmede de uitbreiding van de EVP met de conservatieven.^a

Sterke persoonlijkheden in de Belgische, Franse, Nederlandse, Ierse en Luxemburgse delegaties

De zevenendertig andere afgevaardigden in de fractie waren verdeeld over vijf delegaties, waarvan er drie ongeveer evenveel leden hadden: Nederland 10, België 10 en Frankrijk 9. De Ierse delegatie had 4 leden en de Luxemburgse 3.

De Belgische en Nederlandse parlementsleden gaven blijk van een grote toewijding die niet alleen te verklaren viel door het feit dat beide landen geografisch dicht bij de werkplekken van het Parlement lagen. De christen-democratische partijen in de Benelux-landen waren van oudsher pro-Europees, een positie die ze al vanaf het begin van de opbouw van Europa hadden. Ze hadden het idee dat een dergelijke betrokkenheid een garantie was dat de oorlogen waaronder hun bevolking en hun grondgebied flink geleden hadden niet meer zouden terugkomen. Ze beschouwden een supranationaal Europa ook als tegengif tegen de neiging tot opperheerschappij van de grote landen.

De *primus inter pares* Leo Tindemans heeft, dankzij het grote aantal voorkeursstemmen dat op hem was uitgebracht, een bijdrage geleverd aan het succes van de lijst van zijn partij, de Vlaamse CVP. De

---

^a Gesprek met Paolo Barbi in Brussel op 4 februari 2004.

voorzitter van de EVP verliet de fractie in december 1981, samen met zijn landgenoot Paul de Keersmaeker om zitting te nemen in de Belgische regering, en daar een portefeuille te vinden die paste bij zijn capaciteiten: die van minister van Buitenlandse Zaken. In 1989 keerde hij in de fractie terug en in januari 1992 werd hij fractievoorzitter.

Twee andere Belgische parlementsleden maakten langdurig deel uit van de EVP-Fractie, elk met een eigen stijl. Fernand Herman, voormalig minister van Economische Zaken, gekozen parlements lid uit Brussel zelf, was een eigenzinnige man, een briljant en gepassioneerd spreker en een ware kruisvaarder van Europa. Gedurende de hele periode van twintig jaar dat hij deel uitmaakte van de fractie, van 1979 tot 1999, blonk hij standvastig uit in het verdedigen van twee complementaire visies: die van een economisch en monetair Europa en die van een politiek Europa. Telkens wanneer er in de fractie een fundamentele discussie over beleidskeuzes plaatsvond, verdedigde Fernand Herman onvermoeibaar de communautaire benadering, waarin het stelsel van een onafhankelijke Commissie, een democratisch Parlement en een Raad waarin met gewone meerderheid gestemd werd centraal stonden. Als rapporteur van de Commissie institutionele zaken voor een grondwet aarzelde Fernand Herman niet de strijd aan de basis aan te gaan en de eurosceptici aan te vallen, soms zonder enige consideratie, maar altijd met de gave zijn standpunt helder uiteen te zetten en deze te willen delen.

In een totaal andere stijl bekleedde zijn landgenoot Lambert Croux, afkomstig uit het Vlaamse Limburg, serieus en op systematische wijze zijn functie van voorzitter van werkgroep A, die binnen de fractie de politieke en institutionele activiteiten coördineerde. Hij was ook vicevoorzitter van de fractie van 1987 tot 1989 en eindigde zijn tweede en laatste ambtstermijn in het Parlement op die post. Hij was rapporteur van de fractie bij de onderhandelingen over de Europese Akte en kwam naar voren als een gematigd voorstander van het stap voor stap verkrijgen van meer macht voor het Europees Parlement.

Ook de Nederlanders waren toegewijd en bekwaam. Hanja Maij-Weggen vervulde in totaal vier ambtstermijnen, van 1979 tot 1989 en vervolgens, na een onderbreking waarin ze minister was in de CDA-regering van Ruud Lubbers, van 1994 tot 2004. Hanja Maij-Weggen, van oorsprong verpleegkundige, was vijfendertig jaar oud toen ze in 1979 werd verkozen. Ze was lid van de Commissie milieubeheer en werd al gauw zeer populair in Nederland doordat ze sterke belangengroepen van jagers op jonge zeehonden op het Canadese noordelijk halfrond aanpakte. Nadat ze had gezorgd voor een stevige campagne in Europa, liet Hanja Maij-Weggen in maart 1982 door het Europees Parlement

een resolutie vaststellen over de ‘communautaire handel in zeehondenproducten’, waardoor het gemakkelijker werd een Europees standpunt in te nemen over de beperking van de import van bont. Toen ze in 1994 in de fractie terugkeerde werd ze vicevoorzitter van de fractie en leider van de Nederlandse delegatie, en breidde ze haar werkveld uit tot sociale en institutionele zaken.

Twee andere Nederlandse parlementsleden werden voor drie zittingsperioden gekozen, van 1979 tot 1994: Bouke Beumer verdiende zijn sporen in de Commissie economische en monetaire zaken. Door zijn serieuze manier van werken en zijn gereserveerde houding werd hij door zijn collega's gewaardeerd. Hij was voorzitter van de Commissie jeugd en cultuur van 1982 tot 1984 en vervolgens leider van de Nederlandse delegatie van de fractie. De passie van Jean Penders lag bij internationaal beleid en Europese veiligheid. Als lid van de Politieke Commissie was hij rapporteur bij de kwestie in het Midden-Oosten en bij andere thema's rond politieke samenwerking. Jean Penders was altijd zeer actief en goed op de hoogte van wat er speelde, en vormde met Otto von Habsburg een team van in temperament en politieke richting elkaar aanvullende personen dat binnen de Politieke Commissie doeltreffend optrad. Tot slot waren er twee parlementariërs, – niet-gekozen leden van het Parlement: Harry Notenboom, die vanaf 1971 in de Begrotingscommissie schitterde door zijn progressieve strijd om bevoegdheden en procedures van het Europees Parlement, en Willem Vergeer, vicevoorzitter en belast met internationale betrekkingen, die namens de fractie een groot aantal dienstreizen naar Afrika en andere continenten heeft gemaakt.

Nicolas Estgen werd in diezelfde periode van 1979 tot 1994 verkozen en herkozen namens het Groothertogdom Luxemburg. Hij hield de belangen van zijn land in de gaten, in het bijzonder ten aanzien van de zetelkwestie. Hij werd voor de periode van 1982 tot 1984 verkozen als vicevoorzitter van het Europees Parlement.

De Franse delegatie telde negen leden uit de samengestelde christen-democratische partij UDF. Jean Lecanuet, voorzitter van zowel de UDF als de CDS, was sinds 1960 de belichaming van de Europese politieke middenkoers in Frankrijk. Later zou hij een van de eersten zijn die in Valéry Giscard d'Estaing de moderne woordvoerder van deze politieke richting zag. Hij was senator en burgemeester van Rouen; zijn vele ambten beletten deze briljante spreker, deze ontwikkelde man, die filosofie had gestudeerd, enigszins zijn plaats in het Parlement en de fractie ten volle in te nemen.

Jean Seitlinger, afgevaardigde uit het Moezelgebied sinds 1956, voormalig partner van Robert Schuman, secretaris-generaal van de EVP,

was een trouwe aanhanger van de christen-democratie, evenals André Diligent, senator in het noorden en secretaris-generaal van de CDS en Maurice-René Simonnet, voormalig MRP-minister, die penningmeester en vicevoorzitter van de fractie zou worden.

Met Louise Moreau, een van de weinige vrouwen in de EVP-Fractie^a, voormalig verzetsstrijdster die in het bezette Frankrijk was gearachtureerd, parlamentslid en burgemeester van Mandelieu-la-Napoule, waar de fractie haar studiedagen hield, vormden de Franse leden een team dat zich bovenal herkende in de historische persoon van Pierre Pflimlin, die ook in hun midden zetelde. Hij was burgemeester van Straatsburg sinds 1959 en was geboren in 1907. Deze Elzasser in hart en nieren wijdde al zijn energie en grote talenten aan de Europese zaak en aan de Frans-Duitse verzoening. Pierre Pflimlin was zowel in het Duits als in het Frans een uitstekend spreker en had, toen hij in het Europees Parlement werd gekozen, al een uitzonderlijk betekenisvolle en succesvolle carrière achter zich liggen. Hij was voorzitter van de Raad geweest en minister in de Vierde Republiek, en maakte deel uit van de regering van Generaal de Gaulle, maar offerde zijn nationale carrière in 1962 op om te pleiten voor zijn Europese overtuiging. Hij was lid van het niet-gekozen Europees Parlement en voorzitter van de Raad van Europa, en zou vicevoorzitter van het Europees Parlement zijn van 1979 tot 1984.

In de fractie werd hij unaniem gewaardeerd, wat de Duitse delegatie ertoe bracht hem in juli 1984 voor te dragen voor het voorzitterschap van het Europees Parlement. Met zijn verkiezing begon een nieuw hoofdstuk in het leven van deze man van de grenzen, die zijn functie op gezaghebbende wijze en met enthousiasme bekleedde tot januari 1987.

Tot slot moet, om deze – noodzakelijkerwijze verkorte – lijst persoonsbeschrijvingen van mannen en vrouwen die zitting hebben gehad in de EVP-Fractie af te sluiten, de naam nog genoemd worden van de Ier John Joseph McCartin die, zonder onderbreking, van 1979 tot 2004 nauwgezet zijn werk heeft gedaan in de Commissie landbouw en initiatieven heeft genomen die bijdroegen aan de vrede in en de ontwikkeling van Noord-Ierland. Toen John Joseph McCartin op 7 juli 2004 de fractie verliet – hij was op dat moment vicevoorzitter – kreeg hij tijdens een ceremonie in Boedapest door voorzitter Hans-Gert Pöttering de Robert Schuman-medaille opgespeld.

---

^a In deze zittingsperiode hebben acht vrouwen deel uitgemaakt van de EVP-Fractie: Hanna Walz, Marlene Lenz, Renate-Charlotte Rabbethge en Ursula Schleicher voor de Duitse delegatie; Maria Luisa Cassanmagnago Cerretti en Paola Gaiotti De Biase voor de Italiaanse delegatie; Louise Moreau voor de Franse delegatie en Hanja Maij-Weggen voor Nederland.

Hoofdstuk XV

HET POLITIEKE LEVEN EN DE STRUCTUUR VAN DE FRACTIE TIJDENS DE EERSTE ZITTINGSPERIODE (1979-1984)

Egon Klepsch zou de ‘aanvoerder’ worden in de overgang van de oude, niet-gekozen fractie naar de fractie van 1979. Van de 107 parlementsleden waren er slechts 27 afkomstig uit het voormalige Parlement. Er moest vernieuwing plaatsvinden in de structuur van de fractie en de werkwijze moest worden veranderd en aangepast aan de nieuwe taken en het nieuwe ritme van het Parlement. Om te beginnen moest ervoor worden gezorgd dat ieder parlements lid een zetel als gewoon lid en een zetel als plaatsvervangend lid had in een van de vijftien parlementaire commissies. Vier van deze commissies werden voorgezeten door een lid van de EVP: Mariano Rumor voor de Politieke Commissie, Hanna Walz voor de Commissie voor energie en onderzoek, de Nederlander Frans van der Gun voor de Commissie sociale zaken en werkgelegenheid en Heinrich Aigner voor de Commissie CONT. De fractie leverde daarnaast overigens de vicevoorzitters van alle andere commissies en de voorzitters van aan groot aantal interparlementaire delegaties met landen buiten de EEG.

Egon Klepsch behield de structuur van de werkgroepen A (politiek), B (economie) en C (begroting), waarin leden van verschillende commissies bijeenkwamen om voor ieder rapport plenaire debatten voor te bereiden, met amendementen te komen en een voorstel te doen voor een sprekerslijst. Werkgroep A werd voorgezeten door Maria Luisa Cassanmagnago Cerretti, werkgroep B door Egon Klepsch zelf en werkgroep C door Willem Vergeer. Iedere voorzitter werd ondersteund door een coördinator: Giosuè Ligios voor werkgroep A, Siegbert Alber voor werkgroep B en Sjouke Jonker voor werkgroep C.

Uitbreiding van het secretariaat en het behoud van het supranationale karakter ervan: de taak van Giampaolo Bettamio

Het was van het grootste belang het secretariaat uit te breiden. In de begroting van het Parlement was voor de boekjaren 1980 en 1981 een aanzienlijke verhoging van het aantal personeelsleden voor de politieke groeperingen opgenomen vanwege de verdubbeling van het aantal leden sinds de verkiezingen. Daarom werd in december 1979, en ook in februari 1980, besloten het personeel een status te geven en de regels te formuleren voor het functioneren van het secretariaat. Dit werd gestructureerd. Er werden verschillende diensten opgericht: het centrale secretariaat, de parlementaire werkgroepen, de persdienst en de documentatiedienst.

Giampaolo Bettamio werd belast met deze reorganisatie. Egon Klepsch volgde de personeelszaken van zeer dichtbij, maar had er vertrouwen in dat zijn 40-jarige secretaris-generaal de beslissingen van het presidium ten uitvoer kon leggen. Giampaolo Bettamio was in 1973 bij de fractie gekomen, na zijn universitaire studie in Bologna, waar hij vandaan kwam. Hij was naar Brussel gekomen om de vakpers van de Italiaanse Kamer van Koophandel te vertegenwoordigen. Omdat hij dicht bij de DCI stond, werd hij door Alfred Bertrand en Hans-August Lücker gecoöpteerd om te zorgen voor de eerste externe betrekkingen van de fractie. In 1976 volgde hij Alfredo De Poi op. Hij had voldoende tijd om met Egon Klepsch de werkgrelatie op te bouwen die noodzakelijk was voor een goede samenwerking tussen een Duitse methodische en directe voorzitter en een Italiaanse fantasierijke en diplomatieke secretaris-generaal. De twee heren communiceerden in het Engels en begrepen elkaar voldoende om zonder merkbare strubbelingen te kunnen samenwerken van 1977 tot 1982 en van 1984 tot 1986.^a Giampaolo Bettamio werd ook van 1982 tot 1984 onder voorzitterschap van Paolo Barbi in zijn functie bekrachtigd.

In september 1980 presenteerde de secretaris-generaal aan het Bureau van de fractie het organigram voor 1981. Meer dan twintig

---

a Giampaolo Bettamio, in februari 1986 benoemd tot directeur van het Europees Parlement, trad toe tot het kabinet van Egon Klepsch in 1992, toen deze Voorzitter van het Europees Parlement werd. Na het succes van Silvio Berlusconi bij de Europese verkiezingen van juni 1994, werd Giampaolo Bettamio door de parlementsleden van de Forza Italia aangewezen om hen te helpen een nieuwe politieke groepering op te richten en het Secretariaat-generaal daarvan aan te voeren. Zo werd de voormalige secretaris-generaal van de CD-EVP-Fractie secretaris-generaal van de Fractie Forza Europa, een fractie die in juni 1998 op zou gaan in de EVP-Fractie. Giampaolo Bettamio werd verkozen tot senator van de Forza Italia en herkozen in de Italiaanse senaat in 2008.

administrateurs en evenveel secretarissen zouden in een paar maanden tijd worden aangenomen. Ze zouden vallen onder het statuut van de gemeenschappen en in een supranationale sfeer werkzaam zijn. Enkele delegaties probeerden, tevergeefs, te komen met het voorstel voor een Commissie personeelszaken, die zou bestaan uit leden van iedere nationale delegatie en, onder andere, bevoegd zou zijn om personeel aan te werven. De voorzitter en de secretaris-generaal waren hiertegen. Zij kwamen met een alternatief voorstel: een gemengd comité van drie personeelsleden en drie parlementsleden dat zou optreden als toezichhoudende autoriteit. Maar het presidium van de fractie bleef als enige bevoegd om aan het bestuursbureau een voorstel te doen voor het aannemen van personeel na een selectieronde die geleidelijk aan gelijk getrokken zou worden met de interne procedures van het Parlement. Fernand Herman werd belast met het opstellen van het personeelsstatuut dat korte tijd later zou worden aangenomen.

De EVP-Fractie moest er ook voor zorgen dat het resultaat voortaan gunstig zou zijn voor het personeel van het grootste gedeelte van de politieke fracties. Zoals Giampaolo Bettamio niet zonder trots formuleerde: 'Het statuut is ontstaan vanuit de noodzaak de afspraken op papier te zetten die het personeel en de parlementsleden met elkaar gemaakt hadden. De christen-democraten hebben deze formule doorgegeven aan de socialisten. Andersom zou logischer zijn geweest. Het was logischer als het initiatief zou zijn gekomen van de Socialistische Partij, de partij van de arbeiders. Maar nee, het kwam van ons.'^a

Zo verscheen in deze eerste maanden in de gebouwen van Luxemburg en Brussel een nieuwe generatie medewerkers, die was gekomen met de golf van de rechtstreekse verkiezingen, en een nieuwe dynamiek die hierdoor was ontstaan. Vanaf het einde van de jaren '80 bevonden de kantoren van de medewerkers in Brussel zich in de nieuwe gebouwen aan de Belliardstraat, midden in de Europese wijk. Op het eerste organigram van het secretariaat van de fractie, dat werd gepubliceerd in september 1981, stonden vierendertig vrouwelijke en tweeëntwintig mannelijke medewerkers met zeven verschillende nationaliteiten, die gemiddeld veel jonger waren dan de parlementsleden. Sommigen zouden een lange carrière binnen de fractie tegemoet gaan en anderen zouden na een selectieprocedure verder gaan in de administratieve hoek van het Parlement^b. Sommigen zouden het Parlement

---

^a Gesprek met Giampaolo Bettamio in Rome op 28 mei 2008.

^b Van de 56 personeelsleden die in 1981 op de lijst stonden, waren er in 2009 nog 18 werkzaam: Paolo Licandro, adjunct-secretaris-generaal, en Pascal Fontaine, bijzonder adviseur; Robert Fitzhenry, hoofd van de Persdienst, trots op zijn Ierse afkomst, altijd goed op de hoogte en met een zachtmoedige uitstraling; Béatrice Scarascia Mugnozza, hoofd

definitief verlaten om iets heel anders te gaan doen en anderen zouden binnen het bestuur van het Parlement werkzaam blijven, zoals Karl Colling, directeur Financiën, en Stefan Pfitzner, afdelingshoofd Buitenlandse Betrekkingen.

Een stabiel secretariaat, de continue factor binnen de fractie

De status van tijdelijk medewerker voor onbepaalde tijd gaf hun juridisch gezien niet de aanstelling of status van ambtenaar. In de praktijk kwam het maar heel zelden voor dat de fractie, na een kennisgeving, eenzijdig het contract van een van haar medewerkers opzegde zonder ernstige reden. Ambtenaren van de fractie werden aangeworven op grond van verschillende criteria: universitair opgeleid, vakbekwaamheid, talenkennis en passend bij de 'fractiecultuur'. In de loop der jaren is bij de vernieuwing van het personeel rekening gehouden met de nieuwe delegaties die tot de fractie toetraden. Er werd een nationale verdeelsleutel gebruikt waarbij rekening werd gehouden met wat het secretariaat aan personeel nodig had: vakkennis (informatica en boekhouding), geografische diversiteit en politieke representativiteit. Het werd wel erkend dat de wisselingen in het aantal fractieleden en hun verdeling in nationale delegaties – wisselingen die zich steeds voordeden nadat het Parlement opnieuw gekozen was – de werkzekerheid van de personeelsleden en het functioneren van het secretariaat niet te zeer mochten beïnvloeden. Zo waren enkele delegaties een tijdlang ondervertegenwoordigd terwijl tegelijkertijd het aantal personeelsleden van een andere nationaliteit, waarvan de leden tijdens de verkiezingen een enorme nederlaag hadden geleden, te hoog was. Het was de taak van de secretaris-generaal met zijn collega's van de andere fracties te onderhandelen over regelingen om personeel van de fracties te

---

van de Dienst betrekkingen met de nationale parlementen, die sinds de oprichting daarvan werkzaam was bij de Commissie constitutionele aangelegenheden en wier vader, Carlo Scarascia Mugnozza, een man van naam binnen de naoorlogse Italiaanse christendemocratie, fractielid en commissaris was geweest; Werner Krögel, leidinggevende van werkgroep C nadat hij lange tijd deel had uitgemaakt van de Commissie landbouw, waar zijn Beierse komaf hem goed van pas kwam; Arthur Hildebrandt, hoofd van de Dienst internationale betrekkingen, een onvermoeibaar wereldreiziger in de fractie, die in het kader van de missies met parlementsleden meer dan zestig landen in Afrika, Midden-Amerika en Azië heeft bezocht, waaronder Papoea en Samoa... Naast de vijf medewerksters die genoemd worden in de laatste voetnoot van hoofdstuk XII, is Michèle Melia sinds 1981 assistente van de leidinggevende van de Franstalige persdienst. Guy Korthout, lange tijd gedetacheerd naar de EVP, waarvan hij adjunct-secretaris-generaal was, Valeria Laurenti, Angela Kaladjis, Marilena Deriu, Fiona Kearns en Monique Pocket, medewerkers die waren aangeworven in de periode 1979-1981, waren in 2009 nog altijd actief binnen de fractie, net als Pascaline Raffegau, eerst in het kabinet van voorzitter Pierre Pflimlin en daarna in de fractie sinds 1985.

kunnen ‘vereffenen’ en daarbij rekening te houden met zowel dat wat de dienst nodig had als de persoonlijke omstandigheden van de medewerkers. Op deze wijze werd geprobeerd te zorgen voor relatieve zekerheid voor de ambtenaren van de fractie, wat in het algemeen belang van de fractie was. Het gevoel erbij te horen stimuleerde de toewijding en inzet van iedereen en droeg bij aan de kwaliteit van het werk van elk personeelslid bij het secretariaat. Zonder gemotiveerd en stabiel secretariaat zou het supranationale karakter van de fractie, dat voortkwam uit het vertrouwen tussen de parlementsleden en hun medewerkers, minder goed ontwikkeld zijn en minder goed presteren.

De vooruitstrevende weldaden van de nieuwe technologieën

Door de technologische vooruitgang die in de jaren 80 begon, waren de arbeidsomstandigheden van de parlementsleden en de ambtenaren verbeterd. Tijdens de plenaire vergadering in Straatsburg moesten de nog maar net verkozen parlementsleden het hoofd bieden aan de forse pogingen tot parlementaire uitpattingen onder leiding van de Italiaanse radicaal Marco Pannella. Hij had – om te verhinderen dat het nieuwe Reglement van het Europees Parlement, dat door Rudolf Luster was ingediend namens de Commissie reglement, in stemming zou worden gebracht – enkele duizenden amendementen ingediend die een voor een met opgeheven hand moesten worden onderdrukt. De technische dienst van het Parlement zorgde ervoor dat elektronisch stemmen mogelijk werd, waardoor de stemprocedure met ingang van 6 november 1979, de stemming over de begroting, kon worden versneld.

Op 3 oktober 1979 beschikte de fractie over haar eerste faxapparaat. Het zou nog drie jaar duren voordat men, in oktober 1982, op kleine schaal gebruik zou kunnen maken van tekstverwerkingsmachines. Wie herinnert zich niet dat medewerkers uren moesten steken in het uittypen van iedere tekstwijziging, ieder amendement dat gedurende de besprekingen werd aangebracht en waardoor de gehele tekst opnieuw moest worden getypt? Maar de echte informaticarevolutie vond tien jaar later plaats ten gevolge van een uitrustingsplan dat in december 1990 werd ingediend door Paolo Licandro en dat het mogelijk maakte dat de fractie voortaan beschikte over een geavanceerde Dienst informatica.^a De materiële kanten van het werk van de parlementsleden en de ambtenaren van de fractie waren zeer bijzonder: ook de afstanden tussen de drie werkplaatsen en de gebieden waar de

---

^a Deze dienst werd op doeltreffende wijze bestuurd door Walter Petrucci, die in 1986 was aangesteld.

parlementsleden vandaan kwamen speelden hierbij een rol. Autowegen waren vaak overvol, vliegtuigen kwamen te laat ten gevolge van slechte weersomstandigheden of stakingen. Bij een reis van de ene hoofdstad naar de andere kwamen koffers later aan of raakten zoek, waardoor iemand even niet de beschikking had over een bepaald dossier dat hij of zij op dat moment dringend nodig had. De telematica en de draagbare computers maakten de ‘nomaden’ van het Europees Parlement geleidelijk aan minder afhankelijk van hun belangrijkste werk-instrument: het papier waarop de woorden werden vastgelegd...

Het gebrek aan goede vliegverbindingen tussen Straatsburg en de Europese hoofdsteden was in de eerste jaren van het gekozen Parlement een van de vaak gehoorde klachten van de parlementsleden die afkomstig waren uit Italië, Ierland en later Griekenland en het Iberisch schiereiland. Door de lange reistijden met allerlei vervoermiddelen (vliegtuig, auto of trein) kwam bij lidstaten het ter sprake stellen van de *status-quo* van de zetelkwestie evenzeer onder druk te staan. De tegenstanders van Straatsburg en voorstanders van één zetel in Brussel bevonden zich in alle politieke fracties, ook in de EVP-Fractie, met standvastige en opmerkelijke uitzondering van de Duitse, Franse en Luxemburgse delegaties, die gevoelig waren voor de symbolische waarde van de hoofdstad van de Elzas. De verslagen in de Politieke Commissie over het thema van de zetel zouden voor de beide kampen al evenzeer aanleiding zijn om met elkaar in discussie te gaan en er waren arresten van het Hof van Justitie nodig, en uiteindelijk een besluit van de staatshoofden tijdens de Europese Raad van Edinburgh op 12 december 1992, voordat deze kwestie kon worden beschouwd als duurzaam opgelost. De verbetering van de vliegverbindingen droeg ook bij aan rust in de sfeer tussen voor- en tegenstanders van Straatsburg, ook al bleven de institutionele argumenten voor één enkele zetel de discussie voeden.

De EVP-Fractie overtuigt de Griekse parlementsleden zich bij de fractie te voegen (december 1981)

Enkele weken voor de rechtstreekse verkiezingen van juni 1979 had de tiende lidstaat – Griekenland – het toetredingsverdrag ondertekend. Nu dit pas op 1 januari 1981 van kracht zou worden, was een van de eerste belangrijke politieke besluiten van de fractie ervoor te zorgen dat de Griekse parlementsleden zouden participeren in de fractie. Zo gemakkelijk als het vooruitzicht was voor de Socialistische Fractie, waarmee de PASOK verwant was, zo onzeker bleef het voor de EVP

welke keuze Nea Dimokratia zou maken, de partij die in Athene aan de macht was en die werd geleid door Konstantinos Karamanlis. Omdat Nea Dimokratia niet bij de Europese Volkspartij hoorde, konden de afgevaardigden daarvan zich even goed aansluiten bij de Liberale Fractie, de Conservatieve Fractie of zelfs de Gaullistische Fractie als – natuurlijk – bij de EVP-Fractie. De Griekse parlementsleden, die door het Griekse parlement waren afgevaardigd, zouden een paar maanden lang geen beslissing nemen en zitting hebben bij de niet-ingeschrevenen. Er waren rechtstreekse algemene verkiezingen gepland op 18 oktober 1981. Egon Klepsch wilde voor zijn fractie winst boeken: via Giulio Andreotti, die goede contacten had met zijn Griekse collega op het ministerie van Buitenlandse Zaken, leidde hij vanaf de dag na de verkiezingen een delegatie in Griekenland. Egon Klepsch had een idee om zijn toekomstige partner te overtuigen. Hij kleurde voor hun ogen een tekening van de vergaderzaal in. De EVP verscheen duidelijk en groots in het midden van het Parlement, met de andere centrumrechtse fracties, bijna marginaal, ter rechterzijde van zich. Met dit argument, in combinatie met de belofte dat zij namens de EVP-Fractie twee verantwoordelijke posten zouden mogen bekleden, waaronder die van vicevoorzitter van de fractie, overtuigde het bestuur van Nea Dimokratia. Zo kwamen de acht net gekozen Griekse afgevaardigden op 23 december 1981 bij de EVP-Fractie, die daarmee 117 leden telde.^a

De verloren strijd van Egon Klepsch om de ‘voorzittersstoel’ en de verkiezing van Paolo Barbi (1982)

Deze tactische zet van Egon Klepsch was een groot succes en opende de weg naar een geleidelijke uitbreiding van de fractie met partijen die dezelfde waarden hadden als de EVP zonder dat zij historisch gezien deel uitmaakten van de christen-democratie. Maar dit succes leidde er niet toe dat de fractievoorzitter er in januari 1982 in slaagde zijn ambitie waar te maken om leider van het Parlement te worden. Egon Klepsch kaartte het probleem van de opvolging van Simone Veil, die in juli 1979 was verkozen, vanaf 13 mei 1981 aan bij het presidium en het Bureau van de fractie. Hij herinnerde eraan dat de met de Liberale Fractie gesloten overeenkomst om afwisselend met de EVP-Fractie een voorzitter te leveren, aan het eind van de ambtstermijn van tweeënhalf jaar van Simone Veil formeel gezien niet gold voor de conservatieven. Zij behoorden bij de centrumrechtse meerderheid. Het zou voor hen politiek gezien niet doeltreffend zijn de verkiezing van een socialist te

---

^a Gesprek met Egon Klepsch in Koblenz op 15 maart 2004.

steunen. Egon Klepsch stelde dan ook voor dat de EVP-Fractie uit haar midden een kandidaat zou aanwijzen voor het voorzitterschap van het Parlement. Hij was zelf kandidaat, en Leo Tindemans eveneens. Een eerste stemming vond plaats in Brussel op 9 oktober 1981, waarbij Egon Klepsch het voor elkaar had gekregen dat – onder verwijzing naar de regels van de CDU-Fractie in de Bondsdag – schriftelijke stemming toegestaan was onder toezicht van de secretaris-generaal.^a Er werd gestemd maar geen van beide kandidaten behaalde het vereiste aantal stemmen. Uiteindelijk werd Egon Klepsch op 5 oktober door de fractie officieel aangewezen als kandidaat, na intens politiek optreden en soms zelfs een zekere emotie binnen de nationale delegaties. Maar de strijd was nog niet gestreden. De liberalen kondigden aan dat zij, zoals overeengekomen, geen kandidaat naar voren zouden schuiven. Maar de conservatieven stelden hun fractievoorzitter, Sir James Scott Hopkins, kandidaat. Sommigen dachten dat zij – conform de afspraak – hun kandidaat zouden aanhouden in de eerste drie rondes, waarvoor een absolute meerderheid vereist was, en zich na de onderhandelingen in de vierde ronde zouden terugtrekken ten gunste van de centrumrechtse kandidaat die er het beste voor stond: Egon Klepsch.

Maar het liep niet zoals men hoopte. De conservatieven hielden hun kandidaat aan tot aan de verkiezing van de Nederlandse socialist Pieter Dankert in de vierde ronde van de stemming. Het zou lang duren voordat de wonden die waren geslagen tussen Egon Klepsch en de Engelse conservatieven genezen waren. Hij was zelf van mening dat enkele liberalen hun verplichtingen niet waren nagekomen^b. Het werd, zoals de procedure bepaalde, een geheime stemming. In het verborgene van de stembussen is niets onmogelijk...

De nederlaag van Egon Klepsch opende voor de fractievoorzitter niettemin de deuren naar het Bureau van het Parlement: hij werd verkozen als vicevoorzitter van het Parlement. Hierna zou hij na zijn verkiezing in 1992 door de ‘grote deur’ terugkomen.

Enkele dagen na de verkiezing van de Voorzitter van het Europees Parlement paste de EVP-Fractie de samenstelling van haar organen aan voor de komende halve zittingsperiode. Paolo Barbi werd gekozen als fractievoorzitter, Willem Vergeer behield zijn functie van vicevoorzitter, Siegbert Alber werd vicevoorzitter vanuit de Duitse delegatie en voor de Griek Konstantinos Kallias werd, in overeenstemming met de voor de toetreding van Nea Dimokratia gemaakte afspraken, de

---

a Stemming bij volmacht was vanaf toen niet meer geregeld in het Reglement van de fractie.

b Gesprek met Egon Klepsch in Koblenz op 15 maart 2004.

functie van derde vicevoorzitter van de fractie in het leven geroepen. Door nog een nieuwe door verkiezing verkregen functie kwam er in de praktijk een vierde vicevoorzitter bij: die van penningmeester. Deze post werd toegewezen aan Maurice-René Simonnet. Bovendien liet de EVP-Fractie vijf vicevoorzitters van het Parlement kiezen. Er werden nog twee organisatorische besluiten genomen: het samengaan van het Bureau en het oude Administratieve Bureau en de oprichting van een vierde permanente werkgroep. De werkgroepen werden toegewezen aan respectievelijk Lambert Croux (werkgroep A), Philipp von Bismarck (werkgroep B), Horst Langes (werkgroep C) en Maria Luisa Cassanmagnago Cerretti (werkgroep D).

Het voorzitterschap van Paolo Barbi werd gekenmerkt door een missie naar het Midden-Oosten van 21 mei tot 3 juni 1983 onder leiding van de fractievoorzitter. Zijn bezoek aan Israël, Egypte, Libanon, Jordanië en de Palestijnse vluchtelingenkampen in Sabra en Shatila, met Italiaanse militairen die deel uitmaakten van een VN-vredesmacht, was voor hem en voor degenen die hem vergezelden een intensieve politieke missie.

Paolo Barbi deed ook zijn best de werkcontacten met de Europese Volkspartij aan te halen, in het bijzonder met voorzitter Leo Tindemans en secretaris-generaal Thomas Jansen. De fractie stimuleerde haar leden tot samenwerking bij de deelname aan het vierde partijcongres dat in december 1982 werd gehouden in Parijs. De stijl van Paolo Barbi was anders dan die van Egon Klepsch. Paolo Barbi, die minder ervaren was dan zijn voorganger in het politieke tactische spel en de pragmatische regelingen, stak zijn energie in de grote debatten en pleitte krachtig voor een federaal Europa. Deze professor, een afgevaardigde uit Napels, ging bijna verloren in het politieke spel en werd bij de Europese verkiezingen van juni 1984 door zijn partij niet meer op een verkiesbare plaats gezet. Hij zou door zijn collega's en medewerkers gewaardeerd worden als voorzitter. Het maandblad van de fractie, dat werd gepubliceerd onder verantwoordelijkheid van de secretaris-generaal Giampaolo Bettamio en het hoofd van de persdienst Werner de Crombrugghe, eerde hem in het hoofdartikel van het septembernummer van 1984 met de woorden: 'Bedankt, Paolo Barbi. U bent uw zetel in het Europees Parlement kwijtgeraakt, maar niet uw plaats in de christen-democratie, want u laat aan hen die u kennen een erfenis na die net zo belangrijk is als wat u gedaan hebt als voorzitter van de EVP-Fractie: een bepaalde politieke visie, waarvan uw carrière getuigt: in de grootsheid van het politieke leven hebt u zich dienstbaar willen opstellen, u deed geen concessies, noch aan verplichtingen, noch aan eergevoel.'¹⁸⁷

De getuigenis van Thomas Jansen¹⁸⁸, die van 1983 tot 1994 secretaris-generaal van de Europese Volkspartij was, riep bijzonder veel op, zowel ten aanzien van zijn evaluatie van de samenwerking tussen de fractie en de partij als ten aanzien van de 'manier van regeren' van de twee fractievoorzitters die hij goed gekend had: 'De uitzonderlijke toewijding van de Italiaan Paolo Barbi werd gekenmerkt door een nauwe samenwerking met de Europese Volkspartij. Paolo Barbi maakte namelijk geen onderscheid tussen deze twee organen. Voor hem bestonden de partij en de fractie in het Parlement uitsluitend om een christen-democratisch en Europees federalistisch project te kunnen voltooien. Hij was van mening dat het redelijk was alle beschikbare middelen te gebruiken om ervoor te zorgen dat het project succesvol zou verlopen. Paolo Barbi werd niet beloond voor zijn werk in het kader van de EVP. Na zijn succesvolle arbeid in Brussel en Straatsburg bleek dat de Democrazia Cristiana (ofwel de machtige persoon in de christen-democratie die Luigi Ciriaco De Mita op dat moment was) zich er niet van had verzekerd dat hij de benodigde steun had voor een herverkiezing in het Europees Parlement.'¹⁸⁹

Over Egon Klepsch, die in juli 1984 opnieuw naar voren werd geschoven als kandidaat voor het fractievoorzitterschap, had Thomas Jansen de volgende mening: 'Uit het feit dat hij gedurende zo'n lange tijd herhaaldelijk is verkozen als leider blijkt het gevoel dat in de fractie heerste dat hij onvervangbaar was. Al riep de wijze waarop hij de fractie leidde weleens discussie op, hij heeft nooit hoeven concurreren met een andere kandidaat. Zijn kracht was dat hij buitengewoon goed in staat was altijd aanwezig te zijn, in het Parlement en in de fractie. Hij had ook een gedetailleerde kennis van de technische aspecten van iedere procedure of combinatie van procedures, en van de politieke problemen die op grond van elke procedure konden ontstaan. Hij verliet zich op de twee machtigste nationale groeperingen in de fractie, de Duitsers en de Italianen. De meerderheid van de Duitse delegatie was hem trouw, niet alleen door kameraadschap gebaseerd op dezelfde nationaliteit, maar ook op grond van persoonlijke vriendschappelijke banden, die hij zorgvuldig onderhield. In de jaren 60 had hij op systematische wijze min of meer hetzelfde gedaan om de steun en goedkeuring van de Italianen te verkrijgen ten tijde van zijn ambtsperiode als federale voorzitter van de jongerentak van de CDU, de Junge Union, en als voorzitter van de Europese Unie van Jonge Christen-Democraten.

De wijze waarop Egon Klepsch de fractie leidde, bepaalde ook hoe de fractie functioneerde: hij heeft altijd geprobeerd de mogelijke twistpunten die schadelijk zouden kunnen zijn voor de eenheid in de fractie uit de weg te ruimen. Over het algemeen wist hij hoe hij conflicten

moest voorkomen door individuen en groepen op een passende manier bijeen te brengen en tot overeenstemming te komen op basis van een evenwichtige belangenafweging. Dit was zijn manier om op tactische wijze de controle te houden. Tegelijkertijd heeft hij de doelstellingen van de grote meerderheid van de fractie nagestreefd – en zijn beleid was samenhangend en duidelijk. Deze doelstellingen waren een federale structuur van de Europese Gemeenschap, het versterken van de democratische en de parlementaire componenten daarvan en tot slot het behouden van de centrale positie van de EVP. Het doel was ervoor te zorgen dat de besluitvorming iedere keer afhing van de instemming of deelname van de EVP-Fractie.¹⁹⁰

Hoofdstuk XVI
**HET VAN AERSSEN-INITIATIEF:
HET BEGIN VAN HET
INSTITUTIONELE DEBAT
BINNEN DE EVP-FRACTIE (1979-1984)**

Een dubbele strategie: ‘kleine stapjes’ en een nieuw verdrag

De nieuwe EVP-Fractie was nog maar net opgericht – na de algemene verkiezingen – of ze nam het initiatief de belangrijkste vraag te stellen over de toekomst van de opbouw van Europa: Hoe worden de ambities van de top van 1972 en die van 1974 werkelijkheid, hoe bereiken we die Europese Unie waarvan in 1975 al sprake was in het verslag-Bertrand en in 1976 in het verslag-Tindemans, hoe kunnen we uitbreiding en verdieping met elkaar verenigen en de basis leggen voor een Gemeenschap van fundamentele rechten voor een Europees burgerschap?

Op 27 september 1979 werd aan het Parlement een ontwerpresolutie voorgelegd, die was ondertekend door Jochen van Aerssen, Egon Klepsch, Emilio Colombo, Leo Tindemans en alle andere delegatieleiders van de fractie, aangaande het ‘uitbreiden van de juridische grondslag van de Europese Gemeenschap’. Na een korte uiteenzetting van de redenen volgde een lijst met concrete doelstellingen die door middel van een nieuw verdrag bereikt moesten worden.

Toen het debat eenmaal begonnen was, zou er geen eind meer aan komen. Binnen de fractie was er snel consensus bereikt over het beginsel van een dubbele strategie:

- de ‘constitutionele en federalistische’ benadering, die inhield dat de voorrechten van de Gemeenschap moesten worden uitgebreid, de verdragen veranderd en dat het Parlement hiertoe een parlementaire commissie moest oprichten voor het doen van voorstellen in die richting;
- de ‘pragmatische en geleidelijke’ benadering, die concreet vorm moest krijgen door het oprichten van een institutionele subcommissie binnen de Politieke Commissie, met als taak het verbeteren van de betrekkingen tussen de organen van de EEG door de in het kader van de bestaande verdragen geboden mogelijkheden maximaal te benutten.

Al enkele maanden lang hadden er binnen het Parlement wat misverstanden bestaan over de verenigbaarheid van deze twee benaderingen. Verwoede aanhangers van uitsluitend de eerste benadering, de 'constitutionelen', geleid door Altiero Spinelli, een Italiaanse federalist van het eerste uur, voormalig lid van de Commissie en afgevaardigde op de lijst van de Italiaanse communistische partij, die de Krokodilclub^a had opgericht, waren van mening dat de pogingen van de Politieke Commissie en de institutionele subcommissie om Europa 'met kleine stapjes' vooruit te laten gaan zinloos waren.

De EVP-Fractie had zich niet aangesloten bij het Krokodil-initiatief, omdat ze van mening was dat ze op het gebied van federalistische orthodoxie al heel wat jaren meer ervaring had en al een langer denkproces achter de rug dan welke andere politieke fractie dan ook.

De vergadering van juli 1981 werd gekenmerkt door het dubbele succes van de methode van de EVP. De belangrijkste verslagen die waren opgesteld door de institutionele subcommissie – bijna een jaar onder voorzitterschap van André Diligent – werden namelijk met grote meerderheid vastgesteld door de plenaire vergadering, waarmee het nut van de methode van de 'kleine stapjes' werd bevestigd. Tegelijkertijd, dankzij een amendement dat namens de EVP werd ingediend door Sjouke Jonker, Jochen van Aerssen, Egon Klepsch, Erik Blumenfeld en anderen, en dat vrijwel de gehele resolutie van de Krokodilclub verving, nam het Parlement de volgende besluiten, met 161 stemmen voor, 24 tegen en 12 onthoudingen:

- Het volledig aanvaarden van het initiatief de Europese Unie een nieuwe impuls te geven;
- Het oprichten van een vaste institutionele commissie, met ingang van de tweede helft van de zittingsperiode van het Europees Parlement, die belast zou zijn met het uitwerken van een wijziging van de bestaande verdragen;
- Het verzoeken van de institutionele subcommissie om voorstellen te doen voor een nauwkeurige afbakening van de bevoegdheden.

Institutionele kwesties zouden dus worden behandeld door een nieuwe vaste commissie die als taak zou hebben aan de lidstaten voorstellen te doen voor een duidelijke voortgang van de communautaire integratie. De grens die in de verdragen was bepaald diende niet langer te worden beschouwd als een onoverkomelijk taboe. Het herzien van deze verdragen moest worden gezien als een stap vooruit die noodzakelijk was, omdat anders het vooruitzicht – in 1984 – op een nieuwe

---

^a Genoemd naar een van de beste restaurants in Straatsburg, waar de leden van deze kleine groep het initiatief hadden genomen zich te verenigen.

rechtstreekse verkiezing van het Europees Parlement veel aan betekenis zou verliezen.

Voor dat moment konden de verhoudingen tussen de organen van de Gemeenschap verbeteren door de verslagen die de Politieke Commissie presenteerde op grond van de door de institutionele subcommissie verrichte werkzaamheden. In juli 1981 werden vijf verslagen goedgekeurd: die van Hänsch^a, Van Miert^b, Diligent^c, Baduel Glorioso^d en Lady Elles^e.

De leden van de EVP-Fractie hadden een aanzienlijke bijdrage geleverd aan deze reeks. Het verslag van André Diligent werd aangenomen met 127 stemmen voor en 20 tegen. Hij stelde voor dat er tussen het Europees Parlement en de nationale parlementen sprake zou zijn van regelmatige en organieke betrekkingen. Er zouden nieuwe informatiekanalen kunnen worden aangeboord en er zou wederzijdse uitwisseling kunnen plaatsvinden. De leden van het Europees Parlement zouden – zonder stemrecht – moeten kunnen deelnemen aan de werkzaamheden van de commissies van de nationale parlementen. Twee andere verslagen van EVP-leden zijn besproken in de institutionele subcommissie: dat van Erik Blumenfeld, over de ‘rol van het Europees Parlement in de onderhandelingen over de toetredingsverdragen en andere tussen de Europese Gemeenschap en andere landen gesloten verdragen en overeenkomsten’ en dat van Dario Antoniazzi, over de betrekkingen tussen het Europees Parlement en de Europese Raad.

Van het Genscher-Colombo-project (november 1981) naar het ontwerpverdrag van het Europees Parlement betreffende de Europese Unie (februari 1984)

De nieuwe Commissie constitutionele zaken werd uiteindelijk ingesteld op 9 juli 1981, met Altiero Spinelli als voorzitter. Elf leden van de EVP-Fractie maakten deel uit van deze commissie. De commissie ging aan het werk in een Europese sfeer die werd gekenmerkt door herhaaldelijke begrotingscrises en een zekere verwarring bij de regeringen over de opkomende scepsis in de publieke opinie ten aanzien van de opbouw van Europa. Er moest iets gebeuren.

---

a Betrekkingen tussen het Europees Parlement en de Raad.

b Recht van initiatief en rol van het Europees Parlement in de wetgevende macht van de Gemeenschap.

c Betrekkingen tussen het Europees Parlement en de nationale parlementen.

d Betrekkingen tussen het Europees Parlement en het Economisch en Sociaal Comité.

e Europese politieke samenwerking en de rol van het Europees Parlement.

De wil om met een institutionele hervorming uit de politieke blokkade te komen werd steeds sterker. Op 6 januari 1981 kwam Hans-Dietrich Genscher, de liberale minister van Buitenlandse Zaken in de Duitse Bondsrepubliek, in Stuttgart met zijn 'Driekoningenoproep', waarop zijn Italiaanse collega Emilio Colombo in zijn toespraak op 28 januari tijdens het achtste congres van de vereniging van Europese staten in Florence reageerde.

Op 6 november 1981 legden de Duitse en Italiaanse regeringen aan hun partners een plan voor in de vorm van de Europese Akte.¹⁹¹ De rol van de Europese Raad werd geïnstitutionaliseerd en versterkt en de bevoegdheden van de Raden van ministers werden uitdrukkelijker geformuleerd. Het Duits-Italiaanse plan stelde het Akkoord van Luxemburg niet ter discussie, maar was er wel op gericht dat in de Raad van ministers onthouding de voorkeur verdiende wanneer hiermee kon worden voorkomen dat er gebruik zou worden gemaakt van het veto-recht. Bovenal kreeg het Europees Parlement een 'plek van centraal belang', met de daarbij behorende 'bevoegdheden tot samenwerking en toezichtstaken'.¹⁹² Deze laatste vernieuwing was groots, omdat het Parlement de bevoegdheid kreeg om te overleggen over 'alle belangrijke onderwerpen in de Europese Gemeenschappen', de bevoegdheid om toezicht te houden op de Raad van Ministers (halfjaarlijkse verslagen van de Raad aan de parlementsleden en mondelinge vragen), een recht van toezicht op de samenstelling van de Commissie, eerbiediging van de rechten van het Parlement in de raadplegingsprocedure, het horen en informeren van het Parlement bij onderhandelingen over internationale verdragen, legitimatie van resoluties van het Parlement op het gebied van de rechten van de mens en betere verhoudingen tussen het Europees Parlement en de nationale parlementen.

Over het Genscher-Colombo-project werd in het Europees Parlement gedebatteerd tijdens de plenaire vergadering van 19 november 1981. De twee ministers vroegen expliciet om de steun van het Parlement, want het Parlement moest, volgens de opstellers van de Europese Akte, 'een rol van doorslaggevende betekenis spelen in de ontwikkeling in de richting van een Europese Unie'.¹⁹³

Met groot genoegen riep Emilio Colombo, die namens de Raad sprak, in herinnering dat hij tot april 1980 lid was geweest van de EVP-Fractie en voorzitter van de Politieke Commissie. Dit gaf hij op symbolische wijze kort aan door zijn redevoering te beginnen met: 'Mevrouw de voorzitter, geachte collega's'.¹⁹⁴ En hij vervolgde later: 'Het Europees Parlement past in dit plan, door de politieke kracht die het door de volksstemming heeft gekregen. Wij zijn van mening dat het Parlement

beschikt over de kwaliteiten maar ook over het gezag dat nodig is om een essentiële drijvende kracht te zijn achter deze onderneming die streeft naar eenheid. Tijdens het opstellen van dit ontwerp hadden wij de aanwijzingen van het Parlement helder voor de geest, zoals blijkt uit de omvang van de maatregelen die worden voorgesteld in het ontwerp van de Europese Akte aan de communautaire onderneming.¹⁹⁵

Even later nam Leo Tindemans namens de fractie het woord. Ten aanzien van de veelbelovende voorstellen van de twee ministers reageerde Leo Tindemans met een: 'Ja, maar; ja tegen uw voorstellen, maar op voorwaarde dat dit Europa sterk en echt verenigd zal zijn.'¹⁹⁶

Allereerst wees Leo Tindemans het vetorecht binnen de Raad van Ministers af, dat in het ontwerp bleef bestaan, terwijl het werd gezien als iets wat 'schadelijke gevolgen' kon hebben en 'in feite wel moest leiden tot stilstand'.

Verder garandeerde de Europese Akte op geen enkele wijze een toename van de bevoegdheden van het Parlement, omdat het niet om een juridisch document ging: 'We zullen dus vroeg of laat toch moeten overgaan tot herziening van de verdragen.' In het huidige plan was het onvoorstelbaar dat dit mogelijk zou zijn voor de verkiezingen van 1984: 'Bij de verkiezingen van 1984 moeten wij in staat zijn aan onze kiezers te laten zien dat dit Parlement alles heeft aangegrepen om de belangen van de bevolking van Europa, ook met het oog op de toekomst, zo goed mogelijk te verdedigen. Wanneer, zoals u aangeeft, de Akte niet eerder dan over vijf jaar kan worden herzien, dan gaan wij er niet meer mee akkoord.'¹⁹⁷

Bij de presentatie van zijn tussentijdse verslag over het ontwerp van de Europese Akte¹⁹⁸, een jaar na het debat van november 1981, kondigde Lambert Croux aan dat het Parlement het Genschler-Colombo-initiatief ondersteunde, maar tevens 'bedacht bleef op het vervolg dat de Raad en de regeringen op hun beurt aan deze dringende taak zouden geven [...].'¹⁹⁹

Ondanks de steun van het Europees Parlement aan dit Duits-Italiaanse ontwerp, was er tijdens de Raad van Stuttgart van 17 tot 19 juni 1983 geen meerderheid voor. De Europese Raad nam de Europese Akte aan in de vorm van een plechtige verklaring over de Europese Unie die geen bindende rechtskracht had. De wijze waarop de Akte werd toegepast was verre van ambitieus en de Overeenkomst van Luxemburg werd weliswaar beperkt door het zoeken naar unanimiteit, maar niet op losse schroeven gezet.

In de tussentijd nam het Parlement op 6 juli 1982 een resolutie aan met richtsnoeren voor de institutionele hervorming en gaf het de Commissie institutionele zaken opdracht een rapport voor te bereiden dat

zou uitmonden in het ontwerp-Spinelli. De EVP-Fractie stemde als enige in de Assemblee volledig voor.²⁰⁰

Het voorontwerp van het Parlement viel bij de fractie in goede aarde, want het gaf een reactie op haar Europagerichte verwachtingen^a. Het was voor de fractie ook een manier om haar gedachten ten aanzien van de structuur van de samenleving en haar waarden door te geven. 'De gedachte van een constitutionele en parlementaire democratische staat is ontstaan in de eeuw van de Verlichting. Het is het algemene erfgoed dat Europa en de Verenigde Staten met elkaar verbindt. De basis voor deze gedachte was en is de overtuiging dat ieder mens onschendbare en onvervreembare fundamentele rechten heeft'²⁰¹, stelde Gero Pfennig, corapporteur van de EVP, tijdens het debat van 13 september 1983 vast.^b

Vol vuur en met enthousiasme kondigde Paolo Barbi aan dat de fractie 'na het voorstel van de Commissie constitutionele zaken langdurig en grondig bestudeerd te hebben unaniem voor het voorstel zou stemmen.'²⁰²

Toen tijdens het debat van de Europese parlementsleden op 14 februari 1984 de resolutie over het Verdrag betreffende de Europese Unie aan de orde kwam, stemde de EVP-Fractie er volledig mee in. De christen-democratische parlementsleden voelden zich de erfgenamen van eerdere grote ontwerp teksten en waren bereid dit ontwerp buiten de vergaderzaal te verdedigen, zoals Flaminio Piccoli aangaf: 'In 1975

---

a Naast rapporteur en coördinator Altiero Spinelli, benoemde de Commissie institutionele zaken zes corapporteurs: Karel de Gucht (Belg – liberaal), Jacques Moreau (Fransman – socialist), Gero Pfennig (Duitsers – Europese Volkspartij), Derek Prag (Brit – Europees democraat), Hans-Joachim Seeler (Duitsers – socialist) en Ortensio Zecchino (Italiaan – Europese Volkspartij).

b Op dezelfde dag besloten twee van de meest hartstochtelijke constitutionalistes van de fractie, Rudolf Lüster en Gero Pfennig – in hun werk geholpen door de juridische vaardigheden van adjunct-secretaris-generaal Friedrich Fugmann, op het bureau van de Commissie institutionele zaken de tekst neer te leggen van een 'grondwet voor een federale staat'. Dit zeer proactieve ontwerp was niet bedoeld om het initiatief van het Parlement te doorkruisen, maar om een bijdrage te leveren aan de discussie over de herziening van de verdragen. Het doel van de federale staat was in dit document – dat gebaseerd was op federale grondwetten zoals die van Canada – helder omschreven en zette de bestaande communautaire institutionele structuur opzij. De bevoegdheden van deze staat varieerden van internationale defensie tot het bestrijden van criminaliteit, via ontwikkelingshulp, monetair beleid of zelfs milieubescherming en consumentenbescherming. De voorzitter van deze staat zou worden gekozen uit de staatshoofden van de lidstaten, op alfabetische volgorde. De voorzitter van de Raad van de Unie zou worden gekozen door het Parlement en zou aan de voorzitter van de Unie kandidaten voor een ministerspost voordragen. Het Parlement zou het recht hebben een constructieve motie van wantrouwen in te dienen tegen de voorzitter van de Raad van de Unie. De zetel van de instellingen, die werd bepaald door het Parlement, zou federaal gebied gebied. De Unie zou financieel onafhankelijk zijn en verantwoordelijk voor defensieaangelegenheden.

kondigde Alfred Bertrand de Europese Unie aan voor 1980; in 1977 riep Scelba ertoe op de rechten van Europese burgers te versterken om zo een eenvormige structuur te creëren voor een Europese samenleving die in staat is de Gemeenschap steviger te maken; onze diepbetreurde collega Gonella pakte het weer op in de eerste zittingsperiode van het door middel van rechtstreekse algemene verkiezingen gekozen Europees Parlement; en in het Genscher-Colombo-voorstel – dat was geblokkeerd – werd ditzelfde thema van eenheid weer krachtig naar voren gebracht. Deze initiatieven geven aan hoezeer de christen-democraten zich inzetten voor de eenheid. Daarom stemmen wij in met het voorstel voor een nieuw verdrag. [...] Als Europese christen-democraten nemen wij het initiatief aan elk van de nationale parlementen en regeringen te vragen hun eigen verantwoordelijkheid te nemen en zich ervoor in te spannen het ontwerpverdrag te bekrachtigen, in de wetenschap dat alleen de instellingen die uiting geven aan de stem van het Europese volk die keuzen voor eenheid kunnen maken die niet kunnen worden bereikt met langdradige bemiddelingspogingen tussen de nationale bureaucratieën.²⁰³

Toch vond de resolutie van het Europees Parlement over het ontwerp van het Verdrag betreffende de Europese Unie geen enkele weerklank bij de nationale parlementen – al was hier wel op gehoopt – behalve bij het Italiaanse parlement, waarvan Altiero Spinelli deel uitmaakte. Het Spinelli-Verdrag was niet de belangrijkste inzet van de tweede rechtstreekse algemene verkiezingen van het Europees Parlement.

Op 24 mei 1984 gaf de president van Frankrijk, François Mitterrand, zittend voorzitter van de Europese Raad, ondanks alles zijn steun aan het ontwerpverdrag betreffende de Europese Unie en stelde aan het Europees Parlement voor besprekingen hierover in gang te zetten.

Hoofdstuk XVII
**NAAR VOLLEDIGE ERKENNING
VAN HET EUROPEES PARLEMENT
ALS MEDE-BEGROTINGSAUTORITEIT
(1979-1984)**

De mogelijkheid van het Europees Parlement zich te doen gelden in de begrotingsprocedure, die sinds 1975 in de praktijk al bestond, kreeg een nieuwe impuls met de rechtstreekse algemene verkiezingen van het Europees Parlement. De parlementsleden, die daardoor ten opzichte van de Raad en de Commissie democratische legitimiteit hadden, wisten goed gebruik te maken van al hun bevoegdheden om zich tegenover de Raad te doen gelden. De begrotingsstrijd die er in de jaren zeventig voor had gezorgd dat de voorrechten van het Parlement beter werden gerespecteerd, ging verhevigd door en eindigde pas aan het einde van de jaren tachtig. De strijdbaarheid van de Begrotingscommissie zou voortdurend met succes worden bewezen door onder anderen Heinrich Aigner, Harry Notenboom, Horst Langes, Konrad Schön, Pietro Adonnino en Paolo Barbi.

Voor de EVP-Fractie werd de begroting een middel om aan Europa te bouwen.

In de begrotingsprocedure speelden het Parlement en de Raad op voet van gelijkheid een rol door hun successievelijke lezing, waardoor er een dialoog ontstond waarin soms de Commissie zich nog mengde en die het debat in het Parlement een bepaald ritme gaf.

Het begin van de jaren tachtig werd gekenmerkt door heftige woordenwisselingen tussen de twee takken van de begrotingsautoriteit, voornamelijk over de bijzondere economische situatie waarin Europa zich tussen de twee oliecrises bevond. Doordat ze het hoofd moesten bieden aan de stijgende werkloosheid, een sterke inflatie en recessies die invloed hadden op de industriële sectoren – van groot belang voor de nationale economieën – zagen enkele lidstaten niet vanzelf de voordelen die ze konden hebben van het gemeenschappelijk gebruik van hulpbronnen en het harmoniseren van het economisch beleid. Groot-Brittannië en, in mindere mate, Duitsland waren van mening dat hun bijdragen aan de Gemeenschap groter waren dan de bedragen die ze

teruggestort kregen en eisten compensatie. Dit idee van een 'billijk aandeel' vormde een serieuze bedreiging voor de toekomst van de opbouw van Europa.

Tegenover deze anticommunautaire houding stelde het Parlement zich op als behartiger van het belang van Europa. Niet zonder reden bepaalde het Parlement de thema's in het debat: Kan de financiering van het communautaire beleid worden gegarandeerd terwijl de 1% btw die in iedere lidstaat wordt geïnd niet daadwerkelijk wordt teruggestort naar de Gemeenschap en – meer in het algemeen – de eigen middelen niet meer volstaan? Hoe kan nieuw beleid worden ontwikkeld dat zorgt voor een verbetering van de economische prestaties van de Gemeenschap terwijl de verplichte uitgaven, dat wil zeggen de uitgaven die voortvloeien uit de verplichtingen op grond van de verdragen – en voornamelijk de uitgaven die gekoppeld zijn aan het gemeenschappelijk landbouwbeleid – meer dan de helft van de communautaire begroting vormen? Hoe kan in de praktijk solidariteit worden gecreëerd tussen de leden van de Europese Gemeenschap terwijl enkele landen de communautaire begroting zien als een verlengstuk van hun nationale begroting of, erger nog, een compensatie eisen vanwege hun daadwerkelijke of vermeende economische situatie?

De verwerping van de begroting voor 1980: het uur der waarheid voor het gekozen Parlement

Het eerste debat, in juli 1979, over de door de Commissie gepresenteerde ontwerp-begroting voor 1980, stemde de parlementsleden van de EVP-Fractie in zekere zin tevreden. De Commissie wilde de communautaire begroting weer in evenwicht brengen met het oog op het structuurbeleid, en had niet gearzeld de landbouwuitgaven terug te dringen.

Tijdens het debat van 27 en 28 september veranderde de toon radicaal, ten gevolge van de eerste lezing door de Raad. Er werd gekort op verschillende uitgaven in de ontwerp-begroting die aan de parlementsleden was voorgelegd, vooral op het gebied van het structuurbeleid. Deze niet-verplichte uitgaven – waarover het Parlement volgens de bewoordingen van de begrotingsprocedure het laatste woord had – werden verplaatst naar het gemeenschappelijk landbouwbeleid, waarvan de chronische financieringsproblemen de laatste jaren de communautaire begroting dreigden te verstikken.

De parlementsleden van de EVP-Fractie wezen op verschillende onderwerpen die hun niet leken te bevallen: het energiebeleid, krachtig

verdedigd door Hanna Walz, de voorzitter van de parlementaire commissie, die 'de Assemblee verzoekt de door haar commissie ingediende amendementen aan te nemen', en het sociale beleid dat werd verdedigd door John Joseph McCartin, die 'betreurt dat de aan [dit beleid] toegekende kredieten slechts 6% van de begroting vormen'.

Nu het ernaar uitzag dat het niet haalbaar was consensus te bereiken over de begroting, stemden de fractieleden unaniem (met uitzondering van zes Franse leden) voor het verwerpen ervan. De fractievoorzitter, Egon Klepsch, motiveerde het standpunt van de EVP door te wijzen op de weinig verzoenende houding van de Raad in de onderhandelingen. Toch was er volgens hem geen sprake van een institutionele crisis, 'maar van het gebruik van een recht dat in de verdragen was toegekend. Wanneer de Assemblee deze begroting zou goedkeuren, zou ze haar goedkeuring geven aan het stagneren van de Gemeenschap.'

Op 11 december 1979, na de tweede lezing door de Raad, die al even weinig overtuigend was, motiveerden de woordvoerders van de politieke fracties van het Europees Parlement, die met elkaar op één lijn zaten en de begroting wilden verwerpen, hun standpunt. Egon Klepsch merkte op dat 'de oproepingskaart van 180 miljoen Europeanen zeker gemotiveerd en gerechtvaardigd was door het feit dat men van het door middel van rechtstreekse algemene verkiezingen gekozen Europees Parlement mag verwachten dat het nauwkeurigere contouren en doelstellingen aan het Europese gemeengoed geeft, zelfs wanneer men – zoals vaak wordt geconstateerd – zich verzet tegen uitbreiding van de bevoegdheden van deze Assemblee. Deze begrotingsbeslissing is voor het Europees Parlement, maar ook voor de andere instellingen – of ze het nu vergeten waren of niet – het uur der waarheid na het oordeel van de Europese burgers [...]'.²⁰⁴ Egon Klepsch kwam terug op het totaal van de punten die in de ontwerpbegroting niet goed leken te zijn en verklaarde dat zijn fractie voor verwerping zou stemmen. Op 13 december 1979 verwierp het hele Parlement de begroting voor 1980, met 288 stemmen voor, 64 tegen en 1 onthouding.

De Raad van Luxemburg van 27 en 28 april 1980 werd een mislukking. De Britten eisten een vermindering van hun bijdrage vanwege hun kleine aandeel in het GLB.

Niettemin kwam er vrij snel ontspanning in de situatie toen de Raad van ministers op 30 mei 1980 tot overeenstemming kwam over de Britse bijdrage en het vastzetten van de landbouwprijzen. Er kwam een periode van overleg tussen de Raad en het Parlement, waaraan Heinrich Aigner en Harry Notenboom deelnamen, die duurde tot 20 juni, de datum waarop de Raad met een nieuwe ontwerpbegroting kwam. Op

26 en 27 juni konden ten slotte de debatten en de stemming over de begroting voor 1980 plaatsvinden. Paolo Barbi kondigde uiteindelijk de steun van de fractie aan en wilde graag vechten voor de toekomst: 'Uit deze lange, moeilijke en, voor ons, leden van de Begrotingscommissie, lastige procedure die zijn stempel heeft gedrukt op het begrotingsjaar 1980, kunnen we twee dingen leren. Ten eerste moet er een ingrijpende institutionele herziening komen, zodat we, nu we bezig zijn van Europa een grotere politieke eenheid te maken, in staat zullen zijn de ernstige ongemakken die de dualiteit van de begrotingsautoriteit met zich meebrengt op te

lossen. [...] Het is duidelijk dat het Parlement meer bevoegdheden moet krijgen, net als zijn recht op het laatste woord in begrotingszaken, zodat het mogelijk is op het financiële vlak te zorgen voor concrete richtsnoeren en beleidskeuzes, die anders niet verder zouden komen dan het papier... Ten tweede [...] is het noodzakelijk snel de benodigde maatregelen te nemen om de financiële middelen van de Gemeenschap te laten toenemen.'²⁰⁵ De begroting voor 1980 werd uiteindelijk door de Voorzitter van het Europees Parlement vastgesteld op 9 juli, nadat de Raad de amendementen van de parlementsleden had goedgekeurd.

De 'leerstelling van Adonnino' (1981): de begroting is een beleidsinstrument, niet zomaar een boekhoudkundig document

Vanaf 10 juli 1980 legde de Europese Commissie het voorontwerp van de begroting voor aan het Parlement. Maar de fracties, voorzichtig geworden, spraken zich er niet over uit voordat de begroting door de Raad was voorgelegd tijdens de plenaire vergadering van 14 oktober 1980.²⁰⁶

Weer was er onder de parlementsleden geen unanimititeit over de ontwerpbegroting. Pietro Adonnino, die was benoemd tot rapporteur, mengde zich erin met de kritiek dat de begroting meer een boekhoudkundig concept was dan een beleidsstuk, en stelde de volgende vraag: 'Welke politiek-juridische rol moet de begroting hebben?'²⁰⁷ Volgens de rapporteur beschouwde de Raad de begroting 'nog als een document waarin de op andere plaatsen genomen beslissingen op boekhoudkundige wijze worden geregistreerd en vervolgens uitsluitend om technische redenen in dat document worden opgenomen, als een goedkeuring van de uitgaven die erin staan.'²⁰⁸

Ook de fractiewoordvoerder, Konrad Schön, benadrukte teleurgesteld te zijn. Om te beginnen waren de niet-verplichte uitgaven

drastisch naar beneden gegaan, terwijl ze een belangrijk instrument van het Parlement waren. Daarnaast trof de EVP-Fractie in de ontwerp-begroting drie voor haar waardevolle beleidsprioriteiten niet aan: energiebeleid, industriebeleid gekoppeld aan sociaal beleid en de strijd tegen de honger in de wereld. Tot slot vond de fractie de uitgaven voor het gemeenschappelijk landbouwbeleid niet voldoende.²⁰⁹

Op 3 november 1980 diende Pietro Adonnino zijn definitieve rapport in. Aan het einde van zijn spreektijd zette hij een ware begrotingsleerstelling uiteen waarin de visie die men zou kunnen hebben op de rol van de begroting in de Europese integratie naar het hoogste niveau werd getild: ‘Het is aan het Parlement, in essentie aan dit via algemene verkiezingen gekozen Parlement, om in deze context nauwkeurig een denkbeeld te omschrijven waarin het mogelijk is verder te kijken dan de visie van het Europa van de nationaliteiten, een Europa van voortdurende compromissen tussen verschillende belangen, van machts-evenwicht, of zelfs van het recht van de sterkste: dit denkbeeld moet worden vervangen door dat van een Europa waarin communautair beleid en communautair ingrijpen – ik benadruk het woord communautair, zoals in het Verdrag van Rome staat – ertoe bijdragen dat de verschillen kleiner worden, de overeenkomsten sterker worden en toenemen, de conjuncturele moeilijkheden worden overwonnen en bovenal een geleidelijke en evenwichtige ontwikkeling wordt gestimuleerd, om uiteindelijk de basisvoorwaarden te creëren die het mogelijk zullen maken dat onze Gemeenschap met één stem zal spreken over de grote internationale problemen van deze tijd – een doelstelling die we proberen te realiseren met de richtsnoeren van politieke samenwerking – en daardoor de rol zal spelen van referentiepunt voor allen die zich bezig houden met deze historische ontwikkeling. En dit alles, waarde collega’s, gaat ook via de begroting.’

Niet minder dan 610 amendementen werden op 6 november in stemming gebracht teneinde de begroting zo aan te passen dat het Parlement ermee akkoord kon gaan. Meer dan 332 miljoen ecu^a aan betalingskredieten en meer dan 554 miljoen ecu aan vastleggingskredieten werden toegevoegd om de parlementsleden tevreden te stellen. Toen de door het Parlement gepresenteerde ambitieuze ontwerp-begroting voor 1981 ter tweede lezing bij de Raad lag, verlaagde de Raad deze begroting, terwijl hij de aanvullende begroting voor 1980 die op dat moment ter discussie stond verhoogde.

Op 18 december ging het Parlement over tot stemming over de begroting voor het jaar 1981 en over de aanvullende begroting voor

---

a European Currency Unit.

1980 met amendementen die hun kredieten aanzienlijk verhoogden. De Raad nam kennis van deze beslissing en waarschuwde op 23 december de Voorzitter van het Parlement dat men het in de Raad nog niet eens had kunnen worden over een advies over de amendementen bij de aanvullende begroting voor 1980. Op grond van de bewoordingen van de begrotingsprocedure kon de Voorzitter van het Europees Parlement met recht zeggen dat de Raad zich niet tijdig had uitgesproken, en stelde dus de twee begrotingen vast.

Deze onverwachte maar legale vaststelling van de begroting voor 1981 werd ondersteund door de EVP-Fractie: 'Deze beslissing is correct; de EVP-Fractie stemt ermee in', verklaarde fractievoorzitter Egon Klepsch. 'De begrotingsbesluiten van het Europees Parlement zijn een stap vooruit. Ze tonen aan dat het Parlement in staat is op te treden en blijkt heeft gegeven van wijsheid en gematigdheid. [...] De EVP-Fractie is ervan overtuigd dat het Parlement met dit politieke gebaar correct heeft gehandeld en blijkt heeft gegeven van Europese solidariteit. [...] De Europese Gemeenschap zal, net als in het verleden, slechts vooruit gaan ten gevolge van politieke besluiten. Onze kiezers, de burgers van Europa, moeten weten dat wij tegen alle pogingen zijn die erop zijn gericht dit proces af te remmen door een omweg met puur nationale of juridische standpunten.'²¹⁰

Naar een oplossing van de begrotingscrises (1981-1984)

Op 15 september 1981 diende de Raad de ontwerp-begroting voor 1982 in. De woordvoerder van de EVP-Fractie, Harry Notenboom, constateerde dat de voorstellen niet erg sterk waren en aarzelde niet te bevestigen dat 'deze begroting eenvoudigweg een stap terug is.'²¹¹

Het eeuwige onderwerp van verdeeldheid, namelijk de verdeling tussen verplichte en niet-verplichte uitgaven, deden zich opnieuw voor tussen de drie instellingen. Het Parlement was namelijk van mening dat een uitgave die het zelf classificeerde als niet-verplicht ook daadwerkelijk in die categorie terecht zou komen.²¹² Ondanks de twijfels van de Raad over de handelingsruimte van het Parlement, werd geen enkel advies gegeven en werd de begroting als zodanig door de Voorzitter van het Parlement vastgesteld.

In deze drie jaren van begrotingscrises hadden de kopstukken wel wat kleerscheuren opgelopen. De EVP-Fractie riep op tot meer samenwerking tussen de drie instellingen: 'Ik hoop dat wij erin zullen slagen de begroting [van 1982] in december vast te stellen, met medewerking van de Commissie, maar vooral van de Raad. We zullen het

niet tegen elke prijs doen, alleen om een begroting te hebben. Wij willen een begroting omdat wij weten hoe lastig de voorlopige twaalfden zijn.²¹³

In de loop van het eerste halfjaar van 1982 was het aan de Belgische voorzitter van de Raad de bewoordingen van een overeenkomst te vinden, teneinde de dialoog tussen de drie takken van de begrotingsautoriteit te bevorderen. Leo Tindemans, minister van Buitenlandse Zaken in België, en dus voorzitter van de Raad, maar ook voorzitter van de Europese Volkspartij, stelde al zijn intelligentie en diplomatieke talenten in het werk en kwam, op 30 juni 1982, met een gemeenschappelijke verklaring.²¹⁴ Het was vooral belangrijk te voorkomen dat er gedurende de procedure discussies tussen de instellingen zouden zijn die het vaststellen van de begroting zouden vertragen, en een einde te maken aan de openlijke conflicten tussen de Raad en het Parlement.²¹⁵ Deze gemeenschappelijke verklaring was ook een antwoord op de vraag naar de verdeling tussen de verplichte en niet-verplichte uitgaven voor nu en in de toekomst, en omschreef de handelingsruimte van het Parlement, stelde een compromis vast over de kwestie van het plafond van de basisverordeningen, bepaalde een rechtsgrondslag voor iedere door het Parlement gevraagde vastlegging van kredieten en versterkte tot slot de samenwerking tussen de instellingen.

Het begrotingsvoorstel 1983 dat in eerste lezing werd bestudeerd tijdens de plenaire vergadering van 26 oktober 1982 beviel de parlementsleden nog lang niet.²¹⁶ Opnieuw verzette de EVP-Fractie zich tegen de insteek van de Raad 'dat de communautaire begroting op dezelfde wijze moet worden behandeld als de nationale begrotingen.'²¹⁷ Konrad Schön herinnerde aan dit standpunt toen hij zijn mening uitsprak dat de begroting niet alleen een doel was – sparen in tijden van bezuinigingen – maar vooral een beleidsinstrument om bepaalde economische problemen van Europa op te lossen. Volgens hem was de economische begroting nog te 'bescheiden – ik heb de gewoonte tegen mijn Duitse gasten die onze vergaderingen bijwonen te zeggen dat de begroting nauwelijks groter is dan die van Noordrijn-Westfalen.'²¹⁸

Tijdens de tweede lezing, op 14 december 1982²¹⁹, was de aandacht van de parlementsleden gericht op de handelingsruimte van het Parlement. Bij monde van Pietro Adonnino benadrukte de EVP-Fractie hoe belangrijk de begroting was voor het verwezenlijken van een steeds nauwere Gemeenschap en gaf haar steun aan de vermeerdering met 137,5 miljoen ecu aan betalingskredieten en 176 miljoen ecu aan vastleggingskredieten. Het Europees Parlement stelde de begroting voor 1983 vast en maakte daarbij gebruik van de handelingsruimte waarop het meende recht te hebben.

Tegelijkertijd met de stemming in tweede lezing van de begroting voor 1983, moest het Parlement ook de gewijzigde en aanvullende begroting (GAB) voor 1982 bespreken. Maar in plaats van het probleem van de Britse bijdrage op te lossen, maakte deze GAB het alleen maar erger doordat de tot nu toe voorlopig gebruikte financiële mechanismen nog steeds werden toegepast en een miljard ecu teveel werd terugbetaald aan het Verenigd Koninkrijk.

Nu de Raad te weinig tegemoet kwam aan de voorwaarden die het Parlement aan de begroting stelde, besloot het Parlement niet te aarzelen een nieuwe ernstige begrotingscrisis te veroorzaken en de GAB voor 1982 te verwerpen. Deze crisis kwam ten einde toen het Parlement twee maanden later besloot tot goedkeuring²²⁰ van de GAB voor 1983, waarin de elementen van de GAB voor 1982 waren meegenomen.²²¹ De Raad was in de tussentijd tegemoetgekomen aan verschillende voorwaarden van de parlementsleden en had zich vooral ingespannen de compensatiepraktijk niet *a posteriori* voort te zetten.

De bezwaren tegen de ontwerpbegroting voor 1984 waren identiek aan die in het verleden. Een gevoel van onmacht maakte zich meester van de parlementsleden, dat nog werd versterkt door het mislukken van de Intergouvernementele Conferentie die in december 1983 werd gehouden in Athene.

De socialisten, de Europese democraten en een deel van de leden van de Britse Labourpartij wilden de begroting voor 1984 verwerpen²²², maar de EVP-Fractie weigerde zo ver te gaan.²²³ Zo stelde het Parlement, ondanks het forse Britse verzet, met ruime meerderheid de begroting voor 1984 vast zoals deze in eerste lezing was gewijzigd. Het besluit dat aan het eind van de debatten op 15 december 1983 werd genomen blokkeerde de Britse en Duitse compensaties en gaf de Raad nog een extra termijn van drie maanden om de crisis op te lossen. Het Parlement wilde vooral dat het GLB zou worden herzien en dat rekening zou worden gehouden met de besluiten van het Parlement ten aanzien van de toekomstige financiering van de EEG. Op 21 december 1983 stelde de Voorzitter van het Parlement de aldus in tweede lezing gewijzigde begroting vast, en verplichtte de Commissie en de Raad uiteindelijk tot oplossingen te komen.

De weigering kwijting^a te verlenen voor de begroting voor 1982: een waarschuwing aan de Commissie

Toen het Europees Parlement – dat na de verkiezingen van juni 1984 vernieuwd was – keek naar de kwijting die het de Commissie moest verlenen voor 1982, kwamen er verschillende bezwaren naar voren. Om te beginnen waren de parlementsleden niet tevreden over het gedrag van de Commissie, die in de loop van het jaar 1984, terwijl de Commissie begrotingscontrole hier herhaaldelijk om had gevraagd, weigerde bepaalde documenten aan te leveren, waarbij ze als reden aanvoerde dat ze vertrouwelijk waren. De Commissie was het zelf oneens met haar begrotingscontroleur, de Europese Rekenkamer, die had geweigerd de uitvoering van de begroting voor 1982 goed te keuren. Daarnaast had de Commissie geen rekening gehouden met de verzoeken van het Parlement ten aanzien van het niet terugstorten van de Britse en Duitse bijdragen. Tot slot waren de amendementen die het Parlement had vastgesteld ten aanzien van de begroting voor 1982 door de Commissie niet uitgevoerd.²²⁴

De CONT voelde zich dan ook verplicht de leden van het Parlement te vragen de Commissie in het debat van 14 november 1984 geen kwijting te verlenen. Iets dergelijks had zich in de praktijk van de laatste tien jaar nog niet eerder voorgedaan. Heinrich Aigner, voorzitter van de Commissie begrotingscontrole, verdedigde het standpunt van het Parlement, dat betrekking had op de Commissie: ‘Geachte heer Gaston Thorn, voorzitter van de Commissie, de kritiek van de Commissie begrotingscontrole is niet tegen u persoonlijk gericht, noch tegen bepaalde leden van de Commissie in het bijzonder, maar tegen het functioneren van de Commissie als instituut. Ik geloof dat bijna alle politieke fracties in hun toespraken van de afgelopen jaren herhaaldelijk hebben aangegeven wat hun kritiek op de Commissie is: de Commissie heeft haar ware rol van aanjager en baanbreker van de ontwikkeling van de Gemeenschap niet meer geheel vervuld.’²²⁵

Het debat, dat aanvankelijk technisch van aard leek, werd al gauw een politiek debat waarin de inmenging van het Parlement niet neutraal kon zijn. Fractiewoordvoerder Konrad Schön motiveerde dit als volgt: ‘De parlementaire controle – op welke wijze dan ook – is een politieke controle, en iedere vorm van politieke controle moet leiden tot politieke beoordeling! [...] De Commissie begrotingscontrole is meer dan een eenvoudig orgaan dat de boekhouding controleert, aan het eind van het boekjaar naziet en in orde bevindt, wellicht corrigeert,

---

a Begrotingskwijting: goedkeuring door het Europees Parlement van de uitvoering door de Begrotingscommissie van het voorgaande jaar.

vaststelt en als afgedaan beschouwt. [...] Anders dan [die van de Commissie] is onze doelstelling ook het bedrijven van politiek, en goddank hoeven wij dat recht niet te delen!’²²⁶

De weigering kwijting te verlenen was een diepgaande vorm van afkeuring van het Parlement ten opzichte van het beleid van de Commissie, maar voor de EVP-Fractie betekende dit geen straf op zich.²²⁷ Integendeel, het was een middel om de rol van de Commissie en van het Parlement opnieuw te bevestigen. En zo verdedigde Heinrich Aigner het rapport van de Commissie begrotingscontrole ook, ‘dat met haar kritiek de Gemeenschap niet liet teruggaan, maar juist liet vooruitgaan’. Het Duitse parlamentslid voegde eraan toe dat ‘het doel van het rapport – ook al is het gepresenteerd in een negatieve vorm – niet is de Commissie te verzwakken, maar haar juist krachtiger te maken.’²²⁸

Hoofdstuk XVIII

HET GEMEENSCHAPPELIJK LANDBOUWBELEID (GLB): HET VAT DER DANAÏDEN²²⁹ OP BEGROTINGSGEBIED

Het gemeenschappelijk landbouwbeleid plaatste de EVP-Fractie voor een enorm dilemma. Alle christen-democratische partijen hadden sterke banden met het platteland en verplichtingen tegenover de landbouwsector. Vanwege de verkiezingen kon de EVP de mensen met de landbouwberoepen, zowel grote als kleine ondernemers, zowel boeren uit het zuiden als uit het noorden, niet teleurstellen. En in de jaren tachtig was dit electoraat nog dusdanig invloedrijk dat het de standpunten van de fractie beïnvloedde. Toch kon de fractie niet anders dan constateren dat de landbouwuitgaven een dominante post waren op de begroting van de Gemeenschap: bijna 75%, waarvan het grootste gedeelte bestond uit uitgaven voor marktondersteuning. Het paradoxale was dat deze uitgaven vielen onder de ‘verplichte uitgaven’, waarover het Parlement geen amendementen mocht indienen. Maar het begrotingsbeleid van de fractie was, zoals we hebben gezien, beleidsprioriteiten boven tafel te krijgen die aansloten op een ware communautaire beweging, via de ontwikkeling van een toekomstbeleid en een solidariteitsbeleid die beide binnen de niet-verplichte uitgaven (NVU) vielen. Als de fractie het voor elkaar zou krijgen dat de Raad de landbouwuitgaven zou verlagen, zou ze het plattelandselectoraat ontevreden stemmen en anders zou ze nieuw beleid moeten opofferen. Het was een keuze die de EVP-Fractie liever niet had willen maken. Het GLB moest dus worden herzien, minder kostbaar worden gemaakt, zonder de fundamentele beginselen ervan op de helling te zetten.

Het beperken van de uitgaven was dus tijdens de zittingsperiode 1979-1984 een van de belangrijkste doelstellingen van de fractie, die ‘het GLB wilde ontdoen van het etiket “vat der Danaïden” door het in beslag nemen van financiële middelen die hadden kunnen worden ingezet voor de ontwikkeling van andere beleidsterreinen.’²³⁰

Het schandaal van de overschotten

Het GLB, dat op een aantal terreinen aan zijn eigen succes ten onder ging, lag aan de oorsprong van een van de belangrijkste tegenstellingen in de geschiedenis van de Gemeenschap. Terwijl de doelstellingen van het GLB na de Tweede Wereldoorlog gericht waren op het veiligstellen van de voedselvoorziening, had de Gemeenschap een systeem opgezet voor steun aan producenten, waardoor er snel meer opbrengst zou zijn. Deze doelstelling werd ruimschoots bereikt, maar er kwam weer een nieuwe uitdaging voor de Europese landbouw: de opbrengst in een lopende periode was voldoende om de landbouwmarkt te voorzien, maar als het aanbod ook maar iets toenam, leidde dit tot ongewenste overschotten.

De landbouwoverschotten leidden tot ernstige spanningen tussen de lidstaten en sleepten de publieke opinie mee. Fractiewoordvoerder Isidor Früh sprak tijdens de studiedagen van de fractie in Den Haag in 1975 al zijn zorg uit over het feit dat ‘de compromissen in de landbouwsector steeds meer overeen gaan komen met de toenemende eisen die horen bij de nationale belangen.’²³¹ De Raad en de Commissie probeerden de negatieve gevolgen van deze besluiten te corrigeren, maar zonder veel succes, omdat het uitgevoerde beleid te vaak met kortetermijndoelstellingen had gewerkt. De rapporteur concludeerde dan ook dat ‘de grote hoeveelheid [door de Gemeenschap] snel achter elkaar genomen beslissingen [om de landbouwmarkten weer in evenwicht te brengen] – waarvan enkele een diametraal tegengesteld gevolg hadden – laat geen ruimte voor hoop dat op korte termijn een vruchtbaar concept kan worden opgezet. Met maatregelen voor de zeer korte termijn slaagt men er niet in de productiecycli te nivelleren en zal het eerder zo zijn dat de productieoverschotten toenemen.’²³²

De boterbergen en melkplassen waren vaak in het nieuws. De EVP-Fractie maakte zich zorgen over de situatie: ‘Vanaf het ontstaan van het gemeenschappelijk landbouwbeleid zijn de doelstellingen die zijn geformuleerd in artikel 39 van het Verdrag van Rome niet op dit niveau gerealiseerd. De productiviteit is dusdanig toegenomen dat de zelfvoorzieningsgraad in een aantal sectoren meer dan 100% is geworden. De overschotten en extra uitgaven die hiervan het gevolg zijn voor de interventie maatregelen, leiden tot steeds meer kritiek op het gemeenschappelijk landbouwbeleid.’²³³

De fractie had dus een duidelijk doel: ‘Het verminderen van de overschotten – met een hoeveelheid die redelijk is – tot een niveau waarop er voldoende voedingsmiddelen kunnen worden aangeleverd en er een redelijke hoeveelheid voedselhulp mogelijk is. De afzet van huidige

landbouwoverschotten drukt op de begroting en leidt op de internationale markt tot spanningen in de betrekkingen met handelspartners van de Gemeenschap. De EVP is ervoor dat producenten tijdelijk deelnemen aan de afvloeiing in de vorm van geleidelijke afname van medeverantwoordelijkheid voor de productie. Op de lange termijn moeten de overschotten zijn weggewerkt dankzij sectorspecifieke maatregelen.²³⁴

Het sectorgewijs verbeteren van het landbouwbeleid

Een van de eerste dingen die de EVP-Fractie aanpakte, was het versterken van haar aanwezigheid in de Commissie landbouw van het Parlement. Tijdens de eerste zittingsperiode na de rechtstreekse algemene verkiezingen kon de fractie haar ledenaantal fors verhogen doordat de samenstelling van de commissie veranderde. Terwijl de Christen-Democratische Fractie in de eerste helft van de zittingsperiode tien gewone en tien plaatsvervangende leden in de Commissie landbouw had, kwamen er in de tweede zittingsperiode drie gewone leden en een plaatsvervangend lid bij – op een totaal van vijfenveertig leden – waarmee de aanwezigheid van deze fractie toenam. Als het aan hen lag, werden de christen-democratische vicevoorzitters van de commissie bevestigd: de herverkiezing van Isidor Früh en de Italiaan Arnaldo Colleselli stemde de EVP-Fractie tot grote tevredenheid, terwijl het voorzitterschap van de commissie opnieuw toeviel – zij het op het scherp van de snede – aan een lid van de Fractie van de Europese Democraten, wat naar werd aangenomen, voor het GLB niet zo gunstig was.²³⁵

Door deze sterke aanwezigheid van de christen-democraten kon de fractie volop deelnemen aan het opstellen van parlementaire verslagen over de specifieke sectoren van het GLB. De verdeling was als volgt: Arnaldo Colleselli voor de rijstsector²³⁶ en de gemeenschappelijke ordening der wijnmarkten²³⁷, Joachim Dalsass voor de sector zaaizaad²³⁸, Giosuè Ligios voor de gemeenschappelijke ordening der markten in de sector groenten en fruit²³⁹, Alfredo Diana voor de organisaties van olijfproducenten²⁴⁰, Efstratios Papaefstratiou voor de producentengroeperingen en unies daarvan in de sector katoen²⁴¹ en Reinhold Bocklet voor de technieken die gelden voor fokvarkens²⁴², voor de sector hop²⁴³ en voor de gemeenschappelijke ordening der suikermarkten²⁴⁴.

Het moderniseren van de landbouw

Het tweede hoofdthema van de fractie, dat in de loop van de zittingsperiode 1979-1984 een aanzienlijke omvang kreeg, was het optreden van de Gemeenschap op het gebied van de landbouwstructuur.

'De leden van de Christen-Democratische Fractie benadrukken al lange tijd dat in het algemene belang van het scheppen van werkgelegenheid in de plattelandsgebieden, moet worden overwogen de landbouwstructuur te wijzigen. Dat kan alleen als deze wijziging kan plaatsvinden op vrijwillige basis en zonder dat het gepaard gaat met botsingen op het sociale vlak.'²⁴⁵ Verschillende leden van de fractie stelden hierover rapporten op. Deze rapporten, die soms meer gericht waren op regio's, wierpen een licht op de verscheidenheid in de Europese landbouw, op de problemen en de mogelijke passende oplossingen.

De problematiek van de minder ontwikkelde regio's werd beschreven in het rapport over de stimulering van de landbouwontwikkeling in bepaalde gebieden van Griekenland.²⁴⁶

Geografisch gerichte, structurele maatregelen moesten het bestaande verschil tussen de diverse landbouwgebieden verkleinen in Europa en, meer in het bijzonder, tussen de Zuid-Europese en de Noord-Europese regio's. Efstratios Papaefstratiou, woordvoerder van de fractie tijdens de debatten over het rapport-Kaloyannis, herinnerde aan het volgende: 'Deze ongelijke ontwikkeling vereist noodzakelijkerwijze dat de Europese Gemeenschap met spoed ingrijpt en op die wijze een doeltreffende reactie geeft op de specifieke behoeften en de problemen van de achtergebleven landbouwgebieden in Griekenland.'²⁴⁷

De eis dat er een structuurbeleid zou komen speelde ook op Europese schaal, zoals bleek uit het rapport van een ander fractielid, afkomstig uit Zuid-Tirol, Joachim Dalsass.²⁴⁸ Hij herinnerde eraan dat bij de ambitieuze doelstellingen van het GLB, toen dit werd opgericht, alleen rekening was gehouden met de bevoorrading en de prijs. Ook al waren deze punten nog steeds belangrijk, 'het is echter niet voldoende een mooi pakket samen te stellen met betrekking tot de prijs. Er moest en moet aandacht worden besteed aan de productieplaatsen, de landbouwbedrijven en de kwantitatieve en kwalitatieve verbetering hiervan.'²⁴⁹

Aan het einde van de zittingsperiode 1979-1984 kwamen de contouren van het structuurbeleid duidelijker naar voren in de doelstellingen van de EVP-Fractie: 'Het structuurbeleid moet worden beschouwd als een ander belangrijk element van het landbouwbeleid van de EVP; deze sector moet steeds meer integraal deel gaan uitmaken van een algemeen structuurbeleid voor de plattelandsgebieden. [...] De laatste jaren zijn op initiatief van de EVP speciale programma's opgezet voor bepaalde minder ontwikkelde regio's in de Gemeenschap, zoals het speciale programma voor Ierland, het programma ter verbetering van de infrastructuur in bepaalde minder ontwikkelde regio's in de BRD of

het programma met betrekking tot de stimulering van de landbouwontwikkeling in Griekenland. [...] De EVP heeft een bepalende invloed uitgeoefend op de nieuwe formulering van structuurrichtlijnen.²⁵⁰

De EVP-Fractie ondersteunt de hervorming van de Commissie

Halverwege de jaren tachtig benoemde de nieuwe Commissie Frans Andriessen als commissaris voor landbouw en visserij; de Commissie landbouw, visserij en plattelandsontwikkeling van het Europees Parlement werd voorgezeten door het Nederlandse parlamentslid Teun Tolman. De aanwezigheid van deze twee christen-democraten aan het hoofd van strategische posten binnen de Europese landbouw opende nieuwe perspectieven voor de leden van de EVP in de betrekkingen van het Parlement met de Commissie.²⁵¹

In 1985 begon de Commissie, op basis van haar Groenboek *Perspectieven voor het gemeenschappelijk landbouwbeleid*²⁵² een groot debat over de toekomst van de Europese landbouw. Deze sector bevond zich al in een diepe crisis. Er waren bepaalde maatregelen genomen om de productie in de overschotsectoren om te buigen, om de problemen rond de inkomens van de kleine familiebedrijven op te lossen en om de boeren voor te lichten over milieuproblemen. Er moest rekening worden gehouden met de markten door de garantieprijzen en de wereldprijzen dichter bij elkaar te brengen en de hoeveelheid ontvangen steun te beperken. Er werden quota's ingesteld voor vijf jaar, vooral voor zuivelproducten. Het nieuwe stelsel dat bedoeld was om de productie af te remmen betrof eenderde van de totale landbouwproductie.

Korte tijd later diende de EVP-Fractie, door tussenkomst van haar werkgroep 'Landbouw' onder voorzitterschap van Joachim Dalsass, haar standpunt ten aanzien van het GLB in.²⁵³ De 'Richtsnoeren van de EVP voor een progressief gemeenschappelijk landbouwbeleid' waren het resultaat van diepgaande discussies binnen de fractie en met de landbouworganisaties van juli tot december 1985. De christen-democraten gaven prioriteit aan mensen die in de landbouw werkzaam waren. Ze kwamen op voor de familiebedrijven die door hun diversiteit het meest overeenkwamen met de reële structurele situatie in de Gemeenschap. Het reduceren van de overschotten – wat bij de fractie prioriteit had – moest plaatsvinden op een maatschappelijk aanvaardbare wijze en met deelname van de boeren.

De 'richtsnoeren' waren voor de leden van de EVP-Fractie in het debat in januari 1986 over het Groenboek van de Commissie en het rapport-Tolman²⁵⁴ over de toekomst van het GLB een leidraad.

Reinhold Bocklet vatte het standpunt van de EVP-Fractie in drie punten samen: het reduceren van de overschotten moet plaatsvinden op een maatschappelijk aanvaardbare wijze, het landbouwinkomen moet worden aangevuld met vergoedingen voor verleende diensten 'op het culturele vlak door de landbouwgemeenschap – zoals de instandhouding van het cultuurlandschap en van de structurele stabiliteit van de plattelandsomgeving' en het behoud van het milieu moet de kern zijn van het GLB.²⁵⁵

Tegelijkertijd deed de fractie de aanbeveling voor een actief en redelijk markt- en prijsbeleid.

Het beheren van de voorraden werd echter vanaf 1986 een brandende kwestie, omdat dit steeds zwaarder ging drukken op de begroting van het GLB. Er werd binnen het Europees Parlement een enquêtecommissie opgericht. De rapporteur van deze commissie, Michel Debatisse, presenteerde de resultaten van zijn onderzoek in november 1987.²⁵⁶

Hoofdstuk XIX

HET HOOFD BLIJVEN BIJEN AAN DE SOVJETDREIGING

De desillusie van de detente

De jaren zeventig begonnen hoopvol, maar eindigden in een desillusie. De toenadering tussen oost en west, iets waar de West-Europeanen ten tijde van de Akkoorden van Helsinki nog in geloofden, werd geen werkelijkheid. Erger nog, de Sovjets leken alles in het werk te stellen om de vrede in Europa aan het wankelen te brengen. Terwijl de EVP-Fractie aan de vooravond van de Europese verkiezingen de detente bleef ondersteunen²⁵⁷, veranderde er aan de andere kant van de muur niets. De gevolgen van de Slotakte van de Conferentie van Helsinki begon bij de bevolking van de USSR echt voelbaar te worden en dit gaf de mensenrechtenactivisten nieuwe moed. De EVP-Fractie merkte echter al snel dat zij, wanneer zij van zich wilden laten horen en daarbij verwezen naar de documenten die door hun land ondertekend waren, op dezelfde repressiemaatregelen stuitten als die waaraan zij zelf onderworpen waren.²⁵⁸ De situatie waarin Andrei Sacharov²⁵⁹, Nathan Charansky²⁶⁰, Orlov²⁶¹ en anderen zich bevonden – en die door het Europees Parlement was onderzocht – stond symbool voor de ideologische starheid van het sovjetregime.

Het proces dat in Helsinki in gang was gezet liep vast. De Conferentie van Belgrado, en vervolgens die van Madrid, die tot doel hadden de akkoorden ten uitvoer te leggen, verzandden in een confrontatie tussen de twee opvattingen over de detente. De Sovjets leken niet bereid concessies te doen.

Eind 1979 vond de slag om Kaboel plaats. Na het leonische verdrag van vriendschap, goed nabuurschap en samenwerking dat de USSR uiteindelijk met Afghanistan sloot, viel het Rode Leger Kaboel binnen uit hoofde van een staatsgreep. Dit werd door het westen onmiddellijk veroordeeld en de EVP-Fractie betuigde bij monde van Erik Blumenfeld haar steun aan Afghanistan: 'Wat hier is gebeurd, is geen onvoorziene omstandigheid, en evenmin een kwestie van inmenging in de binnenlandse aangelegenheden van een land, maar een militaire invasie door

een wereldmacht in een soevereine en onafhankelijke staat, op een moment dat de wereld zich in een uiterst dramatische situatie bevindt.²⁶²

Op 15 februari 1980 vond er in het Europees Parlement een debat over Afghanistan plaats. Sinds de inval van de sovjettroepen in Afghanistan verhardde de USSR haar beleid ten aanzien van dissidenten; Andreï Sacharov werd gevangengenomen. Het Parlement behandelde drie ontwerpresoluties: De eerste vertolkte de verontwaardiging van de EVP, de socialisten, de conservatieven, de liberalen en de Fractie van de Europese Democraten van de Vooruitgang en veroordeelde de gevangenneming van de academicus.²⁶³ De tweede, afkomstig van dezelfde fracties, betrefte de mogelijkheid de Olympische Spelen ergens anders te houden dan in Moskou.²⁶⁴ In de derde, die was ingediend door de leden van de EVP-Fractie en de conservatieven, werd de Commissie verzocht al haar betrekkingen met de Sovjet-Unie te heroverwegen.²⁶⁵ Deze drie resoluties werden door de Assemblee vastgesteld, de derde ondanks het verzet van de linkervleugel van het Europees Parlement.²⁶⁶

De menselijke schade die de oorlog veroorzaakte was tragisch, zoals Hans-Gert Pöttering enkele jaren later opmerkte in zijn verslag over de situatie in Afghanistan: 'Het plan om dit land te veranderen [in een afhankelijke satellietstaat], [...] telt 1,5 miljoen doden, 1,2 miljoen gewonden en meer dan 4 miljoen mensen die zijn gevlucht of worden vervolgd [...]. Deze oorlog, die is gevoerd in weerwil van het internationale recht in de bezette gebieden, heeft geleid tot de vernietiging van burgerdoelen – bombardementen van dorpen, vernietiging van eerste-hulpplaatsen die duidelijk waren aangegeven, belemmering van de medische zorg, vernietiging van de oogst en de veestapel, gebruik van chemische wapens met als gevolg beschadiging van de huid, de longen en de zenuwen, gevangenschap, martelingen, moord en doodslag; het is de ergste schending van de rechten van de mens en van volkeren van dit decennium [...].'²⁶⁷

In de zomer van 1980 moest Europa de adem inhouden. De crisis in Polen, die begon met stakingen van arbeiders als reactie op de besluiten van de regering om de prijzen van basisvoedingsmiddelen te verhogen, leidde tot de vrees dat sovjettroepen het land zouden binnenvallen, zoals dit ook was gebeurd in de lidstaten van het Warschaupact. De gebeurtenissen in juli leidden tot onderhandelingen tussen de stakers en de door het politiebureau gemandateerde autoriteiten en mondten uit in het Akkoord van Gdansk, dat op 31 augustus 1980 werd ondertekend door Lech Walesa, de leider van het stakingscomité, en een regeringsdelegatie. Het ergste leek te zijn voorkomen.

Het Europees Parlement betuigde onmiddellijk zijn steun aan de bevolking en prees zich gelukkig dat de bevolking de crisis vreedzaam wilde oplossen. Want het was waar dat, zoals Leo Tindemans benadrukte, wanneer het conflict langer had geduurd, dit onvermijdelijk had geleid tot inmenging vanuit Moskou, waarbij 'de bescherming van de rechten van de mens een karikatuur zou zijn geworden en de Akkoorden van Helsinki, die in 1975 is ondertekend door onze landen, maar ook door Polen, alsmede de daarop volgende Conferentie van Madrid, zeker hun betekenis en hun bestaansrecht [...] zouden hebben verloren. Wie zou, nadat het er zo heftig aan toe was gegaan, nog hebben kunnen geloven in de inzet voor vrede en ontspanning?'²⁶⁸ Het rapport-Penders over de mensenrechtensituatie in Polen²⁶⁹ werd onmiddellijk daarop gepubliceerd. Hierin werd benadrukt dat het, in het kader van de Conferentie van Madrid, noodzakelijk was door te gaan met de grote opgave de USSR onder druk te zetten zodat zij uiteindelijk zou toegeven in de mensenrechtenkwestie.

De bezorgdheid van de fractie werd versterkt toen de militaire staatsgreep van december 1981 een halt toeriep aan de opening die met de Akkoorden van Gdansk was ontstaan. De fractieleden bleven hun solidariteit betuigen met het Poolse volk, met de vakbeweging *Solidarność* – die inmiddels verboden was – en met de Kerk.

Op 29 april 1982 werd een delegatie van de EVP-Fractie, waaronder de Duitse vicevoorzitter Siegbert Alber en de Belgen Marcel Albert Vandewiele, Pierre Deschamps en Victor Michel, ontvangen door de vertegenwoordigers van de Poolse Katholieke Sociale Unie. Er werd een onheilspellend plaatje geschetst van de situatie in Polen. Europese voedselhulp voor het Poolse volk was noodzakelijk. De EVP-Fractie zou een rapport opstellen over de situatie in Polen. Op 25 februari 1982 presenteerde Pierre Deschamps de grote lijnen van zijn tekst, waarin hij de historische en politieke omstandigheden waaronder het Poolse drama zich voltrok diepgaand beschreef²⁷⁰, en benadrukte het feit dat het uitroepen van de staat van beleg in Polen, op 13 december 1981, niet alleen tot gevolg had gehad dat het proces van democratische vernieuwing van het land was afgebroken, maar dat het ook de detente in Europa had geschaad.²⁷¹ De rol die de Sovjet-Unie had gespeeld in de tenuitvoerlegging van de repressieve maatregelen door de Poolse overheid vormde een ernstige schending van de mensenrechten en van de gedachte van Helsinki. Daarom wilde de meerderheid van de Politieke Commissie een fundamentele herbeoordeling van het economisch beleid ten aanzien van de USSR, zonder dat de humanitaire steun en voedselhulp aan het Poolse volk zouden worden stopgezet. De Politieke Commissie deed de Raad van Ministers de aanbeveling alle vormen

van particuliere hulp die rechtstreeks ten goede zouden komen aan de Poolse bevolking te ondersteunen. De communistische en socialistische parlementsleden stemden tegen het rapport-Deschamps. Zij eisten dat er gebieden van politieke ontspanning met de USSR zouden blijven bestaan en dat de Europese Unie zich niet op een lijn zou stellen met het Amerikaanse beleid van beperking van de handelsbetrekkingen met de landen van het Sovjetblok. Niettemin werd het rapport door de Politieke Commissie met grote meerderheid aangenomen.

'Niet rood en niet dood': de crisis van de raketten in Europa (1979-1984)

Sinds 1977 hing boven Europa het zwaard van Damocles van de SS-20 kernraketten van de Sovjet-Unie die waren verspreid over de grondgebieden van de satellietstaten. Zo speelde de USSR in op de bestaande lacunes in de afspraken inzake beperking van de bewapening SALT die in de jaren van de detente met de Verenigde Staten waren ondertekend. Vlak na de verkiezing van Ronald Reagan werd er alarm geslagen. Het overwicht van de Sovjets leek overweldigend te zijn, de risico's van het gevaar van kernwapens, die zich beperkten tot het Europese continent, leken realiteit te kunnen worden. In december 1979 gaf de NAVO formeel toestemming tot het plaatsen van Amerikaanse Pershing II en kruisraketten met grondlancering in West-Europa. Dit besluit ging gepaard met modernisering van het Europese materieel. Deze uitrusting, die was bedoeld om tegenwicht te bieden aan de SS-20 raketten van de Sovjet-Unie en de Backfire bommenwerpers, versterkte het arsenaal aan wapens die geschikt waren om het Sovjetgrondgebied aan te vallen aanzienlijk. Dit besluit paste goed bij de beleidslijn van machts-evenwicht van de EVP-Fractie: natuurlijk moest alles in het werk worden gesteld om de vrede te bevorderen en te zorgen voor politieke ontspanning tussen oost en west, maar dit moest wel gepaard gaan met het ondubbelzinnige vermogen tot collectieve afschrikking, gebaseerd op solidariteit en samenwerking in het westen. Egon Klepsch gaf het besluit van de NAVO voor het Europees Parlement als volgt weer: 'Waarom dit dubbele besluit van de NAVO? Om de Sovjet-Unie de gelegenheid te geven deze dreiging van ons weg te nemen, om – door met haar te onderhandelen – te bereiken dat wij niet verplicht worden onze achterstand in wapenuitrusting in te halen om het machtssevenwicht te kunnen blijven garanderen.'²⁷²

In heel West-Europa kwamen vredesbewegingen op, die waren samengesteld uit individuen met goede bedoelingen en openlijk pro-Sovjet volksmenners. De pacifisten in Duitsland en elders, die op

gewiekste wijze door de sovjetpropaganda waren gemanipuleerd, demonstreerden tegen de plaatsing van Amerikaanse raketten in Europa met de volgende leuze: *'Lieber rot als tot'* (liever rood dan dood). Ze eisten eenzijdige 'nucleaire bevrozing', die er in feite toe zou leiden dat de Sovjet-Unie haar nucleaire superioriteit zou behouden en dat het voortdurende gevaar van chantage door Moskou zou blijven bestaan.

Pierre Pflimlin, de eerste vicevoorzitter van het Europees Parlement, waarschuwde hen echter: 'Velen denken dat er in het Kremlin geen enkele wens bestaat tot aanvallen en dat er dus geen echte oorlogsdreiging heerst. Het is inderdaad onwaarschijnlijk dat de huidige leiders van de Sovjet-Unie oorlog in Europa willen. Maar wanneer dit verstoorde machtsverevenwicht blijft bestaan, zouden ze goede kans maken zonder een oorlog het volgende te bereiken [...]: dat West-Europa, verlamd door angst en bereid onderdrukking te accepteren, onder dreiging capituleert.'²⁷³

Tijdens het vierde congres in 1982 ondersteunde de Europese Volkspartij²⁷⁴ de door president Ronald Reagan aan de Sovjet-Unie voorgestelde 'nuloptie': er zou geen enkele Amerikaanse raket worden geplaatst in Europa, wanneer de Sovjet-Unie haar SS-20 raketten zou ontmantelen. Wanneer deze stap op niets zou uitlopen, zouden de leden van de fractie het NAVO-beleid weer steunen. De Atlantische Alliantie bleef het meest geloofwaardige kader voor het verdedigen van de vrijheid.²⁷⁵

Door het categorische verzet van de USSR tegen de 'nuloptie' kwam de ontwapening weer op losse schroeven te staan. Moskou ging systematisch door met het plaatsen van SS-20 raketten. Tegenover deze dubbelhartigheid wees Paolo Barbi opnieuw op het gevaar: '[...] de Sovjets hebben van deze lange periode gebruik weten te maken, niet om te onderhandelen, maar om hun kernkoppen uit te breiden van 135 in 1979 tot 1050 dit jaar (1983), en zo het onomstotelijke bewijs geleverd dat ze zich willen verzekeren van het monopolie op het gebied van kortafstands-raketten om door nucleaire terreur heel Europa angst aan te jagen en Europa en de Amerikaanse partners uiteen te drijven.'²⁷⁶

In november 1983 kwam de socialistische regering van Griekenland, dat destijds voorzitter van de Raad was, bij het Europees Parlement met het voorstel de plaatsing van Amerikaanse raketten op te schorten. De Socialistische Fractie ondersteunde het voorstel²⁷⁷, terwijl de EVP-Fractie het verwierp.²⁷⁸ De discussies waren heftig en lieten duidelijk zien dat er door de vergaderzaal heen een breuk liep tussen links en rechts.²⁷⁹ De Belg Paul Vankerhoven lichtte het standpunt van de EVP-Fractie toe en beschreef de negatieve gevolgen van de vredesmanifestaties:

‘Vrede willen [...], dat is iets anders dan de slogans roepen die men ons in de mond legt, het is iets anders dan orders opvolgen zonder te weten waar deze vandaan komen en zonder te zien wie zij dienen. Vrede willen, dat vraagt, dat vereist, een minimum aan scherpzinnigheid en moed.’²⁸⁰ Hij was van mening dat scherpzinnigheid nodig was om te erkennen dat ‘eenzijdig pacifisme niet het passende antwoord is op de plaatsing van SS-20 raketten waarmee de USSR onvermoeibaar doorgaat tijdens de onderhandelingen van Genève.’²⁸¹ Terwijl moed ertoe diende om te erkennen dat de ideologie die de strijd om vrede identificeert met de strijd om het communisme niet acceptabel is. Als de volken in Europa hun onafhankelijkheid willen behouden, kunnen ze niet accepteren dat de USSR een vetorecht heeft op hun veiligheid. In alle onderhandelingen met de Sovjets moeten vrede en vrijheid verdedigd worden, ‘als wij morgen niet zozeer liever rood dan dood, maar noch rood noch dood willen zijn.’²⁸²

In juni 1984 werd het eerste bataljon Pershing II raketten in Europa geplaatst, wat leidde tot een voorstel van de Sovjet-Unie de onderhandelingen te hervatten. Toen de Amerikaanse raketten in december 1985 in operationele staat werden gebracht, debatteerde het Europees Parlement over een resolutie die namens de EVP-Fractie was ingediend door Hans-Gert Pöttering, Otto von Habsburg, Erik Blumenfeld, Reinhold Bocklet, Philipp von Bismarck, Egon Klepsch, Jacques Mallet, Pierre Bernard-Reymond, Jean Penders, Lambert Croux, Gustavo Selva en Ioannis Tzounis en die betrekking had op de ontwapeningsdialoog.²⁸³ In deze resolutie werden de ministers van Buitenlandse Zaken opgeroepen ‘er bij de regering van de Verenigde Staten en de regering van de Sovjet-Unie op aan te dringen dat het noodzakelijk is maatregelen te nemen zonder enige eenzijdige voorwaarde, zodat de onderhandelingen tussen de twee grote mogendheden over de wapenbeheersing onverwijd in gang worden gezet op basis van gelijkheid, wederkerigheid en gelijke rechten op veiligheid met betrekking tot alle wapensystemen [...].’²⁸⁴

Naar een gemeenschappelijke defensie

Door de crisis rond de kernwapens in Europa kwam het plan voor een Europese defensiegemeenschap weer op. De EVP-Fractie benadrukte als eerste de noodzaak van een initiatief om te proberen een dergelijk beleid tussen de landen van de Gemeenschap op te zetten. ‘Voor vrije, democratische staten is veiligheidsbeleid gelijk aan vredesbeleid. De essentie van veiligheidsbeleid bestaat erin iedere mogelijke agressor ervan af te houden een militair conflict te ontketenen. Zonder vrede is

er noch veiligheid, noch vrijheid'²⁸⁵, stelden de fractieleden vast toen ze in 1982 in het kader van hun studiedagen bijeen waren in Florence. De Europese Gemeenschap moest op het internationale toneel met één stem spreken. Sinds het mislukken van de EDG leek dit onderwerp binnen de Europese instellingen echter taboe. Het Parlement had beperkte bevoegdheden op het gebied van de buitenlandse betrekkingen. De leden van de EVP-Fractie legden zich niet neer bij deze onmacht en waren van mening dat 'het Europees Parlement uit hoofde van zijn algemene verkiezing uitstekend in staat is deze vragen ter sprake te brengen, vooral het politieke aspect ervan, omdat ze betrekking hebben op de bescherming en de vrijheid van de Europeanen.'²⁸⁶ Ze stelden het Europees Parlement dan ook voor na te denken over een gemeenschappelijk Europees beleid dat de Atlantische Alliantie zou kunnen versterken door het oprichten van een 'Europese pijler'. Deze samenwerking zou het mogelijk maken een coherente strategie ten opzichte van de USSR en haar bondgenoten op te zetten.²⁸⁷

Er werden concrete acties op dit gebied ondernomen. Zo werd op initiatief van Wolfgang Schall, gepensioneerd brigadier-generaal en afgevaardigde op de lijst van de CDU een Interfractiewerkgroep 'Veiligheid' opgericht, die bij iedere vergadering in Straatsburg informeel bijeenkwam en bestond uit vertegenwoordigers van de fracties van de EVP, de Europese Democraten en de Liberalen. Dit overleg had tot doel elkaar op de hoogte te stellen van de initiatieven van elke fractie op het gebied van veiligheid, te praten over de relaties die moesten worden opgebouwd met de Assemblee van de West-Europese Unie en de totstandkoming van de algemene verslagen te volgen die bij de Politieke Commissie werden ingediend. Na de besprekingen in de Interfractiewerkgroep en op verzoek van Kai-Uwe von Hassel gingen de leden van het Europees Parlement samenwerken met de leden van de Assemblee van de West-Europese Unie. Er werd overwogen een *Joint Committee* van het Europees Parlement en de WEU in te stellen.²⁸⁸ Begin 1982 verzocht de EVP-Fractie om verbetering van het Europese veiligheidsbeleid op de volgende gebieden²⁸⁹: harmonisering van het buitenlands beleid en het economisch beleid van de Gemeenschap en de Verenigde Staten; deelname van de strijdkrachten van de Europese partners waar dit belangrijk was vanuit het oogpunt van veiligheid; vergroting van de conventionele contingenten van de Europese partners in het kader van de NAVO; ondersteuning bij de onderhandelingen over ontwapening tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie.

Omdat kwesties inzake Europese defensie niet openlijk door het Europees Parlement konden worden besproken – de communautaire verdragen kenden het Parlement hiervoor nog geen bevoegdheid toe –

sneed de fractie de kwestie inzake Europese defensie aan via de maritieme bescherming van aanvoerlijnen. Eind jaren zeventig werden er namelijk twee zaken geconstateerd. De eerste was de toenemende 'decontinentalisering' van de USSR, die bestond uit een militaire interventiemacht die de USSR in staat stelde in alle uithoeken van de wereld in te grijpen, vooral in de meest kwetsbare derdewereldlanden. De tweede was dat sinds de schok van de eerste oliecrisis in 1973 vrijwel alle olie die in de Gemeenschap werd gebruikt over zee werd geïmporteerd.

De Franse leden van de fractie, Louise Moreau, Olivier d'Ormesson en André Diligent, zwingelden vanaf januari 1980 het debat in het Europees Parlement aan. In het licht van de invasie van de sovjettroepen in Afghanistan en de situatie in het Midden-Oosten werd het probleem nijpend. Gedurende het eerste halfjaar van 1980 stelden de fractieleden hierover mondelinge vragen en dienden ontwerp-resoluties in.²⁹⁰ Opnieuw werd de kloof tussen links en rechts zichtbaar. De linkse parlementsleden stelden alles in het werk om dit initiatief te blokkeren en gingen zelfs zo ver dat ze tijdens een plenaire vergadering de vergaderzaal verlieten zodat het quorum niet gehaald zou worden.²⁹¹ De EVP-Fractie drukte nieuwe stappen van de Socialistische Fractie om te komen tot niet-ontvankelijkheid de kop in en bereikte dat het verslag zou worden geschreven door André Diligent, die zijn document in november 1980 opstelde en liet vaststellen door de Politieke Commissie.²⁹² Het verslag moest de regeringen waarschuwen voor de gevaren die hen bedreigden, hun vragen met elkaar na te denken en gemeenschappelijke besluiten te nemen waardoor ze zouden kunnen beschikken over de maritieme instrumenten die noodzakelijk waren om hun aanvoer zo goed mogelijk veilig te stellen. In het verslag werd gesteld dat de sovjetmarine op alle oceanen fors sterker was geworden en dat het door Moskou gevoerde beleid van bezetting van strategische bases in Afrika en de Indische Oceaan in indrukwekkende mate was uitgebreid. De resolutie van het parlement bevatte 'het verzoek aan de lidstaten die beschikken over een vloot hun waarnemingsmissies buiten het gebied dat onder het Noord-Atlantische verdrag valt te coördineren.'²⁹³ Het plan werd niet overgenomen, maar het debat over Europese veiligheid had definitief zijn intrede gedaan in de vergaderzaal van Straatsburg.

In 1984 stelde het Europees Parlement de Subcommissie veiligheid en ontwapening in, waardoor het mogelijk werd deze twee thema's officieel op de agenda van het Parlement te zetten. De EVP-Fractie maakte veelvuldig gebruik van dit nieuwe forum om haar defensieplannen ter tafel te brengen. Dit gebeurde onder andere tijdens de plenaire

vergadering van mei 1986, toen de jonge Duitse voorzitter van de subcommissie, Hans-Gert Pöttering, aan de ministers van Buitenlandse Zaken die in het kader van de Europese politieke samenwerking bijeen waren een mondelinge vraag stelde over de Europese veiligheid en het Europese defensiebeleid.²⁹⁴ Aan het eind van het debat stelde het Parlement een resolutie vast met betrekking tot een plan voor een strategische Europese defensie. Eveneens dankzij de subcommissie werd in de Europese Akte een onderdeel opgenomen dat betrekking had op de politieke en economische aspecten van veiligheid.²⁹⁵ De subcommissie kwam steeds meer naar voren als een spreekbuis die noodzakelijk was om de kloof, die de dialoog tussen de fracties in het Europees Parlement over het Europese veiligheidsbeleid zo bemoeilijkte, te verkleinen.

Hoofdstuk XX
**DE NIEUWE LICHTING
PARLEMENTSLEDEN VAN DE EVP
BIJ DE VERKIEZINGEN
VAN JUNI 1984**

**Mislukking of succes in de verkiezingen van 14
en 17 juni 1984?**

Bij de tweede rechtstreekse verkiezingen was de opkomst lager geworden, maar nog altijd meer dan 50%. Het totale aantal stemmen dat werd uitgebracht op de partijen van de EVP steeg naar meer dan 31 miljoen, tegen 30 miljoen voor de socialisten. De EVP bleef de grootste politieke macht in Europa, maar het feit dat de partij die in het Verenigd Koninkrijk het meest verwant was aan de EVP niet in de fractie vertegenwoordigd was en dat er in de lidstaten geen uniform kiesstelsel was bleef nadelig voor de omvang van de fractie, die 110 zetels telde (min 7 zetels). Ter vergelijking: de Socialistische Fractie, die had geprofiteerd van de groei van de Labourpartij (15 zetels), had 130 afgevaardigden. De Europese Democratische Fractie, waar de Britse conservatieven deel van uitmaakten, verloor 13 zetels en ging daarmee van 63 naar 50 zetels. De Liberale Fractie zakte van 38 naar 31 parlementsleden. De fractie van verenigde Europese democraten, waarvan de Gaullisten en de Ierse parlementsleden van Fianna Fáil deel uitmaakten, won 7 zetels en ging van 22 naar 29 afgevaardigden. Door het succes van Jean Marie Le Pen in Frankrijk groeide de Technische Fractie van extreemrechts (16 afgevaardigden, een toename van 4). Tot slot ontstond in de linkervleugel van het Parlement een nieuwe federatie, de Regenboogfractie, die met 20 zetels de groene milieubeweging vertegenwoordigde.

Binnen de fractie bleef de CDU-CSU de grootste formatie met 41 zetels, gevolgd door de DCI en de Tiroolse Partij (26 + 1 zetels), met een lichte teruggang (- 3 zetels). Ook de afbrokkeling van de partijen uit België en Nederland (- 4 en - 2) zorgde voor een lichte terugval van de fractie.

Egon Klepsch neemt de teugels van de fractie opnieuw voor lange tijd in handen

Op 18 juli werd Egon Klepsch weer fractievoorzitter, en dit zou hij blijven tot januari 1992, toen hij uiteindelijk voorzitter werd van het Europees Parlement. Hij had vijf vicevoorzitters, die eveneens door middel van geheime stemming waren gekozen: Willem Vergeer, die hiervoor ook vicevoorzitter was geweest, de Italiaan Giovanni Giavazzi, de Fransman Michel Debatisse, de Griek Panayotis Lambrias en Nicolas Estgen uit Luxemburg. De fractie kreeg het voorzitterschap van vijf parlementaire commissies: Begrotingscontrole voor Heinrich Aigner, Vervoer voor de Griek Georgios Anastassopoulos, de Politieke Commissie voor de Italiaan Roberto Formigoni, de Commissie rechten van de vrouw voor Marlene Lenz en Landbouw voor de Nederlander Teun Tolman.

Nieuwe sterke persoonlijkheden voegen zich bij de fractie

Wie waren die nieuwe personen die zich bij de fractie voegden? De Duitse delegatie bleef homogeen: van vijfentwintig parlementsleden werd de ambtstermijn verlengd. De econoom Otmar Franz, die al was verkozen in 1981, streed tot 1989 voor de Economische en Monetaire Unie. Een van de afgevaardigden van de CSU, Franz Joseph von Stauffenberg, was jurist en zoon van de beroemde militair die de aanslag op Adolf Hitler die hij beraamde met de dood had moeten bekopen.

Een van de Italiaanse parlementsleden was Giovanni Giavazzi, die al in 1979 was verkozen en nu vicevoorzitter werd en als zodanig zijn belangstelling voor economische en institutionele aangelegenheden liet zien. Door zijn toewijding en gematigdheid werd hij gerespecteerd door zijn collega's, net als Ferruccio Pisoni, die al lid was van het niet-gekozen Parlement van 1972 tot 1979, en in 1984 opnieuw een zetel kreeg die hij tot 1994 zou behouden. Ferruccio Pisoni, die gespecialiseerd was in landbouwaangelegenheden, volgde zijn collega Giovanni Giavazzi op als vicevoorzitter van de fractie. Nog drie Italianen deden hun intrede: Carlo Casini, beroepsmagistraat en afgevaardigde uit Florence, was zeer betrokken bij de katholieke beweging in zijn partij. Hij was de bezielende kracht van de 'beweging voor respect voor het leven' en had als zodanig bij een deel van de fractieleden tijdens debatten over bio-ethische vraagstukken bijzonder veel gezag. Voor dit soort vraagstukken werd hij benoemd als rapporteur namens de Commissie juridische zaken. Hij was parlements lid van 1984 tot 1999 en daarna weer van 2004 tot 2009. Roberto Formigoni werd in 1984 op 37-jarige leeftijd verkozen en was in 1973 medeoprichter van de Volksbeweging,

een activistische beweging vlakbij het Vaticaan die in katholieke kringen in Italië een zekere invloed had. Hij was lid van het Europees Parlement tot 1993. In 1995 werd hij verkozen als voorzitter van de streek Lombardije. Zijn gewicht binnen de Italiaanse delegatie viel al snel op bij de fractieleden, want hij werd uit hoofde van zijn afvaardiging verkozen voor een van de meest prestigieuze functies: het voorzitterschap van de Politieke Commissie. Tot slot moet Luigi Ciriaco De Mita genoemd worden, van 1982 tot 1989 bestuurder van de DCI. Hij maakte van 1984 tot 1988 deel uit van de fractie – in 1988 werd hij voorzitter van de Raad van Italië – en daarna weer van 1999 tot 2004. De rol die hij in Italië moest spelen, in de jaren waarin de DCI verzwakte en het politieke krachtenveld van het land ingrijpend veranderde, verklaart waarom hij zich vaker in Rome bevond dan in Straatsburg en Brussel.

De Griekse delegatie telde negen nieuwe leden, onder wie vier oud-ministres: Ioannis Boutos; Dimitrios Evrigenis, die lange tijd rechter was geweest bij het Europese Hof voor de rechten van de mens en uit dien hoofde werd benoemd als rapporteur van de Tijdelijke Commissie racisme en antisemitisme die door het Parlement in 1980 werd opgericht; Panayotis Lambrias, journalist en verwant aan Konstantinos Karamanlis, bleef tot 1999 lid van de fractie en werd hiervan vicevoorzitter; Georgios Anastassopoulos, eveneens journalist van beroep en vijftien jaar lang fractielid, een zeer actief parlements lid en – net als de meeste van zijn landgenoten – dol op de politiek waarvan hij de meest ondoorgrondelijke mysteries leek te kennen; Efthimios Christodoulou, van 1984 tot 1990 afgevaardigde in het Parlement, waar hij actief lid was van de Begrotingscommissie, maakte deel uit van de Griekse regering van 1990 tot 1994 op het Ministerie van Economische Zaken en keerde van 1994 tot 1999 terug in de fractie als leider van de Griekse delegatie; Efthimios Christodoulou, die zich bloemrijk kon uitdrukken in een groot aantal talen, was een van de presidenten van de Centrale Bank geweest en was tot buiten de grenzen van zijn land bekend; Ioannis Tzounis, voormalig ambassadeur van Griekenland in Washington; en Marietta Giannakou, die in Athene verschillende ministersfuncties had bekleed en leider van de Griekse delegatie werd.

In de Benelux-delegaties veranderde er weinig: Petrus Cornelissen trad toe tot de Nederlandse delegatie en hield zich in zijn drie zittingsperioden in het Parlement (tot 1999) bezig met de transportsector. Raphaël Chanterie, Vlaams afgevaardigde, en Gérard Deprez, uit het Franstalige deel van België, waren vanaf hun verkiezing zeer actief. Raphaël Chanterie, die al sinds 1981 in het Parlement zat als opvolger van Leo Tindemans, bleef lid van de fractie tot 1999. Hij was een geduldig onderhandelaar en speelde, als vicevoorzitter van de fractie, naast

Egon Klepsch een actieve rol in de vele contacten die de fractie onderhield met de christen-democratische Commissieleden en leden van de Europese Raad, in het bijzonder rond het opstellen van het Verdrag van Maastricht. Gérard Deprez, voorzitter van de Belgische Christelijke Volkspartij, vertegenwoordigde samen met Fernand Herman Franstalig België. Door zijn talenten als spreker en zijn klassieke opvatting van de federalistische christen-democratie mocht hij tijdens de meest cruciale debatten in de fractie regelmatig het woord voeren. Omdat hij zich niet kon vinden in het meerderheidsstandpunt dat de fractie in 2004 vaststelde en dat de partij van de Europese Democraten de mogelijkheid gaf constitutionele standpunten te verdedigen die afweken van die van de EVP, verliet hij de fractie na een ambtsperiode van twintig jaar en sloot zich aan bij de Liberale Fractie. Van de Luxemburgse delegatie, die wederom drie afgevaardigden telde – de helft van het aantal parlementsleden uit dit land, waardoor deze delegatieleden er met recht trots op konden zijn dat ze binnen de fractie op een van de hoogste plaatsen stonden – was Nicolas Estgen nog altijd lid, evenals Marcelle Lentz-Cornette, die net als Ernest Mühlen tot 1989 aan zou blijven.

De Franse delegatie bleef stabiel met negen leden van de UDF-CDS die als afgevaardigden waren opgenomen op de gezamenlijke lijst UDF-RPR, die wederom werd geleid door Simone Veil en die later zou worden verdeeld over de EVP, de liberalen en de RDE. Dominique Baudis, zevenendertig jaar en burgemeester van Toulouse, volgde zijn vader Pierre Baudis op, die gedurende de eerste zittingsperiode eveneens burgemeester van de roze stad was. De fractie werd verschillende malen hartelijk ontvangen in Toulouse, een van de belangrijkste steden in Zuid-West-Europa, en de hoofdvestiging van Airbus. Nicole Fontaine werd voor het eerst verkozen en zou zitting in het Parlement hebben tot 2002, toen ze deel ging uitmaken van de Franse regering. Van 2004 tot 2009 keerde ze terug in de fractie. Nicole Fontaine had, voordat ze een politieke roeping kreeg, in Frankrijk naam gemaakt met het verdedigen van het katholieke onderwijs. In de fractie had ze een strategie van aanpakken en nauwkeurigheid, waardoor ze geleidelijk aan de waardering van haar collega's verwierf. Ze was eerst coördinator van de Commissie jeugd en cultuur en zeer actief in juridische aangelegenheden, en werd in 1989 vicevoorzitter van het Parlement en vervolgens, in juni 1994, eerste vicevoorzitter. Door haar uitstekende kennis van overlegmechanismen en haar ononderbroken lidmaatschap van het Bureau van het Europees Parlement droeg de Duitse delegatie haar voor voor het voorzitterschap van het Europees Parlement, wat ze op zich nam van juli 1999 tot januari 2002 (zie deel 3).

Michel Debatisse, een landbouwer uit de Auvergne, was katholiek opgevoed. Hij werd de leider van de machtigste Franse boerenbond, de FNSEA, en vervolgens staatssecretaris in de regering van Raymond Barre. Hij was penningmeester en vicevoorzitter van de fractie. Hij was hartelijk en standvastig en had een bijzondere belangstelling voor de ontwikkeling van een katholieke, democratische beweging in Afrika.

De Europese kroning van Pierre Pflimlin tot Voorzitter van het Europees Parlement op 24 juli 1984

Eindelijk zag Pierre Pflimlin, die als eerste vicevoorzitter van het Europees Parlement in de voorgaande zittingsperiode nog meer aan populariteit had gewonnen, zijn carrière als voorvechter van Europa bekrachtigd: op 24 juli 1984 werd hij, tijdens de tweede stemmingsronde, met 221 stemmen voor – tegen 133 stemmen voor de vertrekkende voorzitter, de socialistische Nederlander Pieter Dankert, en 49 stemmen voor de door de Communistische Fractie voorgedragen kandidaat Altiero Spinelli – verkozen tot Voorzitter van het Europees Parlement. De eerste woorden van de nieuwe voorzitter, die de EVP-Fractie opnieuw een rol toekende die ze sinds Emilio Colombo niet meer had gehad, waren gewijd aan zijn voorganger en spiritueel leider Robert Schuman. Terwijl Jacques Delors kandidaat werd voor het voorzitterschap van de Commissie, gaf de verkiezing van Pierre Pflimlin het Parlement de mogelijkheid gezaghebbend vertegenwoordigd te zijn wanneer het tijdens de onderhandelingen over de Europese Akte opkwam voor de begrotingsbevoegdheden van de Assemblee en voor een toename van haar wetgevende bevoegdheden.

Pierre Pflimlin was Voorzitter van het Europees Parlement tot januari 1987. Hij zou fractielid blijven tot aan het einde van zijn ambtstermijn in juli 1989. Daarna zou hij blijven strijden voor Europa. Hij gebruikte zijn overtuigingskracht en zijn redenaarskunst ten aanzien van zowel het Franstalige als het Duitstalige publiek en zou in 1991 zijn *Mémoires d'un Européen* (Memoires van een Europeaan)²⁹⁶ publiceren.

Op 27 juni 2000 overleed Pierre Pflimlin op drieënnegentigjarige leeftijd in zijn stad Straatsburg. Enkele dagen later, op 4 juli 2000, kon Hans-Gert Pöttering, die nauw verwant was aan Pierre Pflimlin, herinneringen aan hem ophalen in de redevoering die hij uitsprak als reactie op het programma van de Franse president^a: ‘Geachte heer Chirac, ik

---

a Zeven jaar later, op 9 juli 2007, werd door Parlementsvoorzitter Gert-Hans Pöttering het Pierre Pflimlin-gebouw op feestelijke wijze geopend, dat voortaan deel uitmaakte van het Europees Parlement in Straatsburg.

ben u dankbaar dat ik voor ons allen Robert Schuman en de andere oprichters van Europa in herinnering kan roepen. Vrijdag jongstleden hebben wij Pierre Pflimlin de laatste eer bewezen in de kathedraal van Straatsburg. Wij waren allen diep geroerd. De Europese vlag lag over zijn kist en aan het einde van de ceremonie, die doortrokken was van hoop en plechtige herdenking, klonk de Europahymne. Als zoiets honderd jaar geleden mogelijk zou zijn geweest, hoeveel ellende hadden wij het Europese volk dan kunnen besparen! Daarom is vredesbeleid het hart van elk Europees beleid.'

De strijd om spreektijd: *prima donna's versus backbenchers*

Terwijl de nieuwe fractie in de praktijk merkte dat de spreektijd van parlementsleden tijdens de plenaire debatten – vooral vanwege de enorme toename van het aantal parlementsleden – moeilijker te verdelen was dan binnen het niet-gekozen Parlement, deed de volgende vraag zich binnen het voorzitterschap voor: moesten parlementsleden die regelmatig werkzaamheden voor de fractie hadden verricht worden bevoordeeld door hun voorrang te geven, of moest worden ingegaan op verzoeken die op het laatste moment werden ingediend door de prima donna's, dat wil zeggen de vooraanstaande personen in hun partij en hun eigen land die niet vaak hun gezicht lieten zien in Brussel, maar er wel op uit waren in de nationale media te verschijnen? Het was moeilijk in een debat over het huidige voorzitterschap, een Europese Raad of een gebeurtenis met een internationale strekking niet in te gaan op het verzoek van een nationale leider of een delegatieleider. Maar tegelijkertijd: hoe kon ervoor worden gezorgd dat de backbenchers, de parlementsleden die de basis vormden van het Parlement en die alleen maar bezig waren geweest met de – vaak lastige – klus van het opstellen van een compromistekst met andere delegaties of andere fracties, niet teleurgesteld raakten? Dit dilemma bleef door de zittingsperiodes heen bestaan. De voorzitter en de vicevoorzitters, die verantwoordelijk waren voor de parlementaire werkzaamheden, probeerden principeoplossingen te vinden die de toegewijde parlementsleden niet teleur zouden stellen. Er moest ook rekening worden gehouden met de verschillende nationale tradities, die vaak verbonden waren met het kiesstelsel of de partijcultuur: parlementsleden die waren gekozen via nationale stelsels van evenredige vertegenwoordiging, zoals tot 2004 in Frankrijk, of via een stelsel van voorkeursstemmen, zoals in Italië, moesten ervoor zorgen dat zij in hun land aanwezig waren om kans te

hebben politieke legitimatie te verkrijgen. Anderen, zoals de Duitse of Britse parlementsleden, die waren verkozen via regionale of lokale kiesdistricten, moesten bij hun kiezers verantwoording afleggen voor het werk dat zij deden in Brussel en Straatsburg. Maar die regel gold niet voor iedereen. In bijna alle delegaties bevonden zich afgevaardigden die werkelijk zo onzichtbaar waren gebleven dat enkele van hun collega's aan het einde van de zittingsperiode nauwelijks wisten wie zij waren. Anderen daarentegen, die naast in tijd en in werk hadden geïnvesteerd in aanwezigheid, beschikten in het Parlement over een invloed en een reputatie die in hun eigen land zo goed als niet bestond.

Aanpassingen aan halve zittingsperioden (januari 1986 en januari 1987)

De samenstelling van het Parlement veranderde in januari 1986, toen Spanje en Portugal toetraden tot de Europese Gemeenschap. De contacten die tijdens het democratiseringsproces door de fractie in deze twee landen waren gelegd, hadden ervoor gezorgd dat twee Spaanse regionale christen-democratische partijen, de Baskische PNV en de groepering Conversion y Union de Catalogne, alsmede de Partij van de Unie van Centrum-Democraten, deel uitmaakten van de fractie. De delegatieleider, die namens de zeven leden van de Spaanse delegatie in het Parlement zitting had, was de Catalaan Josep Antoni Duran I Lleida. De twee Portugese afgevaardigden werden op dat moment vertegenwoordigd door Francisco António Lucas Pires, die tot 1998 deel uitmaakte van de fractie. Hij doceerde rechtsgeleerdheid aan de faculteit van Coimbra, was voormalig voorzitter van zijn partij en een gerespecteerd constitutionalist. Eerst was hij vicevoorzitter van het Europees Parlement, waarna hij zich toelegde op institutionele werkzaamheden. Hij liet zijn collega's in de fractie profiteren van de scherpzinnigheid en duidelijkheid van zijn juridische en politieke analyses. Door zijn warme persoonlijkheid, maar ook door de kalmte en de humor van zijn uiterst gecultiveerde geest, werd hij alom gewaardeerd in de twaalf jaar dat hij fractievoorzitter was – een periode die ruw werd afgebroken toen hij tijdens zijn ambtstermijn overleed.^a

---

^a In januari 2009 zou het Bureau van het Parlement besluiten bij wijze van eerbetoen aan Francisco Lucas Pires om de bibliotheek (de leeszaal) van het Parlement in Brussel naar hem te vernoemen.

Een nieuwe secretaris-generaal: Sergio Guccione (februari 1986)

In die tijd stapte Giampaolo Bettamio op als secretaris-generaal nadat hij in februari 1986 werd benoemd tot Parlementsleider. Hij werd opgevolgd door Sergio Guccione.

Sergio Guccione werd geboren op Sicilië, waar hij zijn kindertijd doorbracht terwijl in Italië de oorlog woedde. Hij studeerde rechten aan de universiteit van Palermo en in Keulen, waar hij Duits leerde en zich specialiseerde in begrotingsbeleid. Hij kwam in 1962 in het Europees Parlement, in Luxemburg, waar hij toetrad tot de directie van de parlementaire commissies en opviel bij de leden van de EVP in de Begrotingscommissie. Als leider van de Begrotingscommissie kende hij het parlementaire instituut heel goed: 'De begrotingsbevoegdheid was onze eerste echte bevoegdheid. Het Parlement stelde in feite de begroting vast. De amendementen waren wezenlijk. Een amendement waarin een mening tot uitdrukking komt, is iets wat altijd van grote waarde is, maar een amendement dat cijfers en bedragen bepaalt, prioriteiten stelt en bedragen toekent aan dat beleid weegt zeer zwaar.'^a

Egon Klepsch kende en waardeerde hem.^b Hij kreeg een band met de fractie en de samenwerking tussen de voorzitter en de nieuwe secretaris-generaal, die ook het vertrouwen had van de Italiaanse delegatie, duurde zes jaar. In januari 1991 keerde Sergio Guccione terug als bestuurder en werd hij directeur-generaal voorlichting.

Het organigram van het secretariaat van de fractie werd ook aangepast aan de nieuwe verdeling van de werkzaamheden tussen de parlementsleden. Gerhard Guckenberger, een bewogen plaatsvervangend secretaris-generaal, kreeg de leiding over de parlementaire werkzaamheden en de werkgroepen A, B, C en D (Hans Reh, Stefan Pfitzner, Jan Westenbroek en Riccardo Ribera d'Alcala^c) hadden elk

---

^a Gesprek op 19 mei 2008 in Luxemburg.

^b Zijn samenwerking met de voormalige fractievoorzitter had grote indruk gemaakt op Sergio Guccione: 'Egon Klepsch had politieke intuïtie. Op dat gebied was hij echt mijn leermeester. [...] Hij was op alle fronten uniek in zijn soort. Hij kreeg het voor elkaar altijd aanwezig te zijn, wat technisch gezien eigenlijk onmogelijk was voor iemand die, net als ik, in het verre zuiden woonde. Hij moest bij alle vergaderingen aanwezig zijn. Hij werkte echt heel hard.' Gesprek op 19 mei 2008 in Luxemburg.

^c Riccardo Ribera d'Alcala, die net als Paolo Barbi uit Napels kwam, was toegetreten tot het secretariaat van de fractie in 1982 en maakte vervolgens carrière in de kabinetten van de Parlementsvoorzitters Egon Klepsch, Nicole Fontaine en Pat Cox. Intussen maakte hij van 1994 tot 1999 deel uit van de fractie en was hij van 1998 tot 1999 adjunct-secretaris-generaal. In december 2008 werd Riccardo Ribera d'Alcala bevestigd in zijn functie van directeur-generaal van het DG intern beleid, een functie die daarvoor werd bekleed door Klaus Welle.

tien medewerkers, die vooral in de commissies zitting hadden. Vanaf dat moment kregen de commissies die gevoelig waren voor Noord-Zuid-tegenstellingen, zoals de Commissie landbouw, twee adviseurs: de Italiaan Franco Sestito en de Duitser Werner Krögel. De persdienst telde voortaan één adviseur per nationale delegatie.

Hoofdstuk XXI

NAAR EEN EUROPESE AKTE EN DE GROTE INTERNE MARKT: DE 'DOELSTELLING VOOR 1992'

*'Voor de verwezenlijking van de interne markt moeten we de volgende fundamentele constatering als uitgangspunt nemen: er is niets wezenlijks dat ons ervan afhoudt, dat ons ervan weerhoudt ons te verenigen in een ruimte waarin vrij verkeer van goederen, van personen, van diensten en van kapitaal gewaarborgd is.'*²⁹⁷ Leo Tindemans

Het politieke klimaat is gunstig (juni-juli 1984)

Enkele dagen na de verkiezing van het nieuwe Europees Parlement kwam de Europese Raad op 25 en 26 juni 1984 bijeen in Fontainebleau. De Raad kwam ten dele tegemoet aan het initiatief van het Parlement, maar weigerde erin mee te gaan dat er een nieuw verdrag zou moeten komen. Er werd besloten twee werkgroepen op te richten: het Comité-Spaak II, waarvan de naam expliciet verwees naar de rol die de Belgische oud-minister had gespeeld bij het opstellen van de Verdragen van Rome, moest met voorstellen komen voor het verbeteren van het functioneren van de Europese samenwerking op communautair gebied en op het gebied van de politieke samenwerking. Het tweede Comité, 'Het Europa van de burgers', kreeg de opdracht een reeks concrete en nauwkeurig omschreven maatregelen te bedenken waardoor de burgers van de Gemeenschap beter zouden begrijpen waarom een dergelijke omslag noodzakelijk was.²⁹⁸

Het Comité-Spaak II bestond uit persoonlijke vertegenwoordigers van de staatshoofden en regeringsleiders en werd in de loop van het tweede halfjaar van 1984 samengesteld; onder het Ierse voorzitterschap werd senator J. Dooge, oud-minister van Buitenlandse Zaken en speciaal vertegenwoordiger van minister-president Garret Fitzgerald, benoemd als leider.

Pierre Pflimlin, die vlak daarvoor was verkozen tot Voorzitter van het Europees Parlement, mocht weliswaar niet deelnemen aan de

werkzaamheden van het Comité-Dooge, maar oefende wel voortdurend druk uit op het comité en op de Raad. Deze vorm van controle, die door de EVP-Fractie werd ondersteund²⁹⁹, werd geformaliseerd doordat er in de loop van 1984-1985 verschillende resoluties werden vastgesteld, waarover regelmatig werd gedebatteerd in de vergaderzaal. Parlementsvoorzitter Pierre Pflimlin wendde zich verschillende malen tot de Raad met de eis dat bepaalde aanbevelingen van het Comité zouden worden opgevolgd, terwijl het uitgebreide Bureau van het Parlement bijeenkwam in Milaan³⁰⁰ en de Raad de resultaten van de werkzaamheden van het Comité bestudeerde.

De verzoeken van het Parlement sloten aan bij dat waar de EVP-Fractie zich zorgen om maakte: er diende zo snel mogelijk een Intergouvernementele Conferentie te komen om de gewenste institutionele hervorming te kunnen doorvoeren en de rol van het Parlement in het communautaire besluitvormingsproces in de geest van het Spinelli-plan te kunnen versterken.

Op 17 april 1985 stelde het Parlement het rapport-Croux over het standpunt van het Europees Parlement ten opzichte van de werkzaamheden van de Europese Raad betreffende de Europese Unie³⁰¹ vast, waarin nogmaals aan de Europese Raad van Milaan werd gevraagd een Intergouvernementele Conferentie bijeen te roepen. De parlementsleden stonden erop dat deze conferentie geïnspireerd zou zijn op de geest en de methode van het door het Parlement voorbereide ontwerpverdrag betreffende de Unie, het rapport van het Comité-Dooge en het *acquis communautaire*.³⁰² 'Tijdens deze conferentie zou dit document moeten worden bestudeerd en zouden voorstellen moeten worden gedaan – waar nodig in samenwerking met het Parlement – zoals het Comité-Dooge overigens ook heeft voorgesteld.'³⁰³

De christen-democratische leiders, bijeen in Rome op 19 en 20 juni 1985, waren van mening dat in de vergadering van de Europese Raad in Milaan 'onomkeerbare beslissingen' moesten worden genomen 'die zouden leiden tot de Europese Unie en dat de Raad een Intergouvernementele Conferentie bijeen moest roepen, die een nauwkeurig omschreven mandaat zou krijgen om dit te verwezenlijken.'³⁰⁴ De werkzaamheden van deze conferentie, waaraan de Voorzitter van het Europees Parlement zou moeten deelnemen, zouden in de loop van het jaar moeten worden afgerond, zodat het proces van integratie verder kon gaan.

De 'Kangoeroegroep' brengt de interne markt in beweging

In het Verdrag van Rome was voorzien dat op 1 januari 1970 een gemeenschappelijke markt zou worden ingesteld die zou worden gekenmerkt door het invoeren van de 'vier vrijheden' (vrij verkeer van personen, goederen, kapitaal en diensten), een douane-unie tussen de lidstaten en een uniek mededingingsbeleid.

De concurrentieverstorende en protectionistische praktijken bleven vooral bestaan in de goederen- en dienstensector, waardoor de gemeenschappelijke markt werd versnipperd door fysieke, technische, fiscale en administratieve belemmeringen.

Aan het begin van de jaren 80 kreeg de gemeenschappelijke markt door verschillende economische en politieke factoren een belangrijke impuls vanuit de lidstaten en de communautaire instellingen.

Om te beginnen zorgde de intensieve internationale concurrentie ervoor, die het gevolg was van de mondialisering en van de economische crisis die Europa getroffen had na de oliecrises van 1973 en die van 1979, dat Europa niet meer zonder interne markt kon. In een internationale omgeving met meer concurrentie, waarin ontwikkelingslanden opkwamen, drong de eenheidsmarkt zich op als een realistische en degelijke oplossing om de Europese producten en diensten concurrerder te maken, de economieën van de lidstaten weer op gang te brengen en een einde te maken aan de crisis. Of zoals de Franse afgevaardigde en voormalig eerste minister Raymond Barre in 1987 sprak: 'In een open samenleving is geen plaats voor afzondering en protectionisme. Een dergelijke samenleving maakt gebruik van al haar hulpbronnen, en vooral van die van het verstandelijk vermogen, de innovatie en de ondernemersgeest, om zo volop te kunnen deelnemen aan de internationale betrekkingen in het kader van vrij verkeer van mensen, goederen, diensten en kapitaal. Een dergelijke samenleving vindt er factoren van vooruitgang van de economie en de mens. Openstelling richting Europa, wat overigens niets anders is dan openstelling richting de wereld, dat is uiteindelijk de motor van onze ontwikkeling in de komende decennia.'³⁰⁵

Daarnaast vormde de interne markt een antwoord op de modernisering van de Europese economie, die gericht was op de dienstensector en op de nieuwe punten van zorg, zoals milieubescherming en de positie van consumenten.

Parallel hieraan werd er op aanraden van de Brit Basil de Ferranti en zijn Duitse collega Karl von Wogau, beiden lid van de EVP-Fractie, een informele groep opgericht. Het doel van deze groep was het economische potentieel van Europa te verhogen en de intracommunautaire

handel te ontwikkelen door het verwezenlijken van de interne markt. De groep noemde zichzelf de 'Kangoeroegroep', een verwijzing naar het dier dat in staat is grote sprongen te maken en dus – symbolisch gezien – over grenzen heen te springen. Deze groep stond onder leiding van Karl von Wogau, Basil de Ferranti en de Duitse socialist Dieter Rogalla, en kwam in de marge van de vergaderingen van het Parlement bijeen. De groep ontving regelmatig politieke persoonlijkheden en oefende politieke en technische druk uit door afschaffing van de grenscontroles en daaropvolgend de voltooiing van de interne markt te eisen.

De EVP-Fractie drong er in haar Verklaring van Aix-la-Chapelle van 6 mei 1982 eveneens op aan de intracommunautaire grenzen op te heffen en betreurde het dat er een Europees paspoort werd gemaakt terwijl de controle van personen aan de grens nog niet eens was opgeheven.³⁰⁶

Binnen het Europees Parlement steunde de EVP-Fractie met verve de vernieuwing van het project van de interne markt. Fernand Herman, lid van de tijdelijke parlementaire commissie voor de Europese economische vernieuwing, pleitte voor 'meer Europa, meer investeringen en meer onderzoek.'³⁰⁷ Tijdens het debat legde Karl von Wogau namens de fractie aan de Commissie een mondelinge vraag voor over de door Fernand Herman gepresenteerde voorstellen.³⁰⁸ Hij herinnerde aan het verzoek om verwezenlijking van de interne markt en, in samenhang daarmee, het opheffen van de grenscontroles met ingang van 1989. In de voorstellen van de EVP-Fractie lag het accent vooral op maatregelen met betrekking tot een Europa van de burgers, het opheffen van de bureaucratische belemmeringen en het scheppen van werkgelegenheid.

Op 9 april 1984 stelde het Europees Parlement het door Karl von Wogau voorbereide rapport over de noodzaak van het verwezenlijken van de interne markt vast. De geschatte kosten die het in stand houden van de tariefmuren binnen de gemeenschappelijke markt met zich mee zou brengen, waren een uitstekend middel om de parlementsleden te doordringen van de noodzaak van de interne markt. Zo werd in het rapport benadrukt dat de Europese ondernemingen 12 miljard ecu zouden kunnen besparen wanneer de interne markt een feit was. Het meest in het oog springende voorbeeld was dat de wachtrijen van vrachtwagens voor de grenzen ten gevolge van douanecontroles de Europese economie ongeveer 500 miljoen ecu per jaar kostten.

In het rapport werd duidelijk de volgende vraag gesteld: Zal Europa in staat zijn de grote uitdaging van de mondialisering aan te kunnen en het hoofd te bieden aan de stagnatie en de werkloosheid? De

rapporteurs merkten op dat 'de geïntegreerde interne markt een noodzakelijk kader is om innovatie, creativiteit en initiatief mogelijk te maken. [...] Het opzetten van een grote interne markt is geen doel op zich, het is een middel dat wij ter beschikking hebben en waarmee het mogelijk is een actiekader te bieden aan een politieke wil, om zo de uitdagingen aan te gaan die op ons pad liggen. Het is een geschikt kader voor een binnen de Europese instellingen ontwikkeld industriebeleid. Nu moet alleen de wil er nog zijn gezamenlijk op te treden.'³⁰⁹

Het rapport stuurde aan op concrete maatregelen, zoals het opstellen van een uniform document voor uitvoer, doorvoer en invoer in de Gemeenschap, dat de bestaande documenten zou vervangen. Het bevatte ook een pleidooi voor een gemeenschappelijk douanewetboek en de wens tot onderlinge aanpassing van de btw-tarieven in plaats van harmonisering. Tot slot deed het een aanbeveling voor Europese wetgeving en het instellen van een Europees octrooi.

Het rapport sloot aan bij de standpunten van de fractie ten aanzien van de interne markt, zoals onderzoek naar een realistische en pragmatische benadering die niet nadelig zou zijn voor producenten en industriëlen en de wens voor de burgers concrete en tastbare vooruitgang te boeken. Deze benadering werd overgenomen door de Deen Poul Møller, die tijdens het debat over het rapport uitlegde dat 'we naar een Europa van de burgers op weg moeten zijn.'³¹⁰

Het Europees Parlement stelde op 24 juli 1984 de door Karl von Wogau namens de EVP-Fractie ingediende resolutie inzake de besluiten van de Europese Raad van Fontainebleau vast en riep de Raad op de interne markt te voltooien en ervoor te zorgen dat de ecu een Europese parallelmunteenheid zou worden.

Het Witboek van de Commissie, de oprichtingsakte van de interne markt

Op 14 januari 1985 hield Jacques Delors, de nieuwe voorzitter van de Commissie, in het Europees Parlement een toespraak over de beleidslijnen van de nieuwe Commissie. Hierin liet hij weten de interne markt te willen voltooien en stelde hij 1992 voor als uiterste termijn, wat door het Europees Parlement zeer goed werd ontvangen.

In maart 1985 stelde de Europese Raad, die in Brussel bijeen was, formeel het voorstel van de Commissie vast. In mei besloot de Raad definitief tot toepassing van het beginsel van de wederzijdse erkenning van nationale normen en droeg de Commissie op een programma en een tijdpad op te stellen voor de daadwerkelijke oprichting van de

interne markt. Zo gaf de Europese Raad binnen een paar maanden groen licht aan een geheel van voorstellen die de basis vormden van de interne markt. Deze politieke vastberadenheid gaf de Commissie de mogelijkheid technisch uitvoering te geven aan de plannen.

De studiedagen van de fractie van 28 tot 31 mei 1985 in Luxemburg waren grotendeels gewijd aan de economische vernieuwing en aan de interne markt. Tijdens de besprekingen bevestigde Emilio Colombo nogmaals dat 'de oplossing van de huidige economische problemen voor Europa de kans moet zijn de verbondenheid te versterken en zijn politieke identiteit te herbevestigen.'³¹¹

Karl von Wogau wijdde zijn spreektijd aan het besluitvormingsproces rond de interne markt en verklaarde hierbij een grote voorkeur te hebben voor stemming met gekwalificeerde meerderheid in de Raad. Dit was om vertragingen en 'bureaucratisering van teksten'³¹² tegen te gaan.

De Europese Commissie publiceerde haar Witboek over de voltooiing van de interne markt op 14 juni 1985. Het Witboek was opgesteld door Lord Cockfield, vicevoorzitter van de commissie die belast was met de interne markt, met hulp van het Duitse christen-democratische Commissielid Karl-Heinz Narjes, die belast was met industriebeleid, onderzoek en innovatie. Het vormde een gedetailleerd wetgevingsprogramma voor 1992 en bevatte driehonderd maatregelen voor het oprichten van de 'interne markt, een ruimte zonder grenzen'. In het document was ook een definitief en dwingend tijdpad opgenomen, dat liep tot 1992.

Er werden drie soorten belemmeringen voor het vrije verkeer benoemd: fysieke belemmeringen, technische belemmeringen en fiscale belemmeringen. Om deze belemmeringen op te heffen werden nauwkeurig omschreven, concrete maatregelen voorgesteld.

Op 12 juni 1985 vond er in het Europees Parlement een debat plaats over het rapport met betrekking tot de interne markt. Dit rapport, dat was voorbereid door de Brit Ben Patterson, sprak zich uit voor het opheffen van de grenzen, het opstellen van gemeenschappelijke technische en juridische normen voor de industrie en de handel en, tot slot, voor het opzetten van gemeenschappelijk beleid ten aanzien van internationaal vervoer en buitenlandse handel.³¹³

Karl von Wogau herinnerde aan de voorwaarden voor het in het leven roepen van een interne markt: 'Het doel dat wij voor ogen hebben, is tussen nu en 1992 een open gemeenschappelijke markt in te stellen. [...] Het is uitermate belangrijk dat wij een gemeenschappelijke markt van de technologieën van de toekomst opzetten, met gemeenschappelijke normen, wederzijdse erkenning van diploma's,

verdergaande ontwikkeling van een Europees octrooi, ontwikkeling van een Europees merkenrecht en Europese overheidsopdrachten, want dat is een noodzakelijke voorwaarde om ervoor te zorgen dat het midden- en kleinbedrijf, dat zoals iedereen weet zeer innovatief is en meer werkgelegenheid verschaft dan alle andere bedrijven, in staat is vanaf het begin voordeel te hebben van deze markt.³¹⁴

De Fransman Jean-Pierre Abelin, woordvoerder van de EVP-Fractie, benadrukte vervolgens dat de kwestie van de interne markt moest worden behandeld in het kader van de Gemeenschap in de brede zin van het woord, en dat daarbij rekening moest worden gehouden met een versterkt regionaal beleid, een geconsolideerde monetaire stabiliteit en een samenvoeging van eerder bekrachtigd economisch beleid. 'Er zijn geen interne markten zonder buitengrenzen en zonder een echt handelsbeleid ten aanzien van de landen buiten de interne markt, anders zouden we het risico lopen dat de vooruitgang die wij wensen zich vertaalt in een sterkere binnendringing van buiten de interne markt en een verzwakking van deze Gemeenschap, die al snel een ziellose vrijhandelszone zou worden.'³¹⁵

De leden van de EVP-Fractie drongen erop aan dat er voor alle maatregelen die moesten worden genomen een realistisch tijdpad, plan van aanpak en besluitvormingsproces was. Een nauwkeurig tijdpad zou ervoor moeten zorgen dat bepaalde besluiten niet tot in het oneindige uitgesteld zouden worden. Het plan van aanpak rond het vaststellen van pakketten maatregelen zou het mogelijk maken voorstellen te groeperen en gemakkelijker te komen tot overeenstemming op basis van wederzijdse concessies. Wat betreft het besluitvormingsproces zou stemming met gekwalificeerde meerderheid de regel moeten worden.

De Europese Raad van Milaan: een overwinning voor de Europeanen (juni 1985)

Toen de staatshoofden en regeringsleiders op 28 en 29 juni 1985 bijeen waren in Milaan, kwamen aan de onderhandelingstafel naast het eindrapport van het Comité-Dooge 316, het door het Parlement ingediende ontwerpverslag betreffende de Europese Unie en het rapport van het Comité-Adonnino ter sprake. Hierbij kwamen nog het Witboek over de voltooiing van de interne markt en de plechtige verklaring van Stuttgart.

Het Witboek van Lord Cockfield werd vastgesteld. De staatshoofden en regeringsleiders gaven hun formele goedkeuring aan het tijdpad dat erin was opgenomen en aan de voorgestelde prioriteiten. De Raad van

ministers kreeg vervolgens de opdracht de institutionele voorwaarden te bestuderen die ervoor zouden zorgen dat de interne markt een succes werd, waarbij het doel was de bestaande belemmeringen in het communautaire besluitvormingsproces weg te nemen. De institutionele overwegingen waren natuurlijk geïnspireerd op de voorstellen uit het rapport-Dooge.

De tekst van het rapport-Dooge was ambitieus en sloot goed aan bij de meest federalistische wensen van dat moment. Zowel op institutioneel gebied als op het gebied van de bevoegdheden van de toekomstige Unie werden vele vernieuwende voorstellen gedaan. Maar door de terughoudendheid van een aantal leden van het Comité ten aanzien van nauwkeurig omschreven punten moesten er evenveel stappen terug worden gedaan.

De Europese Raad besloot, ondanks het verzet van Groot-Brittannië, Griekenland en Denemarken, een Intergouvernementele Conferentie bijeen te roepen. Dankzij de vasthoudendheid van minister van Buitenlandse Zaken Giulio Andreotti, ging de Europese Raad voor het eerst tot een meerderheidsstemming over en nam een meerderheidsbesluit. Het mandaat van de IGC had tot doel een verdrag op te stellen over een gemeenschappelijk buitenland- en veiligheidsbeleid en te onderzoeken welke wijzigingen in het EEG-Verdrag noodzakelijk zouden zijn voor de institutionele aanpassingen met betrekking tot de besluitvormingsprocedure in de Raad, de uitvoeringsbevoegdheid van de Commissie, de bevoegdheden van het Europees Parlement en de uitbreiding tot nieuwe werkterreinen.

In de resolutie van de parlementaire Commissie institutionele zaken over het bijeenroepen van de conferentie, die werd vastgesteld op 9 juli 1985, gaf het Parlement aan blij te zijn met het feit dat deze conferentie, waar de institutionele hervorming zou worden bestudeerd, zou worden georganiseerd. Het Parlement betreunde echter het gebrek aan samenhang in de procedure voor het wijzigen van de verdragen, het ontbreken van een ontwerptekst van een nieuw verdrag voor politieke samenwerking en van de hervormingen die noodzakelijk waren voor het voltooiën van de interne markt en het in het leven roepen van het Europa van de technologie.³¹⁷

Egon Klepsch was tevreden met de resultaten van de Top van Milaan: 'Wij zijn van mening dat Milaan het startpunt is richting een nieuwe fase in de Europese politiek. Het staat vast dat wij hadden gewild dat het mandaat voor de Intergouvernementele Conferentie nauwkeuriger omschreven zou zijn. Maar wij zien in dat de wil om besluiten te nemen in Milaan getoond is, want deze Gemeenschap lijdt zwaar aan een

gebrek aan besluiten. We zullen altijd meningsverschillen hebben, maar zonder besluiten dreigt de Gemeenschap te verdorren.'³¹⁸

Ondanks alles lag de weg naar de Europese Akte open.

De EVP-Fractie besluit het beste te maken van de Europese Akte (februari 1986)

De Intergouvernementele Conferentie die tot doel had de communautaire verdragen te herzien begon in Luxemburg op 9 september 1985. Het zag ernaar uit dat de discussie over de institutionele hervorming ingewikkeld zou zijn omdat de lidstaten nogal van mening verschilden. De Commissie kwam met een oplossing om geschillen te voorkomen, en kwam met een nauwkeurig omschreven doelstelling: de verwezenlijking van de interne markt (het Witboek van Lord Cockfield). De kwestie van de institutionele hervorming begon hiermee en hing samen met deze economische doelstelling. Omdat het perspectief van een interne markt voor Groot-Brittannië en Denemarken van belang was, konden deze twee landen zich vanaf dat moment niet meer verzetten tegen de hervormingen die noodzakelijk waren voor de verwezenlijking hiervan.

De deelnemers aan de Conferentie kwamen tot overeenstemming over de beginselen op grond waarvan de institutionele hervormingen van de Gemeenschap zouden worden doorgevoerd – die het functioneren van de Gemeenschap zouden verbeteren en haar bevoegdheden zouden uitbreiden. Het was de bedoeling vaker tot meerderheidsstemming over te gaan om de grote Europese eenheidsmarkt eind 1992 te verwezenlijken, het toepassingsgebied van de bevoegdheden van de Gemeenschap uit te breiden, het Europees Parlement meer bevoegdheden toe te kennen en de samenwerking op het gebied van buitenlands beleid juridisch vorm te geven.

De resolutie van het Europees Parlement van 12 december 1985 vormde een laatste poging om het verloop van de onderhandelingen te bepalen. Het Parlement was van oordeel dat de resultaten in vergelijking met het ontwerp van Spinelli onvoldoende waren en deed daarom bij de Raad van Ministers aanbevelingen voor een reeks verbeteringen en onthield zijn definitieve advies.³¹⁹

In de plenaire vergadering benadrukte Egon Klepsch: 'Er bestaan ruwe schetsen voor hervorming en uitbreiding van de bevoegdheden van de Europese Gemeenschap en er wordt hard aan gewerkt het besluitvormingsproces te versterken. Maar wij realiseren ons dat hetgeen wat volgens ons politiek gezien noodzakelijk is en objectief gezien

onvermijdelijk, veel verder gaat dan hetgeen zojuist besloten is.' Ten aanzien van de bevoegdheden van het Parlement stelde hij vast dat de geboekte vooruitgang niet voldoende was: 'Wij zijn ervan overtuigd dat wij de strijd met de bureaucratie van de Raad nog met succes zullen moeten aangaan om de democratische controle die onze medeburgers willen concreet vorm te geven.'³²⁰

Met het vaststellen van zijn resolutie van 16 januari 1986 over de resultaten van de Top van Luxemburg, gaf het Parlement blijk van zijn reserves: 'De Europese Akte kan alleen maar leiden tot een bescheiden vooruitgang op bepaalde communautaire gebieden, maar vormt op geen enkele wijze de werkelijke hervorming van de Gemeenschap.'³²¹ De EVP-Fractie ondersteunde deze resolutie volledig.

Jean Penders nam namens de EVP-Fractie het woord en stelde ten aanzien van de resultaten van de conferentie het volgende vast: 'Dit is zeker niet de "kwantumsprong" waar een lid van de Nederlandse regering het graag over had. [...] De Engelsen hebben daar een opmerkelijke uitdrukking voor: *We take note*. We ontvangen het resultaat niet met gejuich, we schikken ons erin en proberen er het beste van te maken.'³²²

De EA lag in lijn met de plechtige verklaring van Stuttgart en met het ontwerpverdrag betreffende de Europese Unie van het Europees Parlement, en gaf duidelijk aan dat de ondertekenaars verder wilden gaan in de richting van een Europese Unie, zoals blijkt uit de preambule en het eerste artikel.

De Europese Akte, die op 17 februari 1986 werd ondertekend in Luxemburg, was de eerste intergouvernementele tekst waarin aan de Europese parlementaire instelling de naam Europees Parlement werd gegeven, al noemde het Parlement zich al zo sinds 1962. Dit betekende voor het Parlement een formele legitimatie en het begon, zij het op bescheiden wijze, in de eerste functie van het Parlement – de wetgevende functie – ook werkelijkheid te worden.

Met de nieuwe procedure, samenwerkingsprocedure genoemd, had het Parlement de mogelijkheid deel te nemen aan het Europese wetgevingsproces. In de tekst³²³ verving de samenwerkingsprocedure de raadplegingsprocedure: een voorstel van de Commissie moest voortaan worden voorgelegd aan de Raad, die zich erover uit zou spreken nadat het Parlement advies had gegeven. De Raad zou echter niets anders doen dan 'het vaststellen van een gemeenschappelijk standpunt' dat hij overdraagt aan het Europees Parlement: dat was het begin van de tweede lezing binnen de parlementaire instelling. Bij deze overdracht werd de nadruk gelegd op het informeren van het Parlement over de motivering van het door de Raad aangenomen

gemeenschappelijk standpunt en over de eventuele wijzigingen die het voorstel van de Commissie, tijdens de eerste lezing, had ondergaan. Voor de tweede lezing in het Parlement stond een termijn van drie maanden. In die periode konden de parlementsleden het gemeenschappelijk standpunt goedkeuren of zich er niet over uitspreken. In beide gevallen 'stelt de Raad de betreffende akte definitief vast'. Het Parlement kon het gemeenschappelijk standpunt ook verwerpen. In dat geval had de Raad een maand de tijd om zich in tweede lezing met eenparigheid van stemmen uit te spreken. Tot slot kon het Parlement, als tijdelijke oplossing, ten aanzien van het voorstel van de Commissie amendementen indienen. De Commissie zou dan binnen een maand het geamendeerde voorstel opnieuw bekijken en het voorstel met de amendementen die ze niet wilde overnemen daarna voorleggen aan de Raad. Wanneer de Raad deze echter wel wilde vaststellen of het opnieuw bestudeerde voorstel nogmaals wilde wijzigen, moest hij zich hierover met eenparigheid van stemmen uitspreken. Het opnieuw bestudeerde voorstel zou dan worden vastgesteld met gekwalificeerde meerderheid.

De toenemende inspanningen van de EVP-Fractie voor de 'doelstelling voor 1992'

De Europese Akte trad in juli 1987 in werking.

Dit was de eerste grote verandering van het Verdrag van Rome. Naast de institutionele bepalingen was het plan van de eenheidsmarkt en het bijbehorende programma voor 1992 er ook in opgenomen. In de Europese Akte werd de interne markt benoemd als iets wat deel uitmaakte van de doelstellingen die werden nagestreefd in het kader van de opbouw van Europa, en omschreven als een 'ruimte zonder binnengrenzen, waarin het vrije verkeer van goederen, personen, diensten en kapitaal is gewaarborgd.'³²⁴ Er werden grote leidende principes geformuleerd zoals concurrentie, samenwerking en solidariteit. Als uiterste termijn voor de voltooiing van de interne markt werd 31 december 1992 officieel vastgelegd, waaruit bleek dat de Gemeenschap de politieke wil had en zich inspande om dit project tot een goed einde te brengen.

Het Europees Parlement startte onmiddellijk met de verwezenlijking van de interne markt. Een tijdelijke commissie voor het welslagen van de Europese Akte kreeg de opdracht een advies uit te brengen over de mededeling van de Commissie 'De Europese Akte: een nieuwe grens voor Europa' Het rapport zou worden opgesteld door Karl von Wogau en de Spanjaard Enrique Barón Crespo en werd op 13 mei 1987 voorgelegd aan de andere leden.³²⁵

De Europese Commissie publiceerde in maart 1988 een studie die was verricht door een groep onafhankelijke deskundigen, met de titel *Europa 1992 – een totale uitdaging*. Het doel van deze studie, die doorgaans ‘verslag-Cecchini’ werd genoemd, was ‘de kosten van het non-Europa’ te berekenen en de voordelen van de eenheidsmarkt in kaart te brengen. Uit het verslag-Cecchini bleek dat de interne markt zou leiden tot een winst van vijf procent extra groei en vijf miljoen arbeidsplaatsen in de Gemeenschap. In het verslag werd ook rekening gehouden met de politieke overwegingen die bij het voltooiën van de interne markt naar boven zouden kunnen komen. Het beheren van een uitgestrekte economische ruimte zonder grenzen vereiste een nieuwe beslissingscapaciteit op communautair niveau die ertoe zou kunnen leiden dat de Commissie het begin werd van een regering.³²⁶ Dit advies werd gedeeld door het Parlement en de Commissie.

Het Europees Parlement, en in het bijzonder de EVP-Fractie, spraken zich uit voor meer bevoegdheden voor de Commissie, maar ook voor het Parlement zelf. De parlementsleden keken op 15 juni 1988 ook naar de institutionele gevolgen van de kosten van het non-Europa³²⁷ en de gevolgen van de voltooiing van de interne markt.³²⁸

In het verslag werd vastgesteld dat de Europese Akte aanzienlijke besparingen zou kunnen opleveren (170 miljard ecu per jaar).^a De parlementsleden werden in het verslag opgeroepen erop bedacht te zijn dat dit proces niet zou wegglijden in het moerasland van de bureaucratie en er werd aangegeven dat er een transparantere besluitvormingsprocedure moest komen.³²⁹

Tijdens het debat stelde Lambert Croux namens de EVP-Fractie een mondelinge vraag en benadrukte hij dat ‘wanneer wij de interne markt voltooiën, dit voor onze Gemeenschap een dusdanige kwalitatieve verandering met zich mee zal brengen – die betrekking heeft op bijna alle terreinen van de politiek, de samenleving en de economie, zelfs met inbegrip van bepaalde politiek-culturele aspecten – dat wij wijzigingen in de politieke instellingen zullen moeten doorvoeren en daadwerkelijk zullen moeten komen tot een plan voor een Europese regering. [...] Ik geloof ook dat het moment gekomen is dat de Commissie moet worden voorgezeten door iemand die in staat is zelf zijn Commissieleden aan te wijzen, in overleg met de regeringen en parlementen en met toestemming van het Europees Parlement.’³³⁰

Op 27 juni 1988 namen de staatshoofden en regeringsleiders, tijdens de Europese Raad van Hannover, de voltooiing van de interne markt op

---

a De rapporteur geeft een zeer concreet voorbeeld: een gezin van vier personen zou een voordeel behalen van tussen de 2000 en 3000 ecu per jaar.

als een van de prioriteiten van de Gemeenschap. Ze benadrukten in hun conclusies dat de verwezenlijking van de interne markt samen moest gaan met de bescherming van het milieu, de verwezenlijking van het Europa van de burgers en van het sociale Europa, en met het oprichten van de monetaire unie. Het Europa van de burgers bestond uit het opheffen van alle belemmeringen voor het vrije verkeer van personen met garantie voor hun interne veiligheid. Het sociale Europa garandeerde dat iedereen zou profiteren van de voordelen van de interne markt.

Voor het overige sprak de Europese Raad uit tevreden te zijn met de geboekte vooruitgang op weg naar de voltooiing van de interne markt. Hij ontving met open armen de besluiten die waren genomen op strategisch gebied, zoals de volledige liberalisering van het kapitaalverkeer, de wederzijdse erkenning van diploma's, de openstelling van overheidsopdrachten, verzekeringen of lucht- en wegvervoer. Deze vooruitgang was mogelijk dankzij 'het volledige gebruik van de in de Europese Akte opgenomen stemmingsprocedures'.³³¹

Aan het eind van de werkzaamheden van de Raad was de EVP-Fractie blij met de resultaten en stelde ze vast dat de nieuwe besluitvormingsprocedures het mogelijk hadden gemaakt snel vooruitgang te boeken bij de verwezenlijking van het Witboek. Voor de fractie ging het ook hier om de dynamiek van het radarwerk die Jean Monnet zo dierbaar was: op concrete vlakken solidariteit bewerkstelligen.³³²

De interne markt: al met al een positieve balans

Dankzij de Europese Akte kreeg het Europees Parlement meer speelruimte om druk uit te oefenen op de Commissie en de Raad en het besluitvormingsproces te beïnvloeden. Door de jaarverslagen van de Commissie economische en monetaire zaken en industrie over de voltooiing van de interne markt kon het Parlement toezicht uitoefenen op de tenuitvoerlegging van het Witboek en de maatregelen ondersteunen die het de hoogste prioriteit toekende.

Dit gold ook voor het rapport van Karl von Wogau dat op 16 mei 1991 werd vastgesteld en waarin de teleurstelling werd uitgesproken over het gebrek aan vooruitgang op het gebied van het sociale Europa en van de interne veiligheid na het openstellen van de intracommunautaire grenzen. Toch onderstreepte het rapport de invloed van het Parlement en er werd met tevredenheid benadrukt dat meer dan de helft van de door het Europees Parlement ingediende amendementen rechtstreeks of indirect door de Raad waren overgenomen.³³³

Het laatste rapport over de voltooiing van de interne markt was voorbereid door Ben Patterson en werd vastgesteld op 18 december 1992, enkele dagen voor de uiterste termijn. Hierin werd benadrukt dat het werk verre van af was, met name op het gebied van het harmoniseren van de btw-tarieven, de belastingheffing op ondernemingen, de cabotage door het luchtruim, het stelsel van het gemeenschapsmerk en het stelsel van het gemeenschapsoctrooi. Het tweede probleem dat Ben Patterson omschreef, was het lage aantal wetgevende documenten dat werd omgezet in het nationale recht van de lidstaten. In het rapport werd de Commissie opgeroepen alle middelen te gebruiken die ze tot haar beschikking had om de lidstaten ertoe te verplichten een oplossing te bieden voor deze situatie. Het Europees Parlement ging zelfs zo ver dat het dreigde een beroep wegens nalaten tegen de Commissie in te stellen wanneer ze de lidstaten niet steviger zou aanpakken.³³⁴

Tegelijkertijd stelden de EVP-Fractie en de Commissie economische en monetaire zaken en industrie van het Europees Parlement vele resoluties op, waarin ze eisten dat de uiterste termijn zou worden gerespecteerd en aandrongen op het vaststellen van maatregelen met betrekking tot het vrije verkeer van personen, het Europese burgerschap en de belastingharmonisatie die noodzakelijk was voor het afschaffen van de fysieke grenzen.³³⁵

De andere instelling waar het besluitvormingsproces door de Europese Akte flink werd gewijzigd, was de Raad zelf. Veel besluiten over wat noodzakelijk was voor de tenuitvoerlegging van de gemeenschappelijke markt werden met gekwalificeerde meerderheid genomen: gemeenschappelijk douanetarief, vrije dienstverrichting, vrij verkeer van kapitaal en het nader tot elkaar brengen van de nationale wetgevingen.

Daarentegen werd de eenparigheid van stemmen gehandhaafd bij belastingkwesties en zaken die te maken hadden met het vrije verkeer van personen, en met belangen en rechten van betaalde werknemers. Bij deze gevoelige onderwerpen wilden de lidstaten hun soevereiniteit behouden. De EVP-Fractie, die zich had uitgesproken voor stemmen met gekwalificeerde meerderheid bij alle maatregelen die waren voorzien in het Witboek, kon niet anders dan haar teleurstelling laten blijken.

Toch kon ongeveer tweederde van de maatregelen die waren voorzien in het Witboek worden vastgesteld met gekwalificeerde meerderheid. Dit heeft de tenuitvoerlegging van het 'Programma voor 1992' aanzienlijk vereenvoudigd en versneld.

De Europese Akte, waarin het aantal gebieden waarop de Gemeenschap mocht ingrijpen werd uitgebreid, leidde tot een nieuwe

dynamiek. In het kader van de voltooiing van de interne markt kregen het regionale beleid, het sociale beleid, het milieubeleid en het vervoerbeleid bijzondere aandacht. Door het opheffen van de belemmeringen voor het vrije verkeer, dat was voorzien voor 1993, moesten de leefomstandigheden in de gehele Gemeenschap verbeteren. Het was belangrijk dat met het openstellen van de grenzen een reeks maatregelen zou worden genomen om de verschillen in ontwikkeling op sociaal en regionaal niveau te verkleinen. Zo moest het solidariteitsbeleid gepaard gaan met de verwezenlijking van de interne markt en het gebrek aan evenwicht hierin corrigeren door middel van structuurmaatregelen.

De Commissie, die probeerde de structurele steunmaatregelen van de Gemeenschap te hervormen, stelde voor dat het bedrag aan begrotingsmiddelen dat zou worden besteed aan het realiseren van de doelstellingen van de structuurfondsen tussen nu en 1992 zou verdubbelen.

De structuurfondsen waren het middel om ervoor te zorgen dat het cohesiebeleid werd uitgevoerd. Volgens Panayotis Lambrias moesten deze fondsen bijdragen aan het verbeteren van de sociale en economische structuren van de Gemeenschap en aan het dienen van de doelen die de Gemeenschap zichzelf had opgelegd in het kader van het algemene ontwikkelingsbeleid. Zo werd het structuurbeleid van de Gemeenschap in 1988 ingrijpend veranderd.

Dankzij deze hervorming werd meer dan 60 miljard ecu besteed aan het versterken van de economische en sociale solidariteit. Tijdens de studiedagen van de EVP-Fractie in Galway, sprak Egon Klepsch verheugd: 'De EEG heeft de beslissende stap gezet die ervoor kan zorgen dat ze een solidaire Gemeenschap wordt!'³³⁶

De tweede hervorming van de structuurfondsen begon in 1992. Tijdens de Europese Raad van Edinborough, op 11 en 12 december 1992, werd besloten de financiële middelen voor het regionale beleid te verhogen.

Hoofdstuk XXII
HET EUROPA VAN DE SYMBOLEN
EN VAN DE BURGERS:
VAN HET COMITÉ-ADONNINO (1984)
NAAR HET VERDRAG
VAN MAASTRICHT (1992)

**De twaalf sterren van Alexandre
en de Negende van Beethoven**

Op 29 mei 1986 kwamen voor het gebouw van de Europese Commissie in Brussel langzaam de twaalf gouden sterren op een blauwe achtergrond omhoog. Na zesendertig jaar had Europa één symbool gekregen, dat voor alle instellingen gelijk was. Onder de officiële personen die waren komen luisteren naar de Ode aan de vreugde van Beethoven bevonden zich natuurlijk Jacques Delors, de nieuwe voorzitter van de Commissie, en Pierre Pflimlin, de Voorzitter van het Europees Parlement. Grotendeels aan hem heeft Europa deze vlag ‘van een nobele eenvoud’ te danken: ‘[Het Europese ideaal] werd soms verduisterd door de neiging van elke Europese instelling om haar eigenheid te laten zien door zich af te zetten tegen de andere instellingen. In de Gemeenschap heersten in het bijzonder geschillen die de belangrijkste onderdelen ervan te vaak tegenover elkaar plaatsten: Raad van Ministers, Commissie en Europees Parlement. Deze geschillen, waarin de publieke opinie nauwelijks geïnteresseerd is, zijn schadelijk voor het imago van Europa. Het leek mij belangrijk ervoor te zorgen dat alle Europese instellingen dezelfde vlag zouden hebben. De Raad van Europa, de oudste Europese instelling, had gekozen voor [een vlag met] twaalf gouden sterren op een blauwe achtergrond. Elke andere instelling had in de vlag een eigen teken opgenomen. Voor het Europees Parlement waren dit de letters EP-PE, met eikenbladeren daar omheen. Ten gevolge van een resolutie waarover in onze Assemblee werd gestemd kreeg ik het met moeite voor elkaar dat het Bureau afzag van dit teken.’³³⁷

‘Het Europa van de burgers’, sinds het rapport over de Europese Unie van Leo Tindemans een belangrijk thema van de jaren ’70, werd in de loop van de jaren 80, naarmate de ondertekening van het Verdrag

van Maastricht dichterbij kwam, een politieke doelstelling. Tijdens de Europese Raad van Fontainebleau in juni 1984 werd een comité opgericht dat bestond uit persoonlijke vertegenwoordigers van de staats-hoofden en regeringsleiders en dat als taak had voor het einde van het eerste halfjaar van 1985 te komen met een aantal voorstellen over dit thema. De eerste specifieke communautaire actie op dit gebied was dat het comité de initiatieven voor het verstevigen van de identiteit en het imago van de Gemeenschap bij de Europese burgers en wereldwijd voorbereide en coördineerde. Het onderzocht welke maatregelen nodig waren voor het verkeer van goederen, het vereenvoudigen van de formaliteiten voor het verkeer van personen en het systeem voor de gelijkwaardigheid van diploma's. Het had de opdracht de symbolische instrumenten te bestuderen: een vlag en een Europees volkslied, harmonisering van de grensposten en het slaan van een Europese munt, de ecu.³³⁸ De voorzitter van het comité, Pietro Adonnino, voormalig lid van de EVP-Fractie, presenteerde een jaar later het eindrapport aan de Europese Raad van Milaan. Hierin was een studie gemaakt van een vereenvoudiging van de regels die het verkeer van burgers van de Gemeenschap in de weg stonden en van een uitbreiding van hun rechten. Er werden voorstellen gepresenteerd met betrekking tot de speciale rechten betreffende burgers, cultuur, communicatie, informatie, jeugd, onderwijs, uitwisseling en sport, gezondheid, sociale zekerheid, betrekkingen tussen steden, versteviging van het imago en de identiteit van de Gemeenschap.

Europa moet een tastbare realiteit worden

In het rapport stonden in grote lijnen dezelfde eisen als die van de EVP-Fractie. Er werden verschillende voorstellen gedaan ter verbetering van de betrokkenheid van burgers bij het reilen en zeilen van de Gemeenschap, waaronder het vrije verkeer van burgers, het afschaffen of vereenvoudigen van de personencontroles, het invoeren van het Europees paspoort en, op langere termijn, dat wat in 1992 het 'Delors-plan' over het creëren van een 'Europa zonder grenzen' zou worden. De voorstellen hadden ook betrekking op de belastingen voor grensarbeiders, de wederzijdse erkenning van diploma's en getuigschriften van vakbekwaamheid en het instellen van een algemeen verblijfsrecht.³³⁹ In het plan werd erkend dat de maatregelen met betrekking tot het vrije verkeer van personen op minder terughoudendheid stuiten wanneer ze het gevolg waren van de totstandbrenging van de interne markt.

Maar ook al was de fractie tevreden over het rapport-Adonnino, fractievoorzitter Egon Klepsch bracht naar voren dat het Europees

Parlement niet zomaar terzijde geschoven moest worden: ‘Een ieder die wil dat de Gemeenschap vooruit komt door middel van intergouvernementele commissies, ad-hocwerkgroepen of andere organen waarin wederom alleen nationale bureaucraten de toon zetten, bouwt Europa op zand.’³⁴⁰ Hij sprak de wens uit dat ‘het Europa van de burgers niet alleen maar een bewonderenswaardig principe uit het rapport-Adonnino is, maar dat er in dit opzicht concrete maatregelen worden genomen.’³⁴¹ De EVP-Fractie waakte ervoor dat deze intentieverklaring geen dode letter bleef en het was Elmar Brok die het advies over de aanbevelingen van het Comité-Adonnino presenteerde aan het Parlement. Tijdens de plenaire vergadering van november 1985 stelde het Parlement twee rapporten over het Europa van de burgers vast: het rapport-Brok over het Europa van de burgers en het eerste rapport van Nicole Fontaine over een voorstel voor een richtlijn met betrekking tot een algemeen systeem voor erkenning van diploma’s van het hoger onderwijs.³⁴²

Het Parlement behandelde ook de kwestie van het actief en passief kiesrecht bij gemeenteraadsverkiezingen en Europese verkiezingen voor burgers van een andere lidstaat dan die waarin ze wonen. Het rapport-Brok onderschreef de voorstellen van het Comité-Adonnino om op te treden en verweet de Raad deze voorstellen niet snel ten uitvoer te hebben gebracht. Om ervoor te zorgen dat Europa een tastbare realiteit werd, werd in het rapport een groot aantal gedetailleerde voorstellen gedaan met betrekking tot de speciale rechten betreffende burgers, cultuur, communicatie en informatie, jeugd, onderwijs, uitwisseling en sport, vrij verkeer van burgers, vrij verkeer van goederen en kapitaal, milieu, gezondheid, drugs en sociale zekerheid.³⁴³

Werner Münch, fractiecoördinator van de Commissie jeugd en cultuur, benadrukte de noodzaak van een Europese identiteit en een Europees bewustzijn: ‘Burgers houden niet van hindernissen, belemmeringen, formulieren, belastingen, controles en conflicten. Ze houden evenmin van immobiliteit en afwijzing. Wat de Europese burgers willen, is dat men komt met een idee, dat men werkt aan Europees bewustzijn. Wat zij willen, is dat men ervoor zorgt dat Europa meer wordt geaccepteerd en dat ze zich beter kunnen identificeren met Europa. Wat zij willen, is dat men een visie heeft en “utopistisch” is, maar dan wel op een concrete manier. Het bepalende element, afgezien van alle vragen die worden gesteld op politiek niveau, heeft in de basis te maken met de betrokkenheid van burgers bij het vormen van een politieke wil op het niveau van de Gemeenschap, want de basis

van een democratisch Europa ligt in de tenuitvoerlegging van het beginsel van het verdelen van de macht.³⁴⁴

Het opheffen van de grenscontroles

Nog maar een maand na de presentatie van het rapport van het Comité-Adonnino, presenteerde de Commissie juridische zaken en rechten van burgers een rapport over het voorstel van de Commissie aangaande vereenvoudiging van de controles en formaliteiten die van toepassing zijn op burgers van de lidstaten bij het overschrijden van intracommunautaire grenzen. In het rapport werd benadrukt dat het doel van het communautaire optreden aan de binnengrenzen niet moest zijn het vereenvoudigen van personencontroles, maar het afschaffen ervan.³⁴⁵ De belangrijkste voorstellen betroffen de indirecte belastingen, plantenziekteninspecties en statistische kwaliteitscontroles, alsmede het afschaffen van het gemeenschappelijke document dat bij de douane wordt gevraagd.³⁴⁶

Liberalisering in de Gemeenschap veronderstelt een adequaat toezicht aan de buitengrenzen. Dit zou tot stand komen met het Schengenakkoord, dat zou leiden tot het afschaffen van alle grenscontroles van de landen die de overeenkomst hebben ondertekend, en wel met ingang van 1 januari 1993. De controles werden verplaatst naar de buitengrenzen van het Schengengebied, en er was een gemeenschappelijk beleid ten aanzien van visa en asielrecht voorzien.

Voor de EVP-Fractie was het vrije verkeer van personen nog altijd gekoppeld aan de kwestie van de interne veiligheid. In het rapport-Malangré van 10 september 1992 over vrij verkeer van personen en veiligheid in de Europese Gemeenschap werd de noodzaak onderstreept het openstellen van de grenzen per 1 januari 1993 onder geen beding uit te stellen, nauwkeurig te kijken naar de mogelijkheden van een communautair politiecorps voor het bestrijden van de internationale georganiseerde misdaad en de rechten van de mens en de internationale verplichtingen in alle bepalingen ten aanzien van asielrecht te respecteren.³⁴⁷

Uitwisselingen van jongeren

De ruimte zonder grenzen bood jonge Europeanen nieuwe mogelijkheden. De Gemeenschap zorgde met haar speciale programma's voor initiële en permanente beroepsopleidingen, mobiliteit van studenten en docenten door heel Europa, academische erkenning van in een andere

lidstaat gevolgd studies, transnationale samenwerking tussen instellingen voor hoger onderwijs en het bedrijfsleven en het leren van talen. De hoeveelheid communautaire programma's^a en toegekende budgetten nam ieder jaar toe.

Een goed wederzijds begrip door de uitwisselingen van jongeren was al sinds het begin van de jaren 80 – toen dankzij het initiatief van Reinhold Bocklet voor het eerst in de begroting bedragen werden vrijgemaakt voor uitwisselingen van jongeren – een eis van de parlementsleden van de EVP-Fractie.³⁴⁸ De parlementsleden van de EVP-Fractie ondersteunden alle uitwisselingsprogramma's en eisten voldoende financieringskredieten. Nicole Fontaine was rapporteur voor het programma YES POUR L'EUROPE (een actieprogramma met het oog op het bevorderen van uitwisselingen van jongeren)³⁴⁹, Mary Elizabeth Banotti voor het programma PETRA³⁵⁰ en Arie Oostlander voor het programma TEMPUS.³⁵¹ Anna Hermans werd benoemd als rapporteur ten aanzien van de Europese dimensie op universitair niveau.³⁵² Werner Münch stimuleerde de mobiliteit van onderwijzers.³⁵³ Met eenparigheid van stemmen werd in de EVP-Fractie het voorstel gedaan het kader van het ERASMUS-programma uit te breiden tot het middelbaar en basisonderwijs – het rapport-Herman over het onderwijs- en opleidingsbeleid met het oog op 1993.³⁵⁴

Het Europees burgerschap

In het Verdrag van Maastricht van 1992 werd de verplichting van de Europese regeringen bevestigd om een steeds grotere plaats toe te kennen aan het Europa van de mensen. De grootste vernieuwing van het verdrag was het instellen van een burgerschap, dat werd toegekend aan alle mensen die de nationaliteit van een van de lidstaten hadden. Bij het Europees burgerschap hoorden speciale rechten die voortvloeiden uit het feit dat men tot de Gemeenschap behoorde en die bovenop de rechten en verplichtingen kwamen die hoorden bij de hoedanigheid van ingezetene van een lidstaat. Europese burgers kregen het recht vrij op het grondgebied van de lidstaten te reizen en te verblijven en ze kregen actief en passief kiesrecht bij gemeenteraadsverkiezingen en voor het Europees Parlement in een lidstaat waarin ze woonachtig waren

---

a De belangrijkste programma's: PETRA (jongeren in basisopleiding en de leidinggevenden voor de opleiding), FORCE (permanente opleidingen), COMETT (samenwerking tussen het hoger onderwijs en het bedrijfsleven), ERASMUS (mobiliteit van studenten in het hoger onderwijs), JEUGD VOOR EUROPA (uitwisselingen van jongeren tussen 15 en 25 jaar), LINGUA (taalonderwijs), TEMPUS (universitaire samenwerking met Midden-Europa).

maar waarvan ze geen onderdaan waren. Daarnaast hadden ze recht op bescherming van de diplomatieke en consulaire instanties van iedere lidstaat op het grondgebied van een derde land. Iedere burger van de Unie kreeg, voor het verdedigen van de rechten die hij op grond van het nieuwe verdrag had, het recht een verzoekschrift tot het Europees Parlement te richten en de mogelijkheid bij de bij dit verdrag ingestelde ombudsman een klacht in te dienen in geval van slecht bestuur in het optreden van een van de communautaire instellingen of organen.

Het recht een verzoekschrift in te dienen was echter niet nieuw. Op grond van een aantal bepalingen van het Reglement van orde van het Parlement had iedere Europese burger al sinds 1953 het recht verzoekschriften bij het Parlement in te dienen. Door het recht een verzoekschrift in te dienen in het Verdrag van Maastricht op te nemen, werd dus een recht dat het Parlement al sinds 1987 bood alleen maar plechtig bekrachtigd.³⁵⁵

Het burgerschap kon slechts bestaan in een context van rechten en fundamentele vrijheden voor iedereen, in ieder geval als individu, maar ook als onderdeel van sociale groepen. Het burgerschap werd dus niet in het leven geroepen als een voorrecht, maar als iets waaruit bleek dat men behoorde tot een gemeenschap, en wat paste bij het garanderen van het eerbiedigen van de rechten van de mens en de menselijke waardigheid voor iedereen. Deze idee, die eigen is aan het christelijk gedachtegoed, werd opgenomen in het eerste rapport-Bindi over het Europees burgerschap. 'Het burgerschap is een onderscheidend element dat het mogelijk maakt het karakter te bepalen van de unie die wij aan het opbouwen zijn. [...] Naast de staten moeten ook de burgers een juridische hoofdrol gaan spelen in het communautaire bouwwerk. Een verdrag tussen soevereine staten voldoet niet meer. De Unie moet eveneens worden gegrondvest op de bepalende aanwezigheid van burgers: de Unie kan niet een voornamelijk bureaucratische structuur zijn, zij moet een belangrijke democratische component ontwikkelen.'³⁵⁶

De Commissie institutionele zaken van het Parlement stelde het uiteindelijke rapport-Bindi over het burgerschap van de Unie op, dat op 21 november 1991 werd goedgekeurd. In het rapport werden voorstellen gedaan met betrekking tot artikelen over burgerschap, die opgenomen dienden te worden in het Verdrag betreffende de Europese Unie. De definitie van burgerschap vormde een belangrijke bouwsteen van de Europese Unie, want de Unie moest niet alleen gegrondvest zijn op de relaties tussen de lidstaten, maar ook op de relaties tussen de burgers. Het verzoek werd gedaan een burgerschapsstatuut op te nemen, dat het voor burgers gemakkelijker zou maken hun plichten uit

te oefenen en dat bovenal hun rechten zou garanderen en versterken. Het burgerschap moest worden gepresenteerd als de basis van de politieke macht van de Gemeenschap. De legitimiteit van de Gemeenschap was afkomstig van de burgers, en de macht die zij uitoefenden bepaalde de fundamentele keuzes van de Gemeenschap. De mogelijkheden die het burgerschap bood moesten kunnen worden uitgeoefend in een systeem waarin de sociale en economische rechten van iedereen, ook van niet-ingezetenen, gewaarborgd waren.³⁵⁷

De Europese ombudsman

Burgers van de Unie kunnen bij de ombudsman een klacht indienen tegen het optreden van de communautaire overheden. De ombudsman is bevoegd na een klacht van een individu of een vereniging of op eigen initiatief een onderzoek uit te voeren. Dit orgaan is opgericht als een instrument voor het beschermen van rechten en belangen, en als een garantie van grotere transparantie binnen de Gemeenschap.

Na Maastricht stelde de Commissie institutionele zaken van het Parlement een rapport op met een ontwerpstatuut voor de Europese ombudsman en de uitoefening van zijn functie (het rapport-Bindi over de Europese ombudsman, vastgesteld op 17 december 1992³⁵⁸). Dit was het eerste wetgevingsbesluit op initiatief van het Parlement, op grond van het Verdrag van Maastricht. Inhoudelijk was dit besluit van fundamenteel belang voor het stimuleren van de contacten tussen de burgers en de communautaire instellingen. 'Het gaat er dus om concreet een probleem aan te pakken dat rechtstreeks verbonden is met het instellen van het Europees burgerschap.'³⁵⁹

De ombudsman is uitsluitend afhankelijk van het Europees Parlement: hij wordt benoemd door het Europees Parlement, doet aan het Parlement verslag van iedere constatering van slecht bestuur en dient bij het Parlement het jaarverslag in. Er werden twee seminars aan dit project gewijd waar professoren, deskundigen en nationale ombudsmannen uit alle lidstaten bijeenkwamen. Het punt van de Europese ombudsman kwam weer ter sprake tijdens het debat met de Commissie en de Raad, op 17 december 1993, in het licht van een interinstitutionele verklaring over het besluit met betrekking tot het statuut van de ombudsman. Rosaria Bindi deed tijdens dit debat het verzoek dat de ombudsman toegang zou hebben tot alle informatie die door de instellingen werd bewaard en dat hij zelfstandig zou kunnen optreden.³⁶⁰ In overeenstemming met het interinstitutionele akkoord van 25 oktober 1993 over de Europese ombudsman keurde de Raad het ontwerpbesluit van het Parlement hierover goed op 7 februari 1994.³⁶¹

Actief en passief kiesrecht bij gemeenteraadsverkiezingen en voor het Europees Parlement

Het principe was afkomstig uit het Verdrag van Rome en het debat erover was al begonnen in 1974, toen de Europese Raad aan de Raad en aan een werkgroep de taak gaf een ontwerp op te stellen over het kiesrecht. Toen de Commissie hier niets aan deed, pakte het Parlement deze kwestie, na vele ontwerpresoluties van de Europese parlementsleden, weer op tijdens de discussie over het Europa van de burgers en eiste het dat de Commissie zou optreden.³⁶²

De mondelinge vraag op 13 november 1985 over het actief en passief kiesrecht bij gemeenteraadsverkiezingen en verkiezingen van het Europees Parlement van burgers van een andere lidstaat dan die waarin ze woonachtig waren³⁶³, werd uitgewerkt door de vertegenwoordigers van de politieke fracties en door plaatselijke afgevaardigden. Tijdens het debat benadrukte het EVP-Fractielid Michelangelo Ciancaglini dat de twee niveaus van vertegenwoordiging, lokaal kiesrecht en Europees kiesrecht, absoluut 'noodzakelijk [waren] voor de daadwerkelijke verwezenlijking van het Europa van de burgers, wanneer men tenminste wil dat dit geen lege huls is.'³⁶⁴

Het rapport over het kiesrecht van onderdanen van andere lidstaten bij gemeenteraadsverkiezingen in de lidstaat waar ze verblijven werd op 15 maart 1989 gepresenteerd³⁶⁵, na het voorstel van de Commissie³⁶⁶ dat erop gericht was de situatie te regelen van vier miljoen Europese burgers die bij gemeenteraadsverkiezingen geen kiesrecht hadden. Omdat met het instellen van het Europa van de burgers het onderscheid moest verdwijnen dat deze onderdanen van een lidstaat die in een andere lidstaat woonachtig waren nog trof, was het logischer en rechtvaardiger dat ze konden deelnemen aan de verkiezingen in een gemeente waar ze woonachtig waren dan in een gemeente waarin ze niet meer woonachtig waren, maar waarvan ze wel de nationaliteit hadden. De ontwerprichtlijn omschreef de voorwaarden voor dit recht.

Anders dan bij het kiesrecht bij gemeenteraadsverkiezingen gaf het Verdrag betreffende de Europese Unie met het instellen van het burgerschap van de Unie haar burgers het recht deel te nemen aan de Europese verkiezingen in de lidstaat waar ze woonachtig waren zonder dat ze daarvan de nationaliteit hadden.^a In het tijdpad dat was vastgelegd in het verdrag, was voorzien dat wanneer de regels voor het stemmen

---

a In artikel 8b, lid 2, van het verdrag is bepaald dat iedere burger van de Unie die verblijf houdt in een lidstaat waarvan hij geen onderdaan is, het actief en passief kiesrecht bij de verkiezingen voor het Europees Parlement heeft in de lidstaat waar hij verblijft.

voor 31 december 1993 zouden zijn vastgesteld, ze van toepassing zouden zijn vanaf de vierde keer dat het Europees Parlement rechtstreeks zou worden verkozen, in juni 1994.

Op 17 november 1993 stelde het Parlement het rapport-Froment-Meurice vast over het actief en passief kiesrecht bij de verkiezingen van het Europees Parlement voor burgers van de Unie die in een lidstaat woonachtig waren waarvan ze niet de nationaliteit hadden. Het Parlement sprak zich uit tegen iedere poging af te wijken van het non-discriminatiebeginsel tussen burgers van de Unie op grond van hun nationaliteit. In het rapport werd de lidstaten verzocht de richtlijn zo spoedig mogelijk om te zetten, zodat de burgers van de Unie zouden kunnen deelnemen aan de Europese verkiezingen van juni 1994, zoals was voorzien in het Verdrag betreffende de Europese Unie.³⁶⁷

Hoofdstuk XXIII
DE BESCHERMING
VAN DE MENSENRECHTEN
EN DE BESTRIJDING VAN ARMOEDE

Het instellen van de Sacharov-prijs

*'De strijd om vrijheid, volledige vrijheid: dat is onze belangrijkste reden van bestaan. Dat is wat de christen-democratie maakt tot de onverzettelijke tegenstander van het totalitarisme in alle gedaanten, van alle dictaturen, of ze nu rechts of links georiënteerd zijn.'*³⁶⁸ **Jean Lecanuet**

In 1977 ondertekenden het Europees Parlement, de Raad en de Commissie een gemeenschappelijke verklaring over de fundamentele rechten.³⁶⁹ Voor de christen-democraten was deze eerste tekst over de mensenrechten een belangrijk document, omdat het proces van de opbouw van Europa waar zij zich voor inzetten niet zonder kon. Tijdens de eerste zittingsperiode van het Europees Parlement werd er op dit gebied veel gedaan, wat geheel paste bij de fractie, die zichzelf zag als de politieke aanjager van de mensenrechten zowel binnen als buiten de Gemeenschap.

In 1983 stelden de parlementsleden vast dat de mensenrechten nog vaak geschonden werden, ondanks de Universele Verklaring en de Europese Verklaring van de Raad van Europa. Daarom stelden de christen-democraten voor dat de Universele Verklaring, die bindend was voor alle lidstaten van de VN, zou worden aangevuld met regionale verklaringen, ter nadere uitwerking ervan, en dat hierin zou worden gezorgd voor instellingen die uitspraak zouden kunnen doen over de mensenrechtenschendingen, met een recht op beroep bij de instellingen van de Universele Verklaring.

Ten tijde van de Koude Oorlog stonden de christen-democraten niet meer alleen in hun strijd tegen de dictaturen en de excessen die erop gericht waren de mensen hun vrijheid van denken en handelen met respect voor de vrijheid van anderen te ontnemen. Het feit dat op initiatief van de christen-democraten de inval van de USSR in Afghanistan unaniem werd veroordeeld – met uitzondering van de Franse communistische parlementsleden – zorgde er weliswaar niet voor dat de agressor

zich terugtrok, maar heeft er zeker toe bijgedragen dat vakverenigingen in Polen relatieve vrijheden toegekend kregen.

De strijd voor de vrijheden was overigens niet altijd gemakkelijk, vooral niet in de landen waar de democratische tradities niet bestonden of nog maar net hun intrede hadden gedaan en nog geen vaste grond hadden gevonden, zoals in Afrika en Latijns-Amerika. Maar waar mogelijk zorgde de EVP-Fractie ervoor de vrijheidsstrijders te steunen en het totalitarisme terug te dringen. In 1983 diende Marlene Lenz een rapport in over de mensenrechten in de wereld: 'Het Europees Parlement is zich ervan bewust geworden dat er tussen het morele verlangen en de dagelijkse politieke praktijk vaak een kloof bestond die pas snel zou kunnen worden gedicht als alle landen zich daadwerkelijk bewust zouden zijn van de rechten van de mens, én als we precies zouden weten wat vrede en vrijheid voor ons betekenen.'³⁷⁰

In mei 1985 bestudeerde de Politieke Commissie, waarvan Roberto Formigoni op dat moment voorzitter was, het rapport over het instellen van de Sacharov-prijs. In oktober werd hierover gestemd. In december 1985 stelde de commissie aan de Parlementaire Assemblee voor dat het Europees Parlement de Sacharov-prijs voor de vrijheid van meningsuiting zou instellen. Deze prijs zou jaarlijks, op voordracht van de Politieke Commissie, die hierover met tweederde meerderheid zou beslissen, worden toegekend aan een onderzoek of een boek. De prijs was een eerbetoon aan de beroemde sovjetdissident en was bedoeld als een beloning voor degenen die zich hadden ingezet voor de strijd tegen onderdrukking en onrechtvaardigheid.

Naar aanleiding van het instellen van deze prijs vond er in de plenaire vergadering een debat plaats. Otto von Habsburg, woordvoerder van de EVP-Fractie, ondersteunde dit initiatief en merkte in dit verband het volgende op: 'Wij moeten niet vergeten dat Andreï Sacharov een symbool is geworden van integriteit en moed. [...] De naam Andreï Sacharov staat symbool voor vele anderen. Hij heeft een symboolfunctie, want hij heeft weerstand durven bieden aan de tirannie, zich durven inzetten vanuit zijn principes en de consequenties van zijn optreden durven accepteren.'³⁷¹

De prijs werd voor het eerst toegekend op 13 februari 1989, aan Nelson Mandela, vertegenwoordiger van de antiapartheid, die al ongeveer twintig jaar gevangen zat, en – postuum – aan Anatoli Marchenko, een sovjetdissident die in 1987 ten gevolge van een hongerstaking was gestorven in een sovjetgevangenis.^a

---

^a Op 17 december 2008 stond de toenmalige Voorzitter van het Europees Parlement, Hans-Gert Pöttering, stil bij het feit dat de Sacharov-prijs twintig jaar geleden was

De Commissie rechten van de vrouw

Het Europees Parlement zorgde ook voor vernieuwing op het gebied van de rechten van de vrouw. Na de eerste rechtstreekse verkiezingen kwam het voorzitterschap toe aan een vrouw, en niet een van de minsten: Simone Veil. De Assemblee telde destijds zevenenzestig vrouwen, en ze stonden aan de wieg van de oprichting van een ad-hoccommissie die de taak kreeg de situatie van de vrouw in de Europese Gemeenschap te onderzoeken.

Deze ad-hoccommissie deed haar werk samen met de Europese Commissie en boog zich over 'de maatregelen die in het Verdrag moesten worden opgenomen om de problemen die samenhangen met de positie van de vrouw op te lossen.'³⁷² Hanja Maij-Weggen was een van de christen-democraten die in maart 1980 de Raad dringend verzocht ervoor te zorgen dat de lidstaten van de Gemeenschap het VN-Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen zouden ondertekenen en ratificeren. Op basis van een door Hanja Maij-Weggen, Maria Luisa Cassanmagnago Cerretti, Renate-Charlotte Rabbethge, Marlene Lenz, Paola Gaiotti De Biase, Elise C.A.M. Boot, Gisele M.H. Moreau, Ursula Schleicher en Hanna Walz, samen met vier parlementsleden van andere fracties, ingediende resolutie over de positie van de vrouw in de Europese Gemeenschap stelde de Commissie sociale zaken een rapport over vrouwenzaken op.³⁷³

Deze commissie werkte veertien maanden lang aan het voorbereiden van een rapport over de situatie van de vrouw in de EEG³⁷⁴ dat zou worden ingediend door Hanja Maij-Weggen en op 11 februari 1981 door het Parlement zou worden goedgekeurd. In dit rapport stelde de ad-hoccommissie een uitvoerige lijst op van concrete problemen en situaties van discriminatie waar vrouwen mee te maken kregen. Marlene Lenz, woordvoerder van de EVP-Fractie, gaf haar steun aan dit rapport en benadrukte: 'Vrouwen moeten de kans krijgen in de werkende wereld... tegelijkertijd moeten zij – net als mannen – ook voldoende tijd overhouden voor hun gezin.' Marlene Lenz was van mening dat het rapport niet alleen een opsomming was van de vele dingen die op het vlak van politiek en arbeid gedaan zouden moeten worden, maar ook met een aantal maatregelen kwam dat het mogelijk zou maken de eisen van het gezinsleven en die van het werk met elkaar in evenwicht te brengen. In juni 1981 werd in het Europees Parlement

---

ingesteld. In aanwezigheid van Elena Bonner, de weduwe van Andreï Sacharov, en velen die de prijs eerder hadden ontvangen, kende hij de prijs toe aan de familie van de Chinese dissident Hu Jia, die nog altijd in Peking gevangen zat voor zijn strijd om de rechten van de mens.

een onderzoekscommissie ingesteld die tot taak had toezicht te houden op de verwezenlijking van de in de resolutie vastgelegde doelen en in de gaten te houden hoe de situatie van vrouwen zich in alle landen van de Gemeenschap ontwikkelde, omdat anders het gevaar bestond dat de eisen van de resolutie in de vergetelheid zouden raken.

Het zou nog tot 1984 duren voordat het debat over het onderwerp vrouwenrechten niet meer zou worden gevoerd in de ad-hoccommissie of de onderzoekscommissie, maar in een volledig eigen commissie, onder voorzitterschap van Marlene Lenz. Na tweeënhalf jaar diende de onderzoekscommissie een rapport in, alsmede een ontwerpresolutie die op 17 januari 1984 werd vastgesteld.³⁷⁵ Het Parlement kwam met het voorstel na de verkiezingen van 1984 een vaste commissie op te richten, om er zo voor te zorgen dat het *acquis communautaire* en de ontwikkeling van gelijke kansen voor vrouwen en mannen behouden bleven. Deze resolutie van 116 artikelen was een gids voor het beleid ten aanzien van vrouwenzaken en werd in juli 1984 door de nieuw gekozen Assemblee ten uitvoer gelegd. Deze Assemblee besloot de Commissie rechten van de vrouw op te richten. Het doel van deze commissie was ervoor te zorgen dat de van kracht zijnde richtlijnen op het gebied van gelijke kansen werden toegepast, maar ook zich te buigen over zaken als onderwijs, werk, beroepsopleidingen, nieuwe technologieën en migrantenvrouwen.

De gelijke behandeling van mannen en vrouwen was het leidende beginsel voor de werkzaamheden van de Commissie rechten van de vrouw en voor het optreden van het Parlement. De belangrijkste thema's bij deze werkzaamheden waren de vooruitzichten op de arbeidsmarkt en het belang van onderwijs met het oog op het creëren van nieuwe mogelijkheden op het gebied van werk voor jonge vrouwen, het bestrijden van geweld tegen vrouwen, de tenuitvoerlegging en ontwikkeling van *communautaire* instrumenten en gezinsbeleid.³⁷⁶ De leden van de EVP-Fractie probeerden ervoor te zorgen dat het beginsel van gelijke kansen en rechten voor mannen en vrouwen ten uitvoer werd gelegd op werkgerelateerde terreinen en ten aanzien van het evenwicht tussen het werk en de rol van vrouwen binnen het gezin.

Als voorzitter van de vaste commissie zette Marlene Lenz zich ervoor in dat de Europese Commissie in haar wetgevingsprogramma 'strategieën voor verwezenlijking van de gelijke rechten voor mannen en vrouwen' opnam. Ten aanzien van werkloosheid betreurde ze het dat de Commissie maar weinig aandacht schonk aan vrouwen, die een van de grootste categorieën werklozen vormden. Het thema werkloosheid van vrouwen werd uitvoeriger behandeld in het rapport van Hanja Majj-Weggen. Dit had al snel resultaat. De Commissie zette

actieprogramma's op voor het bevorderen van de gelijke kansen van vrouwen en mannen³⁷⁷, want al was er een verdragsartikel over gelijke beloning, er bleef sprake van discriminatie. De Europese Commissie initieerde ook verschillende richtlijnen over gelijke beloning, gelijke behandeling van mannen en vrouwen in arbeid en gelijkheid ten aanzien van sociale zekerheid.³⁷⁸

In mei 1992 kwamen de vertegenwoordigers van zestien christen-democratische vrouwenorganisaties, afkomstig uit dertien landen, bijeen in Brussel. Dit congres had als thema 'Een sociale dimensie voor Europa – de rol van vrouwen' en bracht voor het eerst, binnen een gemeenschappelijk verband, alle vrouwenorganisaties bijeen die afkomstig waren van de EVP en de EUCD. Onder de genodigden bevonden zich Wilfried Martens, de fractievoorzitter van de EVP en minister van staat; Miet Smet, Belgisch minister, belast met het beleid ten aanzien van gelijke kansen voor mannen en vrouwen; Rita Süssmuth, de voorzitter van de Bondsdag; Erna Hennicot-Schoepges, de voorzitter van het parlement van Luxemburg alsmede Fanny Palli-Petralia, voormalig minister van Cultuur en Sport in Griekenland. Ook Maria Bello de Guzman, voorzitter van de internationale unie van christen-democratische vrouwen (UMFDC) en het internationale comité van de UMFDC namen deel aan het congres.

Op het politieke vlak werd gendergelijkheid weliswaar geen punt van permanente zorg, maar wel een terugkerend thema in de toespraken van politici. Marlene Lenz³⁷⁹, Hanja Maij-Weggen, Rika de Backer-van Ocken³⁸⁰, Ursula Braun-Moser³⁸¹, Ria Oomen-Ruijten³⁸², Marietta Giannakou³⁸³ en Nicole Fontaine³⁸⁴ hebben een grote bijdrage geleverd aan het opkomen van deze thema's op het Europese politieke toneel.

De strijd tegen fascisme en racisme

Het Parlement maakte zich in het bijzonder zorgen over de opkomst van het fascisme en het racisme in Europa. In september 1984 richtte het Bureau van het Parlement een onderzoekscommissie van vijftien leden op, waarin vanuit de EVP-Fractie Otto von Habsburg, Nicole Fontaine, Gustavo Selva en Dimitrios Evrigenis, de toekomstige rapporteur van de commissie, zitting hadden. Volgens laatstgenoemde moest 'het democratisch bewustzijn van de burgers voortdurend worden versterkt, om hen af te houden van politiek extremisme'. De rapporteur stelde vast dat de vreemdelingenhaat toenam.³⁸⁵

In juni 1986 riep het Europees Parlement, op basis van resoluties van Evrigenis en Veil, de Raad, de in de Raad verenigde vertegenwoordigers van de lidstaten en de Commissie op een verklaring tegen

racisme en vreemdelingenhaat op te stellen.³⁸⁷ Op deze wijze speelde het Europees Parlement een initiërende rol ten aanzien van een plechtige verbintenis op het niveau van de Europese Gemeenschap inzake de strijd tegen racisme. De verklaring zou de naam krijgen: 'Verklaring van Evrigenis'. Er kwam in 1991 nog een rapport over dit onderwerp. Op grond van deze bijdragen werd racistisch gedrag – dat herhaaldelijk voorkwam op het Europese grondgebied – krachtig veroordeeld.

De strijd tegen de doodstraf

De fractie stelde vast dat in bepaalde landen, in het bijzonder in Oost-Europa, in de loop van de jaren 80 – begin jaren 90 – de democratisering terrein had gewonnen. Toch was de situatie op het gebied van de fundamentele rechten in de wereld ernstig. De EVP-Fractie constateerde iedere dag dat marteling nog plaatsvond en dat gevangenen tijdens hun gevangenschap overleden.

De EVP-Fractie kwam met vele ontwerp-resoluties over de doodstraf in de wereld. In 1990 bracht de fractie bijvoorbeeld de resolutie over de terdoodveroordelingen en executies in Indonesië bij het Parlement in stemming.³⁸⁸ In deze resolutie bracht de fractie haar afkeuring tot uitdrukking ten aanzien van de executie van vierentwintig gevangenen na een gevangenschap van vierentwintig jaar en ze riep de Commissie op zich ten aanzien van de betrekkingen met dit land in het kader van ontwikkelingssamenwerking terughoudend op te stellen. In het parlementaire debat over de doodstraf werden de Verenigde Staten niet gespaard. In de loop van datzelfde jaar stelde het Parlement, door de inzet van Maria Luisa Cassanmagnago Cerretti, nog een compromis-resolutie vast, over de doodstraf in de Verenigde Staten³⁸⁹, en verzocht het Parlement de overheden van de verschillende staten in dit land waar de doodstraf nog werd toegepast hun wetgeving te herzien en de doodstraf af te schaffen.

In 1994 greep de fractie weer terug op haar oude resolutie van 18 juni 1981 over het afschaffen van de doodstraf in de Gemeenschap. De fractieleden stelden vast dat er erg weinig vooruitgang was geboekt en dat de doodstraf in een groot deel van de wereld nog altijd bestond.^a

De vluchtelingen van de Joegoslavische crisis

De laatste wereldoorlog heeft geleid tot totale volksverhuizingen. Dit betrof ongeveer 25 miljoen mensen in Europa, en daar bovenop nog eens 18 tot 20 miljoen vluchtelingen. Toen de schijnwerpers

---

a In 1994 werd de doodstraf nog toegepast in 132 landen.

gericht waren op de gebeurtenissen die zich afspeelden in Bosnië-Herzegovina, op de duizenden doden en de honderdduizenden vluchtelingen, kwamen de parlementsleden van de EVP-Fractie Arie Oostlander, Otto von Habsburg en Ria Oomen-Ruijten, tijdens een spoeddebat met een ontwerpresolutie over humanitaire hulp in de conflictgebieden in voormalig Joegoslavië.³⁹⁰

In juni 1992 sneed Arie Oostlander dit onderwerp aan in zijn rapport over de betrekkingen van de Gemeenschap met de republieken van ex-Joegoslavië. Ten aanzien van vluchtelingen kwam dit rapport met het voorstel dat de Commissie een economisch steunprogramma zou ontwikkelen dat erop gericht was oplossingen te vinden voor de volkeren van met name Slovenië, Kroatië en Bosnië-Herzegovina.³⁹¹ Daarom riep het Europees Parlement in juli 1993 de lidstaten van de Gemeenschap op het actieprogramma voor humanitaire hulp uit te breiden.³⁹² Ter bescherming van de konvoien met humanitaire hulp voor de ontheemde en door oorlog getroffen volkeren en de burgerbevolking in de veiligheidszones, kwam de Europese Gemeenschap, in samenwerking met de Verenigde Naties en de Verenigde Staten, met een gemeenschappelijk optreden waarbij de UNPROFOR-troepen werden ingezet.³⁹³

De Joegoslavische crisis leidde tot vragen op het gebied van de bescherming van de rechten van minderheden. Geïnspireerd door wat de Raad van Europa op dit vlak gedaan had, kwam de EVP-Fractie met het voorstel dat het Parlement zich diepgaander zou buigen over de economische en sociale rechten van de mens en over de rechten van minderheden. Met name de bescherming van minderheden moest naar de mening van de fractieleden een noodzakelijke voorwaarde zijn voor het toelaten van nieuwe landen die vlak na de val van de Berlijnse Muur waren ontstaan en voor het aangaan van nieuwe samenwerkingsverbanden.

De mensenrechten in de Sovjetlanden

'Bij een dergelijke gebeurtenis ziet men dat vrijheid een groot goed is. [...] Het is een enorme overwinning van de waarden waarvoor wij ons inzetten. Deze volken hebben voor hun vrijheid gestreden om economische redenen, maar meer nog om politieke en spirituele redenen.' Pierre Pflimlin

De kwestie van de eerbiediging van de mensenrechten in de door de Sovjet-Unie beïnvloede landen in Oost-Europa en Latijns-Amerika trok de aandacht van de Subcommissie mensenrechten.

Wolfgang Schall, fractiewoordvoerder mensenrechten in de Sovjet-Unie, verklaarde: 'De Sovjet-Unie beperkt zich er niet toe de voorwaarde dat de mensenrechten moeten worden toegepast in de wind te slaan. Ze gaat andere staten zelfs meer onderdrukken, doet dit op georganiseerde wijze en met een enorm staatsapparaat. Ze geeft dit apparaat een hoge positie, als beginsel van een niet-officiële staat, als een staat van stilzwijgende werkelijkheid. Ze wil niet dat haar plechtige verbintenis aan het VN-Verdrag en het CVSE-Verdrag en haar democratisch bestel sterker zijn dan haar enorme onvoorzichtigheid en haar ijzige wantrouwen jegens de mens, rechteloze onderdanen, maar ook jegens de rest van de mensheid.'³⁹⁵

Om de strijd voor de mensenrechten kracht bij te zetten, drong de EVP er enkele weken na de bijeenroeping van de tweede Conferentie in Madrid over de gevolgen van de Conferentie voor veiligheid en samenwerking in Europa bij alle deelnemende staten op aan deze ontmoeting te benutten om te eisen dat de bepalingen van de definitieve Akkoorden van Helsinki zouden worden toegepast in de landen die zich tot nu toe hadden onttrokken aan de verplichtingen waar zij zich zelf aan gebonden hadden.³⁹⁶

De situatie van vele belangrijke personen leidde tot ongerustheid binnen de EVP. Er werd gesproken over 'de binnenlandse ballingschap van Sacharov', maar dit was niet zozeer een eufemisme als wel een onwaarheid. De christen-democraten constateerden dat iedereen die hem een bezoek bracht onmiddellijk door de autoriteiten werd ondervraagd. Ten aanzien hiervan riep de EVP-Fractie in herinnering dat de steun van het Europees Parlement voor de dissidenten belangrijk was, omdat ze zich in moeilijke omstandigheden bevonden, hun telefoonverkeer werd afgeluisterd en de contacten die ze met anderen onderhielden werden belemmerd. Door middel van de door de fractie binnen de Politieke Commissie ingediende resolutie over de situatie van Andreï Sacharov, spraken de leden van het Europees Parlement hun steun uit voor de moedige houding van Andreï Sacharov en andere dissidenten die zich in andere landen verzetten tegen het door de Sovjet-Unie opgelegde regime.

De situatie in Polen was zorgelijk. Tijdens de Europese Raad van Luxemburg van december 1980 werd het standpunt van de Negen duidelijk en dat was terug te zien in de debatten van het Parlement. Op 24 juni 1982 stelde het Europees Parlement het rapport van Pierre Deschamps over de situatie in Polen vast, dat getuigde van de enorme hoop die in Polen was gegroeid: 'De hoop dat de gehele Poolse samenleving, door middel van waarlijk vertegenwoordigende en uit eigen beweging aangewezen organen, zou deelnemen aan het openbare

leven, werkelijk invloed zou uitoefenen op het functioneren van de staat en zou toezien op het optreden van de machthebbers. En dit alles natuurlijk binnen het wettelijke kader van uitgebreide burgerlijke rechten en vrijheden, zoals deze na augustus 1980 zijn erkend.³⁹⁷ Het rapport herinnerde aan de ontwikkeling vanaf de 'vrijheidsbeweging' tot aan de staatsgreep van 13 december 1981, toen 'de hoop van het Poolse volk plaatsmaakte voor bitterheid'. De machthebbers hadden gekozen voor confrontatie en niet zozeer voor dialoog. Ten aanzien van de mensenrechten en de sociale en politieke rechten was de balans nog teleurstellender. In het rapport werd het Parlement opgeroepen het onheil dat een gevaar was voor de veiligheid van de bevolking en voor de detente, alsmede het niet eerbiedigen van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden, te veroordelen. De EVP-Fractie eiste 'dat Polen niet langer het land van de zetel zou zijn, dat de gevangenen onmiddellijk zouden worden vrijgelaten', in het bijzonder Lech Walesa, 'dat de dialoog tussen de groepen die het Poolse volk vertegenwoordigden – zijnde de regering, de Kerk en Solidarność – zou worden hervat'³⁹⁸ en dat er vakbondsvrijheid zou komen.

De mensenrechtenschendingen in Turkije

De mensenrechtensituatie in Turkije verontrustte de christen-democraten al evenzeer. Sinds de machtsgreep in Cyprus in 1974 en het verbreken van de bestaande betrekkingen sinds het akkoord van 1964, waren de verhoudingen tussen Turkije en de Europese Gemeenschap weliswaar verbeterd. De Christen-Democratische Fractie stelde voor dat de partijen die op Cyprus in conflict waren met elkaar de dialoog zouden aangaan. Maar na de militaire staatsgreep van september 1980 besloot het Europees Parlement het gemengd comité van het Europees Parlement en de grote nationale vergadering van Turkije op te schorten.

Vijf jaar later werd in het kader van het rapport over de mensenrechtensituatie in Turkije bekeken of dit comité zijn werk weer zou hervatten.³⁹⁹ In dit rapport werd vastgesteld dat, ondanks dat de mensenrechten weer wat meer werden geëerbiedigd, de daden van geweld en de schending van de fundamentele rechten niet rechtvaardigden dat het opschortingsbesluit werd opgeheven. Het rapport werd door een grote meerderheid van de EVP-Fractie verworpen vanwege 'de partijdigheid ervan en het twijfelachtige karakter van het ter plaatse uitgevoerde onderzoek'.⁴⁰⁰ De fractie, en daarmee de Politieke Commissie, sprak zich ervoor uit dat het comité zijn werkzaamheden zou hervatten en kwam met een andere visie: 'De veiligheid van de Europese Gemeenschap hangt af van het goed functioneren en de homogeniteit van het

Noord-Atlantisch Verdrag waarvan Zuid-Europa een van de meest bedreigde gebieden is en Turkije een van de pijlers.⁴⁰¹ Rapporteur Kai-Uwe von Hassel bracht in het Parlement de ontwerp-resolutie over de politieke situatie in Turkije in stemming, waarin in een uiterst kritieke fase in de geschiedenis van het land de solidariteit van de Europese Gemeenschap werd bekrachtigd. De eerbiediging en bescherming van de mensenrechten en het houden van vrije algemene verkiezingen voor de Turkse nationale vergadering vormden de basis van de resolutie.

De bevolking van Latijns- en Midden-Amerika bevindt zich tussen twee totalitaire regimes

Aan het begin van de jaren '80 tekende het zuiden van Latijns-Amerika zich af als 'een blok' van autoritaire landen rond Brazilië (Argentinië, Paraguay, Uruguay en Chili). De regeringen van deze landen verbonden politieke autoriteit (concentratie van macht, ideologie van 'nationale veiligheid' en het onderdrukken van verzet) aan economisch liberalisme.

Tijdens de vergadering van het Europees Parlement van maart 1982 diende de EVP-Fractie een ontwerp-resolutie in over de situatie van de politieke partijen in Uruguay. De fractie was zeer verontrust over het nieuwe wetsontwerp van het militaire regime dat erop gericht was bepaalde politieke partijen op te heffen. Bij deze gelegenheid benadrukte Maria Luisa Cassanmagnago Cerretti: 'Hoe kunnen we spreken van een democratie waarin de fundamentele rechten en vrijheden worden geëerbiedigd, wanneer de groeperingen die geassocieerd worden met de grote democratische stromingen, zoals de christen-democratie (die in dit land al zestig jaar bestaat) en het socialisme (al zeventig jaar actief) zijn uitgesloten van het politieke leven vanwege hun solidariteit en hun internationale betrekkingen?'⁴⁰²

De situatie in El Salvador was al even zorgwekkend. Alleen het feit dat ook de nationale christen-democraten regeringsverantwoordelijkheid droegen voorkwam dat er een burgeroorlog uitbrak.⁴⁰³ Dit probleem kwam aan de orde tijdens de parlementaire debatten. Op advies van Egon Klepsch stelde de EVP-Fractie voor een resolutie vast te stellen over de situatie in dit land.⁴⁰⁴ Ondersteund door het voorstel van Horst Langes opperde de fractie een programma voor onmiddellijke hulp aan de diocesane organisatie Caritas in El Salvador op te zetten.⁴⁰⁵

De christen-democraten waren blij met de val van het regime van Anastasio Somoza in Nicaragua en hoopten dat het nieuwe regime de politieke pluriformiteit zou weten te garanderen. De ontwerp-resolutie

over de noodhulp aan Nicaragua van september 1979 werd in de EVP-Fractie positief ontvangen. Maria Luisa Cassanmagnago Cerretti verklaarde: 'Vanwege de ernst van de situatie in Nicaragua, waar driehonderd ton levensmiddelen per dag nodig is om een catastrofale hongersnood te voorkomen, zijn wij van mening dat het noodzakelijk is onmiddellijk in actie te komen.' In april 1980 verklaarde Dario Antoniozzi, bij gelegenheid van het bestuderen van zijn onderzoek naar de situatie in Nicaragua⁴⁰⁶, voor het Europees Parlement: 'De Politieke Commissie is niet van mening dat de steun moet voldoen aan politieke criteria, maar het is goed ons te realiseren dat wanneer de internationale gemeenschap er niet in slaagt Nicaragua te helpen met de enorme taak van wederopbouw van dit land, het gevaar bestaat dat het instellen van het nieuwe, democratische regime aanzienlijke vertraging oploopt.'

Op 8 juni 1986 wijdde de EVP-Fractie haar studiedagen in Lissabon 'aan de solidariteit binnen en buiten de Gemeenschap' en aan de betrekkingen met Latijns-Amerika. De fractieleden stelden vast dat de democratie in Zuid-Amerika haar eerste proeve van bekwaamheid leverde en dat de conflicten tussen de aangrenzende landen werden opgelost en afnamen. Egon Klepsch merkte op dat 'Chili, Paraguay en Suriname verontrustende anachronismen vormden in een omgeving die in zijn geheel democratisch en – op enkele uitzonderingen na – bijna pacifistisch is geworden.'⁴⁰⁷ Traditioneel gezien was Chili voor de EVP van bijzonder belang. In dit land was namelijk de lange democratische traditie, die in grote mate was bepaald door de christen-democraten van het eerste uur in Latijns-Amerika, wreed afgebroken. 'De ideeën van Eduardo Frei met betrekking tot een "revolutie in vrijheid" zijn eerst onderdeel geworden van een ideologische polarisatie en daarna heeft de militaire dictatuur van generaal Pinochet hard gewerkt om de politieke en sociale pluriformiteit die was ontstaan te laten verdwijnen.'⁴⁰⁸ De EVP-Fractie stelde vast dat mensenrechtenschendingen, verbanningen en uitzettingen van politieke tegenstanders de kenmerken waren geworden van het regime van generaal Pinochet. De EVP-Fractie had vanaf het begin haar steun gegeven aan de liberale krachten in Chili in hun geweldloze strijd voor het herstel van de democratie door middel van vrije verkiezingen, alsmede voor de eerbiediging van de fundamentele rechten.

In deze regio, en in het bijzonder in Chili en Nicaragua, steunde de EVP-Fractie de democratische partijen, de vrije vakbewegingen en de Kerken in hun strijd tegen de dictatuur en de onderdrukking, en voor vrede, democratie, sociale rechtvaardigheid en de bescherming van de mensenrechten.

De fractie sprak zich uit voor meer steun van de Europese Gemeenschap aan de landen die de weg van de democratie waren ingeslagen. De christen-democraten gingen ervan uit dat samenwerking van de Europese Gemeenschap en de geïndustrialiseerde landen zou zorgen voor een doeltreffendere strijd voor de democratie. De fractieleden wilden dat de Gemeenschap overal ter wereld aanwezig zou zijn door middel van 'een gezamenlijke aanpak in alle gemeenschappelijke kwesties met betrekking tot vrede, democratie, mensenrechten en sociale rechtvaardigheid.'⁴⁰⁹

'... Waar honger heerst, kan geen vrijheid zijn'⁴¹⁰

Helaas moest aan het begin van de jaren 80 worden geconstateerd dat buiten de welvaartsgebieden, Europa, de Verenigde Staten en Japan, 'honger en absolute armoede [het] lot [is] van bijna een miljard inwoners van de derde wereld.'⁴¹¹ De Europese Gemeenschap moest wel in actie komen bij dit menselijk drama dat een uitzonderlijk ernstige wending nam en moeilijk te controleren viel. Natuurlijk werd Afrika getroffen, vooral in de Hoorn van Afrika, waar Somalië en Ethiopië elkaar verscheurden. Maar er moest ook aandacht uitgaan naar Cambodja, waar kort geleden een broeder- en volkenmoord had plaatsgevonden en dat net op tragische wijze werd bezet door Vietnam.

Deze kwesties hadden alle aandacht van de fractieleden die zitting hadden in de Commissie ontwikkelingssamenwerking: Giovanni Bersani, vicevoorzitter van de commissie en medevoorzitter van het Paritair Comité ACP-EP, Jean Lecanuet, Hans-August Lücker, Victor Michel, Angelo Narducci, Renate-Charlotte Rabbethge, Willem Vergeer en Kurt Wawrzik zetten zich enkele maanden actief in om een debat voor te bereiden over de honger in de wereld.

De fractie stelde gezamenlijk rapporten en resoluties over dit thema op.⁴¹² Vanaf 1979 dienden eerst de vicevoorzitter van de fractie, Maria Luisa Cassanmagnago Cerretti, en later de fractievoorzitter, Egon Klepsch, een resolutie in.⁴¹³

Tijdens het debat in het Europees Parlement gaf Leo Tindemans aan zich ongerust te maken: 'Wij, leden van deze Assemblee, zouden voortdurend bezorgd moeten zijn over het probleem van hongersnood en ondervoeding. Wij zouden de VN, de FAO^a en de Wereldbank voortdurend moeten aansporen op grote schaal een passend beleid uit te voeren. Laten wij niet op onze beurt de reeds te bekende fouten begaan,

---

^a Food and Agriculture Organisation, oftewel: Voedsel- en Landbouworganisatie van de Verenigde Naties.

laten wij geen grote redevoeringen houden, laten wij geen resoluties aannemen, laten wij niemand beschuldigen, laten wij geen grote woorden gebruiken, laten wij geen persconferenties houden en laten wij niet zeer zelfvoldaan huiswaarts keren.'

In 1980 bleek uit de statistieken dat er iedere dag 40.000 kinderen van de honger stierven.⁴¹⁴ Renate-Charlotte Rabbethge benadrukte de fouten van het voorgaande ontwikkelingshulpbeleid en eiste meer toezicht op de efficiency van de uitgaven. Een snelle verbetering van de middelen die gebruikt werden voor het bestrijden van de honger was volgens haar slechts mogelijk in de landen die de politieke wil hadden te zorgen voor een betere markteconomie die, als een garantie voor de democratie en voor meer efficiency van de middelen, zou kunnen bijdragen aan de oplossing van het probleem. Op initiatief van Victor Michel besloot het Paritair Comité ACP-EEG een gemeenschappelijke werkgroep op te richten met als taak de resultaten van het debat in het Europees Parlement te evalueren en te beoordelen hoe de voorgestelde veranderingen in het beleid aangaande ontwikkelingshulp en in de internationale economische betrekkingen doorgevoerd zouden kunnen worden. Met de woorden van Otto von Habsburg: 'Voor onze ontwikkelingshulp moeten wij ons realiseren dat een ware vriend niet degene is die zijn naaste een vis geeft, maar degene die hem leert vissen.'⁴¹⁵

De uitgangspunten voor de werkzaamheden van de EVP-Fractie in het Parlement waren aldus helder omschreven.

Ten eerste: Het zijn de boeren zelf die kunnen zorgen voor voldoende landbouw- en voedselproductie.

Ten tweede: Om zo ver te komen, is 'sociaal-cultureel respect, geschikt onderwijs en goede informatie' nodig, en vooral 'moeten we onze inspanningen afstemmen op de armen, de meest behoeftigen'.

Ten derde: De fractie stelt voor de ervaringen uit de vrijwilligersactiviteiten van jongeren te gebruiken om de jeugd nog meer te interesseren voor het 'nieuwe ideaal' van de strijd tegen onderontwikkeling.⁴¹⁶ Tot slot vertaalde de politieke wil van de fractie zich tijdens het begrotingsdebat in een toegenomen krediettoewijzing voor ontwikkelings-samenwerkingsbeleid.

Noodhulp aan Azië

In november 1979 ondertekende de Gemeenschap een samenwerkingsovereenkomst met de landen van de Associatie van Zuidoost-Aziatische staten (ASEAN)^a. Dit was de eerste door de Gemeenschap

---

^a De ASEAN is opgericht in Bangkok op 8 augustus 1967 door Indonesië, Maleisië, de Filippijnen, Singapore en Thailand, om de economische groei, de sociale vooruitgang en

ondertekende overeenkomst met een groep niet-geassocieerde ontwikkelingslanden waarin een artikel was opgenomen over ontwikkeling, waardoor de Economische Gemeenschap zich ertoe verplichtte samen te werken met de ASEAN 'met het oog op het bevorderen van zelfstandigheid, economische onafhankelijkheid en sociaal welzijn van deze regio'.⁴¹⁷

De rampzalige situatie in de regio, die was veroorzaakt door de oorlogen in Indochina, vereiste een betrokken oplettendheid van de Gemeenschap. Eind 1979 diende de EVP-Fractie een door Horst Langes voorbereide resolutie over het probleem van noodhulp aan Vietnam en Cambodja in.⁴¹⁸ De EVP-Fractie moedigde de andere politieke partijen in het Parlement aan hun steun te betuigen aan het optreden van de Gemeenschap in deze regio. Deze resoluties raakten aan de kwesties van de vluchtelingen in Indochina⁴¹⁹, Zuid-China⁴²⁰ en Cambodja.⁴²¹ De fractie bestudeerde het rapport van Kurt Wawrzik van 11 februari 1980 over ontwikkelingshulp aan Cambodja en de vluchtelingen uit Zuid-oost-Azië.⁴²²

Het hervatten van de Noord-Zuiddialoog: de Overeenkomst van Lomé II

Twintig jaar na de eerste Overeenkomst van Lomé hervatten Europa en de landen in Afrika, het Caribisch gebied en de Stille Oceaan hun 'vrije contract'. Het bijzondere van de Overeenkomsten van Lomé kwam tot uitdrukking in vier elementen: de zekerheid van samenwerkingsverbanden die gebaseerd waren op duurzame overeenkomsten, het opbouwen van contacten binnen een communautair kader waarin alle vormen van economische of ideologische manipulatie of discriminatie tussen Afrikaanse staten was uitgesloten, het bestaan van gemeenschappelijke instellingen (Raadgevende Vergadering en Raad van Ministers, ondersteund door een Comité van Ambassadeurs) en het zeer grote spectrum van gebieden waarop zou worden samengewerkt.⁴²³ Het succes van het beleid van Lomé wordt in zekere mate verklaard door het concrete karakter van de verschillende beleidsgebieden waarop krachtens de overeenkomst zou worden samengewerkt (financieel, economisch, technisch, industrieel en andere gebieden), en door het instellen van vernieuwende mechanismen die het mogelijk maakten dat de inkomsten uit export van bepaalde fijne landbouw- of

---

de culturele ontwikkeling van de regio te versnellen, en om regionale vrede en stabiliteit alsmede een actieve samenwerking en wederzijdse ondersteuning in zaken van algemeen belang te bevorderen.

mijnbouwproducten (Stabex, Sysmin) op middellange termijn zouden worden gestabiliseerd.

Vanaf begin 1979 nam de fractie een Afrikaanse adviseur in dienst, een voormalig verantwoordelijke van de afdeling 'Afrika van de UMD', om marktonderzoek uit te voeren in een aantal Afrikaanse landen en het Colloquium van Kigali, in Rwanda, in oktober 1980 inhoudelijk voor te bereiden.⁴²⁴ Dit Colloquium maakte het mogelijk dat een delegatie van de fractie, waaronder Giovanni Bersani, Willem Vergeer, Kurt Wawrzik en Victor Michel, en een vijftigtal deelnemers uit vijftien Afrikaanse landen bijeen kwamen. Deze ontmoeting met als thema 'de vorming van communautaire ontwikkeling in Afrika' had tot doel een balans op te maken van de culturele, sociale en menselijke ontwikkeling van Afrika, het niveau van het onderwijs te onderzoeken en de noodzakelijke communautaire steun opnieuw te bekijken.

Het was de taak van Victor Michel om de sociale dimensie van de samenwerking te beoordelen. Toen hij op de vijfde bijeenkomst van de Raadgevende Vergadering van de ACP-EEG zijn rapport presenteerde, merkte hij het volgende op: 'De Overeenkomsten van Lomé II bevatten bepalingen ten gunste van migrantenarbeiders en brengen daarmee een volledig nieuwe sociale dimensie in de economische samenwerking van ACP-EEG.'⁴²⁵ Hij stelde voor dat er een passend vervolg zou worden gegeven aan dit initiatief van sociale bescherming van migrantenarbeiders en van studenten uit deze landen die naar Europa kwamen. Hij drong erop aan dat de maatregelen voor sociale bescherming zouden worden aangevuld met politieke en culturele maatregelen. Met de vaststelling van het rapport-Michel gaf de vergadering uitdrukking aan haar wens dat de EEG en haar lidstaten een beleid zouden voeren van coördinatie en harmonisering van het nationale beleid ten aanzien van de rechten van migrantenarbeiders van de ACP-landen.

De Afrikaanse betrokkenheid van de fractie werd nog versterkt door de studiedagen in 1982 in Limerick (Ierland), die deels gewijd waren aan de problemen waarmee Afrika te kampen had. 'Vandaag de dag zijn wij er echter van overtuigd dat de handelsproblemen slechts een deel, zij het een belangrijk deel, van de problemen rond onderontwikkeling vormen', merkte Emilio Colombo tijdens de studiedagen op. 'Het is dus van belang meer aandacht te besteden aan de samenwerking, in de ruimste zin van het woord, vooral om ervoor te zorgen dat de Afrikaanse landen zelf in hun voedselbehoefte kunnen voorzien.'⁴²⁶ Bovendien signaleerde de voormalig Voorzitter van het Europees Parlement dat de Europese Volkspartij bijzonder veel aandacht had voor kadervorming, wat volgens hem een 'belangrijke factor [was] voor de menselijke en culturele vooruitgang van de betrokken volkeren.'⁴²⁷

Zes Afrikaanse partijen werden lid van de Christen-Democratische Internationale (IDC), de voormalige UMD. De eerste officiële zitting van de IDC vond in oktober 1984 plaats in Afrika, in Kampala (Oeganda), waar de fractie werd vertegenwoordigd door haar voorzitter Egon Klepsch, Willem Vergeer en Giovanni Bersani. Deze vergadering maakte het mogelijk 'het diepgaande verband tussen mensenrechten, democratie, vrede en ontwikkeling in Afrika aan het licht te brengen'. In Kampala deden de christen-democraten een oproep tot steun aan "de miljoenen [Afrikanen van wie] de fundamentele rechten zijn ontnomen en die leven in een staat van schandelijke armoede'. Ze benadrukten dat 'de eerbiediging van de rechten van de mens een noodzakelijke voorwaarde vormt voor het verwezenlijken van democratie, ontwikkeling en vrede' en riepen 'de autoriteiten van Oeganda en van andere Afrikaanse staten [op] de internationale conventies inzake burgerlijke en politieke rechten en inzake economische, sociale en culturele rechten, zoals deze in 1966 door de Verenigde Naties waren vastgesteld, te ondertekenen en te ratificeren.⁴²⁸

De 'opmerkelijke bijeenkomst' van Lomé III

In september 1984 vond de laatste bijeenkomst plaats van de Raadgevende Vergadering alvorens de nieuwe ASC-EEG-samenwerkingsovereenkomst zou worden ondertekend. De parlementaire ontmoetingen tussen de ACP-landen en de EEG vonden plaats in Luxemburg, achtereenvolgens voor het Paritair Comité onder gezamenlijk voorzitterschap van Jean Ganga Zandzou, voorzitter van de nationale Volksvergadering van Congo, en Giovanni Bersani, en voor de Raadgevende Vergadering onder gezamenlijk voorzitterschap van J.T. Kolane, speaker van de nationale assemblee van Lesotho, en Pierre Pflimlin. Bij aanvang van de besprekingen in Luxemburg herinnerde Giovanni Bersani eraan dat 'de algemene situatie op het zuidelijk halfrond, die in heel wat opzichten al ernstig, ja zelfs tragisch was, maar bleef verslechteren' en dat 'ondanks Lomé de situatie van de ACP-landen, waaronder vele van de armste landen, ook zeer zorgwekkend is'.⁴²⁹

Op 8 december 1984 ondertekende de Gemeenschap in Lomé, de hoofdstad van Togo, met zesenzestig landen in Afrika, het Caribisch gebied en de Stille Oceaan een derde Overeenkomst, Lomé III. Pierre Pflimlin was destijds als Voorzitter van het Parlement bevoorrecht waarnemer. Enkele jaren later nam hij in zijn memoires een pakkende beschrijving op van wat zich daar had afgespeeld: 'Een opmerkelijke bijeenkomst, georganiseerd in de plaats waar de enige politieke partij van Togo gevestigd is. De gehele zaal was gevuld met activisten van

deze partij, gekleed in felle kleuren die per rij stoelen verschilde. De president van de Republiek en partijleider, Eyadéma, kreeg bij binnenkomst een ovatie. De Gemeenschap werd vertegenwoordigd door Gaston Thorn, voorzitter van de Commissie, en Peter Barry, fungerend voorzitter van de Raad van ministers, die plaatsnamen op het podium en de overeenkomst ondertekenden. [...] De bijeenkomst verliep zeer plechtig. De namen van de ondertekenende landen (de tien van de Gemeenschap en de zesenzestig ACP-landen) werden een voor een, in alfabetische volgorde, afgeroepen. Telkens wanneer er een naam klonk, werd de vlag van dat land naar het midden van de zaal gedragen en vervolgens langs de zijmuren geplaatst. Deze hele liturgie, waarin nauwelijks Afrikaanse spontaniteit voorkwam, was opgezet, zo vertelde men mij, door Noord-Koreaanse adviseurs die door de partij van Togo waren aangenomen. [...] 's Avonds, bij het diner, werd er gedanst en gezongen ter ere van president Eyadéma. De afkortingen EEG en ACP waren op wonderlijke wijze in de liederen opgenomen [...].⁴³⁰

Met het afsluiten van de onderhandelingen was weer een stap gezet op de weg van het verbinden van de geïndustrialiseerde landen en de ontwikkelingslanden. Het bevorderen van een nieuw soort betrekkingen vormde de kern van Lomé III. Meer dan de industrie – met producten die niet echt concurrerend waren en niet voldoende afzetmarkten hadden – werd met de overeenkomst geprobeerd de landbouwproductie te stimuleren, die vanaf dat moment als belangrijkste vorm van productie werd beschouwd. De inzet was te bevorderen dat men levensmiddelen ging verbouwen en te garanderen dat men zelf in de voedselbehoefte kon voorzien, en meer algemeen nog, te zorgen voor ontwikkeling van het platteland met behoud van het milieu door het tegengaan van erosie en woestijnvorming.

In de preambule van de overeenkomst werd bevestigd dat de ondertekenaars hechtten aan de beginselen van het Handvest van de VN en vertrouwen hadden in de grondrechten. De nieuwe overeenkomst bevatte bepalingen met betrekking tot de situatie van vrouwen, culturele samenwerking en het belang van de bescherming van het natuurlijk milieu. Een groot deel van deze nieuwe beleidslijnen was het resultaat van parlementaire initiatieven van de fractie, zoals de voorstellen over de rol van de vrouw in het ontwikkelingsproces, gepresenteerd door een werkgroep van het Paritair Comité ACP-EEG onder voorzitterschap van Renate-Charlotte Rabbethge.⁴³¹

Ten aanzien van financiële steun betreurde de fractie het dat de middelen weliswaar waren verhoogd, maar dat het totale bedrag niet voldoende was veranderd. De fractieleden waren van mening dat bepaalde grote struikelblokken die de onderhandelingen over Lomé III

hadden bemoeilijkt nog altijd bestonden. De fractie vond vooral dat de financiële middelen niet toereikend waren, wat ertoe leidde dat subsidies werden versnipperd, de derdewereldlanden wereldwijd staatschulden hadden, de apartheid zich verspreidde, er overal een tekort aan Stabex-toewijzingen was en dat de voedselhulp versnipperde, wat uiteindelijk de goede uitvoering van een geschikt landbouwbeleid belemmerde.⁴³² Met deze uitdagingen in het hoofd kwamen de onderhandelaars van Lomé IV bijeen.

Belangrijkste doelstelling van de Overeenkomst van Lomé IV: het bevorderen van de democratie in Afrika

In 1989 werd Leo Tindemans medevoorzitter van de Paritaire Vergadering ACP. Op 15 december werd de vierde overeenkomst getekend in Lomé door de 'twaalf' en de 'achtenzestig' voor een nieuwe periode van tien jaar, met een verplichte herziening na vijf jaar. De overeenkomst trad in werking in september 1990. Lomé IV was de eerste overeenkomst met een duur van tien jaar, ook al had het financiële protocol bij de overeenkomst slechts betrekking op vijf jaar. In dit financiële protocol 1990-1995 werd 12 miljard ecu beschikbaar gesteld, waarvan 10,8 miljard afkomstig was van het zevende EOF en de rest van de Europese Investeringsbank.

De EVP-Fractie gaf haar steun aan het idee van microfinancieringen voor de particuliere sector, en meer in het bijzonder van micro-ondernemingen en KMO, om zo de economie te stimuleren, de werkgelegenheid te bevorderen en financiële diensten ter beschikking te stellen aan personen die een onderneming wilden starten maar geen toegang hadden tot de grote banken.⁴³³

Met de komst van Maria Luisa Cassanmagnago Cerretti, die Leo Tindemans opvolgde als medevoorzitter van de Paritaire Vergadering, ging de EVP-Fractie de sociale dimensie van de samenwerking bestuderen. Het ging er met name om het menselijk kapitaal en het sociale beleid te versterken: door de armen niet meer te zien als objecten, maar als subjecten van hun ontwikkeling, door discriminatie tegen te gaan, in het bijzonder discriminatie van vrouwen, door werkgelegenheid, arbeidsproductiviteit, gezondheid en onderwijs in het centrum van het ontwikkelingsbeleid te plaatsen.⁴³⁴

Een herziening van de overeenkomst was in 1995 gepland, halverwege de looptijd van de overeenkomst. En in het kader van de op 4 november 1995 op het eiland Mauritius ondertekende overeenkomst, had het tweede financiële protocol, van 1995 tot 2000, betrekking op

een bedrag van 14.625 miljard ecu. In de overeenkomst werd het accent gelegd op het bevorderen van de democratie en van een behoorlijk bestuur, het versterken van de positie van vrouwen in de samenleving, de bescherming van het milieu, gedecentraliseerde samenwerking, de diversificatie van de economie van de ACP-landen, het stimuleren van de particuliere sector, het verstevigen van de regionale, industriële en commerciële samenwerking en de ontwikkeling van ondernemingen en diensten. De fractie was ervan overtuigd dat in de meeste ACP-landen een substantiële verbetering van de positie van vrouwen bepalend was voor de vooruitgang op het gebied van de bestrijding van armoede. Het optreden van de fractie moest vooral gericht zijn op initiatieven op het gebied van opleiding, informatie, onderwijs en begeleiding. De eerbiediging van de mensenrechten, van de democratische beginselen en van de rechtsstaat waren belangrijke elementen van de tweede periode waarop de overeenkomst betrekking had. Volgens de overeenkomst van 1995 liepen ACP-landen die niet voldeden aan deze criteria het risico dat de gelden die hun waren toegekend zouden worden ingetrokken.^a Op grond van deze verworvenheid, en gegeven het feit dat in het jaar waarin de overeenkomst ondertekend werd dertien van de dertig conflicten in de wereld zich afspeelden in de ACP-landen, benadrukte de EVP-Fractie de noodzaak een beleid ten uitvoer te leggen ten dienste van de vrede en het voorkomen van conflicten, en zowel deze doelstellingen als die met betrekking tot behoorlijk bestuur in overheidszaken op te nemen in de verschillende onderdelen van het partnerschap.

---

a Artikel 5 van de Overeenkomst van Lomé IV bis.

Hoofdstuk XXIV

DE DERDE ZITTINGSPERIODE VAN HET GEKOZEN PARLEMENT: UITBREIDING VAN DE POLITIEKE FAMILIE VAN DE EVP (1989-1994)

De verkiezingen van 15 en 18 juni 1989 waren geen succes voor de EVP-Fractie. Links kreeg een flinke impuls door de overwinning van de Engelse Labourpartij die 46 afgevaardigden telde (+ 14). De voorsprong van de Socialistische Fractie (180 afgevaardigden) op de EVP-Fractie (121 zetels) nam toe. De Europese Democratische Fractie verzwakte (34 afgevaardigden, onder wie 32 Britse). De enorme afname van de Duitse delegatie (32 afgevaardigden in plaats van 41) was het meest opvallend en hield verband met de verminderde populariteit van de CDU en de CSU in de regering. Italië behield een lovenswaardig aantal afgevaardigden (27), nu de Europese verkiezingen nog niet beïnvloed waren door de teruggang van de Democrazia Cristiana. Ook in Frankrijk was het resultaat slecht, wat verband hield met het beleid van de CDS binnen de UDF. De CDS had namelijk geweigerd zich te verbinden met de lijst die werd aangevoerd door Valéry Giscard d'Estaing en was als eigen partij gaan meedoen, onder leiding van Simone Veil, die vervolgens zitting nam in de Liberale Fractie, samen met een andere afgevaardigde van haar lijst, Jean-Louis Borloo.

De Duitse delegatie en de Italiaanse delegatie behielden samen meer dan 50% van de mandaten binnen de twaalf delegaties in de fractie. De Griekse en Nederlandse delegaties, met elk tien leden, behaalden een goed resultaat voor hun land. De situatie in België was nogal teleurstellend (7 leden), ondanks de herverkiezing van Leo Tindemans. De fractie telde één Brit die Noord-Ierland vertegenwoordigde en één Deen van de christen-democratische partij.

Met uitzondering van Egon Klepsch en Hanja Maij-Weggen, die respectievelijk voorzitter en vicevoorzitter van de fractie bleven, werden er door de fractie drie nieuwe personen verkozen voor het voorzitterschap: de Spanjaard Marcelino Oreja Aguirre, de Belg Raphaël Chantérie en de Italiaan Antonio Iodice.

De aansluiting van de Spaanse volkspartij (Partido Popular)

Zonder de steun van de vijftien nieuwe leden van de Partido Popular zou de Spaanse vertegenwoordiging uitsluitend hebben bestaan uit de afgevaardigde van de Catalaanse partij Convergence y Union, Concepció Ferrer I Casals. De EVP-Fractie zou dan nog verder verzwakt zijn. De toetreding van de Spaanse leden van de Partido Popular was al afgesproken en geregeld in de voorgaande zittingsperiode. In januari 1986, bij de toetreding van Spanje, had de Alianza Popular, die op nationaal niveau werd geleid door Manuel Fraga Iribarne, ervoor gekozen haar Europese afgevaardigden zitting te laten nemen in de Europese Democratische Fractie, dus die van de Britse conservatieven. Egon Klepsch vertelde dat hij als fractievoorzitter, met het oog op de verkiezingen van 1989, de contacten had aangehaald met Marcelino Oreja Aguirre, de voormalig secretaris-generaal van de Raad van Europa, christendemocraat en overtuigd Europeaan.^a Egon Klepsch werd door Marcelino Oreja Aguirre uitgenodigd om op een avond in Straatsburg te praten met Manuel Fraga Iribarne. De twee Spanjaarden spraken Duits, wat het contact met Egon Klepsch gemakkelijker maakte. Marcelino Oreja Aguirre pleitte voor een grote Spaanse volkspartij, meer op het midden georiënteerd en in staat een groter electoraat te bereiken, om ervoor te zorgen dat de PSOE van Felipe Gonzáles niet meer de grootste fractie zou zijn. Om het imago van de partij te vernieuwen, dat te veel verbonden was met de erfenis van Franco, was er een jonge leider nodig die symbool stond voor modernisering. Korte tijd later werd José María Aznar hiervoor gekozen.

In de tussentijd werden pogingen ondernomen om de partij opnieuw op te zetten. Dit bleek een waar succes. Tijdens het congres van de Alianza Popular van 21 januari 1989 werd de naam van de partij gewijzigd in Partido Popular. Er werd besloten dat de lijst van de Partido Popular zou worden aangevoerd door Marcelino Oreja Aguirre zelf en zou bestaan uit christen-democraten en mensen uit het politieke midden, vermengd met enkele aanhangers van Manuel Fraga Iribarne. Hij zou afstand nemen van de Spaanse nationale politiek en zijn regio besturen: Galicië. Dit scenario werd ook gesteund door de Partido Popular en de Europese Volkspartij, waarbij partijvoorzitter Jacques Santer een actieve rol vervulde. Daarnaast moest Javier Rupérez – die de Spaanse christen-democratische partij leidde – overtuigd worden toenadering te zoeken tot de nieuwe Partido Popular. Op 24 mei maakte Egon Klepsch bij het Bureau van de fractie melding van een brief van Javier Rupérez, die het verzoek deed de toekomstige afgevaardigden van de

---

^a Gesprek met Egon Klepsch, *op. cit.*

lijst van Marcelino Oreja Aguirre zitting te laten nemen in de fractie. In het ideologische programma van de nieuwe Partido Popular werd als referentie het gedachtegoed van Robert Schuman, Konrad Adenauer en Alcide De Gasperi genoemd. Het Bureau van de fractie gaf zijn goedkeuring aan dit voornemen tot toetreding. Op 3 juni 1989 werd tijdens de top van de EVP bevestigd dat de toekomstige afgevaardigden van de Partido Popular in beginsel als verwante leden tot de fractie zouden toetreden (artikel 5b van het Reglement).

Een jaar later werd, na een ontmoeting tussen Wilfried Martens, José María Aznar en Javier Rupérez, bereikt dat de Partido Popular in beginsel mocht toetreden tot de partij van de EVP en dit werd op 18 oktober 1991 bevestigd. Uit de verkiezingswinst van José María Aznar bij de Europese verkiezingen van 1994, die leidde tot een verdubbeling van het aantal afgevaardigden en die tot gevolg had dat de leider van de Partido Popular in 1996 minister-president werd – een succes dat zich herhaalde tijdens de parlementsverkiezingen van 2000 – bleek duidelijk dat deze politieke herpositionering richting het midden stand hield.

De kandidatuur van de Britse conservatieven wordt 'bevroren'... (juli 1989)

De uitbreiding van de fractie met een politieke familie die, historisch gezien, ver afstaat van de wortels van de christen-democratie was het begin van de grote verandering die de EVP-Fractie en de Partij vanaf 1992 zouden doorvoeren. Voor de aansluiting van de Spaanse Partido Popular en de Griekse Nea Dimokratia gold een zwaarwegende voorwaarde waar de morele en politieke gezaghebbers van de EVP op zouden toezien: dat de humane waarden en de opbouw van Europa een wezenlijk onderdeel van hun partij zouden vormen. De Spanjaarden en de Grieken in de fractie voldeden hieraan en hun toetreding zorgde voor een sterkere geografische basis van de politieke familie van de EVP. De Spanjaarden hadden zelfs al voor de verkiezingen van juni 1989 hun Britse partners gewaarschuwd dat ze hun deelname aan de Europese Democratische Fractie niet zouden verlengen.

De toetreding van de Spaanse afgevaardigden had *de facto* invloed op de conservatieven, die door hun verkiezingsnederlaag bang waren in het nieuwe Parlement geen rol van betekenis meer te spelen. Op 6 juli 1989, drie weken na de verkiezingen, stelde Egon Klepsch het Bureau van de fractie, dat bijeen was in Brussel, op de hoogte van een

brief van 28 juni van de voorzitter van de Europese Democratische Fractie, Sir Christopher Prout: 'Hierbij laat ik u weten dat de zojuist gekozen Europese parlementsleden van de Britse Conservatieve Partij gisteravond, tijdens een vergadering in Londen, besloten hebben mij mandaat te geven ons aan te melden als kandidaat voor toetreding tot de Fractie van de Europese Volkspartij op grond van de bepalingen van artikel 5b van uw reglement van orde. Dit besluit wordt gemotiveerd door de uitstekende en succesvolle samenwerking waar de Europese Democratische Fractie en de Fractie van de Europese Volkspartij gedurende de gehele tweede zittingsperiode van het Europees Parlement de vruchten van hebben geplukt. Ik wil benadrukken dat onze wens om toe te treden tot de Fractie van de Europese Volkspartij uitdrukking geeft aan onze oprechte wil een waarlijk constructieve rol te spelen in het versterken van het Parlement en in het voltooiën van de opbouw van Europa. De komende vijf jaar zal het Parlement voor grote uitdagingen komen te staan. Om te beginnen is het opzetten van een Europese eenheidsmarkt, met alles wat daarbij komt kijken, een van de belangrijke zaken die nu spelen. Verder heeft de Economische en Monetaire Unie zojuist een sterke impuls gekregen dankzij de beslissingen van de Top van Madrid. Nu moeten ook snel de noodzakelijke maatregelen worden genomen om ons milieu te beschermen of te verbeteren. Wij zijn ervan overtuigd dat wij door samen te werken meer kans hebben onze doelstellingen te bereiken. Toetreding tot de Fractie van de Europese Volkspartij zal onze gezamenlijke inspanning voor een nauwere band tussen de Europese volken versterken.'

Deze brief van 28 juni 1989 was niet de eerste gebeurtenis in de lange en veelbewogen geschiedenis van de verhoudingen tussen de EVP en de Britse conservatieven, en het zou ook niet de laatste zijn. In zijn *Mémoires*⁴³⁵ schrijft Wilfried Martens: 'De relatie tussen de EVP en de British Conservatives is één van de meest delicate aspecten van mijn voorzitterschap.' Wilfried Martens, die in die tijd minister-president van België was, zou op 10 mei 1990 Jacques Santer opvolgen als voorzitter van de EVP-partij. Hij herinnerde eraan dat de eerste contacten tussen de Britten en de christen-democraten van het continent terugvoeren naar januari 1966, toen Edward Heath tijdens een persconferentie in Rome aankondigde dat zijn partij deel wilde gaan uitmaken van de Europese Unie van Christen-Democraten (EUCD). Door het categorische verzet van de Italianen, de Nederlanders en de Belgen werd dit voorstel duurzaam terzijde gelegd. Wilfried Martens voegde het volgende commentaar toe: 'De geschiedenis van de Britse conservatieven en de EVP, wie weet van het Verenigd Koninkrijk en de EG, zou

er mogelijk anders hebben uitgezien als men toen al had toegestemd om de Britten op te nemen in de christen-democratische familie. Het was een historische vergissing van formaat!

Meer dan twintig jaar na deze eerste poging was het aan Egon Klepsch, en vervolgens aan Leo Tindemans, als fractievoorzitters, om de zaak in samenspraak met Wilfried Martens aan te pakken.

Hoe heeft de fractie op deze kandidatuur gereageerd? In de notulen van de bijeenkomst van het voorzitterschap van 10 juli 1989 tijdens de studiedagen van de fractie in Funchal, de hoofdstad van het eiland Madeira, wordt het debat als volgt kort en bondig samengevat: 'De voorzitter is van mening dat het verzoek van de Conservatieve Fractie om te mogen toetreden bevroren moet worden vanwege het verzet van verschillende christen-democratische partijen, en wenst met deze fractie tot een samenwerkingsovereenkomst te komen.' Egon Klepsch was niet echt voor het versnellen van het tijdpad. De in juni 1989 verkozen Britse conservatieven waren echter geen eurosceptici. Integendeel, een groot deel van hen vertegenwoordigde een nieuwe stroming binnen de conservatieven. Deze stroming was ontmoedigd geraakt door het isolement waartoe de plotselinge vrijpostigheid van Margaret Thatcher (*'I want my money back!'*), premier sinds 1979, ten aanzien van de belangen van haar land in Europa had geleid. Toen ze op 27 november 1990 als premier werd vervangen door John Major, was dit een bevestiging dat de toon die de Tories ten aanzien van de opbouw van Europa aansloegen veranderd was.^a

De betrekkingen tussen de twee groepen ontdooiden ten gevolge van een initiatief van de partij. Helmut Kohl wilde de dingen in beweging brengen. Traditiegetrouw probeerde de CDU te zorgen voor nauwe banden met de gematigde meerderheidspartijen van de grote Europese landen. Zijn contacten met John Major waren weliswaar niet hartelijk, maar voldoende open om in gesprek te gaan. Wilfried Martens zat ook op die lijn. Op 18 juni 1990 nodigde de Belgische minister-president Wilfried Martens, die net partijvoorzitter was geworden, de voorzitter van de Europese Democratische Fractie, Sir Christopher Prout, Christopher Patten, partijvoorzitter van de conservatieven, pro-Europees en katholiek^b, alsmede Harald Rømer, secretaris-generaal van de Europese Democratische Fractie, uit voor een werklunch in zijn ambtswoning.⁴³⁶

---

a De nederlaag van John Major bij de verkiezingen van maart 1997 ten opzichte van Tony Blair zette de meerderheidstrend binnen het conservatieve apparaat opnieuw op zijn kop en deed het euroscepticisme opnieuw schitteren.

b Christopher Patten zou lid zijn van de Commissie-Prodi van 1999 tot 2004, nadat hij de laatste gouverneur van Hongkong was geweest.

Enkele maanden gingen voorbij. Op 13 april 1991 zat Wilfried Martens de top van de EVP in Val Duchesse voor. Op de agenda stonden de brieven van Sir Christopher Prout en van Christopher Patten van 5 en 11 april, waarin ze uitdrukkelijk het programma van de EVP onderschreven en het verzoek om toetreding tot de fractie bevestigden. Opnieuw ontstond er een kloof binnen de EVP: Helmut Kohl, José María Aznar, Konstantinos Mitsotakis en Jacques Santer wilden hier positief op reageren. Maar Ruud Lubbers, de Nederlandse minister-president, de Belgen, de Italianen en ook de Ieren waren nog altijd tegen. Toch werd besloten een Overlegcomité op te richten met leden vanuit het Bureau van de EVP-Fractie en het Bureau van de Europese Democratische Fractie, dat de werkzaamheden van acht deskundigengroepen van beide fracties gezamenlijk moest coördineren. De werkzaamheden zouden tot 1 april 1992 duren en het comité zou nagaan in hoeverre de standpunten verenigbaar waren. Namens de DCI sprak Arnaldo Forlani formeel uit het er niet mee eens te zijn.

De weinig coöperatieve houding van John Major, die tijdens de Europese Raad van Maastricht op 10 december 1991 substantiële opting-outclausules binnenhaalde, verminderde de hartstocht van de aanhangers van de directe toetreding van de conservatieven tot de EVP-Fractie. Maar de weg van een lijstverbinding met de conservatieve leden op individuele titel bood perspectieven.

... en uiteindelijk goedgekeurd (april 1992)

Ondertussen volgde Leo Tindemans op 14 januari 1992 Egon Klepsch op als fractievoorzitter, vlak nadat Egon Klepsch was verkozen tot Voorzitter van het Parlement. Daarmee hadden Leo Tindemans en Wilfried Martens, twee Belgische christen-democraten en diep gewortelde Europeanen, de institutionele verantwoordelijkheid de Britse kandidatuur in goede banen te leiden. Tijdens de top van de EVP op 14 maart 1992 was er bij Ruud Lubbers enige verandering merkbaar en dit opende voor de fractie de weg naar een pragmatische formule. De Italiaanse christen-democraten verloren hun invloed doordat de christen-democratie in hun land verzwakte. Op 7 april 1992 bracht Leo Tindemans in de fractie een geblokkeerde lijst met een lijstverbinding met Britse leden in stemming: dit was een geheime stemming. 72 leden waren voor de lijstverbinding, 36 leden waren tegen en 3 stembriefjes waren ongeldig. De officiële toetreding van de 32 Britse conservatieven en de twee Deense conservatieven vond plaats op 1 mei 1992. Artikel 1 van het Statuut werd gewijzigd. De fractie heette voortaan 'Fractie van

de Europese Volkspartij (Christen-Democraten) en geestverwanten'. Sir Christopher Prout werd vicevoorzitter van de fractie. Een vijfde permanente werkgroep werd opgericht voor de conservatieven. John Biesmans werd benoemd als plaatsvervangend secretaris-generaal van de fractie, waarin alle functionarissen van het secretariaat van de Europese Democraten een plaats kregen.^a De Europese Democratische Fractie bestond niet langer.

Vervrouwelijking en geleidelijke verjonging van de EVP-Fractie

De komst van vrouwen in de politiek kwam in de jaren 80 langzaam op gang en verschilde per land. In de Christen-Democratische Fractie van het oude Parlement van 1952 tot 1979 zaten maar vier vrouwen: Margaretha Klompé voor Nederland, Maria Probst en Hanna Walz voor Duitsland en Erisia Tonetti voor Italië. In 1979 werden acht vrouwen verkozen, in 1984 veertien en in 1989 negentien. Van deze negentien kwamen er zeven uit Duitsland, twee uit Italië, twee uit Nederland, twee uit Spanje, twee uit Luxemburg, een uit Frankrijk, een uit België, een uit Griekenland en een uit Ierland.

---

a John Biesmans werd geleidelijk aan de nummer twee van het secretariaat, en kreeg als titel adjunct-secretaris-generaal. In 1999 werd hij kabinetschef van secretaris-generaal Klaus Welle. Hij is ook hoofd van de persdienst geweest, na het vertrek van Werner de Crombrughe en voordat Robert Fitzhenry werd benoemd. In 2008 werd hij verantwoordelijk voor de interne organisatie van de financiën en het personeel. Hij ondersteunde voortdurend de voorzitter en de secretaris-generaal op de tribune van de fractie. Zijn Britse kalmté, geaccentueerd door zijn allure van majoor in het voormalige Indische leger, en zijn organisatietalent maakten hem tot een belangrijke persoon op het secretariaat. De andere secretariaatsleden van de Europese Democratische Fractie, die in 1992 bij de EVP-Fractie kwamen, waren voormalig secretaris-generaal van de Europese Democratische Fractie Harald Rømer, die korte tijd bijzonder adviseur van de fractie was voordat hij toetrad tot de administratie van het Europees Parlement, eerst als algemeen directeur, daarna als adjunct-secretaris-generaal en tot slot als secretaris-generaal. Zijn landgenoot Niels Pedersen, die net als zijn echtgenote Merete Pedersen in 1974 in het Parlement is gekomen, was verbonden aan de Commissie voor het Reglement en werd eerst verantwoordelijke voor de parlementaire werkzaamheden en vervolgens, in 2005, na het vertrek van Klaus Welle, secretaris-generaal van de fractie. Anthony Teasdale, die lange tijd was verbonden aan het Bureau van de fractie in Londen, was in 2007 toegetreden tot het kabinet van voorzitter Hans-Gert Pöttering. Zijn Britse landgenoten Alan Reid, adviseur van de Commissie openbare vrijheden, Thimothée Brainbridge, die bij de afdeling documentatie kwam, David Steel, adviseur van de Commissie CONT, en Stephen Biller, die voornamelijk belast was met de betrekkingen met de Kerken en met de orthodoxe dialoog, en die overigens het statige voorkomen van een diplomaat of een Romeinse prelaat had waardoor hij nog gemakkelijker binnenkwam bij het Vaticaan, hebben sindsdien hun functies neergelegd.

In 1989 trad er verjonging op, wat zich vertaalde in de komst van parlementsleden die na de Tweede Wereldoorlog waren geboren. Sommigen van hen zouden een lange carrière in de fractie doorlopen.

Reimer Böge, geboren in 1951 en afkomstig uit Sleeswijk-Holstein, landbouwingenieur en landbouwer van beroep, zou in het Parlement een curriculum gaan opbouwen dat was gegrond op zijn capaciteiten op landbouw- en begrotingsgebied. Hij zou rapporteur worden van de onderzoekscommissie BSE (boviene spongiforme encefalopathie) en van de onderzoekscommissie voor financiering van de Unie met betrekking tot de periode 2007-2013. In 2004 zou hij voorzitter worden van de Begrotingscommissie. Karl-Heinz Florenz, geboren in 1947, debuteerde in de Commissie milieubeheer, waarvan hij vanuit de EVP coördinator was en waarvan hij van 2004 tot 2007 voorzitter was. Ook Georg Jarzembowski, geboren in 1947, afgevaardigde uit Hamburg en lid van het Parlement vanaf 1991, specialiseerde zich door de zittingsperiodes heen op een bepaald gebied, waardoor hij binnen de fractie op verantwoordelijke posten terecht kon komen. Georg Jarzembowski (overigens een fervent aanhanger van een enorme stiptheid in de fractievergaderingen!) was de onbetwiste coördinator van de Commissie vervoer. Godelieve Quisthoudt-Rowohl, geboren in België in 1947, had in Duitsland haar studie biochemie afgerond. Ze vertegenwoordigde het Nedersaksen van 1989 en bekleedde de functie van Quaestor in het Parlement vanaf 1999, nadat ze veel werk had verricht voor de kaderprogramma's voor onderzoek van de Unie.

De toetreding van de Britse conservatieven in april 1992 maakte het ook mogelijk dat afgevaardigden uit de naoorlogse periode bij de fractie kwamen. Drie van hen zouden langdurig bij de EVP-Fractie blijven en er in 2009 nog zitting in hebben: Caroline Jackson, geboren in 1946, afgevaardigde uit Zuidwest-Engeland, was als historica afgestudeerd aan het Nuffield College in Oxford. Eerst was ze, van 1974 tot 1984, administrateur bij de Europese Democratische Fractie. Daarna wijdde ze zich gedurende haar opeenvolgende ambtstermijnen aan milieubescherming en voedselveiligheid. Edward McMillan-Scott, geboren in 1949, afgevaardigde uit Yorkshire, was leider van de Britse delegatie. Hij presenteerde zichzelf als deskundige op het gebied van Europees toerisme en zou in 2004 worden verkozen tot vicevoorzitter van het Europees Parlement. James Elles, geboren in 1949, was vanaf 1984 afgevaardigde uit Zuidwest-Engeland. De prestigieuze universiteit van Oxford behoorde tot zijn kieskring. James Elles was de zoon van Lady Elles – die zelf afgevaardigde was in het eerste Parlement van 1979 – en was eerst ambtenaar bij de Europese Commissie, waar hij zich bekwaamde in administratieve en begrotingszaken, waarvan

hij veel gebruik maakte in zijn eigen ambtstermijnen. Hij was een gerespecteerd, soms zelfs gevreesd lid van de Begrotingscommissie en van de Commissie begrotingscontrole en zou op weinig inschikkelijke wijze toezicht uitoefenen op zijn voormalige bestuur. James Elles was vicevoorzitter van de fractie tot 2007 en oprichter van het Europees Informaticanetwerk EIN (*cf.* deel 3) en zou een van de meest actieve parlementsleden worden, met zeer veel aandacht voor de EVP-ED-Fractie en voor de belangen van de Britse delegatie.

Ook de Nederlandse Ria Oomen-Ruijten, geboren in 1950, en de Luxemburgse Viviane Reding, geboren in 1951, behoorden tot deze jonge generatie van in 1989 verkozen parlementsleden.

Ria Oomen-Ruijten deed al jong haar intrede in de politiek: ze was op 31-jarige leeftijd al lid van de Staten-Generaal in Nederland, van 1981 tot 1989. Deze Limburgse uit Maastricht, dynamisch en extravert, stond symbool voor het katholieke zuiden, dat men gewoonlijk onderscheidt van het calvinistische en strenge noorden van het land. Ria Oomen-Ruijten was actief lid van de Commissie sociale zaken en de Commissie milieubeheer en zou vicevoorzitter van de fractie zijn vanaf het tweede deel van de zittingsperiode, in januari 1992. Vanaf 2007 zou ze voorzitter zijn van de delegatie voor de betrekkingen met Rusland.

Viviane Reding was journaliste van beroep. Ze had reeds deel uitgemaakt van de Kamer van Afgevaardigden van Luxemburg. Ze was vicevoorzitter van de christelijk-sociale partij en, zoals de meeste Luxemburgers, volledig drietalig: ze schakelde heel gemakkelijk over van het Duits naar het Frans. Haar moedertaal gebruikte ze alleen in gesprekken met landgenoten. Viviane Reding vertegenwoordigde haar delegatie bij het Bureau van de fractie en had zitting in de Commissie openbare vrijheden. Door haar stevige positie in Luxemburg en in Europa en de betrokkenheid waarmee ze zich voor haar dossiers inzette, werd ze in 1999 na twee opeenvolgende ambtstermijnen in de EVP-Fractie door haar land voorgedragen als lid van de Commissie-Prodi.

Vrouwen en mannen met karakter voegen zich bij het melkwegstelsel van de EVP

Doris Pack was een van de meest aanwezige en meest invloedrijke parlementsleden van de Duitse delegatie. Als afgevaardigde uit het Saarland was Doris Pack Franstalig en een voorstander van de Frans-Duitse entente, en ze was door haar land al afgevaardigd in de

Bondsdag voordat ze lid werd van het Europees Parlement. Ze was eerst lid van de Commissie cultuur en onderwijs en werd daar in 1994 coördinator van. In 2009 was ze dit nog steeds, wat een teken is dat ze hier veel gezag geniet en er zeer bekwaam voor is. Naast haar bezigheden in de Commissie cultuur was Doris Pack zeer betrokken bij het proces van stabilisatie en verzoening in de westelijke Balkan. Sinds 1989 heeft ze als voorzitter van de delegatie voor de betrekkingen met de landen van Zuidoost-Europa duizenden kilometers afgelegd in deze moeilijke regio, en daar duurzame contacten gelegd met de meeste actoren in wier handen de keuze voor oorlog of vrede, voor verzoening of confrontatie lag. Doris Pack was gepassioneerd en soms verontwaardigd, en bij de vraag hoe om te gaan met de landen van voormalig Joegoslavië konden in de EVP-Fractie niet om haar heen.

In een compleet andere sector, namelijk die van de begrotingscontrole, was ook Diemut Theato een grootmeester. Als afgevaardigde van het arrondissement Rijn-Neckar in het zuiden van Duitsland, dat ze in de fractie vertegenwoordigde van 1987 tot 2004, volgde ze Heinrich Aigner op als voorzitter van de Commissie begrotingscontrole, die in de jaren 90 voor de Europese Commissie een meedogenloze censor was die de uitvoerende macht kwetsbaar maakte door keer op keer te komen met kritische vragen over het beheer. De weigering kwijting te verlenen voor de uitvoering van de begroting en terechte kritiek op het financiële beheer hebben er uiteindelijk toe geleid dat de Commissie-Santer in maart 1999 volledig aftrad. (*cf.* deel 3).

Onder de Spaanse afgevaardigden die waren verkozen in 1989 en die na het politieke akkoord met de nieuwe Partido Popular toetraden tot de fractie bevonden zich twee opvallende mannen met een zeer verschillend temperament en zeer verschillende politieke loopbanen, maar die beiden symbool stonden voor centrumrechts in Spanje. Carlos Robles Piquer, geboren in Madrid in 1925, doorliep eerst een diplomatieke carrière, waarin hij zijn land vertegenwoordigde op verschillende continenten. Hij was staatssecretaris en minister in de laatste twee regeringen-Franco en was vervolgens voorzitter van verschillende culturele instellingen en stichtingen. Hij stond symbool voor het traditionele rechts van de Spaanse delegatie en zou van 1994 tot 1999 vicevoorzitter van de fractie zijn. In het bijzonder nam hij het initiatief voor de eerste dialoog die door de fractie werd georganiseerd over het thema verdraagzaamheid en voor de interculturele dialoog, tijdens een vergadering van het Bureau in Malta in juni 1996.

José María Gil-Robles Gil-Delgado, geboren in 1935, was afkomstig uit de christen-democratische traditie in Spanje. Zijn vader was een historische figuur en aarzelde niet de strijd aan te binden met het

Franco-regime om de waarden te verdedigen waar hij voor stond. José María Gil-Robles Gil-Delgado was in staat zich nauwkeurig en duidelijk uit te drukken in verschillende talen. Sinds hij in 1989 lid werd van het Europees Parlement, zette hij zijn kwaliteiten als jurist in ten dienste van een vurig geloof in Europa. Hij was lid en vervolgens voorzitter van de Commissie institutionele zaken van 1992 tot 1994 en werd daarna vicevoorzitter van het Parlement. In januari 1997 werd hij vervolgens op voordracht van de EVP-Fractie verkozen tot voorzitter. Tijdens zijn laatste redevoering, op 5 mei 1999, bekende hij 'geïnspireerd [te zijn] geweest door de passie van Europa, die passie waardoor de utopie van 50 jaar geleden voor een groot deel werkelijkheid is geworden.'⁴³⁷

Ook Astrid Lulling werd in 1989 verkozen in de fractie. Deze Luxemburgse, geboren in 1929, was een vrijmoedig spreekster met verschillende records op haar naam: het langst zittende parlamentslid, omdat ze ook al als nationale afgevaardigde zitting had in de niet-gekozen Assemblee van 1965 tot 1974; de nestor van de fractie, waarin ze in 2009 nog altijd zitting had. Als lid van de Commissie economische zaken, waar ze de liberale standpunten verdedigde, was Astrid Lulling altijd aanwezig bij de vergaderingen die het Bureau van de fractie overal in de Unie organiseerde. Astrid Lulling was een sterke persoonlijkheid, die vooral door haar geestdrif voor een studiegroep over wijn en door haar verdediging van de honingproductie, door haar collega's van verschillende nationaliteiten en verschillende fracties zeer werd gewaardeerd. Door deze populariteit werd ze in 2004, middels geheime stemming, verkozen tot Quaestor van het Parlement.

Tot slot waren er nog twee andere sterke persoonlijkheden die in 1989 hun intrede deden in het melkwegstelsel van de EVP-Fractie.

Sir Henry Plumb maakte deel uit van de eerste golf van conservatieve afgevaardigden van 1979. Als voormalig voorzitter van de machtige nationale federatie van Britse boeren (National Farmers Union) was Sir Henry Plumb van 1979 tot 1982 voorzitter van de Commissie landbouw van het Parlement. Daarna was hij van 1982 tot 1987 voorzitter van zijn fractie, de Europese Democratische Fractie. Hierin volgde hij Sir James Scott Hopkins op en werd hij op zijn beurt opgevolgd door Sir Christopher Prout. Vervolgens werd hij met steun van de EVP-Fractie voorgedragen als Voorzitter van het Parlement, een functie die hij vervulde van 1987 tot 1989. In 1989 werd hij herkozen en steunde hij het collectieve verzoek tot toetreding van de conservatieven, dat pas in mei 1992 tot de daadwerkelijke toetreding leidde. Sir Henry, die later Lord Plumb werd, was voor alles een *gentleman farmer*, die alle Britse kenmerken en het fervente Europeagevoel in zich verenigde, wat hem in het Europees Parlement geliefd maakte. 'Ik ben als Brit geboren en zal

als Europeaan sterven', dit beroemde citaat van hem is een goede samenvatting van de weg van deze pragmatische conservatief die de opbouw van Europa beoordeelde op grond van de successen en van wat bereikt was.

Jean-Louis Bourlanges, een voormalig linkse Gaullist, afgevaardigde op de lijst van Simone Veil en van de christen-democraten van de CDS, was een zuiver product van de Franse intelligentsia. Hij was briljant en gecultiveerd en hield ervan gebruik te maken van paradoxen en van humor, zowel in zijn inbreng in de plenaire vergadering van het Parlement en de fractie als in zijn schriftelijke stukken, waarvan er vele verschenen in de Franse pers. Zijn voorliefde voor polemieken leverde hem niet alleen maar vrienden op, maar de vrienden die hij vanwege zijn Europese overtuiging had, waren hem trouw. Hij was lid van de Begrotingscommissie en werd in 1993 voorzitter van de Commissie begrotingscontrole. Hij was vooral betrokken bij de institutionele debatten, waar hij opviel door zijn geestdrift en zijn goede argumentatievermogen. In 1989 werd hij voor de periode 1989-2004 herkozen in de EVP-Fractie, maar koos er toen voor – tot verdriet van zijn collega's in de Commissie institutionele zaken – zich aan te sluiten bij de Liberale Fractie.

Een verrassing: de komst van Valéry Giscard d'Estaing (december 1991)

Tijdens de laatste dagen van het voorzitterschap van Egon Klepsch werden de leden van de EVP-Fractie in december 1991 verrast door de kandidatuur, als verwant lid, van Valéry Giscard d'Estaing, tezamen met drie Franse afgevaardigden die hem trouw waren en die net als hij lid waren van de Liberale Fractie: Alain Lamassoure, Jeannou Lacaze en Robert Hersant. Niet alleen was deze oud-president van Frankrijk in juni 1999 in het Europees Parlement verkozen als lijsttrekker van de UDF en had hij zich met zijn medekandidaten bij de Liberale Fractie gevoegd, maar ook was hij meteen bij zijn komst voorgedragen als voorzitter van de fractie. Zijn aansluiting bij de EVP-Fractie, ruim twee jaar later – waarin hij werd gesteund door de Franse delegatie – werd dan ook gezien als erkenning van het feit dat de EVP machtiger werd. Valéry Giscard d'Estaing stelde als fractieleider vast dat de belangrijke strategische beleidslijnen van het Parlement werden uitgezet door de twee grote fracties, de EVP en de PES, en vond het doeltreffender op te treden als lid van de EVP, waar hij zich in alle opzichten nauw verwant mee voelde, dan als leider van de Liberale Fractie, waarvan de

beleidslijnen schommelden tussen links en rechts. Ook al volgden niet alle Liberalen hem op dat moment, hij zette een beweging in gang die de Portugezen van de PSD ertoe bracht zich in november 1996 bij de EVP te voegen, wat het begin was van de duidelijke voorsprong die de EVP vanaf 1999 op de PSE zou verwerven.

Veranderingen in de leiding van de fractie: het voorzitterschap van Leo Tindemans en de nieuwkomers op het secretariaat (januari 1991-juli 1994)

Het team van het voorzitterschap rond Egon Klepsch werd in januari 1991 enigszins vernieuwd. Hanja Maij-Weggen werd minister van Verkeer en Waterstaat in de regering van Ruud Lubbers. Ze werd opgevolgd door Ria Oomen-Ruijten, die de zeer strategische functie kreeg van vicevoorzitter belast met parlementaire werkzaamheden, in het bijzonder het opstellen van de sprekerslijsten van de fractie en het bepalen hoeveel spreektijd iedere spreker kreeg. Ria Oomen-Ruijten bekleedde deze functie eveneens onder het voorzitterschap van Leo Tindemans en vervolgens Wilfried Martens, tot 1999. Ferruccio Pisoni nam de plaats in van Antonio Iodice en José María Gil-Robles Gil-Delgado die van Marcelino Oreja Aguirre, die voorzitter werd van de Commissie institutionele zaken.

Ook de leiding van het secretariaat veranderde. Sergio Guccione werd op 31 januari 1991 opnieuw algemeen directeur Voorlichting bij het Parlement in Luxemburg.

Egon Klepsch stelde voor hem te vervangen door Gerhard Guckenberger, die tot dat moment verantwoordelijk was voor de parlementaire werkzaamheden. Gerhard Guckenberger kende de fractie goed. Hij werd er gewaardeerd door zowel de parlementsleden als zijn collega's op het secretariaat. Deze hoffelijke en gereserveerde man uit Beieren en voormalig assistent van Hans-August Lücker was aangetreden voor de verkiezingen van 1979 en had eerst de taak gekregen toezicht te houden op de Commissie landbouw, in die tijd een strategische sector voor de christen-democraten. De nieuwe secretaris-generaal, die in het zadel was geholpen door Egon Klepsch, zou van 1992 tot 1994 Leo Tindemans assisteren en van juli 1994 tot april 1997 Wilfried Martens.

Op 12 februari 1991 presenteerde Gerhard Guckenberger voor het Bureau van de fractie zijn nieuwe richtlijnen voor het secretariaat. Er werd een managementteam samengesteld, waarin de hoofden van de diensten samenkwamen. Dit managementteam werd de eerste

beperkte en operationele structuur van het secretariaat en kwam eenmaal per week bijeen onder leiding van de secretaris-generaal om een totaalbeeld te krijgen van de activiteiten van de fractie en toezicht te houden op de toepassing ervan door de bestuurlijke organen, het voorzitterschap en de fractie.

Het managementteam zou door de opvolgers van Gerhard Guckenberger in stand worden gehouden (*cf.* deel 3). Op dat moment waren er 99 mensen werkzaam bij het secretariaat, waarvan er 85 waren verbonden aan Brussel.^a

Op 14 januari 1992, halverwege de zittingsperiode, kwam er een nog opvallendere verandering in de leiding van de fractie. Doordat Egon Klepsch werd verkozen tot Voorzitter van het Parlement, iets wat hij al lange tijd wilde en nu eindelijk bereikt had, kon Leo Tindemans fractievoorzitter worden, na een redelijk open strijd tussen verschillende kandidaten, onder wie zijn landgenoot Raphaël Chanterie en de Italiaan Calogero Lo Giudice. De stemming, waaraan 122 leden deelnamen, leidde tot het volgende resultaat: Leo Tindemans, 65 stemmen; Raphaël Chanterie, 25; Calogero Lo Giudice, 25; 6 blanco stemmen en 1 ongeldige stem. Ria Oomen-Ruijten werd herbenoemd tot vicevoorzitter en de andere vicevoorzitters die verkozen werden, waren de Griek Menelaos Hadjigeorgiou, de Spanjaard Manuel García Amigo, de Duitser

---

a Van de administrateurs die in de jaren 80 binnenkwamen bij het secretariaat, noemen we Delia Carro (1986), hoofd van de personeelsafdeling, eerder werkzaam geweest bij de Dienst documentatie; Miguel Seabra-Ferreira (1986), persverantwoordelijke in Portugal, daarna verantwoordelijk voor de interneteenheid; Andreas Hartmann (1987), eerst assistent van voorzitter Klepsch, daarna adviseur van de Commissie buitenlandse zaken; Anne Vahl (1986), adviseur voor de Franstalige pers en de Commissie vrouwenzaken; Martin Kamp (1989), adviseur voor de Commissie milieubeheer en daarna verantwoordelijk voor een werkgroep, adjunct-secretaris-generaal belast met parlementaire werkzaamheden, daarna in september 2007 secretaris-generaal van de fractie; Elias Kavalierakis, lid geworden van de fractie in 1984 voor de Commissie juridische zaken, kort na zijn landgenoot Spyros Efstathopoulos (1981) voor de Commissie regionale ontwikkeling en het Comité van de Regio's; Klaus Kellersmann, adviseur voor de Commissie sociale zaken en regelmatig verkozen in het personeelscomité van de fractie; Romain Strasser (1986), Luxemburger, verbonden aan de Commissie vervoer; Christine Detourbet (1991) die toezicht heeft gehouden op de Franse parlamentsleden van de Liberale Fractie, lange tijd heeft gewerkt bij de Dienst documentatie en in 2008 verantwoordelijk werd voor de Unit beleid; Véronique Donck (1991), voormalig assistent van Gérard Deprez die de parlamentsleden van de EVP en de Commissie cultuur adviseerde; Mariangella Fontanini (1991) voor de Italiaanse persdienst; Carlo Palassof (1991) voor de Commissie ontwikkelingssamenwerking en de Assemblee van de ACP; Kathrin Ruhrman (1991) voor de Duitse pers en woordvoerder van Hans-Gert Pöttering als fractievoorzitter en Voorzitter van het Europees Parlement; Antonio Preto (1992), senior jurist, was werkzaam voor de Commissie juridische zaken en trad daarna toe tot het kabinet van Hans-Gert Pöttering; Jorge Soutullo Sánchez (1993) voor de Commissie landbouw; Harald Kandolf (1994) uit Oostenrijk, verbonden aan de Commissie regionale ontwikkeling; Johan Ryngaert (1989) kreeg het vertrouwen van de secretarissen-generaal van de fractie en werkte voor het centrale secretariaat.

Bernhard Sälzer en de Ier John Joseph McCartin. De portefeuille van Ria Oomen-Ruijten werd aangevuld met de functie van ‘federale whip’, een nieuwe organisatie die ervoor moest zorgen dat er bij stemmingen meer leden aanwezig zouden zijn en dat ze meer discipline hadden. Iedere nationale delegatie moest een whip aanwijzen. Dit netwerk van whips zou toezien op de regelmatige aanwezigheid van de parlementsleden, zou de federale whip op de hoogte stellen, de informatie verzamelen en die doen toekomen aan het voorzitterschap en aan de delegatieleiders.

Hoofdstuk XXV

DE VAL VAN DE BERLIJNSE MUUR (NOVEMBER 1989), DE HERENIGING VAN DUITSLAND EN HET EINDE VAN HET SOVJETRIJK (1991)

Een onverwachte omslag

De geschiedenis zit soms vol verrassingen. De leden van de derde zittingsperiode van het gekozen Parlement kwamen hier al snel achter. De politieke krachten die zich in juni 1989 in alle lidstaten van het Europa van de Twaalf aan de Europese burgers hadden gepresenteerd, konden niet bedenken dat ze zouden worden verkozen om een onverwachte omslag te leiden: de val van de Berlijnse Muur op 9 november, Ceausescu die werd afgezet op 22 december en die kort daarna ter dood werd veroordeeld, de verkiezingen in Hongarije van maart 1990 en in Tsjecho-Slowakije van juni 1990, de hereniging van Duitsland op 3 oktober, de verkiezing van Lech Walesa tot president van Polen op 9 december, de ontbinding van het Warschaupact op 25 februari 1991, de onafhankelijkheidsverklaring van Kroatië en Slovenië op 25 juni 1991, het verzoek om toetreding van Zweden op 1 juli en van Finland op 18 maart 1992, de erkenning van de Baltische staten door de Twaalf op 27 augustus 1991, de ontbinding van de Sovjet-Unie op 8 december 1991 en het begin van de bloedige aanvallen in het uiteengevallen Joegoslavië terwijl in Tsjecho-Slowakije 'een fluwelen scheiding' begon... De wereld leek in enkele maanden tijd door een vloed van waanzin te zijn bevangen. Er kwam in Europa een beweging op gang waardoor alle geopolitieke kaarten werden geschud. Door het einde van de tegenstelling tussen oost en west en van het communisme leek de tijdmachine weer vooruit te gaan. Europa herontdekte de vrijheid, de angst vervaagde, het verlangen naar democratie en naar materieel welzijn werd sterker, het communisme, een van de meest verderfelijke en schadelijke ideologieën die de mens had uitgevonden, daalde in aanzien en werd veroordeeld; en tegelijkertijd doemden er weer spookbeelden uit het verleden op, geschillen over grondbezit, identiteitscrises, religieuze botsingen en 'etnische zuiveringen'.

De EVP-Fractie twijfelde er in juli 1989 absoluut niet aan dat haar agenda voor de komende maanden en jaren eveneens op zijn kop zou worden gezet. De voorgaande jaren, en in het bijzonder de jaren 80, waren vooral in beslag genomen door alledaagse financiële kwesties, de Britse bijdrage aan de begroting en de kosten van het gemeenschappelijk landbouwbeleid. Alle positieve energie van de regeringen van de communautaire instellingen was uitgegaan naar het grote project van de interne markt. De Europeanen maakten zich bovenal zorgen om de gevolgen van de economische crisis voor de werkgelegenheid en de inflatie in hun eigen land. Maar het ontwaken van de volken in Midden- en Oost-Europa, hun drang naar vrijheid en naar een inhaalslag van de verloren decennia zouden hun weerslag hebben op alles. Het Europa van de Twaalf van 1989 bereidde zich voor om te veranderen in een Europa van de Zevenentwintig, maar wist dat nog niet; Europa had nog niet voldoende in de gaten hoe groot de veranderingen waren die zich voor zijn ogen afspeelden.

De eerste tekenen van verandering in de Sovjet-Unie

In maart 1985 kwam in de Sovjet-Unie een jonge man op de post van eerste secretaris van de communistische partij: Michail Gorbatsjov. Hij trof een beklagenswaardige situatie aan. In het buitenland bleef het Rode Leger gevestigd in Afghanistan, dat 'zijn Vietnam' werd. In eigen land had de samenleving te lijden onder tekorten. De economie en de demografie bevonden zich op een dieptepunt. Er was heel snel een ingrijpende hervorming van het systeem nodig. Dat zou de perestrojka worden. Tegelijkertijd wilde Michail Gorbatsjov transparantie. Dat werd gerealiseerd door de glasnost.

Op zijn beurt had het westen – tijdens de detente vaak ten koste van zichzelf – geleerd wantrouwend te zijn ten opzichte van aangekondigde veranderingen in de USSR. De wending van de gebeurtenissen leidde dan ook tot vragen als: 'Zijn de veranderingen in de USSR van betekenis, diepgaand, duurzaam? Zijn de veranderingen gunstig voor de toenadering tussen oost en west? Of hebben ze juist tot gevolg dat ze de USSR extra middelen verschaffen om het gewenste internationale overwicht te bereiken? Moeten de Europese landen die onder toezicht van de Sovjet-Unie staan bang zijn dat de bevoogding van Moskou sterker wordt?'⁴³⁸ De EVP-Fractie nam een voorzichtige houding aan ten opzichte van de door Michail Gorbatsjov tentoongespreide oprechtheid en het nieuwe politieke beleid van het Kremlin. De leden van de EVP-Fractie zorgden ervoor dat ze 'niet het initiatief verloren en stevig vasthielden aan de koers van de politieke hereniging van een vrij

Europa dat hun de middelen zou geven om vastberaden te kunnen reageren op iedere gebeurtenis.⁴³⁹

De twijfels in het westen werden gevoed door de voortdurende schendingen van de mensenrechten in de Sovjet-Unie, waarover het Europees Parlement steeds weer van zich liet horen door middel van vele resoluties.

Ondertussen gingen de besprekingen over de ontwapening verder.

De Amerikaanse president en de Russische eerste secretaris ontmoetten elkaar regelmatig: in oktober 1986 in Reykjavik, om te praten over ontwapening en veiligheid; in juli 1987 om de overeenkomst te tekenen over 'de dubbele nuloptie' die tot doel had alle middellange afstands-raketten (meer dan 500 kilometer) die in Europa geplaatst waren te verwijderen en te vernietigen. De weg lag open voor een derde nuloptie: door de overeenkomst om in Europa alleen de korteafstands-raketten (minder dan 500 kilometer) te laten staan kon de Bondsrepubliek Duitsland, het enige lid van de NAVO dat een nucleair risico kon lopen, 'apart worden gezet'.

De leden van de EVP-Fractie stelden vast dat de USSR het diplomatieke voordeel behield. De Sovjets plaatsten de Europese regeringen in een moeilijk parket ten aanzien van de publieke opinie. Met name in de Bondsrepubliek Duitsland begreep men niet meer dat de NAVO weigerde te onderhandelen. Pierre Pflimlin merkte echter op dat 'het geheel of gedeeltelijk verwijderen van de Amerikaanse kernwapens in Europa – en het is begrijpelijk dat dit door een groot deel van de publieke opinie wenselijk wordt geacht – in geheel andere bewoordingen het probleem formuleert. Om onze veiligheid in de toekomst te garanderen, is het noodzakelijk [...] dat er een einde wordt gemaakt aan het enorme gebrek aan evenwicht op het gebied van conventionele wapens en dat de chemische en bacteriologische wapens volledig worden verwijderd [...].'⁴⁴⁰

Het voorzitterschap van de EVP-Fractie in Moskou (maart 1987)

Voor de EVP waren alleen goede bedoelingen niet voldoende om vrede te garanderen. De overeenkomsten moesten worden nageleefd en de toepassing moest ter plaatse kunnen worden gecontroleerd door middel van strenge en effectieve procedures. Van 16 tot 21 maart 1987 maakte het voorzitterschap van de EVP-Fractie op uitnodiging van Lev Tolkounov, president van de sovjet van de Unie en van de parlementaire fractie van de Opperste Sovjet van de USSR, een studiereis naar de USSR.

In Moskou wilde het voorzitterschap van de fractie, dat bestond uit Egon Klepsch, Panayotis Lambrias, Giovanni Giavazzi, Michel Debatisse, Lambert Croux en Hanja Maij-Weggen, antwoord krijgen op vele vragen: Verandert de USSR nu wel of niet? Wil Michail Gorbatsjov open verhoudingen met de Gemeenschap? Is een akkoord over de kernwapens mogelijk? Zal de nuloptie voor Europa geen verzwakking van de veiligheid zijn? Het voorzitterschap van de fractie probeerde erachter te komen wat de intenties van de Sovjets waren ten aanzien van alle kernwapens en chemische wapens, de toepassing van de derde korf van Helsinki (eerbiediging van de mensenrechten en vrije handel op het gehele Europese continent) en het oplossen van regionale conflicten (Afghanistan, Oost-Afrika en Zuidelijk Afrika, Midden-Amerika en Zuidoost-Azië).⁴⁴¹ Door het bezoek werd duidelijk dat de Sovjets het serieus meenden met de betrekkingen tussen de twee delen van Europa, die op 22 september 1986 een beslissende fase waren ingegaan met het starten van de besprekingen met deskundigen tussen de Gemeenschap en de COMECON.⁴⁴²

Op 13 november 1987 organiseerde de fractie in Brussel een colloquium over de perestrojka. Benadrukt werd dat de USSR het hoofd moest bieden aan heel wat binnenlandse problemen: het instorten van het economische stelsel (slecht functioneren van de kolchozen en de geleide economie), de bloei van de zwarte markt, een zekere ideologische crisis en corruptie binnen de communistische partij, actieve tegenstand in een aantal bezette landen (Polen en Afghanistan). Sinds de val van Nikita S. Chroesjtsjov had de USSR 'doelloos rondgezeild tussen terugkeren naar het stalinisme en afdrijven naar het nationaal-bolsjewisme'.⁴⁴³ En op Michail Gorbatsjov kwam nu de moeilijke taak neer de corruptie binnen de partij te bestrijden, de lokale maffia aan te pakken en het alcoholisme tegen te gaan. Op het gebied van de betrekkingen tussen oost en west probeerde het Kremlin de tegenstellingen die in het westen bestonden uit te buiten. Moskou hoopte te bereiken dat de kernwapens voor de middellange afstand zouden worden verwijderd, zonder verder te gaan (chemische wapens, conventionele wapens). Gegeven de nieuwe militaire uitdagingen die voor de komende vijf jaren door de Verenigde Staten waren gesteld (in het bijzonder het SDI), 'was het niet zo dat Moskou moest kiezen tussen kanonnen en boter, maar tussen de kanonnen van vandaag en de kanonnen van morgen'.⁴⁴⁴

De muur van schaamte scheurt (begin 1989)

Begin 1989 waaide er een nieuwe wind, maar in het westen leek niemand nog te begrijpen dat deze wind in het voorbijgaan alles mee zou nemen. Het begon in Polen, waar generaal Jaruzelski Solidarność legaliseerde en toestond dat er zo goed als vrije verkiezingen werden gehouden. Er kwam een regering die werd geleid door een katholiek uit Solidarność, Tadeusz Mazowiecki. De wind kwam ook uit Afghanistan, waar het Rode Leger uitgeput was en zich terugtrok. En in Hongarije erkende het regime eindelijk de martelaar Imre Nagy, de minister-president die in 1956 de revolutie van Boekarest tegen Moskou had geleid.

In Tsjecho-Slowakije werd Vaclav Havel gearresteerd tijdens een herdenkingsceremonie voor Jan Palach, de student die zichzelf in januari 1969 in brand had gestoken om te protesteren tegen de invasie van de Sovjets. In de DDR hervond de communistische beweging haar krachten en kreeg ze de steun van het leger en de geheime politie. Een eventuele Duitse hereniging leek nog onwaarschijnlijk. De Oost-Duitse regering rekende op de steun van de USSR en de sovjettroepen die op haar grondgebied gelegerd waren. Maar Michail Gorbatsjov, die zijn best deed om zijn beleid van toenadering tot het westen te kunnen waarmaken, weigerde iedere militaire interventie en bevestigde dit tijdens zijn bezoek aan Bonn op 13 juni 1989 aan Helmut Kohl. Hongarije had net haar grenzen met Oostenrijk opengesteld voor de onderdanen van Oost-Duitsland, en hiermee liep een heel volk over naar het westen. Op 9 oktober 1989 trotseerden meer dan 70.000 mensen het regime, en ze riepen: 'Wij zijn het volk.' Er werden gewelddadige acties verwacht, maar er gebeurde niets. Op 16 oktober trokken 120.000 mensen voorbij. Op 18 oktober legde Erich Honecker, die alles had gedaan om het regime te redden, de macht neer. Alle steden van de DDR deden mee met de betogingen. De machthebbers moesten zich steeds meer terugtrekken en zwichtten uiteindelijk. Er kwam een nieuw bestuur, dat vrije verkiezingen beloofde en op 9 november, na een misverstand, aankondigde dat de grens met de BRD zou worden opengesteld, met inbegrip van West-Berlijn. De muur van de schaamte was zojuist gevallen.

Hoe reageerde de fractie op de val van de Berlijnse Muur? (november 1989)

Het op 17 juli 1989 herkozen voorzitterschap van de fractie kwam opnieuw onder leiding van Egon Klepsch te staan. Hij kwam uit Sudeetenland en was daardoor persoonlijk betrokken bij de Duitse kwestie

en de toekomst van Midden-Europa. Het toeval wilde dat de Raad, op de dag waarop het nieuwe bestuur van de fractie werd verkozen in Straatsburg, een verzoek van Oostenrijk ontving om toetreding tot de Gemeenschap. De val van de Berlijnse Muur was een totale verrassing, en op de avond van 9 november werd deze gebeurtenis door miljoenen West-Europeanen via de televisie rechtstreeks gevolgd. Maar de EVP-Fractie had al contact gelegd met de democratische krachten die hier en daar opstonden in de landen van de COMECON. De onderdrukking in Polen en Hongarije werd minder wreed. Op 29 oktober reisde het voorzitterschap van de fractie af naar Hongarije. Het verslag dat door Egon Klepsch zelf was gemaakt, is bijzonder interessant: 'Het is de delegatie van het Democratisch Forum in Hongarije, onder leiding van voorzitter József Antall, die zonder twijfel de kwaliteiten heeft van een staatsman, die ons de indruk geeft verreweg het meest overtuigend en het meest capabel is leiding te geven. Ook al heeft deze partij, die al twee jaar bestaat, in het begin personen uit zeer diverse politieke hoeken aangetrokken, wat tot een nogal verwarrend beeld leidde, het HDF is sindsdien veranderd (waarbij de verkiezing van József Antall tot voorzitter zeker niet het minst bepalende element is geweest) en is een groep mensen met christen-democratische opvattingen geworden, met politieke standpunten die alle overeenkomen met die van de PPDC en de partij van kleine boeren. In tegenstelling tot deze twee partijen lijkt het HDF echter te beschikken over een veel groter en veel efficiënter partijapparaat; het HDF schijnt nogal duidelijke opvattingen te hebben over de toekomst van Hongarije, zowel op het gebied van buitenlands beleid als op het gebied van binnenlands beleid, en lijkt bovendien een aanzienlijke voorsprong te hebben op de andere partijen als het gaat om de gunst van het electoraat.'⁴⁴⁵

Deze analyse werd bevestigd door de feiten. József Antall zou minister-president van zijn land worden. Onder zijn leiding werd zijn partij een grote regeringspartij en voerde Hongarije de hervormingen door die noodzakelijk waren om te kunnen toetreden tot de Europese Unie. Het Bureau van het Parlement zou in 2007 een van zijn nieuwe gebouwen in Brussel de naam József Antall geven.

De vergadering van het Europees Parlement in november 1989, over de situatie in Midden- en Oost-Europa, verliep in een sfeer van enthousiasme. Helmut Kohl werd uitgenodigd om in navolging van president François Mitterrand te spreken voor de parlementsleden.⁴⁴⁶ De gebeurtenissen hadden een historisch karakter, zowel voor Duitsland, dat aan hereniging kon gaan denken, als voor de bevolking van de andere Oost-Europese landen. De voorspelling van Konrad Adenauer, dat er 'een vrij

en verenigd Duitsland in een vrij en verenigd Europa' zou komen, werd werkelijkheid.

De revolutie in Oost-Europa was slechts een begin. Nu moest worden voorkomen dat er ook maar één stap terug gezet zou worden, zoals Pierre Bernard-Reymond de dag na de redevoering van de Duitse bondskanselier benadrukte. Om te beginnen was voorzichtigheid geboden, om 'ervoor te zorgen dat er niets gebeurt dat de taak van Michail Gorbatsjov moeilijker zal maken, de taak waarvan het welslagen een voorwaarde is voor de positieve ontwikkeling van de huidige situatie in Midden-Europa. [...] [Voorzichtigheid] omdat we constateren dat er nog regeringen aan het hoofd van totalitaire regimes staan die nog niet onder de druk van het volk zijn bezweken. [Voorzichtigheid] ten opzichte van een militaire situatie die zeker past binnen een context van ontwapening, maar waarvan de vergelijking des te gevaarlijker blijft wanneer een van de overbewapende kampen politiek niet stabiel is.'⁴⁴⁷ Maar er was ook vastberadenheid nodig om onmiddellijk hulp te bieden aan Polen en Hongarije, 'die hebben laten zien moedig de weg van de democratie te gaan'⁴⁴⁸ en aan de landen die hen op deze weg zouden volgen.

Na de val van de muur nam de fractie steeds meer initiatieven. Egon Klepsch hield op 8 en 9 december in Straatsburg een vergadering van een uitgebreid Bureau van de Fractie, met maar één thema: de ontwikkelingen in Oost-Europa. Er werden mensen uitgenodigd uit het maatschappelijk middenveld en de nieuwe democratische partijen in Hongarije, Polen en de Duitse Democratische Republiek (DDR). Ze konden in gesprek gaan met de leden van het Bureau: de vier personen die de reis hadden gemaakt, alsmede met Giulio Andreotti, minister-president van Italië, en Paul de Keersmaeker, voormalig fractielid en minister in België, die in Straatsburg aanwezig waren vanwege de vergadering van de Europese Raad die gelijktijdig plaatsvond.

Het Bureau van de EVP-Fractie verwachtte van de Europese Raad – die gewijd was aan de gevolgen van het instorten van de Berlijnse Muur – 'besluiten met een niveau dat evenredig is aan dat van de historische gebeurtenissen die het Europese continent doorkruisen en het lot van miljoenen Europeanen gaan bepalen.'⁴⁴⁹ In het westen zat de Europese Gemeenschap voortaan stevig in het zadel, terwijl in het oosten het laatste totalitaire regime zojuist was afgebroken: 'De twee delen van Europa kunnen nu nader tot elkaar komen en morgen is er alle hoop dat het gehele continent verenigd zal worden in vrijheid en democratie.'⁴⁵⁰ In de ogen van de fractie kon op deze versnelling van de geschiedenis alleen maar worden gereageerd met het versnellen van de opbouw van Europa.⁴⁵¹

De Europese Raad wilde inderdaad reageren op de grote gebeurtenissen. De Twaalf kwamen overeen een nieuwe Intergouvernementele Conferentie bijeen te roepen over de Monetaire Unie.

Enkele dagen later, van 8 tot 12 januari 1990, kwam de fractie bijeen in het Rijksdaggebouw in Berlijn. Iedereen kon de verwoeste muur zien en aanraken. Wie geluk had, kon voor twee Duitse mark een stuk gekleurd cement kopen, dat al snel een relikwie zou worden als bewijsstuk van een andere tijd. De fractie kwam bijeen in Oost-Berlijn en ontmoette daar leden van de nog zeer jonge CDU-Oost, vertegenwoordigers van de Kerken en van de Demokratische Ausbruch. Enkele dagen later, op 16 januari, namen tijdens de vergadering in Straatsburg vier genodigden uit Estland het woord, van wie er één, Tunne Kelam, leider was van de Onafhankelijkheidspartij en op zijn beurt in 2004 als fractielid verkozen zou worden. Op 17 januari diende Horst Langes, voorzitter van de Stichting voor samenwerking met de christen-democraten, die de fractie net had opgericht, bij het Bureau van de fractie een dringend verzoek in voor financiering van fotokopieerapparaten, faxapparaten en zelfs megafoons. Dat materiaal zou nuttig zijn om de democratische krachten die opkwamen te helpen, zodat ze zouden kunnen deelnemen aan de eerste democratische verkiezingen die voor de landen in Midden-Europa aangekondigd waren. De secretaris-generaal van de partij, Thomas Jansen, zou komen met een lijst van partijen die verwant waren met de EVP. Op 14 februari benoemde de EVP-Fractie haar zes vertegenwoordigers in het ad-hoccomité dat het Europees Parlement zojuist had ingesteld met het oog op de consequenties van Duitse hereniging: Fritz Pirkel, Elmar Brok, Leo Tindemans, Gerardo Fernandez Albor, Adrien Zeller en Roberto Formigoni.

De EVP-Fractie is voor een snelle hereniging van Duitsland binnen de Europese Unie

Op 18 maart werden in het oostelijke deel van Duitsland de eerste democratische verkiezingen gehouden. Het gevolg van de spectaculaire initiatieven van bondskanselier Helmut Kohl ten aanzien van de hereniging was dat Lothar de Maiziere, de leider van de onlangs opgerichte CDU-Oost, minister-president werd. Een week later, op 25 maart, behaalde in Hongarije József Antall de overwinning. De Europese Unie, en in het bijzonder het Frans-Duitse koppel, reageerde als volgt: op 19 april kwamen Helmut Kohl en François Mitterrand met het voorstel een Intergouvernementele Conferentie te houden over de politieke unie, naast die van de EMU. Op 17 mei sprak Lothar de Maiziere

in de fractie in Straatsburg. De verkiezingen in Tsjecho-Slowakije vonden plaats op 8 juni. Op 4 juli organiseerde Egon Klepsch in Luxemburg, tegelijk met de vergadering van de fractie, een conferentie over de toekomst van Europa, met Jacques Delors en vele partijleiders van de EVP. Op 6 juli stelde de fractie een verklaring vast die was voorbereid door een werkgroep onder leiding van Raphaël Chanterie, 'Europa 2000', waarin werd opgeroepen tot hereniging van het continent en tot het voortzetten van het Europese federale project. Op 10 mei werd Wilfried Martens verkozen tot voorzitter van de EVP, als opvolger van Jacques Santer.

De fractie stemde haar politieke beleid voortaan af op de nieuwe situatie die zich iedere maand, iedere week, iedere dag ontwikkelde als een versneld afgespeelde film. Nieuwe geografische horizons, nieuwe geopolitieke beelden en nieuwe dimensies van het Europese ideaal tekenden zich af.

Op 3 september 1990 begonnen de studiedagen van de fractie in Wenen. De verwante Oostenrijkse partij ÖVP was aan de macht. De leiders van deze partij, Joseph Riegler, Alois Mocke en Friedrich König, waarnemer van de fractie, kwamen met positieve argumenten voor toetreding van hun land in de toekomst. De neutraliteit van Oostenrijk was geen belemmering meer. Heel Midden-Europa was in beweging, ook de Baltische staten. En er kwamen nieuwe signalen uit Joegoslavië, hoopvolle geluiden, maar ook oproepen tot oorlog en onderdrukking.

Op 3 oktober nam Egon Klepsch het initiatief een bijeenkomst te organiseren in de zaal van de Fractie, zaal 62 aan de rue Belliard in Brussel, waarvoor hij alle leden van het Parlement uitnodigde – met uitzondering van de extremistische groeperingen – om de hereniging van Duitsland te vieren die op die dag een feit was geworden. Wilfried Martens, Pierre Pflimlin, Emilio Colombo en Jürgen Schröder, de leider van de christen-democraten in de voormalige Volkskammer, hielden er een toespraak. De deelnemers hadden het gevoel dat ze getuige waren van een belangrijke datum in de geschiedenis van Europa.

Egon Klepsch verklaarde: '3 oktober is niet alleen een grote dag voor Duitsland, maar voor heel Europa.' Hij benadrukte ook dat de Duitse christen-democratische leiders altijd hebben geweten dat 'zij om de Duitse verdeeldheid op te heffen de eenheid van Europa nodig hadden.'⁴⁵² Na Egon Klepsch kwam Wilfried Martens, de voorzitter van de Europese Volkspartij, op het podium. Hij bedankte bondskanselier Helmut Kohl dat hij een dergelijke onderneming tot een goed einde had gebracht: 'Dank aan Helmut Kohl dat hij geen ruimte heeft gelaten voor onzekerheid en vrees. Bovendien hebben de gebeurtenissen zelf al afgerekend met de beschuldiging die soms aan het adres van de BRD

werd geuit dat ze meer richting het oosten opschoof, of in elk geval richting neutraliteit, om de eenheid te hervinden. Nee, het was de DDR die zich uit vrije wil naar West-Duitsland richtte, en daarmee naar het Atlantisch Bondgenootschap en de Europese Gemeenschap. Wij zijn verheugd,' zo vervolgde de voorzitter van de EVP, 'dat de USSR er uiteindelijk mee heeft moeten instemmen dat het verenigde Duitsland zich aansloot bij de NAVO. Vandaag de dag kan alleen het veiligheidskader dat het Atlantisch Bondgenootschap biedt de stabiliteit van het toekomstige Europa garanderen, omdat de Europese Gemeenschap, en zelfs de West-Europese Unie (WEU) nog lang niet in staat zijn de defensie en de collectieve veiligheid in Europa te garanderen.⁴⁵³ En Wilfried Martens sloot af met de woorden dat sommige West-Europese partners van Duitsland 'bang waren geweest dat het herenigingsproces van Duitsland zo snel zou gaan dat het los zou komen te staan van de Europese integratie. Ik zou liever zien dat het een het ander meeneemt, dat de Duitse eenheid kan fungeren als een krachtige katalysator voor de Europese Unie.⁴⁵⁴

Op zijn beurt verklaarde Emilio Colombo, voorzitter van de christen-democratische Europese Unie, dat de Duitse hereniging 'een van de ergste gevolgen van Jalta onderdrukte.⁴⁵⁵ 'We moeten er geen geheim van maken dat er een zekere vrees bestaat ten aanzien van de hereniging', vervolgde de voormalig Voorzitter van het Europees Parlement. 'Dat komt doordat het oordeel over een herenigd Duitsland in het hart van Europa door de donkere bril van het verleden tot stand is gekomen en niet in het licht van de ervaring van de laatste jaren... We moeten deze vrees niet voeden. We moeten vertrouwen hebben in dit herenigde Duitsland.⁴⁵⁶ Hij benadrukte 'de noodzaak van een groot cultureel offensief in Europa om de grote humanistische stroming te versterken.⁴⁵⁷ Hij sprak de wens uit dat de Intergouvernementele Conferenties die voor het einde van het jaar gepland waren werkelijk zouden leiden tot de Europese Unie en niet beperkt zouden blijven tot kleine wijzigingen van de bestaande verdragen.

Voor de EVP-Fractie was het onbespreekbaar dat het tempo van de Europese integratie zou worden vertraagd. Hoe complex het eenwordingsproces ook was, het communautaire optreden moest juist worden versterkt. Na de aardverschuivingen in Oost-Europa bleef de Europese Gemeenschap meer dan ooit nodig. Na de val van de Berlijnse Muur kondigden sommigen aan dat het 'Europa van de naties' terug zou keren en dat het nationalisme weer de kop op zou steken.⁴⁵⁸ De leden van de EVP-Fractie brachten hier enkele feiten tegen in die niet ontkend konden worden: 'Ook al zijn de USSR en het Warschaupact aan het wankelen gebracht, Rusland blijft de grootste machthebber van het

continent; het zou beter zijn, beter zijn voor onze landen, met één stem te spreken. En dat is net zo belangrijk tegenover onze Amerikaanse bondgenoten. [...] De volkeren zullen hun oude Europese land terugvinden, hun identiteit en hun wortels. Bestaat er een ander project dat de burgers een concreter ideaal kan bieden, dat meer vrede en verbroedering brengt, dat meer waarheid bevat dan dat van de solidariteit die de springplank is naar grotere vormen van solidariteit in een wereld die niet meer in evenwicht is, die in beweging is en waarvan de landen steeds meer van elkaar afhankelijk zijn?⁴⁵⁹ Adrien Zeller concludeerde: 'De vraag stellen is haar beantwoorden.'

Tijdens de studiedagen van de fractie op Kreta, van 30 april tot 4 mei 1990, merkte Jean Penders op dat 'de revoluties van het najaar van 1989 hebben laten zien dat het marxistische staats- en regeringssysteem, waarin vrijheid, mogelijkheden tot ontplooiing van het individu en actieve deelname van de burgers aan de economie en de politiek werden onderdrukt, een totale mislukking waren geworden. Het enige echte alternatief was een democratische samenleving waarin mensenrechten, partijenpluralisme en vrije verkiezingen algemeen geldende beginselen zijn.'⁴⁶⁰

Tijdens de westerse economische topconferentie in Parijs van 14 tot 16 juli 1989, de Top van Parijs genoemd, kreeg de Commissie de taak de hulp bij de economische herstructurering in Polen en Hongarije te coördineren. De sleutelrol die de Gemeenschap binnen de G24 speelde in de ontwikkeling van Oost-Europa kreeg concreet vorm in het programma PHARE, dat bedoeld was voor deze twee landen, maar dat door de Raad vervolgens werd uitgebreid naar andere landen die hun best deden om de democratie tot stand te brengen.

Het Parlement en de EVP-Fractie volgden de ontwikkelingen in het oosten aandachtig. Otto von Habsburg richtte zich op Hongarije door middel van de parlementaire delegatie die er met dit land was. Jean-Louis Bourlanges pleitte in het Europees Parlement voor de situatie van Polen.⁴⁶¹ De voorzitter van de Politieke Commissie, Maria Luisa Cassanmagnago Cerretti, ontmoette tegelijkertijd met het uitgebreide Bureau van het Parlement president Vaclav Havel en president Lech Walesa tijdens hun bezoek op respectievelijk 20 maart en 4 april 1991. Behalve tijdens de studiedagen op Kreta in 1990 over de situatie in Midden- en Oost-Europa, wijdde de fractie een deel van haar studiedagen in Schwerin (Duitsland) aan de situatie in de nieuwe Duitse deelstaten en het Baltische Zeegebied.⁴⁶² De fractie hield ook toezicht bij de eerste vrije verkiezingen.

Het uiteenvallen van de USSR (december 1991)

Ook in de USSR volgden de gebeurtenissen elkaar in snel tempo op. Op 16 april 1991 ontmoette de voorzitter van het Russische parlement, Boris Jeltsin, tijdens een officieel bezoek aan Straatsburg de parlementsleden van de EVP-Fractie. In zijn toespraak zei Boris Jeltsin dat Rusland deel uitmaakte 'van de grote Europese familie' en hij voegde eraan toe dat hij zou willen dat Rusland vertegenwoordigd was in de VN en in verschillende andere internationale organisaties.

In zijn openingstoespraak herinnerde Egon Klepsch eraan dat 'Rusland een van de grootste Europese landen is en dat de voorzitter van het Russisch parlement het vertrouwen geniet van het grootste gedeelte van de Russische bevolking. Doordat ze een eeuwenlange gezamenlijke geschiedenis hebben en dezelfde christelijke basis, bestaat er een sterke band tussen Rusland en de lidstaten van de Europese Gemeenschap. Nu Rusland gericht is op democratie en zoekt naar minder harde politieke en economische structuren, moet het mogelijk zijn dat de Europese Gemeenschap dit land onbeperkt steunt.'⁴⁶³

Vier maanden na deze ontmoeting, in augustus, probeerden de conservatieven het communistische bewind weer in te voeren. De staatsgreep mislukte en Boris Jeltsin ontmantelde definitief het communistische apparaat. In het verslag van de EVP-Fractie over deze periode stond het volgende: 'De sovjetastronauten die na een lange missie zonder informatie op aarde zijn teruggekeerd, zagen de Sovjet-Unie niet meer terug: deze was in enkele maanden verdwenen en had plaatsgemaakt voor Rusland en andere nieuwe onafhankelijke republieken, na de mislukte poging tot een militaire staatsgreep tegen Michail Gorbatsjov in augustus 1991. De reactie van de democratische krachten waar Boris Jeltsin symbool voor stond, heeft uiteindelijk het verval van het communistische regime en het uiteenvallen van de Sovjetstaat versneld: op 17 december 1991 werd de ontbinding van de Sovjet-Unie uitgesproken. Alle voormalige republieken spraken op hun beurt hun onafhankelijkheid uit en traden toe tot de VN.'⁴⁶⁴ Binnen enkele weken zagen de Europese Gemeenschap en het Atlantisch Bondgenootschap hun traditionele strategische tegenstander verdwijnen. De voormalige Sovjetrepublieken sloten zich elk apart aan bij de CVSE, die een breed forum op het continent werd waar kwesties met betrekking tot veiligheid, samenwerking en het oplossen van problemen rond grenzen en rond minderheden besproken dienden te worden.

Het Baltische universum hervindt 'zijn plaats op de kaart van Europa en in het bewustzijn van de westerse landen'

Al in 1987 had het Europees Parlement serieuze kritiek geuit op de door de USSR in de Baltische staten gepleegde schendingen van mensenrechten.⁴⁶⁵ Op 23 augustus 1989 vormden bijna twee miljoen burgers uit de Baltische staten een menselijke keten van meer dan 500 kilometer om te protesteren tegen de bezetting van hun landen door de Sovjet-Unie. Dit werd later de Baltische ketting genoemd en was het begin van de strijd om de onafhankelijkheid van de drie republieken.

In september 1990 bracht een delegatie van de EVP-Fractie een bezoek aan Litouwen, de leidende staat in de onafhankelijkheidsstrijd in dit gebied. Egon Klepsch, Ria Oomen-Ruijten, Bartho Pronk, Georgios Saridakis en Konstantinos Stavrou ontmoetten de leiders van Litouwen, van de Litouwse christen-democratische unie en van de katholieke Kerk en gaven hun hun steun. Maar de onderdrukking door de Sovjet-Unie nam toe, vooral als gevolg van de onafhankelijkheidsverklaring van de Baltische republieken. Op 11 januari 1991 viel het Rode Leger Litouwen binnen; onder de bevolking vielen er vele doden en gewonden.

Vytautas Landsbergis, voorzitter van het constituerend parlement en staatshoofd van de republiek Litouwen – die in 2004 lid zou worden van de EVP-Fractie – beschreef de gebeurtenissen als volgt: 'Ik bevond mij op dat moment in de opperraad en vroeg de parlementsleden bijeen te komen. Een groot deel kwam inderdaad. De vrijwilligers, die zojuist ter plaatse de eed hadden afgelegd en hadden gebiecht, en de weinige leden van de dienst ter verdediging van het grondgebied en van de veiligheidsdienst waren bereid de gebouwen te verdedigen, hoewel ze vrijwel geen wapens tot hun beschikking hadden – hooguit een paar pistolen en jachtgeweren, stokken en flessen benzine.

Ik probeerde Michail Gorbatsjov telefonisch te bereiken. Ik vroeg onmiddellijk aan zijn assistent of secretaris aan de president van de USSR door te geven dat men in Vilnius bezig was mannen en vrouwen te doden, dat alleen hij deze massamoord kon stoppen en dat hij hier anders verantwoordelijk voor zou zijn. Bovendien lukte het mij onze honorair consul in Oslo te bereiken, die onmiddellijk contact zocht met zijn eigen minister van Buitenlandse Zaken en met die van IJsland. Beiden reageerden vastberaden. Boris Jeltsin gaf blijk van besluitvaardigheid en moed en kwam nog diezelfde dag – 13 januari – naar Tallin, ondanks de waarschuwingen van zijn naaste medewerkers en het feit dat hij een reëel gevaar liep. Vanuit deze hoofdstad van Estland kwamen de vier landen – Estland, Letland, Litouwen en Rusland – met een

protestverklaring, waarin ze wederzijds elkaars nationale soevereiniteit erkenden en de beginselen van het internationale recht van toepassing verklaarden op hun betrekkingen, en met een oproep aan de secretaris-generaal van de VN.

Ondertussen bleef de nacht van 13 januari een verschrikking en begon de volgende dag in smart.

Doden, gewonden. Overvolle ziekenhuizen. De televisietoren in Vilnius was bezet, en de stad Kaunas nam de televisie over. De nieuwe minister-president was verdwenen. Wij verwachtten dat het parlamentsgebouw was aangevallen. Ik riep de vrouwen op hun huizen te verlaten. Ze zouden me niet gehoorzamen. Ik richtte me tot de menigte die zich rondom het parlamentsgebouw verzameld had en riep hen op weg te gaan, om te voorkomen dat er nog meer slachtoffers zouden vallen. De mensen wisten wat hun te wachten stond, maar trokken zich niet terug. Later hoorde ik dat men mijn voorstel zelfs kwetsend had gevonden. Ik stelde een tekst op en nam die op, voor het geval we dit niet zouden overleven. Er stonden adviezen in over een houding die aangenomen kon worden wanneer er een nieuwe bezetting zou komen. Gelukkig kwam het niet zo ver. De aanval hield op en zou niet meer met zoveel geweld worden herhaald. Men zei dat een KGB-officier op de vraag waarom het parlamentsgebouw niet was aangevallen had geantwoord: “Er stond teveel vlees omheen! [...]”

Zo kwam Litouwen weer op de kaart van Europa en in het bewustzijn van de westerse landen. Men vroeg zich niet meer af waar Litouwen lag, maar wie die mensen waren die bereid waren geweest zingend te sterven voor de vrijheid en die ongewapend een nucleaire mogendheid hadden overwonnen.⁴⁶⁶

Op 14 januari kwam de Politieke Commissie van het Europees Parlement bijeen voor een buitengewone spoedvergadering, op het moment dat in de internationale gemeenschap de Golfcrisis de gemoederen bezighield. Op 18 januari organiseerden de EVP-Fractie en de Christen-Democratische Internationale een persconferentie in het Europees Parlement, waaraan de Litouwse minister van Buitenlandse Zaken Algirdas Saudargas, die de fractie een bezoek bracht, deelnam.⁴⁶⁷ Tijdens de persconferentie bekritiseerde de Litouwse minister de houding van de westerse leiders ten opzichte van de Baltische staten, omdat ze nog altijd niet de onmiddellijke terugtrekking van de sovjettroepen uit Litouwen hadden geëist. Vanuit het Europees Parlement riep de minister de leden van het Europees Parlement en de parlementsleden van de lidstaten van de Gemeenschap op naar het parlamentsgebouw van Vilnius te komen, dat was omsingeld door troepen van het Rode Leger. Hij sprak: ‘Stop met praten over democratie. Kom naar Vilnius om te

strijden voor democratie. Kom slapen in het Litouwse parlamentsgebouw. Het is voor onze parlementsleden een zaak van leven of dood.⁴⁶⁸

Deze woorden vonden gehoor bij de Europese Volkspartij en de EVP-Fractie in het Europees Parlement. Op de dag van de persconferentie ontving Wilfried Martens in Brussel, waar de partij zetelde, de leiders van de Christen-Democratische Internationale (IDC) en de parlementsleden van de fractie. Hij verklaarde dat de fractie en de Europese Volkspartij solidair waren met de bevolking en met de strijdkrachten die vochten voor de democratische instellingen en onafhankelijkheid van de Baltische staten eisten. 'Wij herinneren Michail Gorbatsjov aan zijn plechtige instemming, tijdens de Verklaring van Parijs van november jongstleden, met de beginselen van de definitieve Akkoorden van Helsinki. Ik doe een beroep op de sovjetleiders dat ze de wil van de bevolking van de Baltische staten eerbiedigen.'⁴⁶⁹

In een brief aan Michail Gorbatsjov van 24 januari 1991 verklaarden Wilfried Martens en Egon Klepsch dat de EVP met grote zorg de gebeurtenissen in de Baltische staten en de veranderende verhoudingen tussen deze republieken en het centrale sovjetgezag volgde: 'De inval van de sovjettroepen in Litouwen en Letland, waarvan u zich hebt gedistantieerd, heeft binnen de Europese Gemeenschap tot grote ongerustheid geleid. De christen-democraten in deze landen, die zijn aangesloten bij de EVP, hebben de wijze waarop de sovjetsoldaten optreden krachtig veroordeeld en zeer diep betreurd dat er tijdens het treffen, dat overigens noch uitgelokt, noch gerechtvaardigd was, doden en gewonden zijn gevallen.'⁴⁷⁰ Tijdens de vergaderperiode van januari 1991 veroordeelde de Politieke Commissie, in een verklaring,⁴⁷¹ de aanval van de Sovjet-Unie.

Uiteindelijk riepen de drie Baltische staten hun onafhankelijkheid ten opzichte van de Sovjet-Unie uit: Litouwen op 11 maart, Letland op 4 mei en Estland op 20 augustus 1991. Tijdens de ministeriële bijeenkomst van 27 augustus, die werd gehouden in het kader van de politieke samenwerking in Europa, bevestigden de Gemeenschap en de lidstaten hun besluit de onafhankelijkheid van deze drie staten officieel te erkennen, met hen onmiddellijk diplomatieke betrekkingen aan te gaan en steun te betuigen aan hun ontwikkelingsinspanningen. De zorg die ontstond doordat de sovjetregering weigerde de onderhandelingen met de Baltische staten aan te gaan was reden voor een nieuwe resolutie, die het Europees Parlement op 13 juni 1991 vaststelde.⁴⁷² Op 10 juli ontving de EVP-Fractie in Straatsburg Vytautas Landsbergis, om met hem van gedachten te wisselen.⁴⁷³ De Politieke Commissie besloot tijdens haar bijeenkomst van 15 tot 17 juli 1991 een verslag op te stellen

over de situatie in de Baltische republieken. De Spanjaard Concepció Ferrer I Casals werd als rapporteur benoemd. Op 23 april 1993⁴⁷⁴ werd een resolutie vastgesteld, die was gebaseerd op het rapport waarin het Parlement zijn unanieme steun en wil uitsprak om over te gaan tot communautair en internationaal optreden om Estland, Letland en Litouwen te helpen zo snel mogelijk te worden opgenomen in het internationale economische systeem, en er in het bijzonder voor te zorgen dat de betrekkingen van deze landen met de Noordse Raad en de Europese Gemeenschap met voorrang geregeld zouden worden. De resolutie bevatte het verzoek de samenwerkingsovereenkomsten zo snel mogelijk om te zetten in associatieovereenkomsten. Rusland werd verzocht alles te doen wat mogelijk was om alle troepen van de voormalige Sovjet-Unie die in de Baltische staten gelegerd waren versneld terug te trekken, en zo de soevereine wil van de burgers van deze landen te eerbiedigen. Ook al had het Parlement voor ogen dat de Baltische staten onderworpen waren aan 'russificatie', toch werden de Baltische overheden in de ontwerp-resolutie opgeroepen alle maatregelen te nemen die noodzakelijk werden geacht om te voorkomen dat de Russisch-talige minderheid op enige wijze zou worden gediscrimineerd, wat in strijd zou zijn met de beginselen van het internationale recht waaraan de Baltische staten zich hadden geconformeerd.

Hoofdstuk XXVI

DE OORLOG IN JOEGOSLAVIË (1990-1995) EN DE GEVOLGEN DAARVAN

De oorlog keert terug in Europa

Op een enkel randverschijnsel na verliep de revolutie die leidde tot het einde van het Sovjetrijk rustig. Rond 1990 werd het Sovjetblok gedwee maar gewis geschiedenis. Het uiteenvallen van de Federale Republiek Joegoslavië leidde daarentegen tot een donkere periode van burgeroorlogen. Nauwelijks tachtig jaar na het ontstaan van Joegoslavië zouden de duistere krachten van Europa weer bovenkomen.

Met de dood van generaal Tito, in mei 1980, brak er een nieuwe periode aan, waarin drie vervelende factoren een rol speelden: een economische crisis, een crisis binnen de communistische partij – met daarbij de opkomst van een oppositiepartij – en een versterking van de nationalistische gevoelens.

Toen Branko Mikulić regeringsleider was, kondigde hij met de Communistische Liga economische hervormingen aan die Joegoslavië langzaam maar zeker naar een westerse markteconomie zouden voeren. Deze hervormingen leidden tot vele faillissementen en een toename van de werkloosheid. De verzwakte federale macht veranderde, en zo ontstond er ruimte voor de verschillen tussen de republieken die in diezelfde tijd het herstel van hun eigen economie in gang hadden gezet. Op 30 december 1988 trad Branko Mikulić af. Door de ernstige legitimiteitscrisis van het communisme in Joegoslavië kon het nationalisme van de verschillende republieken weer de kop opsteken.⁴⁷⁵ In deze periode waren er demonstraties in Belgrado (Servië) en in Pristina (Kosovo). In 1989 werd Slobodan Milošević president van Servië. Hij wilde een 'Groot Servië', dat de Servische minderheden van Kroatië, Bosnië en Macedonië omvatte. Binnen Servië werd het autonomiestatuut van Vojvodina en van Kosovo afgeschaft.

In januari 1990 werd de nieuwe minister-president van Joegoslavië, Ante Marković, geconfronteerd met het opnieuw opkomen van de nationalistische gevoelens binnen de verschillende republieken en met het uiteenvallen van de Communistische Liga. Ook al streefde de Liga naar

een gemengde economie, vrijheid van meningsuiting en van vereniging en vrije verkiezingen in alle republieken, ze had desalniettemin te maken met diepgaande interne tegenstellingen.⁴⁷⁶ Het voorstel van de Liga werd door het Congres verworpen. Slovenië en Kroatië verlieten de vergadering en verbraken de banden met de Joegoslavische Liga. De politieke veranderingen in de richting van een democratie werden concreter: in april voerden de hervormers de democratie in Slovenië in en stelden ze een soevereiniteitsverklaring vast die werd bevestigd door middel van een referendum; in Kroatië werden vrije verkiezingen gehouden, waarna er een niet-communistische regering werd gevormd, en in december kreeg de Republiek een nieuwe Grondwet waarin het recht was opgenomen zich te mogen afscheiden; in september riep Kosovo zich uit tot Republiek. Op 20 en 21 februari 1991 stelden de parlementen van Slovenië en Kroatië de 'splitsing' van de Federatie in een aantal soevereine staten voor.

Van de eerste schendingen van de mensenrechten werd in 1991 in het Europees Parlement melding gemaakt. Tijdens de plenaire vergadering van februari stelde Doris Pack de situatie van de Albanen in Kosovo aan de orde. Ze benadrukte dat het optreden van de Servische regering kon worden gekwalificeerd als een poging tot het instellen van apartheid.⁴⁷⁷ Tijdens het spoeddebat gebruikte het parlementslid bewoordingen als 'schendingen van de mensenrechten' en 'destructie van de culturele identiteit van de Albanese bevolking'. Het Parlement stelde een resolutie vast waarin het de Raad verzocht de autoriteiten van Belgrado te waarschuwen en de lopende onderhandelingen over een financieringsovereenkomst tussen de Gemeenschap en Joegoslavië op te schorten.⁴⁷⁸

In maart 1991 trad de president van de federatie, Borisav Jović, af nadat het collectieve presidentschap van de Joegoslavische federatie had geweigerd de noodmaatregelen vast te stellen die het leger had voorgesteld om te zorgen voor rust in het land. De Europese parlementsleden waren bang dat de institutionele crisis, maar ook de politieke en economische crisis, zouden verergeren. De Joegoslavische federatie dreigde onbestuurbaar te worden en uiteen te vallen. Na de bijeenkomst van de interparlementaire delegatie Europees Parlement-Joegoslavië, riep Pavlos Sarlis op tot het behouden van de grenzen in de Balkanlanden.⁴⁷⁹

Op weg naar de onafhankelijkheid van de westelijke Balkanlanden

Vanaf begin 1991 oefende de Europese Gemeenschap ‘een “vriendschappelijke druk” op Belgrado uit om binnen het federale Joegoslavische systeem tot een oplossing te kunnen komen.⁴⁸⁰ In de praktijk hadden de Twaalf geen standpunt en verloren ze veel tijd met procedures. Slobodan Milošević, de sterke man van Belgrado, had vrij spel om situaties in het leven te roepen die in feite oncontroleerbaar waren.⁴⁸¹

In april 1991 braken er incidenten uit in de Servische enclaves van Kroatië. In mei vielen nationalistische commando's uit Servië de Servische gebieden van Kroatië binnen; het Joegoslavische leger, dat in dit gebied gelegerd was om de rust te herstellen, kreeg kritiek van een deel van de Kroatische bevolking, dat het leger ervan beschuldigde de Serviërs te beschermen. Op 25 juni 1991 verklaarden Slovenië en Kroatië zich met ingang van 26 juni van datzelfde jaar onafhankelijk. Vieren-twintig uur later greep het Joegoslavische leger in bij de grensposten van Slovenië. De gevechten tussen het federale leger en de Sloveense territoriale verdedigingstroepen waren heftig en de lijst met doden en gewonden groeide snel. Toch duurde het offensief maar tien dagen. In diezelfde periode stationeerde het federale leger zo'n 70.000 mannen in Kroatië. De Gemeenschap probeerde een dialoog tussen de verschillende partijen op gang te brengen en de crisis op vreedzame wijze te bedwingen. Tijdens de Top van Luxemburg in juni 1991 besloot ze in te grijpen en de trojka naar het land te sturen, die niet meer kon doen dan ‘proberen de identiteit van de Joegoslavische staat te behouden’⁴⁸², een staat die de Gemeenschap ondanks alles bleef erkennen. Op 28 juni werd met Slovenië een staakt-het-vuren afgesproken en kregen waarnemers van de Gemeenschap de taak hierop toe te zien. Slovenië en Kroatië stemden ermee in hun onafhankelijkheidsverklaring drie maanden op te schorten.^a Op 25 juni 1991 werd Slovenië onafhankelijk. Alojz Peterle, die tot mei 1992 minister-president was, heeft hier een grote rol in gespeeld in de hoedanigheid van leider – sinds de oprichting van de partij in 1990 – van de Sloveense christen-democratische partij.

Tijdens het colloquium van de EVP-Fractie over het veiligheids- en defensiebeleid van de Gemeenschap, dat in de eerste week van juli gehouden werd in Brussel, kwam fractievoorzitter Egon Klepsch met een verklaring over de gebeurtenissen in Joegoslavië. Hij sprak zich uit

---

a Het akkoord werd op 7 juli verder uitgewerkt in Brioni.

voor het onmiddellijk sturen van waarnemers van het Europees Parlement ter plaatse en verweet het Joegoslavische leger 'een leger tegen het volk en een instrument van stalinistische overweldigers en ideologen'⁴⁸³ te zijn. De generaals van dit leger deelden niet alleen klappen uit aan hun eigen volk, maar ook aan de vrede in Europa, benadrukte Egon Klepsch. Op dat moment vertrok een delegatie van de EVP-Fractie, bestaande uit Otto von Habsburg, Doris Pack, vicevoorzitter van de interparlementaire delegatie EP-Joegoslavië, Arie Oostlander, Joegoslaviërapporteur alsmede Pavlos Sarlis onmiddellijk naar Slovenië en Kroatië om zich voor het parlementaire debat over Joegoslavië op de hoogte te stellen van de situatie.

Dit debat vond plaats tijdens de bijeenkomst van 8 tot 12 juli 1991. In de gezamenlijke resolutie die door de leden van het Europees Parlement werd vastgesteld op 10 juli werd het feit dat het Joegoslavische leger zonder toestemming van de federale autoriteiten gebruik had gemaakt van geweld in Slovenië veroordeeld en werd alle aanwezige partijen verzocht af te zien van enige nieuwe vorm van geweld.⁴⁸⁴

Het Europees Parlement gaf zijn steun aan alle pogingen die, met name door de Europese Gemeenschap en de CVSE, werden gedaan om de vrede te herstellen. Het Parlement gaf ook zijn steun aan het besluit van de Raad de economische en financiële steun aan Joegoslavië op te schorten en riep de Commissie, de Raad, de Europese politieke samenwerking en de regeringen van de lidstaten op duidelijk te maken dat wanneer het Joegoslavische federale leger zou doorgaan met de inmening in de politieke crisis, iedere vorm van hulp aan en samenwerking met de Federatie, met inbegrip van de diplomatieke betrekkingen, zou worden opgeschort.⁴⁸⁵ Deze boodschap riep het artikel in de Joegoslavische Grondwet in herinnering, dat bepaalde dat de deelrepublieken en de autonome provincies van Joegoslavië het recht hebben hun toekomst op vreedzame en democratische wijze te bepalen. Het Parlement was van mening dat 'de republieken de absolute verplichting hebben uitsluitend vreedzame en democratische middelen te gebruiken voor het aanbrengen van constitutionele veranderingen en dat ze de verplichtingen op grond van de CVSE, de rechten van de mens en in het bijzonder de rechten van minderheden ten volle dienen te eerbiedigen, en dat ze moeten accepteren dat ze gebonden zijn aan de internationale overeenkomsten die door de Joegoslavische Federatie zijn aangegaan.'⁴⁸⁶

In de ogen van Doris Pack had de onafhankelijkheidsverklaring van Slovenië en Kroatië een stevige en wettige basis, nu deze berustte op door hun respectieve volkeren en parlementen uitgesproken democratische grondslagen.⁴⁸⁷ Namens de EVP-Fractie benadrukte het

parlements lid dat het federale leger de orders die het had ontvangen had overtreden, met dramatische gebeurtenissen als gevolg.⁴⁸⁸ Volgens haar was het noodzakelijk het opschortend moratorium van de onafhankelijkheidsverklaring te gebruiken om ervoor te zorgen dat deze twee republieken zouden profiteren van het uitstel zodat overeenkomsten met de andere republieken konden worden gesloten: 'Als het leger weer ingrijpt, zal de Gemeenschap de onafhankelijkheid van Kroatië en Slovenië moeten erkennen.'⁴⁸⁹ Otto von Habsburg stelde deze mislukking vast: 'Joegoslavië bestaat in zijn huidige vorm niet meer, deze staatsvorm is veranderd. Dit is te wijten aan de Gemeenschap, die blijkt heeft gegeven van zwakheid en niet op het juiste moment de juiste bewoordingen heeft weten te vinden.'⁴⁹⁰ Otto von Habsburg benadrukte het verschil tussen de daadwerkelijke macht van de Gemeenschap en de middelen die ze tot haar beschikking had om die macht te gebruiken, en verklaarde dat wanneer de leden van het Europees Parlement de democratie zouden willen uitbreiden tot het internationale recht, ze het zelfbeschikkingsrecht van de volkeren moesten uitroepen en erop moesten aandringen dat iedere vorm van militaire interventie zou worden uitgebannen.⁴⁹¹ Omdat de volkeren van beide republieken zich hadden uitgesproken, moesten er onderhandelingen worden gestart met de andere partijen in het conflict en moest worden gepleit voor hun onafhankelijkheid.

Op 29 juli 1991 omschreven de Twaalf nauwkeurig hun eis van onschendbaarheid van de binnengrenzen van de Federatie, wat werd verworpen door Slobodan Milošević en de Servische Kroaten; ze weigerden deel uit te gaan maken van het onafhankelijke Servië. Er kwamen twee keer zoveel gevechten in Kroatië, waar de Serviërs zich stortten op het massaal bombarderen van Vukovar. De Twaalf organiseerden een vredesconferentie in Den Haag, die begon op 7 september. Toch slaagde de Gemeenschap er niet in de deelrepublieken te dwingen hun strijd te staken, doordat er geen gemeenschappelijk standpunt was.

Het Nederlandse voorzitterschap stelde in september voor een vredesmacht van de West-Europese Unie te sturen, en werd hierin ondersteund door Frankrijk en Duitsland. Groot-Brittannië verzette zich, met steun van Denemarken en Portugal, tegen iedere vorm van inmenging van troepen. In het Carrington-plan, waarin vanaf dat moment rekening zou worden gehouden met de onafhankelijkheidswens die al was geuit door Slovenië en Kroatië, en later door Macedonië⁴⁹² en Bosnië-Herzegovina⁴⁹³, werd afgezien van het idee de Joegoslavische Federatie in stand te houden.

Tijdens de plenaire vergadering in het Parlement van september 1991 bevestigde de christen-democratische commissaris Abel Matutes de intentie van de Commissie de dialoog met het Europees Parlement over deze kwestie gaande te houden.⁴⁹⁴ Maria Luisa Cassanmagnago Cerretti, voorzitter van de Politieke Commissie, bracht naar voren dat 'er van alle kanten een wind begint te blazen die vol sporen van democratie zit. Om die reden kan de vrije wereld niet ongevoelig blijven voor het bloedbad dat Joegoslavië overspoelt.'⁴⁹⁵ De Politieke Commissie had al vanaf juni verzocht de mechanismen van de CVSE in gang te zetten. Het Italiaanse parlementslid, dat namens de EVP-Fractie sprak, merkte op dat er onder de verschillende Joegoslavische partijen een verlangen naar vrede heerste, maar dat er nog wel nieuwe instrumenten moesten worden gevonden om door middel van samenwerking de democratische waarden naar voren te laten komen.⁴⁹⁶ Ze herinnerde eraan dat de Politieke Commissie het Europees Parlement had verzocht de vertegenwoordigers van de parlementen van de verschillende Joegoslavische republieken te ontmoeten. 'Niemand twijfelt eraan dat de volken een zelfbeschikkingsrecht hebben. Maar het is onze taak de Joegoslavische parlementen zo ver te krijgen dat ze met elkaar in gesprek gaan en dat ze begrijpen dat de bijzonderheden van elk van hen tot uiting kunnen komen zonder dat dit schadelijk is voor de politieke en economische integratie.'⁴⁹⁷ De voorzitter van de Politieke Commissie sprak zich uit voor het inzetten van een vredesleger om te voorkomen dat het conflict zich zou uitbreiden.⁴⁹⁸

Op 16 december 1991 besloten de Twaalf alle republieken die dit wilden te erkennen, op voorwaarde dat ze de mensenrechten, de rechten van minderheden en geschillenbeslechting via arbitrage zouden eerbiedigen. Met dit besluit verdween de voorafgaande algemene overeenkomst tussen de partijen – die tot stand was gekomen tijdens de vredesconferentie – van tafel. Duitsland erkende vanaf 23 december eenzijdig Slovenië en Kroatië. De partnerlanden volgden hierin op 15 januari 1992, nadat de arbitragecommissie van de conferentie had vastgesteld dat deze twee republieken aan de vereiste voorwaarden voldeden.

Op 25 januari 1992 besloot het Parlement, ondanks het forse verzet van de Bosnische Serviërs, een referendum te houden over de onafhankelijkheid van de Republiek. Het referendum over het verbreken van de banden met Joegoslavië werd dan ook op 29 februari en 1 maart gehouden op het grondgebied van Bosnië-Herzegovina. 64% van de burgers stemde voor de onafhankelijkheid. De Serviërs boycotten echter de verkiezingen en zetten Sarajevo af door middel van barricades.

Ondanks alles was Arie Oostlander van mening dat ‘met deze resultaten rekening dient te worden gehouden, want tweederde van de bevolking in dit gebied heeft deelgenomen aan dit referendum, waarvan 25% Serviërs, ondanks de druk die op hen is uitgeoefend. Het vormen van een bondsstaat en een opdeling in kantons moeten zeer aandachtig bestudeerd worden.’⁴⁹⁹ Op dit punt was Otto von Habsburg van mening dat, anders dan in Kroatië en Slovenië, in Bosnië-Herzegovina de kwestie van de nationaliteiten echt een probleem was. Hij gaf aan te vrezen voor een explosiegevaar vanwege de externe Servische invloed.⁵⁰⁰ Op 6 mei 1992 veroordeelde het Politieke Bureau van de christen-democratische Europese Unie, onder voorzitterschap van Emilio Colombo, in een bericht aan de regeringsleiders en de ministers van Buitenlandse Zaken van de lidstaten van de EU, de ‘onaanvaardbare’ aanval van Servië op Bosnië-Herzegovina.⁵⁰¹ In het bericht werd verklaard dat het Politieke Bureau ‘van mening [is] dat de diplomatieke betrekkingen met Servië onmiddellijk verbroken moeten worden om zo te markeren dat het democratische Europa het beleid van de leiders van deze Republiek afkeurt’⁵⁰² en dat ‘het embargo op de middelen die het militaire apparaat van de agressor kunnen voeden streng moet worden toegepast.’⁵⁰³

In Belgrado kwam ook de onafhankelijkheid van Bosnië aan bod. Na het Sloveense front, dat snel weer werd gesloten, en het Kroatische front voltrok zich een derde oorlog in het levenloze Joegoslavië: dit was de periode van Vukovar, Srebrenica, Sarajevo, Tuzla...

Oorlog, bloedbaden en etnische zuivering in Bosnië (1992-1995)

In juni 1992 diende Arie Oostlander namens de Commissie buitenlandse zaken en veiligheid bij het Parlement zijn rapport in over de betrekkingen van de Gemeenschap met de republieken van voormalig Joegoslavië.⁵⁰⁴ Vanuit de gedachte dat Joegoslavië had opgehouden te bestaan als federatie van zes republieken, werd in de ontwerp-resolutie in dit rapport bepaald dat de nieuwe federatie, die zou bestaan uit Servië en Montenegro, niet zou kunnen pretenderen alle rechten en plichten van voormalig Joegoslavië op zich te nemen.

In de ontwerp-resolutie werd aangegeven dat men blij was met de erkenning van Slovenië, Kroatië en andere republieken die zouden voldoen aan de vooraf opgestelde criteria, en werd eraan herinnerd dat ‘erkenning dwingendere onmiddellijke verplichtingen met zich mee zou brengen voor de VN en de Gemeenschap voor wat betreft

oorlogshandelingen tegen Bosnië en Kroatië, voor zover deze handelingen officieel een schending van het internationale recht zouden vormen⁵⁰⁵ en dat, aansluitend hierbij, 'de voortdurende onderdrukking van de Albanese bevolking van Kosovo onaanvaardbaar is en een belemmering vormt voor normale verhoudingen tussen Servië en de Gemeenschap.'⁵⁰⁶

In de ontwerpresolutie werden ook de rechten van minderheden en de mensenrechten opgesomd, die door een hof beschermd zouden moeten worden. De grenzen van het grondgebied van Joegoslavië moesten worden gerespecteerd en binnen deze republieken was er reden nieuwe autonome verdelingen aan te brengen waarin de minderheden hun specifieke rechten tot uiting zouden kunnen brengen. Arie Oostlander was van mening dat deze grenzen niet konden worden gewijzigd zonder de instemming van de betrokken overheden en volkeren. In zijn optiek diende het federale leger zich te onthouden van steun aan de Servische militieën en het leiden van onderdrukkende acties op het grondgebied van de andere republieken.⁵⁰⁷ Uiteindelijk verloor het federale leger met het verdwijnen van het federale Joegoslavië zijn juridische grondslag. De rapporteur merkte op dat de ontmanteling van deze federatie onder toezicht van de VN moest gebeuren, en dat de Europese Gemeenschap daarbij steun moest verlenen aan de overplaatsing van het militaire personeel.⁵⁰⁸ Er werd vurig gehoopt dat de Commissie een economisch ontwikkelingsprogramma zou opzetten om de problemen op te lossen waarmee vooral Slovenië, Kroatië en Bosnië-Herzegovina werden geconfronteerd.

Otto von Habsburg pleitte voor een snelle gewapende interventie om de agressors onschadelijk te maken, want 'iedere minuut die verstrijkt, brengt bloed en wanhoop met zich mee. We hebben niet veel tijd meer en we moeten alles in het werk stellen om een einde te maken aan dit bloedbad, aan deze volkerenmoord'. Hij was ervan overtuigd dat de Serviërs, die ook Europeanen waren, zodra ze zouden zijn bevrijd van de dictatuur van Milošević, zich zouden voegen bij de grote Europese familie.⁵¹⁰

Het Vance-Owen-plan

Het Vance-Owen-plan moest het mogelijk maken in Bosnië een evenwichtige verdeling te creëren tussen de moslims, de Kroaten en de Serviërs; het plan werd voorgelegd aan de Veiligheidsraad. De Serviërs weigerden, waardoor de Veiligheidsraad gedwongen was een programma van vijf dringende maatregelen vast te stellen: het zorgen voor humanitaire hulp aan de Bosnische bevolking, het daadwerkelijk

toepassen van alle economische sancties tegen Servië waartoe in het kader van resoluties van de Verenigde Naties was besloten, het sluiten van de grenzen tussen Servië en de Servische regio's in Bosnië, het creëren van een beschermingszone voor de voedselvoorziening aan de burgerbevolking en het instellen van een bevoegd internationaal gerechtshof voor oorlogsmisdaden.

Helveg Petersen, de Deense minister van Buitenlandse Zaken, sprak namens de Europese politieke samenwerking en verdedigde het programma van de Veiligheidsraad voor het Europees Parlement tijdens de plenaire vergadering van mei 1993.⁵¹¹

Arie Oostlander benadrukte dat de EVP-Fractie, net als andere fracties, dit compromis niet in deze vorm zou aanvaarden.⁵¹² Het kwam hem vreemd voor dat de leden van de Gemeenschap zich zouden moeten verschuilen achter de Russen om hun zwakke standpunt te rechtvaardigen en 'dat er oplossingen worden opgelegd aan een soevereine staat die wij hebben erkend en dat die staat niet wordt erkend in onze besluiten waarin onze oplossingen moeten worden vastgesteld'⁵¹³, dat 'de rebellen onze besluiten goedkeuren en dat wij ons daarvoor moeten schamen omdat wij voorvechters zijn van een rechtsorde waarvan wij moeten zorgen dat die wordt gerespecteerd.'⁵¹⁴ De bescherming van bevolkingen is van fundamenteel belang en er moest luchtbescherming worden geboden aan de bedreigde volkeren, in combinatie met een wettige regering.

In het kader van een missie naar Sarajevo gaf het Europees Parlement aan de wettige regering te steunen.

Doris Pack stelde vast dat de Russen, die profiteerden van de zwakte van het westen en partij kozen voor hun Servische vrienden, het Vance-Owen-plan de nek om hadden gedraaid: 'Zelfs wanneer we toegeven dat dit plan een slechte oplossing is, moeten we niet uit het oog verliezen dat het een politieke oplossing is, in tegenstelling tot de nieuwe ideeën die de deur openzetten voor het met geweld verwezenlijken van de feiten.'⁵¹⁵ Volgens haar waren de beschermingszones getto's. Het nieuwe plan zou in feite etnische zuivering en volkerenmoord legaliseren. De Serviërs hadden met geweld een derde van de Kroatische gebieden en tweederde van het Bosnische grondgebied veroverd. Doris Pack vroeg zich af welke regering bereid zou zijn de strijd aan te gaan met de Serviërs wanneer er een conflict zou ontstaan in Kosovo.⁵¹⁶

De EVP-Fractie neemt humanitaire en politieke initiatieven

In januari 1993 regelde Henry Chabert, plaatsvervangend burgemeester van Lyon en lid van het Europees Parlement, met de steun van

Leo Tindemans, fractievoorzitter van de EVP, een humanitair hulpkonvoi naar Sarajevo.⁵¹⁷ Tien ton voedsel en medicijnen werd naar de bevolking van Bosnië gestuurd.

In mei 1993 stelde de EVP-Fractie voor de Sacharov-prijs toe te kennen aan de redactie van het dagblad *Oslobodjenje* in Sarajevo (Bosnië-Herzegovina), waarin moslims, Kroaten en Serviërs samenwerkten in een sfeer van broederschap en solidariteit. Het voorstel van de fractie werd op 9 september 1993 gestuurd naar de Voorzitter van het Europees Parlement en de voorzitter van de Commissie buitenlandse zaken van het Parlement.⁵¹⁸

Het einde van het conflict in Bosnië-Herzegovina

In juli 1995 overmeesterde het leger van de Bosnische Serviërs, onder aanvoering van Ratko Mladić, Srebrenica, een Bosnische enclave die sinds het begin van het conflict was omsingeld en waar duizenden mensen naartoe gevlucht waren. Tot aan dit offensief werd Srebrenica beschermd door de blauwhelmen. De Servische strijdkrachten richtten een bloedbad aan, waarbij alle gevangenen werden uitgeroeid (meer dan 8000 doden).

Nu de blauwhelmen zo weinig doeltreffend waren geweest, traden de troepen van de Atlantische Alliantie (NAVO) in 1995 meteen op tegen de Servische militieën in Bosnië. In augustus van datzelfde jaar heroverde Kroatië Krajina tijdens een bliksemoperatie van drie dagen. In diezelfde tijd dreven de Bosnische en Kroatische troepen de Serviërs de verdediging in en hernamen ze het bezit van aanzienlijke stukken grond.

In november 1995 diende Doris Pack een rapport in over de conclusies van de werkgroep van de delegatie die op 31 oktober en 1 november 1995 naar Skopje was gegaan, in de oude Joegoslavische Republiek Macedonië.⁵¹⁹ In dit rapport schetste ze de situatie en werd de suggestie gedaan de FYROM op te nemen in het programma PHARE⁵²⁰ en de onderhandelingen te openen met het oog op het sluiten van een samenwerkingsovereenkomst.⁵²¹

De oorlog eindigde met het ondertekenen van de overeenkomsten die waren opgesteld in Dayton, Ohio, tussen 1 en 26 november 1995. Alle grote politieke vertegenwoordigers van de regio namen deel aan de vredesbesprekingen: Slobodan Milošević, president van Servië en behartiger van de belangen van de Bosnische Serviërs, de president van Kroatië, Franjo Tudjman, en de president van Bosnië-Herzegovina, Alija Izetbegović, die vergezeld werd door de Bosnische minister van Buitenlandse Zaken, Muhamed 'Mo' Sacirbey. De Vredesconferentie

werd geleid door de Amerikaanse bemiddelaar Richard Holbrooke, de speciale gezant van de Europese Unie Carl Bildt en de onderminister van Buitenlandse Zaken van de Russische Federatie, Igor Ivanov.

In de overeenkomst (formeel ondertekend in Parijs op 14 december 1995) werd het onschendbare karakter van de grenzen bekrachtigd, grenzen die gelijk waren aan de grenzen tussen de federale republieken van de Socialistische Federale Republiek Joegoslavië, en werd voorzien dat er twee entiteiten zouden komen binnen de staat Bosnië-Herzegovina: de Kroatische moslimfederatie en de Servische Republiek.^a

---

^a De twee entiteiten die ontstonden, kregen autonome bevoegdheden op uitgestrekte terreinen, maar deze bevoegdheden werden opgenomen in een kader van een eenheidsstaat. Het gemeenschappelijk presidium van het land (dat was geïnspireerd op het model van het voormalig Joegoslavië van na Tito) werd beurtelings voorgezeten door een Serviër, een Kroaat en een moslim, waarbij het voorzitterschap iedere drie maanden wisselde.

Hoofdstuk XXVII
**DE ROL VAN DE EVP-FRACTIE
BIJ DE TOTSTANDKOMING
VAN HET VERDRAG
VAN MAASTRICHT (1992)**

**Tijdens de Assisen van Rome (november 1990)
richtten de nationale en Europese parlementsleden zich
op een federaal Europa**

Op 27 november 1990 kwamen 258 parlementsleden uit het Europa van de Twaalf bijeen in het prestigieuze Palazzo Montecitorio in Rome, waarin het Huis van Afgevaardigden van het Italiaanse parlement was gevestigd. Het Europees Parlement en de twaalf nationale parlementen van de Europese Gemeenschap hadden hun vertegenwoordigers afgevaardigd naar het majestueuze gebouw van architect Bernini, waar ze hun Assisen-conferentie hielden. Het was een plechtig moment: voor het eerst zaten nationale en Europese vertegenwoordigers van de volken van de Gemeenschap naast elkaar om te praten over de toekomst van Europa.

De parlementsleden besloten niet per land bij elkaar te gaan zitten, maar in politieke fracties zoals in de vergaderzaal in Straatsburg.

***Het initiatief werd door de fractie genomen op Madeira
in juli 1989***

Ook al was het Europees Parlement, in nauwe samenwerking met het Italiaanse parlement, de grote organisator van de Assisen, de belangrijkste spil was de EVP-Fractie. Iets meer dan een jaar ervoor had de fractie, tijdens haar studiedagen in Funchal (Madeira, Portugal), een oproep gedaan voor een sterkere Europese integratie. Voor het verwezenlijken van de interne markt moesten de strikte grenzen van het institutionele kader dat met de Europese Akte in het leven was geroepen worden overschreden. Wanneer men meer economische integratie wilde, waren er meer politieke bevoegdheden voor Europa nodig, en daarmee meer democratie in het besluitvormingsproces. In de visie van de fractie waren er maar twee soorten politieke actoren die aan deze laatste eis zouden kunnen voldoen: het Europees Parlement en de

nationale parlementen. ‘Juist daarom was Leo Tindemans, toen hij zich afvroeg wat de mogelijkheden waren om de verhoudingen tussen het Europees Parlement en de nationale parlementen te verbeteren, met het voorstel gekomen een groot debat te organiseren over de stand van zaken in de Unie, de *state of the union*, waaraan zou worden deelgenomen door de leiders die op nationaal niveau een rol speelden. [...] Karl von Wogau was enthousiast over dit idee; hij onderzocht onmiddellijk hoe dit debat georganiseerd moest worden en plakte er de term “Assisen” op.⁵²²

De EVP-Fractie bereidde deze ontmoeting voor door van 4 tot 6 juli 1990, in samenwerking met de Stichting voor de samenwerking van de Europese christen-democraten, een bezinningsweek met de nationale parlementsleden te organiseren over het thema ‘de christen-democraten, bouwmeesters van het Europa van het jaar 2000’. In het manifest dat bij deze gelegenheid werd vastgesteld, werd de nadruk gelegd op de inzet van de christen-democraten voor een federaal Europa: ‘De leden van het Europees Parlement en de leden van de nationale parlementen moeten zich gezamenlijk inzetten voor bezinning op de structuren van een federaal Europa.’⁵²³ Als een nog sterker symbool besloten de christen-democraten dat ze vanaf dat moment hun tweeënzestig nationale en Europese vertegenwoordigers zouden groeperen binnen eenzelfde fractie en niet per nationale delegatie.

De Assisen van Rome bevestigden de stelling dat het moment was gekomen om de betrekkingen tussen de Twaalf om te zetten in een Europese Unie en ze organisch vorm te geven in een Grondwet dankzij de grondwetgevende bevoegdheid van het Europees Parlement en de nationale parlementen. De christen-democratische parlementsleden hadden hun stempel weten te drukken op de Slotverklaring, waarin hun fundamentele standpunten duidelijk terug te vinden waren: de doelstelling, op termijn, van een Grondwet met een federaal karakter, de politieke en monetaire unie, het vergroten van de democratische legitimiteit in de betrekkingen tussen de Gemeenschap en de lidstaten, het vergroten van de democratische legitimiteit binnen de Gemeenschap met toekenning van wetgevende macht aan het Europees Parlement, de eis van een sociaal beleid, de noodzaak een gemeenschappelijk beleid op te zetten voor buitenlandse betrekkingen en veiligheid, het beginsel van subsidiariteit en doelmatigheid.⁵²⁴

Beseffen dat het Europese continent zich herenigt, en voortvarend optreden

Een aantal van deze ambitieuze doelstellingen werd uiteindelijk bereikt met het Verdrag van Maastricht, maar het zou nog een lange weg van politieke voorbereiding worden. Die voorbereiding was in feite begonnen op de dag na de ondertekening van de Europese Akte in februari 1986 (cf. hoofdstuk XXI), die voor de christen-democraten niet meer dan een stap op de weg naar een Unie was. De uitdaging was nu eens te meer de vooruitgang van de economische unie en die van de politieke unie gelijk op te laten gaan.

De EVP-Fractie had geanticipeerd op deze noodzaak een nieuwe 'routekaart' voor de Unie op te stellen. In het eerste halfjaar van 1988 berustte het fungerend voorzitterschap bij Duitsland. Helmut Kohl nodigde de EVP uit haar top op 30 mei 1988 in Bonn te houden. Het ging vooral over een Europese vernieuwing op het gebied van geld. Tijdens de Europese Raad van Hannover op 27 juni 1988 bereikte het Duitse voorzitterschap dat er een werkgroep kwam, onder leiding van Jacques Delors, voorzitter van de Commissie, die als taak kreeg een stappenplan op te zetten voor een dergelijke EMU. In juni 1989 werd in Madrid het rapport-Delors als startpunt aangenomen.

Maar de geschiedenis versnelde en na de val van de Berlijnse Muur in 1989 en de mogelijke hereniging van Duitsland veranderde het politieke klimaat in Europa aanzienlijk. De Europeanen werden geconfronteerd met het wonderbaarlijke en spectaculaire uiteenvallen van het Sovjetblok en droomden van de toekomstige toetreding van de voormalige satellietstaten van Moskou, die hun onafhankelijkheid hervonden en kozen voor het democratische Europa. De christen-democraten beschikten ook over extra argumenten om te pleiten voor een politiek Europa met een federaal karakter, dat in staat zou zijn dit nieuwe grote Europa te dragen zonder het kostbaar verworven acquis van de Europese Gemeenschap op het spel te zetten.

Het congres van de EVP in Dublin (15-16 november 1990) stelt eisen aan de vooravond van de Intergouvernementele Conferenties van 1991

Enkele dagen voor de plechtige ontmoeting van de Assisen van Rome hield de EVP haar congres in Dublin. Het document dat door de partij en de fractie werd vastgesteld zette de toon: *A Federal Constitution for Europe*. De tekst was een stevige bijdrage aan de Europese debatten op het moment dat de fractieleden zich mentaal voorbereidden op het

begin van de twee Intergouvernementele Conferenties waarin de verdragen moesten worden gewijzigd om verder te kunnen gaan op de weg van de politieke en de monetaire unie. Deze twee Intergouvernementele Conferenties zouden plaatsvinden in 1991. De openingszitting was gepland in Rome op 14 en 15 december 1990. In de tussentijd kwam de fractie bijeen, om precies te zijn op 6 december in Rome, en kon ze de standpunten van de fractie en de partij overbrengen aan Giulio Andreotti, fungerend voorzitter van de Raad.

Volgens het document van Dublin zou de Europese Unie op volledig coherente en evenwichtige wijze met een allesomvattende politieke strategie de kant van een politieke unie moeten opgaan. De bevoegdheden zouden opnieuw moeten worden verdeeld tussen de Unie en de lidstaten, volgens het beginsel van subsidiariteit en met respect voor de lokale autonomie, en de democratische basis van het communautaire systeem zou moeten worden gegarandeerd met respect voor het beginsel van scheiding der machten.

De politieke unie omvatte een institutioneel vraagstuk en een uitbreiding van de communautaire bevoegdheden. Het institutionele vraagstuk had tot doel een Europese uitvoerende macht (de Commissie) in het leven te roepen, die gecontroleerd zou worden door een Parlement van twee kamers (de Raad van Ministers en het Europees Parlement). Het Europees Parlement zou dan medebeslissingsbevoegdheid hebben op het gebied van wetgeving en begroting. Het zou het recht hebben de voorzitter van de Commissie te kiezen en de commissie officieel te benoemen. De uitbreiding van de bevoegdheden van de Unie zou liggen op het gebied van het buitenlands beleid en het veiligheids- en defensiebeleid. Deze uitbreiding zou geleidelijk aan moeten plaatsvinden, te beginnen bij de Raad, en zou dan stap voor stap in de andere communautaire instellingen moeten worden doorgevoerd. Vanaf het begin zou de Commissie echter een recht van initiatief krijgen.

De economische en monetaire unie zou inhouden dat er één monetair beleid zou zijn, beheerd door een autonome centrale bank, met als doel prijsstabiliteit en, op termijn, het instellen van één munteenheid. Ook zou er sprake zijn van een grotere convergentie van het economische beleid van de lidstaten en van een bepaalde begrotingsdiscipline. Er werd ook nadruk gelegd op de sociale dimensie van deze economische en monetaire unie, waarvan de basis een sociale markteconomie zou moeten zijn.

De ‘Groep van Zes van de EVP’, de politieke motor tijdens de onderhandelingen over het Verdrag van Maastricht (1991-1992)

In de periode die voorafging aan het opstellen van het Verdrag van Maastricht konden de christen-democraten zich opnieuw bewust worden van hun gemeenschappelijke verantwoordelijkheden ten aanzien van de opbouw van Europa. Zes van de twaalf regeringen, dat wil zeggen de helft van de Europese Raad, werden geleid door een christen-democraat: Wilfried Martens in België, Helmut Kohl in Duitsland, Giulio Andreotti in Italië, Jacques Santer in Luxemburg, Ruud Lubbers in Nederland en Konstantinos Mitsotakis in Griekenland. Jacques Santer was voorzitter van de Europese Raad in het eerste halfjaar van 1991, en Ruud Lubbers in het tweede halfjaar. In die hoedanigheid leidde elk van hen achtereenvolgens een Intergouvernementele Conferentie. Wilfried Martens combineerde de functie van minister-president in België – dit zou hij tot maart 1992 zijn – met de functie van voorzitter van de Europese Volkspartij, wat hij vanaf mei 1990 was. Helmut Kohl was de ‘bondskanselier van de hereniging’. Sinds de val van de Berlijnse Muur was zijn gezag in Europa bijzonder groot. Wilfried Martens zag in hoezeer door deze historische omstandigheden en deze combinatie van machten van een aantal mensen niet alleen de opbouw van Europa een impuls zou kunnen krijgen, maar ook de EVP-familie hechter zou kunnen worden. Hij riep dan ook drie partijtoppen bijeen, in Luxemburg op 21 juni 1991^a, in Den Haag op 6 december 1991 en in Brussel op 14 februari 1992, waardoor de zes regeringsleiders, de zes partijleiders van de EVP en de fractievoorzitter, Egon Klepsch, regelmatig met elkaar konden overleggen gedurende het proces van de onderhandelingen dat zou leiden tot de ondertekening van het verdrag op 7 februari 1992.^b

---

a Aan de Top van Luxemburg namen, naast de zes regeringsleiders, de volgende partijleiders deel: John Bruton namens het Ierse Fine Gael, Gérard Deprez namens de Belgische sociaal-christelijke partij, Josep Antoni Duran I Lleida namens de UDC in Catalonië, Arnaldo Forlani namens de Italiaanse christen-democratische partij, Jean-Claude Juncker namens de Luxemburgse CSV, Pierre Méhaignerie namens de Franse CDS, Herman Van Rompuy namens de Belgische CVP, Wim van Velzen namens het Nederlandse CDA, Gerold Tandler namens de Duitse CSU, en drie vertegenwoordigers van aangesloten partijen: Eddie Fenech-Adami (Nationalistische Partij van Malta), Joseph Riegler (ÖVP uit Oostenrijk), José María Aznar (Spaanse volkspartij). Tot slot namen de volgende personen deel als Europese gemachtigden: Egon Klepsch namens de EVP-Fractie, Frans Andriessen, vicevoorzitter van de Commissie, Emilio Colombo, voorzitter van de EUCD en Thomas Jansen, secretaris-generaal van de EVP.

b Wilfried Martens heeft ook een kleinschalig ‘strategisch’ diner georganiseerd op 26 november 1991, in kasteel Stuyvenberg, enkele dagen voor de Europese Raad van Maastricht, waaraan de zes regeringsleiders en Egon Klepsch deelnamen. Het debat ging

De partij en de fractie onderhielden goed contact in deze intensieve periode. Iedereen voelde aan dat de Europese context hierdoor zou veranderen. Natuurlijk zette Helmut Kohl van zijn kant ook in op zijn vertrouwensband met François Mitterrand en op de duurzaamheid van de Frans-Duitse motor. De politieke beslissingen die waren genomen, raakten aan de gevoeligheden van de lidstaten, die lange tijd waren gewend aan de verdeling van Duitsland en aan de onschendbaarheid van de grenzen tussen oost en west. De plotselinge verandering van het politieke landschap die was ontstaan door de hereniging van Duitsland die op dat moment plaatsvond, vereiste van de kant van alle partnerlanden in de Europese Gemeenschap veel verbeeldingskracht, scherpzindheid en politieke moed. Helmut Kohl kon rekenen op de steun van de fractie, van de partij van de EVP en van de Commissie. Zijn vroegere relatie met Egon Klepsch en met Wilfried Martens, en zijn natuurlijke charisma gaven hem gezag in de vergaderingen van de EVP. Maar hij moest ook rekening houden met onervaren sprekers, zoals Giulio Andreotti, en buiten de EVP-kringen met François Mitterrand, John Major en Felipe Gonzáles, andere invloedrijke leden van de Europese Raad.

Op zijn beurt had ook Ruud Lubbers, als voorzitter van de Europese Raad, initiatieven genomen om de fractie bijeen te brengen: op 14 oktober en op 5 en 6 december 1991 organiseerde hij in Den Haag twee ontmoetingen met het Bureau van de fractie, waarin kon worden gesproken over het door het Bureau vastgestelde document 'Eisen van de fractie voor Maastricht'.

Uiteindelijk hebben de voorbereidingen van de Top van Maastricht voor de fractie en de partij geleid tot een intensieve samenwerking, die werd gedragen door een gedeelde overtuiging. De doelstellingen waren duidelijk en krachtig: de politieke unie en de economische en monetaire unie moesten gelijk op gaan, de communautaire bevoegdheden moesten worden uitgebreid, de stemming met gekwalificeerde meerderheid moest op grotere schaal worden ingevoerd, de Unie moest democratischer worden en er moest één verdrag komen, dat een veelbelovend kader zou schetsen voor de toekomst van de Europeanen.

---

over een notitie die was geformuleerd tijdens een vergadering van de Europese 'sherpa's' van de zes regeringsleiders op 16 november. Deze notitie had betrekking op de belangrijkste doelstellingen die men in Maastricht wilde bereiken. De conclusies van het diner van Stuyvenberg zijn door degene die het verslag maakte (de auteur van dit boek, nvdr) onmiddellijk doorgegeven aan de 'sherpa's'.

Het Europees Parlement draagt zijn steentje bij

Het Europees Parlement, dat – ondanks zijn uitdrukkelijke wens – formeel niet bij de onderhandelingen betrokken was, had op 23 oktober 1991 de gelegenheid te debatteren over de EMU. De fractiewoordvoerder van de EVP, Bouke Beumer, herinnerde eraan dat de fractie veel belang hechtte aan de interinstitutionele betrekkingen, het recht van initiatief van de Europese Commissie en de daadwerkelijke betrokkenheid van het Parlement bij de totstandkoming van de economische en monetaire unie, als een partner met medebeslissingsrecht.⁵²⁵

In de resolutie die het Parlement na dit debat vaststelde, stonden drie punten: Het Parlement diende zich van tevoren te kunnen uitspreken over de economische beleidslijnen, in staat te worden gesteld invloed uit te oefenen en een daadwerkelijk oordeel uit te spreken en goedkeuring te kunnen geven in plaats van alleen maar te worden geïnformeerd. In deze onderhandelingsfase van de conferentie was de rol van het Parlement met betrekking tot de monetaire aspecten niet duidelijk omschreven. De fractie verzette zich hevig tegen de pogingen om besluiten te nemen buiten het communautaire systeem om. Zoals Fernand Herman benadrukte: 'Er kunnen geen andere structuren op intergouvernementele grondslag worden gecreëerd die de monetaire unie zouden doen afglijden tot iets dat buiten de invloedssfeer van de Gemeenschap ligt.'⁵²⁶ Ook al werd voor het Verenigd Koninkrijk een uitzondering gemaakt met betrekking tot de derde fase van de EMU, dit moest voor andere lidstaten geen uitnodiging zijn ook niet volledig deel te nemen, want dan zou de EMU haar geloofwaardigheid verliezen.

De andere delicate kwestie in het debat was de oprichting van de Europese Centrale Bank. Fernand Herman vroeg zich af of het Europese monetaire instituut dat was voorzien voor de tweede fase van de EMU 'de aanzet [zou zijn] tot de toekomstige Centrale Bank, die zou beschikken over de bevoegdheden en de onafhankelijkheid die nodig waren om zo snel mogelijk te kunnen onderhandelen over de overgang van de netelige en moeilijke tussenfase naar de slotfase.'⁵²⁷

Volgens John Walls Cushnahan moest er bij de Intergouvernementele Conferentie over de EMU niet alleen rekening worden gehouden met economische vraagstukken, maar ook met economische en sociale cohesie. 'De sociale unie is net zo belangrijk als de economische unie. Het opbloeien van de nieuwe economische bronnen moet ertoe dienen dat de kwaliteit van leven van alle Europese burgers verbetert, in het bijzonder van diegenen die onderbedeeld zijn. Wanneer er

werkelijk sprake moet zijn van Europese integratie, moet het Europese beleid de stroom van werkloosheid en van armoede tegengaan.⁵²⁸

Uiteindelijk werd op 10 december 1991 in Maastricht overeenstemming bereikt over het Verdrag betreffende de Europese Unie en zou op 7 februari 1992 officieel worden ondertekend in diezelfde stad. De Europese Unie had zojuist een flinke stap voorwaarts gezet.

Hoofdstuk XXVIII
**HET VERDRAG VAN MAASTRICHT
DRAAGT HET STEMPEL
VAN DE CHRISTEN-DEMOCRATEN**

Een grote stap vooruit voor de opbouw van Europa

Op 7 februari 1992 werd het Verdrag van Maastricht – een alleraardigste kleine, oude stad in het Nederlandse Limburg, vlakbij de grens met Duitsland en België – ondertekend. Deze stad zou symbolisch gezien de nieuwe hoofdstad van Europa worden. De onderhandelingen over de twee nieuwe Europese verdragen, een over de Gemeenschap en een over de Unie, eindigden onder het Nederlandse voorzitterschap in dezelfde stad, tijdens de top van staatshoofden en regeringsleiders die eraan vooraf ging op 8 en 9 december. Dit was een zege voor minister-president Ruud Lubbers. De nieuwe bevoegdheden die aan de Gemeenschap werden toegekend, ordening van de instellingen en bekrachtiging van het beginsel van subsidiariteit, diplomatiek optreden alsmede veiligheidsbeleid, en justitiële samenwerking, dit alles versterkte de politieke unie. Tegelijkertijd kwam er in de Gemeenschap een economische en monetaire unie die ertoe zou moeten leiden dat er één munteenheid in omloop zou zijn, beheerd door een onafhankelijke centrale bank en met een actieve praktijk van economische convergentie binnen de Unie.

Het was zeker zo dat sommige van de meest fervente aanhangers van Europa binnen de fractie het glas eerder halfleeg vonden dan halfvol: ‘Hoe kunnen we zorgen voor genoeg Europa’, schreef Fernand Herman nauwelijks enkele dagen later in zijn beursrubriek en zijn bankrubriek, ‘om de meerderheid van de lidstaten tevreden te stellen, zonder dat we te veel doen om het Britse parlement zo ver te krijgen het verdrag te ratificeren? We hebben de kwadratuur van de cirkel opgelost door hem te breken. Op twee wezenlijke punten, de monetaire unie en het sociaal beleid, heeft het Verenigd Koninkrijk zichzelf buiten de cirkel van de Twaalf geplaatst. [...] Door het aanvaarden van deze tegenstellingen kan François Mitterrand tegenover de Franse journalisten uitroepen dat Frankrijk heeft bereikt wat het wilde en kan de

Engelse pers schrijven dat John Major als overwinnaar terugkeert naar het eiland.⁵²⁹

Maar met voldoende historische afstand kon men inzien hoezeer de in Maastricht genomen besluiten de opbouw van Europa verder hadden gebracht. Bondskanselier Helmut Kohl had formeel een verband gelegd tussen de monetaire unie en de politieke unie. Voor Duitsland was er geen monetaire unie zonder serieuze vooruitgang op de weg naar de politieke unie.⁵³⁰ De tien jaren van succesvol functioneren van het Europees Monetair Stelsel waren een serieuze basis. De monetaire unie bestond uit de geleidelijke invoering van een gemeenschappelijk monetair beleid dat zou uitmonden in één munteenheid, beheerd door een autonome centrale bank. Dit concept was gestoeld op het model van de Duitse Mark en de Bundesbank.⁵³¹ Maar bovenal hadden de Duitsers laten zien dat ze bereid waren hun heilige Duitse Mark in te zetten voor Europa en dat ze accepteerden dat de Mark in de toekomst op zou gaan in de Europese munteenheid.

Dankzij de aanwezigheid van de zes regeringsleiders van de EVP aan de onderhandelingstafel bevatte het Verdrag van Maastricht verschillende voorstellen en ideeën van de EVP, zoals het opstellen van een dwingend tijdpad voor de monetaire unie, medebeslissingsbevoegdheid voor het Europees Parlement, onafhankelijkheid van de centrale bank en het instellen van het Comité van de Regio's. Een aantal doelstellingen van de EVP was echter niet in het verdrag terechtgekomen, zoals de monistische structuur, instemming van het Europees Parlement in geval van herziening van de verdragen en het loslaten van de eenparigheid van stemmen in zaken met betrekking tot buitenlands beleid.⁵³²

Tot slot werd subsidiariteit een communautair beginsel, nadat het in eerdere teksten alleen maar genoemd was. Dit stond al sinds de jaren 70 op de agenda van de Europese debatten en was door het Europees Parlement verdedigd in het ontwerpverdrag van 1984.⁵³³ Subsidiariteit was een beginsel uit de federale politiek dat was ontleend aan het Duitse Grundgesetz. Het Verdrag betreffende de Europese Unie bevatte dan ook een nieuw artikel 3b, dat als volgt luidt: 'De Gemeenschap handelt binnen de grenzen van de haar door dit verdrag verleende bevoegdheden en toegewezen doelstellingen. Op gebieden die niet onder haar exclusieve bevoegdheden vallen, treedt de Gemeenschap, overeenkomstig het subsidiariteitsbeginsel, slechts op indien en voor zover de doelstellingen van het overwogen optreden niet voldoende door de lidstaten kunnen worden verwezenlijkt en derhalve vanwege de omvang of de gevolgen van het overwogen optreden beter door de Gemeenschap kunnen worden verwezenlijkt. Het optreden van de

Gemeenschap gaat niet verder dan wat nodig is om de doelstellingen van dit verdrag te verwezenlijken.⁵³⁴

Maar subsidiariteit hoorde niet alleen bij het federalisme, het was vooral een integraal onderdeel van de christelijke visie op Europa. Het was afkomstig uit het gedachtegoed van de heilige Thomas van Aquino voordat het in de 19e eeuw werd overgenomen in de encycliciek *Rerum novarum* van Paus Leo XIII en in de sociale leer van de kerk.

Het Verdrag van Maastricht werd ondertekend. Nu moest het alleen nog worden geratificeerd. Dit zou een van de eerste harde confrontaties worden tussen de voortgang van de opbouw van Europa en de mening die de bevolking hierover had. Het proces van ratificatie dat in de meeste landen langs de parlementaire weg moest gebeuren, werd in enkele landen in een referendum aan de bevolking voorgelegd.

Het referendum in Denemarken, een pijnlijke afwijzing door het volk (juni 1992)

Op de avond van 2 juni 1992 heerste er verslagenheid. Hoewel alle belangrijke politieke, religieuze, maatschappelijke en culturele instellingen duidelijk hadden gemaakt dat ze hun steun gaven aan het verdrag, zei het Deense volk met een krappe meerderheid van 50,7% 'nee'. Deze afwijzing werd ten dele verklaard door de kloof tussen de publieke opinie en de politiek, het feit dat het verdrag moeilijk te begrijpen was, bepaalde irrationele angsten en de behoefte aan bevestiging van een nationale identiteit waarvan sommigen vreesden dat deze zou verdwijnen. De EVP-Fractie verzocht de instellingen van de Gemeenschap de noodzakelijke maatregelen te nemen om ervoor te zorgen dat de Elf het proces van ratificatie konden voortzetten en Denemarken de mogelijkheid zou krijgen zich zo spoedig mogelijk alsnog aan te sluiten.⁵³⁵

Volgens de EVP-Fractie moest deze hindernis zo snel mogelijk overwonnen worden, zo memoreerde de voorzitter, Leo Tindemans: 'De overeenkomsten van Maastricht moeten zo snel mogelijk worden geratificeerd en ten uitvoer worden gelegd. [...] De tegenwind die in Denemarken is ontstaan, mag er niet toe leiden dat het proces vertraging oploopt. Bovendien zijn wij van plan de overeenkomsten van Maastricht nog te verbeteren. Deze weg moet leiden tot het oprichten van een federatie van naties, en ik wil erop aandringen dat het begrip subsidiariteit wordt verdiept en eventueel wordt geïnstitutionaliseerd. Dientengevolge zijn wij tegen het opnieuw onderhandelen over de overeenkomsten van Maastricht en wij verwerpen dan ook intuïtief iedere neiging om een Europa à la carte te vormen.'⁵³⁶

Voor Wilfried Martens illustreerde het resultaat van de stemming in Denemarken het onderscheid tussen de grote en de kleine landen binnen de Gemeenschap. Om dit gevoel van onbehagen weg te nemen, diende de communautaire methode te worden bevestigd en versterkt. Deze methode zorgt ervoor dat een instelling of lidstaat op geen enkel moment zijn zienswijzen kan opleggen. 'Wanneer Maastricht zou mislukken, moeten we zeker een generatie wachten voordat we weer verder gaan met de Unie', stelde voorzitter Wilfried Martens, en 'wanneer we een Europa bouwen dat niet gegrondvest is op de ontwikkeling van een Europees bewustzijn in de publieke opinie en op de instemming van de bevolking, zou dat betekenen dat we Europa bouwen op zand.'⁵³⁸

Opluchting in Ierland en in Frankrijk

Over het Verdrag betreffende de Europese Unie was er in Ierland een referendum op 18 juni 1992 en in Frankrijk op 20 september 1992. De positieve resultaten in deze twee landen maakten de weg vrij voor goedkeuring van de teksten van Maastricht door de andere partnerlanden. Leo Tindemans verzocht de deelnemers aan de EVP-top van 25 september 1992 de doelstellingen van Maastricht ondubbelzinnig te bekrachtigen en aan te geven wat de meest adequate maatregelen zouden zijn voor de verwezenlijking ervan, om hieraan toe te voegen dat de landen die zouden verzoeken om uitstel van de inwerkingtreding van het verdrag verantwoordelijk zouden zijn voor vertraging in de toetreding van eventuele kandidaat-landen.⁵³⁹

'Er is geen mogelijkheid terug te komen op het Verdrag van Maastricht. De gedachte dat het niet ratificeren van het Verdrag van Maastricht zou betekenen dat we terugkeren naar de status quo van vroeger en de eenheidsmarkt zouden laten voor wat die is, zou advocatenpraat zijn. Maastricht is geen probleem, maar een oplossing',⁵⁴⁰ waarschuwde het Britse conservatieve parlementslid John Stevens op zijn beurt.

Op 18 mei 1993 sprak het Deense volk zich wederom uit over het Verdrag van Maastricht. Nu gaf het zijn goedkeuring. Maar wel met afwijkingen. Het Europees Parlement sprak in het kader van de Europese Raad van Kopenhagen zijn dank uit richting het Deense volk, omdat het met het ratificeren van het Verdrag van Maastricht de voortgang van de Europese eenwording mogelijk had gemaakt, en voegde daaraan toe te hopen dat Denemarken geen gebruik zou hoeven maken van de afwijkingen die in Edinburgh aan dit land waren toegekend.⁵⁴¹

Het rapport-Herman over de Europese Grondwet (februari 1994)

Het Verdrag van Maastricht was nog maar net geratificeerd toen het Europees Parlement op 9 februari 1994 het rapport-Herman vaststelde en daarmee een ontwerp-Grondwet voor de Europese Unie indiende. Dit rapport was de belangrijkste bijdrage aan de herziening die door de Europese Raad voor 1996 was aangekondigd om het hoofd te kunnen bieden aan de institutionele uitdagingen van toekomstige uitbreidingen. Het Parlement wilde reageren op de angsten die naar voren waren gekomen tijdens het debat over het Verdrag van Maastricht, op het verzoek om duidelijkheid, eenvoud, leesbaarheid en voor iedereen begrijpelijke omschrijvingen van politieke en juridische beginselen die het mogelijk maakten de belangen van de lidstaten en de burgers te behartigen. De uitbreiding van de Gemeenschap vereiste duidelijke regels, constitutionele regels, waarmee dit systeem zou kunnen worden bestuurd: 'Met het Verdrag van Maastricht is de opbouw van Europa niet versimpeld, maar nog ingewikkelder geworden, doordat de verwarring over de verantwoordelijkheden ten top is gestegen. [...] Het Verdrag van Maastricht voorziet in een herziening van de verdragen in 1996. We moeten nu al werken aan de voorbereiding daarvan.'⁵⁴²

Na Emilio Colombo en Marcelino Oreja Aguirre was Fernand Herman de derde christen-democratische rapporteur over de Grondwet van de Unie. De federale toekomst van de Unie en het opstellen van een grondwettekst werden hierin expliciet bevestigd. De rapporteur lichtte toe waarom de Unie een Grondwet nodig had en waarom werd gekozen voor een dergelijk model. 'Een verdrag bindt de staten, en uitsluitend de staten. Een Grondwet heeft betrekking op de burgers, op hun fundamentele rechten en de organisatie van de machten die hen regeren. Wij, rechtstreekse vertegenwoordigers van de burgers, zullen onverwijld aan het werk moeten om ervoor te zorgen dat er – precies om deze reden – zo snel mogelijk een Grondwet komt.'⁵⁴³

Europa kon op verschillende gebieden niet optreden wanneer het zichzelf niet de middelen hiertoe verschaftte. Een passende oplossing op intergouvernementeel niveau bestond niet en daarom herinnerde het Parlement aan de grote lijnen van de toekomstige institutionele verandering. Maria Luisa Cassanmagnago Cerretti benadrukte de noodzaak om, aan de vooravond van de Europese verkiezingen, aan de kiezers 'een groot Europees project, in het spoor van de enorme strijd die sinds de eerste rechtstreekse verkiezingen gestreden is, een strijd om een federaal, democratisch en doeltreffend Europa' voor te leggen.⁵⁴⁴

De voorzitter van de Commissie institutionele zaken, José María Gil-Robles Gil-Delgado, deed de volgende oproep: 'Het is onze plicht coherentie aan te tonen in de standpunten die wij innemen, volgens welke het noodzakelijk is deze bevoegdheden duidelijk te regelen. We moeten coherent zijn met het door het Parlement steeds weer bevestigde streven pionierswerk te verrichten om ervoor te zorgen dat de Europese Unie verder kan gaan. Wij moeten ter harte nemen dat we met oplossingen komen, onze aanwezigheid tonen op het moment waarop de grote beslissingen van 1996 worden voorbereid.'⁵⁴⁵

Het rapport-Herman ging vergezeld van een procedurevoorstel: de ontwerp-Grondwet zou door de parlementen van de lidstaten worden bestudeerd en aan een groep onafhankelijke personen, die door de staatshoofden en regeringsleiders van de lidstaten zouden worden aangewezen, worden voorgelegd. Vervolgens zou het ontwerp worden besproken tijdens een interinstitutionele conferentie die vooraf zou gaan aan de Intergouvernementele Conferentie van 1996.⁵⁴⁶

Het Europees Parlement had dus, enkele maanden voor de volgende ontmoeting met de kiezers, in juni 1994, het niveau van zijn institutionele ambities hoog ingezet, en behield zo zijn functie van politieke motor van het integratieproces. Er zou maar ten dele tegemoet worden gekomen aan de verwachtingen van het Parlement. Het Verdrag van Amsterdam van 1997, dat was voortgekomen uit artikel N van het Verdrag van Maastricht, kon worden beschouwd als een gedeeltelijk succes. De opvolger ervan, het Verdrag van Nice, dat in 2000 werd ondertekend door de regeringsleiders die werden geconfronteerd met de uitdagingen van een politiek noodzakelijke, maar institutioneel niet-gedragen uitbreiding, zou een flinke nederlaag worden voor de federalisten van de EVP-Fractie (*cf. infra* hoofdstuk XXXIV).

Hoofdstuk XXIX

DE UITBREIDING MET OOSTENRIJK, ZWEDEN EN FINLAND

De kortstondige Europese economische ruimte (1992)

Door wat volgde uit de Europese Akte en doordat er vanaf 1 januari 1993 een Europese markt was, moest de Gemeenschap haar betrekkingen met de lidstaten van de Europese Vrijhandelsassociatie, te weten Noorwegen, Zweden, Finland, IJsland, Oostenrijk, Zwitserland en Liechtenstein (deze laatste twee landen vormden overigens reeds een monetaire douane-unie), opnieuw definiëren. Deze landen, die economisch en politiek gezien ongeveer dezelfde normen hadden als de leden van de Europese Gemeenschap, hadden voordeel van bilaterale handelsovereenkomsten en realiseerden een substantieel deel van hun handelsverkeer op grond hiervan. Ze wilden dus niet buiten de Europese markt blijven.

De EVP-Fractie begreep heel goed dat de Gemeenschap en de landen van de EVA van elkaar afhankelijk waren en wijdde hier in augustus en september 1987 haar studiedagen in Constance (Duitsland) aan.⁵⁴⁷ Ook organiseerde de fractie, op initiatief en onder voorzitterschap van de Duitse afgevaardigde Hans-Jürgen Zahorka, in juni 1988 een colloquium over de toekomst van de betrekkingen tussen de Gemeenschap en de EVA.⁵⁴⁸

Op haar beurt dacht de Europese Commissie na over ‘een nieuwe associatievorm’ tussen de Gemeenschap en de landen van de EVA. Toen Jacques Delors op 17 januari 1989 zijn nieuwe Commissie en zijn werkplan presenteerde, kwam hij met het voorstel een Europese economische ruimte te creëren. Hij pleitte ervoor dat ‘de betrekkingen met de landen van de Europese Vrijhandelsassociatie een bijzonder karakter zouden krijgen, zowel op multilateraal als op bilateraal niveau’, met – waarom niet – een vorm met ‘meer structuur op institutioneel gebied, [met] gemeenschappelijke organen voor besluitvorming en bestuur.’⁵⁵⁰

De onderhandelingen mondden uit in de ondertekening, op 2 mei 1992 in Porto, van het verdrag tot oprichting van de Europese Economische ruimte door de Twaalf en de zeven leden van de EVA.

Uiteindelijk zou de geschiedenis zelf de loop van het proces versnellen. Door de val van de Berlijnse Muur verdween de belemmering die vanuit het Sovjetblok was opgeworpen tegen de toetreding van landen die weliswaar buiten zijn invloedssfeer lagen, maar die het had gedwongen tot een neutraliteit die hen belemmerde toe te treden tot de Gemeenschap. De EER, die van oorsprong slechts was bedoeld als een volledige opname van deze landen in de Europese markt, ontwikkelde zich tot een stap in de richting van toetredingen verloor daarmee haar bestaansrecht.

Tussen 9 juli 1989 en 22 november 1992 besloten alle lidstaten van de EVA – met uitzondering van IJsland, dat de voordelen die het van de EER had voldoende vond – hun kandidatuur in te dienen voor toetreding tot de Europese Unie. Toch zouden op 1 januari 1995 maar drie van de zeven landen die oorspronkelijk hun kandidatuur hadden ingediend tot de nieuwe Europese Unie toetreden: Zwitserland trok zijn deelname in nadat de Zwitserse bevolking in een referendum de deelname aan de EER had afgewezen; in Noorwegen, waar de overheid vastbesloten was zich niet meer afzijdig te houden van de opbouw van Europa, volgde opnieuw een afwijzing per referendum. Alleen Oostenrijk, Zweden en Finland bleven nog over.

De last van de neutraliteit

Ook al zorgde de toetreding van de EVA-landen tot de Gemeenschap niet voor economische problemen voor de Gemeenschap, en werd de Gemeenschap er zelfs door versterkt, het betekende wel dat er twee concessies moesten worden gedaan aan de soevereiniteit: op het gebied van de munteenheid en op het gebied van het buitenlands beleid. Wat het eerste betreft: dit was niet bijzondere moeilijk, omdat de EVA-landen *ipso facto* aangesloten waren bij het EMS. Wel maakte de neutraliteit van de drie nieuwe lidstaten de onderhandelingen gecompliceerder. Hun statuut verbood hun militaire macht uit te oefenen, terwijl in het Verdrag van Maastricht – dat bij hun toetreding het nieuwe politieke kader van de Unie zou worden – de ontwikkeling van een gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid (GBVB) was voorzien.⁵⁵¹ ‘De neutraliteitstest [...] [is vanaf nu] bepalend voor het beoordelen van de verplichtingen van de kandidaat-landen.’⁵⁵²

Oostenrijk benadrukte herhaaldelijk gehecht te zijn aan de voortgang van de communautaire opbouw en gaf aan bereid te zijn tot het veranderen van zijn statuut om zo te kunnen bijdragen aan de uitvoering van de doelstellingen van het Verdrag van Maastricht, waaronder het GBVB. Bij het begin van de onderhandelingen verklaarde de

Oostenrijkse minister van Buitenlandse Zaken dat zijn land bereid was de doelstellingen van het GBVB te verwezenlijken en structuren op te zetten voor het veiligheidsbeleid.⁵⁵³

De EVP-Fractie organiseerde, in samenwerking met de Österreichische Volkspartei (ÖVP), in Wenen een colloquium over de toetreding van Oostenrijk tot de Europese Unie (16-17 juni 1993). Oostenrijk liet weten van plan te zijn het volledige *acquis communautaire* over te nemen, met inbegrip van het Verdrag van Maastricht. Maar de ÖVP benadrukte ook dat de kwestie van de neutraliteit tot verschillende problemen leidde. Enerzijds zou het handhaven van de neutraliteit onverenigbaar zijn met het voorzitterschap van de Europese Unie door een lidstaat in het kader van het GBVB. Anderzijds zou de ÖVP ook rekening moeten houden met de gevoeligheden van de publieke opinie in Oostenrijk: de bevolking, die zich door middel van een referendum zou moeten uitspreken over het toetredingsverdrag, was nog zeer gehecht aan de neutraliteit. De leden van de ÖVP spraken de wens uit dat dit aspect van de kandidatuur niet al te expliciet in het verdrag zou worden opgenomen.⁵⁵⁴

In Finland deed deze vraag zich ook voor, zij het op een andere wijze. Dit land was een schakel tussen het Sovjetblok en het westerse blok, en zijn neutraliteit, formeel weergegeven in de 'doctrine-Paasikivi-Kekkonen', was niet constitutioneel vastgelegd. De *aggiornamento* van het standpunt van Finland en de aanpassing aan de veranderingen die zich in de loop van de laatste jaren in dit land hadden voorgedaan waren minder problematisch.⁵⁵⁵

Tot slot verklaarde Zweden, het land waarvan de neutraliteit sinds de 19e eeuw was omschreven als 'de niet-deelname aan bondgenootschappen in tijden van vrede en het streven naar neutraliteit in tijden van oorlog', bereid te zijn volledig deel te nemen aan het GBVB. Het Zweedse beleid ten aanzien van de niet-deelname aan militaire bondgenootschappen bleef daarentegen ongewijzigd.

Uiteindelijk veranderden de geopolitieke verschuivingen in Europa, in voormalig Joegoslavië en de voormalige Sovjet-Unie, definitief de opstelling van de drie kandidaat-landen, en in de loop van de onderhandelingen met de Commissie verklaarden ze dat hun neutraliteit, na het einde van de Koude Oorlog, verleden tijd was. Nu bestonden er geen grote juridische onverenigbaarheden meer tussen de constitutionele bepalingen van de kandidaat-landen en hun betrokkenheid bij het GBVB.

Geen uitbreiding zonder verdieping?

De tweede beperking bij de uitbreiding was gelegen in de nog kwetsbare structuur van de Europese Gemeenschap. Bij de Europese Akte was de EG begonnen met het verstevigen van haar besluitvormingsprocessen, waardoor het mogelijk moest worden de doelstellingen van de Europese markt te verwezenlijken en, op termijn, de Europese Unie op te richten. De uitbreiding van de Gemeenschap met de EVA-landen, met wederzijdse belangen, moest niet ten koste gaan van de verdieping. In het jaarverslag van de fractie herinnerde fractievoorzitter Leo Tindemans hier in 1992 aan: 'De EVP-Fractie is trouw aan haar verplichtingen en wil het proces van de Unie laten verlopen in de richting van een federale organisatie op het continent, gebaseerd op democratische en doelmatige instellingen. Voor de EVP-Fractie is de Europese Unie een historische onderneming die bedoeld is om de vrede te bewaren en zich binnen Europa in solidariteit te verenigen. Om die reden staat de EVP-Fractie positief tegenover de toetreding van ieder democratisch land dat zich houdt aan de bepalingen van het verdrag. Maar uitbreiding mag niet ten koste gaan van verdieping.'⁵⁵⁶

De EVP-Fractie was van mening dat het voorbarig zou zijn met de kandidaat-landen onderhandelingen te starten over de toetreding voordat het geheel aan doelstellingen van de Europese Akte zou zijn verwezenlijkt. Fernand Herman was geneigd de situatie te dramatiseren: 'Het uur der waarheid nadert: ofwel de Gemeenschap verdiept zich, ofwel ze verdwijnt, want met de huidige structuren kan ze de uitbreiding niet overleven.'⁵⁵⁷

Tijdens het negende partijcongres in Athene, van 11 tot 13 november 1992, stelde de Europese Volkspartij zijn programma vast. Hierin bevestigde de partij dat 'het versterken van de instellingen van de Gemeenschap zeker een noodzakelijke voorwaarde is voor het welslagen van toekomstige uitbreidingen, maar dat dit niet voldoende is. Een debat en een totaalbesluit over de institutionele veranderingen die de uitbreiding van de Gemeenschap vereist, zouden vóór de toetredingsonderhandelingen moeten plaatsvinden, en niet erna.'⁵⁵⁸

Tijdens het debat over het Verdrag van Maastricht verwoordde Leo Tindemans wederom het standpunt van de EVP-Fractie ten aanzien van de uitbreiding: 'Dus geen uitbreiding zolang er geen Grondwet voor Europa is aangenomen, een Grondwet waarin de toekomstige structuur en het democratisch karakter van de Europese Unie is omschreven, en waarin wordt bekrachtigd dat ze een rechtsunie wil zijn, waarbij nauwkeurig wordt omschreven wat dat inhoudt: het aanvaarden van subsidiariteit en solidariteit als fundamentele beginselen, een definitie

die duidelijk omschrijft wat het doel van de Europese Unie is en wat de rechten van de mens zijn zoals wij die willen koesteren.’⁵⁵⁹

Maar na het ‘nee’ van Denemarken tegen het Verdrag van Maastricht gingen de Twaalf een discussie over het versterken van de Gemeenschap liever uit de weg, om de publieke opinie in de kandidaat-landen en de lidstaten niet te verontrusten. Tijdens de Europese Raad van Lissabon (26-27 juni 1992) en die van Edinburgh (11-12 december 1992) werd groen licht gegeven voor de eerste toetredingsonderhandelingen met de landen die kandidatuur hadden ingediend en waaraan de Commissie een positief advies had gegeven.

Het Europees Parlement, dat sinds de Europese Akte altijd moest instemmen voordat een land zou kunnen toetreden, bracht een belangrijk debat op gang over de uitbreiding en de omvang van de toekomstige Europese Unie. Het rapport van het Parlement over de ontwikkeling en de strategie van de Europese Unie met het oog op de uitbreiding van 20 januari 1993⁵⁶⁰, en de voorbereiding van zijn instemming met de toetreding van Oostenrijk, Zweden en Finland, gaven aanleiding tot uitgebreide en opzienbarende discussies waarin het Parlement weer een plaats kreeg in het centrum van het institutionele debat. De boodschap die het Parlement voor de onderhandelaars had, was stevig: wanneer toetreding plaats zou vinden op grond van het Verdrag van Maastricht, moesten ook de instellingen worden hervormd. Dat betekende nog meer doelmatigheid en democratie in de strikte toepassing van het subsidiariteitsbeginsel. Jean-Louis Bourlanges benadrukte dat een Gemeenschap van zestien, twintig of vijftwintig leden niet op dezelfde manier kan functioneren als een Gemeenschap van twaalf. De communautaire instellingen zouden de weg moeten inslaan van institutionele aanpassing en daarbij de communautaire oplossingen moeten laten prevaleren.⁵⁶¹ Fernand Herman waarschuwde ervoor dat ‘het niet toevallig is dat de twee landen die zich het meest verzetten tegen de opbouw van een supranationaal, federaal Europa niet alleen de landen zijn die het Verdrag van Maastricht niet hebben geratificeerd, maar vooral de landen die willen dat er zo veel mogelijk, zo snel mogelijk en zo breed mogelijk wordt uitgebreid. [...] Zij zijn voor uitbreiding, omdat dit voor hen het begin is van de verwezenlijking van het Europa zoals zij dat willen, dat wil zeggen een Europa zonder macht, een Europa dat niet meer is dan een vrijhandelszone.’⁵⁶²

Tijdens de toetredingsonderhandelingen stelde het Parlement diverse resoluties vast die in die richting gingen.⁵⁶³ Toen de onderhandelingen beëindigd waren, verplichtten de toetredende staten zich ertoe het *acquis communautaire* over te nemen, met inbegrip van het Verdrag van Maastricht. Het Parlement bleef bij zijn standpunt

dat uitbreiding zou plaatsvinden in december 1993⁵⁶⁴ en februari 1994.⁵⁶⁵

De EVP-Fractie stemt voor toetreding van de drie landen

Tijdens de debatten waarin binnen de fractie de uiteindelijke beslissing die ze moest nemen over de instemming van het Europees Parlement werd voorbereid, betreurde fractievoorzitter Tindemans het dat de beslissing over de uitbreiding zou worden genomen zonder de noodzakelijke hervormingen en dat de discussie daarover zou worden verdaagd naar de Intergouvernementele Conferentie van 1996. Ook al was het politiek en diplomatiek gezien ondenkbaar 'nee' te zeggen tegen de kandidaat-landen, nieuwe landen konden pas worden toegelaten nadat de resultaten van deze Intergouvernementele Conferentie bekend zouden zijn. Leo Tindemans riep de leden van het Europees Parlement op 'ja te zeggen tegen de toetreding en vanaf morgen te beginnen met acties om ervoor te zorgen dat 1996 het jaar van de beslissende doorbraak zal zijn.'⁵⁶⁶

Uiteindelijk ging het Parlement niet in op het voorstel van een aantal parlementsleden, onder wie leden van de EVP-Fractie⁵⁶⁷, het debat uit te stellen en een crisis teweeg te brengen, wat een gebaar van wantrouwen tegenover de kandidaat-landen zou inhouden. Het Parlement maakte gebruik van zijn recht van instemming en sprak zich definitief uit voor de toetreding van de drie kandidaat-landen op 4 mei 1994.⁵⁶⁸

Na een gepassioneerd debat had de EVP-Fractie, tijdens de vergadering van 20 april, in een stemming met 77 stemmen voor en 23 tegen, besloten voor instemming te stemmen. Dit besluit, dat met grote meerderheid was genomen, was vergemakkelijkt door een brief van kanselier Helmut Kohl aan de fractie, waarin hij een aantal toezeggingen deed over de inzet van het Duitse voorzitterschap om ervoor te zorgen dat het Europees Parlement zou deelnemen aan de institutionele hervormingen van 1996.

Deel III

DE TIJD VAN DE NIEUWE
GRONDLEGGERS (1994-2009)

Proloog

DE VERANDERING BINNEN DE EVP-FRACTIE TUSSEN 1994 EN 2009: EEN *SUCCESS STORY*

In de periode van vijftien jaren tussen 1994 en 2009 ging de opbouw van Europa kwantitatief gezien met grote sprongen vooruit.

Terwijl de Europese Gemeenschap er tweeëntwintig jaar over had gedaan om van zes naar negen lidstaten te groeien (1950-1972), kostte het maar dertien jaar om van twaalf leden naar zevenentwintig leden te groeien (1994-2007).

De EVP-Fractie, die voor de verkiezingen van 1994 121 leden telde, had 157 leden in juli 1994, 201 in mei 1999, 233 in juli 1999, 268 in juli 2004 en 289 in januari 2008. In diezelfde periode groeide het aantal delegatieleiders in de fractie van 15 in 1994 naar 30 in 2008. Deze 'inflatie' had echter geen invloed op het voorzitterschap van de fractie, het collegiale en supranationale dagelijks bestuur dat onder leiding stond van de fractievoorzitter: het voorzitterschap telde 8 leden in 1994 (toen Wilfried Martens voorzitter was) en 11 leden in 2007 (toen Joseph Daul voorzitter was). De groei van het secretariaat, van 134 mensen in 1994 naar 267 in 2008, was vergelijkbaar, want het aantal posten dat door de secretaris-generaal van het Parlement ter beschikking werd gesteld aan politieke fracties werd volgens een vaste sleutel berekend in verhouding tot het aantal vertegenwoordigde afgevaardigden en nationaliteiten.

De EVP-ED-Fractie is sinds 1999 de grootste fractie in het Parlement, en de enige fractie met leden uit alle lidstaten. Het verschil met de Socialistische Fractie werd in 2004 groter met de komst van de 10 nieuwe lidstaten, en later met de komst van de Bulgaren en de Roemenen in 2007. In mei 2008 had de EVP-ED-Fractie een voorsprong van 71 leden op haar grootste concurrent, de Socialistische Fractie, terwijl deze in 1994 41 leden meer had dan de EVP-ED-Fractie.

In het licht van deze toename en van de nieuwe uitdagingen die zich aandienen in de geschiedenis van het continent, was het te begrijpen waarom de fractieleden nieuwe grondleggers zouden zijn en het hoofd

zouden bieden aan gebeurtenissen die het lot van Europa en de samenstelling van de fractie zouden veranderen.

In 1994 maakten de twaalf leden van de Europese Unie een begin met de toepassing van het Verdrag van Maastricht dat op 1 november 1993 van kracht was geworden. De verkiezingen van juni 1994 leidden nog niet tot veranderingen die zichtbaar waren in de parlementaire instelling. Ook al was zojuist gestemd over de toetreding van Oostenrijk, Finland en Zweden en had het Parlement hieraan zijn instemming gegeven, de afgevaardigden van deze landen zouden pas zitting nemen in het Parlement op 1 januari 1995, de datum waarop de toetredingsverdragen in werking zouden treden. Het perspectief dat de jonge democratieën van Midden- en Oost-Europa lid zouden worden van de Unie was nog niet precies omschreven: in juni 1993 waren tijdens de Raad van Kopenhagen alleen de criteria vastgesteld waaraan eventuele kandidaat-lidstaten zouden moeten voldoen. Deze landen waren voor alles op zoek naar politieke stabiliteit en een uitweg uit de dramatische crisis van de economische overgang van het postcommunisme.

De EVP-Fractie, onder politiek leiderschap van bondskanselier Helmut Kohl, de belangrijkste ontwerper van het vernieuwde centrum-rechts in Europa tijdens zijn ambtsperiode als bondskanselier (tot oktober 1998), was erg voor een hereniging van het continent. De door de EVP – en vooral door Wilfried Martens, die van 1994 tot 1999 zowel partijvoorzitter als fractievoorzitter was – geleide politieke verkenning was bepalend. Hans-Gert Pöttering was, eerst als eerste vicevoorzitter van de fractie (1994-1999) en daarna als fractievoorzitter (1999-2007) het derde kopstuk van deze success story van de EVP.

Terwijl Europa tussen 1994 en 2009 door verschillende gebeurtenissen op zijn kop werd gezet, hielden ook de ‘nieuwe grondleggers’ van de EVP-Fractie zich bezig met het aanpassen van Europa. Naarmate Europa zich verder uitbreidde, nam de fractie, die van oorsprong doordrenkt was van de christen-democratische beweging, politieke families uit verschillende landen van Europa op. Omdat deze families niet allemaal even dicht bij de christen-democratische ideologie stonden, moest de fractie bekijken hoe zij de verschillende stromingen binnen centrum-rechts bijeen kon brengen, om zo een sterke en homogene Europese politieke familie te vormen, met waarden en ideeën die zich aanpasten aan de veranderingen in het Europa aan de vooravond van de 21e eeuw.

In deze periode stond de fractie voor de uitdaging te zorgen voor samenhang tussen de verschillende stromingen en tradities van Europees rechts.

Toch zou zij in haar streven naar samenhang voor een dilemma komen te staan: hoe moest zij de historische traditionele waarden van de christen-democraten, waaronder de doelstelling van een federaal Europa, verenigen met een beleid dat ertoe leidde dat verwante partijen met eurosceptische geluiden in de fractie werden opgenomen?

Met andere woorden: Was de strategische beslissing van de fractie van 15 juli 1999 om voortaan de naam 'Fractie van de Europese Volkspartij (Christen-Democraten) en de Europese Democraten (EVP-ED)' te dragen en zo rekening te houden met de positie van de Britse conservatieven – waar in 2004 de Tsjechische ODS bij zou komen – een eenvoudige *update* of juist een teken van een onomkeerbare genetische modificatie?

Hoofdstuk XXX
**DE EVP-FRACTIE ONDER
HET VOORZITTERSCHAP
VAN WILFRIED MARTENS
(1994-1999)**

De nieuwe afgevaardigden in de fractie in juni 1994

De vierde rechtstreekse verkiezingen van het Europees Parlement vonden plaats van 9 tot 12 juni 1994. Van de 567 parlementsleden maakten er 157 deel uit van de EVP-Fractie, tegen 121 op de 518 parlementsleden in 1989. De EVP-Fractie was nog altijd de tweede fractie, na de Socialistische Fractie.

De Duitse delegatie was wederom verreweg de grootste, met 47 afgevaardigden van de CDU-CSU op 99 Duitse vertegenwoordigers. Van de nieuwe parlementsleden waren er met name vier die een stevige carrière binnen de fractie zouden doorlopen. Werner Langen, afgevaardigde uit Rijnland-Palts, was duidelijk aanwezig en hield zich bezig met de economische en monetaire dossiers, en met Turkije. Hij zou in 2007 leider van de Duitse delegatie worden en hierin Hartmut Nassauer opvolgen. Laatstgenoemde was eveneens verkozen in 1994. Hij was jurist, rechter en advocaat en voormalig minister van Binnenlandse Zaken van de deelstaat Hessen. Hij was zorgvuldig en evenwichtig en zou verschillende malen rapporteur worden van de Commissie burgerlijke vrijheden. Hij was samen met Markus Ferber uit Beieren leider van de Duitse delegatie en zou in 2007 worden verkozen tot vicevoorzitter van de fractie, en als zodanig worden belast met parlementaire werkzaamheden. Markus Ferber, die van de volgende generatie was – hij was geboren in 1965 – kwam op negenentwintigjarige leeftijd in het Parlement voor het district Augsburg in Beieren. Zijn eurorealisme en zijn kwaliteiten op begrotingsgebied zouden terug te zien zijn in zijn betogen, waarin zijn conservatieve kiezers uit Beieren zich konden herkennen. Tot slot noemen we Bernd Posselt, geboren in 1956, die oprichter en voorzitter was van de Duitse jongerenbeweging Paneuropa, en assistent van Otto von Habsburg in het Europees Parlement. Bernd Posselt was afgevaardigde van de CSU en zeer actief in het behartigen van de belangen van ‘ontheemden’ na de Tweede Wereldoorlog. Hij was een

direct en zelfstandig persoon. Als groot voorvechter van de zetel van het Europees Parlement in Straatsburg toonde hij zich ook een *back-bencher*, een parlamentslid aan de basis dat oog had voor de individuele rechten van parlementsleden.

Ook de Spaanse delegatie brak door, en wel met 30 afgevaardigden, die allemaal afkomstig waren van de Partido Popular – met uitzondering van Concepció Ferrer I Casals, afgevaardigde van de Catalaanse UDC en Josu Jon Imaz San Miguel, afgevaardigde van de Baskische PNV – werd dit de op een na grootste delegatie van de fractie. Carmen Fraga Estévez zou in het Parlement zitting hebben van 1994 tot 2002, toen ze weer terugging naar Madrid om daar een hoge post te gaan bekleden in de visserijsector. Als dochter van Manuel Fraga Iribarne, oprichter van de Alianza Popular en gedurende lange tijd voorzitter van de regio Galicië, begon Carmen Fraga Estévez haar carrière als administrateur van de fractie van Europese Democraten en later van de EVP voordat zij werd verkozen. Zij specialiseerde zich in vraagstukken op het gebied van de visserij en werd in 1999 vicevoorzitter van de fractie. Ook Gerardo Galeote was al ambtenaar in de EVP-Fractie voordat hij – na vanaf de oprichting actief lid te zijn geweest van de Spaanse Partido Popular – werd verkozen als parlamentslid. Gerardo Galeote werd herkozen in 1999 en in 2004 en zou een delegatieleider zijn die betrokken was en met verve streed voor de belangen van de leden van zijn delegatie. Ook was hij actief in het proces van uitbreiding van de fractie met nieuwe krachten van centrumrechts. Hij was vanaf 2004 voorzitter van de Commissie regionale ontwikkeling en volgde Joseph Daul op in de belangrijke functie van leider van de Conferentie van parlementaire commissievoorzitters.

Íñigo Méndez de Vigo was al toegetreden tot het Europees Parlement in 1992. Deze gecultiveerde, geletterde, hoffelijke en meertalige jurist verdeelde zijn aandacht tussen Madrid, waar hij Europees recht doceerde, en Brussel en Straatsburg, waar hij al zijn talenten als spreker en onderhandelaar inzette: eerst binnen de delegatie van het Parlement voor het Handvest van de grondrechten, waarvan hij voorzitter was, en vervolgens als voorzitter van de delegatie van het Europees Parlement in de conventie over de toekomst van Europa, en tot slot als vertegenwoordiger van het Europees Parlement in de Intergouvernementele Conferentie die onderhandelde over het Verdrag van Lissabon. Als EVP-coördinator van de Commissie institutionele zaken wist Íñigo Méndez de Vigo, net als zijn vroegere mentor Marcelino Oreja Aguirre, zowel zijn Europese passies als zijn keuze om pragmatisch te zijn wanneer de onderhandelingen voor Europa ook maar enigszins tot resultaat konden leiden over te brengen op zijn collega's.

Samen met haar zus Loyola de Palacio Vallelersundi – die zelf bij de Europese verkiezingen van 1999 lijsttrekker was van de Spaanse Partido Popular en daarna meteen werd benoemd tot vicevoorzitter van de Europese Commissie – vertegenwoordigde Ana Palacio Vallelersundi in de Spaanse en Europese politiek de voorvechters van het feminisme van de ‘generatie Aznar’. Ana Palacio Vallelersundi was energiek en moedig. Ze was voorzitter van de Commissie juridische zaken, werd in 1999 herkozen en was voorzitter van de Conferentie van commissievoorzitters. In juli 2002 werd ze minister van Buitenlandse Zaken in Spanje, wat ze bleef tot maart 2004, toen ze terugkeerde naar de Wereldbank. Ana, geboren in 1948, en Loyola, geboren in 1950, waren dochters van de markies van Matonte. Zij hebben de moderne en liberale vleugel van het Spaanse rechts gestalte gegeven en hebben met hun betrokkenheid uitgesproken vertrouwen te hebben in de Europese toekomst van Spanje.

José Manuel García-Margallo y Marfil was een ervaren parlements-lid. Hij was van 1977 tot 1994 afgevaardigde in Cortes, waarna hij van 1994 tot 2009 zitting had in het Europees Parlement en zich daar bezighield met economische en monetaire vraagstukken. Hij was even bekwaam en nauwkeurig als zijn collega Salvador Garriga Polledo, die eveneens in 1994 was verkozen en zonder onderbreking zitting had in het Europees Parlement, en coördinator was van de Begrotingscommissie. Samen hebben zij op doeltreffende wijze gestreden voor de toegang van Spanje tot de middelen van de Europese structuurfondsen.

Op 39-jarige leeftijd had José Ignacio Salafranca Sánchez-Neyra al een ruime ervaring met Europese aangelegenheden. Met zijn juridische en diplomatieke opleiding kwam hij bij de Commissie, waar hij functies bekleedde in de kabinetten van de Spaanse christen-democratische Commissieleden Abel Matutes en Marcelino Oreja Aguirre. Hij werd herkozen in 1999 en in 2004 en speelde een actieve rol in de Commissie buitenlandse zaken en in de betrekkingen met de landen van Midden-Amerika en Latijns-Amerika. Hij volgde van 2002 tot 2004 Carmen Fraga Estévez op als vicevoorzitter van de fractie.

De Spaanse delegatie, die de op een na grootste in de fractie was, had deze positie overgenomen van de Italiaanse christen-democraten, die sinds de oprichting van de fractie op de tweede plaats had gestaan.

De Britse delegatie was met negentien afgevaardigden nog lang niet zo groot als zij zou kunnen zijn en stond op de derde plaats. De samenstelling ervan was vrijwel hetzelfde als in april 1992. Bij de leden die zich toen bij de fractie hadden aangesloten kwamen nu twee nieuwe parlementsleden, die tot juli 2009 zouden blijven: Robert Sturdy en Giles Chichester.

De groep van dertien Franse afgevaardigden van de door Dominique Baudis aangevoerde lijst bestond uit de afgevaardigden van de UDF en de twee stromingen – liberaal en christen-democratisch – die sinds 1974 de basis vormden van de door Valéry Giscard d'Estaing opgerichte politieke familie. Pierre Bernard-Reymond, voormalig minister van Europese Zaken, al eerder fractielid (1984-1986) en burgemeester van Gap, een van de hoogst gelegen gemeenten in de Provençaalse Alpen in Frankrijk, alsmede Bernard Stasi, burgemeester van Epernay, de hoofdstad van het wijngebied van Champagne, als voormalig minister zeer gerespecteerd en gezaghebbend in zijn voortdurende betrokkenheid bij de mensenrechten in Frankrijk en wereldwijd, sloten zich aan bij Dominique Baudis, Nicole Fontaine en Jean-Louis Bourlanges, die al in 1989 namens de christen-democratische familie waren gekozen.

Françoise Grossetête, gemeentelijk verkozene uit Saint-Étienne, een van de belangrijkste steden in de regio Rhône-Alpen, Jean-Pierre Raffarin en André Soulier vertegenwoordigden de Liberale Partij, die op initiatief van Valéry Giscard d'Estaing in december 1991 was opgeschoven richting de EVP-Fractie.

Françoise Grossetête zou een steeds belangrijker plaats gaan innemen binnen de fractie, omdat haar dossierkennis, haar strijdvaardigheid in de verdediging van haar standpunten en haar bereidheid om alle taken op zich te nemen die haar werden toevertrouwd haar tot een parlamentslid maakten waar je niet omheen kunt. Zij hield zich vooral bezig met dossiers op het gebied van milieu en gezondheid en zou daarom, uit hoofde van haar vicevoorzitterschap van de fractie van 1999 tot 2007, gedurende de gehele periode dat Hans-Gert Pöttering voorzitter was, de gevoelige en strategische functie van 'whip' van de fractie toegewezen krijgen, belast met parlementaire werkzaamheden en met bemiddeling. In deze positie ontwikkelde zij een constante energiestroom die vergelijkbaar was met de energie van haar collega die deze functie vóór haar – van 1992 tot 1999 – onder het voorzitterschap van Leo Tindemans en dat van Wilfried Martens bekleedde, Ria Oomen-Ruijten.

Jean-Pierre Raffarin, die was benoemd tot Quaestor van het Europees Parlement, verliet de fractie in mei 1995 om zitting te nemen in de regering van Alain Juppé. Hij zou van mei 2002 tot mei 2005 de premier zijn van Jacques Chirac. In deze functie zou hij zijn belangstelling en sympathie voor de fractie blijven tonen door op 1 juli 2003 de ceremonie van de 50e verjaardag van de EVP-ED bij te wonen. André Soulier zou hem opvolgen als Quaestor. Een ander lid van de liberale familie, André Fourçans, gespecialiseerd in economische en monetaire

aangelegenheden en al lid van de Liberale Fractie in de voorgaande zittingsperiode, zou zich in april 1996 bij de EVP-Fractie aansluiten.

De Italiaanse delegatie werd in juni 1994 gedecimeerd en versnipperd. Deze delegatie telde 12 afgevaardigden, van wie 8 van de PPI, de opvolger van de DCI, 3 van de Patto Segni, en 1 vertegenwoordiger van de partij uit Zuid-Tirol van Michl Ebner. Twee historische christendemocraten, Pier Antonio Graziani en Pierluigi Castagnetti, namen de gevoelige taak op zich hun afkalkende politieke familie te vertegenwoordigen in de fractie. Eerstgenoemde was vicevoorzitter van de fractie van 1994 tot 1999 en de tweede was leider van de Italiaanse delegatie. Pier Antonio Graziani verdedigde, als voormalig directeur van de krant *Il Popolo* en senator, vol overtuiging en soms ook met boosheid, het standpunt van de Italiaanse Volkspartij ten opzichte van de voortdurende en roemrijke aanvallen van de Forza Italia. Noch hij, noch Pierluigi Castagnetti – die een diplomatiekere stijl had, waardoor hij binnen de fractie zeer goed een gesprek kon aangaan en zeer goed kon luisteren – konden voorkomen dat de afgevaardigden van Forza Italia op 9 juni 1998 toetraden tot de fractie. Van deze delegatie die was uitgeroeid door de spetterende overwinning van Silvio Berlusconi in juni 1999 waren alleen van Michl Ebner, die rechtmatig werd herkozen in Zuid-Tirol, en Carlo Casini, die in 2006 weer terugkwam in de fractie onder de noemer van de Unie van christendemocraten en centrumdemocraten, een kleine groepering die grotendeels hoorde bij Silvio Berlusconi, nog over.

De tien Nederlanders van het CDA, de negen Grieken van de Nea Dimokratia, de zeven Belgen van de PSC en de CVP, de vier Ieren van Fine Gael, de drie Deense conservatieven, de twee Luxemburgers en de enkele Portugese vertegenwoordiger Francisco António Lucas Pires maken dit panorama van twaalf nationaliteiten in de fractie compleet. De meeste van deze parlementsleden maakten al deel uit van het vorige Parlement, behalve Wim van Velzen, partijvoorzitter van het CDA, die ten aanzien van het beleid rond de uitbreiding met partijen uit Midden- en Oost-Europa van 1994 tot 2004 belangrijke functies binnen de fractie zou vervullen. Ook de Griekse delegatie had nieuwe leden, onder wie Georgios Dimitrakopoulos, die in 1999 en 2004 herkozen zou worden en zeer actief zou worden op het gebied van de internationale en institutionele betrekkingen. Antonios Trakatellis werd eveneens voor deze drie zittingsperioden verkozen. Deze wetenschapper, doctor in de geneeskunde en oud-rector van de universiteit van Thessaloniki, zou regelmatig zijn gezag inzetten wanneer de fractie gevoelige onderwerpen moest bespreken op het gebied van milieubeleid en bio-ethiek. Tot slot kon de fractie zich verheugen in de deelname van Nana Mouskouri,

wereldwijd bekend als getalenteerd zangeres, die op herdenkingsbijeenkomsten meerdere malen de gelegenheid zou hebben haar collega's te laten profiteren van haar kunsten.

In januari 1995 zouden de zes Oostenrijkers van de Österreichische Volkspartei (ÖVP), de zes Zweden van twee partijen – de Moderata Samlingspartiet en de Kristdemokratiska Samhällspartiet (KDS) en de vier Finse afgevaardigden van Kansallinen Kokoomus zich bij de fractie aansluiten. Daarmee telde de fractie 173 afgevaardigden.

Reinhard Rack, afkomstig uit Styrië en docent constitutioneel recht, zou zijn ambt uitoefenen van 1995 tot 2009. De fractie luisterde met aandacht naar de adviezen van deze bedachtzame en ervaren jurist. Charlotte Cederschiöld was ook een van de parlementsleden uit de nieuwe Scandinavische landen die al snel door haar collega's werd gewaardeerd. Deze afgevaardigde uit Stockholm, die met groot gemak Engels, Duits en Frans sprak, was onder andere lid van de Conventie over het Handvest van de grondrechten en was van 2002 tot 2004 vicevoorzitter van het Parlement. Ze werd in 2004 herkozen in het Parlement en bleef tot 2009. Haar landgenote Margaretha af Ugglas, die van 1991 tot 1994 minister van Buitenlandse Zaken in Zweden was geweest, hield zich actief bezig met de voorbereidingen voor de toetreding van haar land tot de Europese Unie, en was de leider van de Zweedse delegatie in de fractie.

De partijvoorzitter neemt de leiding over de fractie (juli 1994)

Nu moest er een fractievoorzitter worden gekozen. De vertrekkende voorzitter, Leo Tindemans, was opnieuw verkiesbaar. Maar hij moest tegenwoordig rekening houden met zijn collega in de partij en 'eeuwige rivaal' in de Belgische politiek Wilfried Martens, die als bijkomend voordeel had dat hij partijvoorzitter was.

In zijn *Memoires* beschrijft Wilfried Martens de omstandigheden waaronder hij tot fractieleider werd gekozen. Hij stak niet onder stoelen of banken dat hij een enorme persoonlijke steun had gekregen van Helmut Kohl, en was ook open over de rol die de Duitse bondskanselier had gespeeld in de ontwikkeling van de fractie: 'Ook Helmut Kohl had zijn idee over de gang van zaken in de fractie en het Parlement. Hij had Klepsch jarenlang gesteund, maar na diens voorzitterschap van het Europees Parlement in 1994 was voor Kohl de politieke loopbaan van Klepsch afgelopen. Ook met Tindemans was Kohl geen beste maatjes. In 1992 had Kohl laten weten dat hij niet akkoord ging met

Tindemans als fractieleider. Dat toch hij verkozen was, zinde hem niet en bij de eerste gelegenheid die zich voordeed, liet hij zijn invloed gelden. In de Kanzlei in Bonn belegde hij een vergadering over de verkiezing van de nieuwe fractievoorzitter. [...] Tijdens de vergadering was de boodschap van Kohl duidelijk: niet Tindemans, maar ik (Wilfried Martens, nvdr) moest fractieleider worden.⁵⁶⁹

Het was dus aan de Belgische delegatie een keuze te maken voor een van deze twee kandidaten, en dit deed zij op 7 juli 1994. Na dramatische interne discussies waarin de verdeeldheid en de gemoedstoestand van de leden naar boven kwamen, koos zij in meerderheid voor Wilfried Martens. Het was inderdaad niet gemakkelijk een keuze te maken tussen de vertrekkende voorzitter, Leo Tindemans, voormalig minister-president, voormaligvoorzitter van de EVP, een fervent en gerespecteerd Europeaan, en zijn landgenoot Wilfried Martens, die eveneens lange tijd minister-president van België was geweest, op dit moment voorzitter van de EVP was en een even fervent en gerespecteerd Europa-aanhanger...

Na deze eerste toekenning van politieke legitimiteit van de Belgische delegatie werd Wilfried Martens dezelfde dag nog met 118 van de 136 uitgebrachte stemmen vóór verkozen tot fractievoorzitter.

De strategische missie van de nieuwe fractieleider, die vanaf dat moment – voor het eerst – deze functie combineerde met het partijleiderschap van de EVP, was vooral ervoor te zorgen dat de EVP zou winnen: ‘Mijn opdracht bestond erin om de machtsfactor uit te bouwen. Met wie kunnen we in zee gaan om onze beleidsvoorkeuren zoveel mogelijk te verwezenlijken? Feitelijk kwam het erop neer dat de politieke macht in het Europees Parlement moest worden veroverd en dit ten koste van de socialisten. Vooral voor de Duitsers was dit primordiaal. De leidende figuren binnen de partij waren overtuigd van het belang van deze opdracht en geloofden dat ik de spoedige realisatie kon bewerkstelligen. Waarvoor in Maastricht zo hard was gestreden, moest nu maximaal in de praktijk worden omgezet. De combinatie van het partij- en fractievoorzitterschap – zeer naar de zin van Helmut Kohl en zoals het in Duitsland de traditie is – moest daarbij helpen. Tijdens die vijfjarige periode kon ik de fractie verruimen van 157 tot 201 leden, een toename met één derde.’⁵⁷⁰

Een grotendeels vernieuwd voorzitterschap

Het voorzitterschap dat op 5 juli werd verkozen betekende een forse vernieuwing van de leiding van de fractie. Alleen Ria Oomen-Ruijten behield haar vicevoorzitterschap en de taken die zij onder het voorzitterschap van Leo Tindemans toebedeeld had gekregen. Men

was het erover eens dat Ria Oomen-Ruijten beschikte over de ervaring en bedrevenheid die – zoals door vele leden werd erkend – nodig waren voor het dragen van de verantwoordelijkheid voor parlementaire werkzaamheden. Men moest blijk geven van dynamiek, mobiliteit, diplomatie en standvastigheid, en uiteindelijk van een zekere mate van gezag, om de verantwoordelijkheid voor de verdeling van de spreektijd in plenaire vergaderingen in Straatsburg op zich te kunnen nemen, de ‘whips’ te coördineren en zowel in de fractie als tijdens plenaire vergaderingen voortdurend als wakend oog aanwezig te zijn voor de voorzitter. Er waren vaak momenten van spanning met andere fracties rond een procedurehandeling. Bij de interne confrontaties binnen de fractie zelf, aan de vooravond van een stemming over een lijst met amendementen op een rapport, was bemiddeling nodig om te zorgen voor eenheid binnen de fractie, wat een voorwaarde was voor doeltreffendheid. Haar gevoel voor onderhandeling, het gemak waarmee zij persoonlijke contacten legde – mede door het feit dat zij vier talen sprak – en een zekere vitaliteit die nog eens werd verdubbeld door een ontzagwekkende strijdbaarheid, het waren stuk voor stuk troeven die ervoor zorgden dat Ria Oomen-Ruijten zich, van 1992 tot 1999, kon handhaven op deze strategische en in het oog springende post, waarbij ze rechtstreeks het vertrouwen had van twee Nederlandssprekende voorzitters.

Wilfried Martens prees haar als volgt: ‘Binnen de leiding van de fractie was vicevoorzitter Ria Oomen mijn rechterhand. Ik kon met haar intens en in zeer goede verstandhouding samenwerken. Zij stond in voor de interne organisatie van de fractie (spreektijd, stemlijsten, enzovoort).’⁵⁷¹

Het nieuwe voorzitterschap werd ook gekenmerkt door de verkiezing van Hans-Gert Pöttering als eerste vicevoorzitter. Dit was een bevestiging van en een nieuwe fase in de succesvolle carrière van dit parlementslid, dat zijn vierde ambtstermijn in het Parlement inging en, nadat hij enkele klassieke parlementaire functies had uitgeoefend (coördinator en voorzitter van de Subcommissie veiligheid), met het vertrouwen van zijn delegatie toegang kreeg tot politieke verantwoordelijkheden. Hans-Gert Pöttering zou een sleutelpositie gaan bekleden: uitbreiding, studiedagen en de interne gebeurtenissen in de fractie. De andere vicevoorzitters die in 1994 waren benoemd, Sir Henry Plumb, Panayotis Lambrias, Carlos Robles Piquer en Pier Antonio Graziani, verdeelden onderling de gebieden die pasten bij hun interesses: institutionele betrekkingen, voorlichting, Latijns-Amerika, Verenigde Staten, etc. Edward Kellett-Bowman, het tweede Britse lid van het voorzitterschap, zou penningmeester worden.

Het voorzitterschap zoals Wilfried Martens dit uitvoerde, was zeer gematigd en doordrongen van de kunst van het sluiten van compromissen. Door de uitzonderlijke ervaring die hij had opgedaan in het politieke leven van België, waarvan tien jaar als regeringsleider, en zijn betrokkenheid binnen de partij zou hij zijn mandaat als fractieleider vanaf de eerste dag met volledige kennis van zaken kunnen uitoefenen.

Wilfried Martens heeft met succes zijn fractievoorzitterschap ingepast in een beleid dat zowel de uitbreiding van zijn oorspronkelijke politieke familie, de christen-democratie, als andere gematigde en conservatieve groeperingen van de oude leden van de Unie omvatte. Doordat hij zowel fractievoorzitter als partijvoorzitter van de EVP was, heeft hij ervoor kunnen zorgen dat er toenadering kwam tussen de EVP en de partijen die ontstonden in de nieuwe landen van Midden- en Oost-Europa en dat deze partijen geleidelijk aan in de EVP werden opgenomen. Deze rol van 'rekruteur' van nieuwe groepen in het post-communistische tijdperk, die vergelijkbare waarden deelden en een bijdrage konden leveren aan de ontwikkeling van de opbouw van de uitgebreide Europese Unie, was voor de EVP en zijn leider een historische missie. Deze missie heeft een bijdrage geleverd aan de stabilisering en de reorganisatie van de democratie in een van de meest kwetsbare regio's van Europa, regio's die werden bedreigd door de weer opgekomen beproevingen van nationalisme en populisme. Het werk dat tussen 1994 en 1999 door Wilfried Martens is gedaan, heeft bijgedragen aan het grote succes van de fractie bij de verkiezingen in juli 1999, toen zij voor het eerst sinds de invoering van de rechtstreekse verkiezingen in 1979 de grootste fractie werd in het Europees Parlement.

In zijn *Memoires* noemt de fractievoorzitter de rol van het secretariaat, dat hem voortdurend ondersteund heeft om ervoor te zorgen dat het dagelijks bestuur van de fractie goed verliep^a. Natuurlijk heeft

---

a 'Op 20 van de 160 kon ik werkelijk een beroep doen; de anderen werkten hoofdzakelijk voor rekening van de (grote) nationale delegaties. Binnen de grote schare aan fractieambtenaren was de Fransman Pascal Fontaine voor mij een ware soul mate. In de positieve betekenis van het woord was hij net als ik een veteraan van het oude Europa. Zijn vader was de naaste medewerker van Jean Monnet; hijzelf was diens laatste assistent. We deelden dezelfde fundamentele opvatting over de toekomst van Europa: een communis opinio als het ware. Hij was daarom een ideale *speech writer* voor mij, ook omdat hij als één van de weinigen binnen de fractie ook de klassiekers van de christendemocratie kende. Als notulist van de EVP-toppen en de vergaderingen van het Presidium van de fractie speelde hij bovendien een uiterst belangrijke rol in de ontwikkeling van de partij en de fractie. Door zijn lange staat van dienst kende hij de fractie van binnenuit en kon hij markante gebeurtenissen in perspectief plaatsen. Tot de kring van naaste medewerkers die zowel voor de partij als de fractie werkten, behoorde ook de Brit Edward Steen. Aangezien de voertaal van

Wilfried Martens tijdens de periode dat hij voorzitter was ook kunnen rekenen op de samenwerking met Klaus Welle, die hij in 1994 had benoemd tot secretaris-generaal van de partij en die op 8 februari 1999 de leiding van het secretariaat van de fractie op zich nam.

Het levensbedreigende gevaar van concurrentie van rechts: de strategie van tegenaanval van Kohl-Martens

Om te beginnen moest Wilfried Martens, die op 7 juli 1994 werd geïnstalleerd als fractieleider, het hoofd bieden aan de onmiddellijke bedreiging van een concurrent ter rechter zijde van de fractie en de partij, een bedreiging die vanuit het Parlement zelf kwam.

De DCI, de Italiaanse christen-democratische partij, een van de twee pijlers van de Europese christen-democratie sinds het einde van de oorlog, stortte bij de verkiezingen van juni 1994 volledig in. Het aantal vertegenwoordigers daalde van 27 leden (23% van het aantal fractieleden in 1989) naar 12 leden in 1994 (8%). Op dat moment was er een levensbedreigend gevaar voor de EVP: de opkomst van een concurrerende politieke kracht en parlementaire fractie aan de rechterzijde, een trekpleister voor politieke bewegingen met een nationalistische en populistische tendens, zowel in het oude als in het nieuwe Europa. Het ineenstorten van de DCI, die was ondermijnd door het cliëntelisme dat door het schandaal van Tagentopoli aan het licht was gekomen, en die leed onder de afkeer van alle traditionele partijen in Italië die niet in staat waren een einde te maken aan de politieke instabiliteit en de corruptie, maakte de weg vrij voor de door Silvio Berlusconi opgerichte Forza Italia. Zijn zevenentwintig afgevaardigden vormden in eerste instantie een fractie die in het Europees Parlement vrijwel geheel uit mensen van één nationaliteit bestond: Forza Europa.^a Vervolgens kondigden zij aan van plan te zijn zich aan te sluiten bij de Franse afgevaardigden van het RPR. Ondanks dat het RPR bij de verkiezingen een lijstverbinding was aangegaan en had deelgenomen als gemeenschappelijke lijst UDF-RPR onder leiding van Dominique Baudis, sloot deze partij zich op haar beurt in juli 1994 niet aan bij de EVP-Fractie en hielden zij hun fractie, de verenigde Europese Democraten (RDE), in stand. In juli 1995 gingen Forza Europa en de RDE samen en werden zij de

---

de Europese politiek wijzigde van het Frans naar het Engels, speelde hij als vertaler en *speech writer* een steeds belangrijker rol.' In: Wilfried Martens, *De memoires*, Brussel, Éditions Racine, 2006, p. 322-323.

^a Op 15 december 1994 sloten Enrico Ferri en Marilena Marin zich aan bij de fractie Forza Europa.

Europese Politieke Unie (EPU), de op twee na grootste fractie in het Europees Parlement.

Wilfried Martens vertelt hoe hij, als nieuwe fractievoorzitter, het hoofd moest bieden aan deze gevoelige politieke situatie: 'Het RPR had voor de Europese verkiezingen een gemeenschappelijke lijst met het UDF onder aanvoeren van de christendemocraat Dominique Baudis. Beide partijen hadden beloofd dat hun verkozenen zich na de verkiezingen zouden aansluiten bij de EVP-Fractie. Hierover bestond een akkoord tussen de toenmalige partijvoorzitters: Jacques Chirac voor het RPR en Giscard voor zijn Parti Républicain, die net zoals de christendemocraten deel uitmaakte van het UDF. De EVP-top te Brussel van 8 december 1993 had op voorstel van CDS-voorzitter Pierre Méhaignerie hiermee ingestemd. Maar het RPR hield zijn woord niet. Haar Euro-parlementsleden sloten zich aan bij het Rassemblement des Démocrates Européens omdat ze een eigen fractie – met alles wat daarbij komt kijken: voorzitter, medewerkers, etc. – wilden behouden.'

De zomer van 1995 was dus de zomer van alle gevaren. Wanneer de strategie die door Philippe Seguin, voorzitter van het RPR, in Parijs werd gevolgd zou slagen, zou de nieuwe fractie in de toekomst nieuwe partijen zonder verankerde politieke traditie in de landen van Midden- en Oost-Europa kunnen aantrekken. Het uitbreidingsproces dat zich aftekende, zou er dan dus toe kunnen leiden dat de Tsjechen, de Polen, de Hongaren en andere bewegingen die nog niet hadden vastgelegd dat zij verwant waren aan de EVP, naar de EPU toe stroomden. Zou men zelfs niet moeten vrezen dat ook de Britse conservatieven zich buiten de EVP-Fractie zouden gaan bewegen?

Met de kennis die we nu van de geschiedenis hebben, kunnen we concluderen hoe zeer het in die tijd nodig was doeltreffend en snel hierop te reageren. Het ingrijpen van Wilfried Martens, waarbij de partij op schitterende wijze werd bijgestaan door Klaus Welle, was bepalend.

Klaus Welle was bij Wilfried Martens opgevallen toen laatstgenoemde, sinds 1990 voorzitter van de EVP, het basispartijprogramma aan het bijwerken was. Het programma van Athene dat tijdens het congres van 11 en 12 november 1992 werd vastgesteld, was voor een groot deel tot stand gekomen door de bijdragen van de Benelux-partijen en de rapportagewerkzaamheden van een jonge medewerker van de CDU, Klaus Welle.

---

a 'Nadat ik op 24 september 2005 tijdens een UMP-conventie in Parijs een toespraak had gehouden, verontschuldigde huidig partijvoorzitter Sarkozy zich voor wat in 1994 was gebeurd en onderstreepte hij het engagement van de UMP in de EVP.' Uit : Wilfried Martens, *Mémoires pour mon pays*, Bruxelles, Éditions Racine, 2006, p. 342.

Klaus Welle werd in 1964 geboren in Beelen, Westfalen, volgde zijn opleiding in Münster en aan de universiteit van Witten/Herdecke. Hij studeerde economische wetenschappen en bancaire management. Hij zorgde ervoor dat de invloedrijke kringen van de CDU werden meegenomen in de internationale en Europese onderzoeken. Omdat hij goed in staat was alle strategische aspecten van het nationale en internationale politieke leven met elkaar te verenigen, kon hij snel een bijdrage leveren aan het werk van de EVP. Omdat Wilfried Martens graag duurzaam op samenwerking met hem wilde kunnen rekenen, nam hij hem in dienst bij de partij en bood hem in 1994, toen hij dertig jaar was, bij het vertrek van Thomas Jansen de post aan van secretaris-generaal van de partij.^a

Hoe slaagden Wilfried Martens en Klaus Welle erin dit probleem op te lossen? De sleutel tot de ontmanteling van het apparaat zoals Philippe Seguin zich dat in Parijs voorstelde en dat op actieve wijze door de voorzitter van de RDE-Fractie, Jean-Claude Pasty, werd doorgestuurd naar Straatsburg en Brussel, bevond zich in Italië. De plotse komst van Silvio Berlusconi op het politieke toneel van Italië werd door de EVP in eerste instantie met argwaan bekeken. Wilfried Martens wist dat het grootste deel van de kiezers die traditioneel op de DCI stemde nu had gestemd op de nieuwe politieke beweging Forza Italia, maar, aldus Wilfried Martens: ‘Vooral de figuur van Berlusconi was een sta-in-de-weg, ook in Italië. En binnen de fractie – niet het minst bij de Italianen – bestond er geen draagvlak voor een snelle toenadering. [...] Niettemin zocht Berlusconi van meet af aan contact met de EVP. In dat kader ontmoette ik in juli 1994 Berlusconi voor het eerst. [...] Zo nam ik alleen het vliegtuig om hem privé te kunnen zien in zijn huis in Milaan. Het onderhoud verliep redelijk gemoedelijk en er werd toen al gesproken over het perspectief dat Forza Italia bij onze familie zou moeten kunnen aansluiten. Voorlopig bleef het daar echter bij.’

Ondanks dat Forza Italia sinds 1995 bij de fractie Unie voor Europa hoorde, wilde Forza Italia toch nog altijd nauwer samenwerken met de EVP-Fractie.

Wilfried Martens vervolgt: ‘Formeel vond vanaf midden 1997 elke maand – in de week van de plenaire zitting in Straatsburg – een

---

^a Het lag voor de hand dat Wilfried Martens hem daarna, op 8 februari 1999, benoemde tot secretaris-generaal van de EVP-Fractie, als opvolger van Mário David, een betrekking die hij ook nog zou bekleden onder het voorzitterschap van Hans-Gert Pöttering, en wel tot 1 januari 2004. Toen werd hij benoemd tot directeur-generaal van het Europees Parlement, en vervolgens begeleidde hij vanaf januari 2007 Hans-Gert Pöttering bij het voorzitterschap van het Europees Parlement als directeur van het kabinet. Klaus Welle vervolgde zijn flitsende carrière binnen de instelling door op vijfenveertigjarige leeftijd, vanaf 15 maart 2009, Harald Rømer op te volgen als secretaris-generaal van het Europees Parlement.

ontmoeting plaats tussen delegatieleider Claudio Azzolini en vicevoorzitter van de EVP-Fractie Hans-Gert Pöttering, Spaans Europarlementslid Gerardo Galeote en PPI-delegatieleider Pierluigi Castagnetti.⁵⁷²

Eind 1997 volgden de gebeurtenissen elkaar snel op: 'De vrijdag voor de plenaire zitting in Straatsburg las ik toevallig in een lokale krant dat er een nieuwe Europese partij zou worden opgericht door Forza Italia en de neogaullisten van het RPR. Pöttering, die naast mij zat, en ikzelf waren met verstomming geslagen. De oprichting van een nieuwe partij, een duurzame alliantie aan onze rechterzijde, vormde een regelrechte bedreiging voor het voortbestaan van de EVP. Want de aantrekkingskracht op bestaande en toekomstige lidpartijen van de EVP kon niet worden onderschat. Bovendien zou het de inspanningen om de EVP te verruimen met niet-christendemocratische maar geestesverwante partijen volledig tenietdoen. [...] Dat het menens was, bleek uit de gezamenlijke persconferentie die Berlusconi en RPR-voorzitter Philippe Séguin op 18 december 1997 opzetten om de oprichting van de partij 'Unie voor Europa' aan te kondigen. Het was zonneklaar dat de EVP een tegenoffensief moest opzetten. Wij moesten in de eerste plaats een duurzame relatie met Forza Italia creëren. Een alliantie met de neogaullisten zou daarnaast onze vertegenwoordiging in Frankrijk wezenlijk versterken.'⁵⁷³

Het 'bungalowgesprek' van 24 maart 1998 en de toetreding van Forza Italia tot de fractie op 9 juni 1998

De leden van de UPE-Fractie hadden aangekondigd dat deze nieuwe partij, Unie voor Europa, in het voorjaar van 1998 officieel een feit zou worden. Helmut Kohl nam het initiatief en riep op 24 maart de belangrijkste verantwoordelijken van de EVP bijeen in zijn bungalow aan de Rijn in Bonn. Drie fungerende minister-presidenten, José María Aznar, Jean-Luc Dehaene en Jean-Claude Juncker, de voormalige Zweedse minister-president Carl Bildt en de voorzitter van de CSU, Theo Waigel, ontmoetten elkaar daar, samen met Wilfried Martens. Op basis van een door Klaus Welle opgestelde nota werd de strategie voor de langere termijn opgesteld en werd het ook mogelijk Silvio Berlusconi een alternatief te bieden.^a

---

a Omdat de 'besluiten van het bungalowgesprek' van zulk uitmuntend belang waren voor de verdere ontwikkeling van de EVP, zijn ze gepubliceerd in *De memoires van Wilfried Martens*, p. 316-317. Hij was destijds niet voor derden bestemd, maar aangezien de doelstellingen bijna volledig zijn gerealiseerd, is zijn discreet karakter thans vervallen.

1 Wij hebben een EVP nodig, die op basis van haar grondbeginselen openstaat voor de toetreding van nieuwe partijen en voor samenwerking, in het kader van de EVP-fractie,

Wilfried Martens haalt herinneringen op aan deze bepalende ontmoeting: 'Doel was een strategie uit te stippelen die de EVP structureel zou versterken. Daarom was het noodzakelijk dat Forza Italia en het RPR tot onze familie konden toetreden. Ook moest nu – eindelijk – een fusie tussen de EVP en de Europese Democratische Unie (EDU) tot stand worden gebracht en was, met het oog op een slagvaardigere organisatie, een uitbreiding van de EVP-toppen nodig. [...] Na de implosie van de Democrazia Cristiana diende in Italië het politieke vacuüm te worden opgevuld en er was maar één reële kandidaat om dat te doen: Forza Italia. In Frankrijk hadden de neogaullisten zich onder stuwning van partijvoorzitter Alain Juppé en met steun van president Jacques Chirac ontdaan van de eurosceptici en stonden zij op het punt de stap te zetten naar de EVP.'

De oplossing diende zich aan op 7 mei in Dublin. Na een uitnodiging van Fianna Fail, de Ierse tak van de UPE, moest de partij Unie voor

---

met geestverwante parlementsleden. Deze grondbeginselen zijn het christelijk mensbeeld, het Europees gedachtegoed (het 'communautaire' Europa en het beginsel van de subsidiariteit) en de sociale markteconomie.

2 De EVP is, na de verruiming van de voorbije jaren, een brede politieke beweging geworden van volkspartijen met een verschillende geografische, historische en culturele achtergrond. Wij zijn allang niet alleen christendemocratisch (christen-sociaal) maar ook waardenbehoudend en centrum-liberaal.

3 De EVP moet de beslissende kracht blijven. Wanneer wij met de huidige formatie doorgaan, bereiken wij geen meerderheid. Wij moeten over nieuwe leden nadenken. Bovendien kan een Europese partij haar lidmaatschap niet langer beperken tot partijen uit de Europese Unie. Daarom moeten wij de zusterpartijen uit de kandidaat-landen van Centraal- en Oost-Europa in de EVP opnemen.

4 Indien de partij 'Unie voor Europa' wordt opgericht, zou dit verreichende gevolgen hebben en een enorm risico betekenen. Wij zijn het allen eens om dit te beletten.

5 Om te verhinderen dat de Unie voor Europa-partij wordt opgericht, kunnen wij op korte termijn een reeks belangrijke initiatieven nemen:

a) de samenwerking met de Britse Conservatieve Europarlementsleden handhaven en versterken;

b) het RPR overtuigen hun verbintenis van 1994 na te leven, d.w.z. dat hun Europarlementsleden lid worden van de EVP-fractie (of desgevallend geapparenteerd lid). Op verzoek van het RPR moet hun toetreding tot de EVP als lidpartij mogelijk gemaakt worden;

c) de vorming van een Centruumpartij in Italië aanmoedigen om de voormalige CD-kiezers opnieuw aan ons te binden. Indien de Europarlementsleden van Forza Europa als delegatie of individueel bereid zijn tot de EVP-fractie toe te treden, zal de fractie daarover een meerderheidsbeslissing moeten nemen; op de EVP-Top ook de oppositieleiders van de EVP-lidpartijen en van de partijen, die met de EVP samenwerken, uitnodigen. Op die manier worden er politieke en persoonlijke banden gesmeed, die het risico voor de vorming van een concurrerende Europese partij kunnen uitsluiten.

6 De EVP-Top moet vaker en op verschillende manieren bijeenkomen. De concrete voorbereiding van de Europese Raad moet verder in de huidige beperkte kring gebeuren. In alle andere aangelegenheden kunnen de oppositieleiders aan de beraadslaging deelnemen.

7 Wij zijn het er allen over eens de EDU te ontbinden en naar de EVP terug te brengen. Vóór eind 1998 zullen de partijen van alle deelnemers de EDU verlaten. Een precieze kalender is zeer belangrijk.

Europa officieel worden opgericht. Het feit dat Silvio Berlusconi niet aanwezig was in Dublin was veelzeggend. De EVP maakte hier onmiddellijk gebruik van: 'Uiteindelijk trokken we met deze officiële delegatie, waar ook Pöttering als vicevoorzitter en Mario David als secretaris-generaal van de fractie deel van uitmaakten, naar Milaan, waar wij op het vliegveld werden opgewacht door een helikopter van Berlusconi die ons naar zijn villa overvloog. Daar betuigde hij ons zonder verdere plichtplegingen zijn persoonlijk en definitief jawoord. Het akkoord werd op foto's vastgelegd.'⁵⁷⁴

Op dat moment moest de toetredingsprocedure van de leden van Forza Italia tot de EVP-Fractie in gang worden gezet, overeenkomstig het Reglement, dat wil zeggen volgens een geheime stemming, die plaatsvond op 9 juni tijdens een vergadering van de fractie in Brussel. De stemming vond plaats conform artikel 5a van het Reglement, dat wil zeggen dat over de twintig afgevaardigden van Forza Italia apart werd gestemd op grond van de vraag of zij als verwant lid het programma van de fractie en haar Reglement aannamen.

Het debat vond plaats met gesloten deuren en verliep stormachtig. Wilfried Martens gaf een historisch overzicht van wat er aan de kwestie vooraf was gegaan en noemde in het bijzonder de zogenoemde 'bungalow-top' van de EVP van 24 maart.

Volgens de notulen van de fractievergadering beschreef Wilfried Martens⁵⁷⁵ dat hij 'hierna verschillende contacten had gelegd:

- Met president Jacques Chirac, om te pleiten voor een gesprek met het RPR over toetreding tot onze fractie.
- Met de leider van de Britse conservatieven, William Hague, die mij verzekerde dat na de verkiezingen van 1999 de conservatieve afgevaardigden nog steeds deel zouden uitmaken van de EVP-Fractie.
- Met de leider van Forza Italia, Silvio Berlusconi, om hem te vragen of hij de mogelijkheid zag dat de Europese parlementsleden van Forza Italia een verzoek indienden om, op persoonlijke titel, te mogen toetreden tot de EVP-Fractie.'

Vervolgens stelde hij voor dat de Italiaanse leden dertig minuten de tijd kregen om hun mening hierover te geven, en dat daarna de vertegenwoordigers van de delegaties die dat wilden het woord konden voeren. De Italiaanse leden van de PPI, Gerardo Bianco en Pierluigi Castagnetti, betwistten de procedure en waarschuwden de fractie voor het komende identiteitsverlies. Hanja Maij-Weggen, namens de Nederlandse delegatie, Mary Elizabeth Banotti, namens de Ierse delegatie, Viviane Reding namens de Luxemburgse christelijk-sociale partij en Concepció Ferrer I Casals namens de Democratische Unie van Catalonië gaven aan tegen de toetreding te zijn. Er werd overgegaan tot

stemming, en alle 135 aanwezige leden namen hieraan deel. De twintig kandidaat-leden van Forza Italia werden een voor een verkozen met gemiddeld 92 stemmen voor en 36 stemmen tegen, en enkele onthoudingen en ongeldige stemmen.⁵⁷⁶

De fractie was er met deze nieuwe deelname sterker uitgekomen, hoewel de Italiaanse delegatie nu verdeeld was in een minderheid van leden van de PPI en een meerderheid van leden van Forza Italia en hun bondgenoten.^a Het verschil met de Socialistische Fractie begon kleiner te worden. Wat nog belangrijker was, de bedreiging van die parlementaire en politieke kracht aan de rechterzijde was weer snel verdwenen. In juli 1999 sloten de gekozenen zich bij de EVP-Fractie aan en hield de UPE op te bestaan.

---

a Na de stemming was er binnen de fractie formeel geen enkele verdeling merkbaar. Binnen de EVP-partij ontstond het volgende initiatief: op 23 juni 1998, vijfendertig jaar na de oprichting van de Christen-Democratische Fractie binnen het Europees Parlement, richtten de voorzitters van een aantal partijen, de CVP en de PSC uit België, het CDA uit Nederland, de PPI uit Italië, Fine Gael uit Ierland, de christen-democraten uit Luxemburg, Baskenland en Catalonië, de Athene-groep op, genoemd naar het programma van Athene dat in 1992 was vastgesteld. De groep werd geleid door John Bruton, minister-president van Ierland en vicevoorzitter van de EVP. Deze partijvoorzitters wilden, op gemeenschappelijk initiatief, toezien op de bescherming van de waarden die in het basisprogramma van Athene waren bevestigd, met name de christen-democratische wortels. Wilfried Martens stelde vast dat deze groep zijn activiteiten had beperkt tot vier ontmoetingen in de plaats waar zijn eigen partij, de CVP, zetelde. Hij voegde eraan toe: 'Veel concreets kwam daar bij mijn weten niet uit voort.' In: Wilfried Martens, *De memoires*, Brussel, Éditions Racine, 2006, p. 320.

Hoofdstuk XXXI
**DE EVP-ED-FRACTIE
ONDER HET VOORZITTERSCHAP
VAN HANS-GERT PÖTTERING
(1999-2007)**

Een grote overwinning: de EVP-ED-Fractie wordt de grootste macht in het Parlement (1999)

De vijfde Europese verkiezingen, op 10 en 13 juni 1999, betekenden een overwinning voor de EVP-ED-Fractie, die van 157 verkozenen bij de vorige verkiezingen opklom naar 232 en zo de Socialistische Fractie, die slechts 180 zetels behaalde, ver achter zich liet.

Dit succes was te danken aan de uitstekende resultaten van verscheidene delegaties. De Duitse delegatie telde meer dan de helft van het aantal Duitse afgevaardigden in het Europees Parlement, namelijk 53 van de 99 zetels, en dit nauwelijks een jaar na de nederlaag van de CDU bij de landelijke verkiezingen. Twaalf nieuwe afgevaardigden deden hun intrede in de fractie, en negen onder hen zouden worden herkozen in juni 2004: Michael Gahler, een voormalig diplomaat die werd verkozen op de leeftijd van 39 jaar en gespecialiseerd was in buitenlandse betrekkingen; Ruth Hieronymi, verkozen van Noordrijn-Westfalen, gespecialiseerd in audiovisuele zaken en lid van de Commissie cultuur en onderwijs; Elisabeth Jeggle, actief in sociale beroepsorganisaties in Duitsland, in Baden-Württemberg, en op federaal niveau lid van de Commissie landbouw; Ewa Klamt, verkozen van Nedersaksen en lid van de Commissie openbare vrijheden; Kurt Lechner, verkozen van Rijnland-Palts, lid van de Commissie interne markt en consumentenbescherming; Hans-Peter Mayer, jurist uit Nedersaksen, lid van de Commissie juridische zaken; Alexander Radwan, verkozen op de lijst van de CSU in Beieren en lid van de Commissie economische en monetaire zaken; Renate Sommer, academisch deskundige in landbouwzaken, verkozen in Noordrijn-Westfalen en lid van de Commissie vervoer en toerisme; Joachim Würmeling, verkozen van Beieren, die zitting zou hebben in de regionale regering van Beieren na te worden herkozen in 2004.

Drie andere afgevaardigden, Christian Ulrik von Bötticher, Emilia Franziska Müller en Brigitte Wenzel-Perillo, werden alleen voor de zittingsperiode 1999-2004 verkozen. Gabriele Stauner, die minister was geweest in de regionale regering van Beieren, verkozen in 1999, zou in 2006 terugkeren naar het Europees Parlement. Tijdens haar eerste zittingsperiode was ze buitengewoon actief in de Commissie begrotingscontrole en droeg ze bij aan het herhaaldelijk ter discussie stellen van het beheer van de Europese Commissie.

De Britse conservatieven verdubbelden hun aantal verkozenen van 18 tot 36 afgevaardigden. 24 nieuwe leden traden toe tot de EVP-Fractie. 16 van hen zouden worden herkozen in juni 2004, wat bewees dat de afgevaardigden van de Britse conservatieven erin slaagden steeds opnieuw herkozen te worden volgens het meerderheidsstelsel in hun kiesdistricten: Sir Robert Atkins, die verscheidene keren minister was geweest, met name van Industrie, Noord-Ierland en Milieuzaken; John Bowis, verkozene van Londen, die minister van Gezondheid en Vervoer was geweest en zich gedurende zijn twee mandaten in het bijzonder zou toeleggen op de dossiers op het gebied van milieu en volksgezondheid: hij werd fractiecoördinator binnen de Commissie milieubeheer, volksgezondheid en voedselveiligheid; Philip Bradbourn, verkozene van de West Midlands en lid van de Commissie burgerlijke vrijheden; Philip Bushill-Matthews, lid van de raad van bestuur van grote ondernemingen op het gebied van landbouwvoedsel, en lid van de Commissie werkgelegenheid en sociale zaken; Martin Callanan, verkozene van het noordoosten van Groot-Brittannië en lid van de Commissie milieubeheer; Nirj Deva, verkozene van het zuidoosten van Groot-Brittannië, luchtvaartingenieur en econoom, lid van de Commissie ontwikkelingssamenwerking; Den Dover, verkozene van het noordwesten van Groot-Brittannië, lid van de Commissie industrie, onderzoek en energie; Jonathan Evans, die kon terugblikken op een carrière als minister in Wales en als consultant in grote verzekeringsmaatschappijen, en die binnen de fractie hoofd van de Britse delegatie zou worden en voorzitter van de Delegatie voor de betrekkingen met de Verenigde Staten; Malcolm Harbour, verkozene van de West Midlands, die als deskundige op het gebied van de automobieliindustrie een buitengewoon actief lid zou zijn van de Commissie interne markt en consumentenbescherming, en in naam van deze commissie een reeks strategische verslagen zou voorleggen; Christopher Heaton-Harris, verkozene van de East Midlands en lid van de Commissie cultuur en onderwijs; Timothy Kirkhope, verkozene van Yorkshire, die ook hoofd van de Britse delegatie zou worden en in die hoedanigheid delicate politieke bemiddelingen zou moeten

voeren in de Britse delegatie, die tijdens de twee zittingsperioden zowel voorstanders als sceptici van Europa onder haar leden had; Neil Parish, verkozen van het zuidwesten, zaakvoerder van een familiebedrijf in de landbouw, die in 2007 zou worden verkozen tot voorzitter van de Commissie landbouw; John Purvis, Schotse verkozen, lid van de Commissie economische en monetaire zaken; Struan Stevenson, eveneens trots op zijn Schotse afkomst, zou worden verkozen tot vice-fractievoorzitter en voorzitter van werkgroep C, die over de visserij gaat, een sector waarmee hij zich persoonlijk verbonden wist; Charles Tannock, verkozen van Londen en psychiater van beroep, die zowel in de plenaire vergadering als binnen de fractie actief zou zijn op met name het gebied van de bescherming van de mensenrechten en de situatie in Oekraïne; Geoffrey Van Orden, verkozen van Oost-Engeland, voormalig brigadier-generaal in het Britse leger en gespecialiseerd in defensiezaken.

Theresa Villiers, verkozen van Londen, advocate en deskundige op het gebied van de interne markt, zou worden herkozen in 2004 maar het Parlement in 2005 verlaten.

Roger Helmer en Daniel Hannan, eveneens verkozen in 1999 en herkozen in 2004, die aanhoudend beledigingen uitten aan het adres van de fractie en haar leiders en bewust een vijandige houding aannamen in de plenaire vergadering van het Parlement, zouden overeenkomstig het fractiereglement in respectievelijk 2005 en 2008 uit de EVP-ED-Fractie worden gezet.^a

Jacqueline Foster, Robert Goodwill, Bashir Khanbhai, The Earl of Stockton en David Sumberg, ten slotte, werden alleen verkozen voor de zittingsperiode 1999-2004. The Earl of Stockton, kleinzoon van de voormalige conservatieve eerste minister Harold MacMillan, had een interessante carrière achter de rug als journalist en actief lid van Europese bewegingen. Zijn uiterst Britse aristocratische voorkomen maakte hem tot een van de populairste fractieleden.

---

^a Roger Helmer werd uit de fractie gezet na een geheime stemming in de fractie op 7 juni 2005 overeenkomstig artikel 8 van het inter Reglement. Hij had op 25 mei 2005 de fractievoorzitter persoonlijk aangevallen in de plenaire vergadering van het Europees Parlement tijdens een debat over de stemming over een motie van afkeuring jegens de Commissie. Wat betreft Daniel Hannan, hij had reeds een waarschuwing gekregen van de fractie en de Britse delegatie naar aanleiding van een artikel dat op 2 maart 2005 in *Die Welt* was verschenen en dat 'leugenachtige beweringen tegen zijn collega's' bevatte (notulen van de fractie, 10 mei 2005). Toen hij op 31 januari 2008, tijdens het debat over het verdrag van Lissabon, Hans-Gert Pöttering in zijn functie van Voorzitter van het Parlement persoonlijk aan de kaak stelde door te zinspelen op de *Ermächtigungsgesetz* van 1933, kondigde fractievoorzitter Joseph Daul aan dat hij Daniel Hannan uit de fractie wilde laten zetten. De stemming met tweederdemeerderheid vond plaats op 19 februari 2008 in Straatsburg (voor: 155, tegen: 52).

De Italiaanse delegatie telde 35 afgevaardigden, onder wie 24 voor het eerst verkozen. De meeste nieuwkomers dankten hun verkiezing aan het succes van de lijsten van Silvio Berlusconi en Forza Italia. Silvio Berlusconi zelf zetelde in het Parlement tot 2001, toen hij het Parlement verliet om de macht weer op te nemen in Italië. Tot de regering die hij oprichtte behoorde ook Rocco Buttiglione, die hem volgde van Brussel naar Rome. Ook Guido Viceconte verliet de fractie in 2001. Een deel van de Italiaanse verkozenen, zoals Guido Bodrato, Luigi Cocilovo en Franco Marini, behoorden tot de PPI. Ze bevonden zich in een moeilijke positie binnen de Italiaanse delegatie, aangezien ze in de minderheid waren en de politieke strategie van Forza Italia niet deelden. In 2004 stapten de PPI-leden uit de fractie. Sommigen van hen, zoals Luigi Cocilovo, voegden zich bij de Liberale Fractie. Renato Brunetta, Raffaele Lombardo, Mario Mantovani, Francesco Musotto en Amalia Sartori, de naaste medewerkers van Silvio Berlusconi, werden herkozen in 2004, evenals Mario Mauro, een man met nauwe katholieke banden in Italië, die in 2004 werd verkozen tot vicevoorzitter van het Europees Parlement na actief lid te zijn geweest van de Commissie cultuur, jeugd, onderwijs, media en sport. Luigi Cesaro, Raffaele Costa, Marcello Dell'Utri, Raffaele Fitto, Giorgio Lisi, Clemente Mastella, Pietro-Paolo Mennea, Giuseppe Nistico, Giuseppe Pisicchio en Vittorio Sgarbi werden slechts verkozen voor een enkele zittingsperiode. Francesco Fiori, eveneens verkozen voor de periode van 1999 tot 2004, werd vicefractievoorzitter en voorzitter van werkgroep D. Carlo Fatuzzo werd verkozen voor twee zittingsperioden in naam van de partij van de gepensioneerden (Partito Pensionati), waarvan hij sinds 1987 nationaal secretaris was.

De Spaanse delegatie telde 28 leden, onder wie 13 voor het eerst verkozen waren. Pilar Ayuso, verkozen van Badajoz, was landbouwdeskundige bij de Partido Popular. Cristina Gutiérrez-Cortines, verkozen van Madrid, zou zich actief inzetten binnen de Commissie milieubeheer. Alejo Vidal-Quadras, Catalaanse verkozen, kernfysicus van internationale faam, zou in 2004 vicevoorzitter van het Parlement worden. Deze drie afgevaardigden zouden worden verkozen voor twee zittingsperioden (1999-2004 en 2004-2009). Maria Antonia Avilés Perea, lid van de Commissie begrotingscontrole, Cristina García-Orcoyen Tormo, lid van de Commissie milieubeheer, Juan Ojeda Sanz, lid van de Commissie cultuur en jeugd, Mónica Ridruejo, lid van de Commissie economische en monetaire zaken, Carlos Ripoll y Martínez De Bedoya, lid van de Commissie regionaal beleid en Theresa Zabell, tweevoudig olympisch zeilkampioene, zouden slechts voor een enkele zittingsperiode worden verkozen.

De lijst van de nieuwe verkozenen van de Spaanse Partido Popular liet een verjonging en vervrouwelijking zien van de leden van de groep, die met ijzeren hand werd geleid door partijleider José María Aznar. Het Spaanse kiessysteem van de evenredige lijst op nationaal niveau gaf de partij meer zeggenschap over wie de verkozenen waren, aangezien noch voorkeursstemmen, zoals in Italië, noch regionale kiesdistricten, zoals in Duitsland, noch een uninomiaal kiesstelsel, zoals in Groot-Brittannië, een rol speelden. Dat verklaarde een zekere vernieuwing van de afgevaardigden die, anders dan in het Britse of Duitse systeem, de parlementsleden belette een vaste kiezersbasis te ontwikkelen in een kiesdistrict en zich te specialiseren binnen het Europees Parlement en de fractie, met de mogelijkheid voor verscheidene zittingsperiodes te worden verkozen. Alejandro Agag Longo vormde een geval apart. Deze briljante jonge bankierszoon maakte deel uit van de jongerenbeweging van de Partido Popular en behoorde op 25-jarige leeftijd tot de vertrouwenskring van José María Aznar. Hij kwam op de lijst van de Partido Popular en werd in 2000 verkozen voor het Europees Parlement. De Spaanse eerste minister droeg hem voor als opvolger voor Klaus Welle als secretaris-generaal van de Europese Volkspartij. In 2002 huwde hij de dochter van José María Aznar en verruilde de politiek voor het bedrijfsleven.

De EVP-Fractie dankte haar overwicht ook aan het succes van de Franse delegatie. De situatie in 1999 was paradoxaal. Tijdens de campagne voorafgaand aan de verkiezingen van juni 1994 had de uniëlijst UDF/RPR, aangevoerd door Dominique Baudis, zich ertoe verbonden al zijn verkozenen te laten zetelen binnen dezelfde fractie, de EVP-Fractie. Zoals bekend hadden de verkozenen van het RPR in juli 1994 tenslotte besloten opnieuw te zetelen binnen hun oude fractie, later de UPE-Fractie. In 1999 kwamen de twee grote groepen, de UDF en het RPR, op aparte lijsten op, waarbij de Démocratie Libérale (DL) samenging met het RPR. Zoals Nicolas Sarkozy op 30 mei 1999 beloofd had, traden alle verkozenen van zijn lijst toe tot de EVP-Fractie. Op de lijst van de UDF van partijleider François Bayrou werden, behalve lijsttrekker Nicole Fontaine, ook Philippe Morillon, Alain Lamassoure, Jean-Louis Bourlanges, Marielle de Sarnez, Janelly Fourtou, Thierry Cornillet en Francis Decourrière verkozen. Op de lijst van het RPR en de DL kwamen Nicolas Sarkozy, Alain Madelin, Margie Sudre, Françoise Grossetête, Hugues Martin, Thierry B. Jean-Pierre, Joseph Daul, Tokia Saïfi, Marie-Thérèse Hermange, Christine de Veyrac, Roger Karoutchi en Hervé Novelli te staan.

De integratie van de twintig Franse afgevaardigden binnen een enkele delegatie verliep vlot, aangezien ze toen tot dezelfde

presidentiële meerderheid in Frankrijk behoorden. De zaken werden ingewikkelder na de presidents- en parlementsverkiezingen van 2002. Voor deze belangrijke gebeurtenis in het Franse politieke leven werd een nieuwe politieke formatie opgericht, de Union pour un Mouvement Populaire (UMP), die was samengesteld uit het RPR, de Démocratie Libérale en een groot deel van de UDF. François Bayrou koos een andere weg. Hij wilde autonomie voor de nieuwe UDF met de bedoeling zichzelf kandidaat te stellen voor de presidentsverkiezingen van 2007. Het tweede deel van de zittingsperiode tot 2004 werd gekenmerkt door een goede samenwerking binnen de Franse delegatie onder het diplomatische voorzitterschap van Margie Sudre. Toch zou François Bayrou het Europees Parlement in 2002 verlaten om op te komen bij de parlementsverkiezingen in Frankrijk. Zijn naaste medewerkers, met name Marielle de Sarnez en Jean-Louis Bourlanges, zouden de toon van de nieuwe UDF binnen de fractie bepalen. De UMP werd later als volwaardig lid opgenomen in de Europese Volkspartij en de leden zouden tot de actiefste gaan behoren, met name toen Jean-Pierre Raffarin de functie van eerste minister bekleedde.

Later zou François Bayrou bij de Europese verkiezingen van 2004 met de UDF uit de EVP-ED-Fractie en de Europese Volkspartij stappen, en met zijn verkozenen – onder wie Marielle de Sarnez, Jean-Louis Bourlanges, Thierry Cornillet, Philippe Morillon en Janelly Fourtou – de Liberale Fractie vervoegen. Deze beslissing was hoofdzakelijk ingegeven om redenen van intern beleid. Voor de traditionele partners van de UDF binnen de fractie was dit een schok en een teleurstelling. Ze zagen in deze politieke formatie de erfgenaam van de Démocratie Chrétienne française, wat vooral toe te schrijven was aan de aanwezigheid van Robert Schuman, Alain Poher en Jean A.F. Lecanuet.

De andere delegaties (Griekenland: 9 parlementsleden, Nederland: 9, Portugal: 9, Oostenrijk: 7, Zweden: 7, België: 6, Finland: 5, Ierland: 5, Luxemburg: 2 en Denemarken: 1) maakten de afvaardiging, waarin de vijftien landen van de Unie vertegenwoordigd waren, compleet. Sommigen van de nieuwe afgevaardigden van deze landen zouden een belangrijke rol gaan spelen binnen de fractie. Othmar Karas, die in 2004 zou worden herkozen, was van 1995 tot 1999 secretaris-generaal van zijn partij, de Oostenrijkse ÖVP. Hij gold als een zeer invloedrijk persoon binnen de Oostenrijkse en Europese christen-democraten, en kreeg vanaf 1999 de vertrouwenspost van vicevoorzitter en schatbewaarder van de fractie. Hij zag constant toe op het nut van de uitgaven en zette zich in voor de pro-Europese gezindheid binnen de fractie. Daarnaast was hij een actief lid van de Commissie economische en monetaire zaken.

Een van de nieuwe verkozenen van de Griekse delegatie was Rodi Kratsa-Tsagaropoulou, actief lid van de Europese organisaties van Griekenland en van de partij Nea Dimokratia. De manier waarop ze zich kweet van haar functie van coördinatrice van de EVP-ED-Fractie binnen de Commissie rechten van de vrouw en gelijke kansen, werd zeer gewaardeerd door haar vrouwelijke collega's. Na haar herkiezing in 2004 werd ze dankzij haar populariteit en bekwaamheid door haar collega's verkozen tot vicevoorzitter van het Europees Parlement.

Onder de verkozenen van Portugal zouden Vasco Graça Moura en Sérgio Marques, lid van respectievelijk de Commissie cultuur en onderwijs en de Commissie regionale ontwikkeling, worden herkozen in 2004. De Zweedse delegatie telde drie nieuwe leden: Per-Arne Arvidsson, Lennart Sacrédeus en Anders Wijkman, een verkozenen van Stockholm, een van de wereldwijde deskundigen op het gebied van de problematiek van het milieu en de ontwikkeling van de derde wereld.

Hans-Gert Pöttering verkozen tot fractieleider (13 juli 1999)

Om dit verkiezingssucces optimaal te benutten, moest er snel worden gehandeld. Tussen 5 en 9 juli kwamen alle verkozenen, zowel die van het aftredende Parlement als de nieuwe verkozenen, samen in Marbella, Zuid-Spanje, voor de traditionele studiedagen van de fractie na de verkiezingen. Daar maakten de pas verkozen Parlementsleden, van wie sommige hun gezin hadden meegebracht, kennis met elkaar. In een ongedwongen sfeer begonnen de onderhandelingen voor de toekenning van de bevoegdheden. Veel afgevaardigden betreurden het dat Wilfried Martens niet zou zetelen in het Europees Parlement. Hij was zwaar aangedaan door de manier waarop zijn partij, de CVP, hem had behandeld bij het samenstellen van de kieslijst ('Niets is erger voor een politicus dan in het duister gelaten te worden over beslissingen die hem persoonlijk aanbelangen'⁵⁷⁷) en besloot om die reden niet op te komen bij de verkiezingen.^a Hij stond nog altijd aan het hoofd van de EVP en trad op als voorzitter van de vergadering in Marbella. Dat Hans-Gert Pöttering, die tijdens de voorbije zittingsperiode binnen de fractie een van zijn naaste en bekwaamste vicevoorzitters was geweest, zich kandidaat stelde als zijn opvolger, vond Wilfried Martens niet meer

---

a De CVP had besloten om de lijst van de Vlaamse christen-democraten te laten trekken door Miet Smet, een populaire persoon in Vlaanderen die minister van Arbeid en Tewerkstelling was geweest en lang Wilfried Martens terzijde had gestaan in de Belgische politiek. Omdat Wilfried Martens niet akkoord ging met de tweede plaats op zijn lijst, zag hij er in juli *de facto* van af zich kandidaat te stellen voor de functie van Voorzitter van het Europees Parlement, en trok hij zich als voorzitter terug uit de grootste politieke partij.

dan eerlijk en normaal: ‘Hij en ik delen een diepe Europese overtuiging.’⁵⁷⁸

De verkiezing van Hans-Gert Pöttering tot fractievoorzitter op 13 juli 1999 in Brussel verliep rimpelloos aangezien hij de enige kandidaat was. Van de 209 stemmen waren er 189 voor hem, 12 tegen hem en 8 nietig.⁵⁷⁹ De vicevoorzitters werden eveneens verkozen bij geheime stemming en de orde van voorrang van het voorzitterschap werd bepaald door het aantal stemmen dat elk van de kandidaten kreeg. Het nieuwe aldus geïnstalleerde presidium, bestaande uit Carmen Fraga Estévez, Françoise Grossetête, Staffan Burenstam Linder, James Elles, Wim van Velzen en Francesco Fiori, kon al rekenen op het optreden van Klaus Welle, die op 8 februari 1999 werd benoemd tot secretaris-generaal van de fractie. Voor het in goede banen leiden van een dergelijke sterke groep was visie en ervaring vereist.

Voor Hans-Gert Pöttering betekende deze verkiezing een nieuwe stap op de lange weg naar de hoogste Europese functies, waaraan hij in 1979, op de leeftijd van 33 jaar, begon. Dankzij zijn onberispelijke carrière, gekenmerkt door professionaliteit en commitment op het gebied van overtuigingen, zou hij dit voorzitterschap kunnen behouden tot januari 2007, het moment waarop hij, op de leeftijd van 61 jaar, plaats mocht nemen op de voorzittersstoel van het Parlement tot juli 2009.

In 2005, naar aanleiding van de 60e herdenking van het einde van de Tweede Wereldoorlog, zou hij zijn collega’s vertellen over de oorsprong van zijn politieke roeping en zijn Europese visie. Zijn persoonlijke lotgevallen, de oorlog en de opbouw van Europa waren verweven in een en hetzelfde verhaal. Hij werd geboren op 15 september 1945 in Bersenbrück, Nedersaksen, en had zijn vader, die enkele maanden voor zijn geboorte naar het front vertrokken was, nooit gekend. Zijn moeder en hij waren nooit te weten gekomen waar en wanneer deze gewone landmachtsoldaat was overleden. Waarschijnlijk aan het oostfront, in april 1945. Pas in 1955, na de eerste contacten tussen West-Duitsland en de Sovjet-Unie, besloot de jongen niet langer te wachten op de terugkeer van zijn vermiste vader, die nog niet dood was verklaard.⁵⁸⁰ Dit tragische verleden lag aan de oorsprong van de overtuigingen van Hans-Gert Pöttering en zijn aversie tegen totalitarisme.

De grote dossiers die hij tijdens zijn voorzitterschap van de fractie bij voorkeur behandelde, waren voornamelijk politiek van aard: de institutionele vooruitgang en de democratisering van de Unie, de uitbreiding met nieuwe landen van Midden- en Oost-Europa en de verzoening van het continent.⁵⁸¹ Binnen de werkzaamheden van de fractie hechtte hij ook nieuw belang aan het spirituele aspect van de opbouw van Europa en het interreligieuze overleg. Zijn grote bekwaamheid en

zijn lokale en regionale verankering, in zijn stad Osnabrück, in de Duitse deelstaat Nedersaksen en in Europa, hadden van hem een van de meest ervaren leden van het Europees Parlement gemaakt. De vergaderingen die hij tijdens zijn fractievoorzitterschap leidde als voorzitter, delegatieleider, bureauchef of voorzitter van de plenaire vergadering, vereisten voortdurende aandacht, geduld en bereidheid tot compromis.

Onder het voorzitterschap van Hans-Gert Pöttering, van 1999 tot 2007, maakte de EVP-ED-Fractie een spectaculaire groei door. De problemen die daarbij kwamen kijken, waren al even gevarieerd als complex. Tijd is geen goede maatstaf; het is in termen van menselijke en persoonlijke betrokkenheid dat het werk van een voorzitter van een dergelijke fractie het best kan worden beoordeeld.

Vlak voor de verkiezingen van 1999 bestond de EVP-ED-Fractie uit 157 verkozenen uit 15 landen. Dat werden er 268 uit 25 landen in juni 2004. De fractie groeide uit tot een gigantisch instituut met een grotere omvang en diversiteit dan de meeste nationale parlementen van de Unie. Toen de fractievoorzitter opnieuw in zijn functie werd benoemd, op 14 november 2001 en 13 juli 2004, was dat dus uiteraard met de steun van de sterke CDU-CSU-delegatie.

De eerste politieke handelingen van de nieuwe voorzitter: de naam van de EVP-ED-Fractie, het voorzitterschap van het Europees Parlement voor de EVP-ED en de delicate Oostenrijkse kwestie

Een eerste belangrijke politieke daad was al snel gesteld: tijdens de oprichtingsvergadering van de fractie, op 15 juli, besloot de fractie bij stemming haar naam te veranderen in Fractie van de Europese Volkspartij (christen-democraten) en Europese Democraten (EVP-ED). De fractie koos voor deze naamsverandering omdat ze rekening wilde houden met het specifieke karakter van de Britse conservatieven en hun numerieke gewicht. Het besluit was al een week daarvoor genomen, in Malaga. Wilfried Martens vertelde dat er in de marge van de studiedagen een informeel diner had plaatsgevonden, waarbij Silvio Berlusconi, José María Aznar en Wolfgang Schäuble aanwezig waren, de leiders van de drie grote partijen van de EVP, alsmede William Hague, van de Conservative Party. Om zijn verkozenen binnen de fractie te houden, had William Hague gevraagd de nieuwe fractie 'Fractie van de EVP-Conservatieven' te noemen. Wilfried Martens zag de nadelen daarvan in: 'Toen ik het tijdens dat diner vernam, was ik met

stomheid geslagen. De expliciete verwijzing naar de conservatieven was voor meerdere partijen van de fractie onaanvaardbaar, en ik wist dat het zelfs tot een scheuring zou kunnen leiden.⁵⁸²

Met de nieuwe naam ‘Fractie van de Europese Volkspartij (christendemocraten) en Europese Democraten (EVP-ED)’ kon worden voldaan aan de verwachtingen van beide zijden. De Britten hoopten ook andere delegaties te koppelen aan het deel ‘ED’ en ook hoopten ze dat hun bepaalde afwijkingen en specifieke regelingen zouden worden verleend op het gebied van financiële en personele middelen.

Het tweede streven van Hans-Gert Pöttering bestond erin te komen tot een nieuwe presidentiële meerderheid in het Parlement om een eind te maken aan de alliantie tussen de EVP en de PES. Nu de EVP-ED-Fractie groter was dan de PES, kon deze aan de Liberale Fractie voorstellen een akkoord te sluiten om het voorzitterschap van het Parlement in de zittingsperiode te laten afwisselen tussen de twee fracties. Nicole Fontaine, Europees Parlements lid sinds 1984 met steeds meer verantwoordelijkheden,^a werd door alle nationale delegaties van de fractie verkozen om hen te vertegenwoordigen tijdens de eerste helft van de zittingsperiode. In het akkoord verzekerde Hans-Gert Pöttering de Liberale Fractie ervan dat de EVP-ED de liberale kandidaat voor de tweede helft van de zittingsperiode, die in januari 2002 inging, zou steunen, wat dan zou leiden tot de verkiezing van de Ier Pat Cox, voorzitter van zijn fractie. Aan de linkse zijde droeg de Socialistische Fractie Mário Soares voor, oud-president van Portugal. Al in de eerste ronde behaalde Nicole Fontaine 306 stemmen – terwijl 277 volstond voor de absolute meerderheid – tegen 200 stemmen voor Mário Soares. Deze stralende overwinning betekende ook een erkenning van de persoonlijke eigenschappen van Nicole Fontaine, die in haar functie van eerste vicevoorzitter tijdens de vorige zittingsperiode haar parlementaire ervaring en haar dossierkennis bewezen had.⁵⁸³

Voor de fractievoorzitter had deze geslaagde alliantie met de andere centrumfractie het bijkomende voordeel, dat ze het politieke standpunt van de EVP-ED duidelijk maakte. Bepaalde partijen van de fractie waren blij dat ze zich niet meer hoefden te verantwoorden tegenover hun nationale aanhangers voor het ‘technische’ verbond dat de EVP-Fractie lange tijd had onderhouden met de PES-Fractie.^b

---

^a Cf. pagina 238.

^b Overigens, de EVP-ED-Fractie zou in de zittingsperiode van 2004 tot 2009 opnieuw gebruik maken van dit technische akkoord om eerst, in 2004, de socialistische Spanjaard Josep Borrell Fontelles, en vervolgens, in 2007, Hans-Gert Pöttering zelf het voorzitterschap te bezorgen.

Vanaf begin 2000 ontstond er een ander politiek front voor de fractievoorzitter. Hij moest toen de crisis bezweren die de EVP-ED-Fractie verdeelde naar aanleiding van de verkiezingen in Oostenrijk. De Oostenrijkse partij ÖVP, die deel uitmaakte van de EVP, had op 4 februari 2004 besloten een regeringscoalitie te vormen met de FPÖ (Freiheitliche Partei Österreichs), een minderheidspartij onder leiding van de populistische leider Jörg Haider wiens xenofobe en anti-Europese standpunten het wantrouwen wekten van een aantal leden van de EVP. Wolfgang Schüssel, overtuigd Europeaan en leider van de ÖVP, had zich laten benoemen tot kanselier op basis van de overtuiging dat de populistische geneigdheid van een minderheidspartner, nodig om een coalitie te kunnen vormen zonder de socialisten, ergens in het proces verloren zou gaan en niets zou veranderen aan de hoofdoriëntaties en de waarden van de Oostenrijkse regering.

Binnen de fractie en de EVP-partij volgden Hans-Gert Pöttering en Wilfried Martens dezelfde lijn ten opzichte van de drie lidpartijen: de Belgische PSC, de Franse UDF en de Italiaanse PPI, die al op 10 februari vroegen om uitsluiting van de ÖVP van de partij en de fractie. Er werd een compromis gevonden waarbij een 'monitoringcomité', samengesteld uit drie leden van de fractie, Wim van Velzen, Gerardo Galeote en Hartmut Nassauer, een verslag zou opstellen van de politieke situatie in Oostenrijk, met name over het regeringsprogramma. De Duitse delegatie en Hans-Gert Pöttering stonden bijzonder weigerachtig tegenover een harde beslissing die de Oostenrijkse partners zou isoleren, en wilden hun vanuit democratisch commitment hun solidariteit en vertrouwen schenken. De partijen die voorstander waren van een cordon sanitaire rond Oostenrijk uitten hun bezorgdheid om het interne beleid en wilden een andere strategie volgen. De lijn van de fractievoorzitter werd ruimschoots gevolgd en de zeven afgevaardigden van de ÖVP werden noch uitgesloten, noch geschorst uit de fractie. Het 'monitoringcomité' kwam in juni 2002 tot conclusies die de keuze van niet-uitsluiting bevestigden, aangezien uit geen enkele maatregel of standpunt van de regering van Wolfgang Schüssel bleek dat het wantrouwen gegrond was. De fractie en de EVP-partij maakten daarmee de weg vrij tot een akkoord van dezelfde aard binnen de Europese Raad van 2000, waarmee officieel een einde kwam aan de politieke afzondering van de Oostenrijkse regering.

De minderheidspartijen die om sancties tegen hun Oostenrijkse partners hadden gevraagd, namen akte van deze ontwikkeling. Ze besloten desalniettemin op initiatief van enkele fractieleden een informele groep genaamd 'de Schumangroep' op te richten. Deze interne pressiegroep had zich ten doel gesteld toe te zien op de voortzetting

van een federalistische en christen-democratische lijn. De fractievoorzitter stemde niet in met dit initiatief, dat door François Bayrou persoonlijk was genomen. Integendeel, Hans-Gert Pöttering twijfelde aan de legitimiteit van een interne, zij het informele, afsplitsing binnen de fractie, die twijfel kon opwekken over het commitment voor de basisbeginselen en waarden van de EVP. Hans-Gert Pöttering was van mening dat Robert Schuman niet mocht worden gebruikt voor iets wat afbreuk deed aan de eenheid en de cohesie van de fractie. De ‘Schumangroep’ hield enkele bijeenkomsten in Straatsburg. Deze bijeenkomsten werden steeds minder frequent en bleven ten slotte helemaal uit. Toen na de verkiezingen van 2004 de UDF van François Bayrou en de Italiaanse PPI geen deel meer uitmaakten van de fractie, werd hiermee het kortstondige karakter van dit interne verzet bevestigd.

‘To be or not to be’ in de fractie? vragen de Britse conservatieven zich weer af

Het in juli 1999 bezegelde akkoord van Malaga tussen de leiders van de grootste partijen van de EVP en William Hague in naam van de Britse conservatieven, moest minstens vijf jaar stabiliteit brengen in de verhoudingen tussen de twee componenten van de nieuwe EVP-ED-Fractie. Maar in 2001 kreeg de Conservative Party een nieuwe leider. Het roer kwam in handen van de klik van de eurosceptici in de persoon van Iain Duncan Smith, die gestemd had tegen de ratificatie van het Verdrag van Maastricht in het House of Commons. Iain Duncan Smith eiste onmiddellijk dat er bijzondere regels zouden gelden voor het ED-deel van de fractie. Zo wilde hij bijvoorbeeld dat het ED-deel andere Parlementsleden zou kunnen opnemen, zonder dat het EVP-deel, dat nochtans ruimschoots de meerderheid uitmaakte, zich daartegen kon verzetten. Als deze eis zou worden ingewilligd, zouden er *de facto* twee groepen zijn ontstaan en Hans-Gert Pöttering, gesteund door het presidium, zei categorisch nee. Toch werden er bepaalde afspraken gemaakt betreffende de communicatie, de personele en de financiële middelen, waardoor het ED-deel een zekere mate van autonomie kreeg.

Toen de verkiezingen van 2004 naderden, werd het politieke offensief met volle kracht hernomen. De eurosceptische leiding van de Conservative Party wilde niet dat de Britse kiezers, op grond van het feit dat de partij deel uitmaakte van de EVP-ED-Fractie, zouden denken dat de partij voorstander was van het ontwerp van de Europese Grondwet, dat in juni 2003 was goedgekeurd op de conventie en

waarover sinds oktober 2003 gedebatteerd werd in de regeringsconferentie. Hans-Gert Pöttering werd derhalve geconfronteerd met een nieuwe eis van de conservatieven, die voorgesteld werd als hun voorwaarde om in de fractie te blijven na de verkiezingen van 2004. Er stond veel op het spel, want de Britse eis raakte de kern zelf van het commitment van de christen-democraten en het beleid waar het EVP-deel voor stond. Ze wilden het intern Reglement van de fractie wijzigen, zodat de leden op grond van artikel 5b, dat wil zeggen de conservatieven, het recht zouden hebben 'hun standpunten in constitutionele en institutionele kwesties betreffende de toekomst van Europa te promoten en te verdedigen'. Met andere woorden, het recht campagne te voeren tegen de Grondwet en in de plenaire vergadering anders te stemmen over deze thema's dan de EVP-leden. Dat zou uiteraard de ideologische eenheid van de fractie schaden en de politieke verstaanbaarheid over een essentieel thema voor de kiezers aantasten. Maar het enige alternatief voor een akkoord met de conservatieven was dat deze uit de fractie zouden stappen. De EVP-Fractie zou het risico lopen daardoor zijn eerste plaats in het toekomstige Parlement te verliezen. Ten aanzien van dit dilemma nam Hans-Gert Pöttering, gesteund door het presidium, de politieke verantwoordelijkheid door in te stemmen met deze wijziging van het Reglement.

Hans-Gert Pöttering bleef trouw aan deze integratiestrategie, die in zijn ogen te verkiezen was boven isolement en het verbreken van de banden met een partner, maar het kostte de fractievoorzitter veel energie en geduld alle delegaties ervan te overtuigen dat dit de juiste beslissing was. Tegelijkertijd voerde Wilfried Martens onderhandelingen overeenkomstig deze beleidslijn met de partijleiders van de EVP. Het debat voorafgaand aan de stemming over de wijziging van het intern Reglement van de fractie vond uiteindelijk plaats op 30 maart 2004 te Straatsburg. De tegenstanders probeerden de beslissingen te wijzigen met een reeks amendementen. Jean-Louis Bourlanges, Gérard Deprez, Guido Bodrato en Concepció Ferrer moesten uiteindelijk inzien dat ze een minderheidspositie bekleedden. De stemming werd een dag later gehouden: 170 stemmen voor het voorstel van het presidium, 10 tegen en 15 onthoudingen. Deze stemming veranderde niets aan het traditionele pro-Europese standpunt van alle partijen van de EVP, maar gaf een bijkomend argument aan de twee partijen die, vooral om redenen van intern beleid, van plan waren in juli 2004 uit de fractie te stappen: de Italiaanse PPI en het deel van de UDF dat trouw bleef aan François Bayrou.

Hans-Gert Pöttering, die op 13 juli 2004 herkozen was tot fractievoorzitter, hield zich aan de belofte die hij was aangegaan met het

gewijzigde Reglement, door te verzekeren dat de kandidaat die werd voorgedragen door de Britse delegatie, Struan Stevenson, benoemd werd tot vicefractievoorzitter. Hij volgde James Elles op.

Londen zorgde echter opnieuw voor moeilijkheden. De Europese verkiezingen van juli 2004 waren geen succes voor de Britse conservatieven. Het aantal verkozenen daalde van 36 tot 27. Met de benoeming op 6 december 2005 van David Cameron tot partijleider leek de eurosceptische lijn van de leiding van de Conservative Party weer versterkt te worden. Conform de belofte die hij tijdens zijn campagne binnen de partij had gedaan aan de meest eurosceptische aanhangers, kondigde hij aan dat hij met zijn verkozenen uit de EVP-ED-Fractie wilde stappen en samen met andere soevereinen een nieuwe fractie in het Europees Parlement zou oprichten. Hans-Gert Pöttering wilde zo snel mogelijk reageren. Op 12 december deelde hij het presidium van de fractie mee dat bondskanselier Angela Merkel aan David Cameron had geschreven dat ze geen direct contact meer zou onderhouden met de leiding van de Conservative Party indien deze uit de fractie zou stappen. Bovendien reisde de fractievoorzitter in januari 2006 af naar Londen voor een ontmoeting met David Cameron, om hem persoonlijk te zeggen dat het vertrek van de conservatieven een ernstige schending zou inhouden van de overeenkomst die was voortgekomen uit de akkoorden van Malaga.^a Deze woordbreuk moet bij een Britse conservatief als een echte onbetamelijkheid zijn aangekomen.

Op 29 augustus 2006 moest de voorzitter zijn collega's echter op de hoogte brengen van het gemeenschappelijke standpunt dat David Cameron en de leider van de Tsjechische partij ODS, Mirek Topolánek, op 13 juli hadden ingenomen over de eventuele oprichting van een nieuwe fractie in 2009. Hans-Gert Pöttering zei nog eens vastbesloten te zijn 'geen initiatief te dulden dat de belangen van de fractie schaadt en ervoor te waarschuwen dat iedereen die de solidariteit ondermijnt, zich automatisch buiten de fractie stelt.'⁵⁸⁴ De leiding van de Conservative Party en die van de ODS, waarvan de voorzitter, Mirek Topolánek, eerste minister geworden is op 19 januari 2007, leken bij hun standpunt te zijn gebleven maar trokken hun lidmaatschap van de fractie tot juni 2009 niet in twijfel.

De nieuwe verkozenen van juni 2004 en januari 2007

Na de verkiezingen van juni 2004 deed een nieuwe generatie haar intrede in de fractie. De grootste verandering was de toetreding van

---

^a Gesprek met Hans-Gert Pöttering op 25 augustus 2008 te Brussel.

afgevaardigden uit tien nieuwe landen van Midden- en Oost-Europa, Malta en Cyprus en later, in januari 2007, Roemenië en Bulgarije.

Ook bij de vijftien oude EU-leden deed zich een aanzienlijke vernieuwing voor, die voor ieder land verschillend was.

Voor Duitsland debuteerden twaalf afgevaardigden in de fractie: Daniel Caspary, Albert Dess, Christian Ehler, Ingeborg Grässle, Karsten Friedrich Hoppenstedt (die reeds lid van de fractie was van 1989 tot 1999), Kurt Joachim Lauk, Markus Pieper, Herbert Reul, Andreas Schwab, Thomas Ulmer, Manfred Weber en Anja Weisgerber.

Roland Gewalt en Horst Posdorf sloten zich aan bij de fractie in 2005. Gabriele Stauner, die van 1999 tot 2004 tot de fractie behoorde en Beieren vertegenwoordigde, kwam terug in 2006.

Er kwamen dertien nieuwe afgevaardigden bij in naam van de Spaanse delegatie: Pilar del Castillo Vera, Agustín Díaz De Mera García Consuegra, Carmen Fraga Estévez, al lid van 1994 tot 2002, Luis de Grandes Pascual, Luis Herrero-Tejedor, Carlos José Iturgaiz Angulo, Antonio López-Istúriz White, Ana Mato Adrover, Jaime Mayor Oreja, Francisco José Millán Mon, Cristobal Montoro Romero, Luisa Fernanda Rudi Ubeda en José Vila Abelló.

Onder deze nieuwkomers was Jaime Mayor Oreja een van de opvallendste persoonlijkheden uit de Spaanse politiek en de Partido Popular. Hij begon zijn carrière als woordvoerder van de Coalición Popular in het Baskische parlement en vertegenwoordigde deze regio gedurende verscheidene regeerperioden in het Spaanse parlement. Hij was minister van Binnenlandse Zaken in de regering-Aznar van 1996 tot 2001. Als aanvoerder van de Spaanse delegatie binnen de fractie, waarvan hij tevens vicevoorzitter was, was hij van 2004 tot 2009 zeer actief op het gebied van de ontwikkeling van de strategische en programmatische visie van de fractie, de verdediging van de waarden en de thema's terrorisme en veiligheid.

In 2008 vervoegden drie andere Spaanse afgevaardigden de fractie ter vervanging van uittredende leden: Florencio Luque Aguilar, Juan Andrés Naranjo Escobar, al lid van 1999 tot 2004, en Salvador Domino Sanz Palacio.

Negen nieuwe Franse leden werden verkozen in 2004: Nicole Fontaine en Tokia Saïfi, die het Parlement hadden verlaten om een ministerfunctie te vervullen in Frankrijk, de drie oud-ministers Ambroise Guellec, Jacques Toubon en Roselyne Bachelot-Narquin, die opnieuw zou worden opgeroepen voor de regering en in 2007 zou worden vervangen door Elisabeth Morin-Chartier, Patrick Gaubert, de voorzitter van de Ligue Internationale Contre le Racisme et l'Antisémitisme en Jean-Paul Gauzès, jurist en verkozenen van Hoog-Normandië.

Véronique Mathieu, lid van het Parlement, afkomstig van een andere fractie, voegde zich in 2004 bij de EVP. Ook de verkiezing van de Finse ex-wereldkampioen rallyrijden Ari Vatanen, die opkwam op de Franse lijst van de UMP en zich presenteerde als Provençaalse landbouwer, kwam als een verrassing.

Brice Hortefeux, een naaste medewerkster van Nicolas Sarkozy en tijdens de vorige zittingsperiode al lid van de fractie, stapte in 2005 eveneens over naar de Franse regering. Ze werd vervangen door Jean-Pierre Audy, deskundige op het gebied van fiscale en monetaire kwesties en actief lid van de Commissie begroting. Tijdens de landelijke verkiezingen in juni 2009 was Jean-Pierre Audy lijsttrekker van de UMP in de regio Centre. De Franse delegatie kreeg in januari 2008 een extra lid in de persoon van Brigitte Fouré, die Jean-Louis Bourlanges verving na zijn ontslag uit het Europees Parlement maar ervoor koos zich aan te sluiten bij de EVP-ED-Fractie.

In Groot-Brittannië waren de verkiezingsuitslagen in 2004 zeer teleurstellend. De meeste verkozen leden waren reeds lid in de vorige zittingsperiode. Het enige nieuwe lid was Richard Ashworth. In 2005 kwam daar nog Syed Kamall bij en in 2007 Sajjad Karim. Zij vervingen aftredende leden.

In 2004 werden 8 nieuwe Griekse afgevaardigden verkozen: Ioannis Gklavakis, Meropi Kaldi, Manolis Mavrommatis, Marie Panayotopoulos-Cassiotou, Georgios Papastamkos, Antonis Samaras, Nikolaos Vakalis en Ioannis Varvitsiotis.

Ioannis Varvitsiotis was een van de meest ervaren politici van Griekenland en een van de trouwste leden van de EVP, waarvan hij van 1985 tot 1996 vicevoorzitter was. Hij was verscheidene keren minister – tweemaal was hij minister van Defensie – en was een van de meest gerespecteerde personen binnen de Nea Dimokratia. Hij werd het hoofd van de Griekse delegatie van de fractie.

In 2007 sloten Emmanouil Angelakas en Margaritis Schinas zich aan bij de fractie. Margaritis Schinas had lang binnen de Europese Commissie gewerkt, met name als medewerkster van vicevoorzitter Loyola de Palacio Vallelersundi en commissaris Marcos Kyprianou.

België telde vier nieuwe afgevaardigden: Ivo Belet, Frieda Brepoels, Raymond Langendries en Jean-Luc Dehaene, een veteraan in de Belgische en Europese politiek. Hij was al federaal minister sinds 1981 en volgde Wilfried Martens op als eerste minister van 1992 tot 1999. Als vicevoorzitter van de Europese Conventie zou hij een van de meest gezaghebbende stemmen zijn in de institutionele debatten in het Parlement en de fractie. Zijn reputatie als man met een grote verbeeldingskracht, durf en gevoel voor compromis, was voor zijn

collega's een troef in de onderhandelingen tijdens de zittingsperiode 2004-2009.

Drie nieuwe leden vertegenwoordigden Ierland: Jim Higgins, Mairead McGuinness en Gay Mitchell, die als oud-onderminister van Europese Zaken beschikte over een solide ervaring. Colm Burke zou worden verkozen in 2007.

Elf nieuwe Italiaanse leden werden verkozen in 2004: Marcello Vernola, Riccardo Ventre, Armando Dionisi, Antonio De Poli, Paolo Cirino Pomicino, Lorenzo Cesa, Giuseppe Castiglione, Giorgio Carollo, Vito Bonsignore, Alfredo Antoniozzi en Gabriele Albertini. In 2006 namen Iles Braghetto, Carlo Casini, Aldo Patriciello en Armando Veneto de plaats in van aftredende leden. Op datzelfde moment nam Vito Bonsignore het roer over van Lorenzo Cesa als vicefractievoorzitter.

In 2008 traden Paolo Bartolozzi, Maddalena Calia, Elisabetta Gardini, Sebastiano Sanzarello, Eleonora Lo Curto, Innocenzo Leoncini en Iva Zanocchi toe tot het Europees Parlement.

De twee nieuwe Finse verkozenen waren Ville Itälä en Alexander Stubb. Deze laatste, die uitstekend op de hoogte was van de communautaire geheimen, werd in april 2008, op de leeftijd van veertig jaar, minister van Buitenlandse Zaken van zijn land en werd toen vervangen door Sirpa Pietikäinen.

In Oostenrijk werd Richard Seeber verkozen in 2004. In 2006 kwam daar oud-fractielid Aubert Pirker bij, afgevaardigde van 1996 tot 2004 en gespecialiseerd in veiligheid en criminaliteit. Hij verving Ursula Stenzel, die nieuwe verantwoordelijkheden zou gaan opnemen in haar land.

De Luxemburgers behaalden een uitstekend resultaat. Met drie verkozen leden was deze delegatie in 2004 goed voor 50% van alle Luxemburgse vertegenwoordigers in het Europees Parlement. De nieuwe verkozenen was Erna Hennicot-Schoepges, die al verscheidene keren minister en partijvoorzitter was.

Gitte Seeberg was de nieuwe Deense verkozenen in 2004. Christian Rovsing, ten slotte, vertegenwoordigde sinds 2007 opnieuw de Deense conservatieve partij na reeds tot de fractie te hebben behoord van 1989 tot 2004. Hij was gespecialiseerd in hoogwaardige technologie.

De zes nieuwe verkozenen van Portugal in 2004 waren Maria da Assunção Esteves, Duarte Freitas, João de Deus Pinheiro, José Ribeiro E. Castro, Luís Queiró en José Albino Silva Peneda.

João de Deus Pinheiro was minister van Buitenlandse Zaken van Portugal en lid van de Europese Commissie. Door zijn uitgebreide ervaring met het communautaire reilen en zeilen was hij welhaast

voorbested om door zijn collega's benoemd te worden tot vicefractie-voorzitter na zijn verkiezing.

Onder de vijf Zweedse verkozenen zetelden Christofer Fjellner, Gunnar Hökmark en Anna Ibrisagic voor de eerste keer in de fractie.

Gunnar Hökmark was een ervaren Zweedse politicus die secretaris-generaal was geweest van zijn partij, de Moderata, en twaalf jaar gezeteld had in het Zweedse Parlement. Zodra hij lid was van de EVP-ED-Fractie, werd hij verkozen tot vicefractievoorzitter, verantwoordelijk voor Werkgroep B. Hij zou zich in januari 2007 kandidaat stellen voor de functie van fractievoorzitter en zou in de derde ronde 115 stemmen krijgen, terwijl Joseph Daul verkozen werd met 134 stemmen.

De drie nieuwe Nederlandse leden, van de zeven verkozenen, waren Camiel Eurlings, Lambert van Nistelrooij en Corien Wortmann-Kool. Camiel Eurlings, het hoofd van de Nederlandse delegatie, droeg de belangrijke verantwoordelijkheid over het verslag over Turkije binnen de Commissie buitenlandse zaken alvorens hij naar Nederland geroepen werd om de taak van minister te vervullen.

Esther de Lange, Joop Post en Cornelis Visser waren lid sinds 2007 ter vervanging van aftredende leden.

Grote veranderingen door de toetreding van nieuwe landen

De uitbreiding met tien nieuwe landen op 1 mei 2004 leidde tot grote veranderingen voor de fractie. Er zouden negenenzestig nieuwe Parlementsleden bij komen uit de tien nieuwe lidstaten, waarbij ieder land vertegenwoordigd kon worden door verschillende partijen. De taaldiversiteit nam toe, evenals de verschillende culturele benaderingen, de historische referentiekaders en de nationale belangen. De EVP-ED-Fractie werd de enige fractie in het Europees Parlement die heel de uitgebreide Unie vertegenwoordigde.

Drie verkozenen vertegenwoordigden Cyprus: Panayiotis Demetriou, Ioannis Kasoulides en Ioannis Matsis.

Twee Maltese leden werden verkozen: Simon Busuttil en David Casa.

Polen telde negentien parlementariërs: Jerzy Buzek, Zdzisław Kazimierz Chmielewski, Małgorzata Handzlik, Stanisław Jałowiecki, Filip Kaczmarek, Bogdan Klich, Barbara Kudrycka, Zbigniew Krzysztof Kuźmiuk, Janusz Lewandowski, Jan Olbrycht, Paweł Bartłomiej Piskorski, Zdzisław Zbigniew Podkański, Jacek Protasiewicz, Jacek Saryusz-Wolski, Czesław Adam Siekierski, Bogusław Sonik, Janusz Wojciechowski, Zbigniew Zaleski en Tadeusz Zwiefka. In 2007 kwamen er nog twee andere leden bij: Urszula Gacek en Krzysztof Hołowczyc.

De Tsjechische Republiek werd vertegenwoordigd door veertien afgevaardigden: Jan Březina, Milan Cabrnok, Petr Duchoň, Hynek Fajmon, Jana Hybášková, Miroslav Ouzký, Zuzana Roithová, Nina Škottová, Ivo Strejček, Oldřich Vlasák, Jan Zahradil, Tomáš Zatloukal, Josef Zieleniec en Jaroslav Zvěřina.

Dertien Hongaren sloten zich aan bij de fractie: Etelka Barsi-Pataky, Zsolt László Becsey, Kinga Gál, Béla Glattfelder, András Gyürk, Lívia Járóka, Péter Olajos, Csaba Öry, Pál Schmitt, György Schöpflin, László Surján, József Szájer en István Pálfi. Na het overlijden van István Pálfi, in 2006, werd hij vervangen door Antonio De Blasio.

Slowakije telde acht verkozen leden: Edit Bauer, Árpád Duka-Zólyomi, Tomáš Galbavý, Ján Hudacký, Miroslav Mikolášik, Zita Pleštinská, Peter Štastný en Anna Záborská.

Vier Sloveense leden kregen een zetel: Mihael Brejc, Romana Jordan Cizelj, Ljudmila Novak en Alojz Peterle.

De nieuwe Baltische staten werden vertegenwoordigd door: Tunne Kelam voor Estland, Valdis Dombrovskis, Aldis Kušķis en Rihards Pīks voor Letland, Laima Liucija Andrikienė en Vytautas Landsbergis voor Litouwen.

Onder deze 69 nieuwe verkozenen bevonden zich vele nationale parlementsleden en oud-ministers die een voortrekkersrol hadden gespeeld in de democratische revoluties in hun landen sinds 1989-1990. Sommigen onder hen hadden al ruime Europese ervaring, zoals Jacek Saryusz-Wolski, die van 1991 tot 1996 in Polen minister was van Europese Zaken. Dankzij deze ervaring en zijn persoonlijke zeggenschap over de Poolse delegatie kon hij vanaf zijn verkiezing de functie van vicevoorzitter van het Parlement bekleden en later, vanaf 2007, die van voorzitter van de Commissie buitenlandse zaken, een titel die hij na een hevige strijd kon afnemen van Elmar Brok, die deze functie nochtans met veel aanleg had vervuld.

Twee voormalige eerste ministers deden eveneens hun intrede: Alojz Peterle, die Slovenië bestuurde van 1990 tot 1992 na de val van het Titoïstische bewind, en Jerzy Buzek, die eerste minister was in Polen van 1997 tot 2001 in naam van zijn partij, het Burgerplatform.

Vytautas Landsbergis, een zeer beroemd persoon uit Litouwen, deed eveneens zijn intrede in de fractie. Deze patriot en democraat, muzikant en schaakspeler, had verzet geboden tegen de communistische dictatuur. In maart 1990 had hij in een bijzonder gespannen situatie de functie van nieuw staatshoofd van Litouwen, en vervolgens, van 1996 tot 2000, die van voorzitter van het Litouws Parlement op zich genomen.

Zijn Estlandse collega, Tunne Kelam, was ook een historisch tegenstander van de voormalige Sovjet-Unie. Net als zijn collega Vytautas Landsbergis, kon hij door de intensiteit van zijn persoonlijke ervaring als medeoprichter van zijn partij voor de onafhankelijkheid, waardevolle verduidelijking scheppen voor de leden van de EVP-ED-Fractie tijdens de debatten over de strategie van Rusland. József Szájer, die een doorslaggevende rol had gespeeld in het democratische proces in Hongarije en in de oprichting van de Fidesz-partij, en die aan de macht was van 1998 tot 2002, werd vicefractievoorzitter vanaf 2004. Zijn gevoel voor politieke analyse en de zorgvuldigheid van zijn strategische analyses maakten van hem een gezaghebbend woordvoerder van de fractie in de debatten met betrekking tot het postcommunisme.

Vanaf 2007 werd de fractie nog groter met de toetreding van de afgevaardigden van de twee laatst bijgekomen landen: Roemenië en Bulgarije.

De Roemeense delegatie kende een zeer snelle groei omdat de fractie erin geslaagd was de nieuwe regeringspartijen van dit land aan te trekken, die nauw aansluiten bij de EVP. Aldus zetelden er in februari 2008 achttien Roemeense afgevaardigden in de fractie in naam van de Partidul Democrat-Libertal en de Uniunea Democrata Maghiara din România: Roberta Alma Anastase, Sebastian Valentin Bodu, Nicodim Bulzesc, Dragoş Florin David, Constantin Dumitriu, Petru Filip, Sorin Frunzăverde, Monica Maria Iacob-Ridzi, Marian-Jean Marinescu, Rareş-Lucian Niculescu, Dumitru Oprea, Maria Petre, Mihaela Popa, Nicolae Vlad Popa, Csaba Sógor, Theodor Dumitru Stolojan, Iuliu Winkler en Marian Zlotea. Wat betreft Flaviu Călin Rus: hij werd in 2008 opnieuw verkozen.

Dankzij het succes van de Roemeense delegatie, telde de EVP-ED-Fractie in 2008 288 afgevaardigden.

Marian-Jean Marinescu nam snel zijn verantwoordelijkheden op binnen de fractie als hoofd van zijn delegatie en vicefractievoorzitter, bevoegd voor Oost-Europa, de landen van Noord-Kaukasus en het overleg met de christelijke kerken.

De situatie in Bulgarije was niet eenvoudig te leiden voor de fractie, aangezien de oude partijen, die traditioneel tegen de christen-democratie aanleunden, het oordeel van de kiezers niet overleefd hadden. De fractie slaagde er nochtans in de twee partijen die nieuw rechts vertegenwoordigden, waaronder de GERB (Citizens for European Development of Bulgaria), ervan te overtuigen zich bij de fractie aan te sluiten. Daardoor zetelden er sinds 2007 vijf Bulgaren in de fractie: Rumiana Jeleva, Nickolay Mladenov, Petya Stavreva, Vladimir Urutchev en Dushana Zdravkova.

Hoofdstuk XXXII
**HET SECRETARIAAT
VAN DE EVP-ED-FRACTIE VAN 1994
TOT 2009**

Tussen 1994 en 2009 was het aantal personeelsleden van het Secretariaat-generaal van de fractie spectaculair gestegen, evenredig met de stijging van het aantal afgevaardigden. Deze groei was enerzijds een afspiegeling van de uitbreiding van de Unie, die in deze periode van 12 naar 27 lidstaten was gegaan, en anderzijds van de toegenomen politieke invloed van de fractie.

De organisatieschema's van deze periode laten zien dat het Secretariaat-generaal in april 1993 129 functionarissen telde in de categorieën A, B en C. Het betrof grotendeels tijdelijke functionarissen met een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd, aangesteld na een examen. De overige waren hulpfunctionarissen met een tijdelijke arbeidsovereenkomst. In mei 2008 was het aantal functionarissen al meer dan verdubbeld, en bedroeg toen 267.^a

De leiding over het secretariaat: Gerhard Guckenberger, Mário David, Klaus Welle, Niels Pedersen en Martin Kamp

Het secretariaat kwam vanaf 24 januari 1991 onder de verantwoordelijkheid van Gerhard Guckenberger. Hij werd in zijn functie bijgestaan door een bijzonder adviseur, de Deen Harald Rømer, die secretaris-generaal van de Europese Democratische Fractie was voor hij zich in 1992 bij de EVP-Fractie voegde, en door twee adjunct-secretarissen-generaal: John Biesmans, eveneens overgestapt van de Conservatieve Fractie, en de Italiaan Franco Sestito.

---

^a Op 20 augustus 2008 bedroeg het aantal ex-medewerkers in de fractie sinds de oprichting van het secretariaat in 1953 207, onder wie 58 Duitsers, 31 Italianen, 23 Britten, 19 Spanjaarden, 17 Fransen, 15 Belgen, 8 Grieken, 6 Denen, 5 Portugezen, 4 Nederlanders, 3 Polen, 3 Hongaren, 3 Luxemburgers, 3 Zweden, 2 Ieren, 1 Fin, 1 Let, 1 Maltees, 1 Slovaak en 1 Tsjech. Dat betekent dat er in de periode van 1953 tot mei 2008 in totaal 474 personen (207 ex-functionarissen + 267 actuele functionarissen) voor het secretariaat van de fractie hebben gewerkt, sommige maar kort, andere voor langere duur.

Nadat Wilfried Martens het voorzitterschap van de fractie had opgenomen op 5 juli 1994, telde het organigram in november 1995 134 functionarissen en drie bijkomende adjunct-secretarissen-generaal: de Nederlander Jan Westenbroek, de Fransman Pascal Fontaine en de Spanjaard José Maria Beneyto. Deze laatste zou de functie van adjunct-secretaris-generaal slechts enkele maanden vervullen en daarna worden vervangen door zijn landgenoot Gonzalo Bescós.

Op 10 april 1997, na het vertrek van Gerhard Guckenberger, werd de Portugees Mário David, die secretaris-generaal was geweest van de Liberale Fractie waarvan een groot aantal leden zich bij de EVP-Fractie heeft gevoegd, benoemd tot secretaris-generaal.

Mário David had de Portugese nationaliteit maar werd geboren in Angola op 20 augustus 1953. Hoewel hij geneeskunde had gestudeerd en het beroep van arts van 1977 tot 1980 had uitgeoefend, bracht zijn passie voor de politiek hem er al snel toe een nieuwe weg in te slaan. Van 1980 tot 1989 stond hij aan het hoofd van verscheidene kabinetten van de regeringen die voortkwamen uit de democratisering van zijn land. In 1989 maakte hij de overstap naar het Europees Parlement om de functie van secretaris-generaal van de Liberale en Democratische Fractie te vervullen. Toen zijn partij, de Portugese Sociaal-democratische Partij, zich aansloot bij de EVP-Fractie in november 1996, kwam Mário David mee. In april 1997 werd hij benoemd tot secretaris-generaal van de fractie als opvolger van Gerhard Guckenberger. Hij vervulde deze functie tot februari 1999, toen hij zijn plaats afstond aan Klaus Welle en zelf bijzonder adviseur van de fractie werd. In april 2002 ging hij werken voor de Portugese eerste minister José Manuel Durão Barroso en vergezelde hem naar Brussel in juni en juli 2004 voor zijn benoeming tot voorzitter van de Commissie. Daarna zette Mário David zijn politieke carrière voort in Portugal, waar hij staatssecretaris voor Europese Zaken werd en later parlamentslid: bij de Europese verkiezingen in juni 2009 werd hij door zijn partij verkiesbaar gesteld, en keerde zo terug naar de fractie in de hoedanigheid van parlamentslid.

Mário David werd bijgestaan door twee bijzonder adviseurs, de voormalige adjunct-secretarissen-generaal Jan Westenbroek en Franco Sestito, en vier adjunct-secretarissen-generaal: John Biesmans, Pascal Fontaine, Gonzalo Bescós en Karl Colling. In februari 1998 telde de personeelsformatie 149 functionarissen. In december 1998 was dit aantal al opgelopen tot 163 functionarissen.^a

---

^a Deze toename was met name toe te schrijven aan de zeven Italiaanse ambtenaren die waren meegekomen met de verkozenen van Forza Italia in juni 1998: Amarylli Gersony, Stefano Guccione, Luigi Mazza, Orazio Parisotto, Emma Petroni, Alessia Porretta en Mario Schwetz. In juli 1999 volgden uit dezelfde fractie nog drie Franse ambtenaren die

Op 8 februari 1999 werd Klaus Welle benoemd tot secretaris-generaal. Op het organigram van 16 februari 2000 zien we dat de secretaris-generaal werd bijgestaan door een bijzonder adviseur, Mário David, en vijf adjunct-secretarissen-generaal: John Biesmans, die ook kabinetschef werd en daardoor de tweede plaats in de hiërarchie bekleedde, de drie reeds aangestelde adjunct-secretarissen-generaal en de Italiaan Paolo Licandro. Karl Colling werd kort daarna benoemd tot directeur van de financiële diensten van het Europees Parlement en Gonzalo Bescós tot financieel directeur in het Comité van de Regio's. Hij werd vervangen door zijn landgenoot Miguel Papi-Boucher, die in november 1998 was aangesteld in de fractie en vervolgens gedetacheerd naar het kabinet van de Spaanse eerste minister, José María Aznar.

In mei 2003 stonden er 200 functionarissen op het organigram.

Op 1 januari 2004 werd Niels Pedersen benoemd tot secretaris-generaal. Martin Kamp werd gepromoveerd tot adjunct-secretaris-generaal, belast met parlementaire werkzaamheden, de functie die Niels Pedersen voordien vervulde. Op het organigram van februari 2005 tellen we 236 functionarissen en op dat van juni 2006 al 261.

Niels Pedersen, die al sinds 1974 werkzaam was in het Europees Parlement en dus kon bogen op een uitgebreide ervaring, nam de fakkel over van Klaus Welle. Zijn taak bestond er met name in de sterke groei van het aantal personeelsleden door de uitbreiding van de Unie in goede banen te leiden, en de professionalisering van het secretariaat voort te zetten. Deze Deen met de ijsblauwe ogen gaf blijk van evenwichtigheid en doorzettingsvermogen bij alle gebeurtenissen die zich voordeden in de drie jaar dat hij secretaris-generaal was, van januari 2004 tot september 2007: de constituerende vergadering van juni 2004 met de toetreding van afgevaardigden uit de tien nieuwe lidstaten en de ondersteuning van voorzitter Hans-Gert Pöttering bij de lange en moeilijke onderhandelingen om te komen tot een billijke en politiek aanvaardbare verdeling van de parlementaire bevoegdheden tussen de zevenentwintig nationale delegaties van de fractie. Aangezien de EVP-ED-Fractie was uitgegroeid tot de grootste fractie van het Parlement, werd de secretaris-generaal veel meer betrokken bij de besprekingen met het bestuur en de andere fracties. Door de twee voorzitters onder wie hij diende, Hans-Gert Pöttering en Joseph Daul, altijd terzijde te staan, genoot Niels Pedersen hun vertrouwen gedurende zijn gehele loopbaan in het Parlement.

---

meekwamen met de afgevaardigden van het RPR: Antoine Ripoll, Natacha Scriban en Marie-Claude Delahaye.

In de drie jaar voorafgaand aan de uitbreiding met nieuwe landen in mei 2004 steeg het aantal secretariaatsmedewerkers sterk door de noodzaak onderdanen uit de toekomstige lidstaten aan te stellen als hulpfunctionaris, met name voor de persafdeling.^a Dit beleid van taaldiversificatie en vroegtijdig contact met de nationale politieke partijen van de toekomstige lidstaten was zeer bevorderlijk voor de integratie van de nieuwe afgevaardigden die zich in 2004 bij de fractie aansloten. Een groot deel van de contracten van hulpfunctionaris, afgesloten met onderdanen uit de nieuwe lidstaten, werden na een vergelijkend examen omgezet in contracten voor onbepaalde tijd. Zo werden er tussen mei 2004 en februari 2008 dertig secretariaatsleden vast aangesteld.

Op 1 september 2007 werd Martin Kamp benoemd tot secretaris-generaal. Voor de voormalige adjunct-secretaris-generaal die sinds januari 2004 belast was met parlementaire werkzaamheden, betekende dit een bezegeling van zijn carrière binnen de fractie. Hij werd geboren op 2 augustus 1959 in Bad Nauheim, Hessen. Zijn vader was een vluchteling uit Silezië en zijn moeder een vluchteling uit de Sudeten. Hijzelf was een geëngageerd Europeaan. De pijnlijke herinneringen aan de oorlog en het lijden van de ontheemde burgerbevolking waren verankerd in zijn familiegeheugen. Na zijn studies rechten en etnologie aan de universiteiten van Marburg en Frankfurt, en een korte aanstelling bij het federale ministerie van Binnenlandse Zaken in Bonn, liep hij stage bij de EVP-Fractie. In januari 1989, na geslaagd te zijn voor het examen van Administrateur, werd hij aangesteld in de fractie. Hij werd aangesteld bij de Commissie milieubeheer en zou later instaan voor de coördinatie van een permanente werkgroep. Hij werd ook ingeroepen om de werkzaamheden van de Europese Conventie te volgen. Dankzij achttien jaar ervaring binnen het secretariaat, met name binnen een parlementaire commissie met een grote bevoegdheid op het gebied van de wetgeving, zou deze nieuwe secretaris-generaal in staat zijn het hoofd te bieden aan de talrijke uitdagingen die het beheer van een zeer groot team, belast met zeer complexe taken, met zich meebracht.

In zijn nieuwe functie moest hij in de eerste plaats constant toezien op de handhaving van de multinationale instelling en het Europeagezinde commitment van de functionarissen van het secretariaat. De secretaris-generaal was de hiërarchische tussenstap tussen de

---

^a Tijdens de zittingsperiode 1999-2004 werden de volgende medewerkers aangesteld als adviseur van de fractie: Jesper Haglund, Philipp Schulmeister, Géraldine Philibert, Markus Arens, Knut Goelz, Adam Isaacs, Pedro Lopez de Pablo, Adriaan Bastiaansen, Stephen Woodard, Alwyn Strange, György Hölvenyi, Atilla Agardi en Marek Evison.

politieke leiders, het presidium van de fractie en alle functionarissen die in de eerste plaats ten dienste stonden van de afgevaardigden van de fractie. De secretaris-generaal stond de voorzitter terzijde en moest voortdurend op de hoogte zijn van de politieke thema's en de dossiers die werden behandeld binnen het Parlement en de Unie. Hij moest de debatten van het presidium voorbereiden en helpen zoeken naar oplossingen die aanvaardbaar waren voor de tien vicevoorzitters. Uitstraling, discretie, beschikbaarheid, waakzaamheid en initiatiefrijk... al deze eigenschappen moest een secretaris-generaal van een fractie van een dergelijk kaliber ontwikkelen om het vertrouwen van zijn voorzitter te behouden.

Ook het feit dat Martin Kamp zich niet alleen vlot kon uitdrukken in zijn moedertaal, het Engels, maar ook in het Frans en het Portugees, vergemakkelijkt uiteraard zijn dagelijkse contacten als secretaris-generaal met talrijke personen binnen en buiten de fractie.

Toen de nieuwe secretaris-generaal zijn functie opnam, stelde hij voor Miguel Papi-Boucher, tot dan belast met financiën, te benoemen tot zijn opvolger als adjunct-secretaris-generaal, verantwoordelijk voor parlementaire werkzaamheden.

Het takenpakket van John Biesmans werd uitgebreid met financiën en heel de interne organisatie. Paolo Licandro kwam aan het hoofd van een nieuwe dienst genaamd 'Nabuurshipbeleid en interculturele activiteiten'. De dienst Betrekkingen met de nationale parlementen werd opgericht en onder de leiding gesteld van Béatrice Scarascia-Mugnozza. De nieuwe functie van unithoofd Interparlementaire delegaties werd gecreëerd en toevertrouwd aan Joanna Jarecka-Gomez. Deze functie werd ondergebracht bij de dienst Internationale Betrekkingen, geleid door Arthur Hildebrandt. Overigens creëerde het secretariaat binnen haar instelling de functie van juridisch adviseur van de fractie, waarvoor Oliver Dreute werd aangesteld; daarnaast werd de functie van bedrijfsaccountant gecreëerd, die werd toevertrouwd aan Martin Hare. Beide mannen werden direct in de nabijheid van de secretaris-generaal geplaatst, als uitdrukking van de wens van de fractie verzekerd te zijn van een grotere onafhankelijkheid ten opzichte van de juridische dienst van het Europees Parlement, en om de interne financiële controle te vergroten.

Op 1 september 2008 werd de structuur van het organigram opnieuw gewijzigd: Pascal Fontaine werd benoemd tot bijzonder adviseur en Antoine Ripoll, de woordvoerder van de fractievoorzitter en verantwoordelijk voor de Franstalige pers sinds juli 1999, klom op tot adjunct-secretaris-generaal, belast met een nieuwe dienst: de dienst van het

Fractiepresidium.^a Deze dienst was gecreëerd om het secretariaat van binnen te optimaliseren: een betere voorbereiding van de interne organen; en van buiten: een doelmatiger ondersteuning van de leden bij het uitvoeren van hun taken binnen de organen van het Europees Parlement. Op die manier bevond de EVP-ED-Fractie zich in een sterkere positie om de coördinatie van de fracties van het Europees Parlement te waarborgen vlak voor en na de verkiezingen, en de verdeling van de taken binnen de instelling te optimaliseren.

Op 1 december 2008 steeg het totale aantal medewerkers, met inbegrip van de functionarissen met een contract voor bepaalde tijd, tot 288, onder wie 177 vrouwen en 111 mannen; 109 in de categorie 'Administrateur' (AD) en 179 in de categorie 'Assistent' (Ast).

Het managementteam

Het concept van het managementteam werd geïntroduceerd in het secretariaat door Gerhard Guckenberger. Hij wilde daarmee de adjunct-secretarissen-generaal en de diensthoofden regelmatig verenigen rond de secretaris-generaal, om de interne informatieuitwisseling te stimuleren en het lopende werk binnen de verschillende afdelingen te evalueren. Aanvankelijk vonden de vergaderingen een à twee keer per maand plaats in Brussel. Gedurende een bepaalde periode namen ook de vertegenwoordigers van de kabinetten van de christen-democratische commissarissen eraan deel. Zo kwam het dat de vergaderingen gedurende meer dan twee jaar regelmatig plaatsvonden in de gebouwen van de Commissie in aanwezigheid van de parlementair adviseurs van de EVP-commissarissen.

Gestimuleerd door Klaus Welle^b kreeg deze informele bestuursinstantie vanaf 1999 een vaste structuur. De secretaris-generaal hield iedere maandag een officiële vergadering in zijn werkvertrek in Brussel

---

a Sinds de oprichting in 1953 heeft het fractiesecretariaat dus 11 secretarissen-generaal gehad (5 Duitsers, 4 Italianen, 1 Portugees en 1 Deen) en 16 adjunct-secretarissen-generaal (4 Duitsers, 4 Italianen, 3 Fransen, 3 Spanjaarden, 1 Brit en 1 Nederlander). Slechts 3 adjunct-secretarissen-generaal werden benoemd tot secretaris-generaal: Arnaldo Ferragni, Gerhard Guckenberger en Martin Kamp. De overige 8 secretarissen-generaal (Hans-Joachim Opitz, Carl Otto Lenz, Alfredo De Poi, Giampaolo Bettamio, Sergio Guccione, Mário David, Klaus Welle en Niels Pedersen) hebben deze functie nooit bekleed. De fractie telde daarnaast 5 bijzonder adviseurs.

b Klaus Welle heeft ook het initiatief genomen tot de halfjaarlijkse bijeenkomsten van het managementteam van twee halve dagen in het landhuis van Genval, nabij Brussel. De aangename, rustige omgeving maakten een diepgaandere gedachtenwisseling mogelijk over de strategieën voor de middellange termijn en de samenwerking. De vergaderingen in Genval werden tweemaal per jaar voortgezet onder leiding van Niels Pedersen. De laatste vergadering van deze aard werd beled door Martin Kamp op 31 januari 2008 in het kasteel van La Rocq Arquennes in Waals Brabant.

of Straatsburg met een beperkt aantal medewerkers: de adjunct-secretarissen-generaal, de bijzonder adviseur(s), de diensthoofden alsmede de adjunct-secretaris-generaal van de EVP-partij en de naaste medewerkers van de secretaris-generaal. Tijdens deze vergaderingen bracht iedereen verslag uit over de onderwerpen die zijn of haar afdeling in die week zou behandelen.^a

Vernieuwing en professionalisering

Op 13 oktober 2008 waren er in totaal 203 functionarissen met een contract voor onbepaalde tijd, van wie er 115 waren aangesteld tussen 2000 en 2008. Er is dus een aanzienlijke vernieuwing van het secretariaatspersoneel geweest.^b

Deze stijging van het aantal functionarissen van de fractie ging gepaard met specialisatie. De diensten werden geleidelijk aan gestructureerd. Het meest vernieuwende initiatief was afkomstig van Klaus Welle. Hij bakende vanaf 1999 de verantwoordelijkheden van iedere adjunct-secretaris-generaal duidelijker af door elk van hen aan het hoofd te stellen van een dienst. Ook andere functionarissen, die niet de titel van adjunct-secretaris-generaal droegen, werden benoemd tot diensthoofd: Robert Fitzhenry van de dienst Pers en Niels Pedersen van de dienst Parlementaire werkzaamheden. De dienst Parlementaire werkzaamheden werd opgesplitst in aanvankelijk vier en later vijf werkgroepen, die werden toegewezen aan unithoofden en overeenstemden met de permanente werkgroepen die werden voorgezeten door de vice-fractievoorzitters.

Het organigram werd nog regelmatig gewijzigd door de opeenvolgende secretarissen-generaal, afhankelijk van de behoeften van de fractie, na overleg met het presidium en diens akkoord. Het daarbij gevolgde personeelsbeleid was er een van erkenning van de competentie en de verdiensten. Zo ontstonden nieuwe diensten of units, zoals de dienst Betrekkingen met de nationale parlementen, de unit Human resources, de unit Politieke strategie, de unit Financiën, de unit Interparlementaire delegaties, de unit Informatietechnologieën, de afdeling Internet en de unit Plenaire vergaderingen en wetgevingscoördinatie.

---

^a Na iedere vergadering werden er notulen opgesteld. Al sinds 18 maart 1999 nam Deborah Warren deze taak op zich.

^b In de periode van augustus 2004 tot april 2008 werden er 70 functionarissen aangesteld, onder wie 22 administrateurs: Thomas Bickl, Kai Wynands, Theodoros Georgitopoulos, Peter Adler, Greet Gysen, Michael Speiser, Alena Carna, Marzena Rogalska, Joanna Jarecka-Gomez, Andrea Laskava, Fani Zarifopoulou, Boglarka Bólya, Klemen Zumer, Mercedes Alvargonzales, Mauro Belardinelli, Daniela Senk, Balázs Széchy, Antti Timonen, Alfredo Sousa de Jesus, Nicole Wirtz, Mina Dermendjieva en Botond Török-Illyes.

De twee diensten met de meeste personeelsleden waren de dienst Parlementaire werkzaamheden en de dienst Pers, samen goed voor meer dan de helft van alle personeelsleden. De dienst Parlementaire werkzaamheden had 7 unithoofden, die werden gecoördineerd door diensthooft Miguel Papi-Boucher. Verder had de fractie ook externe bureaus geopend in de hoofdsteden van de grootste lidstaten van de Unie. In deze externe bureaus verleenden 1 tot 3 secretariaatsleden bijstand aan de afgevaardigden van de fractie in hun land. In 2008 waren er externe bureaus in Berlijn, Londen, Parijs, Rome en Warschau; Boekarest zou snel volgen. Ook het opleidingsinstituut Robert Schuman te Boedapest verdient hier vermelding.

De unit Financiën, eind 2007 onder de verantwoordelijkheid geplaatst van Andreas Folz, stond in voor de vaak hachelijke taak de middelen te beheren die werden toegekend door het Parlement voor informatiecampagnes in samenwerking met de nationale delegaties en de parlementsleden. Het budget van de fractie voor het jaar 2009 bedroeg 30 miljoen euro. Dit budget omvatte noch de salarissen van de ambtenaren, noch de vergoedingen van de parlementsleden, die het Europees Parlement ten laste nam. Het diende hoofdzakelijk om de kosten te dekken van de informatiecampagnes van de fractieleden, de dienstreizen van de functionarissen van de fractie, met name naar Straatsburg, externe vergaderingen en de administratie. De steeds scherper wordende controle op de aanwending van deze middelen vereiste van de boekhoudkundige medewerkers van de fractie striktheid en diplomatie, zowel ten opzichte van de afgevaardigden als ten opzichte van de administratie.

Met betrekking tot de verzoeken van nationale delegaties volgden de secretarissen-generaal zoveel mogelijk een constant personeelsbeleid, dat op twee principes berustte: werving na een examen voor de administrateurs en assistenten die ieder jaar ter beschikking werden gesteld van de fractie, rekening houdend met de personeelsformatie, de grootte en de taaldiversiteit van de fractie; waardering van de verdiensten van iedere functionaris die in aanmerking kwam voor promotie, in overleg met het personeelscomité, dat werd verkozen door de functionarissen, en na besluit van het presidium.

Politiek vertrouwen bleef in ieder geval onmisbaar voor een goede relatie tussen ieder lid van het secretariaat en zijn werkgever: de fractie. Zonder dit vertrouwen, dat samengaat met loyaliteit tegenover de belangrijkste ideologische oriëntaties van de EVP-ED, een belofte tot discretie en vertrouwelijkheid en een constante bereidheid in te gaan op de verzoeken van de afgevaardigden, zou de morele overeenkomst niet veel voorstellen. In de geschiedenis en de cultuur van de fractie is

het slechts zeer sporadisch voorgevallen dat de juridische overeenkomst, die zowel de rechten als de plichten van ambtenaren regelde, niet werd nageleefd.

Het secretariaat was geleidelijk aan geëvolueerd van een ‘familiale’ naar een ‘professionele’ politieke cultuur. Er waren enkele veelgebruikte managementpraktijken overgenomen uit de privésector, zoals een beroepsopleiding, individuele coaching en externe seminars (de *Away Days*). De functionarissen werden onderworpen aan een jaarlijkse beoordeling in een rapport dat identiek was aan dat van de administratie. Er werden ook ‘overstapexamens’ georganiseerd door de administratie van het Europees Parlement om de interne mobiliteit te bevorderen.

Zeldzaam zijn de gevallen waarin een functionaris van de fractie de Rubicon overstak om zelf een politieke carrière op te bouwen. Drie functionarissen die erin slaagden zich te laten verkiezen zijn Carmen Fraga Estévez, Gerardo Galeote en Guillermo Martínez Casañ. De eerste twee namen zitting in het Europees Parlement; de derde werd verkozen voor het Spaanse parlement en keerde terug naar de fractie toen zijn mandaat erop zat.

Liften van Babel en koffers op wielotjes

De 21e eeuw betekende een omwenteling in de sfeer en het dagelijkse leven van de leden van de fractie en het secretariaat. Gezien de algemene toename van het aantal personeelsleden ging het Parlement over tot een efficiënte planning van de uitbreiding van de gebouwen in Brussel en Straatsburg. Het gigantische gebouwencomplex rond de parlementaire halve cirkel in Brussel draagt zowel de anonieme nummers van hun ingebruikneming (D1, D2, D3, D4) als de meer symbolische namen van Europese figuren. Zo is er het Altiero Spinelligebouw, waarin de afgevaardigden van de fractie en het secretariaat sinds 2000 hun kantoren hebben, het Paul-Henri Spaakgebouw, waar de halve cirkel zich bevindt, alsmede de kantoren van het presidium en van de administratie, de Karamanlisbrug en het József Antallgebouw. En dan zijn er nog de nieuwe ruimten rond het Leopoldstation.^a

In Straatsburg hebben de afgevaardigden van de fractie en een deel van het secretariaat sinds 1999 hun kantoren in het Louise

---

^a Vanaf 1979 beschikte de fractie in Brussel over kantoren in het Belliardgebouw en daarna in de gebouwen Remard, Remorqueur en Montoyer. De opeenvolgende verhuizingen tussen deze gebouwen, die volop werden gebouwd of gerenoveerd, het wrede gebrek aan parkeerplaatsen en de kleine afmetingen van de ruimten lieten niet enkel goede herinneringen na bij de gebruikers van deze gebouwen...

Weissgebouw, waarin ook de nieuwe parlementaire halve cirkel is ondergebracht. Een ander deel van het secretariaat heeft zijn kantoren behouden aan de andere kant van de rivier de Ill, in het IPE-gebouw met de naam Winston Churchill. Het heen en weer geloop over de voetgangersbrug die de twee gebouwen met elkaar verbindt, heeft tijdens de zittingsdagen veel weg van de bedrijvigheid in een mierenhoop.

De EVP-ED-Fractie, de enige die vertegenwoordigd is in alle zeventwintig lidstaten, beschikt zowel in Brussel als in Straatsburg over een vergaderzaal die is uitgerust met 21 tolkcabines. Tijdens de vergaderingen van de fractie en de belangrijkste organen ervan, zijn er 63 conferentietolken aan het werk om ervoor te zorgen dat iedereen de debatten onmiddellijk kan volgen.

Iedereen die de enorme veranderingen die het Parlement in twee decennia heeft ondergaan, heeft gadeslagen, moet vaststellen dat de instelling over een groot aanpassingsvermogen beschikt. Van 1953 tot 1986 hadden allereerst negen nationale culturen in een gemeenschap leren samenleven. In de twee daaropvolgende decennia, van 1986 tot 2006, was de diversiteit van deze gemeenschap drie keer zo groot geworden. Deze geleidelijke verandering werd vergemakkelijkt door de toegenomen mogelijkheden van de nieuwe communicatietechnologieën (Intranet, Internet). Wie in een lift of in een cafetaria van het Parlement aanvankelijk nog zonder twijfelen de taal van de persoon naast hem kon herkennen, heeft dat op den duur moeten opgeven. Indien de mythische toren van Babel, in lang vervlogen tijden, was uitgerust met liften, zou men daar dezelfde verscheidenheid aan accenten en talen hebben kunnen horen als in de liften van het Europees Parlement!

Tuesday night fever

Het leven van een ambtenaar heeft veel raakvlakken met dat van een Parlements lid. De dienstreizen van Brussel naar Straatsburg, de bureauvergaderingen en de studiedagen bepalen het tempo en drukken een grote stempel op de identiteit van beide functies en zodoende ook op de leefstijl van degenen die deze functies uitoefenen. Kantines stromen leeg en weer vol, computers worden aangesloten of crashen, zodat de informaticadienst van de fractie te hulp moet schieten, het vertrouwde gebrom van koffers met wieltjes in de gangen van de verschillende Parlementsgebouwen: al deze aspecten geven vorm aan het dagelijkse leven van iedereen die in de fractie werkt. De momenten waarop men zich verplaatst, en soms de momenten van spanningen, worden intens beleefd. Wanneer de afgevaardigden zich in groten getale naar de stoelen met hun naam begeven voor de fractievergadering op dinsdagavond van 19 tot 21 uur in Straatsburg, kan men gerust

spreken van *tuesday night fever*. De ambtenaren en de assistenten, voor wie de toegang uit plaatsgebrek beperkt is, trachten de debatten te volgen waarin beslissingen worden genomen over de stemlijsten van de verslagen in plenaire vergadering. Er ontstaan ook onderonsjes. Iedereen weet immers dat deze vergaderingen de gelegenheid bij uitstek zijn om zoveel mogelijk mensen te ontmoeten.

Het lijkt soms wel een Romeins forum. De voorzitter moet soms tot de orde roepen om stilte te verkrijgen. Dramatiek kan volgen op onstijmigheid. De afgevaardigden en de ambtenaren werken vaak onder tijdsdruk, zeker in de zittingsperiode. Vaak is er een stemming binnen de fractie nodig om de doorslag te geven tussen twee uiteenlopende tendensen. Het is de verantwoordelijkheid van de voorzitter over te gaan tot een stemming en die van de secretaris-generaal om de stemmen te tellen. Soms zetten bepaalde Parlementsleden hartstochtelijk het belang uiteen van een thema voor hun land, voor de industrie, voor de consumenten, voor de landbouwers of voor de kiezers van hun district. En de voorzitter en zijn secretaris-generaal moeten te allen tijde hun zelfbeheersing proberen te bewaren.

Uiteindelijk komen de verschillende thema's een voor een aan bod. De sprekers worden minder gehaast en er zijn minder moties van orde nodig. Aan het einde van de vergadering keren sommigen terug naar hun hotel, anderen begeven zich naar een restaurant waar de besprekingen worden voortgezet of waar meer feestelijke activiteiten van start gaan...

Hoogtij voor de jongere generatie

De verjonging van het personeelsbestand en de stijging van het aantal parlementaire assistenten dragen bij aan een algemeen gevoel van dynamiek en levendige energie. Het Parlement is ook opengesteld voor bezoekers. Wie zich in de hallen en brede gangen van de gebouwen in Brussel, en tijdens de zittingen in de vergaderzalen in Straatsburg begeeft, wordt als het ware overspoeld door een vloed van jonge mensen, gekenmerkt door zowel diversiteit als vitaliteit.^a De meer gedempte en ongetwijfeld minder dynamische sfeer van vroeger ligt ver achter ons. In Luxemburg, echter, waar alleen de ambtenaren van het bestuur van het Europees Parlement werken, heerst deze sfeer nog wel.

Als forum, expositieplaats en schouwtoneel van symbolische gebeurtenissen en culturele evenementen, is het Europees Parlement

---

^a Een voorbeeld om te illustreren hoe jong en levenskrachtig het fractiesecretariaat was: Martin Kamp kon tijdens de eindejaarsreceptie op 17 december 2008 te Straatsburg bekendmaken dat er in de loop van het voorbije jaar maar liefst twintig geboortes plaats hadden gevonden binnen het secretariaat!

een bijzonder levendige instelling. De fractie heeft haar plaats in deze strategie van public relations en democratisering ten volle ingenomen. Haar medewerking aan de open dagen in Brussel en Straatsburg, ieder jaar in mei, wordt benadrukt door marketingproducten die het logo dragen van het sterrenhart op een blauwe achtergrond. Ook het aantal gedrukte en online publicaties is spectaculair gestegen, met inachtneming van de vereisten van de meertaligheid. Deze grote inspanningen zijn nodig om de kloof te dichten tussen de publieke opinie en de Europese politieke instellingen die heeft geleid tot het negatieve resultaat van de volksraadplegingen in bepaalde lidstaten.

Tijdelijke werkrachten of kathedraalbouwers?

Een van de allereerste ambtenaren van de fractie, de Italiaan Arnaldo Ferragni denkt met enige nostalgie terug⁵⁸⁵ aan de pioniersgeest die in het begin heerste onder de secretariaatsleden: 'Wij waren echte monniksoldaten ten dienste van de Europese instellingen.' Ze waren met weinigen en deelden het gevoel bij te dragen aan een nieuwe onderneming van historisch belang die haar weerga niet kende, met als vastgestelde doelstellingen vrede, verzoening en wederopbouw. Een halve eeuw later is de psychologische en sociologische context sterk veranderd. Er heeft zich een volledige generatiewisseling voltrokken en de huidige functionarissen van het secretariaat hebben de Tweede Wereldoorlog, de 'stichtende mythe' van de Europese gedachte, niet meer persoonlijk meegemaakt. Voor de jonge medewerkers uit de twaalf nieuwe lidstaten is werken in het Europees Parlement een uitstekende carrièrekans, ook al is een deel van de financiële voordelen van de functie wat verminderd na de invoering van het nieuwe statuut van het Europese openbaar ambt op 1 mei 2004. Toch blijft het salarisverschil tussen nationale ambtenaren van de voormalige socialistische staten en Europese ambtenaren, bij een gelijke universitaire opleiding, aanzienlijk.

Een zekere trots

Zijn deze materiële overwegingen de enige reden of spelen ook het belang en de waardering voor het soort werk, voor de werkomgeving en de perspectieven een rol? Men kan zich voorstellen dat het overgrote deel van de functionarissen van de fractie, die hoog is opgeleid en beschikt over een grote taalvaardigheid, veel voldoening put uit het werken in een kosmopolitische, gemondialiseerde en invloedrijke omgeving en deel uit te maken van het Europese beslissingsproces. Het directe contact met de Parlementsleden die op nationaal niveau in

de mediabelangstelling staan geeft hun meer aanzien en werkt stimulerend. Door de statutaire garanties van hun aanstelling in de fractie hoeven ze minder te vrezen voor werkonzekerheid, een vrees die gedurende twee decennia van crisis de Europese arbeidsmarkt beheerst. Ook het vooruitzicht te kunnen reizen spreekt velen aan. Denk maar aan de dienstreizen van de fractie naar de landen van de Unie of ook naar verdere bestemmingen, ter begeleiding van een van de talrijke interparlementaire delegaties van het Parlement. De specialisatie van de taken binnen het secretariaat, de vele collega's, de eventuele taalbarrière alsmede de versnippering van de kantoren over verscheidene verdiepingen in de gebouwen in Brussel en Straatsburg zijn niet altijd bevorderlijk voor het persoonlijke contact tussen de medewerkers onderling. Toch ervaart over het algemeen iedereen een tamelijk sterk gevoel van betrokkenheid bij het secretariaat en zelfs een zekere beroepstrots.

Charles Péguy haalde de allegorie aan van de koning van Frankrijk die de bouwplaats van de kathedraal van Chartres bezocht, een bouw die decennialang heeft geduurd. Hij sprak de eerste steenhouwer aan die hij aan het werk zag en vroeg hem: 'Wat doet u, meneer?' 'U ziet toch dat ik stenen hou. Dat is zwaar werk, mijn rug doet pijn, ik heb dorst en ik heb het warm. Ik doe vreselijk minderwaardig werk, ik ben een minderwaardig mens.' De koning loopt verder en ontmoet een andere man die stenen aan het houwen is. Deze ziet er niet slecht uit. De koning vraagt: 'Meneer, wat doet u?' 'Welnu, ik verdien de kost door stenen te houwen. Dit was het enige werk dat ik kon vinden om brood op de plank te brengen en ik ben blij dat ik dit werk kan doen.' De monarch wandelt verder en komt een derde steenhouwer tegen die loopt te stralen met een glimlach op het gezicht. Deze steenhouwer antwoordt op de vraag van de koning: 'Ik, meneer, ik bouw een kathedraal.'

Er zijn binnen het fractiesecretariaat ongetwijfeld tijdelijke werkrachten die minder gemotiveerd zijn in hun werk en er minder voldoening uit halen, maar de meeste medewerkers beseffen dat ze door hun werk in het Parlement een bijdrage leveren aan het grote Europese politieke project.

Hoofdstuk XXXIII

HET CONTINENT VERENIGEN: VAN 15 NAAR 27 LIDSTATEN

*'Onze blik moet zich ook op het oosten richten, als we denken aan Europa. De landen die een rijk Europees verleden hebben, maken ook deel uit van Europa. Ook deze landen moeten de mogelijkheid krijgen lid te worden. Europa moet groot, sterk en invloedrijk zijn om zijn belangen te kunnen verdedigen op het schaakbord van de wereldpolitiek.'*⁵⁸⁶

Konrad Adenauer, 1967

Europa opent zijn deuren: het historische besluit van Kopenhagen in juni 1993

In december 1991 herinnerde de Europese Raad van Maastricht eraan dat 'in het Verdrag betreffende de Europese Unie [...] is bepaald dat ieder Europees land waarvan de regeringsvorm gebaseerd is op het beginsel van de democratie, een aanvraag voor het lidmaatschap van de Unie kan indienen.'⁵⁸⁷

Op 20 januari 1993 hechtte het Europees Parlement zijn goedkeuring aan de resolutie over de ontwikkeling en strategie van de Europese Unie met het oog op de uitbreiding ervan. De Europese Gemeenschap reageerde op de historische verandering van het continent door haar betrekkingen met het oosten te reorganiseren. De toetreding moest geschieden op basis van het Verdrag van Maastricht. Tegelijkertijd moest de EG echter verdiept worden, wat betekent dat ze efficiënter en democratischer moest worden. In dit opzicht benadrukte Jean Penders dat 'de Europese Unie enkel nieuwe leden kan opnemen indien ze zich ontwikkelt, op basis van een grondwet, tot een unie met een federale structuur, met concrete beperkte bevoegdheden en met volledig ontwikkelde democratische instellingen.'⁵⁸⁸ Daarvoor waren delicate veranderingen nodig, bijvoorbeeld betreffende het voorzitterschap van de Raad, de samenstelling van de Commissie of het talenstelsel.

Het was aan het Deense voorzitterschap in het eerste halfjaar van 1993 om een oplossing te vinden voor deze uitdagingen. De Europese Raad van Kopenhagen van 21 en 22 juni erkende officieel het verlangen van de landen van Midden- en Oost-Europa (LMOE) om lid te worden van de Unie. Maar daarvoor legde de Europese Raad drie essentiële criteria vast⁵⁸⁹. Het politieke criterium vereiste dat de landen beschikten over stabiele instellingen die de democratie, de rechtsorde, de mensenrechten alsmede het respect voor en de bescherming van de minderheden garandeerden. Het economische criterium vereiste een functionerende markteconomie en het vermogen het hoofd te bieden aan de concurrentiedruk en de marktkrachten binnen de Europese Unie. Het derde criterium was dat het land het communautair acquis moest kunnen overnemen. Het moest de verplichtingen die verbonden waren aan het lidmaatschap kunnen nakomen en de doelstellingen van de Europese Politieke Unie en de Economische en Monetaire Unie onderschrijven.

Op 24 juni sprak het Europees Parlement in zijn resolutie over de resultaten van de Europese Raad zijn tevredenheid uit over deze beslissing. Het Parlement benadrukte echter – in de woorden van de EVP-Fractie – dat de Europese Gemeenschap in staat moest zijn een dergelijke uitbreiding te dragen zonder dat dit haar normale werking zou verstoren. De toetreding van de LMOE tot de Unie moest worden voorafgegaan door een herziening van het institutionele kader van de Gemeenschap. De uitbreiding van de Europese Unie moest gepaard gaan met een verdieping, zoals de fractie reeds geëist had voor Oostenrijk, Zweden en Finland. Fernand Herman hekelde dat ‘het enige’ waarover de Europese regeringen het eens kunnen worden, de ‘onbezonnen uitbreiding [was]. Dat zal op termijn, indien er geen institutionele hervorming plaatsvindt, leiden tot de zelfmoord van de Gemeenschap en vooral van de Commissie, die bizar genoeg medeplichtig is aan de geplande zelfmoord.’⁵⁹⁰ Jean Penders voegde hieraan toe: ‘Het kan toch niet zo zijn dat het alleen gaat om toetreding. Wat zal er dan worden van de verdieping van de Europese Gemeenschap? Ik hoop maar dat men die niet zal vergeten.’⁵⁹¹

Hoewel er pas later een gedeeltelijke oplossing zou komen voor de dialectiek tussen verdieping en uitbreiding, kwamen de landen van Midden- en Oost-Europa al een stapje dichterbij de Gemeenschap door middel van associatieovereenkomsten. De Europese Raad van Kopenhagen bevestigde dat dit statuut een toegangsticket tot de Unie inhield, zij het voor een niet nader bepaalde toekomst.⁵⁹²

In iets meer dan twee jaar tijd (van maart 1994 tot juni 1996) stelden zich maar liefst tien landen kandidaat⁵⁹³: Hongarije (1994), Polen (1994),

Bulgarije (1995), Estland (1995), Letland (1995), Litouwen (1995), de Slovaakse Republiek (1995), Roemenië (1995), de Tsjechische Republiek (1996) en Slovenië (1996). Cyprus en Malta hadden zich al kandidaat gesteld in 1990.

Er stond enorm veel op het spel. In zijn verslag, over de ‘Toetreding van de landen van Midden- en Oost-Europa’⁵⁹⁴, herinnerde Arie Oostlander eraan dat ‘de hoop en het vooruitzicht op de vereniging van alle volkeren van Europa in een vrije en democratische orde onder een gemeenschappelijk Europees dak één van de drijfveren vormde voor de oprichting van de Europese Gemeenschap, alsook voor de democratische omwentelingen in Midden- en Oost-Europa’. Maar hij benadrukte ook dat ‘de uitbreiding van de Europese Unie naar het oosten vereist dat er een oplossing wordt gevonden voor grote institutionele problemen.’⁵⁹⁵ Tijdens het debat in de plenaire vergadering op 30 november 1994 drong hij aan op de noodzaak het beleid van de Unie in verscheidene sectoren aan te passen om een tegelijkertijd politieke en economische uitbreiding mogelijk te maken: ‘Dat vereist diverse andere veranderingen binnen de Unie en ook op institutioneel gebied. Men heeft het al over het landbouwbeleid, het transportbeleid, het kolen- en gasbeleid, de structuurfondsen... De toetredingscriteria [...] zijn heel belangrijk. We willen komen tot een Europese Unie die een echte solidaire rechtsorde vormt, gebaseerd op de zogenaamd joods-christelijke waarden, die deze cultuur grotendeels onderschragen. Democratie, een rechtsstaat en een gepast beleid op het gebied van de mensenrechten en de rechten van de minderheden zijn onze eerste criteria.’⁵⁹⁶

Op de Europese Raad van Essen, op 9 en 10 december 1994, werd er een pretoetredingsstrategie uitgewerkt met het doel de geassocieerde landen meer te betrekken bij de Europese Unie⁵⁹⁷. Deze strategie was gebaseerd op de associatieovereenkomsten, het witboek van mei 1995 waarin de belangrijkste maatregelen voor iedere sector van de interne markt en de prioriteiten op het gebied van de onderlinge aanpassing van de wetgevingen werden bepaald, de gestructureerde dialoog op institutioneel vlak en ten slotte het PHARE-programma, het voornaamste instrument voor financiële bijstand aan de pretoetredingsstrategieën.

Een jaar later besliste de Europese Raad van Madrid dat de toetredingsonderhandelingen zes maanden na de Europese Raad van Amsterdam in 1996, die met name de kwestie van de verdieping moest regelen, een aanvang zou nemen.⁵⁹⁸

De pretoetredingsstrategie van de EVP-Fractie

Tijdens de studiedagen van Helsinki in augustus 1996 bepaalde de EVP-Fractie haar strategie voor de toekomstige uitbreiding met de LMOE. Zoals gewoonlijk waren deze dagen de gelegenheid bij uitstek de christen-democratische familie samen te brengen en eminente personen een toespraak te laten houden voor de fractieleden. De leden van de Europese Commissie, zoals de Nederlander Hans van den Broek, verantwoordelijk voor de betrekkingen met de LMOE, de Oostenrijker Franz Fischler, verantwoordelijk voor landbouw alsmede Wim van Velzen, voorzitter van de EUCD en voorzitter van de werkgroep Centraal-Europa van de EVP-Fractie, waren hier bijzonder actief. De fractie had prominenten uit het oosten uitgenodigd: László Surján, vicevoorzitter van de Hongaarse Christen-Democratische Volkspartij, Ján Ľarnogurský, voorzitter van de christen-democratische beweging van Slowakije en Hanna Suchocka, lid van de Poolse partij Union of Liberty. Deze laatste legde uit wat haar visie was op het uitbreidingsproces en welke hoop ze daaraan verbond: 'Ik ben van mening dat de mentaliteitsverandering een beslissende stap vormt, maar wanneer ik probeer daartoe te komen, in mijn hoedanigheid van eerste minister, heb ik de indruk dat de westerse landen te kampen hebben met hetzelfde probleem. Ik denk dat ook de burgers van de westerse wereld hun mentaliteit moeten veranderen om zich voor te bereiden op een open en niet-bilaterale wereld... Nu we verenigd zijn binnen de Fractie van de Europese Volkspartij acht ik het van essentieel belang dat jullie ons helpen onze samenleving "op te voeden", niet om nieuwe barrières op te werpen, niet om nieuwe vrees op te wekken, maar om een nieuwe en open samenleving te smeden. De opvoeding van onze samenleving is een van onze cruciale problemen. Ik zou willen afronden met een citaat van de voormalige vicekanselier van Oostenrijk, dr. Busek. Tijdens zijn bezoek aan Polen in 1992 zei hij: "Laten we Europa groter maken, niet op de kaart, niet wat betreft het aantal lidstaten of het aantal instellingen en hun rechtsbevoegdheid, maar wel in onze geest en in ons hart." Het streven naar Europa is een liefdesverhaal dat stevig verankerd is in onze traditie.⁵⁹⁹

Het Verdrag van Amsterdam⁶⁰⁰, ondertekend op 2 oktober 1997, herinnerde eraan dat de mogelijkheid lid te worden afhankelijk was van het respecteren van de beginselen die ten grondslag lagen aan de Europese Unie: 'vrijheid, democratie, het respecteren van de mensenrechten en de fundamentele vrijheden alsmede de rechtsstaat.' Ook de institutionele kwestie stak weer de kop op. Er was een nieuwe Inter-gouvernementele Conferentie nodig voor de hervorming van het

institutionele systeem, dat aanvankelijk bedoeld was voor slechts zes lidstaten. Tijdens het debat in de plenaire vergadering van 26 juni 1997 stelde Wilfried Martens deze eis opnieuw: 'De Europese Unie moet in de komende jaren een historische verantwoordelijkheid op zich nemen; ze moet de democratische landen van het Europese continent verenigen binnen de Unie. Dat is niet mogelijk zonder een institutionele hervorming of, beter gezegd, dat is niet mogelijk als de beslissingen niet worden genomen met gekwalificeerde meerderheid in de Raad. [...] Zonder deze hervormingen kan het niet anders dan dat de Unie afbrokkelt. [...] De grote vraag is wie het gemeenschappelijke belang verdedigt. Wie verdedigt het Europese belang? Helmut Kohl heeft dat jarenlang gedaan. [...] Dat is de nieuwe geest die moet worden gestimuleerd. Anders vrees ik dat onze historische opdracht, die erin bestaat alle democratische landen van Europa te verenigen binnen de Unie, werkelijk te zwaar is, als de coherente structuur en de politieke wil ontbreken om een echte Unie te creëren, niet alleen een vrijhandelszone, maar een echte Unie die ook haar rol kan vervullen op het wereldtoneel.'⁶⁰¹

Het antwoord kon slechts komen van de Europese uitvoerende macht. De Commissie-Santer hechtte op 16 juli 1997 haar goedkeuring aan het bericht 'Agenda 2000 - Voor een sterkere en grotere Unie', waarbij de verslagen over de verschillende kandidaatstellingen waren gevoegd. Het voorstel van de Commissie⁶⁰² had betrekking op drie uitdagingen: de versterking en noodzakelijke aanpassingen van de communautaire beleidslijnen (met name het gemeenschappelijke landbouwbeleid en de economische en sociale cohesie), de onderhandelingen in de eigenlijke zin van het woord met de toetredende landen en het nieuwe financiële kader voor de periode van 2000 tot 2006.^a

In het volumineuze document werd tevens voorgesteld een begin te maken met de onderhandelingen met de eerste reeks landen. Alle kandidaten van Midden- en Oost-Europa, met uitzondering van Slowakije, voldeden aan de politieke voorwaarden voor toetreding. Bulgarije, Letland, Litouwen en Roemenië moesten echter nog vooruitgang boeken, met name op het gebied van economische hervormingen en de goedkeuring en tenuitvoerlegging van de wet- en regelgeving van de Europese Unie, alvorens de onderhandelingen van start konden gaan.

---

a De begrotingsvoorstellen werden goedgekeurd door het Europees Parlement en de Raad binnen de begrotingsgrenzen die al vastlagen nog voordat er sprake was van uitbreiding, namelijk 1,27% van het bbp van de Europese Unie.

'Geen discriminatie tussen de kandidaat-lidstaten'

Dat is wat het Parlement, en met name de EVP-Fractie, verlangde. Het Parlement wilde dat de onderhandelingen alle kandidaten in staat stelden toe te treden in dezelfde periode. De Nederlandse commissaris Hans van den Broek preciseerde: 'De verslagen van de Commissie over de verschillende kandidaatstellingen zijn gebaseerd op de toetredingsvoorwaarden die in 1993 zijn vastgelegd door de Europese Raad van Kopenhagen. Deze voorwaarden hebben betrekking op de politieke en economische situatie van de kandidaat-lidstaten en op hun vermogen te voldoen aan de verplichtingen die voortvloeien uit de toetreding, met name de eerbiediging van het acquis. [...] Ik weet dat het Parlement de voorkeur geeft aan een gelijktijdige opening van de onderhandelingen met alle kandidaat-lidstaten. De Commissie blijft daarentegen benadrukken dat de uitbreiding een globaal proces is waarbij alle kandidaat-lidstaten betrokken zijn. Ze zullen allemaal de versterkte pretoetredingsstrategie genieten, allemaal aangespoord worden partnerschappen voor toetreding aan te gaan en ze zullen allemaal bijkomende steun ontvangen van de Unie om de problemen met de publieke opinie te overwinnen. De gedetailleerde objectieve analyse van de Commissie laat hoe dan ook geen twijfel bestaan over het feit dat er van nature verschillen zijn tussen de kandidaten, die toe te schrijven zijn aan een hele reeks historische, politieke en economische factoren... Er zullen geen toegelaten en uitgesloten landen zijn, maar toegelaten en pretoegelaten landen, waarbij de landen van de tweede groep zich bij de eerste groep zullen kunnen voegen, zodra ze voldoen aan de vereiste voorwaarden.'

EVP-Fractievoorzitter Wilfried Martens uitte sterke kritiek op deze keuze van de Europese Commissie: 'Ik wens uw voorzitterschap ervoor te waarschuwen dat het gevoel van frustratie van de volkeren die geen deel uitmaken van de eerste lichting van de uitbreiding, rampzalige gevolgen kan hebben voor de eenheid van ons continent. We mogen niet vergeten dat het openstellen van de Europese Unie voor de Centraal- en Oost-Europese landen, de Baltische staten en Cyprus in de eerste plaats een politiek proces is. Als we ons beperken tot de economische criteria zal het Europese project te gronde gaan en zal van de EU niet meer overblijven dan een vrijhandelszone. Wij willen echter dat de Europese Unie gestoeld is op een democratisch ideaal en steunt op een beschavingsproces, wat onontbeerlijk is om geopolitieke redenen.'⁶⁰³

Hans-Gert Pöttering zat volledig op dezelfde lijn en deelde dit persoonlijk mee in een brief aan bondskanselier Kohl.^a In het Parlement

---

a Gesprek met Hans-Gert Pöttering op 25 augustus 2008 in Brussel.

drong hij aan op dit punt: 'Indien de Commissie voorstelt de toetredingsonderhandelingen aan te vangen met zes landen, dit wil zeggen vijf plus één, moet goed worden duidelijk gemaakt dat de andere vijf landen niet uitgesloten worden. Er mag geen onderscheid worden gemaakt tussen de landen!'⁶⁰⁴

Efthimios Christodoulou voegde hieraan toe: 'De positie van het Europees Parlement op dit punt was absoluut duidelijk: alle kandidaat-lidstaten moeten de onderhandelingen beginnen op dezelfde startlijn, ongeacht hoeveel tijd deze onderhandelingen vervolgens in beslag nemen.'⁶⁰⁵ Hij bekritiseerde ook het standpunt van de Commissie door eraan toe te voegen: 'Concreet betekent dit, dat de landen die niet tot de eerste lichting behoren, recht hebben op normale participatie, behalve in het eigenlijke onderhandelingsproces... Waarom zouden ze niet allemaal tegelijk met de onderhandelingen beginnen? Ik dring hier ook op aan om politieke redenen. Er is mij immers uitgelegd dat in veel van deze landen de democratische krachten hun politieke platform hebben gebaseerd op de toetreding tot de Europese Unie. Wij mogen derhalve geen twijfel zaaien bij de bevolking.'⁶⁰⁶

De wending van Stockholm, 10 september 1997

Tijdens de studiedagen van de fractie van 8 tot 11 september in Stockholm⁶⁰⁷ werd er heftig gedebatteerd. Commissaris Hans van den Broek zelf stelde zich vragen over de positie van de Commissie terwijl hij deze tegelijkertijd verdedigde: heeft ze niet geleid tot discriminatie?⁶⁰⁸ De afgevaardigden dachten van wel... en sommigen, zoals Michl Ebner, herinnerden aan de belofte van de fractie in de Verklaring van Helsinki. De Fransman Pierre Bernard-Reymond betreurde de indruk van de Commissie 'dat het uit de hand aan het lopen is'.

Hans-Gert Pöttering was, evenals de Zweedse fractievicevoorzitter Staffan Burenstam Linder, van mening dat er vanuit Stockholm een bemoedigende boodschap uit moest gaan naar alle lidstaten en dat er ook aan de Europese Raad en aan de Commissie een duidelijk signaal moest worden afgegeven. In zijn kamer in Hotel Nelson, in het hart van de oude binnenstad, ingericht in de stijl van een oud Engels schip, werkte hij aan het definitieve document voor de werkgroep Uitbreiding waarvan hij voorzitter was. Dit document moest de volgende dag worden aangenomen in de zaal van de Riksdag waar de fractievergadering zou plaatshebben.^a De woorden werden zorgvuldig gekozen en zouden bepalend zijn voor de lotsbestemming van alle lidstaten. Ze zouden aangenomen worden door het congres van de EVP die van 9 tot

---

a Gesprek tussen Hans-Gert Pöttering en de auteur op 25 maart 2009.

11 november 1997 in Toulouse bijeen zou komen: 'De EVP wil graag dat het geïntensiveerde toetredingsproces en het onderhandelingsproces met alle landen van Midden- en Oost-Europa die aan de politieke criteria voor toetreding voldoen, Cyprus daarbij inbegrepen, in 1998 worden aangevangen. De intensiteit van de onderhandelingen en het tijdschema betreffende de conclusies zullen afhankelijk zijn van de manier waarop de kandidaat-lidstaten zullen beantwoorden aan de voorwaarden waaraan ze dienen te voldoen.'⁶⁰⁹ Na een goedkeurend advies van Arie Oostlander, een morele autoriteit binnen de fractie op het gebied van de uitbreiding en met wie Hans-Gert Pöttering telefonisch overleg voerde, stelden de fractie en de partij voor op 1 januari 1998 een begin te maken met de onderhandelingen met alle lidstaten. Deze onderhandelingen dienden zich in het tempo af te spelen al naar gelang de geleverde prestaties van elk van deze lidstaten, en de afloop van de onderhandelingen en de datum van toetreding van de toekomstige lidstaten hingen eveneens af van deze prestaties.

Deze strategie werd op 1 oktober in Brussel door de fractie unaniem goedgekeurd. Een discussie met de coördinator voor de uitbreiding van de Socialistische Fractie, Hannes Swoboda, maakte het mogelijk zich te verzekeren van de steun van de twee grootste fracties tijdens de stemming over het besluit over deze strategie in het Europees Parlement. De EVP bereidde het voorstel voor dat zou worden voorgelegd aan het partijcongres, dat plaats zou vinden in Toulouse op 11 november 1997. De uiteindelijke tekst van Toulouse bevatte, woord voor woord, de belangrijkste paragrafen van de resolutie van de fractie.

De stellingen van de EVP bevestigd door de Europese Raad van december 1997

De Europese Raad van Luxemburg bekrachtigde in december 1997 definitief de stellingen van Toulouse van de EVP. Dat was overigens geen verrassing, aangezien de EVP een heel actieve rol had gespeeld in de onderhandelingen.⁶¹⁰ Hoewel een opsplitsing van de toetredende landen in twee groepen onafwendbaar was, werden de landen nu toch definitief en over de hele lijn betrokken bij het toetredingsproces. De eerste groep landen die aan de onderhandelingen kon beginnen, ook wel de 'groep van Luxemburg' genoemd, bestond uit Estland, Hongarije, Polen, de Tsjechische Republiek, Slovenië en Cyprus. Tegelijkertijd werd het tempo van de voorbereidingen van de onderhandelingen met de landen van de tweede lichting (Bulgarije, Letland, Litouwen, Roemenië en Slowakije) versneld en werd er 100 miljoen euro ter

beschikking gesteld aan deze landen om projecten te financieren die hen in staat zouden stellen hun achterstand op het gebied van economische hervormingen in te halen.

Voor de fractie was dit een heuse overwinning. Op 6 maart 1998, tijdens de studiedagen in Berlijn, zei Wilfried Martens hierover: 'Om de betrokkenheid van de EVP-Fractie bij het nog maar pas begonnen uitbreidingsproces goed duidelijk te maken, hebben wij de hoogste regeringsvertegenwoordigers van bepaalde kandidaat-lidstaten gevraagd deel te nemen aan onze werkzaamheden. Wij zijn van mening dat het in ons aller belang is gezamenlijk te werken aan oplossingen voor de problemen waarmee we te maken zullen krijgen in het grote Europa dat nu vorm krijgt. De EVP-Fractie heeft ervoor geijverd dat deze grote toetredingsbeweging van nieuwe landen plaatsvindt zonder discriminatie zodat iedere kandidaat-lidstaat de inspanningen kan voortzetten die hem in staat stellen het communautaire acquis op te nemen.'⁶¹¹

De Litouwse minister van Buitenlandse Zaken, Algirdas Saudargas, eveneens aanwezig in Berlijn, verborg zijn emoties niet: 'Als ik deze gelegenheid om een toespraak te houden zou moeten vergelijken met vorige gelegenheden, zal ik altijd terugdenken aan mijn ontmoetingen met de Christen-Democratische Fractie zo'n zes of zeven jaar geleden. In die alweer lang vervlogen tijd lagen de zaken volstrekt anders en waren ook de redevoeringen heel anders. Als we die periode vergelijken met nu, heeft de stand van zaken een aanmerkelijke ontwikkeling doorgemaakt; we hebben goede vooruitzichten en zijn lid van de EVP, dat zijn belangrijke realisaties. Ik wil alle burgers van de Europese Unie gelukwensen met de Economische en Monetaire Unie. Dat is een grote verwezenlijking in de lijn van het beleid van de EVP⁶¹².' Vilém Holán, vicevoorzitter van de Tsjechische christen-democratische partij en voorzitter van de commissie Buitenlandse Zaken in het Tsjechische parlement, zei dat er 'met de aanvang van de onderhandelingen voor toetreding tot de Europese Unie een nieuw tijdperk aanbreekt voor de Tsjechische Republiek. Wij wachten al op dit moment sinds de revolutie en nu, acht jaar later, is het dan eindelijk zover.'⁶¹³

De laatste loodjes: de doelstelling 2004 van 'het amendement-Lamassoure'

De Europese Conferentie, een van de vernieuwingen in het toetredingsproces en ingesteld door de Raad van Luxemburg, vond voor de eerste keer plaats op 12 maart 1998. De lidstaten van de Europese Gemeenschap en de toetredende landen kwamen bijeen om grensoverschrijdende kwesties te bespreken: justitie, binnenlandse zaken – met name

misdad en drugs – en het GBVB. Een tweede vergadering zou plaatsvinden in oktober van dat jaar.

In de lente van 1998 gingen ook de ‘partnerschappen voor toetreding’ van start. Terwijl de Commissie verslagen opstelde over de voortgang van elke kandidaat-lidstaat, individuele prioriteiten bepaalde alsmede de financiering en de steun regelde, stelden de kandidaat-lidstaten een nationaal programma op voor overname van het communautaire acquis. De onderhandelingen tussen de vijftien lidstaten en de zes landen van de groep van Luxemburg konden beginnen.

De werkgroep Uitbreiding, voorgezeten door Hans-Gert Pöttering, stelde dat de toetreding een feit moest zijn in 2004. Dat was een grote uitdaging, maar de christen-democraten hielden vast aan dit tijdschema: de toetreding moest worden gerealiseerd voor de Europese verkiezingen, zodat⁶¹⁴ de toetredende volkeren onmiddellijk ten volle zouden kunnen deelnemen aan het democratische debat. Alain Lamassoure diende daartoe in september 2000 een amendement in op het verslag-Brok over de uitbreiding, waarin werd voorgesteld ‘dat de instellingen van de Unie en de lidstaten zich ertoe verbinden ten aanzien van de kandidaat-landen waarmee de onderhandelingen zijn begonnen, alles in het werk te stellen, zodat de eerste toetredingsverdragen nog voor de verkiezing van het Europees Parlement van 2004 van kracht worden en de volgende verdragen in werking kunnen treden tijdens de volgende zittingsperiode.’⁶¹⁵

De lidstaten waren niet allemaal dezelfde mening toegedaan. De Raad moest dus nog overtuigd worden en de fractie legde daartoe al haar gewicht in de schaal. In juni 2001 te Göteborg slaagde het Zweedse voorzitterschap erin overeenstemming te bereiken: het jaar 2004 werd aangenomen, met 2002 als deadline voor de onderhandelingen. In de vergaderzaal in Straatsburg steunde de fractie de parlementaire resolutie over de Europese Raad. Deze resolutie was een oproep ‘aan de Commissie en aan alle lidstaten en kandidaat-lidstaten alles te doen wat in hun vermogen ligt, zodat de medewerking van de burgers van de kandidaat-lidstaten aan de Europese verkiezingen van 2004 een feit wordt, en zodat dus ook eind 2002 op individuele basis, afhankelijk van de voortgang van de verschillende landen, toetredingsverdragen kunnen worden gesloten en de Europese Unie op die manier haar historische taak vervult.’⁶¹⁶

Uiteraard wierp dit korte tijdschema problemen op. Om te beginnen kreeg de Europese Gemeenschap, na het ‘nee’ van de Ierse bevolking aan het Verdrag van Nice, nu te kampen met een nieuwe moeilijkheid in haar institutionele strategie. Ook de toetredende landen gingen gebukt onder de zware druk van de overname van het

communautaire acquis en de invoering van leefbare politieke en economische structuren. De fractie hield echter vol dat men op politiek gebied de hoop niet mocht laten varen. Op 4 september 2001 diende Elmar Brok, namens de Commissie buitenlandse zaken, een resolutie in die nogmaals bevestigde dat het Europees Parlement achter de uitbreiding van de Unie stond. De Europese Unie had deze institutionele hervormingen nodig, net zoals ze de uitbreiding nodig had. Er moesten dus meer informatiecampaagnes komen om de publieke opinie hiervan te doordringen.⁶¹⁷

Voorbereiding van de uitbreiding in het Parlement en in de fractie

Niet alleen de integratie van de nieuwe lidstaten in Europa moest worden voorbereid, hun afgevaardigden moesten ook een plaats krijgen in het Parlement. Op 19 november 2002 namen 199 parlementsleden van de dertien kandidaat-lidstaten deel aan de vergadering te Straatsburg, waar een buitengewoon debat plaatsvond over de uitbreiding.⁶¹⁸ Door de aanwezigheid voor één dag van deze Europese Parlementsleden in dezelfde banken als hun collega's, kon men alvast een beeld krijgen van hoe de Europese democratie er in 2004 uit zou zien. Overeenkomstig de traditie in het Europees Parlement zetelden de afgevaardigden niet per nationaliteit, maar per politieke strekking. Er hing een overwegend enthousiaste stemming, ten eerste door de vijftien jaar van politieke transformatie die het oosten van het continent had doorgemaakt en ten tweede door de inspanningen die de kandidaat-lidstaten hadden geleverd.

De volgende dag werd het verslag-Elmar Brok over de uitbreiding van de EU goedgekeurd door het Europees Parlement met 505 stemmen voor, 20 stemmen tegen en 30 onthoudingen.⁶¹⁹

De EVP-ED-Fractie zette ondertussen haar strategie voort. Het fractiebureau reisde regelmatig naar de verschillende LMOE die zich kandidaat hadden gesteld: Warschau^a en Boekarest in februari en juni 1998, Bratislava en Riga in juni en december 2000, Nicosia en Boedapest in maart en november 2001, Praag en Ljubljana in 2002, Warschau in 2003, Sofia en Boekarest in 2005. Deze ontmoetingen waren voor de fractie de kans om haar steun te betuigen aan deze landen en de vooruitgang en de problemen in verband met de toetreding tot de Europese

---

a Deze vergadering bood de gelegenheid om de leden van de nieuwe regering te ontmoeten, onder wie eerste minister Jerzy Buzek, die in maart 2004 lid zou worden van de fractie.

Unie met hen te bespreken. De fractie ontving de belangrijkste politieke leiders van de kandidaat-lidstaten in het Europees Parlement te Straatsburg. Vanaf begin jaren negentig werkten talrijke fractieleden mee aan de wederopbouw van de christen-democratische en conservatieve partijen in het oosten. De fractie zorgde voor extra aanwezigheid via de stichting Robert Schuman, die met de opleidingen van het instituut met dezelfde naam te Boedapest een waardevolle bijdrage leverde aan de opkomst van een groep bekwame jonge politici in Oost-Europa en tevens aan de groei van de Europese christen-democratische familie.

De EVP paste haar organisatie dus aan door de lidmaatschapsstructuren te veranderen en een permanente werkgroep op te richten die zich bezighield met de uitbreiding, onder leiding van Wim van Velzen. In het kader van de vergadering van het fractiebureau op 17 september 2002 te Ljubljana lanceerde de EVP-ED-Fractie een 'parlementair partnerschap' met de zusterpartijen in de kandidaat-lidstaten van de Europese Unie. De Europese afgevaardigden van de EVP-ED-Fractie namen parlementsleden van de kandidaat-lidstaten onder hun hoede vanaf september 2002 tot april 2003, de datum waarop de officiële waarnemers werden benoemd. Dit partnerschap maakte het ook mogelijk de zusterpartijen van de EVP-ED in de kandidaat-lidstaten te helpen zich voor te bereiden op de toekomstige volksraadplegingen voor de ratificatie van de toetredingsverdragen, en op de Europese verkiezingen van juni 2004.

Europa hervonden

Op 16 april 2003 beklommen de delegaties van de vijftien lidstaten van de Unie en de tien eerste toetredende landen (Cyprus, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Malta, Polen, Slowakije, Slovenië en de Tsjechische Republiek) de steile westhelling van de Akropolis. Een voor een, voor de Griekse eerste minister Costas Simitis uit, gingen ze de stoa binnen, waar nu het Agora Museum is gevestigd. De identieke reproductie van het geschenk van Attalus II Philadelphus, koning van Pergamon, werd de plaats van ondertekening, het centrum van het hervonden Europa.

De maanden die daaraan vooraf gingen, tot de dag van de ondertekening van de toetredingsverdragen, hadden de leden van de EVP-ED-Fractie samen met de ministers en de commissarissen die nauwe banden hadden met de fractie, vergaderd om de laatste hand te leggen aan een verklaring die haar stempel moest drukken op deze historische dag: 'Het Europa van de Vijfentwintig is niet langer een droom.'

In december 2002 had de Raad van Kopenhagen de toetreding van de tien eerste nieuwe lidstaten definitief goedgekeurd. Het Europees Parlement had het dossier gesloten in april 2003, nauwelijks een week voor de bijeenkomst in Athene. Elmar Brok, hoofd van de Commissie buitenlandse zaken, werd aangesteld als rapporteur⁶²⁰ voor het afronden van de toetredingsonderhandelingen.^a Heel gunstig voor de toetreding van de tien lidstaten, was dat de tekst werd goedgekeurd met een ruime meerderheid van 458 stemmen voor, 68 tegen en 41 onthoudingen.

Vanaf 1 mei 2003, een jaar voor de effectieve toetreding van de tien lidstaten tot de Unie, opende het Europees Parlement zijn deuren voor 162 afgevaardigden van de toetredende landen in de hoedanigheid van officiële waarnemers. Ze waren aangewezen door hun respectieve parlementen om de debatten te Straatsburg te volgen en zich vertrouwd te maken met de manier van werken. Maar liefst 69 afgevaardigden onder hen voegden zich bij de EVP-ED-Fractie. Geen enkele andere fractie telde zoveel parlementsleden uit de nieuwe landen.

Voor fractievoorzitter Hans-Gert Pöttering was dit een heuglijke gebeurtenis: ‘Het verheugt me dat zoveel nieuwe leden uit de toetredende landen kiezen voor de EVP-ED-Fractie, 42% van alle waarnemers en daarnaast afkomstig uit alle tien toetredende landen. Wij hebben hard gewerkt om onze zusterpartijen uit die landen voor te bereiden op de toetreding via een speciaal “partnerschap programma”. Daarnaast hebben wij tijdens de toetredingsonderhandelingen onze zusterpartijen met raad en daad bijgestaan. Wij gaan door met het versterken van de onderlinge banden zodat onze 69 nieuwe collega’s zich snel thuis voelen in de fractie en in het Europees Parlement. Op die manier worden ze in staat gesteld daadwerkelijk hun kiezers uit de tien toetredende landen te vertegenwoordigen.^b [...] Onze gezamenlijke taak is nu om van het Europa van de 25 een succes voor iedereen te maken.’⁶²¹

Dan was er nog het geval van Bulgarije en Roemenië. Deze twee landen maakten deel uit van het uitbreidingsproces sinds 1997. Door hun economische situatie konden ze in mei 2004 niet opgenomen worden in de Unie. Voor Bulgarije stelde de Brit Geoffrey Van Orden in zijn

---

a De Europese afgevaardigden van de EVP-ED Jürgen Schröder (Duitsland), Ursula Stenzel (Oostenrijk), Jas Gawronski (Italië) en Michael Gahler (Duitsland) waren belast met respectievelijk de verslagen over de Tsjechische Republiek, Malta, Polen en Estland. De EVP-ED heeft ook geholpen bij de verslagen over de zes andere kandidaat-lidstaten, die zijn opgesteld door afgevaardigden van andere fracties.

b De waarnemers namen volledig deel aan alle parlementaire werkzaamheden, inclusief het werk in de politieke fracties en in de parlementaire commissies, maar zij hadden geen stemrecht. De tien toetredende landen namen als volwaardige lidstaten van de Europese Unie deel aan de Europese verkiezingen van juni 2004.

verslag van februari 2004 vast dat de onderhandelingen snel vorderden. De criteria van Kopenhagen, de economische structuren en de Bulgaarse prestaties gingen erop vooruit. De deadlines werden nageleefd. Geoffrey Van Orden aarzelde echter ook niet om te wijzen op punten die moesten worden verbeterd: de bestrijding van de corruptie, de georganiseerde misdaad en de illegale handel, alsmede de bescherming van de Roma-minderheid.

De datum van toetreding van Bulgarije en Roemenië werd definitief vastgelegd in het verslag van de Commissie van 26 september 2006: de twee landen werden uitgenodigd toe te treden tot de Unie op 1 januari 2007, onder voorbehoud van bepaalde maatregelen. Op deze datum kreeg de fractie er dertien nieuwe leden bij. Deze kwamen in de plaats van de waarnemers die tot dan actief hadden meegewerkt.

Een droom werd werkelijkheid

Op 3 mei 2004 verwelkomde het Europees Parlement de vertegenwoordigers van de nieuwe lidstaten. Anderhalve maand later moesten de eerste Europese verkiezingen van het herenigde continent plaatsvinden. Deze bijkomende stap versterkte de betrokkenheid van de landen van Midden- en Oost-Europa bij de democratische Europese realiteit. Bij de opening van de eerste zitting liet Hans-Gert Pöttering, namens de EVP-ED-Fractie, zijn ontroering duidelijk merken: 'Een droom wordt werkelijkheid. Dit is een grote dag voor de Europese Unie, waarop wij 162 collega's uit de tien nieuwe landen welkom mogen heten. Het is een grote dag voor de democratie. Het is een grote dag voor het parlementarisme. Dat wij onze nieuwe collega's hier kunnen begroeten, moet voor ons een bron van grote vreugde zijn! [...] [Solidariteit] moet voor ons en heel de toekomst inhouden dat wij de nationale belangen van de afzonderlijke landen tot de onze maken en omgekeerd. Dat geldt bijvoorbeeld ten aanzien van de Baltische staten met hun minderheden, die uiteraard respect verdienen maar niet de onafhankelijkheid van deze staten in twijfel mogen trekken. Daarom moeten wij alle argumenten weerleggen.'⁶²²

De nationale parlementen van de nieuwe lidstaten hadden ervoor gekozen ervaren parlementsleden naar de vergaderzaal in Straatsburg te sturen. Het was dan ook vanzelfsprekend dat velen onder hen plaatsnamen op de banken van de EVP-ED-Fractie. Daar zaten onder anderen Ene Ergma, voorzitter van het Estisch parlement, Andris Ārgalis, vicevoorzitter van het Lets parlement, Antonio Tabone, voorzitter van het Maltees parlement, Pavol Hrusovsky, voorzitter van het Slowaaks parlement en Peter Pithart, voorzitter van het Tsjechisch parlement.⁶²³ Op 26 september 2005 vervoegden negen Roemeense en vier Bulgaarse

waarnemers de fractie. Op 15 januari 2007 was het de beurt aan de afgevaardigden van deze twee landen om toe te treden.

Viering van het succes van de EVP in Boedapest in juli 2004

Mede om te laten zien hoeveel belang ze hechtte aan de toetreding van deze nieuwe landen tot de Unie, besliste de fractie de eerste studiedagen die volgden op de verkiezingen van juni 2004 te houden in Boedapest. De Hongaarse hoofdstad liet zich van haar mooiste kant zien: de fractie kwam samen in het Hogerhuis van het Hongaarse parlamentsgebouw, gelegen aan de oever van de Donau, in een gebouw in gotische stijl, een replica van Westminster Palace.

Na vijftig jaar communistische dictatuur kwamen er maar liefst tien landen en 75 miljoen mensen de Europese familie vervoegen. De fractie behaalde een van haar beste verkiezingsresultaten. Het succes beperkte zich niet tot het westelijke deel van Europa, maar vond ook plaats in de nieuwe lidstaten. Zo kreeg de Hongaarse delegatie van de EVP 'de absolute meerderheid van de mandaten [...] namelijk 13 van de 24'⁶²⁴, zoals Hans-Gert Pöttering vermeldde in zijn openingstoespraak.

De Verklaring van Boedapest, die de fractie goedkeurde aan het einde van de studiedagen, was bedoeld als een herinnering aan de lange en tragische geschiedenis die half Europa heeft gekend: 'Op 13 juni 2004 hebben de Europeanen een beslissende stap gezet in de richting van de verwezenlijking van het grote plan van de stichters van de Europese Unie: na 50 jaar onderdrukking en communistische dictatuur hebben de volkeren van acht landen van Midden- en Oost-Europa nu voor de eerste keer, zoals de volkeren van de landen die een gelukkiger lot beschoren was, kunnen beslissen wie hen vertegenwoordigt in de enige instelling van de Europese Unie die rechtstreeks wordt verkozen: het Europees Parlement. Hierdoor heeft het Europa van de 25 zijn volledige legitimiteit verworven.'⁶²⁵

Herdenking van Solidarność in Gdansk in september 2005 en de slachtoffers van Boedapest in oktober 2006

De buitenlandse bijeenkomsten boden ook de mogelijkheid belangrijke gebeurtenissen in de Europese geschiedenis te herdenken, zoals de Solidarność te Gdansk 25 jaar tevoren.

De fractie nodigde voor deze gelegenheid verscheidene prominente van buurlanden van de Unie uit: Viktor Joesjtsjenko, de Oekraïense president die aan de macht was gekomen door de Oranje Revolutie; Michail Saakasjvili, de Georgische president van de Rozenrevolutie; Ivo Sanader, de Kroatische eerste minister; Iurie Rosca, de voorzitter

van de Christen-Democratische Volkspartij van Moldavië; Mirek Topolánek, de voorzitter van de Tsjechische ODS; Boris Nemtsov van de Russische partij SPS; Vincuk Viacorka, de voorzitter van de Wit-Russische Volksfrontpartij en Stanislav Sjoesjkevitsj, de voormalige voorzitter van de nationale raad van Wit-Rusland. Ook Donald Tusk, voorzitter van het Platforma Obywatelska (burgerplatform), die in 2007 eerste minister van Polen zou worden, was er te gast.⁶²⁶

De in vrijheid hervonden eenheid van het continent vereiste ook veel 'geheugenwerk' opdat de slachtoffers van de totalitaire regimes niet zouden worden vergeten. De Hongaarse delegatie van de fractie nam het initiatief om de fractie te koppelen aan de plechtige herdenking op 24 oktober 2006 van de bloedige dagen in Boedapest in oktober 1956, toen de Russische gevechtswagens een gewelddadig einde kwamen maken aan de droom van de Hongaarse democratie. De slachtoffers van het communisme en het sovjetimperialisme werden voor de fractie, in de jaren die volgden op de aansluiting van de nieuwe democratieën van Midden- en Oost-Europa, het permanente symbool van de waarden en de historische referenties van de EVP.

Hoofdstuk XXXIV
**DE INSTITUTIONELE
VERGADERINGEN: AMSTERDAM
(1997): EEN MATIG SUCCES,
NICE (2000): EEN MISLUKKING**

**De door artikel N van het Verdrag van Maastricht
voorgeschreven conferentie**

Op economisch en monetair gebied voldeed het Verdrag van Maastricht aan de verwachtingen van de mensen met een pro-Europese gezindheid, maar niet op institutioneel gebied. Het voorzag weliswaar in een wetgevende bevoegdheid voor het Europees Parlement, maar slechts voor beperkte gebieden en het was de Raad die het laatste woord in de procedure behield. Alles wees erop dat de besluitvormingsmechanismen van de Europese Commissie en de Raad al snel zouden vastlopen indien er geen hervorming werd doorgevoerd: de eerste tekenen zouden duidelijk worden bij het vooruitzicht van de uitbreiding met Oostenrijk, Finland en Zweden.

De opstellers van het verdrag waren zich daar terdege van bewust en hadden daarom in artikel N bepaald dat hierover ten laatste in 1996 moest worden vergaderd. Iedere lidstaat of de Commissie kon verzoeken om de samenroeping van een Intergouvernementele Conferentie. Al vrij snel werden de eerste voorstellen ingediend, die betrekking hadden op vele uiteenlopende gebieden, zoals de samenwerking in de tweede en de derde pijler (Frankrijk en Duitsland), de uitbreiding van de medebeslissingsbevoegdheid (België) en de invoering van een hiërarchie van de communautaire normen.

Verscheidene vooraanstaande nationale politici hielden regelmatig een pleidooi voor de ‘conferentiebepaling’, zo ook Jean-Luc Dehaene, de christen-democratische eerste minister van België.⁶²⁷

Met de Europese verkiezingen van 1994 in het vooruitzicht had de EVP een ambitieuzer doel voor ogen: Europa moest een democratische grondwet krijgen. Het Verdrag van Maastricht was een eerste stap, maar het doel ‘een Europa te creëren dat tegelijkertijd doeltreffend, solidair en democratisch is, dicht bij de burger staat, minder bureaucratisch en meer gecentraliseerd is, is nog niet bereikt. Daarom moet

vanaf nu worden begonnen met de opstelling van een Europese Grondwet en de voorbereiding van de Intergouvernementele Conferentie in 1996, waar het Verdrag van de Europese Unie zal worden aangevuld.⁶²⁸ Deze doelstelling beruiste op drie fundamentele beginselen die moesten dienen als inspiratie voor de toekomstige Europese grondwet: subsidiariteit, efficiëntie en democratie.⁶²⁹ Voor de fractie was dat het duidelijke standpunt dat ze zou verdedigen in het Europees Parlement. Daarvoor kon ze rekenen op de medewerking van leidende figuren als de Spanjaard Íñigo Méndez de Vigo, vicevoorzitter van de Commissie institutionele zaken.

Het verslag-Bourlanges (mei 1995)

De Fransman Jean-Louis Bourlanges werd aangesteld als corapporteur van de werking van het verdrag betreffende de Europese Unie in het vooruitzicht van de Intergouvernementele Conferentie van 1996.⁶³⁰ Het moeizame werk in de commissie resulteerde in een omvangrijke en ingewikkelde studie met het gevolg dat er op 16 mei 1995 in de plenaire vergadering van het Europees Parlement moest worden gestemd over niet minder dan 700 amendementen op dit verslag. Het voorgestelde document moest bondig en duidelijk zijn, maar werd aangevuld door bepalingen die uiteenlopende belangen verdedigden, waardoor de uiteindelijke coherentie van de tekst in het gedrang kwam.⁶³¹ De hoofdthema's van het verdrag werden behandeld met het doel het democratische tekort te verhelpen, de besluitvormingsprocedure te herzien en de grote conferentie van het volgende millennium voor te bereiden: de uitbreiding. Er was grondig nagedacht over het buitenlandse beleid, dat het gemeenschappelijke handelsbeleid, ontwikkelingszamenwerkings- en veiligheidsbeleid omvatte. Een onmisbaar geachte gemeenschappelijke strategie binnen de internationale organisaties werd voorgesteld, alsmede de overschakeling naar de gekwalificeerde meerderheid voor humanitaire, diplomatieke of militaire acties. De landen die niet wilden deelnemen, zouden de mogelijkheid hebben zich te onthouden, teneinde de actie van hun partners niet te belemmeren. De Commissie zou in deze materie het initiatief behouden en de democratische controle zou worden verzekerd door het Europees Parlement en de nationale parlementen. Voor de mensenrechten zou de Unie het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens ondertekenen, terwijl er werd gestart met een sociaal beleid, als logisch gevolg van het economische beleid.

Aan het einde van de lange procedure zei de rapporteur dat hij persoonlijk niet tevreden was over de tekst: 'De werkzaamheden die vandaag ten einde lopen [...] zijn tamelijk teleurstellend en voelden [...]

als een echte kruisweg. [...] Ik ben van mening dat we voor een extreem moeilijke taak stonden. Waarom? Omdat, en ik kom daar eerlijk voor uit, het verslag dat aan u wordt voorgelegd en dat volgens mij een behoorlijk getrouwe weerspiegeling is van de tendensen van dit Parlement – en in dat opzicht een coherent document is dat representatief is voor de heersende tendensen van dit Parlement – in de grond niet beantwoordt aan de verwachtingen die ik er persoonlijk van had.⁶³²

Immers, de afgevaardigden hadden geen duidelijke en vernieuwende constructie voorgesteld, maar gekozen voor een systeem met een variabele geometrie, zonder te voorzien in echte voorwaarden voor een efficiënte grondwettelijke structuur. Toch werd het verslag over de herziening van het Verdrag van Maastricht na stemming in het Parlement doorverwezen naar de reflectiegroep die belast was met de voorbereiding van de werkzaamheden van de IGC 1996.

Deze groep was opgericht op 2 juni 1995 in de Siciliaanse havenstad Messina, als symbolische verwijzing naar de herlancering van Messina op 1 juni 1955, die aan de oorsprong lag van de Verdragen van Rome (*cf.* hoofdstuk 1). De reflectiegroep was samengesteld uit vertegenwoordigers van de ministers van Buitenlandse Zaken van de lidstaten, de vertegenwoordigervan de Commissie, de Luxemburgse christen-democraat Jacques Santer, alsmede twee vertegenwoordigers van het Europees Parlement, onder wie Elmar Brok. In het Parlement werd Hanja Maij-Weggen benoemd tot corapporteur⁶³³ van de werkzaamheden van de reflectiegroep.⁶³⁴ Dankzij de follow-up van de Commissie institutionele zaken konden kopstukken van de EVP-Fractie aan het woord komen, zoals de fractievoorzitter, alsmede andere vooraanstaande christen-democraten, zoals het Spaanse Commissielid Marcelino Oreja Aguirre.⁶³⁵

Het Parlement schreef een vrij gunstig verslag over de resultaten van de werkzaamheden van de reflectiegroep van Messina, maar betreurde het dat het niet de kans kreeg te spreken op de IGC.⁶³⁶ De hoofdbekommernis van de afgevaardigden was de rol van het Parlement in de medebeslissingsprocedure te versterken. Ook Commissievoorzitter Jacques Santer stond hierachter.

Wat de EVP-Fractie betrof, zij gaf vanaf 1995 haar vicevoorzitter, Hans-Gert Pöttering, de leiding over een werkgroep die een document aan zou nemen waarin de doelstellingen over de uitbreiding van de democratische bevoegdheden van het Parlement waren samengevat. Het uiteindelijke document werd in 1997 door de fractie aangenomen in Toulouse.

Het Verdrag van Amsterdam (oktober 1997): tussen schaduw en licht⁶³⁷

In maart 1996 ging de Intergouvernementele Conferentie in Turijn van start. Het waren hoofdzakelijk de ministers van de Buitenlandse Zaken van de vijftien lidstaten die onderhandelden over de herziening van het verdrag betreffende de Europese Unie. Dat weerhield het Europees Parlement er echter niet van via zijn waarnemers en zijn voorzitter, José María Gil-Robles Gil-Delgado, die deze functie sinds januari 1995 bekleedde, regelmatig een standpunt in te nemen en, net als vele andere afgevaardigden, met name een efficiëntere besluitvormingsprocedure te eisen.⁶³⁸ Als vertegenwoordiger van het Europees Parlement somde de voorzitter de tien prioriteiten op die de parlementsleden op de agenda wilden hebben op de Intergouvernementele Conferentie: het terugbrengen van het aantal besluitvormingsprocedures tot drie; op begrotingsgebied zorgen voor echte medebeslissing zonder onderscheid tussen verplichte en niet-verplichte uitgaven en ervoor zorgen dat het Parlement moest instemmen met beslissingen met betrekking tot eigen middelen; het versterken van de democratische vertegenwoordiging (door de goedkeuring van soortgelijke Europese kiesstelsels, Europese politieke partijen, enig statuut van de afgevaardigden); de bescherming van de fundamentele rechten uitdiepen; zich sterker engageren in het sociale beleid; meer rekening houden met de volksgezondheid, het milieu, de consumentenbescherming; de Unie voorzien van een rechtspersoonlijkheid; de ruimte van veiligheid en rechtvaardigheid ontwikkelen; de toegang tot informatie voor de burgers garanderen; en ten slotte zorgen voor mechanismen voor versterkte samenwerking in geval van een impasse op een van deze punten.⁶³⁹

Tijdens de IGC van Amsterdam op 16 en 17 juni 1997 bleef voorzitter José María Gil-Robles Gil-Delgado hameren op zijn verzoeken. De lidstaten van de Europese Unie stonden op het punt een nieuw verdrag te ondertekenen. De vooruitgang op verscheidene punten werd toegeschreven aan het Nederlandse voorzitterschap van de Unie tijdens de voorgaande zes maanden.

De medebeslissingsprocedure werd inderdaad vereenvoudigd en het toepassingsgebied ervan uitgebreid. In de herziene procedure sprak het Europees Parlement zich in de eerste lezing uit over de tekst die werd voorgesteld door de Commissie. De tekst werd onderzocht in de plenaire vergadering op basis van het standpunt van de bevoegde rapporteur van de parlementaire commissie die belast was met het dossier. Daarna deed de Raad op zijn beurt een uitspraak. Indien de drie instellingen het oneens zouden zijn, sprak het Europees Parlement zich

een tweede keer uit aan de vertegenwoordigers van de lidstaten, deze keer over het gemeenschappelijke standpunt. Deze tweede lezing kon uitmonden in het akkoord van het Parlement of in de indiening van nieuwe amendementen, waarover de Raad en de Commissie een standpunt zouden innemen. Indien de Raad in de tweede lezing niet zou instemmen met de voorstellen van het Parlement, werd er een bemiddelingscomité opgericht, samengesteld uit vertegenwoordigers van de Raad en het Parlement. Dit comité zou trachten, zoals de naam al aangeeft, de uiteenlopende meningen van de regeringsvertegenwoordigers van de Zevenentwintig en de Europese parlementsleden met elkaar in overeenstemming te brengen.⁶⁴⁰

De afgevaardigden kwamen wederom als grote overwinnaars van de hervormingen uit de bus. Het Schengengebied was een feit en de Britten kozen minder vaak voor een 'opt-out' in het sociale beleid. Er werd een echte ruimte van vrijheid, rechtvaardigheid en veiligheid gecreëerd. Op institutioneel gebied maakte het Verdrag van Amsterdam een verregaandere democratisering mogelijk. Het Parlement keurde de aanstelling van de voorzitter van de Commissie goed, in plaats van louter advies te geven, wat de rol van de Commissie versterkte. De diensten van de Commissie werden gereorganiseerd, ook al werd de verdeling van het aantal Commissieleden tussen de lidstaten niet gewijzigd en behielden de grootste lidstaten twee Commissieleden.

Maar de twee cruciale punten van de institutionele hervorming, met name het aantal Commissieleden en de verdeling van de stemmen in de Raad, bleven onopgelost. Jacques Santer, de voorzitter van Europese Commissie, die heeft meegewerkt aan de hervorming, erkende dat tussen de regels: 'Er is veel inkt gevloeid over de kwestie van het aantal Commissieleden en de weging van de stemmen in de Raad. Men kan betreuren dat er hierover geen definitief akkoord is gesloten, maar het goedgekeurde protocol bewijst dat de staats- en regeringshoofden de institutionele kwesties willen oplossen voorafgaand aan de uitbreiding. We hebben trouwens een stap in deze richting gezet met de invoering van de versterkte samenwerking. De verlaging van het aantal Commissieleden zal plaatsvinden als de tijd rijp is, in het kader van een algemeen compromis dat ook de herweging van de stemmen omvat. De Commissie stelt in haar Agenda 2000 voor zo snel mogelijk na 2000 een nieuwe Intergouvernementele Conferentie samen te roepen om te beslissen over verregaande institutionele hervormingen, zodat de uitbreiding tot een Unie met meer dan twintig leden zou kunnen slagen in een adequaat institutioneel kader.'⁶⁴¹

Voor de Commissie kwam het er concreet op aan een andere verdeelsleutel voor het aantal Commissieleden te vinden. Op dat moment had iedere lidstaat 'recht' op minimaal één lid en grote landen op twee leden. Met vijftien lidstaten telde de Commissie aldus twintig leden. Met de toetreding van twaalf nieuwe Midden- en Oost-Europese landen zou dit aantal oplopen tot meer dan dertig. De Commissie kreeg echter niet meer bevoegdheden, zodat een dergelijke inflatie van het aantal leden niet gerechtvaardigd was. Voor de Raad was er geen verbetering van de stemverhouding in het kader van de eerste pijler: de blokkerende minderheid werd versterkt onder druk van verscheidene landen die zich, in bepaalde gebieden of over het algemeen, verzetten tegen de supranationale evolutie van de Europese Unie. De verdeling van het aantal stemmen per lidstaat werd herzien door een subtiële opsplitsing in 'grote', 'middelgrote' en 'kleine' landen. Paradoxaal genoeg nam het wantrouwen toe naarmate de uitbreiding naar het oosten naderde en blokkeringssituaties bleven dan ook niet uit.

Er waren nog andere lacunes en bepaalde parlementsleden aarzelden niet daar steeds opnieuw op te wijzen.⁶⁴² Niet veel later zou er mede door Íñigo Méndez de Vigo⁶⁴³ een volumineus verslag⁶⁴⁴ worden opgesteld waarin de 'resultaten' van Amsterdam systematisch werden afgemeten aan de verwachtingen van de afgevaardigden. De uitkomst was verre van bevredigend. Een flink aantal doelstellingen was niet gehaald in Amsterdam. Dat weerhield Íñigo Méndez de Vigo er echter niet van zijn toespraak in de parlementaire vergadering af te sluiten met een vurig pleidooi voor het verdrag: 'Ik richt me met name tot de goede Europeanen, zij die altijd het voortouw hebben genomen in de ontwikkeling en de opbouw van Europa maar die op dit moment geneigd zijn zich te onthouden of tegen te stemmen, omdat ze vinden dat het Verdrag van Amsterdam niet ver genoeg gaat. Ik wil de woorden aanhalen van Ortega y Gasset tijdens een toespraak in Berlijn. Hij citeerde Miguel de Cervantes die, op een leeftijd gekomen dat hij oud en versleten was, zei dat er momenten in het leven zijn waarop men moet kiezen tussen rusten en de weg voortzetten. Rusten betekent stoppen, niet meer bewegen. De weg voortzetten betekent vooruitgaan. Het Verdrag van Amsterdam stelt ons in staat de weg voort te zetten. De weg is misschien kort in vergelijking met onze ambities, misschien is hij te smal, misschien dat velen onder ons hadden gewild dat het een laan was... Maar het is belangrijk deze weg te vervolgen in plaats van te rusten. Daarom vraag ik al degenen die altijd hebben gewild dat Europa vooruitgaat en die het voortouw hebben genomen in de opbouw van Europa, om na te denken en zich te voegen bij degenen die voor het verdrag zullen stemmen, zodat we de weg gezamenlijk kunnen vervolgen.'⁶⁴⁵

Het standpunt van de EVP-Fractie was nog steeds hetzelfde: ondanks de duidelijke lacunes maakte het verdrag een stap voorwaarts mogelijk; het mocht dan een kleine stap zijn, het was in ieder geval een stap. Er moest dus mee worden doorgegaan. Elmar Brok keek al verder: 'Het doel is niet in het verdrag te voorzien in een specifieke regelgeving voor ieder gespecialiseerd gebied, maar wel om het aantal specifieke regelgevingen te verminderen en het verdrag te vereenvoudigen, zodat dezelfde regels gelden voor alle beleidsterreinen. Wij willen geen gigantisch verdrag, maar wel een kleiner verdrag. Op termijn moeten we komen tot een grondwet, want alleen op deze manier kunnen we echt vooruitgang boeken.'⁶⁴⁶

Er moest dus worden gedacht aan een nieuwe institutionele vergadering. Dat was ten slotte het lot van het beleid van 'kleine stappen', waarmee begonnen was door Jean Monnet en Robert Schuman. Met geduld en doorzettingsvermogen werden er zo vorderingen gemaakt in de Europese integratie.

Het oude dilemma van de Unie: de verdieping opofferen voor de uitbreiding?

Alle hoop was gericht op de Intergouvernementele Conferentie die in maart 1996 van start ging in Turijn. Het Verdrag van Amsterdam, dat anderhalf jaar later werd ondertekend, liet de weg vrij voor de dialectiek volgens welke 'verdieping en uitbreiding' de voor- en keerzijde zijn van dezelfde medaille. Tijdens de verkiezingscampagne voorafgaand aan de Europese verkiezingen van 10 en 13 juni 1999 herinnerde Wilfried Martens eraan dat de institutionele hervorming een van de grote prioriteiten van de EVP was.⁶⁴⁷ Amsterdam zou uiteindelijk niet meer zijn dan 'een fase in een proces van constante evolutie' en het was nu zaak om 'verder te gaan met de verbetering van de Europese instellingen.'⁶⁴⁸

Opnieuw deed het vooruitzicht van de uitbreiding van de Europese Unie inzien hoe belangrijk een grote institutionele hervorming was. Wat niet volledig was gelukt in Amsterdam, moest in een volgende Intergouvernementele Conferentie worden gerealiseerd. Aan het eind van de Europese Raad van Keulen, op 3 en 4 juni 1999, bevestigden de staats- en regeringshoofden van de Europese Unie dat er een Intergouvernementele Conferentie moest worden samengeroepen om de institutionele kwesties te regelen die nog openstonden na Amsterdam.

De nieuwe voorzitter van de Commissie, de Italiaan Romano Prodi, vroeg aan de christen-democraat Jean-Luc Dehaene, voormalig eerste

minister van België, Richard von Weizsäcker, voormalig bondspresident van de Bondsrepubliek Duitsland, en Lord David Simon of Highbury, oud-voorzitter van British Petroleum en oud-minister, een volledig onafhankelijk verslag op te stellen over 'de institutionele gevolgen van de uitbreiding'.

Het op 18 oktober 1999 ingediende verslag⁶⁴⁹ liet er geen twijfel over bestaan dat een institutionele hervorming dringend nodig was om de aanstaande uitbreiding met de landen van Midden- en Oost-Europa voor te bereiden: 'De institutionele structuur van de Europese Unie werd in de jaren vijftig tot stand gebracht voor een gemeenschap van zes lidstaten. [...] Er zijn nu [...] duidelijke aanwijzingen dat het systeem niet langer naar behoren functioneert in een Unie van vijftien leden. De vraag rijst automatisch of de instellingen in hun oorspronkelijke opzet in staat zullen zijn op efficiënte wijze een Unie te dienen die in de nabije toekomst wellicht 25, 30 of zelfs meer deelnemers zal omvatten.'⁶⁵⁰

De opstellers van het verslag hadden een lijst gemaakt van institutionele oplossingen. Ze stelden voor de individuele verantwoordelijkheid van de Commissieleden te beperken en de rol van de Commissievoorzitter te versterken alsmede de besluitvorming bij gekwalificeerde meerderheid uit te breiden tot de tweede en derde pijler. Verder waren ze van oordeel dat 'het Parlement het medebeslissingsrecht zou moeten hebben in alle gevallen waarin besluiten over wetgevingsaangelegenheden van de eerste pijler met gekwalificeerde meerderheid worden genomen'. Ze wilden ook de Raad hervormen teneinde deze instelling efficiënter te maken en stellen 'een aanzienlijke vermindering van het aantal samenstellingen van de Raad of een effectief coördinatiemechanisme tussen Raadsbijeenkomsten' voor. Het verslag benadrukte ten slotte dat de Europese Unie in staat moest zijn 'om als eenheid op te treden [...] op het wereldtoneel' en dat een versterkte samenwerking mogelijk moest zijn tussen de lidstaten die verder wilden gaan, met name op het gebied van het gemeenschappelijke buitenlandse en veiligheidsbeleid.

De Franse en Duitse initiatieven

Hoewel er sinds februari 2000 een nieuwe IGC aan de gang was om een nieuwe institutionele hervorming voor te bereiden, besliste Joschka Fischer, Duitse minister van Buitenlandse Zaken, opnieuw het voortouw te nemen. Hij rekende daarbij op de Frans-Duitse as. Op 12 mei 2000 hield hij aan de Humboldt-universiteit te Berlijn een toespraak van zeer federalistische strekking, in de hoop daarmee in de gunst te komen bij de Franse regering, die het voorzitterschap van de Unie zou

bekleden tijdens de onderhandelingen van de IGC. President Jacques Chirac antwoordde hem op 27 juni in een meer genuanceerde toespraak voor de Bondsdag.

Wat de vorm betreft, was de EVP-ED-Fractie verheugd over het feit dat de Europese leiders het institutionele debat weer hadden geopend. Het 'Frans-Duitse koppel zorgt als drijvende kracht van de Europese eenwording voor een nieuw elan'⁶⁵¹ voor de opbouw van Europa, terwijl deze moeilijke tijden doormaakte. Wat de inhoud betreft daarentegen, werden de twee voorstellen zorgvuldig en zonder toegevingen onderzocht door de fractie. Zo waren er talrijke zaken in het Duitse standpunt waar de fractie niet achter stond.⁶⁵² Gedurende het hele voorzitterschap werd er angstvallig vastgehouden aan het Franse standpunt.⁶⁵³

De mislukking van Nice (december 2000)

Aan het einde van het Franse voorzitterschap in december 2000 kwamen de staats- en regeringshoofden bijeen in Nice. Het institutionele debat kwam daar echter geen stap verder. Erger nog, de vergadering van de Europese leiders mondde uit in een confrontatie van nationaal egoïsme. Geen van de leiders was bereid in het gemeenschappelijke belang af te zien van een deel van zijn invloed in de besluitvormingsprocedure of zijn vetorecht. Het aantal Commissieleden moest drastisch worden verlaagd. Welnu, de onderhandelaars van Nice 'komen overeen' één Commissielid per lidstaat te behouden. Voor de weging van de stemmen in de gekwalificeerde meerderheid werkten ze een complexe regeling uit, ingegeven door de vaak irrationele vrees van sommige lidstaten hun nationale invloed te zien afnemen.

Tijdens de conferentie verzamelden de federalisten zich op het plein van het oude Zuidstation aan de andere kant van de stad. In vergelijking met de andersglobalisten, wier manifestaties sinds Seattle vast deel uitmaakten van het openbare landschap van de internationale conferenties, waren er maar weinig federalisten die de regen trotseerden om een echte verandering in Europa te eisen. Er waren Italiaanse en Franse socialisten, Duitse groenen en Zweedse liberalen aanwezig. Ook José María Gil-Robles Gil-Delgado was van de partij, evenals Alain Lamassoure, die plaatsnam achter de microfoon na Daniel Cohn-Bendit: 'Wat belangrijk is vandaag, in Nice, is niet wat er gebeurt aan de andere zijde van de stad, aan de Akropolis, waar slechts beslissingen met weinig draagwijdte zullen worden genomen. Een Commissielid meer of minder, twee of drie stempunten meer of minder, zullen Europa niet veranderen. Wat Europa verandert, is het volk op straat in naam van Europa.'⁶⁵⁴

Nice draaide uit op een gigantische mislukking. Minder dan vier jaar voor de grootste uitbreiding slaagden de Europeanen er niet in het eens te worden over de toekomstige spelregels van het leven in de Gemeenschap.⁶⁵⁵ Op 12 december 2000 richtte Hans-Gert Pöttering namens de fractie het woord tot Jacques Chirac, de president van Frankrijk, die zopas verslag had uitgebracht van de top: 'Aan het einde van de top hebt u gezegd: "De Top van Nice zal de geschiedenis van Europa ingaan als een grote top." Namens onze fractie moet ik helaas meedelen dat wij niet kunnen instemmen met deze verklaring. [...] Wij zijn deze laatste maanden getuige geweest van botsingen tussen grote en kleine landen – en dat mag zich niet meer voordoen, want dat is een sluipend gif voor de Europese Unie – en we hebben gezien hoe bepaalde grote landen zich klein gedragen en hoe bepaalde kleine landen zich groot gedragen. [...] En de afgelopen weken hebben we met bezorgdheid vastgesteld dat de regeringen meer en meer vervallen in intergouvernementalisme. Ik hoop dat de geest van Pierre Pflimlin, Robert Schuman en Jean Monnet de geest en de visie zijn die de toekomst van Europa zullen bepalen [...] want wij zijn er ten stelligste van overtuigd dat alleen het communautaire Europa, sterke Europese instellingen en een Europees recht de democratie, de solidariteit en de vrede op ons continent kunnen waarborgen.'⁶⁵⁶

Ondanks haar teleurstelling besloot de EVP-Fractie het kind niet met het badwater weg te gooien en te ijveren voor de ratificatie. De achterliggende redenering was eenvoudig: het was beter om voor de uitbreiding te beschikken over een formele basis die imperfect was, dan over helemaal geen tekst. De fractie wilde ook verdergaan en besliste in januari 2001 een resolutie in te dienen⁶⁵⁷ op het partijcongres te Berlijn om zich voor te bereiden op de periode na Nice en 'duidelijke perspectieven te bieden teneinde [de] tekortkomingen [van het verdrag] te boven te komen.' De EVP-ED-Fractie spande zich de periode na Nice hard in de regeringen te brengen tot een herziening van het verdrag. Nauwelijks een jaar later zou de Verklaring van Laken vele standpunten van het congres te Berlijn overnemen.

Hoofdstuk XXXV

EEN TOEKOMST VOOR DE UNIE: VAN DE EUROPESE GRONDWET (OKTOBER 2004) TOT HET VERDRAG VAN LISSABON (OKTOBER 2007)

Na de mislukking van de Intergouvernementele Conferentie van Nice (december 2000), het succes van de Europese Conventie (2002)

Het is nog zacht uitgedrukt te zeggen dat het Europees Parlement niet tevreden was met het resultaat van de Europese Raad die plaatsvond te Nice van 7 tot 11 december 2000. Op 14 december keurde het Parlement nagenoeg unaniem een resolutie goed waarin werd gesteld 'dat de wijze waarop de meeste staatshoofden en regeringsleiders hun laatste onderhandelingen over het Verdrag van Nice hebben gevoerd, heeft aangetoond dat zij het nationale belang op korte termijn boven de belangen van de Europese Unie hebben gesteld'. De complexiteit van de besluitvormingsprocedure binnen de Raad om te komen tot een gekwalificeerde meerderheid, de ontoereikende uitbreiding van de mogelijkheden tot besluitvorming met gekwalificeerde meerderheid bij zaken die belangrijk waren voor de uitbreiding, alsmede de beperking van de medebeslissing door het Europees Parlement in wetgevingszaken, toonden aan dat de institutionele hervorming die het Parlement en de EVP-ED-Fractie verwachtten, nog lang geen feit was. Integendeel zelfs. Volgens de institutionalisten van de fractie was nogmaals bewezen dat intergouvernementele onderhandelingen, waarbij tot in het oneindige werd vastgehouden aan strikt nationale standpunten, geen vruchten afwierpen. Derhalve stelde het Parlement op 14 december 'dat [...] een soortgelijke conventie bijeen moet worden geroepen als die welke het Handvest van de grondrechten heeft opgesteld en die is samengesteld uit vertegenwoordigers van de kandidaat-landen en van de lidstaten van de Europese Unie, zonder dat enige partij beschikt over het veto-recht'. Het Parlement 'is van oordeel dat dit college na een breed openbaar debat een ontwerp moet voorleggen om de verdragen te hervormen, vereenvoudigen en opnieuw in te delen zodat er één enkel, duidelijk en beknopt document ("grondwet") ontstaat'.

De verwijzing naar de conventie die had geleid tot het Handvest van de grondrechten was niet zonder belang. Dit handvest was een van de weinige verwezenlijkingen van Nice, waar het op 10 december 2000 door de Europese Raad was afgekondigd. Vertegenwoordigers van de nationale parlementen (twee vertegenwoordigers van elk van de vijftien nationale parlementen en evenveel vervangers), de persoonlijke vertegenwoordigers van de eerste ministers van de vijftien lidstaten, een vertegenwoordiger van de voorzitter van de Europese Commissie en een delegatie van het Europees Parlement bestaande uit zestien Europese afgevaardigden (en evenveel vervangers) hadden gedurende tien maanden consensueel gedebatteerd, wat resulteerde in een duidelijke en nauwkeurige tekst. Aan de conventie namen regelmatig vertegenwoordigers van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen en van de Raad van Europa deel als waarnemers. Bovendien waren het Economisch en Sociaal Comité, het Comité van de Regio's en de Europese ombudsman, als organen van de Europese Gemeenschap, uitgenodigd om hun mening te geven over het handvest. Er werden twee buitengewone zittingen gehouden: één met de vertegenwoordigers van de kandidaat-lidstaten en één met vertegenwoordigers van andere instanties, sociale groepen, niet-gouvernementele organisaties en vertegenwoordigers van de burgermaatschappij. Alle belanghebbenden konden hun bijdragen opsturen naar het secretariaat-generaal van de Raad, dat een informaticasysteem beheerde dat zorgde voor de verspreiding van de bijdragen onder de leden van de conventie. Op deze manier werden honderden bijdragen ontvangen. Deze directe en transparante participatieprocedure, waarbij overleg en consensus centraal stonden, resulteerde in een evenwichtige tekst, die nagenoeg met eenparigheid van stemmen werd aangenomen door de leden van de conventie.

Gezien de grootte van de EVP-ED-Fractie in het Europees Parlement was de fractie goed vertegenwoordigd in de parlementaire delegatie: Charlotte Cederschiöld, Thierry Cornillet, Ingo Friedrich, Timothy Kirkhope, Hanja Maij-Weggen en Íñigo Méndez de Vigo, die tevens voorzitter was van de delegatie van het Europees Parlement en een van de pleitbezorgers van de conventiemethode zou worden. Sommige van deze namen zullen we opnieuw zien opduiken bij de werkzaamheden van de conventie over de toekomst van Europa.

Het doel voor ogen: een Europese Grondwet

Op het congres van de Europese Volkspartij in Berlijn op 11 januari 2001 deed Wilfried Martens een oproep voor een Europese Grondwet. Er was volgens hem 'een basistekst [nodig], die sommigen onder ons nu

al de “Grondwet van Europa” noemen’. Op het congres in Berlijn werd ook een document, getiteld ‘Een Unie van waarden’, goedgekeurd waarin de partij, zoals de fractie een maand eerder tijdens het debat te Straatsburg, pleitte voor een nieuwe conventie: ‘De Europese Unie heeft een grondwettelijk verdrag nodig waarin de besluitvormingsprocedures tussen de Europese instellingen en de verdeling van de bevoegdheden tussen de Europese Unie en de individuele lidstaten worden vastgelegd overeenkomstig het subsidiariteitsbeginsel. Bovendien moet dit grondwettelijk verdrag een Handvest van de grondrechten omvatten. Het moet door de Europese bevolking worden aangenomen volgens de meest democratische procedures en worden uitgewerkt door een conventie waarvan de samenstelling analoog is aan die van de Conventie van het Handvest van de grondrechten.’

Het aandringen van de fractie op de ‘conventiemethode’

Dat de Europese Conventie er gekomen is, is rechtstreeks te danken aan de fractie. Deze had de belofte van een nieuwe conventie verkregen in ruil voor haar instemming met het Verdrag van Nice.⁶⁵⁸ In maart 2000, tijdens de studiedagen te Parijs, herinnerde Valéry Giscard d’Estaing, nochtans zelf een van de bezielers van de Europese Raden, die zijn uitgegroeid tot grote diplomatieke conferenties, de afgevaardigden van de fractie eraan dat de intergouvernementele methode mislukt was voor de institutionele hervormingen.⁶⁵⁹ Nice zou hiervan een nieuw voorbeeld worden. Om de institutionele hervorming opnieuw op gang te brengen was er meer nodig dan een Intergouvernementele Conferentie, zoals Íñigo Méndez de Vigo in zijn verslag⁶⁶⁰ van 2001 namens de Commissie constitutionele zaken in wezen benadrukte: ‘De veroudering van de intergouvernementele methode wordt uitdrukkelijk erkend in de verklaring over de toekomst van de Unie, gehecht aan het Verdrag van Nice.’

De fractie diende ter voorbereiding van de Europese Raad van Göteborg in juni 2001 een resolutie⁶⁶¹ in, waarin werd gesteld ‘dat het eindresultaat van de komende IGC in belangrijke mate zal afhangen van de voorbereidingen en [de fractie] pleit derhalve voor het in het leven roepen van een conventie naar het voorbeeld en met het mandaat van de conventie die het Handvest van de grondrechten heeft opgesteld’.

Voor de EVP-ED-Fractie kwam het erop aan de conventie actief voor te bereiden. De samenwerking van de fractie en de partij resulteerde op de vooravond van de Top van Laken in een document dat van doorslaggevend belang was voor de strategie van de christen-democraten: ‘Een grondwet voor een werkend Europa.’⁶⁶²

In de conclusie herinnerde de EVP aan haar beloften voor de conventie: ‘Wij willen de eersten zijn die een duidelijk en coherent concept voorstellen voor de toekomst van de Europese Unie, teneinde de Europese integratie met succes voort te zetten en een efficiënt Europa te creëren – voor onszelf en voor de toekomstige generaties. [...] Wij hopen bij te dragen aan de opbouw van een democratischer, transparanter en efficiënter Europa. Wij willen een Europa creëren dat in staat is het hoofd te bieden aan de uitdagingen van een gemondialiseerde wereld en de juiste oplossingen te bieden voor de problemen waarmee onze burgers te kampen hebben. [...] De institutionele hervormingen zijn geen doel op zich, maar zijn nodig om een uitgebreid Europa op te bouwen dat in staat is in te grijpen en de vrijheden, democratie, mensenrechten, vrede en welvaart te waarborgen voor iedereen.’⁶⁶³

In de slotverklaring van de bijeenkomst in Laken in december 2001 spraken de staats- en regeringshoofden zich uit voor de bijeenroeping van ‘een conventie van de belangrijkste partijen in het debat over de toekomst van de Unie’ teneinde ‘een zo breed en transparant mogelijke voorbereiding van de volgende Intergouvernementele Conferentie te waarborgen.’⁶⁶⁴

Ook de verwijzing naar de historische Conventie van Philadelphia had zo zijn redenen. Beide conventies hadden te kampen met dezelfde problematiek, die Alain Lamassoure als volgt verwoordde in één zin: ‘Hoe een zwakke confederatie van buurlanden omvormen tot een sterke unie die toch de identiteit van de landen respecteert?’⁶⁶⁵ Mogelijk hing dit ook samen met de ambitieuze droom die sommigen hadden de stichters van de Verenigde Staten van Europa te worden, zoals de Verenigde Staten van Amerika ook ‘founding fathers’ hebben...

In de tekst ‘Een grondwet voor een werkend Europa’, die was opgesteld door de partij en de fractie en op 6 december 2001 werd voorgesteld aan het politieke bureau van de EVP, legde de EVP haar doelstellingen uit. De partij wilde de voorzitter van de Europese Commissie laten verkiezen door het Europees Parlement en de aanstelling vervolgens laten bevestigen bij gewone meerderheid door de Raad. Deze vernieuwing was overgenomen uit het verslag-Herman. De samenstelling van de Commissie zou op dezelfde manier verlopen, waarbij de pas verkozen voorzitter werd vrijgelaten in zijn keuze. Dit systeem, waarbij ‘de Europese partijen hun eigen kandidaten kunnen voorstellen aan het Europees Parlement in een verkiezingscampagne’⁶⁶⁶, betekende uiteraard een niet te verwaarlozen vooruitgang voor de democratie van de Europese Unie. De bedoeling van de parlementsleden was niet de Europese executieve onder voogdij te plaatsen, maar wel deze ‘een essentiële rol te laten spelen in de communautaire methode’, met name

op het gebied van het initiatief, zoals Jean-Luc Dehaene benadrukte tijdens de fractievergadering te Genval in september 2001. De Commissie was dus uitverkoren 'de echte uitvoerende macht van de Unie' te worden. Enkele maanden later zou ditzelfde idee overgenomen worden in de Verklaring van Laken.

Om de Unie democratischer te maken, moest het Europees Parlement ook nieuwe bevoegdheden krijgen. Het volstond niet dat de Europese afgevaardigden in groten getale zetelden in de conventie, het Parlement moest in de toekomstige institutionele architectuur de functie krijgen van 'een wetgevend orgaan dat op gelijke voet staat met de Europese Raad en dus ook budgettaire bevoegdheden heeft. [...] De samenstelling van het Parlement moet de verdeling van de bevolking zo evenredig mogelijk weerspiegelen, waarbij een minimale vertegenwoordiging van de kleinere lidstaten gewaarborgd moet blijven. [...] Het aantal Europese afgevaardigden moet beperkt worden tot 700, om de werkbaarheid te garanderen.'⁶⁶⁷

Ten slotte – maar dat was niet de laatste verdienste van het voorstel van de fractie – schaarden de christen-democraten zich achter een fundamenteel initiatief van het verslag-Herman: de bescherming van de rechten van de mens. Het nieuwe Handvest van de grondrechten was nog maar net afgekondigd en kon dus gemakkelijk worden geïntegreerd in de resultaten van de werkzaamheden van de conventie. Ook daar waren de voordelen merkbaar, aangezien de tekst van het Handvest, aldus opgenomen in de grondwet, kon 'leiden tot juridisch bindende beslissingen.'⁶⁶⁸

In oktober 2002, slechts enkele maanden na het begin van de werkzaamheden van de conventie, hield de Europese Volkspartij haar jaarlijkse congres in Estoril. De tekst die door de fractie en de partij samen was opgesteld, werd voorgelegd aan de nationale partijen, die er nog over moesten discussiëren alvorens een definitief standpunt in te nemen. Dit debat deed tevens dienst als test, aangezien alle nationale partijen zetelden in de vergadering van de conventie, ter vertegenwoordiging van het parlement en soms ook ter vertegenwoordiging van de regering. Drie EVP-ED-Fractieleden die de conventie bijwoonden, hadden tot taak verslag uit te brengen bij het congres over verschillende kwesties: Elmar Brok, Alain Lamassoure en Íñigo Méndez de Vigo. Drie 'kopstukken': de eerste was een doorgewinterd Europees Parlements-lid, die het reilen en zeilen van de vergadering te Straatsburg en de gangen van Brussel goed kende; de tweede was een briljant technocraat en voormalig minister van Europese Zaken; de derde was een gereputeerd Spaans constitutionalist. De twee laatsten zouden enkele maanden na de conventie veelbesproken boeken schrijven die een zekere invloed

zouden hebben op de debatten in hun land: *Histoire secrète de la Convention européenne*⁶⁶⁹ in Frankrijk door Alain Lamassoure en *El rompecabezas. Así redactamos la Constitución europea*⁶⁷⁰ in Spanje door Íñigo Méndez de Vigo. Ze deelden de federalistische visie van de fractie en speelden een belangrijke rol in de conventie. De intensieve debatten en de procedure voor de stemming over de definitieve tekst namen twee dagen in beslag. Het resultaat gaf al een idee van de tekst die later zou worden goedgekeurd door de conventie: 'We durfden het die dag niet te hopen, maar als we deze tekst tien maanden later herlezen, zien we dat hij in feite reeds alle sleutelementen bevat die in het definitieve ontwerp zijn opgenomen!'⁶⁷¹

De EVP was zeker niet de enige die federalistische en vernieuwende ontwerpen voorstelde. Maar de meeste opstellers stonden alleen. '[Dat] is wat de Engelsen goed beschrijven met het woord *mainstream*, de "centrale stroom" van de Europese Volkspartij stemt exact overeen met de middenstroom van de conventie zelf. Aangezien de leden van de Europese Volkspartij 30% van de conventieleden uitmaken, [heeft] deze macht uiteraard veel invloed.'⁶⁷²

De invloed van de EVP-ED in het presidium van de conventie (februari 2002- juni 2003)

Het gevoel dat de christen-democraten een doorslaggevende invloed hadden, was ook gerelateerd aan de keuze van de leden van het presidium van de conventie. Alvorens de werkzaamheden van start konden gaan, moest er een voorzitter worden gekozen. Deze moest een overtuigd Europeaan zijn en bij voorkeur een sterke persoonlijkheid, aangezien hij een bonte vergadering met soms tegengestelde belangen zou moeten leiden. Hij moest beschikken over bewezen Europese ervaring en natuurlijk beschikbaar zijn gedurende de vele maanden die de werkzaamheden in beslag zouden nemen. Of, zoals de christen-democraten het samenvatten: 'een vooraanstaande politicus van Europees formaat en aanzien, met parlementaire ervaring'.⁶⁷³ Valéry Giscard d'Estaing, die zich geroepen voelde tot de functie zonder dat echt te verkondigen, kreeg de functie uiteindelijk toegewezen, tot grote vreugde van de fractie, waarvan deze voormalige president van de Franse Republiek lid was.

Voor de samenstelling van het presidium, dat de voorzitter moest ondersteunen in zijn opdracht, pleitte de fractie voor een evenwicht tussen de vertegenwoordigers van het Europees Parlement, de

nationale parlementen, de Europese Raad en de Commissie. De Raad stemde in met dit verzoek door het presidium samen te stellen uit drie vertegenwoordigers van de lidstaten voor de drie opeenvolgende voorzitterschappen en twee vertegenwoordigers van zowel het Europees Parlement, de nationale parlementen als de Commissie.

De voorzitter zou worden bijgestaan door twee vicevoorzitters: de Belg Jean-Luc Dehaene en de Italiaan Giuliano Amato. Ook Íñigo Méndez de Vigo, verkozen tot voorzitter van de delegatie van het Europees Parlement, zetelde in het presidium.

Men zou kunnen zeggen dat zeven van de dertien leden van het conventiepresidium tot de EVP-familie behoorden: behalve de voorzitter, Valéry Giscard d'Estaing, en de vicevoorzitter, Jean-Luc Dehaene, ook Íñigo Méndez de Vigo, Michel Barnier, lid van de Commissie, de Spaanse minister van Buitenlandse Zaken Ana Palacio Vallelersundi, de voormalige Ierse eerste minister John Bruton en de Sloveen Alojz Peterle, toekomstig fractielid, die de kandidaat-lidstaten vertegenwoordigde.

Met Elmar Brok, Timothy Kirkhope, Alain Lamassoure, Hanja Maij-Weggen en Antonio Tajani, die gewone leden werden, waren zes van de zestien vertegenwoordigers van het Parlement op de conventie, lid van de fractie.

Met 46 vertegenwoordigers op een totaal van 62 deelnemers waren de parlementsleden veruit in de meerderheid in de conventie: naast de vertegenwoordigers van het Europees Parlement namen ook dertig leden van nationale parlementen deel aan de werkzaamheden. De regeringen hadden vijftien vertegenwoordigers en de Commissie twee. De door de EVP-ED-Fractie gewenste en gesteunde democratische legitimiteit van de conventie was een feit.

Lof voor de fractie bij het resultaat

Tijdens de conventie speelde de EVP-ED-Fractie in verscheidene opzichten een doorslaggevende rol. Ze leverde veel bijdragen over specifieke onderwerpen. In tegenstelling tot andere groepen – politieke groeperingen of vertegenwoordigers van instellingen – slaagde de fractie er in een zekere harmonie aan de dag te leggen in haar standpunten en de debatten. Dat was niet altijd vanzelfsprekend, aangezien de fractie sinds de aansluiting van de Britse conservatieven ten prooi was gevallen aan aanzienlijke meningsverschillen over de integratiekwestie.

Alain Lamassoure schreef hierover: 'De door de Europese Volkspartij verrichte werkzaamheden hebben [...] twee verdiensten. Enerzijds hebben we bij onze werkzaamheden naaste personen kunnen

betrekken, die hun ervaring hebben ingebracht. [...] Anderzijds en vooral heeft de Europese Volkspartij gezorgd voor een relatief discreet kader om de ruzies te beslechten tussen “communautairen” en “intergouvernementelen”, tussen “kleine” en “grote” landen, tussen “oude” en “nieuwe” leden, tussen “christenen” en “niet-gelovigen”, etc. Voor alle thema’s die zowel de partij als de conventie verdeelden, kon gemakkelijker overeenstemming worden gevonden in het “familiale” kader van de partij.⁶⁷⁴

De dominerende positie van de fractie binnen de delegatie van het Europees Parlement en haar aanwezigheid op de conventie verzekerden een van haar leden, Íñigo Méndez de Vigo, van het voorzitterschap van een van de zes werkgroepen die het presidium in het leven riep: groep 1, die een antwoord moest geven op de vragen met betrekking tot de controle van het subsidiariteitsbeginsel.⁶⁷⁵ Het secretariaat stelde zijn materiële middelen en personeel ter beschikking van de fractieleiden om een optimale verspreiding van de informatie betreffende de werkzaamheden van de conventie te verzekeren. Zo schreef de EVP-ED-Fractie op de conventie aan het einde van iedere conventiezitting een brief en werd er een dossier opgesteld van alle thema’s die de conventie of de werkgroepen behandelden.

De EVP-ED-Fractie maakte ook gebruik van haar aanwezigheid in het Europees Parlement om de werkzaamheden van de conventie te beïnvloeden via de parlementaire verslagen die haar leden opstelden. De Commissie constitutionele zaken van het Europees Parlement, die haar werkzaamheden afstemde op die van de conventie, vroeg zo aan de Fransmannen Jean-Louis Bourlanges en Alain Lamassoure twee verslagen op te stellen, over respectievelijk de hiërarchie van normen⁶⁷⁶ en de afbakening van de bevoegdheden.⁶⁷⁷ Het verslag-Lamassoure werd goedgekeurd in de plenaire vergadering op 16 mei 2002, met 320 stemmen voor en 60 tegen, en de vier grote fracties van het Parlement stonden erachter.

Op 25 en 26 juni 2003 hield de EVP-ED-Fractie haar studiedagen te Kopenhagen. Daar wilde de fractie de resultaten van de conventie en haar strategie met het oog op de uiteindelijke goedkeuring van de grondwet bespreken.⁶⁷⁸ Íñigo Méndez de Vigo legde uit in welke zin de tekst van de conventie het democratisch tekort van de Unie vermindert: staat en burgers werden op voet van gelijkheid gezet; de inspraak werd verrijkt door de erkenning van NGO’s en burgers; de gekwalificeerde meerderheid werd op vele gebieden de regel; de communautarisering van de derde pijler versterkte definitief de wetgevende bevoegdheid van het Parlement; de juridische instrumenten werden vereenvoudigd; het institutionele evenwicht bleef gehandhaafd; de

Commissie werd hervormd; verscheidene belangrijke functies werden in het leven geroepen (minister van Buitenlandse Zaken etc.); het Handvest van de grondrechten werd opgenomen in de grondwet.

De Britse afgevaardigden gaven bij monde van hun woordvoerder Timothy Kirkhope uiting aan hun bezwaren. Het eerste en zeker niet het minste was de idee zelf dat de grondwet kon primeren op de burger, een notie die volledig ontbrak in het Britse grondwettelijke denken. Bovendien was het land van de *Habeas Corpus* van mening dat het Handvest van de grondrechten de rechten te veel beperkte. Ten slotte werden de gebieden van het koninklijk recht die vielen onder de Europese Grondwet, Buitenlandse Zaken en Justitie, ervaren als een aantasting van de Britse soevereiniteit. Timothy Kirkhope besloot zijn toespraak met een positieve noot: het document leek hem nuttig. Algemeen beschouwd hadden de Britten echter vooral aangetoond hoezeer ze verschilden van de rest van Europa.

In Kopenhagen kwamen ook de kwesties van de christelijke wortels van Europa, de rechtspersoonlijkheid van de Europese Unie, de rol van de kleine landen en de controle op de uitvoerende macht door het Europees Parlement aan bod. De fractieleden planden de toekomst van de tekst al, met name de voorlegging aan de Intergouvernementele Conferentie en de vermoedelijke goedkeuring bij volksreferendum. Over het algemeen was de EVP-ED-Fractie echter zeer tevreden over het resultaat van de conventie, die ‘de meeste doelstellingen die zijn vastgelegd tijdens het congres te Estoril’⁶⁷⁹ overnam, zoals het Sloveense presidiumlid Alojz Peterle benadrukte.

Naar het grondwettelijk verdrag (oktober 2004)

Om de laatste hand te leggen aan de institutionele hervorming van de Unie, kwam er op 4 oktober 2003 te Rome een Intergouvernementele Conferentie (IGC). Het doel van deze IGC was de belangrijkste punten van de grondwettelijke tekst te bespreken en zeer snel tot consensus te komen. De protagonisten binnen de EVP-ED-Fractie wilden dat deze consensus er zou zijn tegen het einde van het Italiaanse voorzitterschap, in december 2003.

Het Europees Parlement wist echter dat de regeringen zouden aarzelen om een zo avant-gardistische tekst te aanvaarden. José María Gil-Robles Gil-Delgado, corapporteur⁶⁸⁰ over het ontwerp van de Europese Grondwet, waarschuwde de staatshoofden echter: ‘In ons verslag hebben we duidelijk willen maken dat het legitiem is voor deze concrete kwesties een oplossing te zoeken mits de huidige, democratisch tot stand gebrachte consensus er op vooruitgaat. Dit zoeken naar

oplossingen mag echter niet worden aangegrepen om de onderhandelingen over de grondwet weer van voren af aan te beginnen – dan lijken we op Penelope, die haar weefwerk nooit afmaakte. Dat, geachte staats-
hoofden en regeringsleiders, zou een geweldige vergissing zijn.⁶⁸¹

De EVP-ED-Fractie steunde de Italiaanse voorzitter van de Raad volledig om van de IGC een succes te maken. Dat verklaarde Elmar Brok ook tijdens de debatten in de plenaire vergadering van 19 november 2003 over de werkzaamheden van de Intergouvernementele Conferentie: 'Ik moedig het Italiaanse voorzitterschap [...] aan om zijn huidige koers voort te zetten en zo dicht mogelijk bij de tekst te blijven die de conventie heeft opgesteld. Die is namelijk evenwichtig en kan moeilijk door een andere tekst worden vervangen. [...] Als we hieraan vasthouden, denk ik dat het mogelijk is om deze IGC tot een goed einde te brengen.'⁶⁸²

Wanneer ze moesten vaststellen dat de top van december 2003 vermoedelijk zou uitdraaien op een mislukking, besloten twee afgevaardigden van de EVP-ED-Fractie, Elmar Brok en Alain Lamassoure, samen met andere leden van het Europees Parlement⁶⁸³ een verklaring te publiceren waarin ze aan de alarmbel trokken. Om te beginnen vreesden ze dat de IGC de consensus die was bereikt tijdens de werkzaamheden van de conventie, in gevaar zou brengen. Ze waren van mening dat sommige voorstellen niet op losse schroeven mochten worden gezet door de regeringen en nog minder door de Commissie. Het ging met name om de voorstellen met betrekking tot de invoering van de gekwalificeerde meerderheid in de Raad, de samenstelling van de Commissie na 2009, de hervorming van het financiële stelsel en het in het leven roepen van de functie van minister van Buitenlandse Zaken van de Europese Unie. Ze betwijfelden bovendien of 'het Europees Parlement of de nationale parlementen een Europese Grondwet kunnen goedkeuren die het Europees Parlement niet op zijn minst de budgettaire bevoegdheden geeft die gepland waren in de conventie'.

De verklaring eindigde met een negatieve noot: 'We stellen vast dat de geloofwaardigheid van de IGC momenteel ernstig wordt bedreigd.'⁶⁸⁴

De top van december 2003 ter afronding van het Italiaanse voorzitterschap van de Europese Unie was een grote teleurstelling, zeker voor de leden van de EVP-ED-Fractie. De fractievoorzitter aarzelde niet om het woord te nemen tijdens de plenaire vergadering van 16 december: 'Namens mijn fractiegenoten die lid zijn van de Europese Volkspartij moet ik zeggen dat 13 december 2003 een slechte dag was voor Europa.'⁶⁸⁵

In de loop van het eerste halfjaar van 2004 probeerde het Ierse voorzitterschap van de Europese Unie discreet de tegengestelde standpunten betreffende de grondwettekst dichter bij elkaar te brengen. Terwijl de grote stichtende staten en het Verenigd Koninkrijk het ontwerp van de conventie, waarin ze voordelen hadden verkregen, vrij gemakkelijk aanvaardden, verzetten verscheidene middelgrote staten zich tegen de nieuwe besluitvormingsprocedures binnen de Raad. Het te Nice bereikte compromis mocht niet op losse schroeven worden gezet, zoals bijvoorbeeld Spanje en Polen wilden doen.

De EVP-ED-Fractie spande zich in de punten van onenigheid uit de weg te ruimen. Door haar constante vergaderingen, met name tijdens de studiedagen, konden de standpunten van de staten worden gevolgd en kon er worden geprobeerd samen met hen een punt van overeenstemming te vinden of te bemiddelen in de Europese openbare opinie. Op 23 en 24 maart 2004, tijdens de studiedagen te Wenen (Oostenrijk), nam de EVP-ED-Fractie via de toespraak van de Poolse ambassadeur in Oostenrijk, Irena Ewa Lipowicz, kennis van het standpunt van Polen inzake de stemverhouding in de Europese Raad en de verwijzing in de grondwet naar de christelijke wortels van Europa.⁶⁸⁶

Pas na de Europese verkiezingen – waarbij de EVP-ED-Fractie opnieuw de grootste fractie werd in het Europees Parlement – werd er een oplossing gevonden. Tijdens de Europese Raad te Brussel op 17 en 18 juni 2004 slaagde het Ierse voorzitterschap van de Unie erin overeenstemming te bereiken voor alle lidstaten van de Unie. De EVP-ED-Fractie was zeer tevreden over de resultaten, zoals fractievoorzitter Hans-Gert Pöttering te kennen gaf in de plenaire vergadering: ‘We kunnen dan ook “ja” zeggen tegen de Grondwet, zodat die vervolgens kan worden ondertekend in Rome, deze schitterende Europese stad waar ook de Verdragen in 1957 zijn ondertekend.’⁶⁸⁷

De tekst die op 29 oktober 2004 te Rome werd goedgekeurd door staats- en regeringshoofden, week enigszins af van de definitieve tekst van de conventie. De EVP-ED-Fractie was niettemin van mening dat het ging om een historische dag voor de opbouw van Europa.⁶⁸⁸

Op 11 januari 2005 keurde het Europees Parlement te Straatsburg uiteindelijk de Europese Grondwet goed met een grote meerderheid: 500 van de 677 afgevaardigden die aan de stemming hadden deelgenomen, stemden voor.⁶⁸⁹ De resolutie⁶⁹⁰ die de woordvoerder van de EVP-ED-Fractie voor constitutionele zaken, Íñigo Méndez de Vigo, voorstelde, genoot dus uitzonderlijk veel steun.

Hans-Gert Pöttering merkte op dat de overgrote meerderheid van de fractie de Europese Grondwet goedkeurde, ‘omdat [deze] bijdraagt aan een Europa dat is gericht op vrijheid, vrede en democratie in de

21e eeuw... Bij een Grondwet horen ook waarden. Naast de procedurele kant zijn onze gemeenschappelijke waarden van doorslaggevend belang. Als wij ons namelijk niet van die waarden bewust zijn, ontbreekt de basis voor ons politieke handelen. Wij zijn verheugd dat er met veel van onze waarden – die wij ook als christelijke waarden beschouwen – rekening is gehouden: de menselijke waardigheid, de waardigheid van oudere mensen en ook die van kinderen.’

De ‘donderslag’ van de negatieve referenda in Frankrijk en Nederland (mei 2005)

Op 30 mei 2005 ontwaakte Europa uit een nare droom die werkelijkheid bleek geworden. Het Franse referendum over de Europese Grondwet had een negatieve uitkomst. Met een kleine meerderheid had een volk dat mee aan de bakermat van Europa stond, de tekst verworpen. Enkele dagen later zei ook Nederland, eveneens een stichtende natie, nee. Wat te zeggen? Wat te doen? De volkeren hadden op democratische wijze hun stem laten horen en dat moest men uiteraard respecteren. Maar tegelijkertijd ‘hebben negen landen van de Europese Unie, die 50% van de bevolking vertegenwoordigen, deze grondwet nu al goedgekeurd’ en ‘één land alleen kan niet verhinderen dat de andere landen hun eigen mening over de toekomst van Europa hebben.’⁶⁹¹

De fractie stelde een onverbiddelijke diagnose van de mislukking van het Franse referendum, die deels toe te schrijven was aan de socialisten.⁶⁹² Links had immers een vaak schadelijke en populistische campagne gevoerd. De fractie weigerde dit te beschouwen als een crisis, want dat zou contraproductief zijn. De tekst was aanvaard door negen landen, die samen niet minder dan 220 miljoen personen vertegenwoordigden. In een van deze landen was er een referendum gehouden waarbij meer dan 76% van de stemmen voor de grondwet was.⁶⁹³ Er was dus maar één weg, en die voerde vooruit. Na het ‘nee’ van Nederland kondigde de fractievoorzitter aan dat er een reflectiegroep zou worden opgericht over de toekomst van de Europese Unie.⁶⁹⁴

Tijdens de daaropvolgende Europese Raad van 16 juni stelden de staats- en regeringshoofden een reflectieperiode voor. Het was dringend nodig even halt te houden. Het initiatief moest echter komen van de landen die er lang over deden het juiste antwoord te vinden. Andere landen gingen ondertussen, met succes, door met de goedkeuring van de tekst, hoewel de toekomst ervan niet meer zeker was.

De fractie ging na hoeveel werk er nog voor de boeg was: de burgers moesten verzoend worden met Europa. Spreken van vrede volstond

niet meer voor een generatie die nooit oorlog had gekend, zoals Margie Sudre in juni 2006 vaststelde tijdens de vergadering van het fractiebureau te Bordeaux.⁶⁹⁵

De nieuwe adem komt uit Parijs: het vereenvoudigde Verdrag van Lissabon van 13 december 2007

Nicolas Sarkozy, kandidaat van de UMP voor het presidentschap van Frankrijk, deed in september 2006 een oproep voor een vereenvoudigd verdrag dat wel de inhoud, maar niet de vorm van de grondwet overnam. Het Franse voorstel was simpel en pragmatisch. Zonder de grote vooruitgang die was geboekt met de tekst van de Europese Grondwet te laten varen, met name op het gebied van de besluitvormingsmechanismen, moest men aanvaarden dat de emotionele lading van bepaalde symbolen werd teruggeschroefd. De institutionele impasse was ontstaan in Frankrijk en zou daar ook een uitgangsweg vinden.

Op de vooravond van de Franse presidentsverkiezing hield Alain Lamassoure een pleidooi voor een nieuw, vereenvoudigd verdrag voor zijn collega's van de EVP-ED-Fractie, die op 8 maart 2007 waren bijeengekomen voor een lezing over de toekomst van het grondwettelijke verdrag. Het voorstel van de Franse afgevaardigde kwam er in wezen op neer niets toe te voegen aan het ontwerp van de conventie, dat het enige basiswerkdocument moest blijven. Het had geen zin 'de doos van Pandora' van de institutionele onderhandelingen opnieuw te openen, maar het had wel zin een aantal bepalingen uit de tekst te schrappen die deze zwaarder en ingewikkelder maakten. Ten slotte pleitte Alain Lamassoure ervoor de planning van het Duitse voorzitterschap te volgen, opdat de deadline van 2009 zou worden gehaald.⁶⁹⁶

Terwijl de Europeanen zich beetje bij beetje bewust werden van de noodzaak te handelen en hun vertrouwen in Europa hervonden, besloot de EVP-ED-Fractie een grote slag te slaan. Op 25 maart 2007 kwam de hele christen-democratische familie samen aan de Poort van Brandenburg naar aanleiding van de 50e verjaardag van de Verdragen van Rome. De partij en de fractie publiceerden gezamenlijk een verklaring die er hoofdzakelijk op gericht was het Europese acquis in herinnering te roepen, en de aandacht weer te vestigen op de toekomst.

De Verklaring van Berlijn⁶⁹⁷ was bondig, precies en doeltreffend en gaf alvast een voorproefje van de verklaring die de lidstaten twee dagen later zouden afkondigen.

'Na vijftig jaar Europese integratie kunnen we een zeer positieve balans opmaken. Veel zaken die vijftig jaar geleden ondenkbaar

zouden zijn geweest, zijn nu vanzelfsprekend. We vergeten niet dat we tegenslagen en teleurstellingen hebben gekend. Maar onze successen zijn veel talrijker en belangrijker. Ze geven ons moed voor de toekomst. Het is onze taak als politici tegenstrijdige belangen te verzoenen en oplossingen te vinden. In de geest van de Verdragen van Rome deinzen we ook niet terug voor de uitdagingen die ons nog te wachten staan. Het is in deze geest dat de EVP zal blijven doorwerken aan de voltooiing van de Unie van Europa, in het belang van de burgers en voor de vrede en de vrijheid in de wereld.⁶⁹⁸

Het proces was weer op gang gekomen. De Europese leiders namen opnieuw het initiatief, met name de leden van de EVP-familie. Doordat Nicolas Sarkozy, wiens Europese programma steunde op de hervatting van de institutionele hervormingen van de Unie, op 16 mei 2007 werd verkozen tot president van Frankrijk, kon er op 13 december 2007 te Lissabon een nieuw verdrag worden ondertekend, dat ook de steun genoot van bondskanselier Angela Merkel, die toen ze voorzitter was van de Raad gedurende het eerste halfjaar van 2007, een nieuw elan had gegeven aan het grondwettelijke proces. Dit miniverdrag of vereenvoudigd verdrag nam inhoudelijk de grote beloften van de Europese Grondwet over, maar liet de vormen achterwege die aanstootgevend konden zijn voor een deel van de Europese openbare opinie. De tekst onderging vooral semantische verschuivingen: men had het niet meer over de ‘minister van Buitenlandse Zaken van de Unie’, maar men koos voor de benaming ‘hoge vertegenwoordiger’. In de grond bleven de bevoegdheden dezelfde. De symbolen van Europa (hymne, vlag en slagzin) werden uit de tekst geschrapt, maar bleven in de praktijk bestaan. De Europese wetten en raamwetten werden opnieuw richtlijnen en verordeningen... Kortom, de letter van de grondwet veranderde, maar de geest bleef. De vrees van het Parlement dat er niet veel zou overblijven van de tekst, bleek ongegrond, aangezien ‘in het mandaat [van de IGC van 2007] veel van de substantie van het grondwettelijk verdrag behouden blijft, met name de enkele rechtspersoonlijkheid van de Unie, de afschaffing van de pijlerstructuur, de uitbreiding van de stemming met gekwalificeerde meerderheid in de Raad en de medebeslissingsprocedure van het Parlement en de Raad, de wettelijk bindende status van het Handvest van de grondrechten, de versterking van de samenhang van het externe optreden van de Unie.’⁶⁹⁹ Daar moesten nog aan worden toegevoegd: het stabiele voorzitterschap van de Unie, de versterking van de begrotingsbevoegdheden van het Europees Parlement, het compromis over de samenstelling van de Commissie... Beter nog, de voorbije reflectieperiode had het mogelijk gemaakt ‘nieuwe elementen te introduceren [...] zoals de klimaatverandering en

de energiesolidariteit', die de fractie gunstig onthaalde.⁷⁰⁰ De tekst die de 27 hadden goedgekeurd en ondertekend te Lissabon was niet bedoeld als grondwet, maar om het te zeggen met de woorden van Alain Lamassoure: 'Europa staat weer op de rails'.⁷⁰¹

Ook Ierland zegt nee (13 juni 2008)

Het ondertekende verdrag moest nog worden geratificeerd door elke lidstaat. Men wist dat dat nog een hachelijke onderneming zou worden, zeker als er een referendum bij te pas zou komen. Sommige lidstaten maakten om historische redenen en uit democratische traditie nooit gebruik van referenda. Dat gold bijvoorbeeld voor België en Duitsland, die beslissingen over de verbintenissen van hun land liever overlieten aan de wijsheid van hun nationale afgevaardigden. Andere lidstaten konden vrij kiezen welke weg ze wilden bewandelen. Al deze landen zouden kiezen voor de parlementaire weg. Ook Frankrijk verbond zich hiertoe, overeenkomstig de wil die president Sarkozy kenbaar had gemaakt bij de verkiezing. Hij had dat zelf als voorwaarde gesteld voor de hervatting van de onderhandelingen over het grondwettelijke verdrag. Zijn moed en vastberadenheid waren des te groter daar er zoveel gelijkenis was tussen de tekst van Rome en die van Lissabon. Zijn engagement was groot, want zijn argumentatie was vervaarlijk: '[...] dat het nogal vreemd is te beweren dat het Europees Parlement de plek is waar het democratische hart van Europa klopt, terwijl tegelijkertijd wordt beweerd dat een parlementaire goedkeuring in Frankrijk niet democratisch zou zijn: als Europa democratisch is in het Europees Parlement, dan is Frankrijk dat ook in het Franse Parlement.'⁷⁰² De Franse president verduidelijkte wat hij bedoelde tijdens zijn toespraak voor het Europees Parlement aan het begin van het Franse voorzitterschap van de Raad: 'Vóór de verkiezingen heb ik het Franse volk parlementaire ratificatie van het Verdrag [van Lissabon] aangeboden. Vóór de verkiezingen heb ik gezegd dat ik geen referendum in Frankrijk zou houden. Het is democratisch dat ik dit tegen het Franse volk heb gezegd. Het was een keuze die ik drie dagen voordat ik werd gekozen, heb gemaakt. Dit zou uiterst veelzeggend kunnen zijn. Ik heb geen spijt van die keuze. Ik geloof echt dat institutionele kwesties, de manier waarop we dingen doen in Europa, zaken zijn voor parlementsleden en niet voor referendums. Dit is een politieke keuze die ik maak [applaus] en het is een politieke keuze die ik in mijn eigen land voor de verkiezingen heb gemaakt. Het is daarom een geheel democratische keuze.'⁷⁰³

De enige lidstaat die niet zelf kon kiezen, was Ierland. De Ierse grondwet schreef immers voor dat de Europese teksten moesten

worden goedgekeurd bij referendum. De stemming vond plaats op 13 juni 2008 en de uitslag was negatief, wat sommigen hadden zien aankomen, maar anderen helemaal niet. Ondanks het diepgaande respect voor de democratische stemming heerste er uiteraard ontgoocheling bij de EVP-familie.⁷⁰⁴

Dat was opnieuw een tegenvaller, maar de opbouw van Europa zou nooit een rustige lange stroom zijn. Op diezelfde dag zei Elmar Brok het volgende over het verdere verloop van het ratificatieproces: 'Het nee van Ierland is zeer betreurenswaardig. Het blijft echter in het belang van de burgers en de lidstaten van de Unie dat het verdrag zo snel mogelijk in werking treedt. Het ratificatieproces moet zonder verdere vertraging worden voortgezet.'⁷⁰⁵

Op 31 juli 2008 ratificeerde Italië op zijn beurt het Verdrag van Lissabon en eind november 2008 volgde het Zweedse parlement. De Tsjechische Republiek, waarvan het grondwettelijke hof enkele dagen later de laatste twijfel over de verenigbaarheid van het Verdrag van Lissabon met de grondwet had opgeheven, was goed op weg het te ratificeren. Eind 2008 hadden 26 lidstaten het verdrag geratificeerd. Dat was uitstekend nieuws, maar de tijd is de vijand van de belangen van het Europees Parlement en de EVP-ED-Fractie, die via de twee woordvoerders Elmar Brok en Íñigo Méndez de Vigo op 9 oktober 2008 uiting gaf aan haar ongeduld ten aanzien van de inertie van de Ierse regering. Men kon Dublin niet onbepert de tijd geven oplossingen voor te stellen: 'Wij zeggen tegen de Ieren: het is aan jullie om ons te zeggen wat jullie willen, het is jullie verantwoordelijkheid voorstellen te formuleren, maar doe het snel, ten laatste in december, want we hebben het Verdrag van Lissabon nodig voor de Europese verkiezingen.'⁷⁰⁶ De fractie was van mening dat, indien Lissabon niet van kracht zou zijn in november 2009, de nieuwe Commissie die volgde op de Commissie-Barroso moest worden aangesteld op basis van het Verdrag van Nice, wat zou betekenen dat de lidstaten vanaf 2009 minstens één lid minder naar de Commissie mochten sturen.

Hoofdstuk XXXVI

HET PARLEMENT VERSTERKT ZIJN POLITIEKE GREEP OP DE COMMISSIE: DE ROL VAN DE EVP-FRACTIE IN DE ONTWIKKELINGEN IN DE COMMISSIE-SANTER (1994), -PRODI (1999) EN -BARROSO (2004)

De nieuwe interinstitutionele betrekkingen tussen het Parlement en de Commissie na Maastricht (1992)

Het Verdrag van Maastricht veranderde de spelregels tussen het Parlement, de Raad en de Commissie. Het Europees Parlement had een grotere rol toebedeeld gekregen in de nieuwe besluitvormingsprocedures. Om alle vernieuwingen van het verdrag om te zetten in de praktijk, moesten er interinstitutionele akkoorden worden gesloten.

In 1993 werd een eerste reeks akkoorden goedgekeurd.⁷⁰⁷ Deze akkoorden hadden betrekking op de democratie en de transparantie, de procedures voor de toepassing van het subsidiariteitsbeginsel, het statuut en de algemene voorwaarden voor de uitoefening van het ambt van Europees Ombudsman en ten slotte het verloop van de werkzaamheden van het bemiddelingscomité in geval van onenigheid tussen de Europese Raad en het Europees Parlement aan het einde van de medebeslissingsprocedure (artikel 189b van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap). De onderhandelingen voor deze akkoorden waren moeizaam verlopen en het Europees Parlement had vaak geklaagd dat de Raad beperkingen oplegde aan bepaalde transparantiebeginselen. Zo weigerde de Raad bijvoorbeeld wetgevende teksten goed te keuren tijdens openbare stemmingszittingen, zoals dat in het Parlement gebeurde.⁷⁰⁸

De democratische dynamiek van Maastricht liet zich echter voelen en José María Gil-Robles Gil-Delgado verklaarde zich zeer tevreden over de afspraken die werden gemaakt tussen het Parlement en de twee andere instellingen: 'De burgers van de lidstaten moeten weten [...] dat het Europees Parlement alles in het werk stelt om ervoor te zorgen dat de andere instellingen niet enkel verklaren dat ze transparantie

willen, maar dit beginsel ook werkelijk toepassen, alsmede om ervoor te zorgen dat de Gemeenschapswetgeving wordt gecodificeerd en uitgelegd, zodat alle burgers deze kunnen begrijpen. [...] Dat is de weg die we moeten volgen [...] opdat de Europese burgers de Unie niet zien als een ontoegankelijk concept voor de verre toekomst, maar als een persoonlijk goed, iets wat hun welzijn ten goede komt en vooral [...] als een middel om te ontsnappen aan de wanhoop.⁷⁰⁹

In 1994 volgde er een tweede reeks interinstitutionele akkoorden, deze keer met betrekking tot de uitoefening van het enquêterecht van het Europees Parlement en de uitvoeringsmaatregelen van besluiten die volgens de procedure van artikel 189b werden vastgesteld.

Het akkoord machtigde het Europees Parlement een tijdelijke enquêtecommissie in te stellen om vermeende inbreuken op het Gemeenschapsrecht of gevallen van wanbeheer bij de toepassing van het Gemeenschapsrecht te onderzoeken, die zouden zijn toe te schrijven aan een instelling of een orgaan van de Europese Gemeenschappen, ofwel aan een overheidsdienst van een lidstaat.⁷¹⁰ De Commissie institutionele zaken stelde José María Gil-Robles Gil-Delgado aan als corapporteur⁷¹¹ voor deze materie.⁷¹² Tijdens de plenaire debatten op 18 januari 1995 herinnerde hij aan het belang van deze versterkte controlebevoegdheid van het Europees Parlement inzake de werking van de Unie: 'Wij keuren vandaag een van de materies goed die nog niet waren geregeld in het Verdrag van Maastricht [...] met betrekking tot het enquêterecht van het Parlement. [...] Ik heb goede hoop dat het Parlement opgewassen is tegen deze opdracht en dat het deze tekst ten volle zal benutten om de Europese burger te verdedigen. Dat is de taak die nu op onze schouders rust.'⁷¹³

Het tweede akkoord kreeg de vorm van een *modus vivendi* en had betrekking op de zogenaamde comitéprocedure. Deze enigszins ingewikkelde procedure speelde een essentiële rol in de goedkeuring van uitvoeringsmaatregelen van de wetgevende besluiten: de Commissie werd bij het opstellen van de teksten bijgestaan door een comité van nationale deskundigen. Het Parlement werd daarbij niet betrokken, hoewel het voor sommige beleidsterreinen medewetgever met de Raad was. De afgevaardigden beschouwden de betrokkenheid van het Europees Parlement bij de comitologie dan ook als een legitieme eis. De tekst van 1994 was een gedeeltelijk akkoord dat hen in staat stelde nauwer toe te zien op de uitvoering van de besluiten die volgens de medebeslissingsprocedure waren vastgesteld.⁷¹⁴ De tekst van de *modus vivendi*, goedgekeurd tijdens de interinstitutionele conferentie van 20 december 1994, omvatte drie essentiële elementen: een informele raadplegings- en informatieprocedure, die de Commissie aanzienlijk

had verbeterd in vergelijking met de voorafgaande werkwijze; een raadplegingsprocedure door de Raad indien een ontwerp van maatregel aan hem werd voorgelegd ingevolge onenigheid tussen een comité van deskundigen en de Commissie; een overlegprocedure tussen het Parlement en de Raad in geval van negatief advies van het Parlement.⁷¹⁵

Jean-Louis Bourlanges, corapporteur⁷¹⁶ in deze kwestie⁷¹⁷, ontkende niet dat het ging om een moeilijk onderwerp dat voor velen obscuur kon lijken, maar het Franse Europarlementslid wees nogmaals op het belang ervan: ‘Wat wil het Parlement hiermee nu werkelijk bereiken? Het Parlement beschikt over een wetgevende bevoegdheid die vergelijkbaar is, gelijk loopt met die van de Raad en vindt het niet normaal dat deze lijn niet doorgetrokken wordt naar de uitvoeringsmaatregelen om de wetgevende teksten van kracht te laten worden.’⁷¹⁸

De Commissie-Santer en de geleidelijke ‘parlementarisering’ van het Europese politieke stelsel (1994-1999)

Het einde van het voorzitterschap van Jacques Delors, die de Commissie met succes had voorgezeten van 1985 tot 1994, stelde de Europese Raad voor de belangrijke taak een opvolger te benoemen over wie de lidstaten het unaniem eens zouden zijn. Omdat Groot-Brittannië zich had verzet tegen de benoeming van Jean-Luc Dehaene, die als federalistisch werd beschouwd, koos de Europese Raad op 15 juli 1994 voor Jacques Santer, de fungerend eerste minister van Luxemburg. Voor de christen-democraten, die ook Jean-Luc Dehaene hadden gesteund, was hij een van de meest vooraanstaande leden van de EVP-familie.

Het Europees Parlement moest zich uitspreken volgens de nieuwe benoemingsprocedure conform artikel 158 van het Verdrag betreffende de Europese Unie.

De hoorzittingen van de commissarissen werden afgesloten zonder stemming of individuele beoordelingen. Het negatieve advies van de parlementaire commissies over sommige kandidaten had geen invloed op de samenstelling van de Commissie noch op de bevoegdheden van de leden.

Tijdens de presentatie van het programma van de Commissie door voorzitter Santer betuigde EVP-Fractievoorzitter Wilfried Martens hem zijn steun, maar niet zonder hem te herinneren aan enkele verantwoordelijkheden die voortvloeiden uit de nieuwe benoemingsprocedure: ‘Besef dat u als hoofd van een college van twintig commissarissen zult moeten waken over de beginselen van collegialiteit en onafhankelijkheid, maar besef ook dat de Commissie die u zult voorzitten, door

het verdrag een grotere democratische legitimiteit heeft verkregen dan alle voorafgaande Commissies. Deze legitimiteit geeft u nieuwe bevoegdheden, maar legt u ook nieuwe taken op.⁷¹⁹

Lord Plumb voegde daar nog aan toe: 'Door de uitoefening van ons recht om een Commissie te benoemen, dat ons is toegekend door het Verdrag van Maastricht, willen we de autoriteit van deze Commissie niet beperken. Integendeel: de Europese Unie heeft meer dan ooit behoefte aan een sterke, bekwame, doeltreffende en dynamische Commissie, die wordt gesteund door de democratische legitimiteit die deze procedure haar geeft. Zoals Jacques Santer al zei: wij hebben behoefte aan een sterke Commissie en een sterk Parlement.'⁷²⁰

De 'crisis van de gekkekoeienziekte' versterkt de controle van het Parlement op de Commissie

Een van de eerste uitdagingen waarmee de Commissie-Santer te kampen kreeg was de uitbraak van een besmettelijke ziekte onder runderen in Groot-Brittannië. De ziekte met de wetenschappelijke naam 'boviene spongiforme encefalopathie' (BSE) deed vrezen voor gevolgen voor de volksgezondheid in Europa. De omvang van de ziekte bracht het Europees Parlement ertoe in juli 1996 een enquêtecommissie aan te stellen. Gesteund door de publieke opinie, die zich steeds meer zorgen maakte over deze bedreiging voor de volksgezondheid, zag het Europees Parlement in deze crisis van de gekkekoeienziekte zijn kans schoon zijn institutionele invloed te vergroten. Het was ook een uitstekende gelegenheid om aan tegenstanders te bewijzen dat het Parlement de nieuwe controlebevoegdheden die Maastricht aan deze instelling had toevertrouwd, ten volle kon benutten. Het voorzitterschap van de enquêtecommissie werd toevertrouwd aan een lid van de fractie, Reimer Böge – 'Een van onze beste Europarlementsleden', vertrouwt voorzitter Martens ons toe in zijn memoires.⁷²¹ Op 3 september begonnen de afgevaardigden met hun werkzaamheden. Enkele EVP-leden die zetelden in de commissie zijn: Antonios Trakatellis, Jean-Pierre Bébéar, John Corrie, Ria Oomen-Ruijten en Encarnación Redondo Jiménez.

De enquêtecommissie deed haar werk goed en sprak zich uit voor een reorganisatie van de veterinaire inspectiediensten, een versterking van het interventierecht van het Europees Parlement en de Europese Unie op het gebied van de volksgezondheid en een radicale hervorming van het GLB (gericht op de kwaliteit van de voedingsmiddelen en niet meer gedicteerd door de productiviteit) met betrekking tot de interne markt en de internationale handel van landbouwproducten. Het Parlement zag erop toe dat de Commissie deze beloften omzette in de praktijk. De situatie was gespannen. Indien de Commissie niet zou reageren,

zou het Parlement genoodzaakt zijn om zijn vertrouwen in de Commissie terug te trekken. De Europese Commissie verbond zich er derhalve in de plenaire vergadering toe gevolg te geven aan de aanbevelingen van het Europees Parlement.

Het verslag over het beheer van de ‘gekkekoeienziekte’ bewees aan de publieke opinie dat het Europees Parlement zijn nieuwe bevoegdheden kon gebruiken en het mandaat dat het had gekregen van de kiezers, kon vervullen. Reimer Böge kon tevreden zijn over het welslagen van deze ‘nieuwe ervaring’: ‘Dit Parlement is in staat op elk moment en in alle andere gevallen zijn enquêterecht te gebruiken als controle-instrument. Dit is een waarschuwing voor iedereen en misschien is dat voldoende. Het Europees Parlement heeft verplichtingen tegenover de burger en alleen tegenover de burger. Alleen door grondig te onderzoeken, de verantwoordelijke personen aan te duiden en de nodige politieke conclusies te trekken, zullen we erin slagen het beschadigde vertrouwen van de burger terug te winnen.’

Op 18 februari 1997 onderzocht het Europees Parlement het definitieve verslag van de enquêtemissie, dat catastrofaal was voor de Europese Commissie. De fouten en de nalatigheden waren overduidelijk. De leden van de Europese Commissie hadden getracht de instorting van de markten voor rundvlees te voorkomen, maar daarbij niet stilgestaan bij het gevaar voor menselijke besmetting^a. Maar moest de huidige Commissie-Santer daarvoor veroordeeld worden? Toegegeven, de Commissie had zich onbeholpen verdedigd, zich zelf schuldig gemaakt aan wanbeheer en vaak de instellingen en de gedragingen van de voorgaande Commissie overgenomen. Maar de afgevaardigden van de EVP-Fractie waren van mening dat niet alle verantwoordelijkheid bij de Commissie kon worden gelegd. Een motie van wantrouwen aannemen tegen de Commissie zou niet de beste strategie zijn. De EVP en het merendeel van de afgevaardigden steunden de resolutie die stelde dat dit zou leiden tot een vertraging van de tenuitvoerlegging van de nodige maatregelen tegen BSE, met name de wijziging van de reglementeringen, de herstructurering van de bevoegdheden binnen de diensten van de Europese Commissie en de goedkeuring van disciplinaire maatregelen ten aanzien van verantwoordelijke

---

^a Maar zij zijn niet de enige schuldigen. In zijn kroniek van 21 februari 1997, verschenen in de *Courrier de la Bourse et de la Banque*, wijst Fernand Herman ook op de verantwoordelijkheid van de regering-Major, die gedurende de hele crisis de uitvoering van maatregelen om de epidemische veeziekte in te dammen had tegengehouden. Ook de Raad van Ministers had duidelijk te weinig politieke wil getoond. Zie Fernand Herman, *Europa Patria Mea, Chronique des 15 années de vie politique, économique et sociale européenne*, Didier Devillez Éditeur, 2006, p. 138-141.

functionarissen. Derhalve werd de Commissie verzocht om voor oktober 1997 de belangrijkste concrete aanbevelingen van de enquêtecommissie ten uitvoer te leggen. Het Europees Parlement kwam op het idee van een voorwaardelijke motie van afkeuring.⁷²²

Dankzij het werk van de tijdelijke enquêtecommissie en de follow-upcommissie, had het Parlement een nieuwe dimensie gegeven aan zijn institutionele positie ten aanzien van de Commissie. Tijdens de plenaire vergadering van 18 november 1997 benadrukte Reimer Böge dit: 'Ik ben van mening dat het Parlement zich in de loop van de voorbije zestien maanden, met de enquêtecommissie en de follow-up van de aanbevelingen, heeft ingespannen om de bescherming van de volksgezondheid en de consument weer een prioritaire positie te geven in de interne markt. Ik waarschuw ook de nieuwsgierigen: het Parlement kan op elk moment opnieuw een dergelijke procedure opstarten. Laat het verleden dan ook een les zijn voor iedereen. En ik heb nog een verzoek aan de Commissie: blijf in de toekomst een toegewijde bondgenoot van het Europees Parlement als het gaat om de uitvoering van preventieve maatregelen om de consument en de volksgezondheid te beschermen, die centraal staan in de interne markt.'⁷²³

Verzwakking van de Commissie of parlementarisering van de Europese Unie?

De relatie tussen het Parlement en de Commissie was gewijzigd. Traditioneel was de fractie voorstander van onvoorwaardelijke steun aan de Commissie, die *a priori* het communautaire belang vertegenwoordigde. Gedurende drie decennia had de Christen-Democratische Fractie systematisch de institutionele positie van de Commissie gesteund, die ze beschouwde als de vrijwaarder van het communautaire belang en de toekomstige executieve van het federale Europa. De christendemocraten hadden de Commissie ook beschermd tegen de diplomatieke aanvallen van bepaalde regeringen die haar rol wilden beperken tot louter een secretariaat van de Raad van Ministers.

Toen kwam er echter een proces van parlementarisering op gang, dat het communautaire politieke systeem zou veranderen. Ook de EVP-Fractie nam deel aan dit proces, dat nieuwe kansen zou bieden zich te doen gelden en uiteindelijk zou leiden tot het collectieve ontslag van de Commissie-Santer.

Van de kwijting van de begroting (1996) tot het ontslag van de Commissie-Santer (15 maart 1999)

Minder dan een jaar later moest het Europees Parlement zich uitspreken over de kwijting van de begroting van het jaar 1996. Deze

begrotingscontroleprocedure had tot doel 'de burgers van de Unie [te verzekeren] dat hun geld zo spaarzaam en zo zorgvuldig mogelijk is besteed.'⁷²⁴ Ze diende om te controleren of de begroting van de Europese Unie correct was gebruikt. Het was de parlementaire Commissie begrotingscontrole, of CONT, die belast was met dit parlementaire onderzoek. Indien het Europees Parlement na afloop van het onderzoek kwijting verleende aan de Europese Commissie, wilde dit zeggen dat het de rekeningen goedkeurde.

In maart 1998, naar aanleiding van het verslag van de Britse afgevaardigde en fractielid James Elles⁷²⁵, verklaarde de CONT, voorgezeten door Diemut Theato en gesteund door de EVP-leden van deze commissie, er sterk aan te twijfelen of het wenselijk was kwijting te verlenen voor de uitvoering van de begroting van 1996. Het Parlement weigerde de kwijting niet, maar stelde de procedure uit door met name de nadruk te leggen op de volgende punten: het gebrek aan democratische verantwoording op het gebied van de fraudebestrijding binnen de Europese instellingen; de niet-uitvoering van de aanbevelingen van zijn enquêtecommissie communautair douanevervoer; het gebrek aan samenhang en goed financieel beheer dat leidde tot een ontoereikende uitvoering van alle belangrijke programma's op het gebied van het buitenlands beleid; het slechte beheer van het personeelsbeleid. Het ging om een eerste waarschuwing en, om sneller vooruit te komen en een institutionele crisis te voorkomen, verzocht het Europees Parlement de Commissie alle vereiste maatregelen te nemen om deze kwesties te regelen voor 15 september 1998.

Ondertussen had de Commissie op vraag van de EVP-Fractie, om het probleem van fraude binnen de Gemeenschap te analyseren en te beheersen, de UCLAF (Eenheid voor coördinatie van de fraudebestrijding) in het leven geroepen, een orgaan dat instond voor het bestrijden van onregelmatigheden ten nadele van de Gemeenschapsbegroting. Het enige nadeel hiervan was dat het ging om een intern orgaan van de Commissie. Daarom keurde het Europees Parlement in oktober 1998 – tegen de meerderheid van de socialisten – een resolutie goed waarin werd aangedrongen op de onafhankelijkheid en de rol van deze fraudebestrijdingseenheid en waarin gevraagd werd om de oprichting van een onafhankelijk Bureau, de latere OLAF.⁷²⁶

In december 1998 weigerde het Europees Parlement, met de vastberaden steun van de EVP-Fractie, die ontevreden was over de antwoorden van de executieve, kwijting te verlenen aan de Commissie voor de uitvoering van de begroting van 1996 op basis van het tweede verslag-Elles.⁷²⁷ Dit gebeurde met 270 stemmen tegen, 225 stemmen voor en 23 onthoudingen. Het verslag werd doorgestuurd naar de Commissie

begrotingscontrole. 'Wat voordien een louter technische aangelegenheid was geweest, werd nu de inzet van een politieke strijd', zou Wilfried Martens enkele jaren later hierover schrijven.⁷²⁸

Tijdens het debat in de plenaire vergadering herinnerde Diemut Theato eraan dat het Europees Parlement tot taak heeft 'te controleren wat de Commissie doet met het geld van de Europese belastingplichtigen en dat deze verantwoordelijkheid volledig en uitsluitend bij haar berust. De rol van de Raad beperkt zich ertoe een aanbeveling te formuleren, maar wij zijn het die beslissen of we al dan niet kwijting kunnen verlenen aan de Commissie voor de uitvoering van de algemene begroting. Maar om hierover te kunnen beslissen, moeten we over de nodige informatie beschikken. En aangezien dat hier niet het geval was, hebben we onze beslissing tweemaal moeten uitstellen, één keer in maart en één keer in september. Het is ondertussen december en we hebben de gevraagde informatie nog altijd niet ontvangen, ook al heeft de Commissie ons onlangs een document overlegd dat volgens haar alle informatie bevat om kwijting te verkrijgen. [...] Anderzijds had het Parlement het gevoel dat het voor de gek gehouden werd, met name door de besnoeiende documenten van de UCLAF. [...] Ik stel daarom de volgende vraag: is het normaal dat diegene die een controle moet ondergaan, zelf bepaalt welke elementen er gecontroleerd worden en hoe ver deze controle gaat?'⁷²⁹

De PES-Fractie greep de weigering van de kwijting aan als gelegenheid om een motie van wantrouwen in te dienen jegens de Europese Commissie.⁷³⁰ Het spel werd hard gespeeld: de betrokken commissarissen waren van socialistische strekking en om hun naam te sparen, besloot de Socialistische Fractie om de Commissie, die werd voorgezeten door een christen-democraat, in haar geheel af te wijzen.

Op 14 januari 1999 werd de motie uiteindelijk verworpen met 293 stemmen tegen en 232 voor. Voorzitter Santer had kort daarvoor de oprichting aangekondigd van een comité van onafhankelijke deskundigen dat alles moest ophelderen. Nauwelijks twee maanden later, op 15 maart, werd het verslag van dit comité openbaar gemaakt.⁷³¹ Daarop nam de Commissie, enkele maanden voor de verlenging van haar mandaat, collectief ontslag.

Wilfried Martens beschreef met bitterheid deze beslissende weken in de lente van 1999: 'Omdat de Commissie vreesde dat een motie van wantrouwen een meerderheid zou halen, hield ze de eer aan zichzelf en stapte op. In de neergang van de Commissie werd aan opbod gedaan tussen de verschillende fracties. De EVP-Fractie eiste het vertrek van voormalig Frans premier Edith Cresson, alsook van de Spanjaard Manuel Marin, hoewel hij voordien een goede commissaris was

geweest. Ikzelf deed er alles aan om Santer en zijn Commissie te redden. Tevergeefs. Het was een afschuwelijke periode! [...] Daarnaast trad in de afwikkeling van de Commissie-Santer het stijlverschil tussen Green [Pauline Green, voorzitter van de PES-Fractie, nvdr] en mijzelf sterk op de voorgrond. Terwijl ik op zoek was naar een akkoord mét de Commissie en dus onderhandelingen voerde, drong Green heel sterk aan op zogenaamde klare beslissingen. Ze was niet bereid tot een compromis. In de ondergang van de Commissie kon ze haar gezicht redden en viel de blaam voor haar politieke familie grotendeels weg, ook al stonden drie socialisten - Cresson, Marin, en de Fin Erkki Liikanen – op het schavot.¹⁷³²

De Commissie-Prodi biedt de EVP-ED-Fractie de kans eisen te stellen (1999-2004)

Het duurde niet lang voor de vervanger van Jacques Santer gekozen was. Eind maart 1999, tijdens de Europese Raad van Berlijn, werden de staats- en regeringshoofden het eens over Romano Prodi. Op de zitting van april legde hij de grote lijnen van zijn toekomstige programma voor aan de afgevaardigden, waarbij hij nogmaals benadrukte een reeks hervormingen van de Europese Unie te willen doorvoeren. Hij verklaarde ook dat de nieuwe Commissie zou zorgen voor meer transparantie, meer verantwoordelijkheidsbesef en meer doeltreffendheid, verbeteringen die noodzakelijk waren voor een goede werking van de Europese Unie.

Wilfried Martens, die zich verheugde over de snelle benoeming van Romano Prodi, legde vooral de nadruk op drie punten: de aangestelde voorzitter moest zorgen voor een nieuwe besluitvormingscultuur in de Commissie, zowel op politiek als op administratief niveau, met name door nieuwe controlesystemen in te voeren; hij moest een evenwichtige samenstelling van zijn team garanderen en een goede vertegenwoordiging van zowel mannen als vrouwen; hij moest het vacuüm in de Europese besluitvorming op het gebied van het gemeenschappelijke buitenlandse en veiligheidsbeleid invullen: na de gemeenschappelijke munt, moest er ook werk gemaakt worden van een politiek Europa, een onmisbare pijler met het oog op nieuwe uitbreidingen.

Met 392 stemmen voor en 72 stemmen tegen bij 41 onthoudingen keurden de afgevaardigden de nieuwe voorzitter van de Commissie goed.

Daarna moesten alleen nog de andere leden van de Commissie worden aangesteld. Na de verkiezingen van juni 1999 was de EVP-ED-Fractie de grootste fractie in de vergadering geworden. De

hoofdbekommernis van de fractie na het verkiezingssucces was hoe haar overwinning om te zetten in politieke invloed op het Europees Parlement en op de samenstelling van de nieuwe Europese Commissie. Voor de EVP-ED-Fractie en met name voor voorzitter Martens lag het voor de hand dat de Europese Commissie de Europese kiesverhoudingen moest reflecteren. Wilfried Martens stuurde de dag na de verkiezingen een brief naar Commissievoorzitter Prodi waarin hij vroeg rekening te houden met het resultaat van de Europese verkiezingen bij de samenstelling van de nieuwe Commissie. Hij herinnerde eraan dat de EVP-ED-Fractie de Commissie alleen zou goedkeuren indien deze het nieuwe politieke evenwicht na de verkiezingen weerspiegelde, zowel in zijn geheel als in de verdeling van de portefeuilles en de vicevoorzitterschappen, indien de kandidaten bekwaam waren en indien de vrouwen voldoende vertegenwoordigd waren.⁷³³

Tijdens de plenaire debatten op 14 september 1999 bevestigde Hans-Gert Pöttering, de nieuwe voorzitter van de EVP-ED-Fractie, na de verklaring van Romano Prodi voor het Parlement, de positie van de fractie ten overstaan van de nieuwe Commissie: 'De heer Prodi sprak tijdens de vergaderperiode van juli in het Parlement over de Commissie als over een regering. Als wij deze term overnemen – en persoonlijk voel ik daar wel voor – dan is deze regering, de Commissie, het Europees Parlement verantwoording verschuldigd. Dit betekent dat het negeren van het Europees Parlement definitief tot het verleden moet behoren. [...] Er is sprake van een nieuwe start na maanden van crisis en overgang.'⁷³⁴

Om de nieuwe betrekkingen tussen de twee instellingen te consolideren, noemde Hans-Gert Pöttering vijf noodzakelijke voorwaarden voor de toekomstige samenwerking tussen het Parlement en de Commissie: de inachtneming van de parlementaire agenda, die voorrang moest krijgen op alle andere verplichtingen van de Commissie; de Commissie moest positief reageren op de initiatieven van het Parlement en voorstellen formuleren wanneer het Parlement daarom vroeg; de Commissievoorzitter moest zich ertoe verbinden de gevolgen te dragen van iedere motie van afkeuring jegens een commissaris; de Commissie moest het Europees Parlement regelmatig informeren en raadplegen over de administratieve hervorming en, tot slot, de Commissie moest het Parlement steunen tijdens de Intergouvernementele Conferentie (IGC) over de hervorming van het verdrag, zodat er verder kon worden gegaan dan alleen het dichten van de lacunes van het Verdrag van Amsterdam.

De toezegging van de Commissievoorzitter betekende een succes voor het Parlement en de EVP-ED-Fractie. De nieuwe Commissievoorzitter 'kon dus rekenen op de steun van onze fractie'.

Eind juli kon Romano Prodi zijn team van negentien commissarissen voorstellen aan het Parlement. De keuze van Romano Prodi kreeg onmiddellijk felle kritiek van de EVP-ED-Fractie. Immers, ondanks de toegenomen bevoegdheden waarin het Verdrag van Amsterdam (van kracht geworden op 1 mei 1999) voorzag, stelde de Commissievoorzitter een executieve voor die politiek gezien niet in evenwicht was. Hans-Gert Pöttering had het over een duidelijk democratisch tekort in deze samenstelling van de Commissie, die niet overeenstemde met de wil van de Europese burgers bij de laatste verkiezingen. Hij wees met name op het geval van Duitsland, waar de keuze was opgelegd door de Duitse kanselier, die geen rekening had gehouden met het succes van de CDU-CSU bij de Europese verkiezingen, noch met het gebruik van Helmut Kohl en andere landen als Frankrijk, Italië, Spanje en het Verenigd Koninkrijk, om een portefeuille af te staan aan de oppositie.

Ondanks alles garandeerde Hans-Gert Pöttering dat de EVP-ED-Fractie aandachtig, loyaal, niet-discriminatoire en billijk zou meewerken aan de hoorzittingen van de kandidaat-commissarissen en dat de uiteindelijke stemming over de Commissie als geheel zou afhangen van de resultaten van de verschillende hoorzittingen.

Deze hoorzittingen hadden tot doel te oordelen over de kwalificaties van iedere kandidaat, niet alleen over zijn persoonlijkheid en opvattingen, maar ook over zijn beroepsbekwaamheid om de hem toegewezen taken te vervullen, zijn pro-Europese gezindheid en zijn morele integriteit.

Nicole Fontaine, op dat moment Voorzitter van het Parlement, schreef hierover enkele jaren later in haar boek: 'Het is een objectief feit dat dit een voorbeeld was van democratie op Europees niveau, zowel van de zijde van de toekomstige commissarissen, die het spervuur van vragen ondergingen, hoe ze zich daar inwendig ook aan konden ergeren, als van de zijde van het Europees Parlement, dat zich kon losmaken van partijstrekkingen en blijk gaf van verantwoordelijkheid.'⁷³⁵

De goedkeuring van de Commissie-Prodi op 15 september 1999 was aldus een succes voor het Europees Parlement en luidde een nieuw tijdperk in van samenwerking tussen de twee instellingen. Alle inspanningen van het Europees Parlement en de Commissie hadden tot doel de Europese burger weer vertrouwen te geven in de Europese instellingen, door een grotere transparantie van de communautaire werking, zowel op administratief als op besluitvormingsniveau, en vooral door hun wil in acht te nemen.

Een 'raamakkoord' over de betrekkingen tussen het Parlement en de Commissie werd ondertekend op 5 juli 2000.⁷³⁶ Dit bevatte de punten die overeengekomen waren tussen Hans-Gert Pöttering en Romano

Prodi voor diens benoeming.⁷³⁷ De cruciale punten van het raamkoord hadden betrekking op de wetgevingsprocedure, de medewerking en de voorlichting van het Parlement op het gebied van internationale akkoorden en van de uitbreiding, alsmede de overdracht van vertrouwelijke informatie. Voortaan moest iedere commissaris persoonlijk de verantwoordelijkheid dragen voor zijn handelingen. Indien het Parlement zijn vertrouwen in een commissaris verloren had, kon het deze vragen af te treden. De Commissieleden moesten ook prioriteit geven aan hun medewerking aan de werkzaamheden van het Parlement in hun competentiegebieden.

Aldus beloofde de Commissie voor de eerste keer het Parlement ten volle op de hoogte te houden van alle onderhandelingsfasen over internationale akkoorden en over de uitbreiding, alsmede het Parlement meer te betrekken bij justitie en binnenlandse zaken, zodat het de belangen van de volkeren adequaat zou kunnen verdedigen. Er was een goed evenwicht gevonden en een nieuwe cultuur tot stand gekomen die de door de Europese democratie vereiste controle van het Parlement verzoende met het initiatiefrecht van de Europese Commissie.

Deze evolutie werd echter niet zonder enige terughoudendheid aanvaard door de nationale autoriteiten, die niet aarzelden om de rechtmatigheid hiervan in twijfel te trekken. Nicole Fontaine doet het relaas van een gesprek dat ze toen had met de Duitse minister van Buitenlandse Zaken, Joschka Fischer: ‘De heer Fischer zei: “Jullie hebben de Commissie willen onderwerpen, maar jullie hebben haar verzwakt. Het Parlement heeft daarmee een fout begaan.”

“Daar ben ik het niet mee eens, meneer de minister,” antwoordt de Voorzitter van het Parlement. “Onze controle op de Commissie verzwakt deze niet, maar versterkt de democratie. Wij zijn voorstander van een sterke Commissie.”

“U zegt dat jullie een sterke koning willen, maar jullie hebben hem onthoofd,” antwoordde de heer Fischer.⁷³⁸

De Commissie-Barroso geniet de massale steun van de EVP-ED-Fractie (2004-2009)

Na de Europese verkiezingen van 2004, die een nieuwe overwinning voor de EVP-ED-Fractie betekenden, vroeg Hans-Gert Pöttering ‘de staats- en regeringshoofden rekening te houden met de resultaten van de Europese verkiezingen wanneer ze een kandidaat voorstellen voor het voorzitterschap van de Europese Commissie.⁷³⁹ De EVP-ED-Fractie

zocht een parlementaire logica in de benoeming van de nieuwe Commissie. De geest van de Europese Grondwet⁷⁴⁰, die op dat moment nog uitgewerkt werd, maakte het mogelijk serieus na te denken over een verband tussen de politieke kleur van de voorzitter van de Commissie en de mogelijke meerderheden binnen het Europees Parlement.

Maar het was vooral door het Verdrag van Nice, de enige tekst die op dat moment van kracht was, dat de voorzittersfunctie een heel bijzondere betekenis had in de ogen van de fractieleden: de voorzitter stelde zelf zijn Commissie samen, die vervolgens in zijn geheel moest worden goedgekeurd door het Parlement. De persoonlijke verantwoordelijkheid van de Commissievoorzitter voor het Parlement was dus groter dan voordien. Hij maakte dus meer kans dat zijn keuze zou worden bevestigd, indien hij minstens de steun genoot van de grootste fractie.

De EVP-ED-Fractie stelde 'haar' kandidaat voor aan de staats- en regeringshoofden: de Portugese eerste minister en lid van de Sociaal-Democratische Fractie, José Manuel Durão Barroso. Hij moest het opnemen tegen de Belgische eerste minister Guy Verhofstadt, ook een groot eurofiel, maar van liberale strekking. Tijdens de Europese Raad van 27 juni 2004 verklaarde fractievoorzitter Hans-Gert Pöttering zeer verheugd te zijn over de benoeming van José Manuel Durão Barroso: 'José Manuel Durão Barroso is lid van de politieke familie van de EVP, die hem ten volle steunt. Dit is een positief teken voor de democratie in Europa: de staats- en regeringshoofden van de Europese Unie hebben, zoals het nieuwe verdrag voorstelt, een kandidaat gekozen uit de politieke familie die de Europese verkiezingen gewonnen heeft.'⁷⁴¹ Eind juli betuigde het Europees Parlement met een meerderheid van 413 stemmen zijn vertrouwen aan José Manuel Durão Barroso. De eerste slag was gewonnen.

Het moeilijke geval van Rocco Buttiglione

In augustus 2004 stelde de voormalige Portugese premier zijn vijftienvijftigkoppig team voor. De hoorzittingen voor de parlementaire commissies vonden plaats in oktober. De keuze van de Commissieleden was moeilijk. Over het algemeen leek het college goed gevormd en evenwichtig, rekening houdend met de voorschriften inzake nationaliteit, aantallen en politieke strekking. Toch stuitten drie kandidaat-commissarissen op verzet wegens ofwel een belangenconflict, ofwel betwistbare morele en politieke standpunten, ofwel hun zwakke competentie in de betreffende beleidsterreinen. Zo zou de Nederlandse liberaal Neelie Kroes bevoegd worden voor mededinging, terwijl ze in het verleden zakenvrouw was geweest en grote ondernemingen had geleid. Dat droeg het risico van een belangenconflict in zich. Ook de

Hongaarse socialist László Kovács slaagde er niet in de Commissie energie te overtuigen van zijn competentie.

Maar het was de Italiaan Rocco Buttiglione, voormalig EVP-ED-Fractielid, voorgedragen door Silvio Berlusconi, die op de grootste weerstand stuitte. Deze fervente katholiek aarzelde niet om zijn overtuigingen te belijden voor de Commissie burgerlijke vrijheden, justitie en binnenlandse zaken. De liberalen en linksgezinden in het Parlement, die al erg teleurgesteld waren omdat hun kandidaat het niet tot hoofd van de Commissie had gebracht, grepen bepaalde verklaringen van de kandidaat-commissaris aan om hun veto te stellen. De Voorzitter van het Europees Parlement, de socialist Josep Borrell Fontelles, zag zonder aarzelen af van de terughoudendheid die hem traditioneel werd opgelegd, om kritiek te geven op een man die overigens wel over de nodige capaciteiten beschikte. De EVP-ED-Fractie deed wat ze kon om te voorkomen dat Rocco Buttiglione het slachtoffer zou worden van een soort kruistocht. Mario Mauro, vicevoorzitter van het Parlement, hekelde de tendentieuze interpretatie van de woorden van Rocco Buttiglione in de officiële samenvatting van de debatten van de parlementaire commissie.⁷⁴²

De Commissie burgerlijke vrijheden, voorgezeten door de liberaal Jean-Louis Bourlanges, oud-lid van de EVP-ED-Fractie die pas was herkozen op de lijst van François Bayrou van de Liberale Fractie, weigerde op één stem na een gunstig advies te geven voor Rocco Buttiglione. Vanaf dat moment leek wantrouwen onvermijdelijk ondanks alle inspanningen van de fractie om de Commissie te redden.⁷⁴³ Fractievoorzitter Hans-Gert Pöttering sprak een waarschuwing uit in de plenaire vergadering van 26 oktober 2004: 'Iedereen moet dit voor ogen houden: als dit college morgen niet het vertrouwen krijgt, dan zullen niet slechts één, twee of drie Commissieleden worden vervangen, maar dan zitten alle leden van het team dat zich vandaag aan ons voorstelt op de schopstoel. Het gaat niet om één persoon, het gaat niet om twee of drie personen, het gaat om het gehele college, en daarvan dienen wij ons bewust te zijn.'⁷⁴⁴

Het grote gevaar dat de EVP-ED-Fractie wilde voorkomen, was de verzwakking van de Commissie.

Ondanks de steun van de EVP-ED-Fractie besloot Commissievoorzitter José Manuel Durão Barroso blijk te geven van pragmatisme en op 18 november een herzien college, zonder Rocco Buttiglione onder de leden, voor te stellen. Tijdens het parlementaire debat op 17 november haalde Hans-Gert Pöttering deze waardige ontsnapping aan de crisis aan en bevestigde hij dat zijn fractie het nieuwe college zou steunen: 'En nu is de tijd gekomen voor het besluit. De EVP-ED-Fractie zal met

zeer grote meerderheid haar vertrouwen uitspreken in de Commissie. De EVP-ED-Fractie wenst u, voorzitter Barroso en de voltallige Commissie, succes met de uitvoering van de verantwoordelijke taak te werken voor het welzijn van de burgers van de Europese Unie en de eenheid van ons continent.⁷⁴⁵

Hoofdstuk XXXVII

DE INTERNE MARKT EN DE MONDIALISERING

De 'interne markt' van 1993: groeifactor?

Op 1 januari 1993, toen de eenheidsmarkt al werkelijkheid geworden was, zat Europa nog altijd verstrikt in de economische crisis die al aan de gang was sinds de jaren 70. De werkloosheid in de Gemeenschap had uiterst zorgwekkende afmetingen aangenomen. Nog nooit sinds het einde van de Tweede Wereldoorlog lag het werkloosheidscijfer zo hoog: 'De bestrijding van de economische crisis en de werkloosheid moet daarom op de eerste plaats komen in de Gemeenschap. Indien Europa er niet in slaagt een grootscheeps plan uit te werken om de werkloosheid op lossen, zal de Europese gedachte als eerste sneuvelen', waarschuwde Leo Tindemans⁷⁴⁶ Volgens Karl von Wogau 'hebben de communautaire economieën te kampen met een van de zwaarste recessies van het naoorlogse tijdperk. Het gemiddelde werkloosheidscijfer voor heel de Gemeenschap bedraagt momenteel nagenoeg 11%, wat overeenstemt met 17 miljoen mensen van de beroepsbevolking. [...] Bovendien hebben de begrotingstekorten op alle niveaus historische records bereikt, waardoor de openbare instanties verplicht zijn zwaar te snoeien in hun uitgaven. Het is daarom dringend nodig dat we economische en sociale oplossingen vinden om de sociale vrede te kunnen bewaren in de lidstaten'.⁷⁴⁷ Het Europees Parlement publiceerde een verslag over de werkloosheids crisis in de Europese Gemeenschap waaruit bleek dat de beslissingen van de Raad van Edinburgh in december 1992 niet ambitieus genoeg waren.⁷⁴⁸ Gedurende een groot deel van het eerste halfjaar van 1993 boog de EVP-Fractie zich over de economische problematiek. Fernand Herman werd belast met het opstellen van het ontwerpactieprogramma van de EVP 'Voor een economisch sterker Europa', terwijl Ferruccio Pisoni zich bezighield met 'het sociale beleid'.⁷⁴⁹

In Maastricht was er nochtans een sociaal protocol opgenomen in het verdrag dat Europa in staat zou stellen vooruitgang te boeken op dit

gebied. Dat gebeurde echter zonder het Verenigd Koninkrijk, dat weigerde dit protocol te aanvaarden.

Er moest een doeltreffende strategie worden goedgekeurd. Eerst moest het vetorecht in de Raad van Ministers worden opgeheven en de medebeslissingsprocedure van kracht worden, teneinde de rol van het Europees Parlement te versterken. Vervolgens moest het sociaal protocol worden opgenomen in het verdrag van de Europese Unie en dit protocol moest gelden voor alle lidstaten. Vooral echter moest de Unie antwoorden op de volgende cruciale vraag: hoe kunnen de inspanningen van de lidstaten om de werkloosheid te bestrijden, op een doeltreffende manier gesteund worden op Europees niveau? In 1994 richtte het Europees Parlement een tijdelijke commissie voor de werkgelegenheid op. Deze moest het probleem van de achteruitgang van de werkgelegenheid analyseren en de studie inzake de werkloosheidsbestrijding verder uitdiepen. De tijdelijke commissie, voorgezeten door de Spaanse Celia Villalobos Talero, lid van de EVP-Fractie, wilde de arbeidsmarkt reorganiseren en een einde maken aan de te hoge belasting van de door bedrijven gecreëerde rijkdom. Er moest een gunstiger klimaat worden geschapen, waarin de groei zich concreet vertaalde in meer werkgelegenheid. Daarvoor moest er een flexibele arbeidsmarkt komen en een begunstiging van de kleine en middelgrote ondernemingen (KMO's), die voor veel werkgelegenheid zorgden.⁷⁵⁰

Tegelijkertijd publiceerde de Europese Commissie, op verzoek van de Europese Raad van Kopenhagen van 21 en 22 juni 1993, hieromtrent een derde werk, getiteld *Groei, concurrentievermogen, werkgelegenheid; Naar de 21ste eeuw: wegen en uitdagingen*.⁷⁵¹ In dit witboek worden verscheidene thema's behandeld: een volle benutting van de eenheidsmarkt; de versnelde verwezenlijking van de trans-Europese netwerken op het gebied van vervoer en energie; de snelle aanpassing aan de nieuwe informatie- en communicatietechnologieën; de vermindering van de financiële risico's om meer privébeleggers aan te trekken voor projecten van Europees belang; en de tenuitvoerlegging van een ambitieus kaderprogramma voor onderzoek voor 1994-1998, met name op het gebied van de informatietechnologie.⁷⁵²

Dit document vormde de essentie van het werkprogramma van de Commissie economische en monetaire zaken en industriebeleid van het Europees Parlement gedurende het jaar 1993-1994. Rapporteur Karl von Wogau⁷⁵³ en de EVP-Fractie vroegen in het definitieve document te streven naar 'een verhoging van de productiviteit door dialoog met de sociale partners in plaats van door nieuwe programma's voor overheidsuitgaven [...] die de belastingdruk verzwaren en daardoor de werkgelegenheid bedreigen'.⁷⁵⁴ Deze christen-democratische invloed

op de oriëntatie van het economisch beleid moedigde de EVP-Fractie ertoe aan te stemmen voor het witboek.⁷⁵⁵ Jean-Luc Dehaene benadrukte in december 1993 tijdens de top van de regeringshoofden en partijleiders van de EVP het volgende: 'het witboek vormt een goed uitgangspunt voor het debat over de werkgelegenheid, maar het is van essentieel belang dat onze presentatie geen valse hoop wekt bij het publiek. De communautaire acties die de Commissie voorstelt, alsmede hun financiering, zijn schappelijk en betrekken de Unie bij ondernemingen die toekomst hebben, zoals het opzetten van grote netwerken. Het financiële aspect van de Europese werkgelegenheidsmaatregelen is slechts een logisch gevolg van het actieplan dat op het getouw kan worden gezet'.⁷⁵⁶

De fractie richtte al haar aandacht hierop, terwijl de economische crisis opnieuw harder toesloeg in Europa. De crisis was conjunctureel en hing samen met de mondiale economische situatie. De crisis was ook structureel: bepaalde industriële sectoren, zoals de ijzer- en staalindustrie en de scheepsbouw, stortten in Europa volledig in. De invoering van de eenheidsmarkt heeft de markt versoepeld en de flexibiliteit van de arbeidsmarkt verhoogd en daarbij handelsbelemmeringen weg-gewerkt.⁷⁵⁷ De interne markt moest de Europese Unie op die manier in staat stellen zich aan te passen aan de mondialisering en aan de nieuwe spelregels van de internationale handel, alsmede aan de opkomst van China, India, Brazilië en Argentinië op het toneel van de wereldeconomie.

Op 6 juni 1997 presenteerde de Commissie een actieplan voor de interne markt voor de periode 1998-2002⁷⁵⁸, waarin vier strategische doelstellingen waren vastgelegd: de doeltreffendheid van de regelgeving vergroten, dit wil zeggen ijveren voor een betere omzetting van de geldende regels; de grootste verstoringen van de interne markt opheffen; de sectorale belemmeringen voor marktintegratie opheffen; het instellen van een eenheidsmarkt die ten dienste staat van alle burgers. De Commissie stelde voor een 'scorebord van de eenheidsmarkt' voor iedere lidstaat in te voeren, dat jaarlijks informatie zou verstrekken over de vorderingen die de lidstaten hebben gemaakt in de maatregelen met betrekking tot de eenheidsmarkt. Opnieuw werd Karl von Wogau aangesteld als rapporteur.⁷⁵⁹ Via de goedgekeurde resolutie steunde het Europees Parlement het actieplan in de hoop dat dit het mogelijk zou maken een echte interne markt te creëren tegen 2002. Het Parlement was ook voor een groter vrij verkeer van werknemers en bevestigde dat een aantal fiscale hervormingen noodzakelijk was.

De hele Europese politieke wereld kwam in actie. De Luxemburgse eerste minister Jean-Claude Juncker stelde voor zijn collega's de

doelstellingen van Europa vast om uit de crisis te geraken: Er moest 'een onomkeerbaar proces op gang worden gebracht', zei hij, 'alsmede een grotere betrokkenheid van de Unie op het gebied van werkgelegenheid, waarbij gemeenschappelijke doelstellingen voor de lidstaten moeten worden vastgelegd en er wederzijds toezicht moet worden gehouden op deze doelstellingen'⁷⁶⁰. De Luxemburgse eerste minister zette zijn pleidooi verder uiteen voor het Europees Parlement: 'Denk eens terug aan de klachten die we al meer dan een decennium aanhoren: de politieke instanties van de Europese Unie werd sterk verweten dat ze zich uitsluitend bezighouden met het monetair en het economisch beleid, maar de ambities op het gebied van de werkgelegenheid te ontberen [...]. Wij hebben het Europees project vollediger willen maken door opnieuw de mens, en met name de werkloze mens, centraal te stellen in onze inspanningen.'⁷⁶¹

De strategieën die de verschillende instellingen toepasten om de werkloosheid te bestrijden, verschilden echter van elkaar. Het Europees Parlement nam op de vooravond van de bijzondere top over de werkgelegenheid het verslag⁷⁶² van Wim van Velzen aan, waarin een pleidooi werd gehouden voor verscheidene grootscheepse maatregelen: een aanzienlijke verhoging van de begroting voor onderwijs en beroepsopleidingen, begeleiding van langdurig werklozen, reorganisatie van de arbeidstijd, invoering van een sociale belasting... Het parlementaire verslag verzocht de lidstaten over te stappen van passieve naar actieve maatregelen ten gunste van de werkgelegenheid.

Omdat de EVP niet aan al deze eisen tegelijkertijd kon voldoen⁷⁶³, stipelde ze tijdens haar congres te Toulouse op 11 november 1997 haar eigen koers voor het werkgelegenheidsbeleid uit. Daarbij lag de nadruk op het scheppen van banen, de inschakeling op de arbeidsmarkt van achtergestelde groepen (jongeren, vrouwen, bejaarden en mindervaliden), het levenslang bijscholen van werknemers, de gestage economische groei, de bevordering van investeringen en de versterking van onderzoek en ontwikkeling, de sleutelementen die Europa in staat zouden stellen de drijvende kracht van de wereldeconomie te worden.⁷⁶⁴

De buitengewone werkgelegenheidstop van Luxemburg in november 1997 legde de basis voor een Europese strategie die geïnspireerd was op de methode die was aangenomen voor de economische convergentie. Het kwam erop neer dat het nationale beleid werd gecoördineerd aan de hand van vier richtlijnen: de verbetering van de arbeidsinschakeling, de ontwikkeling van de ondernemingszin, de aanmoediging tot aanpassing van bedrijven en werknemers en de versterking van het gelijkheidsbeleid.⁷⁶⁵

Jean-Claude Juncker had het bij deze gelegenheid over een nieuw begin: 'De resultaten van deze top zijn een beginpunt en geen eindpunt. Gezien deze uitdaging, waarvoor er geen eenvoudige oplossing bestaat, wil de Europese Raad van vandaag, die voor de eerste keer volledig is gewijd aan het probleem van de werkgelegenheid, een nieuw begin maken voor het denken en handelen van de lidstaten. De machine is op gang gekomen. Ik denk niet dat we deze beweging nog zullen kunnen tegenhouden.'⁷⁶⁶

Het Europa 'van groei en werkgelegenheid' organiseert zich op basis van de strategie van Lissabon

Het echte keerpunt was Lissabon. In maart 2000 hechtte de Europese Raad zijn goedkeuring aan de strategie voor werkgelegenheid en groei. Hij legde een strategisch doel vast voor de EU om voor het jaar 2010 'de meest concurrerende en dynamische kenniseconomie van de wereld te worden die in staat is tot duurzame economische groei met meer en betere banen en een hechtere sociale samenhang'.⁷⁶⁷ Voor de Oostenrijker Othmar Karas was 'het proces van Lissabon Europa's antwoord op de mondialisering'.⁷⁶⁸ Er werd gezorgd voor regelmatige coördinatie. Sinds 2000 vindt er ieder voorjaar een bijzondere Europese Raad plaats die gewijd is aan de strategie, zodat met name de vooruitgang van de structurele hervormingen kan worden beoordeeld. Zo konden de staats- en regeringshoofden de balans opmaken van de voortgang van het proces van Lissabon.⁷⁶⁹

De EVP-ED-Fractie maakte van de economische kwestie een van haar beleidsprioriteiten voor 2004-2009. In 2002 richtte de fractie een werkgroep op onder leiding van de Nederlander Wim van Velzen, die een zeer actieve rol speelde tijdens de stemming over de resoluties die volgden op de voorjaarsbijeenkomsten van de Europese Raad. Om banen te creëren, stelde de EVP-ED-Fractie voor de prioriteit te geven aan onderzoek, onderwijs en de nieuwe technologieën. Er moest gezorgd worden voor duurzame ontwikkeling op lange termijn, gebaseerd op een sociale markteconomie met respect voor het milieu. Op de vooravond van de Europese verkiezingen van 2004 verklaarde de fractie dat 'het beginpunt de tenuitvoerlegging van de strategie van Lissabon voor de structurele hervormingen moet zijn'.⁷⁷⁰ Marianne Thyssen drong aan op het feit dat de inhoud van de strategie van Lissabon 'bevredigend is en evenwichtig verdeeld over de drie pijlers: kennis, onderzoek en ontwikkeling'.⁷⁷¹

Op 23 en 24 maart 2004 kwam de EVP-ED-Fractie bijeen in Wenen voor haar studiedagen, die gewijd waren aan het herstel van de

Europese economie. Othmar Karas benadrukte dat het nodig was over te stappen van woorden naar daden, een standpunt dat vicevoorzitter Wim van Velzen deelde. Daarvoor waren er echter meer middelen nodig. Tijdens de debatten over de begrotingsprocedure voor het jaar 2005 hechtte de fractie belang aan de 'bijdrage aan de economische groei en de duurzame ontwikkeling op lange termijn' en de 'heroriëntering van het interne beleid op onder andere de burgers en de bedrijven'. Dankzij de steun van andere fracties slaagden de afgevaardigden van de EVP-ED erin de begrotingslijnen voor de strategie van Lissabon te verhogen.⁷⁷²

De EVP-ED-Fractie benutte de studiedagen te Rome in maart 2006 om haar standpunten te verduidelijken. De belangrijkste sprekers zeiden hier dat de mondialisering moest worden gezien als een kans en niet als een bedreiging. Toch was iedereen het erover eens dat de economische en sociale gevolgen moesten worden beheerst.⁷⁷³ De belangrijkste uitdagingen waren reeds bepaald op de Europese Raad van Lissabon: 'Door de mondialisering en de uitdagingen van een nieuwe kenniseconomie ziet de Europese Unie zich voor ingrijpende veranderingen geplaatst. Die veranderingen beïnvloeden elk facet van het leven van de burgers en vereisen een radicale transformatie van de Europese economie. [...] Het snelle en steeds snellere tempo van de veranderingen maakt dat de Unie nu moet handelen om de voordelen van de geboden kansen ten volle te benutten.'⁷⁷⁴ Joseph Daul vatte het dilemma als volgt samen: 'Hier kan het niet gaan om de wet van de sterkste, maar om een 'mix' van concurrentievermogen, hoog werkgelegenheidsniveau en sociale bescherming. We hebben een schappelijke mondialisering nodig.'⁷⁷⁵

De strategie van Lissabon wekte veel hoop. Er werd echter slechts teleurstellend weinig vooruitgang geboekt. De EVP-ED-Fractie kon niet anders dan betreuren dat bepaalde lidstaten politiek inert bleven of zelfs een stap achteruit hadden gezet. De essentiële structurele hervormingen in het kader van Lissabon werden niet ten uitvoer gelegd. José Manuel García-Margallo y Marfil benadrukte dat 'het zo moeilijk is de te Lissabon vastgelegde doelstellingen te halen doordat er onvoldoende politieke wil is de noodzakelijke hervormingen door te voeren'.⁷⁷⁶ Om ervoor te zorgen dat deze hervormingen binnen de gestelde termijn zouden worden goedgekeurd, legde de fractie de te nemen maatregelen vast in een duidelijk stappenplan. Er was behoefte aan een nieuw actieplan met een strikt tijdschema voor de structurele hervormingen met als einddatum 2010. De nadruk moest meer worden gelegd op de doelstellingen van de strategie van Lissabon, met name de openbare en privé-investeringen, in het bijzonder in menselijk kapitaal

en in onderzoek en ontwikkeling, de stimulering van de ondernemingszin in de Europese maatschappij, de steun aan KMO's en de verlaging van de algehele belastingdruk in de Europese Unie. De lidstaten moesten hun verantwoordelijkheid opnemen met betrekking tot werkgelegenheid, groei, het milieu en een adequaat sociaal net.

Teneinde de strategie een nieuwe aanzet te geven en te verzekeren dat de lidstaten hun beloften in het kader van het programma van Lissabon nakwamen, ging het Europees Parlement de nationale parlementen meer betrekken bij het proces. Volgens Marianne Thyssen 'is de betrokkenheid van de nationale parlementen [...] van fundamenteel belang, omdat zij veel van de vereiste hervormingen moeten omzetten in hun nationale wetgeving'.⁷⁷⁷

Om de betrokkenheid van de nationale parlementen concreet te maken, organiseerde het Europees Parlement gemeenschappelijke vergaderingen over de toekomst van de strategie van Lissabon.⁷⁷⁸ In dezelfde geest hield de EVP-ED-Fractie voorbereidende vergaderingen die erop gericht waren de nationale en Europese parlementsleden van dezelfde politieke familie dichter bij elkaar te brengen en het Europees Parlement in staat te stellen rekening te houden met de bedenkingen en wensen van de nationale parlementsleden.⁷⁷⁹

In maart 2007 prezen de staats- en regeringshoofden van de Europese Unie in de Verklaring van Berlijn het zichtbare succes van de strategie van Lissabon, dat zich vertaalde in een stijgende groei en een dalende werkloosheid. Naar aanleiding daarvan benadrukte de Europese Raad dat een goede werking van de interne markt en de bevordering van innovatie, onderzoek en ontwikkeling een belangrijke impuls hadden gegeven die deze positieve evolutie ondersteunde.⁷⁸⁰

Tijdens het plenaire debat over de Verklaring van Berlijn zei Joseph Daul, voorzitter van de EVP-ED-Fractie: 'In een geglobaliseerde wereld, in een wereld waarin nieuwe polen als paddenstoelen uit de grond schieten – en ik denk daarbij aan Azië maar ook Brazilië – moet Europa reageren met economische en sociale hervormingen. Europa moet munt slaan uit zijn geschiedenis en zijn samenlevingsmodel.'⁷⁸¹

Drie overwinningen voor de burgers: lagere telefoontarieven, dienstverlening van betere kwaliteit en respect voor het milieu

Tegelijkertijd was de fractie van mening dat de voordelen die de interne markt kan inhouden voor de burgers, ook benut moesten worden.

Drie dossiers illustreren het concrete engagement van de EVP-ED-Fractie. Het gaat om dossiers die een invloed hebben op het leven van

de Europese burgers, aangezien ze rechtstreeks op hen betrekking hebben: de reglementering inzake de mobiele telefonietarieven (*roaming*), de dienstenrichtlijn, de zogenaamde richtlijn-Bolkestein (naar de naam van de Nederlandse commissaris die de aanzet ertoe had gegeven), en een belangrijke regelgeving voor de bescherming en de gezondheid van de consumenten, de REACH-richtlijn.

Aan de oorsprong van de roamingverordening lag de woede van de fractie, naar voren gebracht door commissaris Viviane Reding, over de buitensporige tarieven die de mobiele telefonieoperators toepasten voor klanten die reisden binnen de Gemeenschap.⁷⁸² Aangezien de aan de consument gefactureerde prijs niet gekoppeld was aan de kostprijs van de dienst, was de roamingverordening erop gericht een 'Eurotarief' vast te leggen van maximaal € 0,49 per minuut voor uitgaande oproepen en € 0,24 per minuut voor ontvangen oproepen.⁷⁸³ Deze verordening werd goedgekeurd in eerste lezing op 27 juni 2007. Het standpunt van het Europees Parlement na de eerste lezing werd zonder wijzigingen overgenomen door de Raad. Het Parlement, de Europese Raad en de Commissie waren er ondanks het belang van de materie en het sterke lobbyen van de operators tamelijk snel in geslaagd tot een politiek akkoord te komen.

De Brit Giles Chichester^a zat de parlementaire Commissie industrie, onderzoek en energie voor. De Oostenrijker Paul Rübiger was aangesteld als rapporteur.⁷⁸⁴ Beiden waren afkomstig uit het bedrijfsleven en de industrie. Hun deskundigheid was des te meer nodig daar het ging om een complex dossier. De mobiele telefonie maatschappijen verzetten zich tegen de goedkeuring van het voorstel-Reding.

De onderhandelingen tussen het Europees Parlement, de Europese Raad en de Commissie begonnen zeer vroeg, zodat meerdere lezingen overbodig waren. De snelle goedkeuring van de verordening verbaasde zelfs Viviane Reding, die daarover zei: 'Het is zeldzaam, om niet te zeggen ongebruikelijk, dat er binnen slechts tien maanden overeenstemming wordt bereikt over wetgevende actie.'⁷⁸⁵ In zijn hoedanigheid van onderhandelaar in naam van het Parlement kon Paul Rübiger zich verheugen over het resultaat: 'Algemeen beschouwd is de EVP-ED-Fractie erin geslaagd het best mogelijke akkoord te verkrijgen voor gebruikers van mobiele telefoons in de Europese Unie. Nu kan men eindelijk met een gerust hart naar huis bellen'⁷⁸⁶, besloot hij.

De 'dienstenrichtlijn' had tot doel de economische groei en de werkgelegenheid in de Europese Unie te bevorderen door een echte interne

---

a In deze functie vervangen door Angelika Niebler, lid van de EVP-ED-Fractie, op 1 februari 2009.

markt te creëren voor diensten, met name voor buurtdiensten die van nut zijn in het dagelijkse leven van de Europeanen: loodgietersbedrijven, schilders, thuisdiensten, autoverhuur... De richtlijn moest juridische en administratieve obstakels voor de ontwikkeling van activiteiten van dit type diensten wegnemen en de rechten van de afnemers van deze diensten versterken.

De belangrijkste punten van het ontwerp dat door de Europese Commissie werd voorgelegd, hadden betrekking op de omvang van de betreffende diensten, de kwestie van de toepasselijke wet- en regelgeving voor buitenlandse diensten (van het land van oorsprong of een ander land) en de bescherming van de consument door administratieve samenwerking van de lidstaten. De EVP-ED-Fractie investeerde veel energie in deze richtlijn⁷⁸⁷, omdat ze van mening was dat het protectionisme dat in bepaalde regio's van Europa aan de dag werd gelegd, alleen maar een nadelige invloed had op de economische prestaties.⁷⁸⁸ In de Commissie interne markt, ten gronde bevoegd, werd het dossier namens de EVP-ED behandeld door de Brit Malcolm Harbour. De Commissie interne markt was het schouwtoneel van een constructieve dialoog tussen de twee grootste fracties.⁷⁸⁹ Het Parlement had des te meer behoefte aan een grote meerderheid om de oorspronkelijke tekst van de Europese Commissie te wijzigen, daar deze op grote weerstand was gestuit van de beroepskringen in sommige lidstaten. Terwijl de afgevaardigden debatteerden over de wijzigingen aan het voorstel van de Commissie, betuigden in Straatsburg dertigduizend manifestanten⁷⁹⁰ vreedzaam hun steun aan de inspanningen van het Parlement.

De tekst die de afgevaardigden op 16 februari 2006 in eerste lezing aannamen, is een aanzienlijke verbetering van het voorstel dat commissaris Bolkestein enkele jaren eerder had ingediend. De voorzitter van de EVP-ED-Fractie benadrukte dat de fractie een belangrijke rol had gespeeld in de aanvaarding van het compromis: 'De EVP-ED-Fractie heeft wezenlijke verbeteringen in het voorstel van de Commissie aangebracht. [...] Onze fractie heeft deze richtlijn vrijwel volledig herschreven en de onderhavige tekst is het resultaat van al dat werk. Dat was alleen mogelijk dankzij onze bereidheid om in voldoende mate compromissen te sluiten.'⁷⁹¹

Het beginsel van het land van oorsprong werd vervangen door het beginsel van de vrije dienstverrichting: het vrije verkeer van diensten was verzekerd. Tegelijkertijd werden er niet te verwaarlozen uitzonderingen gehandhaafd op het gebied van veiligheid en openbare orde, sociale zekerheid, gezondheid en milieu. Malcolm Harbour benadrukte dat deze 'een wezenlijk onderdeel van het compromis vormen'.⁷⁹² De diensten van algemeen belang (gezondheid, transport, audiovisueel,

sociaal en juridisch) vielen niet binnen de werkingssfeer van deze richtlijn. Een belangrijk punt waaraan de Europese Parlementsleden herinnerden, is dat de toepassing van de richtlijn geen afbreuk mocht doen aan het geldende arbeidsrecht in de lidstaten noch aan de wetgeving inzake sociale zekerheid.

Tijdens de tweede lezing in het Europees Parlement op 15 november 2006 herinnerden alle sprekers aan het fundamentele werk van de parlementsleden bij het opstellen van een compromis. Charlie McCreevy, lid van de Commissie interne markt, was verheugd: 'Het Europees Parlement heeft in dit hele traject laten zien dat het een volwassen instelling is die over zeer ingewikkelde vraagstukken evenwichtige compromissen kan sluiten.'⁷⁹³ Mauri Pekkarinen, fungerend voorzitter van de Raad, noemde de in eerste lezing aangenomen tekst 'een historisch compromis'.⁷⁹⁴ Een maand later werd de tekst definitief goedgekeurd door het Parlement en de Raad.

De REACH-wetgeving is een ander voorbeeld van een omvangrijke tekst die is aangenomen door het Europees Parlement. Deze zeer ingewikkelde wetgeving regelt de sector van de chemische stoffen. Het oorspronkelijke ontwerp had tot doel een nieuw regelgevend kader te scheppen voor de registratie, de beoordeling en de vergunning van deze stoffen.⁷⁹⁵ Daarvoor werd er een Europees Agentschap voor chemische stoffen in het leven geroepen.⁷⁹⁶ Het ontwerp trachtte de uiteenlopende belangen van de Europese chemische industrie (31% van de wereldproductie) te verzoenen met het milieu en de gezondheid van de Europese burgers. Het doel dat de fractie voor ogen had, was de consumenten en de natuur te beschermen, maar zonder het concurrentie- en innovatievermogen van chemische bedrijven aan te tasten. Dat is de kern van de problematiek van de duurzame ontwikkeling.

In oktober 2003 werd het voorstel van de Commissie ten gronde toevertrouwd aan de parlementaire Commissie milieubeheer, volksgezondheid en voedselveiligheid. Het belang van deze wetgeving blijkt uit het feit dat er in januari 2005 een gezamenlijke hoorzitting van de Commissies milieu, industrie en interne markt gehouden werd, waaraan meer dan duizend vertegenwoordigers van de belanghebbende partijen deelnamen.

Voor de plenaire vergadering van 15 november 2005 herinnerde Hartmut Nassauer, rapporteur voor advies van de Commissie interne markt, aan het standpunt van de fractie, dat eerder pragmatisch was. Omdat het ging om een ingewikkelde tekst, vroeg hij te zoeken naar 'de directste, efficiëntste, snelste, minst bureaucratische en minst kostbare registratiemethode voor de chemische producten, afhankelijk van hun werkelijke potentiële risico'.⁷⁹⁷ De fractie liet zien dat ze bezorgd

was over het concurrentievermogen van de chemische bedrijven. De chemische industrie en veel afnemers van haar producten (zoals de automobiel- en textielindustrie) hekelden het dure en inefficiënte karakter van de benadering waarvoor de Commissie had gekozen.⁷⁹⁸ Anderzijds moest men rekening houden met het enthousiasme van de verenigingen voor milieubehoud en consumentenbescherming, die vonden dat het voorstel van de Commissie substantiële garanties bood. Het proces dreigde vast te lopen. De uiteenlopende belangen konden de balans doen overslaan naar deze of gene zijde of, erger nog, leiden tot een tekst die zo consensueel was dat hij geen uitwerking meer had.

Hartmut Nassauer stelde al snel voor de ontoereikende kwantitatieve benadering van de Commissie, die de steun genoot van de socialistische rapporteur, te vervangen door een benadering op basis van de risico's voor mens en milieu.⁷⁹⁹ Hij vond dat de chemische stoffen moesten worden geclassificeerd per gevarencategorie.⁸⁰⁰ Hartmut Nassauer slaagde erin alle leden van de Commissie interne markt achter zich te krijgen en sloot een akkoord met de socialisten en de liberalen.⁸⁰¹

Tijdens de vergadering in Straatsburg ging de meerderheid akkoord met de doelstelling van de richtlijn: het vrije verkeer van chemische stoffen in de interne markt met inachtneming van de voorzichtigheidsplicht. De verstandhouding tussen de grootste fracties in het Europees Parlement bleek eens te meer een pluspunt te zijn bij de onderhandelingen met de Raad.

De fractie is voor uitbreiding van de wereldhandel (de rondes van Seattle, Doha en Cancún...)

Een belangrijke factor waarmee de Europese economie rekening moest houden, was de mondialisering. Na de verwezenlijking van de eenheidsmarkt was de Europese Unie de grootste handelsmacht geworden. De Europese economie is echter in ruime mate afhankelijk van andere werelddelen: uiteraard van de Verenigde Staten en Japan, natuurlijk ook van China en India, maar daarnaast ook van Afrika en Latijns-Amerika. In deze nieuwe situatie van onderlinge afhankelijkheid had de Unie een belangrijke rol te vervullen. Ze nam deel aan de internationale regelgevende organisaties zoals de GATT (in het Nederlands: Algemene Overeenkomst betreffende Tarieven en Handel), ondertussen de WTO (Wereldhandelsorganisatie) geworden, alwaar – iets wat nooit eerder was gebeurd in de geschiedenis van de internationale betrekkingen – de Europese Commissie optrad als lasthebber van alle lidstaten van de Unie. Dit was met name te danken aan de

resolutie van de Duitser Peter Kittelmann betreffende de WTO, aangenomen op 13 november 1996, waarin gevraagd werd dat de Commissie de enige vertegenwoordiger van de Europese Unie was voor alle sectoren die aan bod komen in de WTO-onderhandelingen. Deze resolutie bevatte ook de aanbeveling het Parlement 'zoveel mogelijk te betrekken bij de werkzaamheden van de WTO bij wege van de bevoegde commissies' en 'alle akkoorden waarover wordt onderhandeld in het kader van de WTO ter goedkeuring voor te leggen aan het Parlement'.⁸⁰²

Een grotere controle van het Parlement was een van de belangrijkste eisen van de fractie. In 1999, tijdens de derde interministeriële conferentie van de organisatie te Seattle in 1999, besloot de fractie haar eigen werkgroep WTO op te richten. Deze werkgroep moest, onder het voorzitterschap van de Fin Ilkka Suominen, de werkzaamheden van de WTO volgen en regelmatig vergaderingen organiseren tussen de fractieleden die zetelden in de verscheidene parlementaire commissies die relevante onderwerpen behandelden.⁸⁰³

In datzelfde jaar besloot het Europees Parlement een delegatie te sturen naar de onderhandelingen te Seattle. De EVP-ED-Fractie was daarin het best vertegenwoordigd, met dertien leden: de algemeen rapporteur van het Europees Parlement over de millenniumronde van de WTO, Konrad Schwaiger; de rapporteur van de Commissie landbouw over de WTO, Arlindo Cunha; de rapporteur van de Commissie ontwikkeling over de WTO, John Corrie; de vicefractievoorzitter van de EVP-ED, James Elles; de vicevoorzitter van de Commissie industrie, Renato Brunetta; Joseph Daul, Michel Hansenne, Thomas Mann, Ruth Hieronymi, Joachim Würmeling, Anders Wijkman, Paul Rübigen en Marialiese Flemming.

Voor de fractie was het tijd dat 'de volkeren hun stem lieten horen'.⁸⁰⁴ De delegatie van het Europees Parlement, gesteund door de afgevaardigden van de nationale delegaties van de lidstaten, stelde voor een parlementaire vergadering van de WTO op te richten. De formule die was voorgesteld door de fractie, die zich vanaf dat moment profileerde als de kampioen van de democratisering van de WTO⁸⁰⁵, werd op 3 december aanvaard door de meerderheid van de aanwezige parlementsleden. Meteen daarna wijdde het Europees Parlement zich aan de organisatie van een eerste conferentie met het oog op de oprichting van deze vergadering. De eerste vergadering vond plaats te Genève in februari 2003. Er waren nagenoeg 500 afgevaardigden uit 77 verschillende landen aanwezig. Sindsdien komt de vergadering jaarlijks bijeen.

Bij de 'Battle of Seattle', een heuse opstand tegen de economische wereldorde, stak een heterocliet en andersglobalistisch front de kop op

en vanaf dat moment was er behoefte aan democratie. De leden van de WTO slaagden er niet in het eens te worden over de agenda van de besprekingen van de millenniumronde. De afgevaardigden van de EVP-ED-Fractie spanden zich in om de handelspartners van de Unie te overtuigen van de noodzaak van een nieuwe onderhandelingsronde.⁸⁰⁶

De vierde interministeriële conferentie van de WTO vond plaats te Doha in Qatar van 9 tot 14 november 2001. Tijdens de conferentie maakte de delegatie van het Europees Parlement integrerend deel uit van de officiële delegatie van de Europese Unie. Ze nam ook ten volle deel aan de besprekingen. Joseph Daul had 'waardering voor de voortdurende transparantie die de Raad, de Commissie en het Parlement tijdens de onderhandelingen aan de dag hebben gelegd'.⁸⁰⁷ De agenda die werd goedgekeurd te Doha was een afspiegeling van de verklaarde doelstellingen van de EVP-ED-Fractie: een overeenkomst betreffende de vrijhandel en de investeringen, versterking van de basisregels van de WTO en de bevestiging dat het doel van deze ronde, en van de WTO in het algemeen, erin bestond oplossingen te vinden voor de problemen van de ontwikkelingslanden.

De fractie begon met de voorbereidingen van de vijfde interministeriële conferentie, die plaatsvond van 9 tot 12 september 2003 te Cancún. De werkgroep WTO kwam opnieuw bijeen onder het voorzitterschap van Wim van Velzen. De werkgroep stelde een team van deskundigen inzake diensten samen, teneinde het eens te worden over de te verdedigen standpunten in deze hachelijke materie. Dit team pleitte voor een gemakkelijker toegang tot de dienstenmarkten en de uitbreiding van de werkzaamheden van de WTO tot andere sectoren, zoals telecommunicatie, financiële diensten, vervoer en milieudiensten. De werkgroep sprak zich uit voor een betere toegang tot de markten voor industriële goederen en een algemene verlaging van de douanetarieven. De leden van de werkgroep pleitten bovendien voor een openstelling van de WTO voor de zogenaamde thema's 'van Singapore', met name de bescherming van investeringen, de mededingingsregels, de bevordering van de handel en de transparantie van de overheidsopdrachten. Voor een betere integratie van de ontwikkelingslanden verzocht de groep de lidstaten van de WTO het voorbeeld te volgen van de Europese Unie en een tarief- en quotavrije toegang tot hun markten toe te staan voor producten afkomstig uit de minst ontwikkelde landen.⁸⁰⁸

Verscheidene leden van de EVP-ED-Fractie woonden de conferentie bij als lid van de delegatie van het Europees Parlement om het verloop van de onderhandelingen te volgen.⁸⁰⁹ De delegatie hield permanent contact met de twee leden van de Commissie die de Europese Unie

vertegenwoordigden, Pascal Lamy en Franz Fischler, om te weten welke vooruitgang er was geboekt en te bespreken welke strategie er moest worden gevolgd. Nochtans mislukten de onderhandelingen opnieuw, wat de delegatie van het Europees Parlement en de EVP-ED-Fractie betreurden.⁸¹⁰

Na twee nieuwe mislukkingen, in december 2005 te Hongkong en in 2006 te Genève, gaf de EVP-ED-Fractie uiting aan haar grote bezorgdheid. Georgios Papastamkos en Robert Sturdy, leden van de Commissie internationale handel, verklaarden dat 'er veel op het spel staat. Niet alleen riskeren we de voordelen te verliezen die voortkomen uit de vrijhandel en de winst voor de wereldeconomie, die wordt geschat op meer dan 100 miljard euro, maar bovendien riskeren wij de geloofwaardigheid en de toekomst van de WTO als instelling die instaat voor de regeling van de internationale handel op basis van regels, teniet te doen'.⁸¹¹

Sindsdien verklaart de fractie steeds opnieuw 'vast te geloven in open markten, waar iedereen goed bij vaart, [...] in een wereldeconomie [waar] de internationale handelsregels in acht [moeten] worden genomen door alle handelspartners, om een vrije en billijke handel te garanderen'.⁸¹²

Hoofdstuk XXXVIII
**DE EURO, SCHILD TEGEN
DE INTERNATIONALE MONETAIRE
CHAOS (1999-2009)**

'De lange weg naar de euro'⁸¹³

Op 1 januari 2002 konden de tientallen miljoenen burgers van de Unie bij de geldautomaten de nieuwe eurobankbiljetten gaan ontdekken. De al jaren geleden aangekondigde eenheidsmunt was eindelijk tastbaar geworden. Sommige banken hadden hun klanten al zakjes gegeven met euromunten en -centen met aan één zijde de beeltenis van het land van uitgifte. Verzamelaars begonnen hun 'eurocollector' te vullen en het succes van de nieuwe munt werd bevestigd toen de centrale banken van de twaalf landen van de eurozone bekendmaakten dat de bankbiljetten in de oude munt in twee maanden tijd nagenoeg plaats hadden moeten maken voor de nieuwe bankbiljetten.

Na het uniforme paspoort was de fiduciaire euro waarschijnlijk het meest concrete symbool van de Unie waarmee de Europeanen in hun dagelijks leven te maken kregen sinds de oprichting van de EEG. Sommige consumenten vonden, vaak terecht, dat de handelaars de neiging hadden hun prijzen naar boven af te ronden bij de omrekening naar de euro, waardoor het gevoel heerste dat het leven duurder was geworden. Desalniettemin maakte de euro sinds die datum deel uit van het dagelijks leven en niemand dacht er nog aan daarop terug te komen.

De eenheidsmunt is er in de eerste plaats gekomen in het belang van de Europeanen: het vergemakkelijkt niet alleen het handelsverkeer, wat voor de hand ligt, maar ook de fysieke verplaatsingen. Fernand Herman, die een cruciale rol heeft gespeeld in heel het proces, toonde met een eenvoudige berekening aan welke voordelen de Europese eenheidsmunt bood: indien een Belg in het begin van de jaren 90 door alle landen van het Europa van de Twaalf zou reizen en zou vertrekken met 1000 Belgische frank op zak en aan iedere grens zijn geld zou laten wisselen in de lokale valuta, zou hij alleen al door de wisselprovisies van 5% meer dan 45% van zijn startbedrag kwijtraken en terug aankomen in Brussel met nog maar iets meer dan 500 Belgische frank op zak, zonder ook maar iets te hebben gekocht...

Dit symbool, dat ondertussen een evidentie is geworden, was ook de bekroning van de politieke visie en inzet waarin de EVP-Fractie gedurende lange tijd geduldig heeft volhard. Het heeft maar liefst drieënderdertig jaar geduurd om van de eerste stappen van het economische en monetaire beleid in 1969 te komen tot tastbare bankbiljetten en munten als 'gangbare munt'.⁸¹⁴ Tijdens dit lange proces is de EVP-Fractie de eenheidsmunt steeds blijven steunen en een grotere integratie van het economische en monetaire beleid blijven eisen.⁸¹⁵

Het keerpunt kwam aan het einde van de jaren 80, toen de EVP-familie haar Europese ambities herontdekte: 'Het einde van de eurosclerose', aldus Wilfried Martens, 'liet zich ook voelen binnen de EVP, waar de eensgezindheid omtrent de toekomst van Europa bijzonder groot was. Op de EVP-top in de kanselarij te Bonn op 30 mei 1988 werd al volop gediscussieerd over de link tussen de eenheidsmarkt en de monetaire integratie. Kohl was persoonlijk een groot voorstander van de EMU en vond dat het Europese integratieproces een onomkeerbaar karakter moest krijgen. [...] Onze ambitieuze en deels profetische slotverklaring luidde: 'De volgende stap die tegen 1992 op weg naar de Europese Unie moet worden gezet, is de voltooiing van de grote vrije Interne Markt en haar sociaal kader. De oprichting van de Europese Unie blijft de taak en het doel van het Gemeenschapsbeleid. Daartoe zijn beslissingen en maatregelen nodig die de hervormingen, goedgekeurd in de Eenheidsakte, overstijgen, met name [...] het creëren van de voorwaarden voor de oprichting van een Europese Centrale Bank die autonoom over de waarde en stabiliteit van een Europese munt waakt [...].'⁸¹⁶

In 1987, na de Europese Akte en acht maanden voor de Raad van Hannover, hield de fractie in Parijs een colloquium dat volledig was gewijd aan de doelstelling van de EMU voor 1992.⁸¹⁷ De Economische en Monetaire Unie was een prioriteit geworden. In het colloquium te Parijs kwamen veel kopstukken van de fractie bijeen: Karl von Wogau, Fernand Herman en Isidor Früh, die een beslissende bijdrage heeft geleverd aan de verwezenlijking van de gemeenschappelijke markt. Verder had de fractie ook enkele vooraanstaande personen uitgenodigd, onder wie vicevoorzitter van de Commissie Frans Andriessen, voormalig Frans eerste minister Raymond Barre en toekomstig commissaris Jacques Barrot. Er waren ook personen aanwezig die enkele jaren later sleutelfuncties zouden innemen en die hebben bijgedragen aan de verwezenlijking van de EMU, zoals Edmond Alphandéry. De toekomstige minister van Economie van de regering-Balladur (1993-1995) was zelf overtuigd voorstander: 'We moeten het Europa van de munt opbouwen. Zolang Europa geen eenheidsmunt heeft, valt

te vrezen dat het een wankel bouwwerk blijft. Zie maar hoe het sinds de verdwijning van het Bretton Woods-stelsel in 1971 [...] voortdurend door monetaire turbulenties op zijn grondvesten schudt. [...] Wij, de voorvechters van Europa, moeten tonen dat wij ons volledig bewust zijn niet alleen van wat er op het spel staat, maar ook van de hinderpalen waarop wij zullen stuiten. Alleen op die manier zullen wij erin slagen onze gedurfde voorstellen te doen aanvaarden.’⁸¹⁸

De goede verstandhouding tussen president François Mitterrand en kanselier Helmut Kohl deed de rest. De Europese Raad van Hannover van 27 en 28 juni 1988 vroeg aan de Europese Commissie de verwezenlijking van één monetaire zone en een bijbehorende centrale bank te onderzoeken. Het plan-Delors werd goedgekeurd en voorgesteld door de Commissie op 12 april 1989.⁸¹⁹ De voltooiing van de EMU werd afhankelijk gesteld van drie voorwaarden: volledige en onomkeerbare omzetting van de munten, totale liberalisering van de kapitaalmarkten en vaststelling van de muntpariteiten. Het plan werd uitgevoerd in drie stappen: verwezenlijking van de eenheidsmarkt, totstandbrenging van een Europees Stelsel van Centrale Banken (ESCB), overdracht van de monetaire en economische bevoegdheden aan de Europese instellingen en invoering van een gemeenschappelijke munt.

Overeenkomstig het plan-Delors bepaalde het Verdrag van Maastricht, dat werd ondertekend op 7 februari 1992, de vier convergentiecriteria die van essentieel belang waren voor de eenheidsmunt: een begrotingstekort van minder dan 3% van het bbp; een overheidsschuld van minder dan 60% van het bbp; een inflatiepercentage dat niet hoger is dan 1,5% dan dat van de drie Europese lidstaten met het laagste inflatiepercentage, een rentevoet voor de lange termijn die niet hoger is dan 2% dan die van de drie lidstaten met het laagste inflatiepercentage.

De tweede fase van de EMU ging in op 1 januari 1994. Er werd afgepast van het Europees Stelsel van Centrale Banken waarin het plan-Delors voorzag, ten voordele van het Europees Monetair Instituut (EMI), samengesteld uit de gouverneurs van de centrale banken van de Gemeenschap en een voorzitter. Het monetaire beleid bleef een bevoegdheid van de lidstaten in afwachting van de totstandbrenging van het ESCB tijdens de derde fase van de verwezenlijking van de EMU. Het EMI stond in voor de verwezenlijking van de derde stap door de samenwerking tussen de lidstaten te versterken en de ecu te promoten.

In de fractie nam Karl von Wogau het heft over. Deze oudgediende van de eenheidsmarkt raadde aan om alle virtualiteiten van het Verdrag van Maastricht zo snel mogelijk ten uitvoer te leggen. Hij was van mening dat dit verdrag ‘asymmetrisch is, aangezien het de middelen

voorschrijft om de economische unie te realiseren, zonder de vereiste transparantie te bepalen of de controles te garanderen die onmisbaar zijn voor de verwezenlijking van de economische unie. Op de voorgrond staat de procedure die het Verdrag van Maastricht voorschrijft voor de te grote begrotingstekorten, en we kunnen niet anders dan vaststellen dat het Europees Parlement nagenoeg uitgesloten is van deze procedure'. Karl von Wogau benadrukte ook de noodzaak van voorlichting: 'De Economische en Monetaire Unie zoals omschreven in het Verdrag van Maastricht kan slechts een succes worden indien ze de steun geniet van de burgers van de Europese Unie. Daarom moet er weer worden gezorgd voor openbaarheid.'⁸²⁰ Deze enkele zinnen vatten de hele strategie van de fractie samen: het proces democratiseren en de burger informeren.

Een jaar later maakte het Europees Parlement zich zorgen over de traagheid van de invoering van de eenheidsmunt. Er waren al drie jaar verstreken sinds de ondertekening van het Verdrag van Maastricht en het EMI bestond nog maar een jaar. In de resolutie van het Europees Parlement over het eerste jaarverslag van het instituut, opgesteld door Efthimios Christodoulou⁸²¹, vroegen de afgevaardigden om de snelle oprichting van de ECB, indien nodig, voor aanvang van de derde fase van de EMU.⁸²² Op 7 april 1995 verzochten ze de Raad, de Europese Commissie en het EMI dringend opheldering te verschaffen over het beoogde tijdschema voor invoering van de EMU, voorlichting te geven over de voordelen van één munt en het tempo van de technische voorbereidingen voor de derde fase van de EMU te bespoedigen.⁸²³ Het Parlement herhaalde deze oproep een maand later tijdens het debat over de invoering van de ecu als wettig betaalmiddel.⁸²⁴

Op 31 mei 1995 reageerde de Commissie op het aandringen van het Europees Parlement met de publicatie van het Groenboek betreffende de wijze van invoering van een enkele munteenheid.⁸²⁵ Het Groenboek legde de nadruk op drie aspecten: de technische voorbereiding van de overgang naar de eenheidsmunt, de psychologische voorbereiding en de kwestie van de verhouding tussen de eenheidsmunt en de andere Europese valuta.⁸²⁶ De fractieleden waren blij met het voorgestelde tijdschema. Er werd uitgegaan van een snelle invoering van de eenheidsmunt. Karl von Wogau achtte het voorstel van de Commissie realistisch.⁸²⁷

Een ander punt van bezorgdheid had betrekking op de overgangsperiode tussen het begin van de derde fase en de daadwerkelijke invoering van de eenheidsmunt: deze mocht niet plotseling instabiel worden indien de nationale valuta geen convergentie bereikten. Kortom, de fractie vond dat iedere poging tot speculatie moest worden

afgewend en dat daartoe de nodige voorzieningen moesten worden getroffen.

Een van de manieren om dat te voorkomen, was dat de lidstaten slechts zouden kunnen deelnemen afhankelijk van hun mate van vooruitgang, met een verschillend integratietempo. Dat was overigens ook zo bepaald in het verdrag. De EVP-Fractie benadrukte dat er 'geen lidstaten worden uitgesloten van de EMU'. De lidstaten die geen deel uitmaakten van de eerste groep, moesten nauw betrokken kunnen worden bij de convergentiemaatregelen. De fractie hoopte zo een meezuigend effect te realiseren.⁸²⁸

Fernand Herman stelde voor na te denken over nieuwe mechanismen voor monetaire samenwerking om de wisselkoersen tussen de eenheidsmunt en de valuta van de landen die nog niet waren toegetreden tot de monetaire unie, te beheren en zodoende te stabiliseren.⁸²⁹

De communicatiestrategie van het Groenboek beruiste echter in hoofdzaak op een psychologisch gegeven. Een van de eerste doelstellingen was immers de Europese openbare opinie, die in iedere lidstaat sterk gehecht was aan de eigen valuta, ervan te overtuigen dat de eenheidsmunt een noodzaak was. Er was nog enorm veel werk te verzetten: uit midden de jaren 90 gehouden opiniepeilingen bleek duidelijk dat de burgers niet goed geïnformeerd waren.

Het Europees Parlement wilde dit probleem krachtadig aanpakken en stelde voor samen met de Commissie een voorlichtingscampagne te voeren. Het wilde de burgers overtuigen van de voordelen van de eenheidsmunt en vooral de vrees wegnemen die verbonden was met de overgang naar de nieuwe referentiewaarde.⁸³⁰ Karl von Wogau vatte de situatie als volgt samen: 'We moeten ervoor zorgen dat de Europese monetaire unie een succes wordt voor de burgers, voor de ondernemingen en niet te vergeten voor de landbouwers.'⁸³¹

De Europese Raad van Madrid van 16 december 1995 nam de beslissingen die nodig waren voor de invoering van de eenheidsmunt: bevestiging van de onomkeerbaarheid van de ingang van de derde fase van de Economische en Monetaire Unie; het overnemen van het scenario voor de invoering van de eenheidsmunt; de duidelijke bevestiging dat de invoering voltooid zal zijn op 1 januari 1999 met inachtneming van de convergentiecriteria, het tijdschema en de in het verdrag beschreven procedures; en de keuze van 'euro' als de definitieve naam van de eenheidsmunt.⁸³²

Íñigo Méndez de Vigo stelde tevreden vast dat het tijdschema in acht was genomen en haalde twee belangrijke thema's aan: 'de verhouding tussen de valuta die zullen worden geïntegreerd en de valuta die erbuiten zullen blijven' en 'de manier waarop we een financieel

solidariteitsinstrument zullen installeren, teneinde trouw te blijven aan het beginsel van economische en sociale cohesie'.⁸³³

De vastlegging van 'euro' als de officiële benaming van de eenheidsmunt betekende het einde van een lang debat dat enkele jaren eerder de kop had opgestoken in Duitsland: een deel van de gebruikers van de mark wilde niet dat hun munt gekoppeld werd aan de ecu, die al herhaaldelijk was gedevalueerd. De nieuwe benaming, die in de verdragen de plaats innam van de ecu, werd door de fractie goed onthaald.⁸³⁴

Om de invoering van de euro succesvol te laten verlopen, was er een voorbereiding van hoog niveau nodig. Op basis van de aanbevelingen van de Commissie, het EMI en de Ecofin-Raad stelde de Europese Raad van Madrid een referentiescenario in drie stappen op.⁸³⁵

Eerst moest de Economische en Monetaire Unie van start gaan. Deze stap werd voltrokken in de loop van 1998, toen twee belangrijke beslissingen werden genomen: de opstelling van de lijst van deelnemende landen en de oprichting van de Europese Centrale Bank. Het kader van het gemeenschappelijke monetaire en wisselbeleid werd vastgelegd. Er werd begonnen met de productie van de eurobiljetten en -munten. In de deelnemende landen werd er intensiever werk gemaakt van de voorbereidingen, met name in de besturen, banken en andere financiële instellingen.

Op 1 januari 1999 was de Economische en Monetaire Unie een feit. De omrekeningskoersen tussen de euro en de deelnemende nationale munten waren onherroepelijk vastgelegd voor een periode van maximaal drie jaar. De eenheidsmunt werd een volwaardige munt en een reeks bankverrichtingen en financiële transacties schakelde vanaf toen over op de euro.

Op 1 januari 2002 was het dan tijd voor de overstap naar de materiele euro. Tijdens de eerste zes maanden moesten de nieuwe eurobiljetten en -munten de nationale munten vervangen. Er was doelbewust voor een korte overgangperiode gekozen, om het leven van de gebruikers niet te compliceren met de dubbele prijsaanduidingen. Deze materiële invoering van de euro was het ingewikkeldste onderdeel: de kasregisters moesten worden geherprogrammeerd, de geldautomaten gevuld... Voorzitter Nicole Fontaine merkte op dat het 'alleen al in Frankrijk' ging om niet minder dan 36000 ton munten en bankbiljetten die moest worden verplaatst met speciaal transport, 'ofwel viermaal het gewicht van de Eiffeltoren!'⁸³⁶

De strijd van de convergentiecriteria

Na het tijdschema voor de invoering van de euro was het tweede grote punt van bezorgdheid voor de fractie de naleving van de convergentiecriteria. Deze waren opgesteld om de economie van de toekomstige eurozone homogener en stabielier te maken en vormden de onmisbare voorafgaande voorwaarden voor de goede werking van de EMU.

De EVP-Fractie hechtte veel belang aan deze formule, aangezien het succes van de euro daarvan afhing. Ze herinnerde daaraan tijdens het congres van december 1993 te Brussel: 'De convergentiecriteria van het Verdrag zijn grondvoorwaarden voor de geloofwaardigheid van dit proces. De Europese Unie en de lidstaten moeten alle criteria voor toetreding tot de monetaire unie handhaven [...] Als het monetaire eenwordingsproces weer ter discussie wordt gesteld, zullen het wantrouwen en de onzekerheid alleen maar groeien.'⁸³⁷

Net als de Commissie stond de EVP-Fractie zeer weigerachtig tegenover een herziening en zelfs een versoepeling van deze criteria. Ze waren het resultaat van een evenwichtig beleid. Deze op losse schroeven zetten, zou hetzelfde zijn als een nog wankel gebouw op losse schroeven zetten: 'Meningsverschillen over de geest en de letter van het Verdrag en het ter discussie stellen van de convergentiecriteria kunnen alleen maar slechte gevolgen hebben. [...] Op dit gebied kan onzekerheid, zoals trouwens op andere gebieden, het proces schade toebrengen.'⁸³⁸

Vanaf de Europese Raad van Dublin op 14 december 1996, waar het 'pact voor begrotingsstabiliteit en groei' werd goedgekeurd, heeft de fractie al haar energie gestoken in het keer op keer uitleggen dat het in de hand houden van de inflatie en de overheidsuitgaven de basis vormde voor lage rentevoeten, een gezonde toename van de werkgelegenheid en het aantrekken van buitenlands kapitaal. Hoe beter de lidstaten hun begroting beheerden, hoe stabielier de munt zou zijn en hoe meer deze zou worden gesteund door de Europeanen.

Daarom hechtte de fractie haar steun aan het stabiliteitspact dat werd voorgesteld door Theo Waigel⁸³⁹, de Duitse minister van Financiën. Hij nam de ongerustheid weg van Bonn door de Duitse burgers te garanderen dat de Europese munt even solide zou zijn als de mark. Daarnaast waardeerde de fractie het dat het pact veel verder ging dan de invoering van de eenheidsmunt en door zijn sanctiestelsel het beleid van de lidstaten in banen leidde.

Het grote debat over de convergentie en de eenheidsmunt vond plaats in november 1996. Op initiatief van de EVP-Fractie werd besloten dat de landen van de monetaire unie die niet voldeden aan de criteria

van het stabiliteitspact wat betreft de begrotingsdiscipline, de hun opgelegde geldboetes (0,5% van het bbp) moesten betalen aan de Gemeenschapsbegroting (verslag-Christodoulou over de begrotings-situaties en de te grote tekorten).⁸⁴⁰

Er waren ook andere initiatiefverslagen die van fundamenteel belang zijn geweest voor de toekomst van de EMU: het verslag-Hoppenstedt over de voorwaarden voor de overgang naar de eenheidsmunt⁸⁴¹ en het verslag-Fourçans over de coördinatie van het begrotings- en belastingbeleid in de monetaire unie⁸⁴², waarin ertoe werd opgeroepen de harmonisering van de belastingsbeleidslijnen te bespoedigen teneinde de fiscale dumping efficiënt te bestrijden bij de invoering van de euro.

Hoe dichter de datum naderde, hoe meer het nodig werd de Europese publieke opinie te overtuigen. Fernand Herman schrijft hierover in zijn kroniek: 'Het is daarom belangrijk vanaf nu (in juli 1995, nvdr) een grootscheepse voorlichtingscampagne te houden om te wijzen op de voordelen van de eenheidsmunt, de gevaren van het actuele status-quo aan de kaak te stellen en de nog altijd heersende misverstanden of vooroordelen over de eenheidsmunt de wereld uit te helpen.

Normaal gezien zouden de nationale regeringen en de nationale monetaire autoriteiten deze taak op zich moeten nemen. Het zou echter illusoir zijn te wachten tot alle regeringen met evenveel geestdrift deze weg inslaan. Sommige regeringen zouden achterblijven. Daarom moeten de Commissie en het Europees Parlement deze taak op zich nemen.'⁸⁴³

Binnen het Europees Parlement werd deze rol opgenomen door de Subcommissie monetaire zaken, gesteund door de EVP-Fractie die actief hieraan meewerkte, met name wat betreft de derde fase van de EMU. In 1996 startte de subcommissie een voorlichtingscampagne voor de burgers en, tegelijkertijd, voor de 'professionele kringen [...]'. Het is immers van essentieel belang dat niet alleen de grote ondernemingen en de banken, maar ook alle andere bedrijven zich mobiliseren om hun interne organisatie aan te passen om zich voor te bereiden op de overgang naar de euro [...].'⁸⁴⁴

Het verslag van Fernand Herman over de bepalingen betreffende de invoering van de euro⁸⁴⁵ vroeg om de dialoog met de burgers uit te diepen en consumenteninformatie van de beste kwaliteit te garanderen door maatregelen als de dubbele prijsaanduiding gedurende de periode 1999-2002. In de loop van het debat van oktober 1996 benadrukte de rapporteur de noodzaak de Europese maatschappij te informeren over het verloop van het proces: 'Nooit eerder in de geschiedenis van onze volkeren heeft er een operatie plaatsgevonden van een dergelijke

omvang, die een dergelijke radicale verandering teweegbracht, die zoveel mensen trof. Daarom kan het Parlement niet genoeg aandringen op de noodzaak de bevolking voor te lichten, voor te bereiden en gerust te stellen.⁷⁸⁴⁶

Voor de Europese afgevaardigden, die rechtstreeks werden verkozen door de burgers, was de mening van de gewone burger bijzonder belangrijk. In de loop van de periode die voorafging aan de invoering van de euro wezen alle afgevaardigden op de vrees die heerste bij de gemiddelde Europeaan. Ze brachten verslag uit van hun ervaringen ten velde. 'Afgelopen zaterdag', vertelde Karl von Wogau in de plenaire vergadering, 'heb ik een vrouw ontmoet op het marktplein van Offenburg. Ze zei me dat ze zeer sceptisch stond tegenover de Europese munt. Ik vroeg haar waarom. Ze antwoordde me dat ze al vierenvijftig jaar werkte als verkoopster en dat ze van plan was met pensioen te gaan. Ze had haar pensioen laten berekenen en was er zo achter gekomen dat ze kon rekenen op 1130 DEM per maand. Haar huur bedraagt 700 DEM per maand. Iedereen hier zal dus begrijpen dat deze vrouw zich zorgen maakt dat de huurbedragen en voedingsprijzen de hoogte zullen ingaan. Het gaat hier om haar basisbestaan.'⁷⁸⁴⁷

Bovendien kregen ze te kampen met het scepticisme van de Engelse economische verslaggeving, die maar argumenten bleef aanhalen tegen de monetaire unie en stellen dat deze gedoemd was te mislukken...

De noodzakelijke onafhankelijkheid van de Europese Centrale Bank

Om een zo groot mogelijke stabiliteit van de munt te garanderen, pleitte de EVP-Fractie ervoor het toezicht daarop toe te vertrouwen aan een onafhankelijke instelling. Fernand Herman sprak de afgevaardigden van de fractie als volgt toe in Kreta in 1990: 'Alleen een onafhankelijke instelling is immers in staat het hoofd te bieden aan de klassieke pogingen van de politici om het monetair beleid te gebruiken voor – overigens lofwaardige – doelstellingen zoals groei, werkgelegenheid, vermindering van de sociale en regionale ongelijkheid. Het is echter zo dat deze doelstellingen veeleer bereikt dienen te worden via belasting- of begrotingsmaatregelen, die uiteraard veel moeilijker en bijgevolg minder populair zijn. [...] Beleidsmaatregelen van monetaire aard hebben daarentegen een meer pijnloze, anonieme en diffuse werking. Het beleid van monetaire expansie werkt een beetje als een drug, maar de euforie van het begin moet al snel plaatsmaken voor de kwelling van de onthouding.'⁷⁸⁴⁸

De ondertekenaars van het Verdrag van Maastricht hadden de lessen van het verleden goed begrepen en stemden ermee in af te zien van hun monetaire soevereiniteit. Deze werd overgedragen aan de Europese Centrale Bank.⁸⁴⁹ De democratische controle van de instelling werd verzekerd door de voorlegging van jaarverslagen aan het Europees Parlement, de Raad en de Commissie.⁸⁵⁰

De onafhankelijkheid van de ECB was ook gewaarborgd door de keuze van de voorzitter. De ECB moest geleid worden door een bekend en erkend persoon met een overtuiging, die vooral weet zijn bevoegdheden te handhaven. Toen de Belg Alexandre Lamfalussy afzag van de vernieuwing van zijn mandaat aan het hoofd van het EMI, moest zijn opvolger worden benoemd. Deze zou op 30 juni 1998 de eerste voorzitter van de ECB worden en meewerken aan de invoering van de eenheidsmunt op 1 januari 1999.

De keuze van de EVP, die overeenkwam met die van de besturen van de Europese centrale banken, was gevallen op Wim Duisenberg. Deze doctor in de economie, verbonden aan de universiteit van Groningen in het noorden van Nederland, was werkzaam bij het Internationaal Monetair Fonds alvorens hij midden de jaren 70 minister van Financiën van zijn land werd. Vervolgens had hij, als voorzitter van de centrale bank van Nederland, gezorgd voor een sterke gulden en een strikt monetair beleid.

Aangaande de benoeming van de voorzitter van het Europees Monetair Instituut⁸⁵¹ benadrukte Karl von Wogau, rapporteur van het Europees Parlement, in de plenaire zitting hoeveel belang de Commissie monetaire zaken had gehecht aan de hoorzitting van Wim Duisenberg, 'want we weten dat het gaat om een uitermate belangrijke persoonlijke beslissing'.⁸⁵² De onafhankelijkheid van de Europese Centrale Bank was in grote mate afhankelijk van de persoon die aan het hoofd van deze instelling stond.

De euro, een succes voor de EVP⁸⁵³

Een werkelijk onbetwistbaar succes. Het convergentiebeleid was succesvol geweest: de Europese economieën waren er in minder dan vijf jaar tijd in geslaagd overeenstemming te bereiken over de begrotingseisen, die waren vastgelegd in het stabiliteitspact.

Op 3 mei 1998, tijdens de Europese Raad van Brussel, legden de staats- en regeringshoofden van de vijftien lidstaten de lijst vast van de landen die de euro zouden invoeren. Dat waren er elf: België, Duitsland, Spanje, Frankrijk, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Oostenrijk, Portugal en Finland.⁸⁵⁴ Enige tijd later, in 2001, zou Griekenland

zich bij deze groep voegen. Het Verenigd Koninkrijk, Denemarken en Zweden kozen ervoor niet deel te nemen.

Voor de beslissing van 3 mei moest het akkoord van de Commissie en de Raad worden verkregen, alsmede de goedkeuring van het Parlement. Zoals Wilfried Martens benadrukte: 'We zijn er ons allemaal van bewust dat we meewerken aan een gebeurtenis zonder precedent. Het Europees Parlement speelt een rol in de kern van een beslissing die het verloop van de Europese integratie radicaal zal veranderen. [...] Wij van de EVP-Fractie hebben de eenheidsmunt altijd verdedigd als een van de belangrijkste doelstellingen van de Europese integratie. Het is de logische laatste stap van de eenheidsmarkt in wording, waarin de schommelende wisselkoersen de mededinging niet meer zullen verstoren. Dat kan ook een nieuwe fase inluiden en, naar het voorbeeld van het plan-Schuman, een echte solidariteit teweegbrengen tussen de deelnemende landen. [...] De elf landen die deel uitmaken van de eurozone zijn de pioniers van een dapper Europa. Vanaf nu kan Europa zich in de wereld profileren als een partner die beschikt over een krachtig instrument van internationale soevereiniteit.'⁸⁵⁵

De elf stichtende landen van de eenheidsmunt wilden van de euro een krachtige en stabiele munt maken. De EVP-Fractie heeft hun inspanningen gesteund, met name die van Italië en Spanje, die grondige hervormingen hebben doorgevoerd om bij de eerste groep deelnemende landen van de EMU te behoren.

De installatie van de volledig nieuwe Europese Centrale Bank en de benoeming van het uitvoerend comité vonden plaats midden 1998. Zoals overeengekomen werd Wim Duisenberg de eerste voorzitter. De continuïteit van de instelling was verzekerd.

De derde en laatste fase van de EMU ging in op 1 januari 1999. Dat was het begin van het gemeenschappelijk monetair beleid en de invoering van de euro. Het Europees Stelsel van Centrale Banken (ESCB) werd opgericht en de waarde van de euro vastgelegd ten opzichte van de yen en de dollar. De monetaire, financiële en effectenmarkten gingen over op de euro, evenals de nieuwe emissies van staatsobligaties.

De EVP-Fractie verloor twee doelstellingen niet uit het oog: het vertrouwen van de financiële instellingen en dat van de Europese burgers. Het doorzettingsvermogen van de fractie heeft zich ook geloond. Na de invoering van de euro op de financiële markten begon de eenheidsmunt langzaam maar gestaag te dalen in waarde ten opzichte van de dollar. Bij de invoering was de euro 1,17 dollar waard. Een jaar later waren beide valuta evenveel waard en eind januari 2000 was de dollar zelfs meer waard dan de euro. Het psychologische effect had rampzalige gevolgen kunnen hebben. De financiële markten leken het

weerstandsvermogen van de nieuwe munt te testen, hoewel de eurozone, ondanks een ongunstige internationale context (de Aziatische crisis en het conflict in Kosovo) een groeiperiode doormaakte.

In juli 1999 herinnerde de fractie aan het volgende: 'De algemene belangstelling voor de wisselkoers van de euro mag echter niet doen vergeten dat de stabiliteit van de euro, die door iedereen beloofd werd, betrekking heeft op de interne markt en niet op de externe waarde van de euro. Het belangrijkste is de stabiliteit van de prijzen, dat wil zeggen het voorkomen van inflatie. De evolutie van de wisselkoersen is een probleem van secundair belang.'⁸⁵⁶

Uiteindelijk hield de Europese munt stand. De bankbiljetten en muntstukken konden op 1 januari 2002 op de markt worden gebracht. De Unie en zeker een groot deel van haar burgers hadden een beslissende stap gezet. Tijdens de vergadering van januari 2002 wijdden de afgevaardigden hun debatten aan de gebeurtenis. Voor Karl von Wogau was er een bladzijde omgeslagen. Na bijna tweeëntwintig jaar gezeteld te hebben in de Commissie economische en monetaire zaken, waarvan een groot deel als voorzitter, en hardnekkig gewerkt te hebben aan de verwezenlijking van de Economische en Monetaire Unie, zag hij zijn inspanningen bekroond met succes: 'Het enthousiasme waarmee op 1 januari is gereageerd op de komst van de euro, deze nieuwe munteenheid voor 300 miljoen mensen in de Europese Unie, mag ons niet doen vergeten dat aan de invoering een lang en moeizaam traject is voorafgegaan.'⁸⁵⁷

Tien jaar na de Raad van Brussel was het succes onmiskenbaar aangezien de tien nieuwe lidstaten die toetraden in 2004 allemaal, zonder uitzondering, vroegen om op termijn deel te kunnen uitmaken van de eurozone. Slovenië trad als eerste toe in januari 2007, gevolgd door Malta en Cyprus in januari 2008. In 2009 was het de beurt aan Slowakije. De euro was een fundamenteel integrerend element geworden.

Voor de fractie betekende de overgang naar de euro meer dan een verandering van munt. De aanvaarding van de eenheidsmunt was het begin van een sterk identiteitssymbool. Daarnaast werden de Europese economische structuren er ook sterker door: de euro is een continentmunt die het mogelijk maakt de internationale economische en monetaire schokken beter op te vangen. De forse stijging van de grondstofprijzen, onder andere van aardolie, die verhandeld werd in dollars, konden ruimschoots gecompenseerd worden door de sterke euro. Bovenal echter heeft de euro de economische stabiliteit van Europa versterkt. Het Europees Parlement was daarvan regelmatig de bevoorrechte waarnemer bij het onderzoeken en bespreken van de situatie in de eurozone en de ECB. De in 2007 ingediende verslagen waren

positief⁸⁵⁸: de groei en de stabiliteit waren een feit.⁸⁵⁹ Othmar Karas deed de volgende vaststelling: 'De euro is een succesverhaal. De euro is het succesvolste antwoord van de EU op de mondiale uitdagingen. De euro en de vier vrijheden zijn de belangrijkste hoekstenen van een sterke interne markt. De criteria van Maastricht en het stabiliteits- en groeipact zijn voor mij de succesvolste regelgevende richtsnoeren van de Europese Unie. [...] We zijn blij dat er conjuncturele meevallers zijn en willen dat die meevallers enerzijds gebruikt worden om de begrotingstekorten terug te dringen en de staatsschulden af te bouwen en dat anderzijds werknemers er ook een graantje van mee kunnen pikken.'⁸⁶⁰

Oktober 2008: de wereldwijde financiële crisis, de Europeanen gaan de confrontatie aan gesteund door de Eurogroep en een sterke eenheidsmunt

De subprimecrisis van de zomer van 2007 en een jaar later die van heel het financieel stelsel, heeft het vertrouwen van de fractie in de euro niet aan het wankelen gebracht. Integendeel! En net zoals bij de stijgende grondstofprijzen heeft de eenheidsmunt zijn rol van schokdemper ten volle vervuld. Beter nog, de eenheidsmunt heeft de Europese leiders ervan bewust gemaakt dat ze voortaan beter samen en niet meer afzonderlijk konden reageren op crises. In september 2008 ging het Franse voorzitterschap van de Raad na welke risico's er waren: indien de zwaar getroffen banksector geen krediet meer kon geven, zou heel de economie in een recessie belanden. Nicolas Sarkozy nodigde zijn Europese partners uit in het Elysée op 12 oktober. Dat was op een zondag en de Europese leiders wilden op de eerstvolgende maandag ingrijpen teneinde de financiële markten te verrassen. Ze deden een belangrijke aankondiging die al de dag erna een positief effect had op de markten: ze stelden meer dan 1700 miljard euro ter beschikking van de in Europa gevestigde banken teneinde de crisis in te tomen. Ter vergelijking, het Amerikaanse plan van Henry Paulson, de voorzitter van de Federal Reserve, ging over 700 miljard dollar, iets meer dan 500 miljard euro.

Op de vooravond van de Europese top van oktober, die gewijd was aan de crisis, kwamen de Europese fractievoorzitter en de nationale partijleiders van de EVP-ED bijeen in het Europees Parlement voor hun negende top. Er werd uitvoerig gedebatteerd over de crisis en het gecoördineerde antwoord van de Europese regeringen. Na afloop van de bijeenkomst was Joseph Daul verheugd: 'Deze krachtige aanpak is het

bewijs dat een verenigd Europa zichzelf kan laten gelden en oplossingen kan vinden voor een complexe internationale crisis, en daarbij trouw kan blijven aan zijn waarden en zijn visie op de sociale markteconomie.⁸⁶¹

Een Europese economische regering?

Op 1 januari 2005 werd het voorzitterschap van de Eurogroep, die de ministers van Financiën van de landen van de eurozone verenigt, toevertrouwd aan een van de meest ervaren kopstukken van de Christen-Democratische Fractie, Jean-Claude Juncker. Als instantie voor de identificatie van de gemeenschappelijke belangen en de verantwoordelijkheden van de landen die de euro hebben ingevoerd, was de Eurogroep niet bedoeld als voorloper van een Europese economische regering, want dat is een instelling die niet was gepland in de verdragen. De Eurogroep vormde daarentegen een soort politieke avant-garde binnen de Europese Unie die de landen samenbracht die hebben ingestemd met de overdracht van soevereiniteit die nodig is voor de circulatie van een eenheidsmunt.

Ten slotte werd de Europese economie gezamenlijk beheerd door de lidstaten, de Europese Centrale Bank, de Eurogroep en de Commissie. Diplomatie, diepgaande marktkennis, moreel en politiek gezag waren nodig om beslissingen te nemen, ook al gaat het om impopulaire beslissingen, zodat de drie belangrijkste institutionele actoren – Jean-Claude Trichet voor de Europese Centrale Bank, Jean-Claude Juncker voor de Eurogroep en José Manuel Durão Barroso voor de Commissie – hun taken konden verrichten met inachtneming van de verdragen en zich daarbij konden aanpassen aan het beleid van de regeringen. Tijdens het tweede halfjaar van 2008, toen in Europa de hevigste monetaire onrust heerste sinds de oorlog, stelde de EVP-ED-Fractie het op prijs dat het haar fractieleden waren, onder wie op de eerste rij Nicolas Sarkozy en Angela Merkel, die ‘het Europese vliegtuig grotendeels hebben bestuurd’. Nochtans heerste er grote ongerustheid dat de financiële crisis zou overgaan in een economische en sociale crisis die in 2009 zou kunnen leiden tot een recessie.

Hoofdstuk XXXIX

DE NIEUWE INTERNATIONALE STRATEGIE VAN DE FRACTIE IN HET UITGEBREIDE EUROPA

De Europese roeping van de westelijke Balkanlanden

In 1996, na jaren van gewapende conflicten in de Balkanlanden, besloot de Europese Unie een rechtstreekse band aan te gaan met Bosnië-Herzegovina, Kroatië, de Federatieve Republiek Joegoslavië, de Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië en Albanië. Dat was het begin van een lange en geduldige strategie met het doel de westelijke Balkanlanden in de Europese sfeer te brengen, terwijl de spanningen nog niet geluwd waren.

Er woedde immers nog oorlog in de Republiek Servië. De politieke macht van Belgrado, met aan het hoofd Slobodan Milošević, hield de autonome provincie Kosovo in de greep. Deze regio was grotendeels Albaneestalig, maar stond onder Servisch politiek bewind en was sinds 'de Slag op het Merelveld' in de 14e eeuw de historische, culturele en religieuze bakermat van het Servische volk. Milošević wakkerde al vanaf begin de jaren 90 het Servische nationalisme aan en kwam terug op de autonomie van Kosovo. Als reactie daarop richtten de Albanen van Kosovo het UÇK, het 'Bevrijdingsleger van Kosovo' op, dat vanaf 1996 begon met terroristische acties tegen de Servische leiders. Het klimaat van onverdraagzaamheid tussen de twee gemeenschappen werd sterker. Ondanks de inspanningen van de internationale gemeenschap de partijen te kalmeren, brak er opnieuw oorlog uit op het Europese continent. Belgrado paste een verschrikkelijke repressie toe: na de censuur door de Serviërs van de internationale media op Kosovaars grondgebied kwamen in Macedonië en Albanië groepen Albanen aan die de gevechten ontvlucht waren. Europa wilde de verschrikkingen van de voorafgaande conflicten niet opnieuw meemaken. De vrees voor een 'etnische zuivering' en een 'geplande genocide' verontrustte de raad van de Europese Volkspartij. Deze keurde op 8 april 1999 een resolutie goed die de volgende eis bevatte: 'Aan de vooravond van de 21ste eeuw moet de Europese Unie duidelijk stellen dat volkerenmoord en uitwijzing voorgoed gebannen moeten worden uit Europa.'⁸⁶²

De EVP-Fractie stond achter de NAVO-interventie, die noodzakelijk was. Tom Spencer, voorzitter van de Commissie buitenlandse zaken, riep op tot krachtadig optreden: 'Europa zal moeten vechten en Europa zal gelijk hebben.'⁸⁶³ Doris Pack, die zich met veel engagement wijdde aan de Balkankwestie, pleitte er gedurende de hele crisis voor dat Europa zou optreden als vredesbemiddelaar.⁸⁶⁴ De Servische regering gaf zich over in juni, nadat de NAVO-troepen Belgrado zwaar hadden gebombardeerd. Het Internationaal Straftribunaal voor het voormalige Joegoslavië stelde datzelfde jaar Slobodan Milošević in staat van beschuldiging wegens oorlogsmisdaden, misdaden tegen de mensheid en genocide. In de herfst van 2000 werd zijn regering uit haar functie ontheven na een negatieve volksstemming. Op 5 oktober 2000 juichte Voorzitter van het Parlement Nicole Fontaine het einde van de laatste dictaturen van Europa toe met een aangrijpend: 'Het Servische volk heeft het lot in eigen hand genomen.'⁸⁶⁵ Doris Pack hoopte op 'nieuwe gesprekspartners' in Servië, die we moesten 'helpen op hun weg naar Europa'.⁸⁶⁶

Slobodan Milošević werd op 1 april 2001 aangehouden door de nieuwe Servische regering. In juni verscheen hij voor het Internationaal Straftribunaal. Hij zou de afloop van zijn proces nooit kennen: hij overleed op 11 maart 2006 in de gevangenis van de Verenigde Naties te Scheveningen in Nederland.

Vanaf 1999 vroeg de Europese Volkspartij de Europese Raad om een 'uitvoerig en genereus' plan voor wederopbouw en stabiliteit in de Balkan voor het oplossen van de onmiddellijke problemen van de vluchtelingen en de instabiliteit en ook de problemen op langere termijn zoals de wederopbouw van de regio. De EVP was ook van mening dat de Balkanlanden in het uitgebreide Europa moesten worden opgenomen.⁸⁶⁷

Dit verzoek werd gedeeltelijk gerealiseerd op 26 mei 1999, toen een stabilisatie- en associatieproces (SAP) voor de westelijke Balkanlanden in gang werd gezet.⁸⁶⁸ Dit vormde het politieke kader voor de betrekkingen tussen de Europese Unie en de westelijke Balkanlanden tot de voltooiing van hun toetredingsproces. De Europese Raad van Feira in 2000 bevestigde de Europese roeping van de Balkanlanden door de landen van de regio 'potentiële kandidaat-lidstaten' te noemen.⁸⁶⁹

De EVP-ED-Fractie van haar zijde ontwikkelde haar standpunten rond twee pijlers: de definitieve stabilisatie van de regio en de integratie op termijn in de Unie, twee zaken die een noodzakelijke voorwaarde waren voor elkaar. In 2002 drong Ursula Stenzel er bij de voorstelling van haar initiatiefverslag over de activiteiten van het Europees agentschap voor wederopbouw⁸⁷⁰ op aan dat Europa 'zijn ogen niet afwendt

van de Balkanlanden',⁸⁷⁷ terwijl Kosovo en Macedonië de steun van de Unie nodig hebben om hun democratie te versterken.

In 2005 wijdde het Europees Parlement zijn zitting van april aan de regionale integratie op de westelijke Balkan. Het standpunt van de fractie werd naar voren gebracht door Doris Pack, voorzitter van de delegatie voor de betrekkingen met de landen van Zuidoost-Europa. Zij riep de Raad en de Commissie op mee te werken aan de integratie van de Balkanlanden en de Balkanlanden riep ze op de westerse bestuurs- en verkiezingsnormen over te nemen en hun samenwerking met het Straftribunaal van Den Haag te ontwikkelen.⁸⁷²

De fractie betuigde haar steun aan de inspanningen die gedaan werden. In Split sprak Hans-Gert Pöttering over de toetreding van Kroatië tot de Unie. De fractie stond daar achter en wilde dat deze zich snel voltrok.⁸⁷³ Aangezien de regering van Ivo Sanader de weg van de democratie, de vrijheid, de rechtsstaat en de markteconomie was ingeslagen, kon ze volgens Hans-Gert Pöttering 'in de nabije toekomst een plaats binnen de Europese Unie'⁸⁷⁴ opeisen. Volgens Elmar Brok was het zelfs in het belang van de stichtende landen van de Unie dat ze de deur voor de Balkanlanden zouden openzetten. Voor de voorzitter van de Commissie buitenlandse zaken was de uitbreiding het succesvolste buitenlandse beleid en vormden de hoop van deze landen op Europa en hun evolutie naar een rechtsstaat en naar een democratie het best mogelijke veiligheidsbeleid.

In 2007 deelde het Bureau van de fractie, bij monde van Vito Bonsignore, te Sarajevo mee dat het vervuld was van het 'grootste optimisme na de recente ondertekening van het stabilisatie- en associatieakkoord' door Bosnië-Herzegovina.⁸⁷⁵

Op 17 februari 2008 riep Kosovo zijn onafhankelijkheid uit. De erkenning van de voormalige autonome provincie als onafhankelijke staat was geen evidente beslissing: ze 'mag niet worden gedicteerd door gewelddreigingen of een vorm van radicalisatie', stelde Joseph Daul.⁸⁷⁶ Tijdens het debat dat het Parlement twee dagen later hield over dit actuele thema merkte Doris Pack het volgende op: 'Kosovo is geen testcase. Het land is uniek. [...] We wensen de Servische politici kalmte toe en hopen dat zij nu al hun energie willen geven aan het leiden van Servië op weg naar het EU-lidmaatschap'.⁸⁷⁷ Deze onafhankelijkheid betekende een nieuwe bladzijde in de betrekkingen tussen Europa en de Balkanlanden.

De fractie steunt de democratische krachten in Wit-Rusland, Oekraïne, Moldavië en Georgië

In december 2005 stelde Charles Tannock zijn initiatiefverslag over het Europees nabuurschapsbeleid voor.⁸⁷⁸ De Brit gaf toe dat hij aanvankelijk zelf sceptisch⁸⁷⁹ stond tegenover dit beleid dat de betrekkingen van de uitgebreide Unie met haar nieuwe buurlanden moest bepalen en dat toen een jaar bestond.⁸⁸⁰ Maar aan het einde van zijn verslag bevestigde hij 'de goedkeuring van het Europees Parlement' voor een beleid dat in de externe betrekkingen van Europa de nadruk legde op 'de rechtstaat, verantwoordelijk bestuur, mensenrechten en gelijke kansen, de principes van de sociale markteconomie en duurzame economische ontwikkeling'.⁸⁸¹

Het verslag-Tannock beoogde betrekkingen die gebaseerd waren op de inachtneming van de democratische waarden als tegenprestatie voor handelsrelaties⁸⁸² met landen die vaak rijk waren aan energiebronnen of strategisch interessant waren voor de bevoorrading van Europa. Het was van essentieel belang dat deze landen dezelfde politieke stabiliteit kregen als de lidstaten van de Unie.

Er was immers geen gebrek aan voorbeelden van onrust aan de grenzen van Europa: zowel in Wit-Rusland, Oekraïne, Moldavië als Georgië heersten er conflicten en instabiliteit.

Tegen de dictatuur in Wit-Rusland

Het eerste geval is dat van Wit-Rusland, waarover Jacek Saryusz-Wolski het volgende te zeggen had: 'Het land is niet op weg naar een dictatuur, het is er altijd een geweest.'⁸⁸³ Wit-Rusland zette aan tot ongerustheid doordat het land werd geleid door Aleksandr Loekasjenko, door Christopher Beazley zelf een dictator genoemd.⁸⁸⁴

Vanaf de parlementsverkiezingen van oktober 2004 hield de fractie de situatie nauwlettend in de gaten. Bogdan Klich en Charles Tannock dienden midden september 2004⁸⁸⁵ een resolutie over de mensenrechten en de democratie in, waarin ze een actievere en subtielere aanpak eisten om een niet-democratische regering te kunnen isoleren 'zonder de Wit-Russische samenleving te isoleren'⁸⁸⁶, alsmede een observatiemissie ter plaatse.

Een delegatie van de EVP-ED-Fractie onder leiding van Bogdan Klich trok naar Minsk ter observatie.⁸⁸⁷ Na afloop van de verkiezingen legden Vytautas Landsbergis en Rodi Kratsa-Tsagaropoulou in naam van de fractie aan het Parlement een resolutie voor waarin de legitimiteit van de verkiezingen werd betwist. De fractie stelde voor het democratisch verzet te steunen en maakte daarnaast bij het Wit-Russische

bewind bezwaar tegen de uitbreiding van de lijst met officiële vertegenwoordigers die niet mochten inreizen in de Europese Unie.⁸⁸⁸

Datzelfde jaar stelden Bogdan Klich, Charles Tannock en Michael Gahler de Wit-Russische Vereniging van Journalisten, die al verscheidene jaren ijverde voor de vrijheid van meningsuiting en persvrijheid, waardoor een aantal van haar leden blootgesteld waren aan aanzienlijke persoonlijke risico's, voor als kandidaat voor de Sacharov-prijs.⁸⁸⁹ Een grote meerderheid van de leden sprak zich uit voor deze kandidaatstelling⁸⁹⁰ en dankzij de steun van de fractie werd de Sacharov-prijs toegekend aan de vereniging te Straatsburg in december 2004.⁸⁹¹

De fractie legde contacten met de democratische krachten van Wit-Rusland. Zo was Irina Krasovskaya, voorzitter van het burgerinitiatief *We remember* dat opkwam voor de mensenrechten⁸⁹², te gast op de fractievergadering van 7 juli 2005 en kwam Angelika Borys, voorzitter van de Bond van Polen in Wit-Rusland, op de fractievergadering van 8 september uitleggen met welke vervolging en onderdrukking haar organisatie te kampen had.⁸⁹³

Naarmate de Wit-Russische presidentsverkiezingen van maart 2006 naderden, nam de waakzaamheid van de fractie toe. Op 1 februari in Brussel herinnerde Aleksandr Milinkevitsj de oppositiekandidaat, vergezeld door de leiders van de Verenigde Democratische Krachten, aan het belang van de media en voorspelde hij met pessimisme de overwinning van zijn tegenstander, president Aleksandr Loekasjenko.⁸⁹⁴ Na deze toespraak stelde Jacek Saryusz-Wolski voor dat er opnieuw een delegatie van de EVP-ED-Fractie vertrok voor waarnemingen tijdens de verkiezingen.⁸⁹⁵

Tijdens de verkiezingscampagne nam de repressie van de oppositie niet af. Aleksandr Milinkevitsj werd gevangengenomen en Bogdan Klich, die de zaak aandachtig opvolgde, bracht hiervan verslag uit aan de fractie.⁸⁹⁶ De fractieleden betuigden hun solidariteit met het oppositielid: Struan Stevenson vroeg aan de Europese Unie maatregelen te nemen tegen Wit-Rusland; Zita Plestinská opperde als teken van steun kaarsen te branden in de vensters van het Europees Parlement; Vytautas Landsbergis deed het voorstel een brief te schrijven naar de Russische regering, die veel invloed had op president Loekasjenko.

De fractie stelde voor⁸⁹⁷ dat de Sacharov-prijs 2006 zou worden toegekend aan Aleksandr Milinkevitsj en dat gebeurde ook. Nog voor de officiële ceremonie kon plaatsvinden, werd hij tweemaal gearresteerd. De fractie protesteerde hevig. Bij de overhandiging van de prijs kon Angelika Borys, zelf ook het slachtoffer van intimidaties van de Wit-Russische machthebbers, de winnaar niet vergezellen. Deze moest dus

alleen zijn prijs in ontvangst komen nemen op 12 december 2006, maar hij werd warm onthaald en gefeliciteerd door de fractie.⁸⁹⁸

In februari 2007 hield de fractie studiedagen over Wit-Rusland, waarvoor het democratisch verzet alsmede talrijke deskundigen waren uitgenodigd.⁸⁹⁹ Deze kaderden in een nieuwe context, aangezien Rusland een maand eerder met Minsk een ernstige energiecrisis had uitgelokt. Het bewind van Loekasjenko, die niet meer de onvoorwaardelijke steun van zijn buur genoot, leek toenadering te zoeken tot de Europese Unie. De EVP-ED-Fractie schroefde haar waakzaamheid echter niet terug. Bij de nieuwe parlementsverkiezingen in september 2008 maakte Jacek Protasiewicz deel uit van de waarnemingsdelegatie van het Europees Parlement. De vaststelling van de Poolse afgevaardigde was niet mis te verstaan: de verkiezingen voldeden bijlange niet aan de democratische standaarden. Hij zei ontgoocheld te zijn door de procedure, die ervoor gezorgd had dat er geen enkele vertegenwoordiger van de oppositie zetelde in het parlement van Minsk.⁹⁰⁰

Steun aan de Oranje Revolutie in Oekraïne

In de herfst van 2004 organiseerde Oekraïne presidentsverkiezingen. De fractie begreep onmiddellijk hoeveel er op het spel stond. Tijdens de verkiezingscampagne bezocht Vladimir Poetin Kiev, duidelijk met het doel de kiezers te beïnvloeden. Charles Tannock maakte zich daar ongerust over en gaf uiting aan zijn bezorgdheid over de doorslaggevende invloed van de Russische Federatie terwijl er zich talrijke kiesbureaus bevonden op Russisch grondgebied. De fractie besloot mee te werken aan de parlementaire delegaties *ad hoc* en twee onderzoeksmissies.⁹⁰¹

De Oekraïense oppositie, met als spilfiguren Viktor Joesjtsjenko en Joelija Tymosjenko, vocht het resultaat van de tweede ronde van de presidentsverkiezingen heftig aan wegens fraude. Elmar Brok, voorzitter van de Commissie buitenlandse zaken, was een van de eersten die reageerden. Hij uitte felle kritiek op het feit dat de verkiezingen niet voldeden aan de democratische standaarden.⁹⁰² Het Oekraïense volk protesteerde gedurende een hele maand vreedzaam voor democratie. De Oranje Revolutie bracht het bewind van Leonid Koetsjma, een oude Sovjetapparatsjik die aan het hoofd stond van Oekraïne sinds dit land onafhankelijkheid verwierf, voorgoed aan het wankelen. Tijdens deze lange periode van onrusten stelde werkgroep A voor een evaluatiegroep van de EVP-ED op te richten en een waarnemingsmissie van het Europees Parlement naar Oekraïne te sturen.⁹⁰³

Onder druk van de bevolking, maar ook van de internationale gemeenschap, organiseerden de machthebbers op 26 december een

‘derde ronde’. Daarbij kwam Viktor Joesjtsjenko als overwinnaar uit de bus. Jacek Saryusz-Wolski stelde voor hem zo snel mogelijk uit te nodigen te komen spreken voor het Europees Parlement.⁹⁰⁴

Het bezoek van president Viktor Joesjtsjenko vond plaats op 23 februari 2005. De president was vereerd voor het Europees Parlement te mogen spreken en beschouwde de afgevaardigden als de ‘peters’ en ‘meters’ van de nieuwe Oekraïense democratie: ‘Uw steun was een belangrijk symbool en een aanmoediging. Dat heeft ons geholpen de moeilijke maand december door te komen. [...] De Europese Unie mag niet doof blijven voor de legitieme Europese ambities van Oekraïne. Het is de verantwoordelijkheid van de Europese Unie haar aanbod aan Oekraïne uit te breiden en te zorgen voor een associatieakkoord met het oog op toetreding.’⁹⁰⁵

Op 8 december 2005 hield de EVP-ED-Fractie een studiedag over Oekraïne waarop academici, deskundigen en politici waren uitgenodigd om het te hebben over de veranderingen een jaar na de Oranje Revolutie en over de toekomst van Oekraïne. De voorzitter van deze bijeenkomst, Jacek Saryusz-Wolski, had hierover het volgende te zeggen: ‘De tijd van de grote verklaringen is al voorbij en de tijd van het moeilijke werk is aangebroken – het aanvaarden van de Europese standaarden en het *acquis communautaire*.’ Hij voegde eraan toe: ‘De Europese integratie is een stimulans voor de modernisering [en als] Oekraïne klaar zal zijn om zich bij de EU te voegen, zal de Unie klaar zijn om Oekraïne te aanvaarden.’⁹⁰⁶ Het democratische Oekraïne was dus volgens de fractie op zijn plaats in Europa.

In de loop van de zomer 2007 keerde de instabiliteit terug in Oekraïne. De politieke lentecrisis, waarbij de regering van Joelija Tymosjenko tegenover president Viktor Joesjtsjenko stond, was uitgegroeid tot een constitutionele crisis. Dat weerhield de fractie er echter niet van zich opnieuw uit te spreken voor de toekomstige toetreding van Oekraïne. Toen het Europees Parlement het verslag over het nieuwe versterkte akkoord tussen de Europese Gemeenschap en Oekraïne onderzocht, herinnerde Zuzana Roithová eraan dat ‘de EU pas af is als Oekraïne er onderdeel van uitmaakt’.⁹⁰⁷

Een delegatie van de EVP-ED-Fractie, voorgezeten door Marian-Jean Marinescu, met Nickolay Mladenov, Aldis Kušķis en Zbigniew Zaleski, ging naar Oekraïne voor de parlementsverkiezingen van 30 september 2007. De delegatie deed ook waarnemingen bij de verkiezingen te Kiev, in de regio’s Obuhov, Mykolaiv en Lvov. Aan het einde van de stembusgang kon Marian-Jean Marinescu verklaren dat het Oekraïense volk in een vrije omgeving had gestemd.⁹⁰⁸ De democratie was nog zwak, maar was aan kracht aan het winnen.

Moldavië of het laatste koude conflict van Oost-Europa

Moldavië, 'een klein land dat nergens aan zee grenst, het armste land van Europa'⁹⁰⁹, zoals Charles Tannock het omschreef, trok ook de aandacht van de fractie. Na de uitbreiding van de Unie met Roemenië en Bulgarije, was Moldavië een nabije buur geworden. Deze voormalige Sovjetrepubliek had te kampen met talrijke problemen: criminaliteit, allerlei illegale handel en een latent politiek conflict met het secessionistische gebied Transnistrië, onder Russische bezetting sinds de bloedige confrontaties van 1991. De situatie was verwarrend, aangezien Transnistrië, dat internationaal niet werd erkend, zelfs niet door zijn Russische bondgenoot, *de facto* een grondgebied buiten de Moldavische soevereiniteit was.

In 2005 hield Moldavië parlementsverkiezingen. De fractie maakte zich zorgen dat deze niet eerlijk zouden verlopen en besloot deel te nemen aan de observatiemissie die moest toezien op het verloop ervan.⁹¹⁰ De Moldavische regering moest een oplossing vinden voor het Transnistrisch conflict, waarbij de mensenrechten en de persvrijheid in acht genomen werden.

Op 24 februari 2005 nam het Parlement een resolutie aan over de parlementsverkiezingen in Moldavië die was opgesteld door Armin Laschet, Charles Tannock en Bogdan Klich voor de EVP-ED-Fractie. Tijdens de debatten verklaarde Zdzisław Zbigniew Podkański dat de verkiezingen van 6 maart 'een nieuwe fase van ontwikkeling (kunnen) inluiden en daarmee tevens de aanzet geven tot tenuitvoerlegging van de strategie voor een toekomstig lidmaatschap van de Europese Unie zoals die vorig jaar aangenomen is'.⁹¹¹

Vier leden van de EVP-ED-Fractie, Bogusław Sonik, Tadeusz Zwiefka, Laima Andrikienė en Zdzisław Zbigniew Podkański voegden zich *ad hoc* bij de observatiedelegatie.⁹¹² De verkiezingen brachten de communistische partij aan de macht, maar daarmee was de conflictsituatie met Transnistrië niet opgelost.

In september 2006 werd er een referendum gehouden in Transnistrië door de lokale overheden, die dit deel van de vallei van de Dnjestr wilden aansluiten bij Rusland. De spanningen tussen het separatistische gezag van Transnistrië en de Moldavische autoriteiten duurden voort en maakten het land in zijn geheel instabiel. Op 25 oktober 2006 diende de fractie een resolutie⁹¹³ in waarin het referendum sterk veroordeeld werd wegens gebrek aan transparantie en niet-naleving van de fundamentele democratische principes. De fractie herkende het resultaat niet als de wil van het volk en de afgevaardigden verzochten Rusland de separatisten niet langer te steunen aangezien deze een bedreiging vormden voor de vrede en de stabiliteit in de regio.

De Georgische crisis van de zomer van 2008: de terugkeer van de koude oorlog?

In de zomer van 2008 hield Europa zijn adem in toen Russische tanks Zuid-Ossetië en Abchazië introkken. Plotseling brak de latente crisis die al jaren heerste tussen de machthebbers van Tbilissi en de Russischtalige Ossetische separatisten uit. Begin augustus wendde president Michail Saakasjvili, die de macht weer in handen wilde krijgen, de strubbelingen aan om het Georgische leger naar de provincie te sturen. De reactie van Rusland, dat de Ossetische separatisten steunde, was er ogenblikkelijk en buiten proportie, zoals Hans-Gert Pöttering, de Voorzitter van het Europees Parlement, in zijn persbericht benadrukte.⁹¹⁴ Het Georgische leger werd verjaagd en de Russische tanks rukten op tot enkele kilometers van de Georgische hoofdstad Tbilissi. Fractievoorzitter Joseph Daul riep op tot een onmiddellijk staakt-het-vuren.⁹¹⁵ Vytautas Landsbergis hekelde het expansionisme van Rusland⁹¹⁶, wat zijn weerklank vond in de debatten in het Parlement.⁹¹⁷ Het Franse voorzitterschap van de Raad had al zijn overtuigingskracht nodig om een staakt-het-vuren tussen de twee strijdende partijen te verkrijgen. Direct aan het begin van het parlementaire jaar, op maandag 1 september 2008, debatteerden de afgevaardigden over de crisis. De fractie betuigde haar steun aan Georgië. Joseph Daul zei: 'De Europese Unie moet actief deelnemen aan de oplossing van dit conflict', en: 'Mijn fractie roept de Commissie, de Raad en alle lidstaten op blijk te geven van onze eenheid en onze vastberadenheid ten aanzien van onze Russische buur.'⁹¹⁸

Moeilijke betrekkingen met Rusland

Door deze spanningen werd duidelijk welke bijzondere relatie Europa had met Rusland. Het was een belangrijke en nabije buur, maar de Russische invloedssferen botsten regelmatig met die van het uitgebreide Europa. Er moest dus een nieuwe samenwerking tot stand komen, zoals voorgesteld in het verslag over de betrekkingen tussen de Europese Unie en Rusland⁹¹⁹, dat de EVP-ED-Fractie met een grote meerderheid steunde en dat werd aangenomen door het Europees Parlement op 26 mei 2005.⁹²⁰ Dit verslag had het over een 'toenemend gevoel van teleurstelling en frustratie' met betrekking tot de Russische democratie en economie, die ver afweken van de Europese standaarden.⁹²¹ In de loop van de laatste jaren had de fractie het gedrag van Rusland op verscheidene gebieden afgekeurd: het Tsjetsjeense conflict, de afhandeling van de gijzelnemingen in Moskou (2002) en in Beslan

(2004), de moord op journaliste Anna Politkovskaja (2006), de vergiftiging van oud-medewerker van de Russische geheime dienst Alexander Litvinenko (2006), de frequente beperkingen van de persvrijheid en de onderdrukking van de oppositie.⁹²²

Europa spande zich in een coherente oplossing te vinden.⁹²³ Het risico bestond dat Rusland zou inspelen op de Europese verdeeldheid of op zijn minst deze zou verscherpen. Deze vrees bleek gegrond toen Rusland in 2007 druk uitoefende op Estland naar aanleiding van de verplaatsing van een Sovjetoorlogsmonument. De kwestie veroorzaakte veel ophef, terwijl er iets later een top EU-Rusland van start ging. De fractie reageerde heftig in de plenaire vergadering.⁹²⁴ Op 9 mei, de herdenkingsdag van de Schumanverklaring, veroordeelde Joseph Daul het gedrag van Rusland dat 'niet [moet] denken dat het met een dergelijke houding een wig kan drijven tussen ons.' Hij poneerde: 'vandaag zijn wij allen Esten.'⁹²⁵ Jacek Saryusz-Wolski verklaarde dat de samenwerking met Rusland moest worden voortgezet, 'maar niet tot elke prijs en evenmin ten koste van de soevereiniteit van de EU of van een lidstaat'. Met betrekking tot de houding van Rusland tegenover Estland stelde hij: 'Bovenal moet Rusland zich realiseren dat zijn pogingen om bepaalde lidstaten van de Europese Unie tegen elkaar uit te spelen, volkomen contraproductief zijn. Verdeeldheid zaaien binnen de EU is een strategie die niet zal werken. [...] Als één lidstaat wordt behandeld op een wijze die indruist tegen alle regels van de internationale gemeenschap op welk gebied dan ook – of het nu om handel, energie of politieke discriminatie gaat – dan zal onze Unie in haar geheel voor die lidstaat in de bres springen. Ons Parlement is de hoeder van deze solidariteit.'⁹²⁶

De energieafhankelijkheid van Rusland stond centraal in het probleem. De Russische economie was, dankzij de energievoorraden, sterker geworden sinds 1999 en Rusland was uitgegroeid tot een van de belangrijkste energieleveranciers van het Europese continent. Tijdens de vergadering van 13 juni 2007 was de fractie verdeeld over de toetreding van Rusland tot de WTO. Een deel van de fractie was van mening dat Rusland na toetreding wel verplicht zou zijn de regels te respecteren; een ander deel was er niet van overtuigd dat Rusland een partner was die de akkoorden die het ondertekende, ook nakwam.⁹²⁷ Enkele maanden later erkende Christopher Beazley, lid van werkgroep A, dat het standpunt van de fractie inzake Rusland niet coherent was.⁹²⁸

Open blijven voor de mediterrane en Arabische wereld

De mediterrane en Arabische wereld bleven eveneens een bron van bezorgdheid van de fractie. Met het proces van Barcelona lanceerde Europa in november 1995 een ambitieus mediterrane beleid. In het daaropvolgende jaar wijdde de fractie een deel van haar studiedagen te Vouliagmeni, Griekenland, aan dit thema. Juan Manuel Fabra Vallés, lid van de delegatie voor de betrekkingen met de Maghreblanden en de Unie van de Arabische Maghreb, moest het thema inleiden. Zijn toespraak over de tenuitvoerlegging van de Euro-mediterrane Conferentie⁹²⁹ benadrukte de complexiteit van de overwegingen: 'In het begin van de jaren negentig begonnen de problemen van het zuidelijke Middellandse Zeegebied zich duidelijk af te tekenen: politieke instabiliteit, terrorisme, opleving van het moslimfundamentalisme, massale immigratie, stagnerende economieën, drugshandel, smokkelarij en schendingen van de fundamentele rechten van de mens in sommige landen. Al deze problemen overstijgen het individuele vermogen van de afzonderlijke lidstaten en het Europees beleid dat werd gevoerd tot de Conferentie van Barcelona – waarbij ambitieuze doelstellingen werden nagestreefd, maar er weinig in de praktijk werd omgezet – volstond niet.'⁹³⁰

Het proces van Barcelona betekende het begin van een nieuw evenwicht in het buitenlandse beleid van de Europese Unie, die zich sinds de instorting van het Sovjetblok meer concentreerde op het oosten. Er moest een nieuwe dialoog op gang komen met het mediterrane gebied. Hans-Gert Pöttering bezocht als fractievoorzitter veel Arabische islamitische landen, waaronder Iran, voor informele politieke besprekingen. Hij nam, samen met vicevoorzitter Francesco Fiori en andere fractieleden, deel aan het tweede Euro-mediterraan Parlementair Forum, dat plaatsvond op 8 en 9 februari 2001 te Brussel. Op de vooravond van het forum legde hij uit dat 'bij een regio die als geen ander een belangrijke rol heeft gespeeld in de geschiedenis en de culturen, en die in het verleden veelvuldige contacten met Europa heeft gehad, dialoog en samenwerking van de culturen centraal moeten staan in de politieke welwillendheid en een voorwaarde vormen voor een succesvolle politieke samenwerking'.⁹³¹

Na de aanslagen van 11 september 2001 drong Hans-Gert Pöttering er in naam van zijn fractie voor de Conferentie van voorzitters van het Europees Parlement op aan dat het Parlement niet alleen de Verenigde Staten zou steunen in deze beproeving, maar ook een derde forum zou organiseren⁹³²: 'We moeten duidelijke signalen geven aan de Arabische landen om hun goed te laten zien dat wij geen 'breuk' tussen onze beschavingen willen'.⁹³³

De Conferentie van voorzitters sloot zich aan bij dit idee. Nicole Fontaine, die naast Voorzitter van het Europees Parlement, ook covoorzitter was van het forum^a, opende de buitengewone zitting van 8 november 2001. De oproepen tot vrede en wederzijds begrip stapelden zich op en voor de fractie werd het forum een antigif voor terrorisme.⁹³⁴ Het forum zette zijn werkzaamheden met regelmaat voort en werd in 2004 omgedoopt tot de Euro-mediterrane Parlementaire Vergadering of EPV.

Binnen werkgroep A werd een groep Euromed opgericht die instond voor het volgen van de werkzaamheden van de EPV. De EVP-ED-Fractie bezocht regelmatig landen op de zuidelijke oever van de Middellandse Zee en organiseerde samen met de stichting Konrad Adenauer politieke seminars en Euro-mediterrane ontmoetingen.⁹³⁵ Van maart 2008 tot maart 2009 was Hans-Gert Pöttering voorzitter van de vergadering. Aangezien hij in het begin van zijn Europese carrière, in de jaren 80, naam had gemaakt met een verslag over het mediterrane beleid van Europa, putte hij daar veel voldoening uit.

De 'gewetenskwestie'⁹³⁶ van het geval Turkije (2004)

Ten slotte is er nog 'de netelige kwestie' – zoals José Ignacio Salafranca Sánchez-Neyra omschreef⁹³⁷ – van Turkije. De betrekkingen tussen de Europese Gemeenschap, later de Europese Unie, met Turkije gaan ver terug in de tijd. Als traditionele bondgenoot van het westen door zijn lidmaatschap van de OEEES (1948), de Raad van Europa (1949) en de NAVO (1952), ondertekende Turkije in 1963 een associatieakkoord met de Europese Economische Gemeenschap. In 1995 kwam een douane-unie met Turkije tot stand en in 1999 besloot de Europese Raad van Helsinki om van Turkije een kandidaat-lidstaat te maken. In Brussel besloot men echter zijn tijd te nemen met dit gevoelige dossier. In 2004 deed de Europese Commissie een aanbeveling over de vorderingen van Turkije op de weg naar toetreding.⁹³⁸ Het advies van de Commissie was gunstig. In het Parlement belastte de Commissie buitenlandse zaken de Nederlander Camiel Eurlings^b met het opstellen van het parlementair verslag.⁹³⁹

De EVP-ED-Fractie liep vooruit op het debat in de vergaderzaal in Straatsburg en organiseerde in september 2004 twee studiedagen over

---

a Samen met Abdelwahad Radi, voorzitter van de kamer van volksvertegenwoordigers van Marokko. Hij werd in 2007 minister van Justitie in Marokko.

b Het is nagenoeg een traditie geworden dat de EVP-Fractie politieke verslagen over Turkije toevertrouwt aan een van de leden van de Nederlandse delegatie, zoals Arie Oostlander, Camiel Eurlings en later Ria Oomen-Ruijten.

dit thema in Brussel. Aansluitend bracht de fractie genuanceerde meningen naar voren tijdens de plenaire vergadering op 13 december 2004 bij de bespreking van het verslag-Eurlings. Turkije kwam steeds dichterbij de Europese economische standaarden, maar had nog een lange weg af te leggen. Voor de fractieleden bleef de kwestie van de mensenrechten, ondanks de inspanningen van Ankara, actueel. Ook het feit dat Turkije weigerde Cyprus te erkennen, bemoeilijkte de toetreding. Ten slotte was er nog de vrees, zoals de fractievoorzitter uitlegde in zijn toespraak, 'dat een Turkse toetreding tot de Europese Unie een uitbreiding te ver zal worden en dat de Europese identiteit verloren zou kunnen gaan, dat het wij-gevoel als grondslag voor de solidariteit in de Europese Unie averij zou kunnen oplopen'.⁹⁴⁰ Het merendeel van de fractie was het hiermee eens en koos voor een 'geprivilegieerd partnerschap'.⁹⁴¹

Het debat in de plenaire vergadering was 'levendig en geanimeerd', maar het Europees Parlement gaf ten slotte toch het groen licht voor de onderhandelingen met Turkije.⁹⁴² Het ging om een voorwaardelijk ja. De Europese Raad van Brussel van 16 en 17 december bevestigde dat de toetredingsonderhandelingen van start konden gaan. In oktober 2005 was het zover.

In september 2006 stelde Camiel Eurlings een nieuw verslag op over de onderhandelingen.⁹⁴³ Hij kaartte daarin de veronachtzaming van de vrijheid van meningsuiting en de rechten van minderheden, de corruptie en het geweld tegen vrouwen aan. In november was het de beurt aan de Europese Commissie een verslag in te dienen dat op zijn zachtst gezegd negatief was.⁹⁴⁴ De Raad stelde aan het einde van datzelfde jaar een impasse rond de erkenning van Cyprus vast^a.

Sinds 2007 vorderden de onderhandelingen moeizaam en dit werd nog verergerd door het feit dat de politieke situatie in Turkije instabiel bleef. In 2008 werd de Turkse Partij van Rechtvaardigheid en Ontwikkeling, of AKP, van eerste minister Recep Tayyip Erdogan, die de parlementsverkiezingen van 2007 met een grote meerderheid won, bijna verboden door het Grondwettelijk Hof wegens 'schending van de scheiding der machten'. De AKP stamt uit de islamitische invloedssfeer, maar beweert de banden daarmee verbroken te hebben. Ze beschouwt zichzelf als een conservatieve partij en heeft nu de status van waarnemer binnen de Europese Volkspartij. Haar conservatisme kan worden gedefinieerd als een synthese van universalisme en lokale bijzonderheden die eigen zijn aan de Turkse politiek en maatschappij. De partij is

---

a De Turkse autoriteiten weigerden het aanvullend protocol van het akkoord van 2005 toe te passen op Cyprus.

gekant tegen iedere vorm van radicalisme en is voorstander van moderniteit zonder afwijzing van traditie, en van rationaliteit zonder afwijzing van spiritualiteit. De verkiezing van Abdullah Gul tot president van Turkije in augustus 2008 bevestigde de heerschappij van de AKP over het land. Turkije is volop in evolutie en voert hervormingen door, maar de fractie blijft zich afvragen of het land wel op zijn plaats is binnen de Unie.

Hoofdstuk XL
**VRIJHEID, VEILIGHEID
EN RECHTVAARDIGHEID
IN DE EUROPESE UNIE**

**Het vrije verkeer van personen in concrete vorm brengen:
het Schengengebied (1985-1995)...**

Van alle vrijheden van verkeer is het vrij verkeer van personen datgene dat het meest concreet is voor de burgers. Deze vrijheid was reeds opgenomen in de verdragen van Rome als een doelstelling van de Gemeenschap, maar werd pas veel later ingevoerd, na verscheidene verzoeken van de Europese afgevaardigden (met name in 1981 door middel van de resolutie inzake het Europees paspoort). Het Witboek van de Commissie over de interne markt en artikel 8a van de Europese Akte zorgden voor de juridische en economische consistentie: individuen konden voortaan vrij reizen. Deze bepaling zou echter pas een politieke betekenis krijgen wanneer de grenzen, het symbool zelf, werkelijk verdwenen.

Op 14 juni 1985 riep het Luxemburgse voorzitterschap de Beneluxlanden, Frankrijk en Duitsland bijeen voor de ondertekening van een akkoord dat voor altijd een mijlpaal in de Europese geschiedenis zou blijven: het Schengenakkoord. Deze locatie was niet zomaar gekozen: Schengen is een klein dorp aan de oever van de Moezel, gelegen in een uithoek van het Groothertogdom Luxemburg, aan de grenzen met Frankrijk en Duitsland. Het was dus in het centrum van het Europa van de grenzen dat de vertegenwoordigers van deze vijf pionierstaten zich klaarmaakten om, na een historische bijeenkomst aan boord van de plezierboot *Princesse Marie-Astrid*, de grenzen af te schaffen.

Het akkoord werd nagenoeg onmiddellijk van kracht, maar in fasen. Vijf jaar later werd er een uitvoeringsovereenkomst ondertekend (19 juni 1990). Deze schafte vanaf begin 1995 de grenscontroles af voor de burgers van het 'Schengengebied'. Het vrij verkeer van personen werd dus drie jaar later van kracht dan de andere vrijheden van verkeer en gold slechts voor de helft van de lidstaten van de Gemeenschap. Het duurde echter niet lang voor andere landen volgden: Italië in 1990, Spanje, Griekenland en Portugal in 1992, Oostenrijk in 1995 en ten

slotte Denemarken, Finland en Zweden in 1996. Van de landen die in 2004 lidstaat werden, waren er in 2007 al negen landen toegetreden tot het Schengengebied: Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Malta, Polen, Slovenië, Slowakije en de Tsjechische Republiek. Alleen Cyprus wilde zijn grenscontroles behouden. Na de uitbreiding van 2007 bevonden Bulgarije en Roemenië zich nog in overgangsfasen. Buiten de Europese Unie had het Schengengebied ook Noorwegen, IJsland, Zwitserland en Liechtenstein veroverd. Binnen de EU deden alleen het Verenigd Koninkrijk en Ierland niet mee.

Europese burgers konden reizen van Nuorgam, in het uiterste noorden van Finland, tot Kaap Sint-Vincent in Portugal en van Isafjörður in IJsland tot de Ionische eilanden zonder een visum of paspoort te hoeven voorleggen. Dat betekende een hele vooruitgang.

Om deze vrijheid te garanderen zonder afbreuk te doen aan het veiligheidsniveau, moesten de nationale wetgevingen worden geharmoniseerd op gevoelige gebieden als immigratie, asielverlening, politiesamenwerking, bestrijding van terrorisme en illegale handel. Het principe van de Schengenovereenkomst stelde de afschaffing van de controles aan de binnengrenzen van de deelnemende landen afhankelijk van de handhaving van de openbare orde en de nationale veiligheid (artikel 2). De overeenkomst voorzag ook in compenserende maatregelen: strengere buitengrenscontroles van het Schengengebied, wederzijdse erkenning van het visumbeleid en invoering van een uniform visum, verblijfstitels, verwerking van asielaanvragen, politiesamenwerking en wederzijdse rechtshulp in strafzaken. Er werd een informatiesysteem (SIS) ingevoerd om de overdracht van persoonsgegevens mogelijk te maken.⁹⁴⁵

De EVP-Fractie bleef bij de hele tenuitvoerlegging van de akkoorden bijzonder realistisch. Hoewel het proces traag verliep, pleitte de fractie voor gematigdheid in deze ingewikkelde problematiek.⁹⁴⁶ In 1994 nam het Parlement een door de fractie bezieldde resolutie aan waarin de verdragen werden betreurd en de landen van het Schengenakkoord werden uitgenodigd om een effectieve samenwerking te starten en alle nodige maatregelen te nemen om de hangende technische problemen op te lossen.⁹⁴⁷ Met betrekking tot de veiligheid vereiste de Schengenovereenkomst dat de controles aan de buitengrenzen inzake het immigratie-, asiel- en uitzettingsbeleid werden overgedragen. Dat veronderstelde de harmonisering van de desbetreffende regelgeving van de lidstaten en een verder doorgedreven samenwerking tussen de betrokken diensten (politie, justitie). De EVP-Fractie, die zich bewust was van alle gevolgen van de afschaffing van de fysieke obstakels, vroeg de Europese Raad en de Commissie regelmatig om de

totstandbrenging van een 'ruimte van interne veiligheid.'⁹⁴⁸ De wetgevingen van de verschillende lidstaten inzake immigratie, asielerlening, bestrijding van banditisme en drugshandel moesten worden georganiseerd en gecoördineerd. Verder besteedde de fractie ook aandacht aan de controlemodaliteiten van het Schengengebied, die geen deel uitmaakten van het communautaire kader, maar van het intergouvernementele kader. Georg Jarzembowski, specialist ter zake binnen de fractie, vroeg keer op keer om de parlementarisering en verrechtelijking van Schengen.⁹⁴⁹

'Het Schengengebied is de voorloper van de toekomstige communautaire realiteit. Door de staten te verplichten hieraan mee te werken op gebieden van nationale soevereiniteit, zoals de binnenlandse veiligheid door middel van justitiële en politieke samenwerking, immigratie, asielerlening en bestrijding van criminaliteit en drugshandel, wordt Schengen het geslaagde prototype van een Europa met verschillende snelheden.'⁹⁵⁰

... maar ook de veiligheid garanderen

Schengen werd dus, van nature, een vrijheidskatalysator, maar ook, noodgedwongen, een bron van bezorgdheid die de debatten in het Europees Parlement voortdurend op de spits dreef. De strijd was hard, des te meer omdat niet iedereen in de vergaderzaal begreep dat het openstellen van de grenzen gepaard moest gaan met een grotere justitiële en politieke samenwerking. Christopher Beazley heeft de situatie vrij goed samengevat: 'Wat dit Parlement verdeelt [...] is het feit dat hoewel we even sterk, zo niet sterker, aandringen op het vrije verkeer van personen, we ook aandringen op het feit dat de Europese bevolking moet worden gerustgesteld en geïnformeerd over de werkelijke redenen waarom de grenzen niet worden geopend. Dat kan alleen door aan het publiek duidelijk te maken dat politieverwerking een cruciale en essentiële factor is, dat de grenzen onze burgers niet hebben beschermd tegen terrorisme en drugsmokkel.'⁹⁵¹

In 1994 wijdde de fractie een deel van haar studiedagen te Estoril (Portugal) aan de kwestie van de binnenlandse veiligheid. Twee prominenten, die dicht bij de EVP stonden en belangrijke functies bekleedden in hun land, waren uitgenodigd om te komen spreken voor de rest van de fractie. Pierre Méhaignerie, Frans minister van Staat, Zegelbewaarder en minister van Justitie, alsmede Günther Beckstein, minister van Binnenlandse Zaken van de deelstaat Beieren (Duitsland), spraken over de noodzaak de Europese politieke samenwerking te versterken op het gebied van interne veiligheid en verzochten de fractieleden van

de EVP in het Europees Parlement mee te werken aan de totstandbrenging daarvan: 'In dit debat', zo ronderde Günther Beckstein zijn toespraak af, '[...] richt ik mij in de eerste plaats tot de leden van het Europees Parlement, want u bent verantwoordelijk voor de vordering van de eenmaking van Europa. Ik verzoek u daarom om uw aandacht en energie met name te richten op dit dossier. De burgers van heel Europa zullen u dankbaar zijn indien u de veiligheid vergroot.'⁹⁵²

Binnen het vernieuwde Parlement was de EVP-Fractie goed vertegenwoordigd in de pas opgerichte Commissie openbare vrijheden en binnenlandse zaken die met deze materie was belast.⁹⁵³ Na de inwerkingtreding van het Verdrag van Maastricht was de deelname aan deze commissie dé manier om de strategie van de EVP door te drukken. Deze strategie was erop gericht de interne veiligheid te garanderen, zoals samengevat in haar manifest voor de verkiezingen van 1994. 'De Europese Unie draagt een grote verantwoordelijkheid inzake interne veiligheid, dat wil zeggen de veiligheid van de Europese burgers.'⁹⁵⁴

In februari 1999, tijdens haar dertiende congres te Brussel, riep de Europese Volkspartij ertoe op 'af te stappen van de traditionele modellen van misdaadbestrijding, die grotendeels zijn gebaseerd op de achterhaalde idee van 'gesloten grenzen' en te kiezen 'voor methodes die steunen op nauwe samenwerking tussen justitie en inlichtingendiensten, op de ervaring op het gebied van externe veiligheid, politie en douane die is opgedaan buiten de nationale grenzen'.

Tijdens de Bureauvergaderingen en de studiedagen te Wenen van 1 tot 5 maart 1999 boog de EVP-Fractie zich over het thema 'Europa: een ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid'.

Hartmut Nassauer, lid van de EVP-Fractie, overwoog 'de noodzakelijke communautarisering van belangrijke onderdelen van de derde pijler'. Hij stelde zich vragen bij de nationale soevereiniteit: 'Zou het niet beter zijn een kleine fractie van deze soevereiniteit af te staan aan het communautaire niveau om het succes van de misdaadbestrijding te garanderen? Zou dat niet in het belang van de burgers zijn?'

Tijdens de studiedagen van de EVP-ED-Fractie te Thessaloniki van 7 tot 11 mei 2001 werden thema's behandeld met betrekking tot het beleid inzake asiel, immigratie en binnenlandse veiligheid in het toekomstige uitgebreide Europa. Hubert Pirker, lid van de EVP-ED-Fractie, herinnerde eraan dat 'veiligheid een basisbehoefte van de burgers is'. Verder zei hij: 'Ook al valt veiligheid onder de bevoegdheid van de staten, het is steeds meer de taak van de Europese Unie erop toe te zien dat de veiligheid kan worden gegarandeerd. De bedreigingen zijn immers veranderd. De georganiseerde misdaad kent geen grenzen [...];

de evolutie van de communicatietechnologieën leidt tot nieuwe vormen van misdaad.’

Drugsbestrijding

Aan nieuwe bedreigingen was er geen gebrek. In 1995⁹⁵⁵ stelde Sir Jack Stewart-Clark, toen vicevoorzitter van het Europees Parlement, in naam van de Commissie openbare vrijheden en binnenlandse zaken, een verslag op over drugsbestrijding.⁹⁵⁶ De rapporteur was een eminent kenner van de problematiek aangezien hij in 1986 rapporteur was van de onderzoekscommissie voor drugsproblemen in de lidstaten.⁹⁵⁷ Hij had een oordeelkundige visie op de drugsproblematiek en de rampzalige gevolgen ervan voor de samenlevingen. De Britse afgevaardigde was van mening dat deze ‘nihilistische filosofie’ moest worden bestreden⁹⁵⁸: ‘De ernst van het drugsprobleem neemt jaar na jaar onverbidde-lijk toe. De internationale drugskartels zetten hun expansie steeds agressiever voort. Ze snijden nieuwe markten aan met nieuwe drugs. Ze letten erop hun distributiewijzen regelmatig te wijzigen en leggen nog meer vernuft aan de dag als het gaat om de geheimhouding en de verwerking van het product dat ze verkopen. Nog zorgwekkender is dat ze hun toenemende rijkdom aanwenden om de democratische en economische processen van de landen te beïnvloeden, door druk uit te oefenen op politici en controle te verwerven over essentiële commerciële en financiële sectoren. [...] Alle lidstaten van de Unie alsmede de kandidaat-lidstaten moeten zich ten volle inzetten voor internationale samenwerking in de bestrijding van de drugshandel en de internationale criminaliteit, die een steeds grotere bedreiging vormt. Het is tijd dat de lidstaten hun houding serieus veranderen en kiezen voor multilaterale samenwerking op het gebied van uitlevering, strafverjaring, achtervolgingsrecht, informatie-uitwisseling, etc. Er moet een tijdschema worden vastgelegd, maar eerst moeten er met ieder land bilaterale akkoorden worden gesloten op de voornoemde gebieden. Daartoe is politieke inzet van het hoogste niveau vereist, veel meer dan nu het geval is. Het lijkt geen twijfel dat we ervoor moeten zorgen dat we preventief optreden en niet alleen reageren op de concrete situatie die wordt gedictieerd door criminele organisaties.’⁹⁵⁹

Het duurde echter nog tot het eerste halfjaar van 1997 voor de parlementaire commissie een aanbeveling opstelde inzake de harmonisering van het drugsbeleid, alsmede twee verslagen over de teksten van de Commissie en de Raad met betrekking tot synthetische drugs. De EVP-Fractie koos in deze verslagen voor een benadering die gebaseerd was op het doel van een volledig drugvrije samenleving.⁹⁶⁰

In 1998 werd Hubert Pirker belast met het opstellen van een nieuw verslag over de controle op synthetische drugs (*designer drugs*).⁹⁶¹ De EVP-Fractie nam een duidelijk standpunt in tegen de legalisatie van sommige drugs, waar de Socialistische Fractie op dat moment voorstander van was. De fractie stemde dan ook tegen het verslag van de afgevaardigde van de Socialistische Fractie, Hedy d'Ancona (Nederlandse), dat pleitte voor de legalisatie van softdrugs en de verstrekking van heroïne op voorschrift. De socialisten waren zelf ook verdeeld over het onderwerp. Uiteindelijk werd het verslag tijdens het debat in de plenaire vergadering terugverwezen naar de Commissie.⁹⁶²

Volgens de woordvoerder van de fractie, Hartmut Nassauer, vormde 'deze [socialistische] motie overduidelijk een motie van wantrouwen ten aanzien van het werk van onze gewaardeerde collega d'Ancona.'⁹⁶³ De afwijzing van het verslag, waar de Britse Labourregering van dat moment volledig achter stond, had echter ook het nadelige gevolg dat er een einde kwam aan het debat dat op gang was gebracht door het verslag van d'Ancona. Een tweede verslag van d'Ancona, waarin deze keer geen pleidooi werd gehouden voor legalisatie, kon uiteindelijk wel de goedkeuring wegdragen van de EVP-Fractie.⁹⁶⁴ Volgens de woordvoerder van de fractie, Sir Jack Stewart-Clark, was dit verslag 'een compromis dat niettemin veel verstandige en nuttige suggesties bevat waar de grote meerderheid achter kan staan.'⁹⁶⁵

De nieuwe terroristische bedreigingen

Gedurende vele jaren was de EVP-Fractie initiatiefnemer van verscheidene resoluties die terroristische daden veroordeelden. Om er maar enkele te noemen: de resolutie van 16 februari 1995 over de moordaanslag door de ETA te San Sebastian op Gregorio Ordóñez, voorzitter van de Volkspartij van Guipuzcoa, lid van het Baskisch parlement; de resolutie van 18 mei 1995 over de ontvoering van bedrijfsleider José María Aldaya Etxebarua door de ETA in de stad Hondarribia en de resolutie van 14 december 1995 over de terroristische aanslag te Madrid op 11 december 1995, op de vooravond van de Europese Raad.⁹⁶⁶

In 1995 werd Viviane Reding aangesteld als rapporteur inzake terrorismebestrijding in de Europese Unie.⁹⁶⁷ Zij deed de volgende vaststelling: 'Nagenoeg elke dag worden er ergens ter wereld ernstige of minder ernstige terroristische aanslagen gepleegd, waarbij mensen worden gedood, verminkt of andere lichamelijke schade lijden, waarbij gebouwen of andere eigendommen worden vernietigd, beschadigd of onbruikbaar gemaakt.' Zij kon onmogelijk toelaten dat 'dergelijke berichten, die ondertussen deel uitmaken van onze dagelijkse realiteit,

leiden tot een gevoel van gewenning, onverschilligheid of zelfs berusting.⁹⁶⁸

Op dat moment was terrorisme geen onbekend fenomeen in Europa, ook niet recentelijk. Het beperkte zich echter tot specifieke plaatsen, met name Frankrijk (met de Corsicaanse onafhankelijkheidsstrijders), Spanje (met de ETA) en Noord-Ierland (met de IRA). Dat weerhield de rapporteur er echter niet van erop aan te dringen dat ‘terrorismeslachtoffers moeten worden geholpen. Voor deze slachtoffers is een aanslag bovenal synoniem met onuitsprekelijk leed (dood van naaste familieleden, verminkingen en ander ernstig en wreed lichamelijk letsel, angsten, zware trauma’s, vernietiging van hoop en verwachtingen, vernietiging van hun materiële bestaansgrond). Het is daarom van het grootste belang doeltreffende materiële en psychologische bijstand te verlenen aan de slachtoffers van terrorisme en aan hun familie, om hen te helpen deze pijnlijke ervaring te boven te komen en zo hun terugkeer in het maatschappelijke leven te bevorderen.’⁹⁶⁹

Tot de preventieve maatregelen die werden aanbevolen in het verslag, behoorden de versterking van de ‘veiligheidsmaatregelen in de sector van de burgerluchtvaart’. Dit initiatiefverslag, dat er gekomen was na een hoorzitting door de Commissie openbare vrijheden en binnenlandse zaken in februari 1996, stelde dat terroristische daden in de Europese Unie moesten worden beschouwd als criminele handelingen en niet als politieke misdrijven (die moeten worden onderscheiden van verzetsacties tegen staatsstructuren die zelf een terroristisch karakter dragen). Na alle terroristische daden te hebben verworpen en veroordeeld en de media te hebben gewaarschuwd voor pogingen om hen voor de doeleinden van de daders uit te buiten, stelde de resolutie een reeks gezamenlijke maatregelen voor op het gebied van terrorismeonderzoek en -preventie. In de afdeling getiteld ‘Onderzoek en repressie’ werd de Raad verzocht de nodige bevoegdheden voor terrorismebestrijding zo snel mogelijk aan Europol over te dragen. Ook de lidstaten werd verzocht terroristische daden te kwalificeren als misdrijven waarvoor uitlevering mogelijk was en personen die een terroristische daad gepleegd hebben, strafrechtelijk te vervolgen. Ten slotte werd de lidstaten verzocht de politie en justitie samenwerking te intensiveren teneinde op langere termijn de strafwetgeving inzake grensoverschrijdende zware criminaliteit te harmoniseren.⁹⁷⁰

Fractiewoordvoerder Ana Palacio Vallelersundi wendde tijdens het debat van 29 januari 1997 over het verslag-Reding al haar redenaarstalent aan voor een onderwerp waarmee ze maar al te vertrouwd was: ‘Een blauw lint, mijnheer de voorzitter. De hemel van de Europese Unie is momenteel een immens blauw lint dat reikt van La Palma tot Malmö,

van Rhodos tot Dublin. Het blauwe lint, het stille symbool van de dagelijkse strijd, van de maatschappelijke verwerping van het terrorisme dat woedt in het Spaanse Baskenland, een regio die bijzonder zwaar getroffen wordt door deze maatschappelijke plaag. Ik herhaal de woorden van mevrouw de rapporteur: de burgers van Europa, die worden vertegenwoordigd in dit Parlement, laten hun stem nu luid en duidelijk horen: “Nu is het genoeg geweest. We hebben ons verenigd tegen terrorisme” en trekken hier een lijn: aan deze zijde bevinden zich de democraten en aan de andere zijde de terroristen, de gemeenrechtelijke misdadigers.⁹⁷¹

Helaas lag de laatste keer dat Europa en de rest van de wereld op hardnekkige en tragische wijze zouden worden getroffen door terrorisme, toen nog niet achter ons. Op 11 september 2001, op een tijdstip waarop alle kantoorbedienden aan hun bureau zaten, boorden twee passagiersvliegtuigen zich in de Twin Towers van het World Trade Center in New York. Een derde vliegtuig stortte neer op een vleugel van het Pentagon in Washington. In Brussel was het in de namiddag. Terwijl de parlementaire commissies vergaderden, begon het gerucht de ronde te doen. Later bleek het een verschrikkelijke realiteit: Er was zojuist een grootscheepse terroristische aanslag gepleegd op de Verenigde Staten. Er was een nieuw tijdperk aangebroken.

Naast de principiële veroordelingen en de solidariteitsbetuigingen die onmiddellijk volgden op deze gebeurtenissen⁹⁷², begon de EVP-ED-Fractie weer te ijveren voor de invoering van efficiënte instrumenten voor terrorismebestrijding. Tijdens de plenaire vergadering van woensdag 3 oktober 2001 sprak Hartmut Nassauer zich uit over de nieuwe uitdagingen waarvoor de Europese Unie stond: ‘Niet alleen de Verenigde Staten van Amerika, maar ook de wereldwijde publieke opinie zullen goed in de gaten houden of wij de nu zichtbaar geworden, nieuwe uitdagingen van het internationale terrorisme het hoofd weten te bieden en of wij onze daadkracht en solidariteit hard weten te maken. De soevereiniteit van de afzonderlijke lidstaten is tot nog toe vaak een belemmering geweest voor Europese daadkracht. Die nationale soevereiniteit heeft effectief communautair optreden vaak in de weg gestaan. Nationale soevereiniteit is echter geen doel op zich, zeer zeker niet als deze eerder een belemmering dan een stimulans vormt voor het vrijwaren van de nationale onafhankelijkheid tegen terroristen en voor de bescherming van de burgers tegen terroristische aanslagen. Daarom moeten wij effectieve communautaire instrumenten voor de toekomst ontwikkelen en toetsen of de nationale soevereiniteit daarmee wordt bevorderd of misschien wel geschaad.’⁹⁷³

Interne en externe veiligheid werden een centraal thema, aangezien de burgers behoefte hadden aan meer fysieke en juridische veiligheid.

Volgens de EVP-ED-Fractie was het voor de terrorismebestrijding nodig de structuren Europol en Eurojust weer op gang te brengen en te ontwikkelen alsmede het Europees defensiebeleid en mechanismen voor buitenlands beleid te herzien, zowel ten aanzien van specifieke staten (Afghanistan) als ten aanzien van regio's (Euro-mediterraan partnerschap).⁹⁷⁴

Tijdens de verkiezingen van 2004 nam de EVP-ED-Fractie een standpunt in inzake terrorismebestrijding: 'In de eerste plaats moeten bestaande maatregelen, in het bijzonder het Europees aanhoudingsbevel en de uitleveringsprocedures tussen lidstaten, snel in praktijk worden gebracht. Een gemeenschappelijke definitie van terrorisme moet in het acquis worden geïntegreerd en in het Verdrag moet een rechtsgrondslag worden gecreëerd die de Unie in staat stelt [...] doeltreffend en snel te handelen, evenals de versterking van de samenwerking op internationaal niveau, in het bijzonder op het gebied van het delen van inlichtingen. Parallel daarmee moet in relevante EU-maatregelen voor compensatie van slachtoffers van terroristische daden worden voorzien. De strategie van de Unie om terrorisme te bestrijden moet aan democratische controle ex-ante en ex-post onderworpen zijn.'⁹⁷⁵

Europol

Reeds in 1975 had de oprichting van de TREVI-groep^a intergouvernementele samenwerking in de strijd tegen zware criminaliteit, terrorisme en drugsmokkel mogelijk gemaakt. Het Schengenakkoord beoogde een nauwere politiesamenwerking op deze gebieden en de uitvoeringsovereenkomst van 1991 voerde het Schengeninformatiesysteem in. Dankzij dit informaticasysteem konden de politiekrachten beschikken over het signalement van gezochte personen of informatie over gestolen voorwerpen.

Uitwisseling van informatie was echter niet voldoende. Duitsland, daarbij gesteund door Spanje, vroeg om de oprichting van een echte

---

a In december 1975, tijdens de vergadering van de Europese Raad van Rome, hadden de ministers van Justitie en Binnenlandse Zaken besloten, in het kader van de Europese politieke samenwerking, een forum voor internationale terrorismebestrijding te creëren, deels omdat dat toentertijd niet aan de orde was bij Interpol. In juni 1976 werd de TREVI-groep (*Terrorisme, Radicalisme, Extrémisme et Violence internationale*) opgericht door een resolutie van de Raad. Deze groep moest instaan voor de informatieoverdracht met betrekking tot de coördinatie van de terrorismebestrijding en de opleidingsmethoden. Het was een gemeenschappelijke aanpak van de ministers van bepaalde lidstaten van de Gemeenschap (aanvankelijk 12 staten, later kwamen Oostenrijk, Finland en Zweden er nog bij).

Europese Federale Politie, die niet alleen achtervolgingsrecht, maar ook aanhoudingsrecht zou hebben. Frankrijk, Groot-Brittannië en het merendeel van de lidstaten waren hier tegen. Tijdens de Europese Raad van Luxemburg (28 en 29 juni 1991) werd op voorstel van kanselier Kohl het principe goedgekeurd van de oprichting van een Europees Centraal Recherchebureau (Europol), dat instond voor de bestrijding van de internationale drugshandel en de georganiseerde misdaad. De tenuitvoerlegging begon met de oprichting van een drugseenheid door de Europese Raad van Maastricht van december 1991.

De overeenkomst tot oprichting van Europol werd ondertekend op 26 juli 1995, maar ondanks de herhaalde oproepen van de Europese Raden^a trad deze pas in werking in juli 1999 doordat de ratificaties zoveel tijd in beslag namen. De bevoegdheid van Europol was beperkt tot criminaliteit met een internationale dimensie: drugshandel, illegale immigratie, smokkel van mensen, voertuigen en radioactieve stoffen, witwassen, valsmunterij, terrorisme, etc. De Raad van Ministers kon door een unanieme beslissing de bevoegdheid van Europol uitbreiden tot de verschillende misdrijven op de lijst.

Aanvankelijk beperkten de taken van Europol zich tot coördinatie, hulp- en adviesverlening aan de nationale politiekrachten en informatieverstrekking aan iedere communautaire instelling voor controledoelinden. In het verslag van de Commissie openbare vrijheden en binnenlandse zaken van 22 januari 1993⁹⁷⁶ werd aangeraden de activiteiten van Europol uit te breiden tot andere aspecten van de internationale georganiseerde misdaad, zoals drugs en financiële en fiscale misdrijven. De resolutie verzocht om de oprichting van een middel tot verhaal tegen Europol, een communautaire inspecteur voor de gegevensbescherming evenals een verbetering van de juridische bijstand. Het Parlement moest het recht krijgen de functionarissen van Europol en de andere politiekrachten te verhoren en te ondervragen.⁹⁷⁷

De EVP-Fractie steunde zelf de contacten tussen de leden van de Commissie openbare vrijheden en binnenlandse zaken, die toen ze pas was opgericht, werd voorgezeten door Amédée Turner, en de verantwoordelijke personen van het Europolproject te Straatsburg.⁹⁷⁸ Gesterkt door de inwerkingtreding van het Verdrag van Maastricht maakte de fractie van deze kwestie het centrale thema van de debatten van de vergadering van december 1993, door directe vragen te richten tot de Raad.⁹⁷⁹ De fractie werd daarin gesteund door voorzitter Santer die van mening was dat 'de huidige regeling van de derde pijler niet

---

a Europese Raden van Cannes van 26 en 27 juni 1995, van Florence van 21 en 22 juni 1996 en van Dublin van 13 en 14 december 1996.

volstaat' en dat de IGC van 1996 'de besluitvormingsprocedure definitief moet verbeteren door inspiratie te putten uit de communautaire methode.'⁹⁸⁰

Het Ierse voorzitterschap zette deze kwestie op de agenda van de Europese Raad van Dublin op 13 en 14 december 1996. Er werd voorgesteld een groep van hoog niveau in het leven te roepen die voorstellen moest formuleren tegen de georganiseerde misdaad.⁹⁸¹ Een Intergouvernementele Conferentie moest ten slotte de verdragen dienovereenkomstig aanpassen. Ten aanzien van de algemene doelstellingen had de EVP-Fractie een meer geprononceerde mening. De fractie hield zich overigens al voor 1996 met de situatie bezig. Op verzoek van de Commissie openbare vrijheden en binnenlandse zaken stelde Hartmut Nassauer een verslag over Europol op, dat werd gepubliceerd op 20 december 1995.⁹⁸² De rapporteur stelde vast dat 'het aantal genoteerde criminele feiten in Europa al een aantal jaren blijft stijgen terwijl tegelijkertijd het aantal opgehelderde zaken afneemt. De criminaliteit lijkt dus steeds meer terrein te winnen, terwijl de inspanningen van de rechtshandavingsinstanties steeds minder lijken op te leveren. [...] De publieke opinie stelt dus bezorgd vast dat niet alleen de criminaliteit terrein wint, maar dat ook de neiging tot geweld in straten en op openbare plaatsen toeneemt. [...] deze situatie heeft dramatische gevolgen voor de democratische rechtsstaat.'⁹⁸³

Volgens de rapporteur kon alleen Europol een oplossing bieden. Tijdens het debat in de plenaire vergadering op 14 maart 1996 gaf hij toe dat een Europese politie geen 'mirakeloplossing' tegen de georganiseerde misdaad was, 'maar een belangrijk instrument dat in deze zin moet worden gebruikt.'⁹⁸⁴ Ondanks de moeilijkheden bij de ratificatie van de overeenkomst tot oprichting van Europol⁹⁸⁵ stond de EVP-Fractie grotendeels achter het verslag-Nassauer.

Indien Europol het actiekader voor politiesamenwerking vormde, moest deze dienst ook een grondslag krijgen die beantwoordde aan de verwachtingen van de lidstaten op het gebied van veiligheid. Bij de invoering van Europol werd er in het Europees Parlement een debat gevoerd over dit thema, dat sterk de aandacht van de EVP-Fractie trok. Sir Jack Stewart-Clark werd belast met het opstellen van het verslag over het ontwerp van een gemeenschappelijk optreden inzake politiesamenwerking⁹⁸⁶ in de Europese Unie. De rapporteur wilde verder gaan dan de twee voorstellen die Duitsland aanvankelijk had ingediend in Maastricht, door het uit te breiden tot 'een multidisciplinaire groep die de leiders van de politiediensten, de douane en de andere rechtshandavingsinstanties, bijvoorbeeld de hogere ambtenaren van het ministerie van Binnenlandse Zaken, omvat.'⁹⁸⁷ De rol van Europol moest ook

worden 'gestoffeerd' en de rapporteur diende amendementen in om de parlementaire instelling te laten deelnemen aan de debatten. De EVP-Fractie steunde het verslag onvoorwaardelijk, zoals haar woordvoerder José Mendes Bota onomwonden aangaf: 'Bondig, doelgericht en doeltreffend.' En hij voegde er nog aan toe: 'God wil dat rechtshandhaving autoriteiten die moeten zorgen voor vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid, altijd snel, direct en efficiënt kunnen optreden in de strijd tegen zowel de georganiseerde als de spontane misdaad, die helaas nog steeds in opmars zijn.'⁹⁸⁸

Het Europees aanhoudingsbevel

De politieke samenwerking moest hand in hand gaan met justitiële samenwerking. Hoewel de politieverwerking al was ingevoerd in 1999, duurde het tot de tragische aanslagen van New York en Washington op 11 september 2001, voor de lidstaten van de Europese Unie besloten de justitiële samenwerking te ontwikkelen. Het feit dat het Europees aanhoudingsbevel er gekomen is, getuigde van deze wil.

Op 6 februari 2002 bracht het Europees Parlement via de raadgevingsprocedure advies uit over dit nieuwe instrument dat de doelstellingen van interne veiligheid moest dienen. Tijdens het debat in de plenaire vergadering verdedigde de EVP-Fractie grotendeels het verslag dat was ingediend door de Commissie openbare vrijheden en binnenlandse zaken.⁹⁸⁹ Gerardo Galeote, woordvoerder van de fractie, was 'ervan overtuigd dat we met dit proces niet alleen aan een behoefte voldoen die de Europese burgers met grote stelligheid te kennen hebben gegeven, maar dat we hiermee ook een onontbeerlijke bijdrage leveren aan de zaak van de vrijheid. Er bestaat geen grotere bedreiging voor de vrijheid van denken, de vrijheid van meningsuiting, voor het recht op het leven zelf, dan het geweld dat door middel van terrorisme tot uiting komt. Elke democratische staat heeft de plicht zijn justitieel apparaat uit te rusten met instrumenten als de onderhavige om zijn doelmatigheid te verhogen.'⁹⁹⁰

Het Europees aanhoudingsbevel werd ingevoerd in 2005. Een jaar later stelde het Europees Parlement een evaluatieverslag op over het systeem.⁹⁹¹ Tijdens de plenaire vergadering van 14 maart 2006⁹⁹² steunde Panayiotis Demetriou in naam van de EVP-ED-Fractie het verslag, dat hij uitzonderlijk vond. De woordvoerder herinnerde vooral aan het volgende: 'Het Europees aanhoudingsbevel is een test voor de bereidheid tot samenwerken en het wederzijdse respect en vertrouwen tussen de lidstaten van de Europese Unie. Het vormt een grote stap in de richting van een gemeenschappelijke ruimte van rechtvaardigheid en veiligheid, maar ook een belangrijk middel in de strijd tegen de

misdaad. Het is voortaan afgelopen met de straffeloosheid, afgelopen met de complicaties van politieke procedures om iemand uit te leveren.⁹⁹³

Verder verklaarde Panayiotis Demetriou: 'Het is gevaarlijk en arrogant dat sommige lidstaten zich beroepen op hun nationale soevereiniteit, op de mensenrechten en op de zogenaamde superioriteit van hun nationale recht om het Europees aanhoudingsbevel te omzeilen. Alle lidstaten hebben nu eenmaal gezamenlijk en individueel de fundamentele plicht om bij gerechtelijke procedures de mensenrechten strikt te eerbiedigen. Onnodige twijfels zijn hier niet op hun plaats.'⁹⁹⁴

Het immigratiebeleid controleren

De fractie bleef streven naar gecontroleerde immigratie. Ze heeft er verscheidene studiedagen aan gewijd. Op de studiedagen te Helsinki in 1996 legde Hartmut Nassauer zijn stellingen uit: 'Moet Europa, de Europese Unie, immigranten toelaten en, zo ja, onder welke voorwaarden?' 'Indien men wil doordringen tot de grond van het probleem, is de doorslaggevende vraag: Willen wij de deur openzetten voor immigratie, afgezien van politieke vluchtelingen, burgeroorlogvluchtelingen, familieleden van immigranten en immigratie om humanitaire redenen? De klassieke staten die selectieve immigratie in de strikte zin toepassen, zijn bijvoorbeeld de Verenigde Staten van Amerika, Australië, Nieuw-Zeeland en Canada. Deze landen hebben immigratievoorwaarden en quota vastgelegd. Wanneer men deze voorwaarden goed bestudeert, stelt men vast dat deze staten nagaan welk belang zij zelf bij immigratie kunnen hebben en geen rekening houden met de individuele belangen van de immigranten. Hun beleid van selectieve immigratie trekt derhalve vooral hoogopgeleide jongeren, wetenschappers of specialisten aan of, anders gezegd, olympisch kampioenen en Nobelprijswinnaars.'⁹⁹⁵

In het Parlement domineerde de fractie het debat. In juni 1995 maakten Charlotte Cederschiöld en Kyösti Toivonen deel uit van de parlementaire delegatie die de oostgrenzen van Duitsland en Oostenrijk bezocht en ter plaatse kon vaststellen welke indrukwekkende technische middelen de douanediensten ter beschikking hadden om illegale immigratie te bestrijden (met name infrarooddetectie).⁹⁹⁶ In 1996 diende de Commissie openbare vrijheden en binnenlandse zaken een verslag in over het asielbeleid⁹⁹⁷ waartoe het initiatief was genomen door de Raad. Hartmut Nassauer nam namens de EVP-Fractie het woord en zei dat de Europeanen behoefte hadden aan een geharmoniseerd asielbeleid.⁹⁹⁸ In 1999 nam de Raad een nieuwe verordening aan

met betrekking tot onderdanen van derde landen die een visum nodig hebben om in te reizen in de Europese Unie. Klaus-Heiner Lehne zei tijdens het debat in de plenaire vergadering dat de EVP-Fractie verheugd was dat het immigratiebeleid evolueerde in een efficiëntere en meer menselijke richting.⁹⁹⁹

Het was echter vooral de Europese Raad van Tampere in oktober 1999 die een beslissende stap voor het Europese immigratiebeleid mogelijk maakte. De eerste stap was al gezet in het Verdrag van Amsterdam, maar toen werd het 'een alomvattende aanpak van migratie, met aandacht voor de politieke, mensenrechten- en ontwikkelingsvraagstukken in de landen en regio's van herkomst en doorreis.'^a Vanaf dat moment volgden de Europese Raden rond dit thema elkaar regelmatig op: Laken in 2001, Sevilla in 2002, Thessaloniki in 2003...

Deze kwestie nam een nieuwe wending toen de uitbreiding met de landen van Midden- en Oost-Europa naderde. Om het interne debat beter voor te bereiden, organiseerde de fractie te Brussel op 29 maart 2001 een hoorzitting van verscheidene specialisten inzake immigratie (juristen, academici, nationale specialisten of vertegenwoordigers van de Europese Commissie).¹⁰⁰⁰ In de loop van deze hoorzitting herinnerde de vicevoorzitter van de EVP-ED-Fractie, Francesco Fiori, er in zijn inleiding aan dat immigratie geen recent fenomeen was in onze Europese samenlevingen en dat het in het verleden werd gebruikt om de schaarsheid aan werkkrachten op te lossen. De vicevoorzitter stelde echter vast dat de situatie was omgeslagen vanaf de jaren 70. De traditionele en officiële immigratiemogelijkheden waren geleidelijk aan afgenomen en werden gedeeltelijk vervangen door illegale immigratie, die moeilijker te individualiseren en dus verontrustender is, en door een stijging van het aantal asielaanvragen. Bovendien hielp de demografische en politieke situatie van de landen van herkomst niet het fenomeen in te dammen. Al tien jaar lang zocht iedere lidstaat naar manieren om de immigratie strenger te controleren.

In mei 2001 wijdde de fractie een deel van haar studiedagen te Thessaloniki aan het asiel- en immigratiebeleid en de interne veiligheid in het toekomstige uitgebreide Europa. Hubert Pirker, coördinerend EVP-ED-lid van de Commissie openbare vrijheden, onderscheidde drie grote groepen migranten: de economische migranten, die de grootste groep vormden, de asielzoekers als gedefinieerd in de Overeenkomst van Genève en de oorlogsvluchtelingen als gedefinieerd door

---

^a Punt 11 van de conclusies van het voorzitterschap van de Europese Raad van Tampere, 15 en 16 oktober 1999.

de Europese Raad van Tampere, dit waren voornamelijk onderdanen van de Balkanlanden.

Voor elk van deze groepen moest er een ander beleid en andere juridische instrumenten worden uitgewerkt. Voor de asielzoekers moesten er minimumnormen inzake procedures en erkenning worden vastgelegd. Het was onaanvaardbaar dat een asielzoeker jaren moest wachten op de beslissing of zijn aanvraag was goedgekeurd of geweigerd. Het was echter ook nodig fraude te bestrijden door het Eurodacstelsel en de Overeenkomst van Dublin toe te passen. Wat betreft de economische migranten legde Hubert Pirker de nadruk op de evolutie van het probleem: in de loop van de jaren 80 hadden de hoge werkloosheidscijfers aangezet tot een restrictief beleid, maar door de huidige demografische evolutie zouden de staten ondertussen eerder geneigd zijn de tekorten aan arbeidskrachten in bepaalde economische sectoren op te lossen door migratie. Ten slotte benadrukte Hubert Pirker ook de noodzaak illegale immigratie te bestrijden. Hij stelde in dit opzicht voor preventieve maatregelen te nemen door te starten met voorlichting in de landen van herkomst over het nieuwe immigratiebeleid in de Europese Unie, door de economische en sociale stabilisatie in de landen van herkomst te bevorderen en door maatregelen aan de grenzen om illegale immigratie te bestrijden en de georganiseerde misdaad op deze plaats tegen te gaan.¹⁰⁰¹

In juni 2008 voorzag Europa zich van een instrument waarnaar de fractie vol verwachting had uitgekeken en dat van essentieel belang was voor de immigratie. De richtlijn over gemeenschappelijke normen en procedures in de lidstaten voor de terugkeer van onderdanen van derde landen die illegaal op hun grondgebied verbleven, werd aangenomen door de medebeslissingsprocedure tussen het Europees Parlement en de Raad. Manfred Weber werd belast met het opstellen van het verslag binnen de Commissie burgerlijke vrijheden.¹⁰⁰² Voor de eerste keer aanvaardden de lidstaten een minimaal regelgevend kader inzake de omgang met illegale migranten, terwijl voordien 'ieder voor zich' primeerde en er talrijke gevallen werden vastgesteld die balanceerden op het randje van een schending van de mensenrechten. Volgens Patrick Gaubert, vicevoorzitter van de Subcommissie mensenrechten en lid van de Commissie burgerlijke vrijheden en in Frankrijk voorzitter van de Internationale Liga tegen racisme en antisemitisme (LICRA), waren de voordelen van de Europese tekst onmiskenbaar aangezien deze 'zal zorgen voor meer bescherming voor [illegale immigranten] in die lidstaten waar zo'n bescherming minimaal is' en Europa in staat stelde immigranten 'in waardige omstandigheden' op te vangen.¹⁰⁰³

In juli 2008 stelde het Franse voorzitterschap van de Raad van de Europese Unie een Europees pact inzake immigratie en asiel voor aan zijn partners. Dat behoorde tot de vier assen die waren ontwikkeld door president Sarkozy en genoot intense steun van de EVP-ED-Fractie. De initiatiefnemer, Brice Hortefeux, de Franse minister van Immigratie, Integratie, Nationale identiteit en Solidaire ontwikkeling, was lid van de EVP-Fractie van 1999 tot 2005. Een Europees immigratiebeleid was in de maak.

Voor een veiliger Europa

Veiligheid was vanaf dat moment een van de prioriteiten van de fractie. Dit thema kwam uitgebreid aan bod in de decaloog, ofwel het beleidsprogramma, van de fractie, dat werd opgesteld onder leiding van Jaime Mayor Oreja.¹⁰⁰⁴ Deze kwestie werd behandeld tijdens de studiedagen te Parijs in juli 2008, waar vijf thema's op de agenda stonden: terrorisme, georganiseerde misdaad, het Europees defensie- en veiligheidsbeleid ten aanzien van nieuwe bedreigingen, de energiezekerheid en de voedselveiligheid. De uitgebreide reflectie, zoals blijkt uit de diversiteit van de behandelde thema's, was een weerspiegeling van de bekommernissen van de Europeanen: energie- en milieuvraagstukken, de nieuwe geopolitieke situatie, de organisatie van een gemeenschappelijke Europese defensie etc. Dat was ook het resultaat van vele jaren werk van de fractie aan 'een Europa dat beschermt, zonder protectionistisch te zijn', zoals Joseph Daul weer voor de geest riep.¹⁰⁰⁵

Hoofdstuk XLI
**DE SPIRITUELE WAARDEN
VAN DE EVP-ED-FRACTIE: OVERLEG
EN VERDRAAGZAAMHEID**

‘Wij bouwen een Unie van waarden’

Met de goedkeuring van haar basisprogramma in Athene in november 1992 bevestigde en expliciteerde de EVP de fundamentele waarden die al een halve eeuw ten grondslag lagen aan haar christen-democratisch geïnspireerde politieke filosofie: de waardigheid en het primaat van de mens, vrijheid gekoppeld aan verantwoordelijkheid, de fundamentele rechten van het individu, rechtvaardigheid, solidariteit tussen mensen en gemeenschappen, de verwerping van totalitaire ideologieën en actieve politiek. ‘Als christen-democratische maar niet-confessionele partij is de Europese Volkspartij in de eerste plaats een partij van waarden. Indien de EVP zich zou losmaken van haar waarden, deze zou vergeten, verwaarlozen of afzwakken, zou er van haar niet meer overblijven dan een zielloos machtsapparaat zonder toekomst en zal ze ook de universaliteit en de originaliteit van haar boodschap verliezen. Deze is immers gebaseerd op een globaal begrip van de niet te vereenvoudigen complexiteit van ieder menselijk wezen en het maatschappelijke leven.’¹⁰⁰⁶

Deze waarden vormen de onwrikbare sokkel waarop het beleid van de EVP-ED-Fractie is gebouwd sinds haar oprichting. Ze zijn de intacte nalatenschap van een politieke filosofie die tussen de twee oorlogen werd uitgewerkt door de stichters van de sociale leer van de Kerk, Jacques Maritain en Don Sturzo, en later, toen in 1945 een economisch en moreel verwoest continent moest worden heropgebouwd, door staatsmannen als Robert Schuman, Konrad Adenauer en Alcide De Gasperi. Voor de partijen die gegroepeerd zijn onder de noemer van de EVP, zijn deze waarden een herkenningsteken. Bovendien zijn ze bevorderlijk voor de gemeenschappelijke politieke benadering in de zin van artikel 138a van het Verdrag betreffende de Europese Unie: ‘Europese politieke partijen zijn een belangrijke factor voor integratie binnen de Unie. Zij dragen bij tot de vorming van een Europees bewustzijn en tot de uiting van de politieke wil van de burgers van de Unie.’

In de tekst 'Een Unie van waarden', aangenomen op het veertiende congres van 11 tot 13 januari 2001, gaf de partij haar visie op de toekomst van Europa en de wereld. Dit handvest bevatte de beleidsprioriteiten van de partij en bevestigde haar gehechtheid aan de beloften van de stichtende vaders.¹⁰⁰⁷ Vier decennia van communautaire opbouw hebben aangetoond dat het mogelijk is een systeem van waarden in de praktijk te brengen dat is geïnspireerd op het streven naar zelfoverstijging. In 2001 keurde de EVP in Berlijn een handvest goed dat deze bevordering van het waardestelsel voortzette en de fractie een nieuw perspectief gaf. Door de waarden vast te leggen in een referentietekst wilde de fractie ze bevorderen en verdedigen. Op deze manier werd de gemeenschappelijke waardenbasis van de EVP, die in overeenstemming is met de christen-democratisch geïnspireerde filosofie en die was opgenomen in het programma van Athene, een referentie die voor iedereen gold.

Dit intellectueel en moreel pact werd vernieuwd naar aanleiding van de 50e herdenking van de Europese verdragen op 24 maart 2007 in Berlijn: 'De EVP beschouwt het succes van vijftig jaar Europese integratie als een verplichting om de Europese idee opnieuw te lanceren voor de 21e eeuw. Als politiek bezieler van het nieuwe Europa en erfgenaam van de stichtende vaders, willen we onze verantwoordelijkheid jegens de toekomstige generaties opnemen.'¹⁰⁰⁸

De grondrechten

Van december 1999 tot december 2000 speelde de EVP-ED-Fractie een doorslaggevende rol in de totstandkoming van het Handvest van de grondrechten.¹⁰⁰⁹ Onder leiding van Ingo Friedrich, vicevoorzitter van het Parlement, verleenden de fractieleden hun volle medewerking aan de opstelling van deze tekst, die van essentieel belang was voor de politieke unie. Door het Handvest werd Europa meer dan louter een markt; het werd een gemeenschap van waarden: 'Een model van waarden dat het label *made in Europe* draagt, is het onmisbare fundament van een stabiel Europa. De opname van het Handvest van de grondrechten in de Europese Grondwet zou van het christelijke mensbeeld een belangrijk en bindend fundament van onze Gemeenschap maken. Het Handvest van de grondrechten is een bevestiging van de menselijke waardigheid en het recht op menselijke integriteit. Dat omvat niet alleen de verantwoordelijkheid voor ieder individueel persoon, maar ook de verantwoordelijkheid voor de maatschappij als geheel.'¹⁰¹⁰

De definitieve tekst mag dan wel het resultaat zijn van een compromis, toch draagt deze het stempel van de fractie, in het bijzonder in de

vijfde alinea van de preambule over het geestelijke en moreel erfgoed van de Europese Unie.

Ondanks de zeer uiteenlopende grondwettelijke tradities kon men het binnen de conventie eens worden over een uitdrukkelijke verwijzing naar een 'geestelijk en moreel erfgoed'.

Wat betreft het artikel over het 'recht op menselijke integriteit' is de conventie niet meegegaan met de EVP-ED-Fractie, die naast het verbod van het reproductief klonen van mensen ook het therapeutisch klonen wilde verbieden. De mate van bescherming van de menselijke integriteit blijft echter zeer hoog, daar de vrije en geïnformeerde toestemming van de betrokkene altijd vereist is, met zorgvuldige inachtneming van het wettelijk kader. Bovendien bevestigde het handvest het essentiële verbod van eugenetische praktijken en het verbod om het menselijk lichaam als bron van financieel voordeel aan te wenden.

Hoofdstuk II over de vrijheden legt de nadruk op het gezin en het recht te huwen en legt daarbij fundamentele vrijheden vast. Artikel 11, lid 2, over de eerbiediging van de vrijheid en de pluriformiteit van de media, artikel 13 over de academische vrijheid, artikel 14, lid 3, over de vrijheid van onderwijs en de vrijheid om instellingen voor onderwijs op te richten, evenals het recht van ouders op vrije keuze van de opvoeding voor hun kinderen zijn direct geïnspireerd op de geest van de EVP-ED-Fractie.

Artikel 15 over het recht te werken en een vrijelijk gekozen beroep uit te oefenen en artikel 16, waarin de vrijheid van ondernemerschap wordt erkend, zijn opgenomen in het handvest. De eindversie van de formulering van het recht op eigendom is aangepast aan de wensen van de fractie op het punt van de 'billijke vergoeding voor verlies in geval van ontneming van eigendom in het algemeen belang'.

Artikel 10, lid 2, over de erkenning van gewetensbezwaren is ingevoegd na aandringen van de delegatie van het Europees Parlement. Het handvest is aangepast aan actuele teksten door toevoeging van het recht op bescherming van de persoonsgegevens als een van de onschendbare menselijke vrijheden.

Hoofdstuk III over gelijkheid vermeldt het verbod van discriminatie van minderheden en de eerbiediging van de verscheidenheid van cultuur, godsdienst en taal. De vrouwen van de EVP hebben ook sterk aangedrongen op de erkenning en opneming in de tekst van de gelijkheid van mannen en vrouwen en van de rechten van het kind en de integratie van personen met een handicap.

Hoofdstuk IV over de sociale, economische en culturele rechten was voor de delegatie van de EVP-ED-Fractie van zodanig belang dat zij een eigen bijdrage heeft voorgelegd aan het presidium. De artikelen over

het recht op informatie van werknemers, op collectieve onderhandelingen en op collectieve actie, en het recht op bescherming tegen onredelijk ontslag hebben de vaak radicale en irrealistische eisen van de linkse fracties genuanceerd.

De waarden van de EVP in de Europese Grondwet: de discussie over het 'joods-christelijke erfgoed'

Tijdens de top in Meise op 15 oktober 2003 stelden de leiders van de EVP voor een verwijzing naar de christelijke wortels van Europa op te nemen in de Europese Grondwet: 'Wij achten het noodzakelijk te verwijzen naar ons joods-christelijke erfgoed,' legde EVP-fractievoorzitter Wilfried Martens uit. Deze formulering was een maand eerder, tijdens de studiedagen van de fractie in Madrid, al unaniem goedgekeurd door de fractie, op voorstel van Hans-Gert Pöttering.

Een deel van de fractie wilde liever dat er een verwijzing naar God werd opgenomen in de Europese Grondwet, gekoppeld aan een uitdrukkelijke verwijzing naar het joods-christelijke erfgoed, omdat de geschiedenis van Europa op een doorslaggevende manier hierdoor was beïnvloed. Niet alle leden van de conventie stemden echter in met dit voorstel.

Het Europees Parlement keurde het door de fractie ingediende amendement uiteindelijk niet goed. 'Ik wil vandaag echter ook niet verhullen dat velen van ons graag gezien zouden hebben dat er een verwijzing naar God in de Grondwet opgenomen zou zijn, omdat daarmee wordt aangegeven dat de mens zijn beperkingen kent. Wij zouden ook graag een verwijzing naar het christelijk-joodse erfgoed gezien hebben. Juist in een tijdperk waarin een culturele dialoog met de wereld noodzakelijk is, met name ook met de islamitische wereld, is het naar mijn idee van belang om te beseffen waar onze eigen wortels liggen. Daarom zou de culturele en religieuze ontwikkeling eigenlijk ook in de Grondwet genoemd moeten worden. Hoewel dat niet is gebeurd en elke Grondwet uiteraard een compromis is, zeggen wij "Ja" tegen deze Grondwet omdat hierin onze waarden tot uitdrukking worden gebracht'¹⁰¹¹, verklaarde Hans-Gert Pöttering. Indirect verwijst de Grondwet er echter wel naar, aangezien het religieuze erfgoed van Europa uitdrukkelijk wordt vermeld in de preambule. Doordat het Handvest van de grondrechten werd opgenomen in de Grondwet, kreeg de christelijke opvatting van de mensheid een centrale plaats. Verder bevatte artikel 51 van het ontwerp een specifieke erkenning van het statuut van de Kerk en de gemeenschappen met een

gemeenschappelijk geloof. De opneming in de Grondwet van een solidariteitsclausule was tevens een weerspiegeling van de sociaal-christelijke doctrine.

Na de aanneming van de Europese Grondwet door vijftientig staats- en regeringshoofden op 18 juni 2004 verklaarde de voorzitter van de EVP-ED-Fractie het volgende in het Europees Parlement: 'Voor de christen-democraten is het ook teleurstellend dat er geen verwijzing naar het joods-christelijke erfgoed van Europa is opgenomen in de preambule. Ondanks onze kritiek op bepaalde aspecten beschouwen we de aangenomen Grondwet echter wel als zeer geslaagd.'

De EVP-Fractie: een oecumenische fractie

Vanaf haar oprichting heeft de fractie haar respect voor de religieuze diversiteit getoond door ook leden van andere geloofsovertuigingen of zonder geloof te aanvaarden. Hans-Gert Pöttering vestigde de aandacht hierop: 'In onze fractie zijn katholieken, protestanten, anglicanen, presbyterianen, methodisten, orthodoxen, moslims en joden verenigd. De Fractie van de Europese Volkspartij (Christen-Democraten) en Europese Democraten is werkelijk oecumenisch.'¹⁰¹²

De bevestiging van deze principes kreeg een politieke betekenis toen er een beschavingsconflict voorspeld werd en de verleiding bestond zich terug te trekken in zichzelf. Tijdens zijn voorzitterschap heeft Hans-Gert Pöttering hier vaak op gewezen: 'Wij zijn gehecht aan de christelijke waarden die een fundamenteel bestanddeel zijn van onze westerse cultuur. Tegelijkertijd leggen wij in het kader van onze activiteiten de nadruk op dialoog met andere godsdiensten en culturen. Op deze manier draagt de EVP-ED-Fractie [...] bij aan een geest van verstandhouding, zowel binnen Europa als tussen Europa en onze Zuid-Mediterrane en Arabische buurlanden. Onze doelstelling is het wederzijdse begrip te verbeteren en samen te werken aan een gemeenschappelijke benadering om bepaalde problemen op te lossen.'¹⁰¹³

Het voorzitterschap van de EVP-Fractie heeft regelmatig vergaderd met vertegenwoordigers van de katholieke Kerk om de toekomst van Europa te bespreken. Dat was al zo onder Paulus VI, maar in versterkte mate tijdens het pontificaat van Johannes Paulus II en later dat van Benedictus XVI. Gedurende de verschillende pontificaten heeft de fractie de Kerk geraadpleegd en met de Kerk een relatie van verstandhouding en diepgaand respect onderhouden. Deze regelmatige dialoog nam de vorm aan van ontmoetingen tijdens het voorstellen van de fractie aan de paus bij nieuwe zittingsperiodes of tijdens bezoeken van de paus aan het Europees Parlement.

Paus Johannes Paulus II heeft regelmatig zijn steun betuigd aan de opbouw van Europa. Op 11 oktober 1988 hield de Heilige Vader een toespraak voor het Europees Parlement waarin hij eraan herinnerde dat 'de Heilige Stoel sinds het einde van de laatste wereldoorlog steeds de opbouw van Europa heeft gesteund. Het is de taak van de Kerk het heil in Jezus Christus te verkondigen aan iedereen. Het speelt geen rol in welke situatie de mensen zich bevinden, want deze taak geldt onvoorwaardelijk. Derhalve beschouwt de Kerk het als haar taak, zonder haar competentie te buiten te gaan, initiatieven van het volk te verlichten en te steunen die gaan in de richting van de waarden en principes die zij moet verkondigen. Daarbij houdt ze rekening met de tekenen des tijds om de permanente verzoeken van het Evangelie te vertalen naar de veranderende realiteit van het bestaan. Hoe zou de Kerk niet geïnteresseerd kunnen zijn in de opbouw van Europa? Tenslotte is de Kerk al eeuwenlang gevestigd in de volkeren die Europa samenstellen. Zij heeft deze mensen boven het doopvont gehouden, mensen voor wie het christelijke geloof een van de elementen van hun culturele identiteit is en blijft.'¹⁰¹⁴

Er vond een plechtige ontmoeting plaats op 6 maart 1997. De fractie werd uitgenodigd op het Vaticaan naar aanleiding van de 40e herdenking van de Verdragen van Rome. Fractievoorzitter Wilfried Martens herinnerde eraan dat de Europese Volkspartij nooit is afgeweken van haar geestelijke wortels: 'Als 'beweging van gelovige politici' is de christendemocratie afhankelijk van haar christelijke leden. [...] Het belang van onze fractie zal worden bepaald door ons vermogen om van de Europese Unie een democratisch, transparant, sociaal en menselijk Europa te maken.'

Als antwoord sprak Johannes Paulus II de christen-democraten als volgt toe: 'Vaak wordt gesproken over de noodzaak Europa op te bouwen op de essentiële grondwaarden. Dat vraagt van de christenen die zich hebben ingezet voor de publieke zaak, dat zij altijd trouw blijven aan de boodschap van Christus, rechtschapen trachten te leven en zo getuigenis afleggen van hetgeen hen leidt: de liefde voor God en de naaste. De christenen die deelnemen aan de politiek mogen zich er dan ook niet aan onttrekken speciale aandacht te schenken aan de armen, de bezitlozen en allen die zich niet zelf kunnen weren. Zij verlangen ook dat voorwaarden worden geschapen om de gezinnen bij te staan, zodat deze hun onmisbare rol in de samenleving kunnen vervullen. Zij erkennen de onvergelijkelijke waarde van het leven en het recht van elkeen om in waardigheid geboren te worden en te leven tot zijn natuurlijke dood.' Over de rol van de fractie zei hij het volgende: 'De komende jaren staat u een belangrijke taak te wachten; met name

bestaat die taak erin ervoor te zorgen dat alle landen die dat wensen, voldoen aan de noodzakelijke voorwaarden om deel te nemen aan het grote Europa, met steun van allen. Met uw debatten en uw besluiten bouwt u mee aan de Europese samenleving van morgen. Door hoop te geven aan hen die de hoop hebben verloren, door de sociale integratie van hen die op ons continent leven en van hen die er komen wonen te bevorderen, beantwoordt u aan uw roeping als christelijke politici.'

De EVP-Fractie greep iedere ontmoeting aan als een gelegenheid om haar respect en haar achting te betuigen voor de dynamiek die paus Johannes Paulus II de volkeren van Oost-Europa had ingeblazen. Om deze rol van eenmaker van het continent te eren, overhandigde Hans-Gert Pöttering op 30 november 2004 de Robert Schuman-medaille aan de Heilige Vader. Naar aanleiding daarvan stuurde de paus een pauselijke brief aan Hans-Gert Pöttering waarin hij herinnerde aan de noodzaak de essentiële waarden, zoals die van het leven, te verdedigen. Hij bedankte de fractie en haar voorzitter ook voor hun strijd om een verwijzing naar de christelijke waarden te doen opnemen in de Europese Grondwet. 'Alleen een Europa met een religieuze, morele en culturele identiteit kan zich op een constructieve en vreedzame manier openstellen voor de ander.'^a

Het lange pontificaat van Johannes Paulus II heeft van de Heilige Vader een van de hoogste geestelijke autoriteiten van onze tijd gemaakt. Toen hij in april 2005 overleed, voelde dan ook heel de Europese familie zich wees.

Volgens Hans-Gert Pöttering was Johannes Paulus II 'een groot Pool, een groot Europeaan en een groot paus'. Hij eerde hem en noemde hem een 'historische held'. De paus had de Europese eenmaking in vrede en vrijheid mogelijk gemaakt. Ook het feit dat het Europees Parlement leden telde uit acht nieuwe landen van Midden- en Oost-Europa was grotendeels aan zijn doen te danken.

Hans-Gert Pöttering en verscheidene leden van het fractievoorzitterschap woonden de begrafenisplechtigheid bij in Rome op vrijdag 8 april 2005.

De fractie bracht opnieuw hulde aan de Heilige Vader in Gdansk, tijdens de Bureauvergadering van 1 en 2 september 2005. Dat was een datum van bijzondere symbolische waarde aangezien de EVP-ED-Fractie ook vijftienvijf jaar Solidarność herdacht. De fractievoorzitter had het over de rol van paus Johannes Paulus II in de evolutie van Solidarność en de vrijheid in Polen. De oproep van de paus – 'Wees niet

---

a Brief gericht aan Hans-Gert Pöttering op 30 november 2004.

bang, verander het aanschijn van de aarde' – had het Poolse volk naar de vrijheid geleid.

De opvolger van Johannes Paulus II, kardinaal Ratzinger, koos de naam Benedictus XVI tijdens zijn verkiezing op 19 april 2005. De fractievoorzitter nam deel aan de liturgische viering op het Sint-Pietersplein in Rome van het begin van het pontificaat van de nieuwe paus. Hans-Gert Pöttering benadrukte in zijn felicitatiebrief aan de nieuwe paus de betekenis van de naam die hij had aangenomen: 'U hebt gekozen voor de naam van Sint Benedictus, de patroonheilige van Europa. Dat verheugt ons van de Christen-Democratische Fractie zeer. Wij zien daarin een belangrijke steun aan de eenheid van ons continent, in deze cruciale periode van de ratificatie van de Europese Grondwet.'

Ter gelegenheid van de studiedagen over Europa in Rome werd de EVP-ED-Fractie voorgesteld aan Benedictus XVI tijdens een audiëntie op 30 maart 2006. De paus begon zijn toespraak door te herinneren aan de constante aandacht die de pausen hebben gehad voor Europa. En Benedictus XVI kon alleen maar vaststellen dat de zitting van die dag 'deel uitmaakt van een lange lijst van vergaderingen tussen zijn voorgangers en de christelijk geïnspireerde politieke bewegingen'. De paus mag dan wel een geestelijke zijn, hij kan ook terugblikken op de voorbije eeuw. Zijn visie op Europa is die van een geïnformeerd waarnemer. Opdat Europa de doelstellingen zou bereiken die het zichzelf heeft gesteld, 'is het van primordiaal belang dat het zich met creatieve trouw inspireert op het christelijke erfgoed, dat een bijzondere rol heeft gespeeld in de totstandkoming van de identiteit van dit continent. Door zijn christelijke wortels eer aan te doen, kan Europa een veilige richting geven aan de keuzes van zijn burgers en zijn volkeren. Dat zal hen meer bewust maken van het feit dat ze tot een gemeenschappelijke beschaving behoren en zal het engagement van allen versterken om de uitdagingen van het heden aan te gaan teneinde een betere toekomst te creëren.' De paus voegde eraan toe: 'Het verheugt me dan ook dat uw fractie het christelijke erfgoed van Europa erkent, dat waardevolle morele richtlijnen biedt voor een sociaal model dat voldoet aan de eisen van een reeds gemondialiseerde economie en de demografische veranderingen en dat instaat voor groei en werkgelegenheid, de bescherming van het gezin, de gelijke toegang tot opleiding voor jongeren en zorgplicht jegens de armsten. Uw steun aan het christelijke erfgoed kan bovendien in grote mate bijdragen aan de nederlaag van de momenteel in Europa wijd verbreide cultuur die de uiting van religieuze overtuigingen verbant naar de privésfeer en het subjectieve.'

De dialoog met de orthodoxe Kerk

Hoofdzakelijk op initiatief van de Griekse delegatie van de fractie is de fractie sinds 1996 een regelmatige dialoog aangegaan met de vertegenwoordigers van de orthodoxe Kerk. De eerste ontmoeting vond plaats op de zetel van het oecumenisch patriarchaat in Istanbul op 27 en 28 april 1996 op uitnodiging van Bartholomeus I. Daarna vond er jaarlijks een dialoog plaats. Dit proces heeft het mogelijk gemaakt de Balkanvolkeren dichter bij elkaar te brengen, de burgermaatschappijen van Zuidoost-Europa te versterken en toenadering tussen de Kerken en de politieke organen tot stand te brengen met het oog op nauwere samenwerking.

De toetreding van Bulgarije en Roemenië, waar hoofdzakelijk orthodoxen wonen, heeft dit wederzijdse belang nog vergroot. De elf dialogen tussen de orthodoxe Kerk en de EVP-ED-Fractie tussen 1996 en 2008 hadden twee grote prioriteiten: de mensenrechten en de samenwerking met de lokale Kerkgemeenschappen, die bijdragen aan de opbouw van de postcommunistische samenlevingen. Zoals fractievoorzitter Joseph Daul in 2007 preciseerde: 'Om de menselijke waardigheid te behouden, moeten we ervoor zorgen dat de religieuze en spirituele gemeenschappen binnen de burgermaatschappijen behouden blijven. De vrijheid van geloofsovertuiging is een fundamenteel mensenrecht en moet als dusdanig in acht worden genomen. Onze jaarlijkse dialoog moet een instrument zijn om op dit gebied vooruitgang te boeken en hij moet de volkeren van Europa, en de aanhangers van onze verschillende Kerken, ook tonen wat de aard is van religie en een voorbeeld geven van politiek in actie.'¹⁰¹⁵

Deze dialoog helpt de sociale en ook culturele kloof tussen West-Europa en Midden- en Oost-Europa te dichten: 'Wanneer wij over het christendom spreken, denken we hier in Duitsland in de eerste plaats aan katholicisme en protestantisme. Een blik op onze Europese bureaus maakt echter duidelijk dat het christendom in Europa nog vele andere gezichten heeft. De uitbreiding naar het oosten heeft onze ogen geopend [...]. Het belang van de orthodoxe godsdienstige gebruiken is nog niet bekend in West- en Oost-Europa. Onze fractie probeert daar sinds enkele jaren verandering in te brengen.'¹⁰¹⁶

Het ging erom een psychologische kloof te overbruggen die teruggaat naar het schisma van 1054, waarvan de politieke en culturele gevolgen nu nog voelbaar zijn. De maatschappelijke kloof tussen oost en west zou een belemmering kunnen vormen voor het integratieproces van bepaalde landen van het oosten.

De fractie en de vertegenwoordigers van de orthodoxe Kerk streefden verscheidene doelstellingen na. In zijn toespraken tijdens de vierde

dialogoog van 8 en 9 juni 2000 te Istanbul verwoordde Hans-Gert Pöttering het als volgt: 'De eerste doelstelling is een einde te maken aan duizend jaar gescheiden ontwikkeling tussen de christenen van Europa, op dezelfde manier als de christen-democraten een einde hebben gemaakt aan de broederoorlogen die Europa verscheurden na de Tweede Wereldoorlog. De tweede doelstelling van deze dialoog bestaat erin de Kerken van de kandidaat-lidstaten voor toetreding tot de Europese Unie, zoals Bulgarije en Roemenië en eventueel Servië, aan te moedigen om initiatieven te nemen die gericht zijn op de ontwikkeling van de burgermaatschappij, de mensenrechten, de democratie en de levenskwaliteit van de volkeren.'

De aanwezigheid in Istanbul, de hoofdstad van het Byzantijnse Rijk, op het kruispunt van beschavingen dat het christendom verbindt met de islam, maakte het mogelijk een dialoog aan te gaan met die andere grote monotheïstische godsdienst, de islam. Wim van Velzen, vicefractievoorzitter, drong er in zijn conclusies van deze ontmoetingen op aan dat de dialoog tussen de Europese christen-democraten en de islam een noodzaak is en voegde eraan toe dat deze dialoog van de deelnemende parlementsleden een goede voorafgaande kennis van hun eigen geloof vereiste.

Er kwam dus geleidelijk aan een dialoog op gang met islamitische en joodse vertegenwoordigers. In 2002 namen de Heilige Stoel, alsmede de calvinistische en lutherse Kerken deel aan de vijfde dialoog. In 2003 stonden de Europese Grondwet en de voorbereiding van de geestelijken en de bevolking op de Europese verkiezingen van 2004 op de agenda. De negende dialoog van de EVP-ED-Fractie en de orthodoxe Kerk vond plaats op 20 en 21 oktober 2005, opnieuw te Istanbul. Er werd gesproken over de geestelijke grondslag van het uitgebreide Europa. In de slotverklaring van de vergadering waren de deelnemers bijzonder verheugd over de oprichting van een werkgroep inzake de dialoog met de islam. De deelnemers van de drie grote monotheïstische godsdiensten – christenen, joden en orthodoxen – drongen aan op de vrijheid van godsdienst, met name het recht op vrije godsdienstuiting, het recht kinderen op te voeden in het eigen geloof en het recht van religieuze gemeenschappen om gronden te bezitten.

De tiende ontmoeting werd te Bratislava gehouden op 9 en 10 november 2006. Daar werden de Europese perspectieven van de westelijke Balkanlanden in het kader van het in 2003 door de Europese Raad goedgekeurde 'proces van Thessaloniki' besproken. Deze ontmoeting werd voorgezeten door Alojz Peterle, de voormalige eerste minister van Slovenië, coördinator van de EVP-ED-Fractie voor de dialoog met de

orthodoxe Kerk. De bijeenkomst werd geopend door de aartsbisschop van Slowakije.

De deelnemers kwamen tot de conclusie dat het proces van Thessaloniki het mogelijk had gemaakt de vrede te consolideren, het statuut van Kroatië en de Voormalige Joegoslavische Republiek Macedonië als kandidaat-lidstaten te bevorderen en Europese vooruitzichten te bieden aan de inwoners van Albanië, Bosnië-Herzegovina, Montenegro en Servië (Kosovo). De deelnemers vroegen de steun van de Europese Commissie voor een programma voor de restauratie van tijdens de recente conflicten beschadigde belangrijke religieuze en historische gebouwen die deel uitmaken van het Europese culturele erfgoed.

De elfde dialoog werd gehouden in Roemenië in oktober 2008 en had als thema 'de interculturele dialoog op basis van gemeenschappelijke waarden als instrument voor vrede en welvaart'.

Vanaf 2008 startte de fractie met regionale dialogen. De eerste vond plaats in maart te Tbilissi, Georgië, en werd voorgezeten door Marian-Jean Marinescu en Zijne Eminentie Metropoliet Emmanuel van Frankrijk. Een resolutie over 'de samenwerking voor de vredescultuur' werd aangenomen aan het einde van deze ontmoeting. Daarin werd opgeroepen tot de integratie van de religieuze dialoog in het nabuurschapsbeleid. De tweede regionale dialoog vond plaats te Kiev in juli. Deze omvatte overleg met Oekraïne, Wit-Rusland, Moldavië, Roemenië en Polen en werd voorgezeten door Joseph Daul, samen met Marian-Jean Marinescu en Zijne Eminentie Emmanuel.¹⁰¹⁷ Tijdens dit regionale overleg bespraken de politieke en religieuze vertegenwoordigers van de Unie en van de aanwezige landen de 'rol van de Kerken in de Oost-Europese regio's'.

Openstelling van de fractie voor de moslimwereld

Tegelijkertijd organiseerde de fractie ontmoetingen met vertegenwoordigers van de moslimwereld. Deze dienden hetzelfde doel als de dialoog met de hoogwaardigheidsbekleders van de andere grote godsdiensten: een stem geven aan de Europese religieuze wereld. De dialoog met de moslims, die van start ging voor de aanslagen van 11 september, ontwikkelde zijn volle betekenis in het klimaat van verarring dat daarop volgde.

Op 6 maart 2002 organiseerde Tokia Saïfi een ontmoeting tussen de leden van de EVP-ED-Fractie en de ambassadeurs van de Arabische en islamitische landen bij de Europese Unie. Deze ontmoeting deed dienst als test en vond plaats in het Europees Parlement. Deze bijeenkomst met de titel 'Welke Europees-Arabische dialoog na de aanslagen van

11 september 2001?' werd de eerste van een lange reeks ontmoetingen op het hoogste niveau. Onder het voorzitterschap van Hans-Gert Pöttering en Nassir Allassaf, voorzitter van het Arabische diplomatieke korps en ambassadeur van het Koninkrijk Saudi-Arabië, debatteerden de Europese afgevaardigden en de ambassadeurs over de Europees-Arabische samenwerking, de bestrijding van het internationale terrorisme en de situatie in het Nabije Oosten. Tokia Saïfi verklaarde daar: 'Europa en de Arabische moslimlanden hebben de tragedie van 11 september correct ingeschat. De politieke wil van Europa tot toenadering en partnerschap met het Middellandse Zeegebied moet zo snel mogelijk worden omgezet in een concreet plan.'

Hans-Gert Pöttering had drie boodschappen voor de vergadering: samen terrorisme bestrijden, samen strijden voor vrede in het Nabije Oosten en ten slotte ijveren voor een gestructureerde geestelijke dialoog tussen de monotheïstische godsdiensten die uitgaan van een gemeenschappelijke stichtende vader, Abraham. 'Europa draagt de bijzondere verantwoordelijkheid deze dialoog te consolideren en ons partnerschap te bevestigen, met name via het proces van Barcelona', besloot voorzitter Hans-Gert Pöttering.

Tokia Saïfi, sterk gesteund door voorzitter Hans-Gert Pöttering, lanceerde een ander initiatief in de richting van de Islamitische Wereldconferentie. Tweeëntwintig vertegenwoordigers van heel de oemma vergaderden met de fractieleden op 23 april 2002 in het Europees Parlement. Onder hen dr. Abdullah bin Abdul Al Turki, secretaris-generaal van de liga, en dr. Moestafa Ceric, de grote moefti van Sarajevo.

Samen met Edward McMillan-Scott, fractielid belast met de betrekkingen met de Arabische wereld, had Hans-Gert Pöttering op 19 februari 2003 te Brussel een ontmoeting met de ambassadeurs van zes Arabische landen¹⁰¹⁸ en de vertegenwoordiging van de Arabische Liga. Toen de Verenigde Staten hun tweede oorlog met Irak inzetten, was het weer van groot belang de banden door middel van de dialoog tussen Europa en de Arabische wereld aan te halen.

Het initiatief tot dialoog kwam echter niet altijd van de fractie. In november 2005 hadden de leden van de shura en de majlis van Bahrein – respectievelijk het parlement en de adviesraad – op hun verzoek een ontmoeting met de fractieleden, onder leiding van Othmar Karas, een van de vicevoorzitters. Er werd gesproken over de burgermaatschappij, beleidsvoering op basis van waarden, het islamitisch geloof, de christelijke waarden en de politieke en economische situatie in het Golfgebied.

Aan het einde van deze vergadering stelden de leden van het Koninkrijk Bahrein en de EVP-ED-Fractie een gemeenschappelijke verklaring

op waarin ze erkenden dat de volkeren van de islamlanden en Europese landen elkaars burens zijn en dat ze de kans hebben om samen te werken ten dienste van de menselijke vooruitgang, dat moslims en christenen verdraagzaam moeten zijn en elkaar moeten respecteren. Ze verklaarden dat ze vastberaden waren ten strijde te trekken tegen het terrorisme en voor de inachtneming van de mensenrechten en de grondrechten en dat ze hoopten dat hun overleg het wederzijdse begrip tussen de Europese en Arabische volkeren zou bevorderen.

Ontmoetingen met de dalai lama

In de Europese wereld staan de drie godsdiensten van Abraham op de voorgrond, maar de fractie had ook aandacht voor een van de andere grote geestelijke levenshoudingen van de mensheid: het boeddhisme. De dalai lama, een van de hoogste vertegenwoordigers van het boeddhisme, heeft altijd al kunnen rekenen op de steun van de fractie, niet alleen om zijn inzet voor de morele waarden, maar ook om politieke redenen. De dalai lama heeft verscheidene keren een bezoek gebracht aan de EVP-Fractie. In oktober 1996 werd hij door Wilfried Martens in naam van de fractie welkom geheten, in 2001 was dat door Hans-Gert Pöttering: 'Het is belangrijk voor het beleid en de politici, die worden geconfronteerd met de dagelijkse problemen en gebeurtenissen, rekening te houden met ruimere overwegingen tijdens het overleg met de geestelijke leiders van de hele wereld. De dalai lama is een van de meest opmerkelijke en meest erkende religieuze figuren ter wereld en het is een uitzonderlijke belevenis hem te mogen ontvangen en zijn wijsheid te mogen aanhoren in het Europees Parlement.'¹⁰¹⁹

Op 4 december 2008 was de dalai lama op uitnodiging van Hans-Gert Pöttering opnieuw aanwezig op een plechtige zitting met de Europese parlementsleden te Brussel. Hoewel dit bezoek leidde tot spanningen in de relatie met Peking, werd de dalai lama even hartelijk als altijd verwelkomd.

Dit bezoek was de vrucht van vier maanden voorbereiding door de intergroep Tibet van het Europees Parlement, die ongeveer veertig parlementsleden telde en werd voorgezeten door Thomas Mann.

Een belangrijke waarde van de fractie: verdraagzaamheid

Verdraagzaamheid was dus waar het bij de fractie om draaide. Reeds in de jaren 80, met de opkomst van het racisme in Europa, was aangehaald dat verdraagzaamheid een van de kernwaarden van de fractie was.

Het Bureau had Malta gekozen als locatie voor een initiatief rond dit thema vanaf 1996. Op 14 juni 1996 werd de Verklaring van Malta betreffende verdraagzaamheid aangenomen. Het begrip verdraagzaamheid werd als volgt gedefinieerd: 'Onverdraagzaamheid is de verwerping van wat anders is. Ze rechtvaardigt de terugkeer naar de integrismen die hun wortels vinden in dezelfde collectieve angsten en goed gedijen op dezelfde gebreken van de samenlevingen die er niet in slagen de sociale verbondenheid en de solidariteit tussen de sterken en de zwakken, de rijken en de armen te handhaven. De mens wil zijn leven zin geven. Hij zoekt geborgenheid in de bevestiging van zijn identiteit, die maar al te vaak die van anderen uitsluit. De verzwakking van de vertegenwoordigende instellingen, het verdwijnen van de houvast en de wankelheid van de overtuigingen maken mensen kwetsbaar voor de verleidingen van het populisme en integrismen.'

De keuze van Malta als plaats van afkondiging van de verklaring lag vast. Carlos Robles Piquer, vicefractievoorzitter en belangrijkste promotor van het project, had dit Middellandse Zee-eiland gekozen omdat de drie monotheïstische culturen zich daar verzoend hebben.

De fractie had gekozen voor een historische, filosofische en politieke interpretatie van verdraagzaamheid. Daarom werden Andrea Riccardi, hoogleraar aan de universiteit van La Sapienza de Rome en oprichter van de gemeenschap San Egidio te Rome, en Abdeljelil Temimi, hoogleraar hedendaagse geschiedenis aan de universiteit van Tunis, uitgenodigd voor een debat over de relatie tussen het christendom en de islam.

De verklaring luidde als volgt: 'De Fractie van de Europese Volkspartij van het Europees Parlement, waarvan de culturele en politieke visie gebaseerd is op de waardigheid en de waarde van ieder mens, en dus op respect voor de ander in zijn verscheidenheid en in zijn complementariteit, verklaart duidelijk diep gehecht te zijn aan de waarden verdraagzaamheid en wederzijds begrip, die zij onontbeerlijk acht om de vrede op aarde te bewaren en de beschaving verder te ontwikkelen.'

Een ander initiatief van dezelfde aard werd genomen op uitnodiging van Margie Sudre, voorzitter van de Franse delegatie binnen de fractie: een informatiebezoek van het voorzitterschap en de leiders van de nationale delegaties onder leiding van fractievoorzitter Hans-Gert Pöttering op het eiland Réunion van 27 tot 30 oktober 2003. De delegatie van de fractie was samengekomen met de groep voor het interreligieus overleg van het eiland Réunion, die had uitgelegd welke voorbeeldfunctie hun streven naar verdraagzaamheid en verstandhouding vervulde. De joodse, boeddhistische, Bahreinse, islamitische,

orthodox katholieke, rooms-katholieke, hindoeïstische, luthers-protestantse, Malagassisch protestantse, tamil-katholieke godsdiensten zijn sinds 1998 vertegenwoordigd in dit overleg. Het interreligieuze overleg verdedigt in de eerste plaats de vrede en de scheiding tussen Kerk en staat, die erop gericht zijn te evolueren van 'co-existentie' van de godsdienst naar 'pro-existentie'. Het overleg heeft onder andere geleid tot een manifest dat de nadruk legt op het recht op verschil, waarvoor met name een betere kennis van de ander nodig is: 'onze verschillen verenigen ons' in plaats van 'onze verschillen schrikken ons af en scheiden ons'.¹⁰²⁰ Nog altijd op initiatief van Margie Sudre bezocht de fractie Réunion opnieuw op 27 en 28 oktober 2008, deze keer onder het voorzitterschap van Joseph Daul. Tijdens deze ontmoeting werd opnieuw de nadruk gelegd op de voorbeeldfunctie van het interreligieuze overleg op het eiland.

'Tolerantie is belangrijk, maar moet van twee kanten komen.'

De fractie vergat echter niet dat op religieus gebied verdraagzaamheid betekent dat alle godsdiensten worden gerespecteerd, zoals fractievoorzitter Hans-Gert Pöttering uitlegde met deze anekdote tijdens een toespraak te Straatsburg op 15 februari 2006: 'Sinds 1989 heb ik 16 Arabische en islamitische landen bezocht. Tijdens mijn bezoek aan Riyad, de hoofdstad van Saoedi-Arabië, vroeg de voorzitter van de shura me, een charmante, gecultiveerde, hooggeplaatste moslim, hoe moslims werden behandeld in Duitsland en Europa. Ik antwoordde dat we vaak graag zouden zien dat zij beter integreerden, maar dat de moslims kunnen bidden in hun moskeeën en hun geloof in vrijheid kunnen beoefenen. Ik vroeg hem op mijn beurt of het waar was dat een moslim die zich tot het christendom wil bekeren volgens de wet ter dood wordt veroordeeld. Het antwoord bleef uit en ik vatte deze stilte op als een bevestiging. De Duitse ambassadeur die me vergezelde, zei later dat niemand tot nog toe een dergelijke vraag had durven stellen. Ik begreep niet waarom deze vraag bijzonder gedurfd was, maar ik ben ervan overtuigd dat de nodige dialoog met de islam slechts een succes kan worden indien deze is gebaseerd op waarheid en wederzijdse tolerantie.'¹⁰²¹ Een andere toespraak rondsde hij af met de woorden: 'Tolerantie is belangrijk, maar moet van twee kanten komen. Tolerantie, verzoening en begrip dienen te zijn gebaseerd op de waarheid, en daar komen wij voor op.'¹⁰²²

De fractie heeft getracht aan te tonen dat verdraagzaamheid een concept is dat ook zijn grenzen heeft. Verdraagzaamheid is geen doel op zich en veronderstelt voorafgaande kennis van de eigen identiteit: 'De menselijke waardigheid staat centraal in onze westerse waarden.

Op basis daarvan moeten wij de belangrijkste intellectuele uitdaging van onze tijd aangaan: overleg tussen de culturen en de beschavingen. Deze zal slechts een succes worden indien we eerlijk zijn tegen onszelf, open tegenover elkaar zonder ons te verschuilen achter allerlei taboes, en indien we allemaal samen willen werken voor het gemeenschappelijke goed van de mensheid.¹⁰²³

Volgens Hans-Gert Pöttering was verdraagzaamheid mogelijk, voor zover wij allemaal onze eigen religieuze overtuigingen hebben, en wij, gesterkt door deze zekerheid, ons ook kunnen openstellen voor andere overtuigingen en deze kunnen respecteren.¹⁰²⁴

Het icoon van de EVP-Fractie: Robert Schuman

Iedere instelling wordt sterker door de waarde te verhogen van haar wortels, haar cultuur en haar referentiekader. De christen-democraten zijn sinds de oprichting van de fractie in het Parlement van mening dat Robert Schuman hun ideaal het best belichaamde. Als stichtend lid van de fractie en Voorzitter van het Europees Parlement werd hij ook een icoon van de fractie toen het Voorzitterschap op voorstel van Egon Klepsch in juli 1986, bij de herdenking van de honderdste geboortedag van Robert Schuman, besloot de 'Robert Schuman-medaille' in het leven te roepen om 'hulde te brengen aan personen die door hun publieke optreden en hun persoonlijke engagement de vrede, de opbouw van Europa en de waarden ten dienste van de mensheid hebben bevorderd'. De Schuman-medaille is tussen 1986 en 2007 uitgereikt aan 114 personen, waarvan 9 keer postuum. Onder het voorzitterschap van Egon Klepsch, Wilfried Martens en Hans-Gert Pöttering werden de meeste medailles toegekend, respectievelijk 32, 35 en 31. Onder het voorzitterschap van Leo Tindemans werden er vijf personen gehuldigd, onder wie Egon Klepsch zelf en Valéry Giscard d'Estaing. Onder het voorzitterschap van Joseph Daul waren dat er twee: Angela Merkel en de voormalige Maltese minister Guido de Marco. De meeste medailleontvangers waren 'vaste waarden' van de christen-democratie: voormalige fractievoorzitters, Voorzitters van het Parlement, leden van de Commissie, regeringsleiders en fractieleden.^a Sommigen, zoals Johannes Paulus II, Jacques Delors en Elena Bonner, ontvingen deze onderscheiding als blijk van de achting van de fractie jegens hen.

Op 12 oktober 1993 verzocht Horst Langes, de voorzitter van de stichting 'voor de samenwerking van de christen-democraten van Europa', om het omdopen van deze stichting tot 'Robert Schuman-

---

a Cf. bijlage 4.

Stichting'. De in juli 1989 opgerichte stichting is een entiteit van de EVP-Fractie die wordt beheerd door een raad van bestuur die wordt aangesteld door de fractie. De doelstellingen hiervan zijn vastgelegd in artikel 2 van de statuten: de waarden en de idealen van de christen-democratie en de Europese eenmaking promoten door financiële steun te bieden aan opleidingsacties, publicaties en democratische activiteiten. Het opleidingsinstituut te Boedapest heet ook 'Robert Schuman Instituut'. De vergaderzaal van de fractie te Straatsburg draagt de naam 'Robert Schumanforum'.

Uiteraard herdenkt de fractie ook de belangrijkste gedenkdagen van de Schuman-verklaring van 9 mei 1950.

De fractie onderhoudt zo een bepaalde traditie doordat ze een onomstreden 'icoon'^a heeft dat tegelijkertijd staat voor bemiddeling, de authentieke waarden van de christen-democratie en het ontstaan van Europa.

Ten slotte moet nog worden gezegd dat de herdenkingstraditie van de fractie ook geldt voor haar eigen verleden. Hans-Gert Pöttering organiseerde immers op 1 juli 2003 een spectaculaire viering van het 50-jarig bestaan van de Christen-Democratische Fractie met een ceremonie te Straatsburg, waarbij met name Mikuláš Dzurinda, eerste minister van Slowakije, Loyola de Palacio Vallelersundi, vicevoorzitter van de Europese Commissie, Jean-Pierre Raffarin, eerste minister van Frankrijk, Helmut Kohl en Wilfried Martens aanwezig waren. Bij deze gelegenheid werd er een herdenkingsboek uitgereikt en ontvingen drie jonge academici een Robert Schuman-beurs.

---

^a De EVP-Fractie heeft op 8 augustus 1988 het 'Hart van Europa' als logo aangenomen. Dit logo staat op al haar documenten.

Hoofdstuk XLII

DE OPENSTELLING VAN DE EVP-ED-FRACTIE VOOR DE EUROPESE BURGERLIJKE EN POLITIEKE SAMENLEVING

De fractie tegenover de Europeanen

Vanaf haar oprichting heeft de fractie haar rol van Europees beleidsmaker open en proactief opgevat. De fractie hield zich hoofdzakelijk bezig met de klassieke parlementaire taken, zoals besprekingen in de commissies en debatten en stemmingen in de plenaire vergadering. Tegelijkertijd heeft ze echter ook andere activiteiten ontplooid, ten einde haar politieke invloed te vergroten.

De fractie achtte het van essentieel belang te luisteren naar de lokale verkozenen en de burgers, de gezagsfiguren uit de politiek, het verenigingsleven, het ondernemingsmilieu, de vakbonden en de culturele en onderzoekswereld alsmede geestelijke leiders en ook zelf meer uitleg te geven over de opbouw van Europa, de rol van het Europees Parlement en de doelstellingen en behaalde resultaten van de fractie.

Door haar gebruikelijke werkomgeving te verlaten en nieuwe contacten aan te knopen, heeft de fractie haar netwerk uitgebreid en zo haar geleidelijke groei in Europa in de loop van de decennia bevorderd.

Studiedagen en vergaderingen buiten het Bureau van de fractie

Vanaf 1957 heeft de EVP-Fractie ervoor gekozen bepaalde ontmoetingen – studiedagen of Bureauvergaderingen – te houden buiten haar gebruikelijke werkplekken Brussel, Straatsburg en Luxemburg. Verder reisden de afgevaardigden vaak naar verschillende gebieden van Europa en de rest van de wereld in het kader van de interparlementaire delegaties.

Voor de studiedagen komen tot vijfhonderd personen samen gedurende tweeënhalve dag in een meer ontspannen en gezellige omgeving dan het ietwat formele kader van het Europees Parlement.

Tijdens deze dagen worden de beleidslijnen van de fractie bepaald inzake essentiële thema's uit de politieke en communautaire actualiteit.

De Bureauvergaderingen en vergaderingen van het presidium en de nationale delegatieleiders zijn kleinschaliger en brengen ongeveer honderd tot honderddertig personen samen, ambtenaren en tolken inbegrepen.^a

Meer dan honderd vergaderingen in tweeëndertig verschillende landen

Van november 1957 in Rome tot juli 2008 in Kiev is de EVP-Fractie voor haar Bureauvergaderingen, studiedagen, religieuze dialogen en interparlementaire forums maar liefst 209 keer samengekomen buiten het Europees Parlement, in tweeëndertig verschillende landen. Tot aan de vooravond van de verkiezing van het Europees Parlement door middel van rechtstreekse algemene verkiezingen vonden deze externe vergaderingen regelmatig maar niet frequent plaats. Er zat meer dan vier jaar tussen de eerste en de tweede vergadering. Tussen 1961 en 1975 kwam de fractie een tot drie keer per jaar samen, hoofdzakelijk tijdens studiedagen. De nationale hoofdsteden hebben gedurende een zekere periode de voorkeur gekregen: Rome, Parijs, Den Haag, Luxemburg en Bonn.^b Deze locaties zijn een weerspiegeling van het Europa van de stichtende landen. Vanaf 1976 vonden er meer externe vergaderingen plaats in andere grote steden, wat een voorteken was van de democratisering van de instelling en het streven van de fractie naar een zo groot mogelijke nabijheid met haar kiezers.

Er zijn studiedagen of Bureauvergaderingen geweest in nagenoeg alle nationale hoofdsteden van de zevenentwintig lidstaten, in grote regionale hoofdsteden als Nice (Frankrijk) in 1968, Namen (België) in

---

a Op verzoek van de fractieleden wordt er tijdens het verblijf een halve dag uitgetrokken voor de ontdekking van de locatie en culturele bezoeken, zoals de bezichtiging van het Hongaars parlement en de kroonjuwelen van koning Stefan te Boedapest in 2001, het bezoek aan het regionale natuurpark Pilat en het museum voor Kunst en Industrie in Saint-Étienne (Frankrijk) in 2003, of het bezoek aan het paleis van het Roemeense parlement en het nationale kunstmuseum te Boekarest (Roemenië) in 2005. Tijdens deze bezoeken kunnen de fractieleden ontroerende of pittoreske momenten delen: de uitzonderlijke inbedrijfstelling van het gigantische wierookvat van de kathedraal van Santiago de Compostella (Spanje), de ontdekking hoe boeddhisten, moslims en christenen harmonieus samenleven op het eiland Réunion (Frankrijk) en de – niet toevallige – ontmoeting met de 'kerstman' op Lapse grond in Finland!

b Het feit dat Brussel ontbreekt in deze lijst, kan worden verklaard door het feit dat de Belgische hoofdstad al snel een van de vergaderplaatsen van het Europees Parlement werd. Tijdens de periode 1957-1975 hield de fractie echter studiedagen en Bureauvergaderingen in Oostende (1965), Luik (1970) en Namen (1973).

1973, Florence (Italië) in 1973 en 1982, Aken (Duitsland) in 1981, München (Duitsland) in 1983, Toulouse (Frankrijk) in 1985 en 1997, Granada (Spanje) in 1992 en Edinburgh (Verenigd Koninkrijk) in 2002; en ook in kleinere steden als Bressanone (Italië) in 1976, La Grande-Motte (Frankrijk) in 1980, Marbella (Spanje) in 1989 en Cannes-Mandelieu (Frankrijk) in 1995; alsmede in afgelegen gebieden als Sardinië met Cala Gonone (Italië) in 1975, Funchal op het eiland Madeira (Portugal) in 1989, Saariselkä in Lapland (Finland) in 2002 en de Azoren (Portugal) in 2007. Tussen 1962 en 2007 is de EVP-ED-Fractie in totaal op meer dan zeventig locaties samengekomen.

De regionale en nationale politieke realiteit van Europa ontdekken

Deze verschillende locaties maakten het mogelijk kennis te maken met de realiteit in de verschillende lidstaten en de verscheidenheid aan den lijve te ondervinden, en ook stil te staan bij de specifieke problemen van de regio, de stad of het land. Zo waren de studiedagen van Cala Gonone (Italië) in 1975 gewijd aan het regionale beleid; die van Toulouse (Frankrijk) in 1985 aan de nieuwe technologieën en Airbus; die van Palermo (Italië) in 1988 aan de betrekkingen met het Middellandse Zeegebied en de ontwikkelingslanden; die van Valencia (Spanje) in 1993 aan de structuurfondsen en het Middellandse Zeegebied en die van Schwerin (Duitsland) in 1993 aan de situatie in de nieuwe deelstaten. Deze vergaderingen hadden echter voornamelijk tot doel de balans op te maken van de politieke situatie van ieder land op nationaal en Europees niveau. Zo ging de bijeenkomst in Porto Carras (Griekenland) in 1986 over de politieke situatie in Griekenland; die in Estoril (Portugal) in 1994 over de politieke en sociaaleconomische situatie in Portugal; die in Brugge (België) in 1995 over België in Europa; die in Helsinki (Finland) in 1996 over Finland in de Europese Unie en de Baltische staten; die in Stockholm (Zweden) in 1997 over Zweden in de Europese Unie; die in Vilamoura (Portugal) in 1998 over de politieke situatie in Portugal; die in Wenen (Oostenrijk) in 1999 over de politieke en economische situatie in Oostenrijk; die in Parijs (Frankrijk) in 2000 over de politieke situatie van Frankrijk en het Franse voorzitterschap van de Raad en ten slotte de bijeenkomst in Rome (Italië) in 2006 over de politieke situatie in Italië.

In Wenen (Oostenrijk) in 1999 had de fractie Andreas Khol, voorzitter van de ÖVP in de Oostenrijkse Kamer van volksvertegenwoordigers, alsmede vicekanselier Wolfgang Schüssel uitgenodigd. Tijdens de studiedagen in Parijs in 2000 waren François Bayrou, voorzitter van de UDF, Valéry Giscard d'Estaing, voormalig president van Frankrijk, en verscheidene Franse afgevaardigden van het RPR (Françoise de

Panafieu, Pierre Albertini en Pierre Lequiller) te gast, en tijdens de studiedagen van Madrid (Spanje) in 2003 José María Aznar, de Spaanse eerste minister, en Mariano Rajoy Brey, secretaris-generaal van de Partido Popular; en ten slotte op die van Boedapest (Hongarije) in 2004 Pál Schmitt, vicevoorzitter van de FIDESZ, en Ibolya Dávid, voorzitter van de partij Hongaars Democratisch Forum (MDF).

Zo maakten de studiedagen het mogelijk de rijkdom van de 53 nationale partijen in de EVP-ED-Fractie beter te leren kennen en te waarderen en hun in hun eigen land de politieke steun te bieden die ze vaak nodig hadden voor de verkiezingen en om hun Europees engagement te bevestigen.

Bovendien vergemakkelijkt de grote lokale en nationale populariteit van de leden van EVP en de verkozenen van de politieke partijen die behoren tot de EVP-Fractie, de reizen naar steden, regio's of zelfs landen die werden geleid door verkozenen van de EVP, zoals Toulouse (Frankrijk) in 1985, waar Dominique Baudis burgemeester was; Lissabon (Portugal) in 1986, met de Portugese eerste minister Aníbal António Cavaco Silva; Konstanz (Duitsland) in 1987 met Alois Partl, gouverneur van de deelstaat Tirol; Lourdes (Frankrijk) in 1991 met Philippe Douste-Blazy, burgemeester van Lourdes; Brugge (België) in 1995 met de minister-president van de Vlaamse regering Luc Van Den Brande; Helsinki (Finland) in 1996 met Sauli Niinistö, de Finse minister van Financiën en partijvoorzitter van de Parti Kokoomus; Berlijn (Duitsland) in 1998 met Roman Herzog, president van de Duitse Republiek en Eberhard Diepgen burgemeester van Berlijn; Wenen (Oostenrijk) in 1999 met Wolfgang Schüssel, vicekanselier en minister van Buitenlandse Zaken; Saint-Étienne (Frankrijk) in 2003 met Françoise Grossetête, adjunct van de burgemeester van die stad; Kopenhagen (Denemarken) in 2003 met Bendt Bendtsen, vicepremier van Denemarken en voorzitter van Det Konservative Folkeparti en ten slotte Bordeaux (Frankrijk) in 2006 met Hugues Martin, afgevaardigde van de burgemeester van Bordeaux.

Tijdens de laatste studiedagen van Parijs hebben de afgevaardigden van de EVP-Fractie op 2 juli 2008 de fungerend voorzitter van de Europese Raad, Nicolas Sarkozy, ontmoet in het Élysée voor een ongedwongen vriendschappelijk onderhoud, gekoppeld aan een krachtige oproep tot inzet voor de Europese zaak.^a

---

^a Het diner dat de fractie de dag na deze ontmoeting had georganiseerd in het kasteel van Versailles, zou nog jarenlang in het geheugen van de leden en het secretariaat gegrift staan als een van de hoogtepunten...

Steun aan bevriende politieke machten in de kandidaat-lidstaten

Van even groot belang waren de vergaderingen in de landen die pas waren toegetreden of nog zouden toetreden tot de Europese Unie. In 1977 was er een Bureauvergadering te Madrid, op de dag na het overlijden van Generaal Franco en aan het begin van de democratisering van Spanje. In 1978 trok het Bureau naar Porto in Portugal. Dit werd een zekere gewoonte en herhaalde zich aan de vooravond van de toetreding van Oostenrijk (Bureauvergadering in Wenen in 1990) en Zweden (Bureauvergadering in Stockholm in 1992). In het kader van de voorbereiding van de uitbreiding met de landen van Midden- en Oost-Europa herinnerde Hans-Gert Pöttering eraan dat ‘de EVP-ED-Fractie wilde dat het fractiebureau twee keer per jaar vergaderde in de hoofdstad van een kandidaat-lidstaat.’¹⁰²⁵ Als men de andere grote vergaderingen meerekent, heeft de fractie in minder dan negen jaar tijd vergaderd in tien verschillende landen: Malta (1996), Polen (1998 en 2003), Roemenië (1998, 2002 en 2005), Letland (2000), Slowakije (2000 en 2006), Cyprus (2001), Hongarije (2001), de Tsjechische Republiek (2002), Slovenië (2002) en Bulgarije (2005). Het Bureau is ook samengekomen in Split in Kroatië (2006) en Sarajevo in Bosnië-Herzegovina (2007), twee landen waarvan de Europese roeping geen twijfel laat bestaan.

De fractie heeft er ook aan gedacht politieke leiders van de kandidaat-lidstaten uit te nodigen: Jan Carnogursky, voorzitter van de christen-democratische beweging van Slowakije, Gediminas Vagnorius, eerste minister van Litouwen, Ivan Kostov, eerste minister van Bulgarije, Algirdas Saudargas, minister van Buitenlandse Zaken van Litouwen, Radu Vasile, eerste minister van Roemenië, Jerzy Buzek, eerste minister van Polen, Mikuláš Dzurinda, eerste minister van Slowakije, Victor Orban, eerste minister van Hongarije, Glafkos Ioannou Clerides, president van de Republiek Cyprus en Ioannis Kasoulides, Cypriotisch minister van Buitenlandse Zaken.

De studiedagen konden ook plaatsvinden in een land dat nog maar pas was toegetreden, zoals in Dublin (Ierland) in 1974, op Rhodos (Griekenland) in 1983, in Lissabon (Portugal) in 1986, in Helsinki (Finland) in 1996, in Stockholm (Zweden) in 1997 en in Boedapest (Hongarije) in 2004. De economische, politieke en media-invloed van dergelijke ontmoetingen, waaraan honderden personen konden meewerken, werd sterk gewaardeerd door nationale delegaties van de fractie.

De orthodoxe dialoog op initiatief van de fractie leidde eveneens tot vergaderingen in landen waarvan de toetreding nog veraf of slechts hypothetisch was, zoals Istanbul in 1996, 2000, 2003 en 2004, Tbilissi in Georgië en Kiev in Oekraïne in 2008.

Ontmoetingen met Europese vertegenwoordigers uit de meest uiteenlopende kringen

Door de studiedagen en Bureauvergaderingen op andere locaties te houden, kon de fractie ook personen ontmoeten uit de burgermaatschappij, uit geestelijke, economische en sociale kringen, wat nodig was om haar voorlichting en begrip van de Europese realiteit te verrijken. Religieuze gezagsfiguren: de pausen Paulus VI, Johannes Paulus II meermaals en Benedictus XVI in 2006, kardinaal Pappalardo, Antonio Mattiazzo, bisschop van Padua, Tadeusz Gocłowski, aartsbisschop van Gdansk; academici: Jerzy Lukaszewski, rector van het College of Europe in Brugge, Étienne Cerexhe, deken van de rechtenfaculteit van Namen, Joachim Starbatty, hoogleraar politieke economie aan de universiteit van Tübingen, Jean-Louis Quermonne, voorzitter van de reflectiegroep inzake de hervorming van de Europese instellingen aan het Commissariat au Plan, Carlo Secchi, rector van de Universiteit Bocconi; en politici: Viktor Joesjtsjenko, president van Oekraïne, Michail Saakasjvili, president van Georgië, Ivo Sanader, eerste minister van de Republiek Kroatië.^a Ten slotte veel personen uit de burgermaatschappij, onder wie Hugo Geiger, voorzitter van de Duitse Sparkasse, George van Reeth, directeur van het Europees Ruimteagentschap, Claude Goumy, directeur van het Centre Matra Toulouse, Albert Scharf, voorzitter van de Bayerischer Rundfunk, voorzitter van de Europese Radio-Unie, Leif Johansson, voorzitter van Volvo, Jean-François Dehecq, directeur-generaal van de groep Sanofi-Synthélabo, lichtten de belangen van de Europese economie en samenleving toe.

Prospectieve reflectie binnen de fractie: van Nostradamus (1996) tot het European Ideas Network (2002)

Nostradamus: een groepje voor prospectieve reflectie

In de herfst van 1995 zei Wilfried Martens, die toen iets meer dan een jaar fractievoorzitter was, het volgende tegen een van zijn naaste medewerkers: 'De dagelijkse leiding van deze fractie vergt veel werk en

---

^a Talrijke Commissieleden zijn het standpunt van de Europese Commissie komen verduidelijken en blijken komen geven van hun betrokkenheid bij het christen-democratische beleid van de EVP, zoals Carlo Scarascia Mugnozza, Karl-Heinz Narjes, Lorenzo Natali, Étienne Davignon, Peter Sutherland, Filippo Maria Pandolfi, Frans Andriessen, Franz Fischler, Viviane Reding, Peter Schmidhuber, Stavros Dimas, Jacques Barrot, Giorgos Contogeorgis, Abel Matutes, Sir Leon Brittan, Marcelino Oreja, Mario Monti, Yves-Thibault de Silguy, Loyola de Palacio Vallelersundi, Christopher Patten, Michel Barnier, Ján Figel', Franco Fratini, Andris Piebalgs, Joe Borg en Benita Ferrero-Waldner.

aandacht. Vergadering in, vergadering uit. Alle tijd gaat naar het beheer van het heden, de lopende Europese zaken. Zou het niet mogelijk zijn om uit te breiden naar andere kringen, na te denken over de toekomst in een zo breed en prospectief mogelijke optiek?'^a

De opdracht werd gegeven om te rade te gaan bij enkele afgevaardigden die dezelfde opvatting waren toegedaan en buiten het formele kader van de fractie maatschappelijke problemen wilden bespreken met personen met een verschillende achtergrond, teneinde te investeren in de toekomst. Karl von Wogau, Efthimios Christodoulou, José-María Gil-Robles Gil-Delgado en bepaalde delegatiehoofden lieten hun interesse blijken. Na drie voorbereidende vergaderingen in Brussel lanceerde Wilfried Martens in januari 1996 een informele werkgroep, 'Nostradamus' genaamd, om na te denken over de belangrijkste uitdagingen van de Europese samenleving van de 21e eeuw. Er werden vier seminars gehouden in België, met lezingen van deskundigen. De eerste vond plaats in Limelette op 28 en 29 maart 1996, waar de hoogleraren Hughes Portelli, Jan Kerhofs en Alain Stekke spraken over waarden en de politieke vertegenwoordiging. De locatie van de drie volgende vergaderingen was Genval, nabij Brussel. De vergadering van 4 en 5 juli 1996, waarop Jan Pieter Hendrik Donner, voorzitter van de Nederlandse Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid, en Jérôme Vignon, directeur van de Groep voor prospectief onderzoek van de Europese Gemeenschap, waren uitgenodigd, ging over de toekomst van de Europese samenleving met het oog op de mondialisering. Op 28 en 29 november 1996 werden de waarden en de toekomst van de voorzienigheidsstaat behandeld. Het laatste seminar vond plaats op 30 en 31 januari 1997 en ging over de nieuwe bedreigingen, de nieuwe vormen van terrorisme en de politieke en justitiële samenwerking in Europa. Xavier Raufer, hoogleraar aan het criminologie-instituut in Parijs, Jürgen Storbeck, directeur van Europol, en Gustavo de Arístegui, kabinetschef van de Spaanse minister van Binnenlandse Zaken, waren hiervoor uitgenodigd.

Aan de eerste samenkomsten van Nostradamus namen enkele fractieleden en hun genodigden deel.

In maart 2000 besloot het voorzitterschap van de fractie, op verzoek van Hans-Gert Pöttering, een groep op te richten met ruimere ambities, die met name zou openstaan voor de afgevaardigden van de nationale partijen¹⁰²⁶ en de punten van overeenstemming tussen de politieke families van centrumrechts moest vinden en hun verschillende benaderingen moest vergelijken. Deze vergaderingen vonden plaats aan het

a Gesprek van Wilfried Martens met de auteur.

meer van Genval, op het platteland bij Brussel, en werden de ‘ontmoetingen van Genval’ genoemd.

De eerste ontmoetingen van Genval, op 14 en 15 september 2000, hadden als thema ‘de toekomst van de volkspartijen in Europa.’¹⁰²⁷ Het Bureau van de fractie kwam hiervoor samen met genodigden, politici en mensen uit de burgermaatschappij, zoals Valéry Giscard d’Estaing, Wolfgang Schäuble en Lord Brittan of Spennithorne.

De tweede ontmoetingsronde, op 26 en 27 april 2001, ging over de mens in de nieuwe economie.¹⁰²⁸ Alain Madelin, voormalig minister van Industrie, voorbode van het liberalisme op Franse wijze en de *benchmarking* op Europese wijze, Peter Norman en Chris Gent, bestuursvoorzitter van Vodaphone, de grootste Europese telecommunicatiegroep, woonden deze vergadering bij.

De derde ontmoetingsronde, op 13 en 14 september 2001, had als thema ‘governance: gevolgen voor de uiteindelijke politieke structuur van Europa.’¹⁰²⁹ Aanwezig daarbij waren Hans-Gert Pöttering, Michel Barnier, Alain Lamassoure, Dirk Hudig, voormalig secretaris-generaal van de UNICE en Jean-Luc Dehaene.

EIN: de totstandbrenging van een Europees denknetwerk van centrumrechts (2002)

Uit de ontmoetingen van Genval ontstond een nieuwe vorm van denktanks van centrumrechts, die vicefractievoorzitter James Elles wilde verenigen in een netwerk. Het project, dat beter bekend is onder zijn Engelse acroniem EIN (*European Ideas Network*), werd op 5 februari 2002 voorgelegd aan het voorzitterschap van de fractie, dat het project goedkeurde en besloot het financieel te steunen¹⁰³⁰. ‘Het EIN’, zo legde zijn initiatiefnemer uit, ‘is gebaseerd op de overtuiging dat de ideeën de ziel van het beleid vormen. Opdat centrumrechts succes zou oogsten daar waar links mislukt is, moeten we blijk geven van fantasie en openheid. We moeten kunnen beantwoorden aan de verwachtingen en naar de toekomst kijken. Het EIN zal een essentieel onderdeel van dit proces zijn.’¹⁰³¹

Het EIN was ambitieuzer en beter gestructureerd dan Nostradamus.^a Het netwerk was vanaf het begin, in de zomer van 2002, ontworpen om nieuwe ideeën te bevorderen en informatie uit te wisselen over de beste manieren om te reageren op de grote economische, sociale en internationale uitdagingen waarmee Europa werd geconfronteerd.

---

^a Het secretariaat van Nostradamus is sinds zijn oprichting in handen van Pascal Fontaine. Onder leiding van James Elles werd het secretariaat van het EIN van 2002 tot 2008 steeds verrijkt door de samenwerking met in het bijzonder Anthony Teasdale, Henri Lepage en Guillermo Martínez Casañ.

Het moest op Europees niveau zorgen voor een gemeenschap van politieke leiders wier ervaring en deskundigheid de analyses en de strategische maatregelen van de fractie zouden versterken. Het groepeerde politici, zakenlui, academici, denkers, journalisten en vertegenwoordigers van de burgermaatschappij met banden met centrumrechts, alsmede onafhankelijke deskundigen en commentatoren. Dit netwerk was uniek in Europa, zoals James Elles uitlegde: ‘Onze politieke familie is de enige die een dergelijke ideeënbus heeft gecreëerd. Wij hebben dit gedaan wegens de stijgende behoefte om ideeën uit te wisselen, een nieuwe reflectie te ontwikkelen en referenties vast te leggen van onze nationale en Europese ervaring.’¹⁰³²

De zes doelstellingen van het EIN luiden: nieuwe ideeën bevorderen en beste praktijken uitwisselen voor de economische, sociale en internationale uitdagingen; de ervaring van de politieke beslissingnemers in een gemondialiseerde samenleving vergroten; werken met een verregaand Europees schema; individuen bereiken die traditioneel niet betrokken zijn bij politieke partijen, met name jongeren; conferenties en seminars organiseren en ten slotte de collectieve intellectuele middelen van Europees centrumrechts versterken en de kwaliteit van het besluitvormingsproces verbeteren.¹⁰³³

Een jaar na zijn oprichting legde het EIN contacten met een twintigtal nationale denktanks, zoals de Politische Akademie der ÖVP, de Fondation pour l’innovation politique, de Robert Schuman Stichting, het Montaigne-instituut, de Hanns-Seidel-Stiftung, de Konrad-Adenauer-Stiftung, het Walter Eucken Institut, de Fondazione Liberale, de Nova Res Publica, de FAES, de Civitas, het Conservative Research Department, het European Policy Forum en de Policy Exchange.

Het EIN was bedoeld als een ‘virtueel centrum om ideeën uit te wisselen op het web.’¹⁰³⁴ Daarom kreeg het een website¹⁰³⁵ en vanaf de zomer van 2006 verscheen er een halfjaarlijkse nieuwsbrief. Aanvankelijk werden er acht werkgroepen opgericht in 2002. In 2008 waren het er al twaalf¹⁰³⁶, aangevuld met een adviesgroep.¹⁰³⁷ De coördinatie van het EIN was gesteund op de vergaderingen van de stuurcomités van de werkgroepen. Iedere zomer en iedere winter nam de voorzitter van de EVP-ED-Fractie daaraan deel. Deze onderzoeksvergaderingen werden afgesloten met een diner, waarbij het woord werd gegeven aan een eregast.

Iedere werkgroep wordt geleid door een stuurcomité, dat is samengesteld uit een voorzitter en een rapporteur alsmede vier of vijf andere deskundigen. Deze groepen werken volgens een jaarcyclus: ze komen samen in de loop van het eerste halfjaar in Brussel en in andere Europese hoofdsteden en dienen vervolgens hun ideeën in tijdens de

zomeruniversiteit in september. Hun mandaat wordt iedere herfst verlengd.

Maar de hoeksteen van het EIN vormen de drie dagen durende zomeruniversiteiten, die sinds 2002 telkens in september worden gehouden. Deze zijn geïnspireerd op de zomeruniversiteiten die de nationale partijen organiseren, waarbij leden van de EVP-ED-Fractie, nationale politici, deskundigen, leden van de burgermaatschappij alsmede de onderzoekers en denkers van de denktanks van het EIN samenkomen om een of meerdere thema's te bespreken.

De eerste zomeruniversiteit vond plaats in de prestigieuze universiteitsstad Oxford in Groot-Brittannië, in het Christ Church College en de Saïd Business School. Er waren 150 personen aanwezig en de zomeruniversiteit kreeg de steun van vooraanstaande Europese politici, zoals Angela Merkel, toen voorzitter van de CDU, José María Aznar, het Spaanse regeringshoofd, en Valéry Giscard d'Estaing, toen voorzitter van de Conventie over de toekomst van Europa.¹⁰³⁸

In 2003 kwam het netwerk samen in de Spaanse stad El Escorial. De tweede universiteit was groter: er kwamen 250 personen samen om over twee thema's te spreken: terrorisme en klimaatverandering, wat leidde tot de oprichting van twee nieuwe werkgroepen.¹⁰³⁹

In 2004 zette het EIN een nieuwe stap. In Berlijn, waar de Konrad-Adenauer-Stiftung actief had bijgedragen aan de verwezenlijking van de zomeruniversiteit, waren 300 personen samengekomen. De band met de nationale denktanks werd versterkt. Voor de eerste keer werd het evenement gesplitst in twee delen. Eerst vond de eigenlijke zomeruniversiteit plaats, waar de werkgroepen hun conclusies voorstelden. Verscheidene Europese prominenten leverden hieraan een bijdrage. Angela Merkel, die ondertussen voorzitter van de CDU-CSU-Fractie in de Bundestag was geworden, hield een toespraak over 'de modernisering van Duitsland en de uitbreiding van Europa: de belangrijkste uitdagingen'; José María Aznar, voormalig eerste minister van Spanje, over 'de strijd tegen het terrorisme en de eenmaking van het westen'; Édouard Balladur, voormalig eerste minister van Frankrijk, over 'het herbepalen van het Atlantisch bondgenootschap'; Kenneth Clarke, voormalig Brits minister van Binnenlandse Zaken, over 'lering trekken uit de oorlog in Irak' en Rockwell Schnabel, ambassadeur van de Verenigde Staten bij de Europese Unie, over de 'versterking van het transatlantisch partnerschap'. Daarna vond het Europese ideeënforum plaats. Deze openbare ideeënbeurs had als thema 'de wereld in 2020'. Talrijke vooraanstaande politici en denkers namen deel aan het publieke debat: Carl Bildt, voormalig eerste minister van Zweden; Frederick Kempe, hoofdredacteur van de *Wall Street Journal Europe*;

Alain Madelin; Ana Palacio Vallelersundi, voormalig Spaans minister van Buitenlandse Zaken; Francis Fukuyama, auteur van *La Fin de l'Histoire*; Bruce Sterling, auteur van sciencefictionromans en ten slotte Peter Sloterdijk, Duits neokantiaans filosoof. Na afloop van het forum tekenden vijftig organisaties een gemeenschappelijke verklaring waarin ze zich bereid verklaarden samen te werken en het centrumrechtse beleid in Europa te steunen.¹⁰⁴⁰

Na Berlijn vergaderde het EIN in 2005 in de Portugese hoofdstad. 300 personen uit 27 landen kwamen bijeen in het culturele centrum van Belem in Lissabon. Per categorie waren er onder anderen '55 Europese afgevaardigden, 15 nationale parlementsleden, 64 deskundigen uit de openbare sector of van denktanks, 34 ondernemingshoofden, 35 politieke adviseurs of aanhangers, 28 academici en 23 journalisten.'¹⁰⁴¹

Na de opening van de debatten door Wilfried Martens en Luis Marques Mendes, de voorzitter van de Portugese sociaal-democratische partij, kwamen er talrijke genodigden aan het woord: Chris Patten, voormalig Europees commissaris, José Manuel Durão Barroso, voorzitter van de Europese Commissie en voormalig eerste minister van Portugal, José María Aznar, voormalig eerste minister van Spanje, alsmede Ernest-Antoine Seillière, voorzitter van de UNICE en voormalig voorzitter van Medef in Frankrijk. Het Europese ideeënforum nam de vorm aan van twee rondetafelgesprekken. Hoogleraar Anibal Cavaco Silva, voormalig eerste minister van Portugal, Antonio Borges, voormalig vicevoorzitter van de Bank van Portugal, Ashraf Ghani, voormalig minister van Financiën van Afghanistan en Craig Mundie, eerste vicevoorzitter en technisch directeur van Microsoft namen deel aan een eerste rondetafelgesprek over 'economie, samenleving en cultuur in de wereld van morgen', voorgezeten door de Europese afgevaardigde Jacek Saryusz-Wolski. Een tweede rondetafelgesprek over 'de Europese antwoorden op de toekomstige uitdagingen' bracht Carl Bildt, voormalig eerste minister van Zweden, John Wood, voorzitter van het European Strategy Forum on Research Infrastructures (ESFRI) en Bernard-Henri Lévy, Frans filosoof en schrijver, samen. Dit rondetafelgesprek werd voorgezeten door János Martonyi, bestuurder van Baker and McKenzie, voormalig Hongaars minister van Buitenlandse Zaken.

In 2006 koos het EIN Lyon als locatie voor zijn vijfde zomeruniversiteit. Ook hieraan namen 300 personen deel. De plenaire zittingen gingen over de mondialisering en de permanente noodzaak voor de EVP-ED-Fractie om een 'vernieuwingsagenda' op te stellen op basis van de economische hervorming. José Manuel Durão Barroso, voorzitter van de Europese Commissie, Carl Bildt, voormalig eerste minister

van Zweden, Jacques Barrot, vicevoorzitter van de Europese Commissie en Dominique Perben, Frans minister van Transport namen eraan deel. Tijdens de rondetafelgesprekken van het Europees ideeënforum namen prominente personen het woord, onder hen Clayland Boyden Gray, ambassadeur van de Verenigde Staten bij de Europese Unie en Jean-Marie Folz, directeur-generaal van Peugeot-Citroën.

In september 2007 was Warschau de plaats van de samenkomst van het EIN. Het thema was 'de wereld in 2025: welke antwoorden voor de Europese Unie?' De leden van het EIN, de denktanks en de politieke stichtingen werden in de loop van het jaar opgesplitst in twaalf themawerkgroepen en zeven taskforces die samenkwamen in heel Europa – Brussel, Parijs, Londen, Berlijn, Boedapest, Den Haag, Bonn en Madrid – en in Washington DC. In Warschau namen vooraanstaande personen als José Manuel Durão Barroso, voorzitter van de Europese Commissie, Garry Kasparov, vertegenwoordiger van het Verenigd Civiel Front van Rusland, Ashraf Ghani, voorzitter van de universiteit van Kaboel en voormalig Afghaans minister van Financiën, Jeremy Rifkin, schrijver en voorzitter van de *Foundation on Economic Trends*, José María Aznar, die al vertrouwd was met deze ontmoetingen, en Jerzy Buzek, Europees afgevaardigde, voormalig eerste minister van Polen, het woord tijdens de debatten waarin drie thema's aan de orde kwamen: de derde industriële revolutie, Rusland en netwerkvorming via het internet. David Winston, voorzitter van de Winston Group, Frederick Wallace Smith, voorzitter van de Competitive Enterprise Institute, en Lech Walesa, voormalig president van de Republiek Polen en winnaar van de Nobelprijs voor de vrede, namen het woord.¹⁰⁴²

De zomeruniversiteit van 2008 werd gehouden in Italië, in Fiuggi, en ging over de 'rol van de waarden in een onzekere wereld'. Wilfried Martens, José Manuel Durão Barroso, Hans-Gert Pöttering en de Franse eerste minister, François Fillon waren daarbij aanwezig.¹⁰⁴³ Gezien de actualiteit van dat jaar stonden economische kwesties centraal in de besprekingen.¹⁰⁴⁴

Vicefractievoorzitter Jaime Mayor Oreja nam het voorzitterschap van deze laatste vergadering van het EIN van de zittingsperiode voor zijn rekening. James Elles had zijn ontslag ingediend op 11 maart 2008, omdat hij niet meer beschikte over de vrijheid die hij noodzakelijk achtte om zijn werk voort te zetten. Het was inderdaad zo dat het EIN, dat hoog aangeschreven stond en belangrijk was voor het aanbrengen van ideeën en contacten in de denktanks van centrumrechts in Europa, voor veel fractieleden een echte 'staat in de staat' binnen de fractie was geworden, of zelfs een 'log bolwerk' met steeds hogere kosten en een complexe organisatie. Het voorzitterschap van de fractie heeft

duidelijk laten verstaan dat het de doelstellingen en de acties van het EIN beter wilde integreren in de organen van de fractie, met name met betrekking tot de parlementaire werkzaamheden en met het oog op de Europese verkiezingen van juni 2009. In december 2008 besloot het voorzitterschap het budget van het EIN, dat 370.000 euro bedroeg, te verlengen voor het jaar 2009 en de zomeruniversiteit van 2009 te laten plaatsvinden in Wenen. Het is nu aan het nieuwe voorzitterschap, dat zetelt vanaf juli 2009, om te beslissen over de toekomst van het EIN.

Bevoorrechte betrekkingen met de nationale parlementen

Vanaf 1984, het begin van de tweede zittingsperiode van het Parlement met rechtstreekse algemene verkiezingen, was Giovanni Giavazzi, vice-fractievoorzitter, belast met de betrekkingen met de christen-democratische parlementaire fracties. Dit initiatief was gebaseerd op de ervaring van de drie ontmoetingen met de parlementaire fractieleiders die de EVP-Fractie had georganiseerd in Luxemburg in 1982, in Berlijn en Rome in 1983.¹⁰⁴⁵ Het was ook een reactie op de kritiek die afgevaardigden hadden geuit naar aanleiding van de verkiezing van het Europees Parlement. Terwijl de betrekkingen tussen de Europese instanties en de nationale parlementen tot 1979 in zekere zin direct en natuurlijk verliepen, werd gevreesd dat de invoering van een aparte Europese parlementaire kamer de invloed van de nationale parlementsleden in de Gemeenschap zou doen afnemen. Er moest worden gezorgd voor een nieuwe vorm van samenwerking tussen de Europese en de nationale afgevaardigden. De EVP-Fractie reageerde hierop door banden aan te knopen met haar nationale tegenhangers. Tussen november 1984 en april 1985 begaf Giovanni Giavazzi zich naar acht van de negen landen van de Gemeenschap om leden van de EVP te bezoeken. Al zeer snel ontstond aan weerszijden het verlangen naar een diepgaander en regelmatig contact.¹⁰⁴⁶

In 1989 werd de Conferentie van in communautaire aangelegenheden gespecialiseerde organen (beter bekend onder de naam COSAC) van de parlementen van de Europese Unie in het leven geroepen. Deze verenigde zes vertegenwoordigers van ieder nationaal parlement en vertegenwoordigers van het Europees Parlement die deelnemen aan de werkzaamheden. Dit samenwerkingsverband werd erkend door de dertiende en veertiende verklaring die werden aangenomen naar aanleiding van het Verdrag betreffende de Europese Unie en bood een quasi-institutioneel kader voor de betrekkingen tussen het Europees Parlement en de nationale parlementen.

Dat weerhield de EVP-Fractie er echter niet van zelf ook verder banden aan te knopen met de nationale parlementen. In 1991 reisde Georgios Saridakis, vicefractievoorzitter van de EVP, belast met de betrekkingen met de nationale christen-democratische parlementaire fracties, alle hoofdsteden van de Gemeenschap af om de nationale christen-democratische leiders te bezoeken. Terwijl het debat over het toekomstige Verdrag van Maastricht op gang kwam, legde hij uit wat de prioriteiten waren van de EVP-Fractie bij de twee Intergouvernementele Conferenties over de politieke unie en de Economische en Moneitaire Unie. De bezoeken van Georgios Saridakis aan Luxemburg (26 maart), Parijs (18 april), Madrid (10-11 april), Bonn (25 april), Rome (23 mei), Den Haag (28 mei) en Dublin (29 mei) waren een voorbereiding op het interparlementaire colloquium dat de EVP-Fractie hield in Luxemburg op 3 en 4 juni 1991. Deze ontmoetingen hadden drie doelstellingen: overleg, overeenstemming en gemeenschappelijke acties bevorderen met de parlementaire fracties van de nationale parlementen met banden met de EVP; aan de parlementaire fracties en partijen vragen om druk uit te oefenen bij hun regeringen zodat de Intergouvernementele Conferenties concrete resultaten zouden opleveren in de zin van de harmonisering van de Europese Unie; de parlementaire fracties betrekken bij het ratificatieproces van de resultaten van de Intergouvernementele Conferenties.¹⁰⁴⁷

De betrekkingen tussen de fractie en de nationale parlementen werden uitgebreid. Het secretariaat van de fractie heeft in 2007 een dienst opgericht voor de betrekkingen met de nationale parlementen. Deze beheert de betrekkingen met de parlementaire fracties van de EVP-ED in de nationale parlementen, de gezamenlijke parlementaire themavergaderingen, de betrekkingen met de COSAC, de betrekkingen met de Parlementaire Vergadering van de Raad van Europa en de Vergadering van de West-Europese Unie en met de Interparlementaire Unie.

De fractie organiseert ook een tot twee keer per jaar, bij iedere wisseling van het voorzitterschap van de Raad, een top met de voorzitters van de nationale parlementaire fracties van de EVP-ED over één specifiek onderwerp. Dat kan zijn de standpunten bij de komende Europese Raad¹⁰⁴⁸, een belangrijke Europese gebeurtenis¹⁰⁴⁹ of een ander specifiek thema.¹⁰⁵⁰ Actuele onderwerpen kunnen eveneens aan bod komen, zoals bleek op de negende top op 13 oktober 2008, die was gewijd aan de crisis¹⁰⁵¹.

De rol van de nationale parlementen wordt veel beter begrepen door de fractie daar artikel 12 van het Verdrag van Lissabon hun een grotere plaats toebedeelt in de werking van de Unie. Edward McMillan-Scott herinnerde hieraan: 'Overeenkomstig de nieuwe richtlijnen van het

verdrag tot hervorming van de Europese Unie zullen de nationale parlementen voor het eerst een belangrijkere rol krijgen in het Europese besluitvormingsproces. Ze zullen nu niet meer alleen betrokken worden bij kwesties inzake vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid, maar ook een rol vervullen in de procedure voor de herziening van de verdragen en de notificatie van alle aanvragen tot toetreding tot de Europese Unie.'

De relatie met de nationale parlementen wordt voortaan beschouwd als een noodzaak om meer vertrouwen te krijgen van het publiek. Nu is het aan elk van de twee niveaus van de democratische vertegenwoordiging, de nationale parlementen en het Europees Parlement, om hun bevoegdheden uit te oefenen met inachtneming van de bevoegdheden van het andere niveau. De rechtstreekse verkiezing van het Europees Parlement sinds 1979 heeft deze instelling een specifieke legitimiteit gegeven die alleen maar is toegenomen met de vooruitgang van de Europese integratie. Er is een *point of no return* bereikt. Hernationalisering van de controle van de Europese uitvoerende macht is nu niet meer mogelijk.

Hoofdstuk XLIII
DE EVP-ED-FRACTIE
ONDER HET VOORZITTERSCHAP
VAN JOSEPH DAUL (2007-2009) EN
HET SUCCES VAN DE VERKIEZINGEN
VAN JUNI 2009

De verkiezing van Joseph Daul en het nieuwe voorzitterschap van de fractie (9 januari 2007)

De kandidaatstelling van Hans-Gert Pöttering voor het voorzitterschap van het Europees Parlement, dat de unanieme steun had genoten van de fractie, was sinds enkele weken een verwezenlijkt doel. Uit hoofde van een akkoord dat aan het begin van de zittingstijd met de Socialistische Fractie was gesloten, had de EVP-ED-Fractie de Socialistische Fractie in juli 2004 gesteund bij het verkrijgen van het voorzitterschap door een persoon uit haar gelederen, de Spanjaard Josep Borrell Fontelles. Het was dus niet verwonderlijk dat Hans-Gert Pöttering op 16 januari 2007 al in de eerste ronde met 450 stemmen verkozen werd tot voorzitter, tegen Monica Frassoni, Francis Wurtz en Jens-Peter Bonde die respectievelijk 145, 48 en 46 stemmen kregen.

Er was een man in de gelederen van de EVP-ED die in het bijzonder verheugd was. Joseph Daul zou voortaan in de vergadering in Straatsburg zetelen, in de plaats van zijn voorganger die na een periode van zevenenhalf jaar Voorzitter van het Europees Parlement was geworden, en hij kon tevreden zijn over het welslagen van een strategie die langzaam tot rijpheid was gekomen. Hans-Gert Pöttering was voor hem een collega die in de loop der jaren een vriend was geworden, met dezelfde overtuigingen, dezelfde voorliefde voor politiek en dezelfde ambities voor Europa. De gehechtheid aan de Frans-Duitse entente, de rode draad die sinds 1950 werd gevolgd door Robert Schuman, Konrad Adenauer en Charles de Gaulle, stond aan de basis van deze verstandhouding. Joseph Daul was, net als destijds Pierre Pflimlin, zijn Elzassische streekgenoot, een man uit een grensgebied wiens familiegeschiedenis werd gekenmerkt door de herinnering aan de oorlogen en de nasleep aan ellende. Hij werd in april 1947 geboren in

Straatsburg, nauwelijks twee jaar na de bevrijding van de Elzas. Deze generatiegelijkenis en deze gehechtheid aan de verzoening maakten natuurlijk dat deze twee mannen dezelfde belangen deelden. En toch waren er ook veel verschillen tussen hen. Hans-Gert Pöttering was universitair geschoold, jurist, en al op zeer jonge leeftijd betrokken geraakt bij de politiek van zijn partij, de CDU. Joseph Daul kwam uit een familie van landbouwers. Op zijn twintigste had hij het bedrijf van zeven hectaren, dat was gespecialiseerd in de rundveehouderij en de bieten-teelt, overgenomen. Hans-Gert Pöttering was al bijna dertig jaar lang parlementslid en de Europese politiek vormde het middelpunt van zijn leven. Joseph Daul werd in 1999 verkozen in het Europees Parlement, maar had daarvoor nooit eerder een nationaal of Europees ambt geambieerd. Maar na zijn landbouwkundige beroepsopleiding sloot hij zich aan bij de vakbeweging en behield daarbij het ambt als burgemeester van zijn gemeente Pfettisheim, dat duizend inwoners telde en op twaalf kilometer afstand lag van Straatsburg. Men zou Hans-Gert Pöttering wel kunnen bestempelen als ‘theoreticus’ en Joseph Daul als ‘practicus’. Maar dit onderscheid gaat voorbij aan wat hen voornamelijk bindt: zij zijn beiden politici, gefascineerd door de mogelijkheden zaken voor elkaar te krijgen door de verbintenis met het overheidsapparaat en de uitoefening van de macht.

Joseph Daul was stap voor stap opgeklommen tot hij aan het hoofd stond van de Franse vakbeweging voor de landbouw, een van de machtigste Europese pressiegroepen die een aanzienlijk aantal landbouwbedrijven vertegenwoordigde en de belangrijkste economische belangen voor Frankrijk en voor Europa behartigde. In 1997, toen de crisis van de gekkekoelziekte uitbrak, wist hij, als voorzitter van de nationale federatie van producenten van rundvlees, zijn vakkennis aan te wenden – die hij had opgedaan tijdens zijn werkzaamheden voor de coöperatieve verenigingen, de landbouwkamers en op alle terreinen van het beroep – om zijn aandeel te leveren bij het oplossen van de crisis door samenwerking met de nationale en Europese overheden.

Dit alles bracht Nicolas Sarkozy ertoe Joseph Daul te vragen zich verkiesbaar te stellen op de lijst van het RPR bij de Europese verkiezingen van juni 1999. De afgevaardigden van de lijst van Sarkozy voegden zich bij de EVP-ED-Fractie en vervolgden zo de ingeslagen weg van Jacques Chirac en Alain Juppé. Joseph Daul was er met zijn Europese opvattingen op zijn plaats. Al snel sloot hij zich aan bij de leden van de Duitse delegatie, wier taal hij vloeiend sprak. Hij was lid van de Commissie landbouw en zijn bekwaamheid bracht de EVP-ED-Fractie ertoe hem in januari 2002 te benoemen tot fractievoorzitter. Hij hield er zich bezig met de netelige en gecompliceerde dossiers over de hervorming

van een beleid dat in voortdurende ontwikkeling was en onderworpen was aan de veranderingen in de samenleving en aan het verloop van de wereldmarkt. Hij ging grondig in op de multilaterale commerciële onderhandelingen van de GATT. Zijn ervaring ging gepaard met een grote verantwoordelijkheid: die van voorzitter van de Conferentie van commissievoorzitters, een strategisch orgaan van het Europees Parlement met als taak de horizontale kwesties van twintig parlementaire commissies in banen te leiden en de agenda voor de plenaire zittingen vast te stellen.

Met deze verworven kennis werd Joseph Daul benaderd door de Duitse delegatie die op zoek was naar een opvolger voor Hans-Gert Pöttering. De Franse delegatie steunde hem hierin volledig en in de laatste weken van 2006 werd een begin gemaakt met de onderhandelingen met de andere nationale delegaties van de fractie.

Een stemming met weinig krachtverschil

Op 9 januari 2007 opende Hans-Gert Pöttering, die nog gedurende enkele dagen voorzitter was, de vergadering in Brussel om 14.10 uur. Hans-Gert Pöttering heette de nieuwe Roemeense en Bulgaarse afgevaardigden welkom. De agenda riep op tot de onmiddellijke verkiezing van de voorzitter. De vier kandidaten kregen ieder tien minuten de tijd zich voor te stellen. Eerst was het de beurt aan Othmar Karas, vertrekkend penningmeester, vervolgens aan Gunnar Hökmark, toen aan Antonio Tajani en ten slotte aan Joseph Daul. De zaal van de fractie was helemaal vol. Om 16.35 uur werden de resultaten van de eerste ronde bekend gemaakt: 256 geldige stemmen waarvan 74 voor Gunnar Hökmark, 71 voor Joseph Daul, 62 voor Antonio Tajani en 49 voor Othmar Karas. Bij de tweede ronde kwam Joseph Daul op de eerste plaats met 88 stemmen, gevolgd door Gunnar Hökmark en Antonio Tajani met respectievelijk 86 en 77 stemmen. Bij de derde ronde, om 18.00 uur, zetten de twee kandidaten de strijd voort en Joseph Daul behaalde 134 stemmen, tegen 115 stemmen voor zijn tegenstander Gunnar Hökmark.

Sommigen zagen deze overwinning als een bevestiging van de traditionele lijn van de fractie die gericht was op de Frans-Duitse entente en gunstig was voor de sociale markteconomie en voor de ontwikkeling van een unie die was opgebouwd rondom een bepaald aantal gemeenschappelijke beleidsvormen. De andere lijn, waaromheen de aanhangers van Gunnar Hökmark zich verzamelden, pleitten voor een meer liberale opvatting van de Unie, die veeleer werd beschouwd als een vrijhandelszone die zich zou moeten verenigen in een omvangrijke Atlantische zone. De verschillende beleidsvormen waarvoor iedere kandidaat

pleitte, waren tijdens de geheime stemming een van de doorslaggevende factoren, maar zeker niet de enige. Ook bepaalde nationale groeperingen en persoonlijke factoren speelden een rol.

Joseph Daul sprak de aanwezigen toe. Zijn eerste mededeling was kort en getuigde van de efficiënte stijl die hij tijdens zijn mandaat wenste te bezigen. Hij deed twee beloften. De eerste had betrekking op het heden en bestond er natuurlijk in de verkiezing van Hans-Gert Pöttering voor de ‘voorzittersstoel’ van het Parlement, in de daaropvolgende week, te steunen. De tweede betrof een heuse politieke uitdaging, namelijk ervoor te zorgen dat de EVP-ED-Fractie gedurende de verkiezingen van juni 2009 haar grote voorsprong op de andere fracties zou behouden.

Op 10 januari ging de fractie in Brussel over tot de verkiezing van haar tien vicevoorzitters: Othmar Karas, Marianne Thyssen^a, Struan Stevenson, Jaime Mayor Oreja, Vito Bonsignore, Gunnar Hökmark, Szájer, József, Hartmut Nassauer, João de Deus Pinheiro en Marian-Jean Marinescu.

De zo efficiënt mogelijke organisatie van het parlementaire werk

Joseph Daul is zeer bedreven in de kunst van het onderhandelen met als resultaat een zo bevredigend mogelijk compromis voor het grootste aantal onderhandelingspartners, waarbij het resultaat zo snel mogelijk in actie kan worden omgezet. Als hoofd van een fractie bestaande uit 278 afgevaardigden, afkomstig uit 27 verschillende landen en van 51 nationale partijen, zou het hem niet ontbreken aan gelegenheden dit te bewijzen.

Er moest snel worden overgegaan tot de verdeling onder de tien vicevoorzitters, iets wat altijd gevoelig ligt. Eerst werden de wensen van eenieder gehoord op de wijze van de ‘biechtstoel’, waarbij vertrouwensbanden een rol spelen. Vervolgens moest de spreiding van de belangrijkste verantwoordelijkheden van de fractie worden gepland. Ten slotte moest er worden gelet op de collegiale en supranationale aard van een gekozen orgaan, dat de hele fractie vertegenwoordigde en niet de nationale delegaties, temeer daar de nationale delegaties elders waren vertegenwoordigd, namelijk in de maandelijkse vergadering in Straatsburg van het presidium en de nationale delegatieleiders.

---

^a Opgemerkt moet worden dat het nieuwe voorzitterschap, dat elf leden telde, slechts één vrouw in zijn midden had, en twee vrouwen in de vorige samenstelling. De nationale delegaties benoemden hun kandidaat voor het voorzitterschap, afhankelijk van de posten die hun waren toegekend volgens de methode d’Hondt.

De besprekingen leidden vrij snel tot een akkoord. Othmar Karas bleef penningmeester en verantwoordelijk voor de externe vergaderingen van de fractie, alsmede voor de voorbereidingen van de verkiezingscampagne. Marianne Thyssen, Struan Stevenson, Jaime Mayor Oreja, Gunnar Hökmark en João de Deus Pinheiro namen ieder het voorzitterschap op zich van een van de vijf permanente werkgroepen A, B, C, D en E. Hartmut Nassauer werd belast met de parlementaire werkzaamheden die hem zouden verzekeren van een vooraanstaande rol tijdens de plenaire vergaderingen in het leiden van de werkzaamheden waarbij moest worden gestemd over de rapporten. Vito Bonsignore nam de portefeuille van de betrekkingen met de nationale parlementen weer op zich, die dikwijls werd toegekend aan een Italiaanse vicevoorzitter. József Szájer zou de institutionele strategie van de fractie coördineren en Marian-Jean Marinescu werd belast met de betrekkingen met alle landen van het 'nabuschapsbeleid', de orthodoxe dialoog daarbij inbegrepen.

De constituerende vergadering en de methode d'Hondt

Al even belangrijk was het leiden van de besprekingen tijdens de constituerende vergadering van het Parlement in januari 2007. Zoals bij iedere halve zittingsperiode dienden beslissingen over sleutelposities binnen de fractie en het Parlement te worden voorgelegd. Op dat moment deed zich de volgende moeilijkheid voor: bepaalde delegaties verzochten om het opnieuw ter discussie stellen van de regels van de methode d'Hondt. Die methode van proportionele verdeling, genoemd naar een Belgische politicus uit de eerste helft van de 20e eeuw, werd al jarenlang gevolgd door een gezamenlijk akkoord door het geheel van alle fracties. De methode had als grootste voordeel een strikte evenredigheid te waarborgen, waarbij rekening werd gehouden met de omvang van de nationale delegaties. Aan iedere te vervullen functie, van fractievoorzitter tot vicevoorzitter van de parlementaire delegaties, werd een aantal punten toegekend. Er werd een lijst opgesteld en de delegatieleiders dienden een voor een hun desiderata in tijdens een vergadering met het presidium, waarbij rekening werd gehouden met hun omvang: eerst de Duitse delegatie, vervolgens de Britse, de Italiaanse, etc. Het merendeel van de 'kleine' delegaties diende te wachten op hun beurt totdat de 'grote' meermalen hun keuze hadden gemaakt. De methode vergde dus buigzaamheid en politieke tact, zodat niemand zich sterk benadeeld zou voelen. De voorzitter speelde tijdens deze vergaderingen, die soms wat weg hadden van een marathonvergadering, een aanzienlijke rol. Een groot bezwaar kon ertoe leiden dat de beslissing tot de volgende

dag werd uitgesteld. Ondertussen konden heel wat oplossingen worden bedacht met de betrokkenen in het kantoor van de voorzitter.

De onderhandelingen liepen op 15 januari ten einde, ten gunste van een relatieve consensus. Desalniettemin werd Gunnar Hökmark belast met het aansturen van een werkgroep om in de toekomst enkele omstreden knopen door te hakken: Behoren de functies van de quaestoren onder deze onderhandelingen te vallen? Hoeveel punten krijgt iedere functie toegekend? Hoe worden de coördinatoren aangewezen?.. Die preciseringen zouden definitief worden geregeld na meerdere maanden van besprekingen. Uiteindelijk werd besloten dat de functies van de quaestoren zouden vallen onder de verdeling volgens de methode d'Hondt, de coördinatoren zouden er niet onder vallen en de aan de functies toegekende punten zouden variëren van 1 tot 3.

'De afwezigen hebben nimmer gelijk'

Joseph Daul is een voorzitter die van zijn werk houdt en daarbij kosten noch moeite spaart, waardoor voor elk probleem wel een oplossing wordt gevonden. Maar hij blijft ervan overtuigd dat de collega's die de grondbeginselen van een collectieve discipline niet in acht nemen, geen lange carrière binnen de fractie beschoren zijn. De belangrijkste regel die hij binnen de fractie gerespecteerd wenst te zien, is die van de aanwezigheid van de leden bij de instanties waar in vergadering wordt beraadslaagd en besluiten worden genomen over de thema's die op de agenda staan. Als een parlements lid gedurende de week van de fractie afwezig was in Brussel en vervolgens in Straatsburg een reeds gesloten discussie opnieuw ter tafel tracht te brengen, weigert de voorzitter resoluut terug te komen op het reeds afgeronde werk. 'De afwezigen hebben nimmer gelijk', pleegt hij in een dergelijk geval te antwoorden, en niemand gaat tegen die vastberadenheid in. De debatten worden geleid op een bepaalde sobere wijze om te verhinderen dat dezelfde argumenten meerdere malen worden herhaald en om de beschikbare tijd zoveel mogelijk te verdelen over de verschillende thema's. Desalniettemin ziet Joseph Daul er zorgvuldig op toe dat er een passende oplossing wordt gevonden wanneer een van zijn collega's daar om verzoekt. Wanneer een politiek conflict de kop op steekt en twee nationale delegaties of verschillende belangen lijnrecht tegenover elkaar komen te staan, stelt hij voor, teneinde een impasse of oplopende spanningen te voorkomen, een kleine werkgroep in te stellen onder het gezag van een van de bevoegde vicevoorzitters. Ook kan hij, op een ontspannen toon die geheel in overeenstemming is met zijn karakter, opperen de discussie voort te zetten onder het genot van een glas witte Elzaswijn...

Ten aanzien van de andere fracties wendt Joseph Daul zowel zijn vermogen tot samenwerken aan, als standvastigheid. Samenwerking is noodzakelijk wanneer de absolute meerderheid is vereist voor de verdragen, zodat het Europees Parlement zijn medebeslissingsbevoegdheid kan uitoefenen. 'In het Europees Parlement is ook de samenwerking met de andere fracties enorm belangrijk. Neem nu de kwestie van het gemeenschappelijk landbouwbeleid: de fractie is er in haar samenwerking met de andere fracties altijd in geslaagd een zeer grote meerderheid te vormen, zo niet een unanimititeit.'¹⁰⁵²

Standvastigheid is geboden wanneer de loyaliteit en de solidariteit ten aanzien van de EVP-ED-Fractie in het geding zijn. Zo heeft Joseph Daul met grote vastberadenheid het hoofd kunnen bieden aan het veto dat de Socialistische Fractie wilde uitspreken over de benoeming van Gerardo Galeote als voorzitter van de Conferentie van commissievoorzitters. Op dezelfde wijze reageerde de fractievoorzitter ogenblikkelijk tijdens de plenaire vergadering in Straatsburg op 31 januari 2008, naar aanleiding van de ongepaste opmerking van Daniel J. Hannan^a over de manier waarop Hans-Gert Pöttering de debatten leidde. Enkele dagen later werd het Britse conservatieve parlementslid daadwerkelijk formeel uit de fractie gezet. Tijdens de bijeenkomst in het kader van de Conferentie van fractievoorzitters kan Joseph Daul bogen op een sterk overwicht dankzij de omvang van de fractie. Toch probeert Joseph Daul, naar evenbeeld van zijn voorganger, Hans-Gert Pöttering, de standpunten en de belangen van de EVP-ED-Fractie de doorslag te laten geven. Maar soms is de absolute meerderheid nodig om te kunnen winnen, wat binnen de fractie het geval ook is.^b De voorzitter moet dus dikwijls een beroep doen op zijn onderhandelingsvermogen om gelegenhedenbondsgevoelens te kunnen vormen. Deze kunnen zowel aan de linkerzijde van de fractie tot stand komen, met de Liberale Fractie of de Socialistische Fractie, als aan de rechterzijde, met de UEN-Fractie.

De fractievoorzitter heeft ook het bewijs geleverd van collegialiteit en de standvastigheid die dat soms vereist, toen hij eens te maken had met een delicate diplomatieke kwestie. Na de door het fractievoorzitterschap ondernomen reizen naar Washington en Peking, werd er contact opgenomen met Moskou. Hieruit vloeide een uitnodiging voort voor de herfst van 2008 waarbij ook een ontmoeting zou plaatsvinden met de eerste minister, Vladimir Poetin. Bij deze ontmoeting

---

^a Cf. p. 379.

^b De absolute meerderheid van de leden van het Parlement bedraagt 393. In 2008 kwam de EVP-ED-Fractie dus 105 stemmen tekort (393-288=105) die de fractie zal moeten vinden in andere fracties.

zou echter alleen de fractievoorzitter welkom zijn. Meermaals heeft Joseph Daul aangegeven dat hij niet zou komen zonder zijn collega's, de vicevoorzitters. Door de weigering van het Kremlin werd de reis uitgesteld en vond uiteindelijk toch plaats, van 11 tot 13 februari 2009, onder de voorwaarden zoals de fractie die had gesteld.

De enorme verspreiding en de indeling van de organen van de fractie

De fractie kent, sinds haar getalsmatige uitbreiding vanaf 2000, een enorme verspreiding van verschillende organen, werkgroepen, intergroepen, instellingen, denktanks. Dankzij het geheel van deze organen wordt er een grote verscheidenheid aan activiteiten ontwikkeld op politiek gebied en worden de capaciteiten en de initiatieven van haar actiefste leden ten volle benut. Toch onderstreepte Joseph Daul tijdens de vergadering van het voorzitterschap van 22 april 2008 de noodzaak deze verschillende structuren beter te verdelen en te coördineren, ten einde elkaar overlappende functies en het gevaar van concurrentie te voorkomen. Bijgevolg is de fractie vanaf die datum verantwoordelijk voor de Schuman Stichting, die op initiatief van Egon Klepsch is opgericht en die met eigen middelen de opleiding financiert van stagiairs die afkomstig zijn uit de nieuwe lidstaten, evenals andere activiteiten, zoals publicaties of de deelname aan conferenties die de idealen van de christen-democraten uitdragen. In 2008 werd deze stichting voorgezeten door Jacques Santer. Het Robert Schuman Instituut verschilt van deze stichting: het is gevestigd in Boedapest en richt zich eveneens op het ondersteunen van onderwijsactiviteiten ten gunste van jonge stafleden van partijen die verwant zijn aan de EVP. Het netwerk EIN, European Ideas Network, wordt sinds het aftreden van James Elles op 11 maart 2008 aangestuurd door vicevoorzitter Jaime Mayor Oreja, en organiseert bijeenkomsten met een bepaald thema voor werkgroepen alsmede een jaarlijkse zomeruniversiteit, in samenwerking met een aantal Europese centrumrechtse denktanks.

De orthodoxe dialoog, ten slotte, komt sinds 1997 regelmatig bijeen in een van de Balkanlanden en organiseert eveneens 'regionale dialogen' die zich uitstrekken tot Georgië, Oekraïne en Moldavië. Op dezelfde wijze dragen de Euro-mediterrane en Euro-Arabische dialogen, evenals de toppen met de nationale parlementsleden, ertoe bij dat de verspreiding van de fractie steeds omvangrijker wordt en zich uitstrekt tot buiten de parlementaire werkzaamheden.

Uit het aantal openbare hoorzittingen of *hearings*, die sinds januari 2008 worden georganiseerd in het kader van de permanente werkgroepen A, B, C, D en E, blijkt ook het enthousiasme van de parlementsleden

ten aanzien van de mogelijkheden die de fractie en het Parlement hun bieden: hoorzittingen over Syrië, over middelen tegen plantenziekten, reisregelingen, vrouwen en ondernemingen, de burgerluchtvaart, het ruimteschild, kernafval, zeerampen, de middelen tot bescherming van de handel, de sharia in Europa, het bestuur binnen de Europese Unie, vervoer, de supervisie van de financiële markten, regionaal beleid, de mobiliteit van studenten, Tibet, het GLB, vrouwen en spiritualiteit, etc.

Een van de talrijke taken van Joseph Daul bestaat dus in het beslechten van bepaalde geschillen die te maken hebben met de keuze van een datum of de benoeming van een voorzitterschap, waarbij hij wordt ondersteund door het secretariaat – wat onontbeerlijk is voor de organisatie van dergelijke initiatieven. Ook dient hij in staat te zijn bepaalde voorstellen die aan het voorzitterschap worden voorgelegd, af te wijzen. De beperkingen die de kalender oplegt zijn onverbiddeijk verbonden met de beschikbare tijd tijdens de fractievergadering in Brussel die voorafgaat aan de vergadering in Straatsburg, gedurende de wekelange minibijeenkomsten in Brussel en de plenaire vergadering in Straatsburg. De fractie beschikt over bepaalde faciliteiten waarin door het bestuur van het Europees Parlement is voorzien, met name het ter beschikking stellen van vergaderzalen^a en van tolkdiensten. De bijeenkomsten van de fractie hebben natuurlijk voorrang. Deze hebben tevens betrekking op de plenaire vergaderingen van de fractie, de bijeenkomsten van de permanente werkgroepen, het voorzitterschap, het Bureau en de delegatieleiders. De dagelijkse planning van de fractie is dus, in de loop der jaren, een indrukwekkende aaneenschakeling geworden van bijeenkomsten waaraan die van iedere nationale delegatie, waarbij geen tolken nodig zijn, nog kunnen worden toegevoegd.^b

---

a In Straatsburg worden de fractievergaderingen gehouden in de Robert Schumanzaal in het Louise Weissgebouw. In Brussel werden ze gedurende tien jaar gehouden in het Paul Henri Spaakgebouw, waarna ze sinds december 2008 worden gehouden in de zaal van het nieuwe József Antallgebouw, die plaats biedt aan 450 personen.

b Er is een poging gedaan de beschikbare tijd en een versnelde besluitvorming binnen de fractie te stroomlijnen, met het besluit dat op 6 mei 2009 is vastgesteld door het voorzitterschap, dat bepaalt dat de manier waarop de permanente werkgroepen functioneren wordt gereorganiseerd. Deze werkgroepen worden teruggebracht van vijf naar vier en worden elk voorgezeten door een vicevoorzitter van de fractie. De vier werkgroepen komen op dinsdag bijeen, tijdens de fractieweek in Brussel. Ze worden ieder afzonderlijk voorafgegaan door een bijeenkomst van een Bureau, bestaande uit de voorzitter, de twee vicevoorzitters en de coördinatoren. Deze bijeenkomsten worden ondersteund door vertalers. Op die manier kunnen de bijeenkomsten van de werkgroepen beter voorbereid beslissingen nemen die evenzovele discussies binnen de EVP-ED-Fractie, die op woensdag in plenaire zitting bijeenkomt in Straatsburg, overbodig maken.

Wanneer we naast de werkplekken hierbij de studiedagen en de bijeenkomsten van de exterieure Bureaus nog optellen – zoals in 2008: in februari in Nicosia (Cyprus), in april in Portoroz (Slovenië), in juli in Parijs, in oktober op het eiland Réunion, alsmede de bijeenkomsten in maart in het kader van de orthodoxe dialoog in Georgië, in juli in Oekraïne en in oktober in Roemenië, in augustus aan de universiteit van de *European Ideas Network* (EIN) in Fiuggi, Italië – wordt de beschrijving compleet en krijgen we een idee hoe de fractie, dit machtige apparaat, niet alleen op het gebied van de politiek maar ook op het gebied van bestuur er in de loop der jaren is gaan uitzien.

De persoonlijke betrokkenheid van Joseph Daul bij het ondersteunen van de zusterpartijen in Midden- en Oost-Europa

De fractievoorzitter was van mening dat de heersende cultuur binnen de EU van het bijeenbrengen van de partners, ze erbij betrekken, en het werken in hecht teamverband moest worden uitgebreid met de betrekkingen met de nieuwe lidstaten. Joseph Daul gaf voorrang aan het contact met de landen die zich in 2004 en 2007 bij de Unie hadden gevoegd. ‘Gedurende mijn werk heb ik veel gereisd door die landen om ervoor te zorgen dat ze goed in Europa zouden integreren, zodat we in 2009 niet meer zouden spreken over oude en nieuwe lidstaten.’¹⁰⁵³

Een strategie op drie niveaus: eerst de nieuwe lidstaten van de Europese Unie

Van januari 2007 tot juni 2009 hanteerde de nieuwe voorzitter een strategie die zich op drie niveaus afspeelde. Allereerst verzekerde hij de partijen van de twee nieuwe lidstaten, Roemenië en Bulgarije, waarvan de toetreding tot de Unie samenviel met het begin van zijn fractievoorzitterschap, van zijn steun en beloofde hij er in het bijzonder op toe te zien dat ze binnen de fractie goed zouden worden vertegenwoordigd. Gedurende de verkiezingscampagne voor de eerste Europese verkiezingen in Roemenië, begaf hij zich op 7 oktober 2007 naar Timișoara om de democratische partij die zich had gevormd rondom de president van de Republiek, Traian Băsescu, bij te staan.

Zijn bezoek aan Sofia opende perspectieven voor een uitbreiding van de vertegenwoordiging van Bulgarije binnen de fractie. Hij ontmoette er Boiko Borisov, partijleider van de nieuwe partij, de GERB (‘Burgers voor Europese Ontwikkeling’) en verzekerde hem van het warme onthaal waarop deze nieuwe Bulgaarse partij kon rekenen

binnen de EVP-ED-Fractie. Vijf afgevaardigden zouden worden verkozen onder die naam en zouden zetelen in de fractie. De fractie zou vooral de vruchten plukken van de flinke opmars van de Roemeense vertegenwoordiging, die gevormd werd door de coalitie tussen de democratische partij en de liberale partij, waardoor 18 afgevaardigden zich bij de fractie voegden, die toen, in januari 2008, 288 leden zou tellen. Nooit eerder in haar geschiedenis had de fractie zoveel leden. Enkele weken voor de Europese verkiezingen organiseerde de fractie een bijeenkomst voor haar Bureau in Sofia, op 19 en 20 maart 2009, en betoonde hiermee nogmaals haar betrokkenheid ten aanzien van de democratische pro-Europese krachten binnen een nieuwe lidstaat van de Unie.

De fractievoorzitter begaf zich naar Slovenië ter ondersteuning van Alojz Peterle, die kandidaat was voor de presidentsverkiezing op 21 oktober 2007. Hij was lid van de EVP-ED-Fractie en een belangrijk historisch figuur van de democratisering van Slovenië.

Op dezelfde manier benadrukte de fractievoorzitter, toen hij in juni 2006 in Slowakije was, de persoonlijke inzet van Mikuláš Dzurinda Mikuláš– die van 1998 tot 2006 een centrumrechtse coalitie vormde – voor de modernisering en de opbouw van zijn land. De fractie betuigde haar volledige steun aan Iveta Radičová, centrumrechtse kandidaat bij de presidentiële verkiezingen in Slowakije en lid van de EVP-ED. Ze behaalde een behoorlijk aantal stemmen na de tweede ronde van de presidentsverkiezingen op 5 en 12 april 2009, met als tegenstander de aftredende socialistische president, Ivan Gašparovič.

Hongarije heeft ook kunnen rekenen op de steun van de fractie na de zeer omstreden beslissing van de socialistische minister-president een politiekordon te vormen rondom het Hongaars parlement in oktober 2006, om te verhinderen dat de parlamentsleden van de FIDESZ gebruik zouden maken van hun politieke rechten. Joseph Daul begaf zich op 19 mei 2007 naar Boedapest en sprak ten overstaan van het Congres van deze partij, op uitnodiging van voormalig minister-president Viktor Orbán. ‘Er is geen sprake van oude en nieuwe landen, er is alleen sprake van oude en nieuwe ideeën, van politieke leiders “van de oude stempel” en politieke leiders die vernieuwend en hervormend denken!’ aldus de fractievoorzitter.

In de strategie van persoonlijke contacten, zoals Joseph Daul die had ontwikkeld ten aanzien van de leiders van de EVP-partijen in de nieuwe lidstaten, nam Polen een belangrijke plaats in. De eerste contacten met Donald Tusk, voorzitter van het Burgerplatform, vonden plaats in Warschau op 20 september 2007 bij gelegenheid van de zomeruniversiteit van het *European Ideas Network*. Donald Tusk zou

de komende parlementsverkiezingen winnen en toen hij de fractie welkom heette bij aanvang van de studiedagen in Warschau, op 28 april 2008, was hij inmiddels minister-president van zijn land. Waldemar Pawlak, voorzitter van de Poolse volkspartij – het andere deel van de meerderheid in de regering – en die eveneens lid was van de EVP, hield ook een toespraak voor de fractie in Warschau, en wel in de hoedanigheid van vicepremier en van minister van Economische Zaken.

Ook de Baltische staten stonden op de agenda van de fractie. Op 26 februari 2009 feliciteerde Joseph Daul Valdis Dombrovskis, sinds 2004 lid van de fractie, met zijn benoeming tot minister-president van Letland. Het zou niet eenvoudig zijn voor deze econoom van achten-dertig jaar oud, deze taak te vervullen: hij zou het hoofd moeten bieden aan de financiële crisis, een van de ernstigste crises in zijn land sinds de onafhankelijkheid.

Het Bureau van de fractie kwam eveneens bijeen in Tallinn, op 16 en 17 april 2009, waar het wordt ontvangen door Tunne Kelam, een van de belangrijke figuren uit het democratisch verzet tegen het communisme en enig lid van de delegatie uit Estland, en door Mart Laar, voormalig minister-president en voorzitter van de partij Isamaa ja Res Publica Liit (IRL), die zich bij het uiteenvallen van de Sovjet-Unie bij de EVP had gevoegd. De toekomstige betrekkingen tussen de Europese Unie en Rusland, de veiligheid aan de buitengrenzen en de ontwikkeling van de Baltische staten maken deel uit van de speerpunten die de fractie in Tallinn aan de orde stelt.

Vervolgens: de kandidaat-landen voor toekomstige toetreding

Kroatië heeft zich in februari 2003 kandidaat gesteld voor toetreding tot de Europese Unie. Dit land, dat bij het voormalige Joegoslavië behoorde, maakt al decennialang deel uit van de Europese cultuur en economie en de eerste minister, Ivo Sanader, wiens partij lid is van de EVP, stelt alles in het werk om zijn land in 2010 te laten toetreden. Op 9 januari 2009 werd Joseph Daul ontvangen in Zagreb. Daar herinnerde hij eraan dat de fractie, die de bijeenkomst van haar Bureau van mei 2006 in Split had gehouden, de kandidatuur van Kroatië onveranderlijk ondersteunt. Dit land heeft al jarenlang een territoriaal geschil met Slovenië, een geschil dat overwonnen zou moeten worden door de welwillendheid van de politieke autoriteiten van beide landen.

Het geval van Oekraïne was gecompliceerder en er was nog geen precieze datum vastgesteld voor eventuele toetreding. Een aanzienlijk deel van de fractie, waaronder de Poolse delegatie van de Baltische staten, pleitte voor een onomkeerbare toenadering die zou moeten leiden tot de volledige toetreding van dit grote land, dat tevens kandidaat was

voor toetreding tot de NAVO en waarvan de geografische ligging en de geschiedenis het land tot de laatste geopolitieke satellietstaat van de voormalige Sovjet-Unie maakten. Sinds de Oranje Revolutie van 2004 was dit land op zoek naar zijn Europese bestemming, en moest daarbij rekening houden met de moeizame betrekkingen ten gevolge van zijn afhankelijkheid op het gebied van energie en met de prikkelbaarheid van zijn machtige buur, Rusland. Het voorzitterschap van de fractie kwam op 13 juni 2008 bijeen in Kiev en benadrukte de steun van de EVP ten aanzien van de economische hervormingen, de strijd tegen corruptie en de vergroting van de veiligheid van de burgers tegen criminaliteit. Het was natuurlijk niet eenvoudig voor het voorzitterschap van de fractie om de interne politieke rivaliteit tussen de president van Oekraïne, Viktor Joesjtsjenko, en zijn eerste minister, Joelija Tymosjenko, buiten beschouwing te laten – een rivaliteit die soms voor venijnige confrontaties kon zorgen. Vast staat dat de twee Oekraïense bestuurders elkaars rivalen waren op personeel vlak, maar globaal dezelfde visie deelden over de toekomst van hun Westers georiënteerde land, dezelfde wens deelden de banden met de EVP aan te halen en de Europese bestemming van hun land te bevestigen.^a

Ten slotte: de landen van het 'oostelijke nabuurschap van de Unie'

Oekraïne, dat zich nog niet duidelijk kandidaat had gesteld bij de Unie, was de voornaamste mogendheid in een geografische zone die zich uitstrekte van het extreme oosten van Europa tot aan de Kaukasus. De voormalige Sovjetrepublieken van Moldavië, die zelf noodzakelijkerwijs hechte banden onderhield met Roemenië, Georgië – die ook een democratische revolutie had doorgemaakt en zich nog altijd in een sluimerende conflictsituatie met Rusland bevond – Armenië, Azerbeidzjaan, en Wit-Rusland – dat, ondanks dat dit land in het buitenland werd vertegenwoordigd en werd erkend door actieve democratische krachten, nog altijd op autoritaire wijze werd bestuurd – werden door de Europese Unie uitgenodigd tot een globaal regionaal partnerschap. Met het oog op het akkoord van Euronest, dat op 7 mei 2009 in Praag zou worden ondertekend door de Europese Unie en de zeven staten, namen de fractievoorzitter en de voorzitter van de parlementaire Commissie buitenlandse zaken, Jacek Saryusz-Wolski, het initiatief aan de Conferentie van parlementaire voorzitters voor te stellen een gemeenschappelijke Assemblee op te richten voor alle deelnemers van Euronest. Op 15 januari 2009 ondersteunde het Parlement dit voorstel, dat

---

^a Deze opvallende belangstelling voor de EVP viel bijvoorbeeld op door de aanwezigheid van beide Oekraïense rivalen bij de EVP-top van 19 maart 2009 in Brussel.

na de verkiezingen van juni 2009 en de aanstelling van het nieuwe Parlement zal worden uitgevoerd. De toekomstige assemblee, geïnspireerd op het model van de assemblees van EuroMed, met de landen in het zuidelijke Middellandse Zeegebied, en die van EuroLat, met de landen in Latijns-Amerika, zou bestaan uit 120 leden op basis van pariteit tussen de leden van het Europees Parlement en die van de parlementen van de oostelijke partnerlanden. Die assemblee zou bevoegd zijn gevoelige kwesties vanuit gemeenschappelijk oogpunt te behandelen, zoals de energielevering, het milieu, de strijd tegen georganiseerde misdaad en het economisch concurrentievermogen. De EVP ziet in de oprichting van dergelijke banden voornamelijk de meest democratische methode om de stabiliteit te vergroten in deze landen, die in moeizaam nabuurschap leven met Rusland. Rusland heeft zich op politiek gebied en op het gebied van de publieke opinie nooit echt neergelegd bij de ondergang van de Sovjet-Unie en het eind van de territoriale heerszucht in het gebied, waaraan de wil van de tsaren ten grondslag lagen.

Rusland, lastige maar onvermijdelijke partner

Joseph Daul heeft tijdens zijn talrijke bezoeken en politieke contacten met de EVP-leiders in de nieuwe landen van Midden- en Oost-Europa en in de landen van het oostelijke nabuurschap, notitie kunnen nemen van de omvang van de problemen die Rusland in deze landen veroorzaakt. In deze landen wordt Rusland beurtelings ervaren als een lastige, soms dreigende partner, maar die voor de bestaande betrekkingen tussen de partners noodzakelijk blijkt. Het presidentschap van de fractie nam daarom de beslissing de Russische autoriteiten te ontmoeten door een bezoek te brengen aan de parlementaire partijgenoten van de fractie in de Doema. Daarnaast diende de gewoonte, die Hans-Gert Pöttering gedurende de voorgaande ambtsperiode was begonnen, de leden van het Amerikaanse Congres regelmatig te ontmoeten, te worden uitgebreid met Rusland.

De reis, gepland in het najaar van 2008, werd uitgesteld omdat de Russische autoriteiten hadden laten weten dat de minister-president, Vladimir Poetin, Joseph Daul wel wilde ontmoeten, maar zonder de aanwezigheid van de vicevoorzitters van de fractie. De fractievoorzitter weigerde hiermee in te stemmen en dus was het Kremlin genoodzaakt te accepteren dat de minister-president op 13 februari 2009 de delegatie van de fractie zou ontmoeten, die, naast de voorzitter, zou bestaan uit de vicevoorzitters Othmar Karas, Jaime Mayor Oreja, József Szájer, Hartmut Nassauer, Struan Stevenson en Marian-Jean Marinescu.

Het voorzitterschap werd meteen na aankomst ontvangen door de voorzitter van de Doema, Boris Gryslov, alsmede door meerdere parlementaire Commissievoorzitters en ten slotte door twee leden van de regering, met wie zaken besproken werden betreffende de bescherming van de mensenrechten en samenwerking op het gebied van handel en energie, die kon worden geïntensiveerd tussen de Europese Unie en Rusland.

De ontmoeting met Vladimir Poetin had plaats in het 'Witte Huis', waar de minister-president zetelt. Vladimir Poetin onderstreepte het belang dat hij hechtte aan het opbouwen van banden met de grootste politieke fractie van het Europees Parlement. Het gesprek begon op een oprechte toon, volgens de gebruikelijke diplomatieke methode wat inhoudt dat alle aanwezigen blij gaven van grote openhartigheid. Eerst ging het gesprek over de mensenrechten. Vladimir Poetin riep uit: 'We zouden onze betrekkingen moeten uitbreiden en verdiepen, maar als ik zie wat het Parlement allemaal over Rusland zegt, dan sta ik perplex. Waar haalt u die informatie vandaan?'¹⁰⁵⁴ En daarna benadrukte hij dat bepaalde landen van de Europese Unie de problemen die spelen rond hun minderheden bij lange niet op geheel democratische wijze hebben weten op te lossen. 'Wij in Rusland hebben 145 miljoen burgers uit verschillende etnische groepen, het merendeel van hen met hun eigen taal. Op die schaal moeten wij met deze kwestie om zien te gaan...' Het onderhoud duurde anderhalf uur en Joseph Daul had de gelegenheid met Vladimir Poetin alle kwesties aan te snijden die hem van belang leken: de toekomstige handelsbetrekkingen, de zekerheid op het gebied van energie, landbouw, de betrekkingen met Oekraïne en Georgië, het nieuwe Amerikaanse overheidsapparaat, en de veiligheidskwesties. Maar het origineelste thema in de ogen van het presidentschap van de EVP-ED was nog wel de met klem door de Russische minister-president benadrukte christelijke beschaving, die aan de basis stond van de gemeenschappelijke waarden en die Rusland en Europa met elkaar verbond. De boodschap van Vladimir Poetin was duidelijk aangekomen bij het presidentschap en hield in dat zijn partij Verenigd Rusland toenadering zocht met de EVP en met de fractie. Weer terug in Brussel trok Joseph Daul zijn conclusies uit dit bezoek en hij was van mening dat er over het voorstel van Vladimir Poetin op gecoördineerde wijze moest worden overlegd met de partij en dat de fractie hoe dan ook de situatie in Rusland met betrekking tot de bescherming van de mensenrechten aandachtig zou volgen.

De fractievoorzitter tijdens het Duitse voorzitterschap (januari-juni 2007) en het Franse voorzitterschap (juli-december 2008)

De toevalstreffers in de agenda waren voor Joseph Daul bijzonder gunstig toen hij in januari 2007 in functie trad en er tegelijkertijd politici op het Europese politieke toneel verschenen die hij goed kende. De nieuw verkozen Voorzitter van het Parlement, Hans-Gert Pöttering, bleef de werkzaamheden binnen de fractie nauwgezet volgen. Bij iedere vergadering op dinsdagavond in Straatsburg was hij aanwezig. Zijn kabinet bestond grotendeels uit medewerkers die afkomstig waren uit of verwant waren met het fractiesecretariaat, te beginnen bij de kabinetschef, Klaus Welle. Deze voormalige secretaris-generaal van de fractie bleef een dagelijkse gesprekspartner, wiens talenten op het gebied van strategie en organisatie zeer werden gewaardeerd door het politieke bestuur van de fractie. Hij stond ook dicht bij de nieuwe secretaris-generaal, Martin Kamp, die op 1 september 2007 in functie trad op voordracht van Joseph Daul. Hans-Gert Pöttering, Joseph Daul en Klaus Welle beseften vanaf begin 2007 dat het een buitenkans was voor de fractie, om als belangrijkste gesprekspartners de Commissievoorzitter te hebben, José Manuel Durão Barroso, die van dezelfde politieke familie afkomstig was^a en sinds 1 januari 2007 Angela Merkel, die tot 30 juni de taak zou vervullen als fungerend voorzitter van de Raad.

De omstandigheden waren des te gunstiger daar Frankrijk van 1 juli tot 31 december 2008 aan de beurt zou zijn het voorzitterschap te vervullen, wellicht onder het Franse presidentschap van Nicolas Sarkozy. De verkiezingscampagne in Frankrijk was namelijk in volle gang. Het vermogen van Nicolas Sarkozy tot het ontplooiën van initiatieven, zijn voorliefde voor actie en het belang dat hij hechtte aan de rol van Frankrijk in Europa werd algemeen erkend. Hij was kandidaat met als socialistische tegenstander Ségolène Royal. Zijn voortdurende voorsprong in de peilingen was hoopgevend. Het bijna achtereenvolgens op zich nemen van het voorzitterschap door Duitsland en Frankrijk, zou in de

---

a De Commissie-Barroso, die sinds de oprichting op 22 november 2004 een voormalig lid van de fractie telde, de Slowaak Ján Figel, had daarnaast commissieleden die verwant waren aan de EVP: vicevoorzitter Jacques Barrot, Franco Frattini, die na zijn overwinning op 13 april 2008 door Silvio Berlusconi zou worden benoemd tot minister van Buitenlandse Zaken en door de Italiaanse delegatieleider van de fractie, Antonio Tajani, zou worden opgevolgd; Viviane Reding, voormalig lid van de fractie; de Griek Stavros Dimas; de Maltees Joe Borg; de Oostenrijkse Benita Ferrero-Waldner alsmede de Let Andris Piebalgs. Het voorzitterschap van de fractie en de EVP-commissieleden troffen elkaar bij een maandelijks diner op dinsdag, de dag waarop de fractie in Brussel bijeen was voor haar wekelijkse bijeenkomst.

toekomst niet snel meer voorkomen, pas weer na de uitvoering van het principe van het achtereenvolgens vervullen van een halfjaarlijks voorzitterschap door alle 27 lidstaten. Het zou minstens dertien en half jaar duren, of zelfs veertien in het geval dat Kroatië toe zou treden, voordat de twee grote stichtende landen deze taak weer op zich zouden nemen. Daarnaast was het helemaal niet zeker dat het voorzitterschap in de tussentijd niet zou worden gewijzigd en voortaan langer zou duren dan een halfjaar.

Natuurlijk werd Joseph Daul al snel geïntroduceerd bij de bondskanselier, met wie Hans-Gert Pöttering nauwe banden onderhield. Al op 10 januari werd Joseph Daul door Angela Merkel ontvangen in Berlijn. De pro-Europese politieke lijn van de CDU had een nieuwe impuls gekregen sinds de succesvolle tijd van bondskanselier Kohl.

De christen-democraten, wegbereiders van de Verklaring van Berlijn, 24 maart 2007

Begin 2007 wachtte Europa op een nieuw initiatief waardoor de Unie uit de institutionele crisis zou kunnen raken. Deze periode werd fijnzinnig aangeduid met 'periode van bezinning' en volgde op de verwerpingen in het voorjaar van 2005 van het constitutionele verdrag door de Franse en Nederlandse kiezers. De kalender bood op dat moment de gelegenheid om de gehechtheid van de voorstanders van de opbouw van Europa aan het communautaire systeem plechtig te onderstrepen: op 24 maart 2007, op initiatief van Angela Merkel, werden de Raad van regeringsleiders en de EVP uitgenodigd om in Berlijn het vijftigjarig bestaan van het Verdrag van Rome te vieren. De voorzitter van de Raad, de Voorzitter van het Europees Parlement en de voorzitter van de Commissie tekenden een 'Verklaring over Europa', die een overzicht gaf van alles wat tot nog toe voor de volkeren was bereikt in de opbouw van Europa en zich verbond tot het ontwikkelen van een gemeenschappelijke visie voor de toekomst van het continent.

Joseph Daul was aanwezig in Berlijn. Naast de symbolische boodschap van deze feestelijke herdenking in het hart van het herenigde continent, was het zaak onmiddellijk stappen te ondernemen ten einde het Europese proces, dat leek te zijn geblokkeerd, weer op gang te brengen.

De verkiezing van Nicolas Sarkozy vergroot de invloed van de EVP

In Frankrijk werd campagne gevoerd voor de presidents- en parlementsverkiezingen die enkele weken later zouden worden gehouden. Nicolas Sarkozy, die op het gebied van Europa trouw van advies werd gediend door Alain Lamassoure, kwam met een voorstel: het opstellen

van een nieuw verdrag, veel bondiger, waarin de belangrijkste institutionele bepalingen van de Grondwet zouden blijven staan, maar waarin de economische en sociale kwesties, die in een deel van de publieke opinie hadden gezorgd voor vrees en misverstanden, zouden worden geschrapt. Angela Merkel en Hans-Gert Pöttering gaven blijk van enige aarzeling ten aanzien van het op losse schroeven zetten van het werk dat de lidstaten op zeer zorgvuldige wijze hadden verzet. Wat was in het belang van Europa? Uit de crisis te geraken, verder te gaan terwijl de mondialisering snel zijn opmars maakte. Joseph Daul stond positief tegenover het miniverdrag, hij zag er een poging tot vereenvoudiging in, een realistische stap in het huidige politieke klimaat.

De verkiezing van Nicolas Sarkozy, op 6 mei 2007, en de snelle regeringsformatie (twee fractieleden voegden zich bij de regering: Roselyne Bachelot en Brice Hortefeux) gaven de beslissende impuls. Joseph Daul was nauw verwant aan de nieuwe Franse president met wie hij ook persoonlijke banden had, en aan de Franse minister-president Fillon. Nicolas Sarkozy en Angela Merkel, die uiteindelijk ook overtuigd was geraakt voor wat betreft het miniverdrag, slaagden erin hun collega's van de Europese Raad te enthousiasmeren voor een nieuwe Intergouvernementele Conferentie. Er moest zeer snel worden gehandeld. Het Portugese voorzitterschap kweet zich van zijn taak: op 23 juli begon in Lissabon de IGC die belast was met het opstellen van een 'vereenvoudigd Europees verdrag'.

Dublin belemmert het vereenvoudigd verdrag (13 juni 2008)

Het nieuwe verdrag werd snel opgesteld. 'Een simpel knip-en-plak werkje', aldus Alain Lamassoure. De belangrijkste punten over de institutionele hervormingen voor de Grondwet werden gehandhaafd. Nu moest het verdrag alleen nog worden geratificeerd zodat de nieuwe bepalingen effect zouden sorteren, tegelijk met de Europese verkiezingen van juni 2009 en de vernieuwing van de Commissie-Barroso. Elke lidstaat ging over tot de parlementaire ratificatieprocedure, met uitzondering van Ierland, waar de Grondwet een referendum vereiste.

Op 13 juni 2008 kwam de schok. Het Ierse volk verwierp het verdrag met 53% van de uitgebrachte stemmen. Joseph Daul gaf uiting aan de verbijstering van de gehele EVP-Fractie. Sommige Britse leden van de ED-Fractie prezen zich al bijna gelukkig...

En weer deed zich een ernstige crisis voor in Europa. En weer werd opgeroepen tot geduld, hetgeen de slagvaardigheid niet uitsloot. Twee weken na de donderslag van Dublin kreeg Nicolas Sarkozy de functie toegewezen als fungerend voorzitter van de Raad. De fractie had een ontmoeting met de regeringsleider voorzien bij het plannen van de

studiedagen in Parijs, tijdens de eerste week van juli. Op 2 juli, om 18.00 uur, werden de fractieleden in het Élysée ontvangen. Nicolas Sarkozy richtte zich tot hen met grote vastberadenheid. Ofwel er werd de keuze gemaakt om door te gaan, ofwel om aan de zijlijn van de mondialisering te blijven staan. Hij wilde een sterk en verantwoordelijk Europa. De Ieren moesten beseffen wat het voor alle landen betekende als de impasse niet werd doorbroken, te beginnen met het tot stilstand komen van iedere nieuwe uitbreidingsprocedure. De Europese parlementsleden werden op alle mogelijke manieren door de Franse president aangespoord tot actie over te gaan.^a

Invasie in Georgië, internationale economische financiële crisis (augustus - oktober 2008)

Drie weken later herinnerde de brute invasie door de Russische tanks in Georgië eraan dat Europa zijn rol moest vervullen om een terugkeer van imperialisme en oorlog te voorkomen. Nicolas Sarkozy gaf blijk van een snel reactievermogen. Na een aantal korte ontmoetingen tussen Russen, Europeanen en Amerikanen werd een staakt-het-vuren bereikt, alsmede de basis van een akkoord.

Maar de onderbreking was van korte duur. Het jaar 2008 kende geen zomerreces. De financiële crisis, die was ontstaan door het faillissement van bepaalde Amerikaanse banken, deed alle beurzen in de wereld kelderen. Nicolas Sarkozy kwam in september tot overeenstemming met Gordon Brown, Angela Merkel, Jean-Claude Juncker, voorzitter van de Eurogroep, en Jean-Claude Trichet, voorzitter van de ECB, over een plan om de banken te steunen, wat de paniek van de spaarders en het instorten van het systeem zou voorkomen. Nicolas Sarkozy besepte hoe belangrijk het was zich te verzekeren van de steun van het Europees Parlement. Hij werd op 22 november uitgenodigd te komen spreken. Zijn vrienden in het Parlement van de UMP herinnerden hem eraan dat het van wezenlijk belang was gezamenlijk op te treden in de betrekkingen met alle zevenentwintig landen van de Unie, zodat de vrees van een overheersing van de grote landen niet zou ontstaan. De verleiding was altijd groot de kwesties van Europa te behandelen met enkele grote leiders. Maar de Unie was niet in staat te functioneren zonder dat er vertrouwen was. Er diende de tijd te worden genomen iedere regering te overtuigen, hen te betrekken bij de gemeenschappelijke beslissing, want anders zouden bijgedachten en teleurstelling de tegenbewegingen en de groeperingen die afwerend zouden reageren in de

---

^a Nicolas Sarkozy nam de gelegenheid te baat om aan te geven dat hij het zou waarderen indien Joseph Daul zijn werk in het Parlement na juni 2009 zou voortzetten.

hand werken. De Unie zou versnipperd raken. Joseph Daul pleitte daarentegen voor solidariteit en gezamenlijke reacties ten aanzien van de crisis 'want Europa heeft altijd vooruitgang geboekt tijdens crises, Europa is in tijden van crisis hechter dan wanneer alles goed gaat.'^a

En weer nam Nicolas Sarkozy het woord, op 16 december 2008 in Straatsburg, om de eindresultaten van het Franse voorzitterschap te presenteren, alsmede de resultaten van de Europese Raad. Met zijn gebruikelijke elan benadrukte de Franse president het belang van de door de Zevenentwintig ondernomen poging het 'klimaat- en energiepakket' aan te nemen, dat moest bijdragen aan de reductie van de gasen die leiden tot het broeikas-effect. Nicolas Sarkozy sprak lovende woorden over de bijdrage van de EVP-ED-Fractie en haar voorzitter aan de positiebepaling van het Europees Parlement krachtens de medebeslissingsprocedure.

Onrust in Praag: het hachelijke Tsjechische presidentschap in de Unie (1 januari - 30 juni 2009)

Het negentiende congres van de ODS stelde op 7 december 2008 in Praag een resolutie vast die de belangrijkste veranderingen in de samenstelling van de EVP-ED-Fractie aankondigde. De Tsjechische partij, lid van het ED-deel van de fractie, noteerde als een van haar speerpunten voor de verkiezingen van juni 2009 de oprichting van een nieuwe antifederalistische fractie in het Parlement, wat het vertrek zou betekenen van haar afgevaardigden die sinds 2004 in de fractie zetelden. Deze stellingname van de eerste minister en partijleider, Mirek Topolánek – die vanaf 1 januari 2009 de taak zou vervullen van fungerend voorzitter van de Europese Raad – had alles van doen met de binnenlandse politieke rivaliteit die hem tegenover het staatshoofd, Vaclav Klaus, plaatste, zelf een vurig bewonderaar van het ultraliberalisme

---

^a Het bijeenbrengen van de partners, ze erbij betrekken, werken in hecht teamverband, diende ook, aldus dacht de fractievoorzitter, te worden uitgebreid naar de betrekkingen met de nieuwe lidstaten. Joseph Daul gaf hierbij voorrang aan het contact met de landen die zich in 2004 en 2007 bij de Unie hadden gevoegd. 'Gedurende mijn werk heb ik veel gereisd door die landen om ervoor te zorgen dat ze goed in Europa zouden integreren, zodat we in 2009 niet meer zouden spreken over oude en nieuwe lidstaten.' (Gesprek in *Agence Europe*, 3 november 2008.)

Deze inspanningen hebben hun vruchten afgeworpen, met name in Bulgarije en Roemenië: de Roemeense delegatie is wezenlijk gegroeid na de verkiezingen van 10 december 2007: deze telde achttien leden nadat de afgevaardigden van de voormalige liberale partij zich bij de fractie hadden aangesloten. Marian-Jean Marinescu, op het secretariaat bijgestaan door Paolo Licandro, heeft Joseph Daul gesteund in het beleid de positie van de fractie in dat land te verstevigen.

van Margaret Thatcher en een aanhanger van het soeverein gezag met vaak provocerend gedrag.

Joseph Daul nam het woord op 14 januari 2009 in Straatsburg tijdens de presentatie door het Tsjechisch voorzitterschap van haar programma voor het komende halfjaar: 'Het presidentschap heeft te maken met drie grote crises: de economische en sociale crisis, het conflict op het gebied van gas dat Rusland en Oekraïne tegenover elkaar plaatst en dat de Unie en haar nabuurschap ernstig schaadt, en de oorlog in het Midden-Oosten die onlangs weer is uitgebroken. Tegenover die problemen is de enige houding die onze landen kunnen aannemen één front te vormen, blijk te geven van solidariteit en zowel gecoördineerd als daadkrachtig te handelen.'

Maar de regering-Topolánek was zelf ten prooi aan ernstige interne politieke problemen; op 24 maart 2009 werd er een motie van wantrouwen tegen de regering aangenomen, en werd deze vervangen door de regering van deskundigen. Dat vergrootte de onzekerheid nog eens over de ratificatie van het Verdrag van Lissabon door de Tsjechische Republiek, hoewel het verdrag op 18 februari 2009 werd geratificeerd door de Kamer van afgevaardigden, maar nog goedgekeurd diende te worden door de senaat en ondertekend moest worden door het staatshoofd, dat regelmatig blijk gaf van weinig haast om deze ratificatie af te ronden.

Nog ernstiger dan de Tsjechische politieke situatie was de internationale economische crisis die in de winter van 2009 de gemoederen bezighield en na de verkiezing van Barack Obama diplomatieke activiteiten op grote schaal op gang bracht.

Drie uitermate belangrijke toppen in april 2009

Drie opeenvolgende ontmoetingen op het hoogste niveau gaven de publieke opinie het gevoel dat de wereldleiders zich inspanden om het vertrouwen te herstellen van de mensen aan de top in het bedrijfsleven.

Allereerst vond op 2 april in Londen de G20 plaats, waar de twintig regeringsleiders van de grootste wereldmachten, die samen 80% van de globale economie vertegenwoordigden, bijeenkwamen. Voor het eerst sinds de Tweede Wereldoorlog werden de Amerikanen, Europeanen, Chinezen, Russen, Brazilianen, Saudiërs en andere opkomende economieën het eens over een programma om de economie weer op grote schaal op gang te brengen, en het opstellen van nieuwe regels die de mogelijkheden tot fiscale fraude op internationale schaal zouden verkleinen en appelleerden aan de morele kant van de activiteiten in de banksector. Tot deze G20 was het initiatief genomen door het Franse

voorzitterschap onder leiding van Nicolas Sarkozy. De samenwerking tussen de Franse voorzitter en de Duitse bondskanselier heeft haar stempel gedrukt op het opstellen van de eindconclusies. In de ogen van Joseph Daul voerde voldoening de boventoon. In een communiqué bracht de fractievoorzitter in herinnering dat 'het Europese centrumrechts voor een sociale markteconomie is, dat wil zeggen voor een economie voorzien van voorschriften, die een onontbeerlijke sociale cohesie in de hand werken. De G20 heeft een duw in die richting gegeven. Europa heeft er goed aan gedaan om druk uit te oefenen om tot dit resultaat te komen, en Europa moet hierin blijven volharden zodat de beslissingen van Londen zo spoedig mogelijk worden toegepast.'

De daaropvolgende dag werd in Straatsburg en in Kehl een andere top gehouden waarnaar was uitgekeken, die van de NAVO, die enerzijds de volledige re-integratie van Frankrijk in de geïntegreerde militaire commando's bevestigde, en anderzijds de nieuwe Amerikaanse president in staat stelde te pleiten voor een grotere betrokkenheid van zijn geallieerden ten gunste van het herstellen van de democratie in Afghanistan. De terugkeer van Frankrijk en de toekenning van verantwoordelijkheden in essentiële strategische functies was uitstekend nieuws voor de EVP. Het betekende een nieuwe stap vooruit in het traditionele concept van de fractie dat pleitte voor een evenwichtige Atlantische alliantie tussen de twee pijlers: de Amerikaanse en de Europese pijler. Frankrijk was een hartstochtelijk voorvechter van de Europese defensie en zou voortaan geloofwaardiger zijn, nu ze binnen de NAVO meewerkte, om zijn partners te overtuigen van de idee van een Europese identiteit van veiligheid. De industriële synergieën op het gebied van voorschriften en de verdeling van taken binnen de Alliantie zouden voortaan rechtvaardig worden verdeeld. Het politiek Europa had een nieuwe stap gezet in Straatsburg.

Ten slotte stelde de Euro-Amerikaanse Top, die op 5 april in Praag werd gehouden, Barack Obama opnieuw in de gelegenheid de nieuwe internationale betrokkenheid van de Verenigde Staten te betonen. Hij betuigde steun aan de kandidatuur van Turkije voor de Europese Unie en nam daarmee het risico zeer gereserveerde reacties op te roepen, met name in Frankrijk, waar hij eraan werd herinnerd dat dit dossier uitsluitend afhangt van een Europese beslissing.

Maar het Zweedse voorzitterschap kwam er al aan, dat gepland was voor het tweede halfjaar van 2009. Het voorzitterschap van de fractie, geleid door Joseph Daul, ontmoette op 6 maart 2009 in Stockholm de minister-president Fredrik Reinfeldt, coalitieleider van centrumrechts waarvan Moderata Samlingspartiet – lid van de EVP – deel uitmaakte. Joseph Daul was van mening dat 'het Zweedse voorzitterschap een

voorzitterschap van crises zal zijn, maar ook die van een nieuwe kans voor Europa moet zijn. Samen met dit voorzitterschap zoeken wij naar nieuwe gelegenheden om banen te creëren, middels een ambitieuze strategie die rekening houdt met het klimaat en met het energiebeleid, en door een gedurfd beleid waarin de groei wordt gestimuleerd.'

De politieke voorbereidingen voor de Europese verkiezingen van juni 2009

Joseph Daul had er zijn speerpunt van gemaakt als nieuwe fractievoorzitter: alles in het werk stellen om de voorsprong van de EVP-ED-Fractie op haar tegenstanders te handhaven. Met dit in gedachten had het seminar van Genval, waar het voorzitterschap op 29 en 30 januari 2007 bijeen was gekomen, tot de conclusie geleid dat de EVP-ED-Fractie een strategisch beleid moest ontwikkelen. Dat beleid moest gebaseerd zijn op een zo doeltreffend en concreet mogelijk programma, dat toegankelijk zou zijn voor de kiezers voor wie de kandidaten zich in 2009 zouden presenteren. Hoe groter de fractie was geworden en hoe diverser haar samenstelling nu was, hoe gecompliceerder het uitwerken van een duidelijke lijn bleek te zijn. Wat waren de gemeenschappelijke verwachtingen en belangen van de burgers wier economisch en sociaal ontwikkelingsniveau steeds meer van elkaar verschilde? Hoe ervoer men de bevolkingsafname en de toekomst van het gezondheids- en pensioenstelsel in Helsinki of in Sofia? Keek men in Rome op dezelfde wijze aan tegen de immigratie als een factor van onzekerheid als in Hamburg? Deze vragen en nog vele andere vereisten een poging tot het opstellen van een programma waarbij de samenhang in het oog moest worden gehouden.

Gedurende de voorgaande decennia had de EVP-Fractie het verkiezingsprogramma zoals vastgesteld door de congressen van de partij overgenomen na eraan te hebben meegewerkt. Sinds de fractie zelfstandig was geworden ten opzichte van de partij, nadat deze sinds het Verdrag van Nice en sinds de erkenning van de Europese partijen over eigen middelen beschikte, moest de fractie haar eigen politieke beleid verder ontwikkelen, waarbij ze nauw contact onderhield met de partij, die geleid werd door Wilfried Martens.

In Genval kreeg Jaime Mayor Oreja de taak toegewezen om in samenspraak met de coördinatoren van de commissies en de voorzitters van de werkgroepen een lijst op te stellen van de hoofdthema's. In mei 2007 was de Spaanse vicevoorzitter in staat een document te presenteren dat de 'Decaloog' werd genoemd, omdat er tien hoofdthema's

in werden onderscheiden die waren ondergebracht in vier hoofdstukken: 'Voor een Europa van waarden', 'Voor een Europa van groei en welvaart', 'Voor een veiliger Europa' en 'Voor een solidairder Europa'. Vervolgens werden die thema's door de nationale delegaties aan een onderzoek onderworpen, waarbij voorstellen tot verbetering werden ingediend. Het was een groot en soms vervelend karwei. Herhaaldelijk verbaasde Jaime Mayor Oreja zich erover hoe moeilijk het was reacties of, *a fortiori*, goedkeuring van zijn collega's te krijgen. Hij moest ook rekening houden met de ondernomen werkzaamheden door de denktank van het EIN, die soortgelijke thema's had behandeld aan de zomeruniversiteit.^a

Joseph Daul voerde het aantal vergaderingen op en eindelijk, op 4 maart 2008, in de Concert Noble-zaal in Brussel, werd de decaloog gepresenteerd aan de genodigden tijdens de 'Europese avond', georganiseerd door de fractie. Hans-Gert Pöttering, José Manuel Durão Barroso, Wilfried Martens, Joseph Daul en Jaime Mayor Oreja presenteerden het definitieve document, in de vorm van een boekje. Ondertussen werden verdiepende werkzaamheden gepland om argumenten uit de decaloog te gebruiken met het oog op de verkiezingen van 2009. Die werkgroepen hadden hun verslagen in januari 2008 vastgesteld. Het was de bedoeling het geheel van deze werkzaamheden voor de verkiezingen samen te vatten in het manifest van de fractie. Daarnaast voerde Othmar Karas – die zoals tijdens de voorgaande ambtsperiode was belast met het aansturen van de voorbereidingen voor de verkiezingen – besprekingen met de afdeling Public Relations van de fractie.

Deze besprekingen leidden tot het invoeren van een slogan die door de fractie werd overgenomen en op 17 maart 2009 openbaar werd gemaakt tijdens een Europese avond, die werd georganiseerd in het Autoworld, in het Jubelpark in Brussel. Ten overstaan van bijna duizend genodigden onthulden de voorzitter en de vicevoorzitters de slogan die voortaan achter de naam van de fractie zou worden geplaatst: *Europe's driving force*. Die avond bood Joseph Daul en Wilfried Martens tevens de gelegenheid José Manuel Durão Barroso te verzekeren van hun steun bij de verlenging van zijn mandaat als Commissievoorzitter. Twee dagen later, op 19 maart, werd deze steun nog eens bevestigd tijdens de EVP-top, die voorafging aan de Europese Raad.

Het institutionele probleem, opgeworpen in het Parlement door de Commissie institutionele zaken en beschreven in het verslag dat opgesteld was door Jean-Luc Dehaene, diende nog behandeld te worden.

---

^a Aangezien hij niet door het voorzitterschap was uitgenodigd te spreken op 4 maart, nam James Elles zijn ontslag als voorzitter van het EIN in zijn brief van 11 maart 2008.

Op welke datum kon het in juni 2009 gekozen Parlement de voorzitter van de nieuwe Commissie aanstellen? De EVP-Fractie wenste alvast vooruit te lopen op de strekking van het Verdrag van Lissabon en raadde de Europese Raad aan bij deze aanstelling serieus rekening te houden met de verkiezingsuitslag op 7 juni. Maar de juridische en politieke situatie was gecompliceerd en door de kiezers helaas moeilijk te vatten. Op strikt juridisch gebied kon het Verdrag van Lissabon pas in werking treden nadat het referendum dat in Ierland zou worden gehouden het goedkeurde, maar de datum van dit referendum was nog niet vastgesteld. Daarnaast had de Tsjechische Republiek de ratificatieprocedure ook nog niet afgerond.

Het EVP-congres in Warschau op 29 en 30 april 2009: van de rode ster van Stalin naar de hemelsblauwe vlag van Europa

De 230 meter hoge gekanteelde toren van het indrukwekkende Paleis van Cultuur en Wetenschap steekt hoog boven het centrum van Warschau uit. Dit gebouw met monumentale proporties, dat in 1955 in gebruik werd genomen, is gebouwd in de puurste Stalinistische stijl en was in die tijd een ‘geschenk’ van ‘de grote sovjetbroer’ aan het Poolse volk. Nikita Chroesjtsjov, Ho Chi Minh et Kim Il-sung hadden er voordrachten gehouden, en alle congressen van de Poolse communistische partij (POUP), van Gomułka tot Jaruzelski, waren er gehouden.

Aan het eind van de jaren 80 twijfelde de democratische Poolse regering het gebouw te laten afbreken, omdat de sloop zo duur zou zijn. Was het aanvankelijk een verafschuwd symbool van het communisme, vandaag de dag is het een symbool van de overwinning van de vrijheid. Ter gelegenheid van de feestelijke herdenking dat Polen vijf jaar geleden toetrad tot de Europese Unie en van het congres van de EVP, stond er naast het gebouw een enorme Europese vlag die een van de vlakken van de toren geheel bedekte. Op 29 april werden de 3000 afgevaardigden en genodigden verwelkomd die de 74 partijen vertegenwoordigden die lid waren van de EVP.

De historische ommekeer was spectaculair en maakte diepe indruk op de Poolse parlementsleden en hun genodigden. De personen die het communistische tijdperk hadden meegemaakt, herinnerden zich dat er op de torenspits dag en nacht de rode ster van het communisme blonk. De blauwe vlag met de sterren zou er geleidelijk voor zorgen dat men zich kon verzoenen met de eens zo gevreesde ‘Stalin-flat’, die in de loop van de tijd een ironische knipoog was geworden naar een evenwel tragische geschiedenis.^a

---

a Getuigenis van Zbigniew Zaleski op 6 mei 2009.

De fractie maakte eveneens haar opwachting in Warschau waar ze kort tevoren haar studiedagen had gehouden. In de enorme, versierde zaal met reusachtige beeldschermen aan de wanden, stelde de EVP-Fractie haar verkiezingsprogramma vast voor de zevende parlementaire verkiezingen en presenteerde ze haar verkiezingslogan: *Strong for the people*. Tegelijkertijd was het overweldigend voor de afgevaardigden deel uit te maken van de grote politieke macht die zich daar had verzameld. Twaalf eerste ministers, Donald Tusk van Polen, François Fillon van Frankrijk, Angela Merkel van Duitsland, Konstantinos Karamanlis van Griekenland, Jan-Peter Balkenende van Nederland, Silvio Berlusconi van Italië, Jean-Claude Juncker van Luxemburg, Herman von Rompuy van België, Fredrik Reinfeldt van Zweden, Andrius Kubilius van Litouwen, Lawrence Gonzi van Malta en Émile Boc van Roemenië, vertegenwoordigden alleen al bijna de helft van de regeringsleiders van de Unie.

De Voorzitter van het Parlement, Hans-Gert Pöttering, en de voorzitter van de Europese Commissie, José Manuel Durão Barroso, gaven op hun beurt een toespraak, evenals Joseph Daul, om even later plaats te maken voor de eerste ministers van de drie kandidaat-lidstaten: Ivo Sanader van Kroatië, Nikola Gruevski van de Voormalige Joegoslaviëse Republiek Macedonië en Sali Berisha, de driftige Albanese volksleider, die voor zijn nationale vlag, de dubbelkoppige zwarte arend op een rode achtergrond, zijn 'Europese wens' uitsprak... Zelfs de president van Georgië, Mikheil Saakashvili, was naar Warschau gekomen om de Europeanen te bedanken voor hun steun tijdens de recente gebeurtenissen die een bedreiging hadden gevormd voor de territoriale integriteit van het land.

De partijvoorzitter, Wilfried Martens, alsmede de secretaris-generaal, Antonio López-Istúriz White, gaven vervolgens het woord aan de vicepremiers van Oostenrijk, Denemarken, Finland en de Tsjechische Republiek waar de EVP eveneens deelnam aan de regeringscoalities. Ook de oppositieleiders van Spanje, Cyprus, Portugal, Hongarije, Ierland, Estland en Bulgarije die lid waren van de EVP namen om beurten het woord.

Vervolgens gaf de hele zaal een staande ovatie aan Lech Walesa, oprichter van Solidarność en voormalig president van de Republiek Polen, die het applaus van de EVP-afgevaardigden welverdiend in ontvangst nam.

Het congres in Warschau gaf het startsignaal voor de nationale verkiezingscampagnes voor de verkiezingen die enkele weken later, op 4 en 7 juni, zouden plaatsvinden.

Een moeilijke verkiezingscampagne: de dreiging van stemonthoudingen en proteststemmen

Terwijl het IMF voor 2009 een gemiddelde krimp van 4% van het bbp in de Europese Unie aankondigde, dreigde de campagne moeilijk te gaan worden. Enerzijds bundelden de eurosceptici, of ze nu afkomstig waren van de nationalistische stroming, van het populisme of van extreem-links, hun krachten om het beleid en de instellingen van de Unie te hekelen en zelfs het principe zelf van de democratie op Europese schaal op losse schroeven te zetten. Anderzijds achtte de publieke opinie zich weinig of slecht geïnformeerd en gaf haar onvermogen toe het complexe functioneren van de Unie te begrijpen. De pro-Europese partijen maakten zich het meest ongerust over het gevaar van de toenemende stemonthoudingen. Deze zouden de regelmatige tendens kunnen doorzetten, die sinds 1984 werd waargenomen, en een bevestiging zijn van de vervreemding van de kiezers ten aanzien van de Europese verkiezingen.

Vreemd genoeg kwamen de tegenstellingen tussen de EVP en de PES, de twee grootste rivaliserende machten, volgens de lidstaten niet op dezelfde wijze tot uitdrukking. In bepaalde lidstaten spanden de coalitieregeringen zich in om de gevolgen van de crisis gezamenlijk het hoofd te bieden. In andere lidstaten steunden de socialistische regeringen de Commissie-Barroso, terwijl de socialistische oppositiepartijen in landen die geregeerd werden door de EVP het economisch liberalisme in de vertrekkende Commissie aan de kaak stelden, dat verantwoordelijk zou zijn voor het instorten van het bankstelsel en het financiële stelsel en voor de toename van de werkloosheid.

De EVP had haar weerwoord klaar: het waren de grote leiders van de EVP, in het bijzonder Nicolas Sarkozy en Angela Merkel, die de toon hebben gezet tijdens de G20 van Londen op 2 april. Zij hebben het initiatief genomen tot de beslissingen die een beroep deden op het moreel in de financiële wereld, en ondersteunden de pogingen de economie weer op gang te brengen, in samenspraak met de belangrijkste internationale partners. De EVP bracht eveneens haar gehechtheid aan de sociale markteconomie naar voren, die de basis vormde van haar economisch gedachtegoed volgens welke de markt voldoende concurrerend vermogen moest bezitten om welvaart te kunnen creëren, waarzonder de herverdeling die noodzakelijk was voor de sociale solidariteit onmogelijk was. De leiders van de voormalige 'populaire democratieën' herinnerden nadrukkelijk aan de verdorven gevolgen van een gedeprivatiseerde economie die niet alleen tot tekorten zou leiden, maar ook tot de inperking van individuele vrijheden.

De EVP onderstreepte de verwezenlijking van belangrijke zaken tijdens de afgelopen zittingsperiode, die door het stemmen voor richtsnoeren op het gebied van veiligheid, milieu, gezondheid, de interne markt en de mobiele telefonie, positieve invloed heeft uitgeoefend op de dagelijkse leefomstandigheden van de Europese burgers. De fractie betuigde haar steun aan de spoedige ratificatie en aan de tenuitvoerlegging van het Verdrag van Lissabon, een aanvullende stap in de democratisering van de Unie en de intensivering van haar gemeenschappelijke besluitvormingsvermogen.

Aan het einde van de campagne, op 31 mei 2009, namen Angela Merkel en Nicolas Sarkozy een gezamenlijk initiatief en publiceerden een brief in de *Journal du Dimanche* in Frankrijk en in de *Welt am Sonntag* in Duitsland, twee populaire kranten met hoge oplagen. De door de twee landen geformuleerde hoofdthema's kwamen nauw overeen met de hoofdthema's die de EVP in Warschau had vastgesteld: een verantwoordelijke markteconomie die de ondernemer en de werknemer boven de speculant stelde, de strijd tegen klimaatverandering, een eerlijke wereldhandel die gebaseerd was op wederkerigheid, een gemeenschappelijk defensie- en veiligheidsbeleid, kortom een 'sterken verenigd Europa', maar ook een 'Europa dat beschermt'.

Het grote succes van de EVP-Fractie op de avond van 7 juni 2009

Tegen 20.00 uur bereikten de eerste voorspellingen het perscentrum, dat door het Europees Parlement voor de gelegenheid was ingesteld in de gebouwen van het Europees Parlement in Brussel. Joseph Daul was er aanwezig om *live* deze verkiezingsavond van commentaar te voorzien ten overstaan van de vertegenwoordigers van de voltallige Europese pers. Hij was zich terdege bewust van de verantwoordelijkheden die de EVP in de daaropvolgende weken op zich zou moeten nemen. De EVP behaalde een uitstekend resultaat in Italië, Frankrijk, Polen, Duitsland, in nagenoeg iedere lidstaat waar haar kandidaten zich hadden voorgesteld. De Socialistisch Fractie kende daarentegen de grootste teruggang uit haar geschiedenis. Nooit was de kloof zo groot geweest tussen de twee voornaamste fracties van het Parlement. Meer dan honderd zetels, volgens de voorlopige telling. De les was duidelijk: de kiezers hadden ervoor gekozen hun vertrouwen te geven aan de centrumrechtse regeringen, om de problemen die voortkwamen uit de ernstige economische crisis die Europa trof, aan te pakken. De EVP was aanwezig in 19 van de 27 zittende regeringen. De socialisten

hadden noch het beleidsprogramma noch de geloofwaardigheid die nodig waren om de kiezers gerust te stellen en voor zich te winnen. De Liberale Fractie kende eveneens een duidelijke afname van haar leden.

De opkomst bij de verkiezingen kende weer een terugval en daalde van gemiddeld 45,4% in 2004 tot 43,2% in 2009.

De EVP telde voorlopig, in afwachting van de definitieve samenstelling van de politieke fracties die pas tijdens de constituerende vergadering bekend zou worden, 264 zetels^a in een Parlement van in totaal 736 zetels, terwijl ze er in totaal 288 telde in een Parlement bestaande uit 785 zetels, dat niet meer rekende op de aanwezigheid van 27 Britse afgevaardigden en hun 12 verwante leden van de Tsjechische ODS. Het succes overtrof alle verwachtingen. De socialistische nederlaag en de opkomst van bepaalde eurosceptische krachten, die evenwel grote moeilijkheden ondervonden zich te verenigen en een samenhangend betoog te houden, maakten dat de EVP-Fractie weinig van deze rivalen te duchten had. De fractie zou meer dan ooit tevoren de rol van drijvende kracht in het hart van de Unie op zich moeten nemen.

Joseph Daul aan zet na zijn herverkiezing voor het voorzitterschap van de fractie op 23 juni 2009

De eerste vragen die de EVP zich stelde waren van tactische aard: Met welke partijen moest een politiek of technisch bondgenootschap worden gesloten om zich te verzekeren van het voorzitterschap van het Europees Parlement gedurende het eerste deel van de zittingsperiode? Hoe moest de benoeming van José Manuel Durão Barroso voor het voorzitterschap van de Commissie worden bevorderd, in een tijdsbestek dat in overeenstemming was met de politieke belangen van het Europees Parlement en met een meerderheid die noodzakelijk was om van de toekomstige Commissie een overeenkomst te verkrijgen betreffende de ambtsperiode om het vertrouwen van de kiezers te herstellen? Er moest snel worden begonnen met andere onderhandelingen binnen de fractie, over de benoemingen op de belangrijkste verantwoordelijke posities: het voorzitterschap van de fractie, het voorzitterschap van het Europees Parlement, de vicevoorzitterschappen van het Parlement en van de fractie en het voorzitterschap van de parlementaire commissies.

De methode d'Hondt die traditioneel werd toegepast om de functies te verdelen, zowel binnen het Parlement als binnen de fractie, zou

---

a Van de 264 afgevaardigden traden er 144 af, oftewel 54,5%.

worden toegepast, rekening houdend met de resultaten en de nieuwe verhoudingen, maar vereiste dat de formatie van de fracties uiterlijk tijdens de constituerende vergadering in juli definitief moest zijn vastgesteld om in werking te kunnen treden.

Binnen de fractie spraken de cijfers de dag na de verkiezingen voor zich. Met 42 afgevaardigden behield de CDU-CSU de eerste plaats. Daarna kwam de Italiaanse delegatie die in totaal 35 zetels kreeg, verdeeld over de nieuwe PDL (Popolo della Libertà), een fusie van Forza Italia en de nationale alliantie, de UDC, die al in de fractie werd vertegenwoordigd door Carlo Casini, en de nieuwe afgevaardigde van de partij van Zuid-Tirol. De Franse delegatie behaalde een spectaculair resultaat en ging van 18 naar 29 zetels, waarbij ze voordeel had gehad van de geloofwaardigheid van het Europees optreden van Nicolas Sarkozy en van de weigering van de kiezers de socialistische partij en de MoDem van François Bayrou te volgen, wat zich uitte in een proteststroom tegen de regering. De PORP (Platforma Obywatelska Rzeczpospolitej Polskiej) van de eerste minister Donald Tusk, die kort daarvoor het congres van de EVP in Warschau had ontvangen, behaalde 25 zetels waardoor, met de 3 zetels van de PSL (Polskie Stronnictwo Ludowe) daarbij opgeteld, de Poolse delegatie op de vierde plaats kwam met 28 afgevaardigden. De Spaanse Partido Popular, met 23 zetels, behield nagenoeg haar positie. De Hongaarse FIDESZ kreeg 15 zetels, wat een zeer spectaculair resultaat was en veel goeds voorspelde voor de toekomst van deze partij op het binnenlandse politieke toneel ten opzichte van de socialisten. De Roemeense delegatie, met 14 afgevaardigden, maakt de groep landen met meer dan 10 zetels compleet. Portugal (10 afgevaardigden), Griekenland (8), Bulgarije (6), Oostenrijk (6), Slowakije (6), België (5), Nederland (5), Zweden (5), Litouwen (4), Ierland (4), Finland (3), Luxemburg (3), Slovenië (3), Malta (2), Cyprus (2), de Tsjechische Republiek (2) als gevolg van het aangekondigde vertrek van de ODS naar de Britse conservatieven, Estland (1), Denemarken (1), Letland (1) maken dit overzicht van nationale delegaties compleet, waaraan op de verkiezingsavond alleen de vertegenwoordigers van het Verenigd Koninkrijk ontbraken.

De eerste beslissing die op 17 juni formeel werd genomen door de fractie met eenparigheid van stemmen en slechts een onthouding, was het Reglement van orde te wijzigen door de fractie de naam te geven die ze had voor de eisen die in 1999 door de Britse conservatieven werden gesteld: 'Fractie van de Europese Volkspartij (Christen-Democraten)'.

Iedere verwijzing naar het deel 'Europese Democraten' en naar het recht van een deel van de fractie de in de Grondwet geformuleerde

verbintenissen van de EVP niet in acht te nemen, werd uit de tekst geschrapt.

23 juni 2009 markeerde een van de eerste beslissende dagen van de nieuwe ambtsperiode.^a Om 15.00 uur ging de fractie in haar nieuwe samenstelling, voor de gelegenheid voorgezeten door Hartmut Nassauer, vertrekkend vicevoorzitter die zich niet opnieuw verkiesbaar had gesteld, over tot het kiezen van het nieuwe voorzitterschap. Alleen Joseph Daul had zich kandidaat gesteld voor de functie van voorzitter. Van de 264 leden die op dat moment als zodanig waren ingeschreven bij de fractie, waren er 239 aanwezig in Brussel en namen deel aan de stemming. Met 11 onthoudingen en 3 stemmen tegen werd Joseph Daul herkozen voor een periode van tweeënhalf jaar met het zeer aangename resultaat van 225 stemmen. Direct daarna ging de fractie over tot de verkiezing van de tien vicevoorzitters. Elf kandidaten stelden zich kort voor aan de fractie. Met het meeste aantal stemmen werden gekozen: Jaime Mayor Oreja (200), Corien Wortmann-Kool (197), József Szájer (192), Manfred Weber (185), Vito Bonsignore (183), Othmar Karas (177), Rumiana Jeleva (167), Paulo Rangel (164), Marian-Jean Marinescu (132) en Ioannis Kasoulides (121).

Aldus werden de ambtsperioden van 5 vertrekkende vicevoorzitters verlengd en traden 5 nieuwe leden toe. Gunnar Hökmark, vertrekkend vicevoorzitter die zich kandidaat had gesteld, werd niet herkozen. Het presidentschap telde voortaan twee vrouwen in plaats van één. Het percentage vrouwen in de nieuwe fractie bedroeg overigens meer dan dat in de vorige samenstelling: 88 vrouwen, oftewel 33% van het totale aantal afgevaardigden, een resultaat dat naar verhouding niet veel afweek van het gemiddelde van het nieuwe Parlement, terwijl deze verhouding in de voormalige fractie slechts 25% was.

Vanuit deze comfortabele positie van deze hernieuwde rechtmatigheid, vertrouwde Joseph Daul op de troeven waarover de fractie beschikte om een begin te maken met de gevoelige fase van de komende politieke onderhandelingen. De EVP beschikte over 36% van de zetels, tegen 25% voor de socialisten en 11% voor de liberalen. De EVP was in de Raad en in de Commissie veruit in de meerderheid. In nauwe samenwerking met José Manuel Durão Barroso moest het initiatief worden

---

^a De 264 fractieleden die tijdens de constituerende vergadering van 23 juni bij de fractie staan geregistreerd, dienen zich dus allemaal te houden aan artikel 3 van het Reglement, dat de Europese betrokkenheid onderstreept, evenals de waarden die voortkomen uit het lidmaatschap van de EVP-Fractie: '3. [De] leden [...] zetten zich in voor een beleid dat, op basis van een grondwet, het proces nastreeft van federale eenmaking en integratie in Europa, wat een constituerend element is van de Europese Unie als Unie van burgers en staten.'

genomen tot het opstellen van een pact met betrekking tot de zittingsperiode, dat de hoofdthema's zou overnemen uit het beleidsprogramma dat de EVP aan de kiezers had aangeboden: een sociale markteconomie waarbij de mens en niet de speculatie als middelpunt van het economisch proces werd beschouwd, de voltooiing van de interne markt, een veiligheidsbeleid met inbegrip van onafhankelijkheid op het gebied van energie en voedsel, een verantwoorde toepassing van de subsidiariteit, het vaststellen van de uiterste grenzen van de Unie, en een gemeenschappelijk immigratiebeleid.^a

Hoe kon men een behoorlijke meerderheid behalen binnen het Parlement om deze doelstellingen te bereiken? De vraag van de allianties bleef open en had betrekking op zowel het technische akkoord dat de verdeling van de verantwoordelijke functies binnen het Parlement zou bekrachtigen voor de twee halve zittingsperioden, en het politieke akkoord dat het benoemen van de nieuwe Commissie zou garanderen.

Wat betreft de benoeming van de kandidaat uit de fractie voor het voorzitterschap van het

Parlement, dat op 15 juli zou worden verkozen, achtte de fractie het haar taak om, als grootste partij, deze functie gedurende de eerste helft van de zittingsperiode te vervullen. Als in de periode tot 7 juli geen enkel akkoord werd bereikt tussen de Italiaanse delegatie die Mario Mauro steunde en de Poolse delegatie die Jerzy Buzek steunde, zou een interne stemming in de fractie de knoop moeten doorhakken tussen de beide kandidaten.

Wat de besprekingen met de andere fracties betrof, over de datum en de voorwaarden omtrent het aanstellen van de Commissievoorzitter werd 24 juni overwogen. Voor de eerste officiële vergadering van de fractievoorzitters zou er geen enkel besluit tot stand komen. Tot die tijd zou een periode van bezinning en onderhandelingen worden aangevend om de strategie van de andere fracties beter te kunnen vaststellen. Met dit in gedachten kwam de EVP-Fractie van 29 juni tot 2 juli bijeen in Athene, Griekenland, om afscheid te nemen van de vertrekkende parlementsleden, om aan enkelen onder hen de Schuman-medaille uit te reiken en de nieuwe leden in de gelegenheid te stellen nader kennis met elkaar te maken.

---

^a Hun waarden en doelstellingen worden vastgelegd, die betrekking hebben op de basis van het communautaire model binnen de Europese Unie en waarbij ze zich baseren op het huidige verkiezingsprogramma van de EVP, conform de principes van met name vrijheid en democratie, alsmede die van de eerbiediging van de rechtsstaat, van de bescherming van de rechten van de mens en de subsidiariteit.

De intensieve voorbereidingsfase voor de constituerende vergadering van 14 tot 16 juli 2009

Bij terugkomst van de studiedagen in Athene, waarbij 700 personen aanwezig waren, werd de situatie duidelijk en er werd een begin gemaakt met de beslissende onderhandelingen. Mario Mauro kondigde aan dat hij, in zijn wens van solidariteit en eenheid ten aanzien van de fractie, zijn kandidatuur voor het presidentschap van het Parlement introk. Jerzy Buzek was dus de enige kandidaat en zijn investituur werd op 7 juli door de fractie bevestigd. Joseph Daul zorgde dat hij overal aanwezig was. Terug uit Athene, ontmoette hij het nieuwe Zweedse voorzitterschap van de Unie in Stockholm, dat zijn voorkeur kenbaar maakte de parlementaire benoeming van de Commissievoorzitter van juli naar september te verzetten. De fractie nam akte van deze informatie, waar een ruime meerderheid binnen het Parlement welwillend tegenover stond. Ondertussen moest de fractievoorzitter onderhandelen over twee zaken tegelijk. Allereerst met de andere fracties die zich hadden samengesteld en nu de voorzitterschappen van de commissies en de interparlementaire delegaties moesten verdelen. Er werd een technisch akkoord gesloten met de nieuwe Socialistische Fractie, die zich voortaan de APSD zou noemen (Alliance Progressiste des Socialistes et des Démocrates), daarbij rekening houdend met de toetreding van de Italiaanse democraten, en die uit 184 afgevaardigden bestond. Dit akkoord verzekerde de EVP van het toekomen van het voorzitterschap van het Parlement aan een van haar leden gedurende de eerste helft van de zittingsperiode. In ruil daarvoor zou de EVP het voorzitterschap van de APSD steunen voor de tweede helft. Dit technisch akkoord strekte zich uit tot aan de Liberale Fractie, de ALDE, die 84 afgevaardigden telde en onlangs de voormalige Belgische minister-president Guy Verhofstadt als leider had gekozen om de voorzitterschappen van de commissies te verdelen. De drie grootste fracties spanden zich in consensus te bereiken om te voorkomen dat er toevlucht moest worden genomen tot de autoritaire verdeling volgens de methode d'Hondt, die de voorzitterschappen volgens desiderata en het relatieve belang van elke fractie zou verdelen. Tegelijkertijd moest de fractievoorzitter de nationale delegaties van de EVP ervan overtuigen onderling tot zoveel mogelijk schikkingen trachten te komen, om tegemoet te komen aan de wensen van de afgevaardigden met billijke voorkeuren voor bepaalde verantwoordelijke posities.

De week van 7 tot 10 juli werd grotendeels in beslag genomen door de bijeenkomsten tussen het presidentschap en de delegatieleiders. De compromissen, die soms moeizaam werden bereikt, het beroep op het

gezond verstand en de vriendschappelijke uitwisselingen leidden uiteindelijk tot een overzicht van toegekende verantwoordelijkheden voor de komende tweeënhalf jaar.

De fractievoorzitter stelde alles in het werk om te verhinderen dat het onvermijdelijke geschipper dat gepaard ging met de verdeling van de functies – maar dat beperkt werd door de druk der omstandigheden, ten aanzien van de wensen van de andere doorgewinterde of onlangs gekozen parlementsleden – tot teleurstelling en ongenoegen zou leiden. Zijn ervaring en talent voor pragmatische akkoorden vergemakkelijkten het werk en zorgden ervoor dat de optimistische sfeer de boventoon bleef voeren gedurende deze weken waarin de EVP van haar verkiezingssucces genoot.

Op 5 juli, om precies te zijn, bereikte nog meer goed nieuws de EVP-familie: de fractie kreeg er nog een lid bij dankzij de aansluiting van een Finse verkozene, en telde nu 265 leden. De parlementsverkiezingen in Bulgarije kenden overigens de absolute meerderheid van de zetels toe aan de GERB, wat voor de EVP betekende dat zij zich mocht laten voorstaan op maar liefst 14 eerste ministers in functie binnen de Europese Unie. Wilfried Martens kon zich aldus diezelfde dag verheugen over het feit dat de EVP, voor het eerst in de geschiedenis van de uitgebreide Unie, over de absolute meerderheid van de leden in de Europese Raad beschikte.

De verkiezing van Jerzy Buzek, het eerste succes van de EVP tijdens de nieuwe zittingsperiode

De verkiezing op 14 juli 2009 van Jerzy Buzek tot het voorzitterschap van het Parlement – meteen na de eerste ronde met 555 stemmen, tegen 89 stemmen voor zijn linkse tegenstander, de Zweedse Eva-Britt Svensson – bevestigde de invloed van de EVP in het nieuwe Parlement. Door zo massaal te kiezen voor de kandidaat van de EVP, eerde het Parlement de keuze van de fractie voor deze voormalige Poolse minister-president, medeoprichter van de beweging Solidarność, die in hoge mate had bijgedragen aan de bevrijding van Europa van het communisme. Twintig jaar na de democratische revolutie die de helft van het continent zelfstandig had gemaakt, en vijf jaar na de toetreding van Polen en van andere ‘populaire ex-democratieën’ tot de Unie, was de verkiezing van Jerzy Buzek de sterk symbolische uitdrukking van de voorliefde van Europa voor vrijheid, en het begin van een nieuw hoofdstuk in de geschiedenis van de Europese eenwording. ‘We hebben geen West- en Oost-Europa meer, maar slechts één Europa’,

concludeerde Joseph Daul in zijn toespraak ter ere van de verkiezing van de nieuwe voorzitter. Voor de vertrekkende voorzitter, Hans-Gert Pöttering, had het 'doorgeven van het stokje' bovendien een intense emotionele lading. Het Parlement was ontegenzeggelijk, in het bewustzijn en in de harten, de meest geschikte plaats voor blijvende verzoening tussen volkeren, en hield een belofte in voor de toekomst van de Europese opbouw.

Conclusie

WORTELS, NALATENSCHAP, TOEKOMST

Verklaring en zin van de geschiedenis van de fractie

1950-2009: dit boek beslaat nagenoeg zes decennia uit de geschiedenis van een Europese politieke organisatie, die van de christen-democraten en gematigde Europeanen in het Europees Parlement.

De auteur heeft met dit boek twee doelstellingen nagestreefd:

– Enerzijds wilde hij het verloop van de belangrijkste gebeurtenissen voor de Europese integratie tijdens deze periode beschrijven en verduidelijken. Daarvoor heeft hij deze opgesplitst in drie grote cycli, in een poging ze voor te stellen als een logische opeenvolging: de verzoening na de oorlog, die bij de West-Europeanen leidde tot een geest van wederopbouw, de consolidatie van de vrede op basis van ambitieuze doelstellingen als de interne markt en de eenheidsmunt, en tot slot de herfundering van de Europese Unie na de val van het communisme en de hereniging van het continent. De rechtstreekse algemene verkiezing van de afgevaardigden sinds 1979 heeft een beslissende veranderingsdynamiek geïntroduceerd in het Europees Parlement en de EVP-Fractie. De geleidelijke bevoegdheidsuitbreiding van het Parlement in de communautaire beslissingsdriehoek was rechtstreeks in het voordeel van de fracties, en dus zeker van de fractie die sinds 1999 de meeste zetels in deze democratische instelling heeft.

– Anderzijds wilde de auteur dit historische proces duiden door de waarden te identificeren die het hebben gedragen en die steeds hebben gezorgd voor de energie en de dynamiek die herhaaldelijk nodig waren om een mislukking af te wenden. Iedereen die in enige of sterke mate persoonlijk betrokken was bij deze geschiedenis, zal zijn eigen interpretatie hebben van de gebeurtenissen en er ook zijn eigen herinneringen aan overhouden. Maar zeer waarschijnlijk is iedereen het erover eens dat de vele uren en dagen die ze hebben doorgebracht in de fractie en in het Parlement, zin hebben gehad, een diepe betekenis die voorzag in de behoeften van de Europese volkeren, en dat hun werk over het

algemeen de levensomstandigheden, veiligheid en vrijheid van de Europese burgers heeft verbeterd.

Als bovendien de mensen die deel uitmaakten van het dagelijkse leven van de fractie, die de hoogtepunten en de routines, de ontmoetingen en de reizen hebben meegemaakt, die zich deels identificeren met de instelling en er het gevoel aan ontlenden dat ze hebben meegewerkt aan een betekenis- en emotievol proces, zich kunnen terugvinden in dit boek, zal de auteur zijn doel hebben bereikt.

Crises, tekenen van verandering

Wie deze poging tot verklaring van de geschiedenis van Europa en de fractie leest, zal bij het chronologisch overzicht van de feiten sterk het gevoel van *stop and go* krijgen. Crises maken een wezenlijk deel uit van de geschiedenis. Ze zijn een teken dat er constant verandering in het spel was. Deze verandering stuitte op weerstand, bracht onbuigzaamheid aan het licht en lokte zelfs strenge afwijzing uit, zoals bij de mislukking van de EDG in 1954, de crisis van de 'lege stoel' in 1965, het veto tegen de Britse kandidaatstelling in 1961 en 1967, de negatieve referenda over het Verdrag van Maastricht in Denemarken in juni 1992 en over het Verdrag van Lissabon in Frankrijk en Nederland in mei 2005. De ernstige economische en sociale problemen waarmee de Europese landen in verschillende mate te kampen hebben gehad sinds 1973, ten tijde van de eerste olieschok, en nu weer met onverwachte hevigheid sinds de recessie van 2009, zijn ook steeds een factor van onzekerheid geweest in de opbouw van Europa. Deze crises betekenen een beproeving voor de Europese solidariteit. In geval van een crisis is de verleiding immers groot om te kiezen voor gemakkelijksoplossingen als protectionisme en begrotingstekorten. Meestal werden de crises overwonnen door overleg en de invoering van nieuwe mechanismen voor gezamenlijke actie. Niemand van de EVP-Fractie zal de rampzalige gevolgen ontkennen van de politieke onbekwaamheid van de democratieën om samen de crisis van 1929 te overwinnen. De lange recessie werd gevolgd door de opkomst van totalitaire regimes en oorlog. De Europeanen van vandaag moeten al het nodige doen om te voorkomen dat een dergelijk scenario zich herhaalt.

Overtuiging en verdraagzaamheid

De christen-democraten zijn sinds 1976 de verkozenen van de Europese Volkspartij. De naam is veranderd, maar de verschillende generaties parlementsleden en ambtenaren die hun stempel hebben gedrukt

op deze geschiedenis, werden beziend door dezelfde politieke principes. Indien we deze zouden moeten samenvatten in twee woorden, met alle beperkingen die een dergelijke vereenvoudiging inhoudt, zouden deze woorden 'overtuiging' en 'verdraagzaamheid' zijn.

Overtuiging: de eenheid van Europa is een constante noodzaak

Europa is een noodzaak. Geen noodlottigheid, geen mechanisch raderwerk en nog minder een hels apparaat beheerd door technocraten, zoals het genoemd wordt door tegenstanders die afkomstig zijn van dirigistisch extreem links, die lange tijd pro-Sovjet waren, of van nationalistisch extreem rechts, dat vreemdelingenhaat en racisme aanmoedigt en zich verzet tegen iedere soevereiniteitsdeling. Het is een objectieve noodzaak, die voortspuit uit de evolutie van de wereldgeschiedenis sinds het einde van de 19e eeuw: de versnelde technologische ontwikkeling en vooruitgang hebben nieuwe kansen geschapen voor de mensheid, het lijden verlicht, de ruimte voor initiatieven vergroot en de waarde van het werk verhoogd.

De westerse expansie heeft de energie van de westerse landen aangewakkerd, maar had ook nadelige gevolgen: ze heeft het kolonialisme voortgebracht en buitensporigheden gestimuleerd die geleid hebben tot de Eerste Wereldoorlog. Te veel zelfvertrouwen, een te grote territoriale honger, te veel verheerlijking van de naties en een machtsgevoel hebben het ondenkbare tot gevolg gehad: gedreven door euforie en de zekerheid van een snelle overwinning zijn miljoenen mensen op heel het continent ten strijde getrokken. Een na een, als in een tragisch dominospel, raakten republieken, monarchieën en keizerrijken daarbij betrokken, van de Atlantische Oceaan tot het Oeralgebergte en tot de Bosporus.

Stefan Zweig heeft in *Die Welt von Gestern* (1941) op een prachtige manier geprobeerd het onverklaarbare te verklaren en de luister van het einde van de 19e eeuw beschreven: de wereldtentoonstellingen waar gepronkt werd met de meest spectaculaire realisaties van ieder land, het vertrouwen in de onbeperkte mogelijkheden van wetenschap en techniek, de schitterende architectuur in Parijs, Berlijn, Madrid en Londen, de geest van verdraagzaamheid die heerste in de Habsburgse samenleving, de verbroedering tussen de Engelse, Russische, Duitse en Oostenrijks-Hongaarse monarchieën die verbonden waren door familiebanden... In slechts enkele weken tijd is dat alles aan duigen geslagen, ondanks het zachte protest van de pacifisten, die al snel uitgesloten werden van het debat. Wanhoop en overgevoeligheid hebben deze schrijver in 1943, midden in de Tweede Wereldoorlog, tot zelfmoord gedreven. Zo bewees hij met zijn eigen leven hoe ontmoedigend hij het

vond dat het lijden van de Eerste Wereldoorlog niet had volstaan om de mensheid te beschermen tegen barbaarsheid. Hij had nog enkele maanden langer geduld en hoop moeten hebben, want tezelfdertijd boden andere mannen, met sterkere zenuwen, weerstand aan het nazisme en het stalinisme. Zij hebben nog wel de voortekenen van een nieuw tijdperk gezien.

In maart 1943 schetste Jean Monnet in de nota, die hij schreef in Algerije, de contouren van een democratisch Europa dat voorgoed gevrijwaard zou zijn van dergelijke vergissingen op basis van één enkele belofte: de gemeenschappelijke uitoefening van de soevereiniteit in het kader van democratische en egalitaire instellingen. Men moest koste wat het kost voorkomen dat de fouten van de periode na de wapenstilstand van 1918 opnieuw werden gemaakt. Dus geen willekeurige plundering van de naties, wat het pad effent voor nieuw nationalisme. De verliezers niet straffen, want dat wekt lust op wraak. Geen herhaling van de inefficiëntie van de Volkererenbond¹⁰⁵⁵, die verlamd was door het vetorecht. Geen democratieën die zich niet weren tegen aanvallen van populistten en extremisten. Deze nota van Algiers¹⁰⁵⁶ lag aan de basis van de principes die opgenomen zijn in de Verklaring van Schuman van 9 mei 1950. Het was de verantwoordelijkheid van de christendemocraten om deze visie in de praktijk te brengen en de koers aan te houden van dit nieuwe communautaire bouwwerk die is ingevoerd door de Verdragen van Parijs en Rome. Zij hadden, samen met de socialistten en de liberalen van het Parlement, de taak deze consensus te beschermen, ook al zorgt de natuurlijke rivaliteit tussen de democratische politieke krachten in elk van onze landen ervoor dat iedere fractie op haar eigen manier te werk gaat bij de dagelijkse uitoefening van de parlementaire bevoegdheden.

Geen familie mogelijk zonder geest van verdraagzaamheid

De tweede sleutelfactor die het succes van de EVP-Fractie in haar politieke activiteiten verklaart, is het permanente respect voor de eigen identiteit van alle nationale delegaties en alle afgevaardigden. Verdraagzaamheid is opgenomen in de bepalingen van het intern Reglement en maakt deel uit van de cultuur van de stuurorganen. Ook de fractievoorzitters, van Emmanuel Sassen tot Joseph Daul, passen verdraagzaamheid toe in de praktijk. Zonder dit beginsel had de fractie geen overheersende positie kunnen verwerven binnen het Parlement.

De politieke krachten die vertegenwoordigd waren in de EVP-Fractie zijn aanzienlijk beïnvloed door de sociologische veranderingen die de Europese samenlevingen tijdens de voorbije zes decennia hebben gekenmerkt. Om beurten kregen ze te maken met economisch herstel,

volledige tewerkstelling, verstedelijking, de consumptiemaatschappij, oliecrises, stagflatie, mondialisering, financiële crises, de overgang naar het postindustriële tijdperk en schaarsheid van werkgelegenheid. De aanpassing aan deze wisselende configuraties van de nationale partijen en de integratie van de opkomende partijen van postcommunistisch Europa zijn te danken aan de opeenvolgende politieke leiders die aan het hoofd hebben gestaan van de EVP-Fractie.

Drie mannen hebben per slot van rekening een doorslaggevende rol gespeeld in dit proces van existentiële verandering, en hebben de Christen-Democratische Fractie er waarschijnlijk voor behoed in de marge te zijn beland, of op zijn minst een deel van haar macht en haar leiderspositie te hebben verloren: Helmut Kohl, Wilfried Martens en Hans-Gert Pöttering. Hun namen mogen toegevoegd worden aan de lijst van leiders die in staat zijn tot pragmatisme, de leiders die zich tijdens de vorige generatie ingezet hebben voor de opbouw van een krachtige en pluralistische fractie: Robert Schuman, Alain Poher, Hans-August Lückner en Egon Klepsch.

Wat te leren uit de Britse episode

Verdraagzaamheid mag dan wel een van de oorspronkelijke waarden van de christen-democratische doctrine zijn, ze werd ook op de proef gesteld. Maar voor elke waarde geldt, dat ze zichzelf slechts kan bewijzen als ze beproevingen moet doorstaan. De turbulente episodes van de betrekkingen tussen de EVP-Fractie en de Britse conservatieven vormen een echte saga waarvan de ontknoping in 2009 slechts kan worden beschouwd als een tijdelijke transformatie, aangezien de loop van de geschiedenis 'aan het oog is onttrokken'.

Hoewel de conservatieven in de jaren 60 en 70, onder Europese leiders als Harold Macmillan, Edward Heath en Chris Patten, de opbouw van Europa gunstig gezind waren, maar er weigerachtig tegenover stonden zich bij de fractie te voegen, zijn ze op 1 mei 1992 toch toegetreden tot de 'grootste niet-socialistische fractie'. Op hetzelfde moment kwam er een nieuwe generatie van Toryleiders, beïnvloed door de neoliberale doctrine en de persoon van Margaret Thatcher, aan het hoofd van de Conservative Party. Het was niet eenvoudig voor de christen-democraten om te gaan met deze paradox. De voorzorgsmaatregelen die zowel Egon Klepsch als Leo Tindemans hadden genomen om de oprechtheid van de Europese bedoelingen van de nieuwe leiders te onderzoeken, tonen aan dat de EVP-Fractie de kern van haar identiteit niet wilde prijsgeven, maar toch de voordelen van een toename van haar aantal leden wilde genieten.

Dat de Britten een bijzondere plaats innemen binnen de Europese Gemeenschap, bleek vanaf het begin uit de weigering van de Labour-regering van Clement Attlee om in te stemmen met de basisprincipes van de Schuman-verklaring. 'Deze zijn niet onderhandelbaar', was het antwoord van Jean Monnet, die in mei 1950 van Robert Schuman en Konrad Adenauer de opdracht kreeg naast Italië en de Benelux-landen ook Londen te peilen over het Frans-Duitse voorstel. Doordat ze pas in 1973 bij de EEG gekomen waren, genoten de Britten niet het morele voordeel stichtend lid van de club te zijn.

Nadat ze in 1992 het statuut van 'geallieerd lid' van de fractie hadden verworven, bereikten ze in 1999 dat de fractie werd omgedoopt tot 'EVP-ED-Fractie'. Vervolgens hebben de conservatieven de verdraagzaamheid van de verschillende voorzitters die deze nieuwe configuratie moesten beheren, op de proef gesteld. Bepaalde nationale delegaties en individuele leden gaven blijk van terughoudendheid of zelfs van verzet tegen de toegevingen aan de Britten, met name de hervorming van het Reglement in 2004, waardoor de Britse conservatieven de mogelijkheid kregen standpunten te verdedigen die indruisten tegen de meerderheidsstrekking van de fractie ten voordele van de Europese Grondwet, die in 2003 werd goedgekeurd door de conventie.

Het vertrek in juni 2004 van de Italianen van de PPI, de Fransen van de UDF onder leiding van François Bayrou en Gérard Deprez, fervent voorstander van Europa van de Belgische PSC, was vooral te wijten aan redenen van intern beleid. Maar ze gebruikten de Britse kwestie als argument om uit te leggen dat ze afstand namen van een fractie die naar hun gevoel te ver was gegaan in haar compromisbereidheid en de kern van het christen-democratische erfgoed had aangetast. De andere delegaties waren van mening dat er wel toegevingen mochten worden gedaan om de heersende positie van de fractie, die veel sterker in aantal was dan de Socialistische Fractie, te behouden. De *mainstream* van de EVP-Fractie vond dat de conservatieven, van wie de meeste afgevaardigden constructief werk verrichtten binnen de parlementaire commissies buiten het zuiver grondwettelijke debat, wel een plaats verdienden binnen de EVP-ED-configuratie. Door het ED-deel was het mogelijk Tsjechische afgevaardigden van de ODS, die ook eurosceptisch waren, op te nemen in de fractie.

De overtuigingskracht van de leiders van de Conservative Party, die de aanhangers die zich hadden laten verleiden door de belofte van David Cameron om de EVP-Fractie te verlaten en een nieuwe fractie op te richten, niet wilden teleurstellen, was zo groot dat het vertrek van de uittredende afgevaardigden, die door deze belofte in het Parlement

bleven zetelen, in de lente 2009 door de fractie werd beleefd als de kroniek van een aangekondigde scheiding.

Straatsburg, 11 maart 2009. Aan het begin van de vergadering van het presidium en de delegatieleiders kondigde Joseph Daul een belangrijke mededeling aan. Hij kwam zojuist, in het gezelschap van de leider van de Britse delegatie, Timothy Kirkhope, en de secretaris-generaal, van een onderhoud met William Hague, de persoonlijke vertegenwoordiger van David Cameron. Het was diezelfde William Hague met wie Wilfried Martens, Hans-Gert Pöttering en de andere EVP-kopstukken in juli 1999 hadden onderhandeld over de akkoorden van Malaga, die hadden geresulteerd in een bijzonder statuut voor de Engelse conservatieven binnen de fractie. De beslissing, die al in november 2008 in Londen was aangekondigd door David Cameron aan Joseph Daul, werd onherroepelijk bevestigd: de Britse conservatieven die verkozen zouden worden op 7 juni 2009 zouden niet langer zetelen in de fractie. Ze maakten bekend dat ze van plan waren een nieuwe fractie op te richten, samen met de Tsjechen van de ODS en andere partners.

Joseph Daul legde de situatie bondig uit: er was eenzijdig een einde gemaakt aan het partnerschapscontract tussen de conservatieven en de EVP voor deze zittingsperiode. Het ging om een 'scheiding in der minne, niet om een breuk', aldus de fractievoorzitter, die de Britse beslissing betreunde, maar zich erbij neerlegde. De delegatieleiders namen om beurten het woord. De ene drukte zijn spijt uit, de andere vroeg om meer uitleg. Het werk van de meeste uitredende Britse leden werd erkend in een geest van vriendschap. Er heerste echter een ernstige sfeer. Iedereen had het gevoel getuige te zijn van een belangrijke gebeurtenis in het leven van de fractie. Maar men moest aan de toekomst denken: de voorzitter stelde vast dat het ED-deel van de fractie geen bestaansreden meer had, dat de statuten bijgevolg moesten worden gewijzigd en dat er in de toekomst alleen afgevaardigden die toetraden tot de EVP toegelaten zouden worden tot de fractie. Deze verduidelijking werd onmisbaar geacht aan de vooravond van de Europese verkiezingen.

De voorzitter en de leider van de Britse delegatie kwamen overigens overeen het geval van ieder secretariaatslid dat werkte voor het ED-deel afzonderlijk te behandelen met de grootst mogelijke verantwoordelijkheidszin.

De latere samenwerking met de nieuwe fractie die de Britse conservatieven wilden oprichten, zou afhankelijk zijn van hun politieke keuzes en de allianties die de EVP zou aangaan om de eerste plaats te veroveren in het aanstaande Parlement, boven de PES.

Uit de ervaring van zeventien jaar in een gearrangeerd huwelijk, gevolgd door een scheiding in der minne, werd een eenvoudige conclusie getrokken: politieke kansen zijn niet duurzaam houdbaar indien ze de kern van de organisatie, haar authenticiteit, op losse schroeven zetten. De christen-democraten en de gematigden, die zich geleidelijk aan bij hen gevoegd hebben, met name de Fransen van de UMP, de Italianen van de Forza Italia, de Spanjaarden van de Partido Popular, de Scandinavische conservatieven, de partijen van Midden- en Oost-Europa, bleven trouw aan hun coherent verhaal tegenover hun kiezers. Dit verhaal omvat, sinds het begin van de opbouw van Europa, het ontwerp van een Unie die in de wereld vooruitkomt als evenwichtige kracht en waarvan de geleidelijke eenheid en interne solidariteit, gesteund op sterke en democratische instellingen, de handelingscapaciteit verzekeren. Robert Schuman en zijn tijdgenoten hebben de duurzame basis gelegd voor een pro-Europese consensus die door geen enkele partij van deze familie kan worden verloochend zonder dat ze haar identiteit verliest.

De kiezers leken in te stemmen met deze eis van authenticiteit als grondslag voor een geloofwaardig politiek vertoog. De EVP-Fractie, bevrijd van het ED-deel, heeft haar voorsprong op de Socialistische Fractie vergroot door opnieuw als sterkste politieke kracht uit de verkiezingen van juni 2009 te komen. De Britse conservatieven behaalden daarentegen niet het succes waarop ze hadden gehoopt en gingen van 27 naar 25 zetels. Ze hebben zelfs bijgedragen aan de versterking van de meest radicale Britse partij, die het sterkst gekant is tegen Europa en pleit voor de terugtrekking van Groot-Brittannië uit de Europese Unie: de UKIP veroverde 13 zetels bij de verkiezingen.

De nieuwe 'stichtende leden' van het herenigde Europa

De Britse episode heeft het grootste succes van de fractie in het eerste decennium van deze eeuw echter niet naar de achtergrond verdreven: de geleidelijke, minutieus voorbereide en door de EVP-partij en de fractie gesteunde integratie van de nieuwe democratische partijen van Midden- en Oost-Europa die zijn toegetreden in 2004 en, voor Roemenië en Bulgarije, in 2007. Het was een uitdaging van formaat, maar deze werd glansrijk overwonnen en de EVP-Fractie heeft er veel voordeel mee gedaan. Er werd veel wederzijdse oplettendheid geleverd van de parlementsleden afkomstig van de twee werelden die lange tijd gescheiden waren door het geweld van de Koude Oorlog en de ondoorzichtigheid van het IJzeren Gordijn. De oude 'Europeanen van het westen' moesten zeker een extra stap zetten op de weg die leidt tot begrip van

wat het communisme inhield, het verlatingstrauma van de volkeren die geïsoleerd werden na de Conferentie van Jalta, waar het westen te snel was gezwicht voor de dreiging van Stalin, de druk van zijn tanks en zijn wapens. De EVP-Fractie hechtte veel belang aan de erkenning van het lijden van de mensen in Praag, Warschau, Boedapest, de geannexeerde Baltische staten, Boekarest en Sofia, die overgeleverd waren aan de waandenkbeelden van oncontroleerbare dictators. Toen het fractiebureau samenkwam te Gdansk op 2 september 2005, heeft het de hoedanigheid van 'stichtend lid' benadrukt die de actoren van de Solidarność verdienden wegens hun bijdrage aan de opkomst van dit nieuwe Europa. Hun weerstandsvermogen, hun vertrouwen in de waarden die hen in staat hebben gesteld moreel sterker uit jaren van vervolging en opsluiting te komen, hebben van hen authentieke Europeanen gemaakt. Johannes Paulus II zei in 1979 tegen de Polen en heel onderdrukt Europa: 'Wees niet bang!' Met deze geweldige zin heeft hij de volkeren veel moed ingesproken.

Wanneer men op een rijtje zet wat er zich allemaal heeft afgespeeld, kan men niet anders dan concluderen dat de EVP-Fractie in 2009 te maken had met een heel ander Europa. De geest van de stichtende vaders is nog aanwezig. Hij waakt over het essentiële en kan door iedereen worden ingeroepen, zoals het Amerika van Barack Obama steeds kan terugvallen op Lincoln, Hamilton en Jefferson. De wereld is echter grondig veranderd. De geest van vrede, die stevig verankerd is in de samenleving, kent geen identificeerbare bedreiging meer die de jongere generaties ertoe zou kunnen aanzetten, zoals in 1914, gewapenderhand tegen elkaar ten strijde te trekken. Alleen uit het jihadterrorisme blijkt nog een moorddadige en meedogenloze vijandigheid jegens Europa en alle democratische samenlevingen in het algemeen. De Europese jongeren zouden nu zelfs zeer verbaasd en teleurgesteld reageren indien ze plots te maken kregen met grenscontroles, de afschaffing van de euro, afscherming van de arbeidsmarkten en de onmogelijkheid om een universitaire opleiding voort te zetten buiten hun land van oorsprong.

De verantwoordelijkheid van de opkomende generaties

De zevende zittingsperiode van het verkozen Europees Parlement, die inging in juli 2009, loopt tot 2014.

Het grote succes van de EVP-Fractie die haar voorsprong op de Socialistische Fractie spectaculair consolideerde, brengt ook een grote verantwoordelijkheid met zich. Er wordt van de fractie verwacht dat ze

de meeste beleidsinitiatieven neemt die de zittingsperiode 2009-2014 zullen tekenen.

Augustus 1914, juli 2014: noem het ironie dat er exact één eeuw zit tussen de teloorgang van de 'wereld van gisteren' die Stefan Zweig zo koesterde, en de geboorte van de wereld van morgen, met een Europa dat op het punt staat de westelijke Balkanlanden te integreren, waaronder Bosnië en zijn hoofdstad Sarajevo, waar de dodelijke schoten vielen die het continent door elkaar schudden en die de koers van de wereldgeschiedenis veranderden.

De geschiedenis van de EVP-Fractie zal nieuwe hoofdstukken kennen die geschreven zullen worden door de opkomende generaties, de afgevaardigden die worden verkozen in 2009 en in 2014 en later, zolang de representatieve democratie een van de drijvende krachten achter de integratie van het continent zal zijn. Kroaten, Grieken, Ieren, Litouwers, Spanjaarden, waarschijnlijk ongeveer vijfendertig landen moeten op hun beurt leren gezamenlijk, met respect voor de ander, een Europa te leiden dat geen andere keuze heeft dan zijn rol te spelen in de nieuwe rolverdeling tussen Azië, Afrika, Rusland, het Middellandse Zeegebied en Amerika.

We staan nog voor immense uitdagingen: het herstellen van het vertrouwen en de stabiliteit in de Balkanlanden, het beperken van etnisch irredentisme, samen met Turkije wegen en middelen vinden voor een zo geïntegreerd en veelbelovend mogelijk partnerschap, dat de kiem kan inhouden van de volledige integratie van dit grote land in de Unie, indien het alle voorwaarden en gevolgen ervan aanvaardt. Er zal overleg gepleegd worden met Rusland, een land dat enerzijds zo sterk en anderzijds zo zwak is, met Amerika, dat volop aan het veranderen is, met Afrika dat zo hard zwoegt om te ontsnappen aan de onaanvaardbare miserie, met het zuidelijke Middellandse Zeegebied, een levendige regio die toegang wil krijgen tot ontwikkeling en waarvan het lot onlosmakelijk verbonden is met het onze.

In de komende maanden en jaren moeten er ook echte oplossingen worden gevonden om te komen tot een niet-chaotisch functioneren van een liberale economie waarin de wetten van de markt en de wetten van de samenleving beter op elkaar afgestemd moeten worden, door de groei te garanderen en ondertussen ook de minstbedeelden te beschermen.

Vijf voorwaarden voor het toekomstige succes van de EVP

De voorwaarden opdat de EVP-Fractie de drijvende kracht van het democratische Europa zal blijven, zijn dezelfde als de voorwaarden die de fractie zo ver gebracht hebben:

- een goede samenwerking tussen de fractie en de partij, elk in het kader van hun eigen politieke functie, maar ten dienste van dezelfde waarden. Sinds haar oprichting in 1976 tot aan de interinstitutionele bepalingen die het mogelijk hebben gemaakt sinds 2004 te beschikken over eigen middelen en een autonome structuur, is de partij financieel minder afhankelijk van de fractie en kan ze politieke activiteiten ontwikkelen met een steeds grotere verscheidenheid. In 2009 bestond de partij uit 74 nationale partijen uit 39 landen. De continue aanwezigheid van Wilfried Martens in het presidium sinds 1990 staat garant voor een voortgezette en loyale werkrelatie met de fractie, die hij zelf heeft voorgezeten van 1994 tot 1999. De fractie heeft echter ook alle middelen waarover ze beschikt, aangewend om haar politieke invloed te diversifiëren buiten de traditionele parlementaire functies. Van essentieel belang is dat de strategische acties van de twee organisaties, die tot dezelfde politieke familie behoren, voldoende op elkaar zijn afgestemd, zowel bij de voorbereiding van de verkiezingscampagne als in de diplomatieke betrekkingen met de nieuwe partijen van de kandidaat-lidstaten of van het nabuurschapsbeleid. Door het vertrek van de Britse en Tsjechische leden van de fractie in juni 2009, waarmee een einde kwam aan het ED-deel, werd de politieke relatie tussen de fractie en de partij nog duidelijker. Dat zou de samenwerking en externe communicatie moeten vergemakkelijken;
- een grotere openheid voor de nationale parlementen en de actieve krachten binnen de Europese samenleving, zodat het Parlement niet zal worden gezien als een instelling die los staat van de nationale realiteit en die veraf staat van de dagelijkse bekommernissen van de Europese burgers;
- een cultuur van verdraagzaamheid, want anders dreigt de toeneemende diversiteit van de nationale delegaties binnen de fractie de misverstanden te vermenigvuldigen en de gemeenschappelijke acties te verlammen;
- de inachtneming van de eigen waarden, een goede kennis van de eigen oorsprong, een interne organisatie die in staat is strategieën uit te werken die zichtbaar zijn voor de publieke opinie;
- een secretariaat dat ten dienste staat van het ‘algemene welzijn van de fractie’. Wat dat betreft willen we benadrukken dat het presidium en de secretarissen-generaal van de fractie er constant op

hebben toegezien dat de supranationale geest binnen het secretariaat behouden bleef. De secretaris-generaal moet permanent weerstand bieden aan de druk van de nationale delegaties die, na iedere vernieuwing van het Parlement en de stuurorganen van de fractie, trachten meer secretariaatsmedewerkers te verkrijgen in hun voordeel door zich te beroepen op nationaliteitscriteria. De aanvragen komen bij hem terecht. Het is dus zijn taak te herinneren aan de regels betreffende het statuut van de functionarissen van het secretariaat. Zonder deze continuïteit van de dienst van algemeen belang van de fractie, zou de slagkracht van de fractie in parlementaire commissies en de plenaire vergadering niet veel voorstellen. De geloofwaardigheid van de fractie in haar politieke betrekkingen met de andere fracties is afhankelijk van haar interne discipline, de technische kwaliteit van haar adviseurs, haar zichtbaarheid als partner die zich inzet voor een coherente politieke lijn. De logistiek die komt kijken bij de werking van een structuur die is samengesteld uit 288 afgevaardigden en evenveel ambtenaren uit 27 landen, die werken in 23 talen, zowel in Straatsburg als in Brussel, vereist de grootst mogelijke vakkundigheid en persoonlijke inzet van iedereen. Bovendien worden de parlementsleden bijgestaan door een of meer persoonlijke assistenten, wier statuut is goedgekeurd door het Bureau van het Parlement met inwerkingtreding vanaf juli 2009.

‘Europa is een kwestie van oorlog of vrede’

De wortels van de EVP-Fractie zijn diep verankerd in de geschiedenis van de christen-democratie en de centrumpartijen die, sommige al van voor de Tweede Wereldoorlog, de meeste van erna, hebben vormgegeven aan het politieke landschap van de midden- en centrumrechtse partijen in Europa. Ze staan sterk aangezien ze worden gevoed door een idee die permanent tracht vrijheid en solidariteit, economische efficiëntie en naleving van de spelregels, initiatief en inachtneming van de joods-christelijke waarden met elkaar te verzoenen.

Deze wortels hebben de Christen-Democratische Fractie en de EVP in staat gesteld een doorslaggevende rol te spelen in de geschiedenis van het Parlement en de opbouw van Europa. Er wordt een belangrijke nalatenschap overgedragen aan de opkomende generatie Parlementsleden die verkozen is in 2009. Zou dat volstaan om het hoofd te bieden aan de zo niet angstaanjagende dan toch op zijn minst gevaarlijke uitdagingen die zich lijken aan te kondigen voor dit eerste deel van de 21e eeuw? De Europese landen worden een voor een getroffen door de gevolgen van de opwarming van de aarde, de ecologische rampen die daaruit voortkomen, epidemische veeziekten die zich niets van

grenzen aantrekken, een financiële crisis die zijn gelijke niet kent sinds 1929, die het wereldwijde banksysteem heeft doen wankelen en de werkloosheid sterk doen stijgen, waardoor de zwakste economieën van Europa worden bedreigd door faillissementen en sociale opstanden.

Een gezamenlijk, solidair Europees antwoord is meer dan ooit nodig. Europa ligt niet aan de oorsprong van de crisis; het is uitgevonden om hierop te kunnen antwoorden op een schaal en met middelen die overeenstemmen met de kritieke massa van deze nieuwe wereld-economie, die een onweerstaanbaar en onomkeerbaar verschijnsel is.

En wat nu? Een economische oorlog? Oorlog *tout court*, troepenbewegingen, destabilisering? De Europeanen hebben geen andere keuze dan de weg voort te zetten die al zestig jaar duidelijk en dapper wordt gevolgd. 'Europa is een kwestie van oorlog of vrede' herhaalde Helmut Kohl steeds opnieuw. Terwijl Jean Monnet in alle nuchterheid antwoordde, toen men hem de vraag stelde wat er moest gebeuren indien er zich een van de vele crisissituaties zou voordoen die de geschiedenis van de opbouw van Europa hebben gekenmerkt en die het moreel en de wil van de Europeanen dreigden te ondergraven: 'Doorgaan, doorgaan, doorgaan.'

BIJLAGEN

Bijlage 1

CHRONOLOGISCH OVERZICHT

Deel I: de tijd van de pioniers (1952 -1979)

- 19 september 1946 Verklaring van Winston Churchill te Zurich waarin hij oproept tot Frans-Duitse verzoening en de opbouw van het Europese continent; hij vraagt om de oprichting van de 'Verenigde Staten van Europa of een andere benaming die zij beter geschikt achten'.
- Mei-juni 1947 Te Chaudfontaine (België), oprichtingscongres van de 'Nouvelles Équipes Internationales' (NEI), de voorloper van de Europese Unie CD (EUUCD). Een werkgroep wordt belast met het uitwerken van voorstellen voor de reorganisatie van Europa.
- 5 juni 1947 Marshallplan: Amerikaanse hulp voor Europa, geweigerd door de USSR, die tevens haar satellietlanden verbiedt deze hulp te aanvaarden.
- 4 april 1949 Verdrag van Washington tot oprichting van het Atlantisch Bondgenootschap.
- 9 mei 1950 Verklaring van Robert Schuman, Frans minister van Buitenlandse Zaken, geïnspireerd door Jean Monnet, die voorstelt om de Franse en Duitse kolen- en staalproductie onder het gezag te brengen van een supranationale organisatie die opstaat voor andere landen, de 'eerste fase van de Europese Federatie'.
- 18 april 1951 Ondertekening van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) door de zes volgende landen: Frankrijk, Duitsland, Italië, België, Nederland, Luxemburg.
- 27 mei 1952 Ondertekening te Parijs van het Verdrag tot oprichting van de Europese Defensiegemeenschap (EDG).
- 10 augustus 1952 Vestiging in Luxemburg van de Hoge Autoriteit onder het voorzitterschap van Jean Monnet.
- 10 september 1952 Oprichtingsvergadering te Straatsburg van de Gemeenschappelijke Vergadering van de EGKS (78 leden aangesteld binnen de zes nationale parlementen).
- 11 september 1952 (Officiële) oprichting van de CD-Fractie in de Vergadering, Emmanuel Sassen wordt verkozen tot voorzitter.
- 13 september 1952 De Gemeenschappelijke Vergadering aanvaardt het voorstel van de Duitse kanselier Konrad Adenauer om een 'ad-hocvergadering' op te richten met het oog op het opstellen van een ontwerp van de Europese Grondwet.
- 9 maart 1953 Goedkeuring van het ontwerpverdrag tot oprichting van een Europese politieke unie door de ad-hocvergadering.
- 23 juni 1953 Bekendmaking van de oprichtingsverklaring van de Christen-Democratische Fractie en de officiële erkenning ervan in de Vergadering overeenkomstig artikel 33 bis van het toenmalige reglement (38 leden).
- 11 mei 1954 Verkiezing van Alcide De Gasperi tot Voorzitter van de EGKS-Vergadering (overleden op 19 augustus 1954).
- 20 mei 1954 Aanstelling van de christen-democraat Hans-Joachim Opitz (DE) als secretaris-generaal van de EGKS-Vergadering.

- 30 augustus 1954 Afwijzing van de EDG door het nationale Franse parlement, hoewel Duitsland en de Benelux-landen deze al hadden geratificeerd.
- 29 november 1954 Verkiezing van Giuseppe Pella (IT) tot Voorzitter van de Gemeenschappelijke Vergadering van de EGKS.
- 1-2 juni 1955 Conferentie van de ministers van Buitenlandse Zaken van de Zes te Messina. Politiek akkoord voor de hervatting van de opbouw van Europa. Oprichting van een comité voorgezeten door Paul-Henri Spaak op voorstel van de minister van Buitenlandse Zaken. De werkzaamheden van het comité-Spaak zullen dienen als basis voor de onderhandelingen over de Verdragen van Rome.
- 27 november 1956 Verkiezing van Hans Furler (DE) tot Voorzitter van de Gemeenschappelijke Vergadering.
- 25 maart 1957 Ondertekening te Rome van de Verdragen tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap (EEG) en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (Euratom). De ondertekenende staten wensen met deze verdragen 'de volkeren steeds hechter met elkaar te verenigen'.
- 1 januari 1958 Inwerkingtreding van de Verdragen van Rome. Walter Hallstein, een naaste medewerker van Konrad Adenauer, wordt benoemd tot voorzitter van de Commissie van de EEG.
- 24 februari 1958 Verkiezing van Pierre Wigny (BE) tot voorzitter van de CD-Fractie van de Parlementaire Vergadering.
- 27 februari 1958 Een grote meerderheid stemt voor een toekomstige Gemeenschappelijke Vergadering als controleorgaan voor de drie Gemeenschappen. Deze Vergadering zal 'Europese Parlementaire Vergadering' heten.
- 19 maart 1958 Vergadering van de Parlementaire Vergadering van de drie Europese Gemeenschappen. Met 67 leden op 142 vormen de christen-democraten de grootste fractie. Robert Schuman, enige kandidaat van alle fracties, wordt verkozen tot Voorzitter van de Vergadering.
- 3-11 juli 1958 Conferentie van de ministers van Stresa over de doelstellingen van een gemeenschappelijk landbouwbeleid.
- 6 oktober 1958 Verkiezing van Alain Poher (FR) tot voorzitter van de CD-Fractie.
- 1 januari 1960 Benoeming van Carl Otto Lenz (DE) tot secretaris-generaal van de CD-Fractie in de Parlementaire Vergadering.
- 4 januari 1960 Verdrag van Stockholm tot oprichting van de EVA (Europese Vrijhandelsassociatie) tussen het Verenigd Koninkrijk, Zweden, Noorwegen, Denemarken, Zwitserland, Oostenrijk en Portugal.
- 28 maart 1960 Verkiezing van Hans Furler (CD/DE) tot Voorzitter van de Parlementaire Vergadering.
- 17 mei 1960 De Parlementaire Vergadering keurt een ontwerpovereenkomst over de rechtstreekse Europese algemene verkiezingen goed.
- 5 september 1960 Generaal de Gaulle spreekt zich uit voor het 'Europa van de staten'.
- 10-11 februari 1961 Top van de staats- en regeringshoofden te Parijs: project van politieke eenheid.
- 9 augustus 1961 Het Verenigd Koninkrijk verzoekt om toetreding tot de EEG.
- 14 januari 1962 De eerste verordeningen van het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) worden goedgekeurd, waaronder een financiële verordening die geldig is tot 30 juni 1965.
- 30 maart 1962 De Parlementaire Vergadering wordt omgedoopt tot Europees Parlement.
- 17 april 1962 Conferentie van Parijs: mislukking van het project van politieke eenheid (mislukking van het plan-Fouchet).
- 14 januari 1963 Persconferentie van Generaal de Gaulle waarin hij zich uitspreekt tegen de toetreding van Groot-Brittannië en andere kandidaat-lidstaten tot de EEG.
- 21 maart 1964 Verkiezing van Jean Duvieusart (CD/BE) tot Voorzitter van het Europees Parlement.

- 8 april 1965 Ondertekening van het Fusieverdrag tot instelling van één Raad en één Commissie voor de EGKS, de EEG en Euratom.
- 1 juli 1965 Begin van de crisis van de 'lege stoel': Frankrijk, dat gekant is tegen de uitbreiding van de bevoegdheden van de Commissie en het Parlement, neemt niet meer deel aan de onderhandelingen te Brussel wegens meningsverschillen over de financiering van het GLB, en de bevoegdheden van de Commissie en de budgettaire middelen van het Europees Parlement.
- 24 september 1965 Verkiezing van Victor Leemans (CD/BE) tot Voorzitter van het Europees Parlement.
- December 1965 Te Taormina wordt de NEI 'de Europese Unie Christen-Democraten' (EUCD). Mariano Rumor en Leo Tindemans worden benoemd tot respectievelijk voorzitter en secretaris-generaal.
- 28-29 januari 1966 Compromis van Luxemburg gesloten door de Zes om uit de impasse van de 'lege stoel' te geraken: de verdragen worden niet gewijzigd, maar Frankrijk verkrijgt de instandhouding van de unanimiteit voor de beslissingen van de Raad van Ministers. De communautaire werkzaamheden worden hervat.
- 1 februari 1966 Benoeming van Arnaldo Ferragni (IT) tot secretaris-generaal van de CD-Fractie.
- 7 maart 1966 Verkiezing van Alain Poher (FR) tot Voorzitter van het Europees Parlement. Hij wordt herkozen op 13 maart 1967 en nogmaals op 12 maart 1968.
- 9 maart 1966 Verkiezing van Joseph Illerhaus (DE) tot voorzitter van de CD-Fractie.
- 1 juli 1967 Inwerkingtreding van de fusie van de drie uitvoerende machten van de Gemeenschap (Commissies van de EGKS, Euratom en de EEG).
- 6 juli 1967 Jean Rey vervangt Walter Hallstein als voorzitter van de enige Commissie.
- 27 november 1967 Tweede veto van Generaal de Gaulle tegen de toetreding van Groot-Brittannië, Ierland en Denemarken.
- 1 juli 1968 Verwezenlijking van de gemeenschappelijke landbouw- en industriemarkt.
- 21 augustus 1968 's Nachts vallen de troepen van de 5 lidstaten van het Warschaupact (USSR, DDR, Polen, Hongarije en Bulgarije) Tsjecho-Slowakije binnen.
- 11 maart 1969 Verkiezing van Mario Scelba (CD/IT) tot Voorzitter van het Europees Parlement. Herkozen op 10 maart 1970.
- 27 april 1969 Generaal de Gaulle treedt af.
- 17 juli 1969 Akkoord over het plan-Barre voor monetaire samenwerking.
- 25 november 1969 Verkiezing van Hans-August Lücker (DE) tot voorzitter van de CD-Fractie.
- 1-2 december 1969 Top van Den Haag (Nederland). Goedkeuring van de 'drieluik' voltooiing (financiële landbouwregeling), verdieping (economische en monetaire unie en politieke samenwerking), uitbreiding (opheffing van het Franse veto tegen Groot-Brittannië en andere kandidaat-lidstaten). Door deze top komt de opbouw van Europa weer op gang.
- 21-22 april 1970 Ondertekening van het Verdrag van Luxemburg tot invoering van een nieuwe begrotingsprocedure en het akkoord dat voorziet in een definitieve financiële regeling voor de financiering van het GLB. Vanaf 1 januari 1975 wordt de Gemeenschapsbegroting gespijsd met eigen middelen. De nieuwe bepalingen geven het Parlement echte bevoegdheden, het is niet meer alleen een adviesorgaan.
- 8 oktober 1970 Goedkeuring van het verslag-Werner over de Economische en Monetaire Unie.
- December 1970 Polen: begin van de stakingen en arbeidersopstanden te Gdansk, Gdynia en Szczecin.
- 15 augustus 1971 De president van de Verenigde Staten, Richard Nixon, heft de goudconvertibiliteit van de dollar op. Internationale monetaire crisis.
- 22 januari 1972 Ondertekening van de toetredingsverdragen van Groot-Brittannië, Ierland, Denemarken en Noorwegen (dat het zal verwerpen bij referendum op 25 september).

- 24 april 1972 Ontwerp van de Europese muntslang (schommelingsmarge van ongeveer 2,25%).
- 19-21 oktober 1972 Topconferentie van de Negen te Parijs: eerste top van de Negen, waar beslist wordt de EG om te vormen in de Europese Unie. Deze conferentie was een teleurstelling voor de EVP-Fractie, die de rol van het Parlement wilde vergroten, in naam van de democratie.
- 1 december 1972 Benoeming van Alfredo De Poi tot secretaris-generaal van de CD-Fractie.
- 1 januari 1973 Groot-Brittannië, Ierland en Denemarken worden lid van de EG.
- 16 januari 1973 Parlement uitgebreid tot 198 leden.
- 9-10 december 1974 Tweede topconferentie te Parijs. Op initiatief van de president van de Republiek, Valéry Giscard d'Estaing, oprichting van de Europese Raad, waarin de staats- en regeringshoofden regelmatig samenkomen, afschaffing van de unanimiteit voor alle onderwerpen en algemene verkiezing van het EP.
- 21 februari 1975 De EUCD belast Wilfried Martens (CVP/BE) en Hans-August Lücker met het voorstellen van een statuut en een beleidsprogramma voor een 'partij van de CD van de lidstaten van de EG' met het oog op de rechtstreekse algemene verkiezing van het Europees Parlement.
- 22 juli 1975 Ondertekening van het tweede verdrag houdende wijziging van een aantal budgettaire bepalingen. De belangrijkste vernieuwingen zijn de erkenning van het Europees Parlement en de Raad van Ministers als begrotingsautoriteiten van de EG, de invoering van een overlegprocedure (bemiddeling) tussen het Europees Parlement en de Raad van Ministers met medewerking van de Commissie, de oprichting van een Rekenkamer.
- 1 augustus 1975 Definitieve Akkoorden van Helsinki tot oprichting van de Conferentie over veiligheid en samenwerking in Europa (CVSE).
- 9 september 1975 Alfred Bertrand (BE) wordt verkozen tot voorzitter van de CD-Fractie.
- 8 juli 1976 Oprichtingsvergadering van de EVP te Luxemburg. Leo Tindemans (BE) wordt unaniem verkozen tot voorzitter van de EVP. Zijn mandaat zal hernieuwd worden in juli 1978.
- 20 september 1976 Ondertekening van de overeenkomst betreffende de rechtstreekse verkiezing van de leden van het Europees Parlement.
- 8 maart 1977 Verkiezing van Emilio Colombo (CD/IT) tot Voorzitter van het EP.
- 5 mei 1977 Verkiezing van Egon Klepsch (DE) tot voorzitter van de CD-Fractie.
- 28 juli 1977 Spanje dient een officiële aanvraag tot toetreding tot de EG in.
- 14 maart 1978 De CD-Fractie verandert haar naam in CD-Fractie (EVP-Fractie).
- 6-7 juli 1978 Op initiatief van president Giscard d'Estaing en kanselier Schmidt keurt de Europese Raad van Bremen de grote lijnen van een nieuw Europees Monetair Stelsel goed.
- 16 oktober 1978 Kardinaal Karol Józef Wojtyła wordt verkozen tot paus met de naam Johannes Paulus II.
- 13 maart 1979 Het Europees Monetair Stelsel (EMS) treedt in werking.
- 28 mei 1979 Ondertekening van de Griekse toetredingsdocumenten in Athene. Op 1 januari 1981 wordt Griekenland het 10e lid van de Gemeenschap.

Deel II: de tijd van de bouwers (1979-1994)

- 7 en 10 juni 1979 Eerste rechtstreekse algemene verkiezingen van de Europese afgevaardigden (de EVP haalde 32,8 miljoen stemmen op een totaal van 111 miljoen. De EVP-Fractie heeft 107 afgevaardigden op een totaal van 410).
- 17 juli 1979 De fractie verandert haar naam in 'Christen-Democratische Fractie (Fractie van de Europese Volkspartij)'.

- 13 december 1979 Het Europees Parlement verwerpt de Gemeenschapsbegroting van 1980 met een meerderheid van 288 stemmen tegen 64 en 1 onthouding.
- Juli 1980 Polen: nieuwe arbeidersopstand op bouwplaatsen in de Baltische landen. Oprichting in september van de onafhankelijke vakorganisatie Solidarność.
- November 1980 De fractie telt 40 functionarissen, van wie 20 in de Belliardstraat en 20 te Luxemburg. Er zullen 60 extra functionarissen worden aangeworven. Er wordt een administratieve dienst opgericht in het secretariaat.
- 1 januari 1981 Griekenland wordt de tiende lidstaat van de Gemeenschap. Het aantal Europese afgevaardigden wordt verhoogd tot 434. De leden van de partij Nea Dimokratia voegen zich bij het Parlement als onafhankelijken (de Europese verkiezingen in Griekenland vinden plaats op 18 oktober 1981).
- 18 november 1981 Voorstel-Genschel-Colombo voor een institutionele hervorming komt voor het Europees Parlement.
- 23 december 1981 De Griekse delegatie van de Nea Dimokratia treedt toe tot de EVP, waardoor de fractie van 109 naar 117 leden gaat.
- 12 januari 1982 Ontwerpverdrag ingediend door de EVP-Fractie (over de eerste fase van de verwezenlijking van de Europese Unie).
- 20 januari 1982 Paolo Barbi wordt verkozen tot voorzitter van de EVP-Fractie in het Europees Parlement.
- 6 mei 1982 De EVP-Fractie houdt te Aken een evenement getiteld: 'Europa zonder grenzen'. De EVP-Fractie spreekt zich uit voor een verlichting van de grenscontroles.
- 19 juni 1983 Plechtige verklaring over de Europese Unie tijdens de Europese Raad te Stuttgart.
- 14 februari 1984 Aanneming door het Europees Parlement, met krachtige steun van de EVP-Fractie, van het ontwerpverdrag tot oprichting van de Europese Unie (verdrag-Spinelli).
- 14 en 17 juni 1984 Tweede verkiezing van het Europees Parlement. De EVP-Fractie behaalt 110 van de 484 zetels.
- 18 juli 1984 Herkiezing van Egon Klepsch tot voorzitter van de EVP-Fractie.
- Januari 1985 De nieuwe Commissie, voorgezeten door Jacques Delors, treedt aan.
- 10 maart 1985 Michail Gorbatsjov wordt eerste secretaris van de communistische partij van de USSR.
- 14 juni 1985 Ondertekening van het Schengen-akkoord betreffende de geleidelijke afschaffing van de binnengrenscontroles (België, Duitsland, Frankrijk, Luxemburg, Nederland).
- 9 september 1985 Opening van de Intergouvernementele Conferentie te Luxemburg. De beslissing een Intergouvernementele Conferentie te houden voor de herziening van de communautaire verdragen was genomen tijdens de Top van Milaan op 28 en 29 juni 1985.
- 1 januari 1986 Toetreding van Portugal en Spanje tot de Europese Gemeenschap. Spanje en Portugal worden dan het elfde en twaalfde lid van de Europese Gemeenschappen. De leden van de Portugese CDS en de Spaanse partijen Unión de Centro Democrático, Partido Nacionalista Vasco en Unió Democràtica de Catalunya voegen zich bij de EVP-Fractie. Het Parlement telt 518 leden. De EVP-Fractie telt 118 leden.
- 17-18 februari 1986 Ondertekening van de Europese Akte (EA) te Luxemburg.
- 15 maart 1986 Benoeming van Sergio Guccione (IT) tot secretaris-generaal van de EVP-Fractie.
- 8 juli 1986 Invoering van de Schuman-medaille door de EVP-Fractie naar aanleiding van de viering van de honderdste geboortedag van Robert Schuman.
- 4 december 1986 Herkiezing van Egon Klepsch tot voorzitter van de EVP-Fractie.
- 20 januari 1987 Verkiezing van Lord Plumb, leider van de Britse conservatieve afgevaardigden, tot Voorzitter van het Europees Parlement. Hij wordt verkozen met de steun van de EVP-Fractie.

- 9 mei 1987 Als verwijzing naar de datum van de Verklaring van Robert Schuman, (9 mei), en ingevolge de aanneming van het verslag-Adonnino over het Europa voor het volk (28-29 mei 1985) stelt de Commissie 9 mei in als de dag van de Europese Gemeenschap.
- 14 juni 1987 10 leden van de EVP-fractie ontmoeten 10 leden van de PES voor een procedure voor de tenuitvoerlegging van de Europese Akte ('De 130 hangende voorstellen van de Commissie') en samenwerking tussen de twee secretariaten.
- 1 juli 1987 Inwerkingtreding van de Europese Akte. Vanaf dit ogenblik werkt de EVP-Fractie tot op zekere hoogte samen met de Socialistische Fractie om de nodige meerderheden tot stand te brengen opdat het Parlement in de samenwerkingsprocedure voor de verwezenlijking van de eenheidsmarkt ten volle zijn rol zou kunnen spelen.
- 27 juni 1988 Europese Raad van Hannover. Invoering van een ad-hoccomité dat voorstellen moet indienen betreffende de monetaire unie. De Europese Raad stelt een groep deskundigen aan die moet nadenken over een Europese monetaire zone met een eenheidsmunt. De groep wordt voorgezeten door Jacques Delors.
- 8 augustus 1988 Het voorzitterschap keurt het nieuwe logo van de EVP-Fractie goed: '*PPE, The Heart of Europe*'.
- 15-18 juni 1989 Derde rechtstreekse verkiezing van het Europees Parlement. De partijen van de EVP-Fractie (met inbegrip van de Spaanse Partido Popular, die van de conservatieven naar de EVP-Fractie overstapte) veroveren 121 van de 518 zetels.
- 26-27 juni 1989 Europese Raad van Madrid. Beslissing een Intergouvernementele Conferentie te houden. De Europese Raad beslist het plan-Delors te volgen en te starten met nieuwe onderhandelingen met het oog op de verwezenlijking van de Economische en Monetaire Unie.
- 17 juli 1989 Oostenrijk verzoekt om toetreding. Herkiezing van Egon Klepsch (EVP/DE) tot voorzitter van de EVP-Fractie.
- 18 oktober 1989 De EVP-Fractie richt de Stichting voor de Samenwerking van de Christen-Democraten in Europa op (die in 1994 de Robert Schuman-Stichting zal worden).
- 29 oktober-2 november 1989 Het voorzitterschap van de EVP-Fractie reist naar Hongarije.
- 9 november 1989 De val van de Berlijnse Muur betekent het einde van de Duitse verdeling.
- 22 december 1989 Val van Ceausescu in Roemenië.
- 8-12 januari 1990 Vergadering van de fractie te Berlijn (Duitsland). Vergadering in de Reichstag en bezoek aan Oost-Berlijn voor een ontmoeting met de vertegenwoordigers van de CDU Ost, de Kerken en de Demokratische Aufbruch.
- 10 mei 1990 Verkiezing van Wilfried Martens, eerste minister van België, tot voorzitter van de EVP.
- 19 juni 1990 De Benelux-landen, Frankrijk en West-Duitsland ondertekenen de uitvoeringsovereenkomst van het Schengen-akkoord van 1985 over de versoepeling van de grenscontroles aan de binnengrenzen van de deelnemende landen.
- 1 juli 1990 Inwerkingtreding van de eerste fase van de Economische en Monetaire Unie.
- 3 oktober 1990 Duitse hereniging.
- 14-16 november 1990 Achtste congres van de Europese Volkspartij te Dublin. Aanneming van het document 'Een federale en democratische Grondwet voor de Europese Unie'. Dit standpunt van de EVP wordt door de EVP-Fractie voorgelegd aan het Europees Parlement, dat zich uitspreekt voor de opstelling van een Europese Grondwet tijdens de Intergouvernementele Conferentie.
- 27-30 november 1990 Assisen van Rome. 21 leden van de EVP. Terwijl de regeringen de onderhandelingen over het toekomstige Verdrag betreffende de Europese Unie voorbereiden, organiseert het Europees Parlement een bijeenkomst van de parlementsleden van de Europese Gemeenschap. De Europese afgevaardigden van de EVP-Fractie

en de nationale afgevaardigden met dezelfde politieke overtuiging hebben hun wil kunnen doordrukken in de slotverklaring voor een politieke en monetaire unie en een vermindering van het democratische tekort, door het Parlement de rol van mede-wetgever te geven.

- 24 januari 1991 Benoeming van Gerhard Guckenberger (DE) tot secretaris-generaal van de EVP-Fractie.
- 10 december 1991 Akkoord van de Europese Raad met betrekking tot het Verdrag betreffende de Europese Unie (Verdrag van Maastricht, ondertekend op 7 februari 1992).
- 12 december 1991 De Europese afgevaardigden Valéry Giscard d'Estaing, Alain Lamassoure, Jeannou Lacaze en Robert Hersant (vier Fransen) stappen uit de Liberale Fractie en voegen zich bij de EVP-Fractie.
- 14 januari 1992 Verkiezing van Egon Klepsch (EVP/DE) tot Voorzitter van het Europees Parlement. Verkiezing van Leo Tindemans (EVP/BE) tot voorzitter van de EVP-Fractie.
- 7 februari 1992 Ondertekening te Maastricht van het Verdrag betreffende de Europese Unie. Oprichting van de Unie van de Europese Gemeenschappen (eerste pijler), aangevuld door twee samenwerkingsgebieden (tweede en derde pijler): het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid (GBVB) en justitie en binnenlandse zaken (JBZ).
- 1 mei 1992 Officiële toetreding van 32 Britse conservatieve afgevaardigden en 2 Deense afgevaardigden in de EVP-Fractie aan het Europees Parlement als geallieerde leden. Wijziging van artikel 1 van de statuten van de fractie: 'Fractie van de Europese Volkspartij (Christen-Democraten) en geallieerden'.
- 2 juni 1992 Het Deense volk is tegen de ratificatie van het Verdrag van Maastricht betreffende de Europese Unie (50,7% stemt tegen).
- 20 september 1992 51% stemt voor het Verdrag van Maastricht in Frankrijk.
- 11-13 november 1992 Negende congres van de EVP te Athene. De Europese Volkspartij neemt de Verklaring van Athene aan, getiteld 'De verantwoordelijkheid van de christen-democraten in een wereld in volle evolutie'. De EVP spreekt zich uit voor de echte Europese Grondwet op basis van de beginselen van democratie, subsidiariteit en federalisme.
- 11-12 december 1992 De Europese Raad van Edinburgh neemt beslissingen met betrekking tot de zetel van de instellingen, de financiële perspectieven tot 1999 (goedkeuring van het 'pakket-Delors II').
- 1 januari 1993 Inwerkingtreding van de interne markt.
- 1 februari 1993 Begin van de onderhandelingen met Oostenrijk, Finland en Zweden.
- 18 mei 1993 In een tweede referendum wordt het Verdrag van Maastricht in Denemarken goedgekeurd.
- 21-22 juni 1993 Europese Raad van Kopenhagen. Te Kopenhagen worden de toetredingscriteria voor de kandidaat-lidstaten vastgelegd. De lijst van de 10 landen die voldoen aan deze criteria, wordt voorgesteld.
- 1 november 1993 Het Verdrag van Maastricht treedt in werking. De Europese Unie gaat in: invoering van de medebeslissingsprocedure; het Europees Parlement krijgt meer wetgevende en controlebevoegdheden.
- 1 januari 1994 Begin van de tweede fase van de Economische en Monetaire Unie met de oprichting van het Europees Monetair Instituut (EMI) te Frankfurt.
- 9-12 juni 1994 Vierde rechtstreekse verkiezing van het Europees Parlement. De EVP-Fractie behaalt 157 leden. De algemene aanpassing van het aantal zetels per lidstaat ingevolge de hereniging van Duitsland brengt het Parlement op 567 zetels.
- 5 juli 1994 Verkiezing van Wilfried Martens tot voorzitter van de EVP-Fractie. Het Europees Parlement keurt de benoeming van Jacques Santer (EVP/LU) tot voorzitter van de Commissie goed.
- 1 januari 1995 Toetreding van Oostenrijk, Finland en Zweden. Het Europees Parlement telt nu 626 leden. 5 partijen voegen zich bij de EVP: de Oostenrijkse Österreichische

- Volkspartei, de Zweedse Kristdemokratiska Samhällspartiet (nu: Kristdemokraterna) en Moderata Samlingspartiet (Moderaterna), de Finse Kansallinen Kokoomus en de Deense Konservatieve Folkeparti. De EVP-Fractie telt dan 173 leden.
- 15-16 december 1995 De Europese Raad van Madrid beslist dat de eenheidsmunt 'euro' zal heten. Bevestiging van 1999 als einddatum voor de invoering van de derde fase van de EMU.
- 11 november 1996 Negen Portugese leden van het Europees Parlement van de Partido Social Democrata (PSD) treden toe tot de EVP-Fractie. De EVP-Fractie bestaat dan uit 180 leden.
- 14 januari 1997 Verkiezing van José María Gil-Robles Gil Delgado van de Spaanse Partido Popular (EVP/SP) tot Voorzitter van het Europees Parlement (338 stemmen voor Gil-Robles, 117 stemmen voor Catherine Lalumière).
- 10 april 1997 Benoeming van Mário David (PT) tot secretaris-generaal van de EVP-Fractie.
- 16-17 juni 1997 De Europese Raad van Amsterdam gaat akkoord met een nieuw verdrag. Het Verdrag van Amsterdam wordt ondertekend op 2 oktober 1997. Aanneming van het groei- en stabiliteitspact.
- 12-13 december 1997 Europese Raad van Luxemburg. Beslissing het uitbreidingsproces te starten met 12 landen.
- 1-2 mei 1998 Europese Raad van Brussel. Benoeming van de elf landen die in aanmerking komen voor de euro: Duitsland, Oostenrijk, België, Spanje, Finland, Frankrijk, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland en Portugal. Aanstelling van de voorzitter van de Europese Centrale Bank.
- 9 juni 1998 De Italiaanse afgevaardigden van Forza Italia (20 leden) vervoegen de EVP-Fractie. De EVP-Fractie telt 200 leden.
- 1 januari 1999 Begin van de derde fase van de EMU. De euro wordt geïntroduceerd op de financiële markten.
- 8 februari 1999 Benoeming van Klaus Welle (DE) tot secretaris-generaal van de EVP-Fractie.
- 23 maart 1999 Het Europees Parlement neemt een resolutie aan over het ontslag van de Europese Commissie voorgezeten door Jacques Santer en de aanstelling van een nieuwe Commissie.
- 24-25 maart 1999 De bijzondere Europese Raad van Berlijn keurt de financiële perspectieven voor 2000-2006 goed. De regeringen van de Vijftien bereiken een politiek akkoord over het hervormingspakket van de Agenda 2000 die betrekking hebben op de financiën van de Unie, het landbouw- en regionaal beleid, de pretoetredingsfondsen en de met de toetreding verbonden uitgaven voor de periode 2000-2006.
- 1 mei 1999 Inwerkingtreding van het Verdrag van Amsterdam. Vergroting van de wetgevende en controlebevoegdheden van het EP. Uitbreiding van het toepassingsgebied van de stemming met gekwalificeerde meerderheid binnen de Raad.
- 5 mei 1999 Investituur van de voorzitter van de Europese Commissie Romano Prodi (IT) door het Europees Parlement.
- 3-4 juni 1999 Europese Top van Keulen. De beslissing het opstellen van een Handvest van de grondrechten toe te vertrouwen aan een conventie bestaande uit vertegenwoordigers van de staats- en regeringshoofden, de voorzitter van de Commissie, nationale en Europese vertegenwoordigers.
De beslissing een nieuwe IGC te houden over de vraagstukken die in het Verdrag van Amsterdam buiten beschouwing waren gebleven.

Deel III: de tijd van de nieuwe grondleggers (1994-2009)

- 10-13 juni 1999 Vijfde Europese verkiezing. 233 afgevaardigden van de EVP-Fractie zijn verkozen. De EVP wordt de grootste fractie.

- 13 juli 1999 Verkiezing van Hans-Gert Pöttering tot voorzitter van de EVP-Fractie.
- 15 juli 1999 Tijdens de oprichtingsvergadering besluit de fractie haar naam te veranderen in Fractie van de Europese Volkspartij (Christen-Democraten) en Europese Democraten (EVP-ED) om rekening te houden met de positie van de Engelse conservatieven. Toetreding van de Franse afgevaardigden van het RPR (Rassemblement pour la République). De EVP-ED-Fractie telt dan 233 leden.
- 20 juli 1999 Verkiezing van Nicole Fontaine tot Voorzitter van het Europees Parlement.
- 15 september 1999 Vertrouwensvotum van het Europees Parlement jegens de nieuwe voorzitter van de Commissie, Romano Prodi (404 stemmen voor, 153 tegen, 27 onthoudingen).
- 15-16 oktober 1999 Europese Raad van Tampere (Finland).
Deze top is gewijd aan de verwezenlijking van een Europese ruimte van vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid.
- 10-11 december 1999 Europese Raad van Helsinki (Finland), hoofdzakelijk gewijd aan de uitbreiding. Er worden belangrijke beslissingen genomen: Turkije wordt erkend als kandidaat-lidstaat van de Europese Unie; er worden toetredingsonderhandelingen gestart met vijf nieuwe Midden- en Oost-Europese landen; de landen van Voormalig Joegoslavië worden uitgeroepen tot mogelijke kandidaat-lidstaten.
- 17 december 1999 Oprichting van de conventie voor het opstellen van het Handvest van de grondrechten. 62 leden. Voorzitter: Roman Herzog.
- 7-10 december 2000 Europese Raad van Nice. Afkondiging van het Europese Handvest van de grondrechten. Verklaring over de toekomst van de Unie. Er wordt gevraagd om een verslag over de institutionele hervorming op de Europese Raad van Laken in december 2001.
- 26 februari 2001 Ondertekening van het Verdrag van Nice.
- 7 juni 2001 Negatieve uitkomst van het referendum in Ierland over het Verdrag van Nice (54% tegen).
- 15-16 juni 2001 Europese Top van Göteborg.
Op vraag van het Europees Parlement (amendement-Lamassoure) stelt de Raad het einde van de onderhandelingen met de LMOE vast op 2002, zodat de nieuwe lidstaten kunnen deelnemen aan de verkiezing van juni 2004.
- 11 september 2001 Terroristische aanslagen op de Twin Towers van het World Trade Center in New York en het Pentagon in Washington (VS).
- 14 november 2001 Herkiezing van Hans-Gert Pöttering tot voorzitter van de fractie.
- 14-15 december 2001 Europese Raad van Laken (België). Er wordt een conventie samengeroepen die een ontwerpgrondwet moet opstellen.
- 1 januari 2002 Begin van het Spaanse voorzitterschap. Officiële invoering van de euro (bankbiljetten en muntstukken).
- 28 februari 2002 Openingsvergadering van de Conventie over de toekomst van Europa, voorgezeten door Valéry Giscard d'Estaing in het Europees Parlement te Brussel.
- 19 oktober 2002 Referendum in Ierland over de ratificatie van het Verdrag van Nice.
Na eerst 'nee' te hebben gestemd op 8 juni 2001, keurt Ierland met 62,89% van de stemmen het Verdrag van Nice betreffende de hervorming van de communautaire instellingen en de uitbreiding van de Europese Unie goed.
- 21 februari 2003 De Republiek Kroatië verzoekt om toetreding tot de Europese Unie.
- 20 maart 2003 De Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk starten een militaire actie tegen Irak.
- 5 mei 2003 Officiële ceremonie van de EVP-ED-Fractie in het Europees Parlement en de partij ter verwelkoming van 69 nieuwe leden/waarnemers.
- 13 juni 2003 De conventie neemt de Grondwet bij consensus aan.
- 1 juli 2003 Viering van de vijftigste verjaardag van de EVP-ED-Fractie te Straatsburg.
- 4 oktober 2003 Begin van de Intergouvernementele Conferentie voor de aanneming van de Europese Grondwet.

- 1 januari 2004 Benoeming van Niels Pedersen (DK) tot secretaris-generaal van de EVP-ED-Fractie.
- 10 maart 2004 Stemming in de fractie over de wijziging van het Reglement van het deel 'ED'. De leden op grond van artikel 5b hebben 'het recht om hun standpunten in constitutionele en institutionele kwesties betreffende de toekomst van Europa te promoten en te verdedigen'. Het deel 'ED' heeft recht op een vicefractievoorzitter.
- 1 mei 2004 De Tsjechische Republiek, Estland, Cyprus, Letland, Litouwen, Hongarije, Malta, Polen, Slovenië en Slowakije treden toe tot de Europese Unie. Het EP telt 732 leden.
- 10-13 juni 2004 Zesde verkiezing van het Europees Parlement. De verkiezingen hebben betrekking op 450 miljoenen burgers in 25 lidstaten. De EVP-ED-Fractie behoudt haar positie van grootste fractie in het Europees Parlement. Het is de enige fractie die afgevaardigden heeft uit 25 lidstaten en die meer dan 200 leden telt.
- 29 juni 2004 Benoeming van José Manuel Durão Barroso (PT) tot voorzitter van de Europese Commissie.
- 13 juli 2004 Hans-Gert Pöttering wordt herkozen tot voorzitter van de EVP-ED-Fractie. Het aantal vicevoorzitters wordt opgevoerd naar negen. De leden van Tsjechische partij SNK treden toe tot de EVP-ED-Fractie. De Tsjechische ODS, de Portugese Partido Popular en de Italiaanse Partito Pensionati vervoegen het deel 'ED' van de EVP-ED-Fractie. De fractie telt dan 268 leden.
- 29 oktober 2004 Ondertekening van het Verdrag tot vaststelling van een Grondwet voor Europa door staats- en regeringshoofden te Rome.
- 18 november 2004 Investituur van de Commissie-Barroso door het Europees Parlement voor de periode 2004-2009 (449 stemmen voor, 149 stemmen tegen en 82 onthoudingen).
- 12 januari 2005 Goedkeuring van het Grondwettelijke Verdrag door het Europees Parlement (verslag-Méndez de Vigo-Leinen).
- 29 mei 2005 Negatieve uitkomst van het referendum over de ontwerpgrondwet in Frankrijk (54,7% stemt tegen).
- 1 juli 2005 'Nee' op het Nederlandse referendum (61,6%).
- 3 oktober 2005 Begin van de onderhandelingen met Turkije en Kroatië.
- 16-17 december 2005 Europese Raad van Brussel. Goedkeuring van de financiële perspectieven 2007-2013. Plafond van 1,45% van het BNP, d.w.z. 862 miljard euro.
- 21 mei 2006 Referendum over de onafhankelijkheid van Montenegro. (50,5% stemt 'ja').
- 1 januari 2007 Toetreding van Bulgarije en Roemenië. Het Europees Parlement telt 785 afgevaardigden. De bevolking van de Unie loopt op tot 492 miljoen inwoners. Er zijn 23 officiële talen in de Unie. De EVP-ED-Fractie telt 277 leden.
- 9 januari 2007 Joseph Daul, lid van het Europees Parlement, wordt verkozen tot nieuwe voorzitter van de EVP-ED-Fractie in het Europees Parlement.
- 16 januari 2007 Hans-Gert Pöttering, lid van de EVP-ED-Fractie, wordt verkozen tot Voorzitter van het Europees Parlement met 450 stemmen.
- 24 maart 2007 De Europese leiders (Hans-Gert Pöttering, lid van het Europees Parlement, Voorzitter van het Europees Parlement, Angela Merkel, kanselier van de Bondsrepubliek Duitsland en fungerend voorzitter van de Raad en José Manuel Durão Barroso, voorzitter van de Europese Commissie) komen naar aanleiding van het vijftigjarig bestaan van het Verdrag van Rome samen te Berlijn om de verklaring over de toekomst van Europa te ondertekenen. Het document beschrijft de successen van de Europese Unie tijdens de voorbije halve eeuw en schetst een gemeenschappelijke visie voor de toekomst.
- 6 mei 2007 Verkiezing van Nicolas Sarkozy tot president van de Franse Republiek.
- 6 juni 2007 Na de eerste verkiezingen voor het Europees Parlement in Bulgarije op 20 mei 2007 treden 5 nieuwe Bulgaarse leden van de partij GERB toe tot de fractie, die dan 278 leden telt.

- 23 juni 2007 Europese Raad onder het voorzitterschap van Angela Merkel, kanselier van de Bondsrepubliek Duitsland. Akkoord voor de samenroeping van een IGC voor het opstellen van een nieuw verdrag.
- 27 juni 2007 Angela Merkel ontvangt de Schuman-medaille van de fractie en Hans-Gert Pöttering wordt benoemd tot erevoorzitter van de EVP-ED-Fractie.
- 9 juli 2007 Inhuldiging van het Pierre Pflimlin-gebouw te Straatsburg.
- 23 juli 2007 Het Portugese voorzitterschap opent formeel te Lissabon de IGC die belast is met het opstellen van een Europees Hervormingsverdrag.
- 1 september 2007 Martin Kamp wordt benoemd tot secretaris-generaal van de EVP-ED-Fractie.
- 13 december 2007 Ondertekening van het Verdrag van Lissabon.
- 1 januari 2008 Toetreding van Cyprus en Malta tot de eurozone, die 15 leden telt. Versterking van de Roemeense vertegenwoordiging in de fractie, die voortaan 288 leden telt.
- 18 februari 2008 Onafhankelijkheid van Kosovo.
- 27 februari 2008 1 euro = 1,51 \$ (juli 2002: 1 euro = 1 \$).
- 13 juni 2008 Negatieve uitkomst van het referendum in Ierland over het Verdrag van Lissabon (53% stemt tegen).
- 2-4 juli 2008 Studiedagen van de fractie te Parijs.
- Augustus 2008 Russische troepen vallen Georgië binnen.
- Oktober 2008 Wereldwijde financiële crisis.
- 15 december 2008 Montenegro stelt zich kandidaat voor toetreding tot de Europese Unie.
- 1 januari 2009 Slowakije treedt toe tot de eurozone, die nu zestien leden telt.
- 19-20 maart 2009 Europese Raad gewijd aan wereldwijde economische crisis.
- 2 april 2009 Top van de G20 te Londen.
- 3 april 2009 Top van de NAVO in Straatsburg en in Kiel.
- 5 april 2009 Europees-Amerikaanse top in Praag.
- 28-30 april 2009 Congres van de EVP en studiedagen van de fractie te Warschau.
- 7 mei 2009 De Britse conservatieven stappen uit de fractie.
- 4-7 juni 2009 Zevende verkiezingen van het Europees Parlement.
- 19-20 juni 2009 Europese Raad.
- 29 juni-2 juli 2009 Studiedagen van de fractie in Athene.
- 14 juli 2009 Constituerende vergadering van het nieuwe Parlement. Verkiezing van Jerzy Buzek tot Voorzitter van het Parlement.

Bijlage 2

LEDENLIJST VAN DE CD-, EVP-, EVP-ED-FRACTIES SINDS 1952

België

Rika de Backer-van Ocken	1984-1989
Ivo Belet	sinds 2004
Alfred Bertrand	1952-1961, 1972-1979
Frieda Brepoels	sinds 2004
Alfred Califice	1968-1972
Raphaël Chanterie	1981-1999
Lambert Croux	1979-1989
Albert De Gryse	1961-1972
Jean-Luc Dehaene	sinds 2004
Paul De Keersmaecker	1974-1981
Gérard Deprez	1984-2004
Marguerite De Riemaecker-Legot	1958-1961
Pierre Deschamps	1974-1979, 1980-1984
Pierre De Smet	1952-1965
Émile De Winter	1965-1972
Maurice Dewulf	1968-1974, 1977-1979
Joseph Dupont	1961-1968, 1971-1972
Jean Duvieusart	1958-1965
Mathieu Grosch	sinds 1994
Michel Hansenne	1999-2004
Charles Heger	1972-1974
Jaak Henckens	1979-1981
Fernand Herman	1979-1999
Anna Hermans	1989-1994
Raymond Langendries	sinds 2004
Victor Leemans	1958-1971
Théodore Lefèvre	1952-1958
Philippe le Hodey	1958-1961
Pol M.E.E. Marck	1981-1994
Lucien Hubert Martens	1972-1977
Wilfried Martens	1994-1999
Victor Michel	1979-1982
Henri Moreau de Melen	1965-1968
Charles-Ferdinand Nothomb	1979-1980
René Pêtre	1961-1968, 1972-1976
Alfonsine Phlix	1981-1984
Karel Pinxten	1989-1991
Guillaume Schyns	1977-1979

Léon Servais	1968-1972
Miet Smet	1999-2004
Paul Struye	1952-1958
Marianne Thyssen	sinds 1991
Leo Tindemans	1979-1981, 1989-1999
Marcel Albert Vandewiele	1972-1973, 1974-1984
Johan van Hecke	1999-2002
Paul Vankerhoven	1982-1984
Eric Van Rompuy	1981-1984
Joris Verhaegen	1973-1974, 1977-1981
Joannes J. Verroken	1979-1984
Pierre Wigny	1952-1958

Bulgarije

Konstantin Dimitrov	2007
Martin Dimitrov	2007
Philip Dimitrov Dimitrov	2007
Rumiana Jeleva	sinds 2007
Nickolay Mladenov	sinds 2007
Stefan Sofianski	2007
Petya Stavreva	sinds 2007
Vladimir Urutchev	sinds 2007
Dushana Zdravkova	sinds 2007

Cyprus

Lefteris Christoforou	2004
Panayiotis Demetriou	sinds 2004
Ioannis Kasoulides	sinds 2004
Ioannis Matsis	sinds 2004

Denemarken

Frode Nør Christensen	1989-1994
Peter Klaus Duetoft	1987-1988
Erhard V. Jakobsen	1982-1987, 1988-1994
Marie Jepsen	1992-1994
Frode Kristoffersen	1994-1999
Arne Melchior	1994
Christian Foldberg Rovsing	1992-2004, sinds 2007
Poul Schlüter	1994-1999
Gitte Seeberg	2004-2007

Duitsland

Jochen van Aerssen	1977-1989
Heinrich Aigner	1961-1988
Siegbert Alber	1977-1997
Helmut Karl Artzinger	1965-1977
Otto Bardong	1984-1989, 1994-1999

Ledenlijst van de CD-, EVP-, EVP-ED-Fracties sinds 1952

Rolf Berend	sinds 1994
Helmut Bertram	1952-1953
Kurt Birrenbach	1957-1961
Philipp von Bismarck	1978-1989
Erik Blumenfeld	1973-1989
Reinhold Bocklet	1979-1993
Reimer Böge	sinds 1989
Christian Ulrik von Bötticher	1999-2004
Jürgen Brand	1993-1994
Ursula Braun-Moser	1984-1989, 1990-1994
Heinrich von Brentano	1952-1955
Elmar Brok	sinds 1980
Friedrich Burgbacher	1958-1977
Daniel Caspary	sinds 2004
Arved Deringer	1958-1970
Albert Dess	sinds 2004
Hans Dichgans	1961-1970
Stefan Dittrich	1965-1973
Werner Dollinger	1956-1958
Manfred A. Ebel	1984-1989
Walter Eckhardt	1954-1956
Christian Ehler	sinds 2004
Ernst Engelbrecht Greve	1958-1962
Markus Ferber	sinds 1994
Karl-Heinz Florenz	sinds 1989
Otmar Franz	1981-1989
Fernand Friedensburg	1958-1965
Ingo Friedrich	sinds 1979
Isidor Fröh	1973-1989
Karl Fuchs	1977-1984
Honor Funk	1989-1999
Hans Furler	1955-1973
Michael Gahler	sinds 1999
Hugo Geiger	1958-1961
Eugen Gerstenmaier	1952-1954
Roland Gewalt	sinds 2005
Anne Karin Glase	1994-2004
Lutz Goepel	sinds 1994
Alfred Gomolka	sinds 1994
Alfons Goppel	1979-1984
Ingeborg Graessle	sinds 2004
Maren Günther	1993-1999
Otto von Habsburg	1979-1999
Wolfgang Hackel	1985-1989
Karl Hahn	1958-1970
Wilhelm Hahn	1979-1987
Kurt Härzschel	1973-1977
Helga Haller von Hallerstein	1993-1994
Kai-Uwe von Hassel	1979-1984
Renate Charlotte Heinisch	1994-1999
Fritz Hellwig	1959
Wilhelm Helms	1979-1984
Günter Henle	1952-1953
Ruth Hieronymi	sinds 1999

Karl-Heinz Hoffmann	1979-1989
Karsten Friedrich Hoppenstedt	1989-1999, sinds 2004
Joseph Illerhaus	1958-1970
Richard Jaeger	1953-1954
Hans Edgar Jahn	1970-1979
Georg Jarzembowski	sinds 1991
Elisabeth Jeggler	sinds 1999
Martin Kastler	2003-2004, sinds 2008
Hans Katzer	1979-1984
Hedwig Keppelhoff-Wiechert	1989-2004
Kurt Georg Kiesinger	1956-1958
Peter Kittelmann	1994-1999
Ewa Klamt	sinds 1999
Christa Klass	sinds 1994
Egon A. Klepsch	1973-1994
Hans Jürgen Klinker	1962-1973, 1977-1979
Karsten Knolle	1999-2004
Dieter Lebrecht Koch	sinds 1994
Herbert W. Köhler	1979-1981
Christoph Konrad	sinds 1994
Hermann Kopf	1952-1961
Gerhard Kunz	1977-1978
Werner Langen	sinds 1994
Brigitte Langenhagen	1990-2004
Horst Langes	1979-1994
Armin Laschet	1999-2005
Kurt Joachim Lauk	sinds 2004
Kurt Lechner	sinds 1999
Klaus-Heiner Lehne	sinds 1994
Gerd Ludwig Lemmer	1979-1994
Aloys Michael Lenz	1953-1970
Marlene Lenz	1979-1999
Paul Leverkuehn	1958-1959
Peter Liese	sinds 1994
Heinrich Lindenberg	1958-1961
Walter Löhr	1959-1973
Hans August Lücker	1958-1984
Rudolf Luster	1978-1994
Ernst Majonica	1979-1984
Kurt Malangré	1979-1999
Thomas Mann	sinds 1994
Hans-Peter Mayer	sinds 1999
Xaver Mayer	1994-2004
Siegfried Meister	1970-1973
Linus Memmel	1965-1977
Winfried Menrad	1989-2004
Meinolf Mertens	1979-1989
Friedrich Merz	1989-1994
Peter Michael Mombaur	1994-2004
Marlies Mosiek-Urbahn	1994-1999
Emilia Franziska Müller	1999-2003
Gerd Müller	1989-1994
Günther Müller	1988-1989, 1992-1993
Hans Werner Müller	1977-1979

Ledenlijst van de CD-, EVP-, EVP-ED-Fracties sinds 1952

Josef Müller	1965-1973
Ernst Müller-Hermann	1958-1965, 1977-1984
Werner Münch	1984-1990
Karl Heinz Mursch	1973-1977
Hartmut Nassauer	sinds 1994
Angelika Niebler	sinds 1999
Franz Josef Nordlohne	1979-1981
Josef Oesterle	1954-1959
Doris Pack	sinds 1989
Georg Pelster	1952-1958
Hartmut Perschau	1989-1991
Gabriele Peus	1984-1989
Gero Pfennig	1979-1985
Gerhard Philipp	1957-1958, 1959-1966
Markus Pieper	sinds 2004
Fritz Pirkl	1984-1993
Hans Poetschki	1984-1989
Hans-Gert Pöttering	sinds 1979
Wolfgang Pohle	1953-1957
Horst Posdorf	sinds 2005
Bernd Posselt	sinds 1994
Maria Probst	1958-1965
Hermann Pünder	1952-1956
Albert Pürtsen	1979-1980
Godelieve Quisthoudt- Rowohl	sinds 1989
Renate-Charlotte Rabbethge	1979-1989
Alexander Radwan	1999-2008
Herbert Reul	sinds 2004
Hans Richarts	1958-1973
Clemens Riedel	1965-1973
Günter Rinsche	1979-1999
Wilmar Sabass	1955-1957
Bernhard Sälzer	1979-1993
Casimir Prinz zu Sayn-Wittgenstein-Berleburg	1979-1984
Wolfgang Schall	1979-1984
Edgar Josef Schiedermeier	1993-1999
Heinrich Schild	1958-1961
Ursula Schleicher	1979-2004
Ingo Schmitt	1999-2005
Horst Schnellhardt	sinds 1994
Paul Schnitker	1979-1984
Konrad Schön	1979-1989
Jürgen Schröder	sinds 1994
Klaus Peter Schulz	1973-1977
Andreas Schwab	sinds 2004
Konrad Karl Schwaiger	1994-2004
Hermann Schwörer	1970-1979
Renate Sommer	sinds 1999
Leopold Späth	1984-1989
Gerd Springorum	1966-1977
Heinz Starke	1971-1979
Franz Ludwig, Schenk Graf von Stauffenberg	1984-1992

Gabriele Stauner	1999-2004, sinds 2006
Franz Josef Strauss	1952-1956
Anton Storch	1958-1965
Diemut Theato	1987-2004
Stanislav Tillich	1994-1999
Thomas Ulmer	sinds 2004
Hanna Walz	1973-1984
Kurt Wawrzik	1977-1989
Manfred Weber	sinds 2004
Rudolf Wedekind	1981-1989
Otto Weinkamm	1959-1965
Anja Weisgerber	sinds 2004
Brigitte Wenzel-Perillo	1999-2004
Rudolf Werner	1970-1973
Rainer Wieland	sinds 1997
Karl von Wogau	sinds 1979
Joachim Würmeling	1999-2005
Hans J. Zahorka	1984-1989
Axel N. Zarges	1984-1989
Werner Zeyer	1977-1978
Jürgen Zimmerling	1999-2004, 2005
Sabine Zissener	1999-2004

Estland

Tunne Kelam	sinds 2004
-------------	------------

Finland

Raimo Ilaskivi	1996-1999
Ville Itälä	sinds 2004
Riitta Jouppila	1995-1996
Piia-Noora Kauppi	1999-2008
Eija-Riitta Korhola	sinds 1999
Ritva Tellervo Laurila	1995-1996, 1999
Marjo Matikainen- Kallström	1996-2004
Jyrki Otila	1996-1999
Sirpa Pietikäinen	sinds 2008
Kirsi Piha	1996-1999
Pirjo Rusanen	1995-1996
Eva-Riitta Siitonen	sinds 2009
Alexeter Stubb	2004-2008
Ilkka Suominen	1999-2004
Kyösti Toivonen	1995-1996
Ari Vatanen	1999-2004

Frankrijk

Jean-Pierre Abelin	1984-1989
Jean Aubame	1958-1959
Jean-Pierre Audy	sinds 2005

Ledenlijst van de CD-, EVP-, EVP-ED-Fracties sinds 1952

Monique Badénes	1989-1994
Roselyne Bachelot-Narquin	2004-2007
Dominique Baudis	1984-1988, 1994-1997
Pierre Baudis	1981-1984
François Bayrou	1999-2002
Jean-Pierre Bébéar	1994-1999, 2002-2004
Pierre Bernard-Reymond	1984-1986, 1989-1999
Jean-Louis Bourlanges	1989-2004
Jean-Marie Caro	1976-1979
Henry Chabert	1991-1994
René Charpentier	1958-1967
André Colin	1958, 1964-1978
Francisque Collomb	1979-1984
Thierry Cornillet	1999-2004
Joseph Daul	sinds 1999
Michel Debatisse	1979, 1984-1989, 1992-1994
Georges de Brémond d'Ars	1993-1999
Francis Decourrière	1994-2004
Marielle de Sarnez	1999-2004
Marie-Hélène Descamps	sinds 2002
Christine de Veyrac	sinds 1999
André Diligent	1979-1984
Philippe Douste-Blazy	1989-1993
Nicole Fontaine	1984-2002, sinds 2004
André Fourçans	1993-1994, 1996-1999
Brigitte Fouré	sinds 2008
Janelly Fourtou	1999-2004
François Froment-Meurice	1992-1994
Patrick Gaubert	sinds 2004
Jean-Paul Gauzès	sinds 2004
Valéry Giscard d'Estaing	1991-1993
Françoise Grosse-tête	sinds 1994
Ambroise Guellec	sinds 2004
Marie-Thérèse Hermange	1999-2004
Robert Hersant	1984-1989, 1991-1996
Brice Hortefeux	1999-2005
Thierry Jean-Pierre	1998-2004
Roger Karoutchi	1999
Fabienne Keller	2002
Josef Kurtz	1953-1956
Jeannou Lacaze	1991-1994
Alain Lamassoure	1991-1993, sinds 1999
Jean Lecanuet	1979-1988
Bernard Lehideux	1998-1999
Alain Madelin	1999-2002
Jacques Mallet	1984-1989
Hugues Martin	1999-2004
Véronique Mathieu	sinds 2004
François de Menthon	1952-1958
Claude Mont	1978-1979
Elizabeth Montfort	2003-2004
Louise Moreau	1979-1984
Philippe Morillon	1999-2004
Élisabeth Morin-Chartier	sinds 2007

Erwin Mueller	1952-1956
Jean-Thomas Nordmann	2002
Hervé Novelli	1999-2002
Olivier d'Ormesson	1979-1984
Roger Partrat	1987-1988
Pierre Pflimlin	1962-1967, 1979-1989
Alain Poher	1952-1978
Jean-Pierre Raffarin	1994-1995
Marc Reymann	1989-1994
Marie-France de Rose	1998-1999
Nicolas Sarkozy	1999
Tokia Saïfi	1999-2002, sinds 2004
Anne-Marie Schaffner	2002-2004
Robert Schuman	1958-1962
Jean Seitlinger	1979-1984
Maurice-René Simonnet	1979-1984
Franz Singer	1952-1953
André Soulier	1994-1999
Bernard Stasi	1994-1998
Margie Sudre	sinds 1999
Pierre Henri Teitgen	1952-1958
Jacques Toubon	sinds 2004
Jean-Marie Vanlerenberghe	1986-1989, 1993-1994
Ari Vatanen	sinds 2004
Dominique Vlasto	sinds 2000
Yves Verwaerde	1994-1999
Françoise de Veyrinas	2002-2004
Adrien Zeller	1974-1976, 1989-1992

Griekenland

Georgios Anastassopoulos	1984-1999
Emmanouil Angelakas	sinds 2007
Stelios Argyros	1994-1999
Ioannis Averoff	1999-2004
Leonidas Bournias	1981-1984
Ioannis Boutos	1984 -1985
Efthymios Christodoulou	1984-1990, 1994-1999
Georgios Dimitrakopoulos	sinds 1994
Dimitrios Evrigenis	1984 -1986
Christos Folias	1999-2004
Achillefs Gerokostopoulos	1981-1984
Kyriakos Gerontopoulos	1984 -1989
Marietta Giannakou-Koutsikou	1984-1990, 1999 – 2000
Ioannis Gklavakis	sinds 2004
Konstantinos Gontikas	1981-1984
Menelaos Hadjigeorgiou	1990-1994
Konstantinos Hatzidakis	1994-2007
Meropi Kaldí	2004
Konstantinos Kallias	1981-1984
Konstantinos Kaloyannis	1981-1984
Filotas Kazazis	1981-1984
Rodi Kratsa-Tsagaropoulou	sinds 1999

Efstathios Lagakos	1989-1994
Panayotis Lambrias	1984-1999
Ioannis Marinou	1999-2004
Manolis Mavrommatis	sinds 2004
Nana Mouskouri	1994-1999
Marie Panayotopoulos-Cassiotou	sinds 2004
Efstratios Papaefstratiou	1981-1984
Georgios Papastamkos	sinds 2004
Ioannis Pasmazoglou	1989-1994
Filippos Pierros	1989-1994
Mihail Protopapadakis	1981-1984
Antonis Samaras	2004-2007
Georgios Saridakis	1986-1994
Pavlos Sarlis	1989-1999
Margaritis Schinas	sinds 2007
Konstantinos Stavrou	1984-1994
Antonios Trakatellis	sinds 1994
Ioannis Tzounis	1984-1989
Nikolaos Vakalis	sinds 2004
Ioannis Varvitsiotis	sinds 2004
Stavros Xarchakos	2000-2004
Christos Zacharakis	1999-2004
Nikos Zardinidis	1981
Georgios Zavvos	1990-1994

Hongarije

Etelka Barsi Pataky	sinds 2004
Zsolt László Becsey	sinds 2004
Antonio De Blasio	sinds 2006
Kinga Gál	sinds 2004
Béla Glattfelder	sinds 2004
András Gyürk	sinds 2004
Livia Járóka	sinds 2004
Péter Olajos	sinds 2004
Csaba Öry	sinds 2004
István Pálfi	2004-2006
Pál Schmitt	sinds 2004
György Schöpflin	sinds 2004
László Surján	sinds 2004
József Szájer	sinds 2004

Ierland

Mary Elizabeth Banotti	1984-2004
Colm Burke	sinds 2007
Mark Clinton	1979-1989
Patrick Mark Cooney	1989-1994
Simon Coveney	2004-2007
Donald Creed	1973-1977
John Walls Cushnahan	1989-2004
Avril Doyle	sinds 1999

Thomas Dunne	1973-1977
Antony Esmonde	1972-1973
Alan Gillis	1994-1999
Jim Higgins	sinds 2004
Gerald L'Estrange	1977-1979
John Joseph McCartin	1979-2004
Charles McDonald	1973-1979
Mairead McGuinness	sinds 2004
Gay Mitchell	sinds 2004
Tom O'Donnell	1979-1989
Christopher Gerard O'Malley	1986-1989
Thomas Raftery	1984-1989
Richie Ryan	1972-1973, 1977-1986
Dana Rosemary Scallon	1999-2004

Italië

Pietro Adonnino	1979-1984
Gabriele Albertini	sinds 2004
Giuseppe Alessi	1969-1972
Giulio Andreotti	1974-1976
Generoso Andria	2000-2004
Armando Angelini	1960-1968
Alfredo Antoniozzi	sinds 2004
Dario Antoniozzi	1972-1976, 1979-1989
Aldo Arroni	1998-1999
Antonio Azara	1952-1954
Claudio Azzolini	1998-1999
Monica Stefania Baldi	1998-1999
Valerio Baldini	1998-1999
Giovanni Barbagli	1979-1984
Paolo Barbi	1979-1984
Paolo Bartolozzi	2001-2004, sinds 2008
Emilio Battista	1955-1969
Giulio Battistini	1959-1969
Lodovico Benvenuti	1952-1954
Silvio Berlusconi	1999-2001
Giovanni Bersani	1960-1989
Gerardo Bianco	1994-1999
Rosaria Bindi	1989-1994
Giovanni Boano	1969-1976
Guido Bodrato	1999-2004
Antonio Boggiano-Pico	1952-1959
Andrea Bonetti	1989-1994
Gian Piero Boniperti	1998-1999
Paolo Bonomi	1958-1959
Vito Bonsignore	sinds 2004
Franco Borgo	1984-1994
Giacinto Bosco	1959-1960
Giorgio Braccesi	1957-1969
Îles Braghetto	2005-2009
Carl Braitenberg	1958-1959
Giuseppe Brienza	2001-2004

Ledenlijst van de CD-, EVP-, EVP-ED-Fracties sinds 1952

Peter Brugger	1972-1979
Renato Brunetta	1999-2008
Giovanni Burtone	1994-1999
Rocco Buttiglione	1999-2001
Maddalena Calia	2008-2009
Pietro Campilli	1952-1953
Enrico Carboni	1954-1969
Antonio Carcaterra	1954-1969
Giorgio Carollo	2004-2009
Giuseppe Caron	1954-1959
Carlo Casini	1984-1999, sinds 2006
Pier Ferdinando Casini	1995-2001
Maria Luisa Cassanmagnago Cerretti	1976-1994
Pierluigi Castagnetti	1994-1999
Giuseppe Castiglione	2004-2008
Antonio Cavalli	1953-1959
Giuseppe Cerulli Irelli	1958-1959, 1962-1969
Lorenzo Cesa	2004-2006
Luigi Cesaro	1999-2004
Mauro Chiabrande	1984-1994
Vittorino Chiusano	1984-1989
Michelangelo Ciancaglini	1984-1988
Mario Cingolani	1952-1954
Paolo Cirino Pomicino	2004-2006
Luigi Cocilovo	1999-2004
Arnaldo Colleselli	1979-1984
Ombretta Colli	1998-1999
Emilio Colombo	1976-1980, 1989-1992
Maria Paola Colombo Svevo	1994-1999
Felice Contu	1989-1994
Maria Teresa Coppo Gavazzi	1993-1994
Francesco Cosentino	1984
Raffaele Costa	1999-2004
Roberto Costanzo	1979-1989
Joachim Dalsass	1979-1994
Giampaolo D'Andrea	1994-1998
Alessandro Danesin	1998-1999
Francesco De Bosio	1958-1969
Antonio Del Duca	1980-1984, 1988-1989
Alcide De Gasperi	1954
Umberto Delle Fave	1959-1960
Marcello Dell'Utri	1999-2004
Aldo De Matteo	1992-1994
Luigi Ciriaco De Mita	1984-1988, 1999-2004
Antonio De Poli	2004-2005
Lorenzo De Vitto	1989-1994
Alfredo Diana	1979-1984
Armando Dionisi	2004-2006
Pietro Antonio Di Prima	1998-1999
Francesco Dominedo	1952-1954
Michl Ebner	1994-2009
Sergio Ercini	1982-1989
Amintore Fanfani	1954-1956
Antonio Fantini	1989-1994

Carlo Fatuzzo	1999-2009
Francesco Ferrari	1959-1969
Enrico Ferri	1995-2004
Renzo Eligio Filippi	1979-1984
Livio Filippi	1994-1999
Mario Fioret	1976-1979
Francesco Fiori	1999-2004
Raffaele Fitto	1999-2000
Luigi Andrea Florio	1998-1999
Alessandro Fontana	1996-1999
Arnaldo Forlani	1989-1994
Roberto Formigoni	1984-1993
Mario Forte	1989-1994
Gerardo Gaibisso	1984-1994
Paola Gaiotti De Biase	1979-1984
Giulio Cesare Gallenzi	1989-1994
Bortolo Galletto	1958-1959
Luigi Michele Galli	1969-1976
Elisabetta Gardini	sinds 2008
Giuseppe Gargani	sinds 1999
Giuseppe Garlato	1960-1969
Riccardo Garosci	1998-1999
Jas Gawronski	1999-2009
Vitaliano Gemelli	1999-2004
Erisia Gennai Tonietti	1961-1969
Alessandro Gerini	1954-1957
Alberto Ghergo	1979-1984
Giovanni Giavazzi	1979-1989
Luigi Girardin	1969-1976
Giovanni Girauda	1969-1976
Vincenzo Giummarra	1979-1989
Guido Gonella	1979-1982
Giovanni Gorla	1989-1991
Luigi Granelli	1976-1979
Pier Antonio Graziani	1994-1999
Dante Graziosi	1959-1969
Teresio Guglielmone	1954-1959
Francesco Guidolin	1989-1994
Antonio Iodice	1984-1994
Francesco Lamanna	1992-1994
Silvio Lega	1979-1984
Innocenzo Leontini	2008
Giacomo Leopardi	1998-1999
Giancarlo Ligabue	1998-1999
Giosuè Ligios	1972-1989
Salvatore Lima	1979-1992
Giorgio Lisi	1999-2004
Eleonora Lo Curto	2008-2009
Calogero Lo Giudice	1989-1994
Raffaele Lombardo	1999-2008
Tarcisio Longoni	1959-1961
Luigi Macario	1979-1984
Franco E. Malerba	1998-1999
Franco Malfatti	1972-1974

Ledenlijst van de CD-, EVP-, EVP-ED-Fracties sinds 1952

Agostino Mantovani	1991-1994
Mario Mantovani	1999-2008
Francesco Marenghi	1960-1969
Franco Marini	1999-2004
Mario Martinelli	1958-1960, 1976-1979
Edoardo Martino	1958-1959, 1961-1967
Clemente Mastella	1999-2004
Mario Mauro	sinds 1999
Pietro-Paolo Mennea	2002-2003
Domenico Mennitti	2001-2004
Roberto Mezzaroma	1998-1999
Pietro Micara	1959-1969
Alberto Michelini	1984-1994
Karl Mitterdorfer	1969-1976
Alfeo Mizzau	1984-1989
Marcello Modiano	1979-1984
Lodovico Montini	1952-1954
Lino Gerolamo Moro	1959-1969
Angelo Giacomo Mott	1952-1954
Giuseppe Mottola	1989-1994, 1998-1999
Francesco Musotto	1999-2008
Vito Napoli	1994
Angelo Narducci	1979-1984
Giuseppe Nisticò	1999-2004
Luigi Noé	1969-1979
Eolo Parodi	1984-1989, 1990-1994, 1998-1999
Paolo Pastorelli	2001-2004
Aldo Patriciello	sinds 2006
Mario Pedini	1959-1969, 1979-1984
Giuseppe Pella	1954-1958
Dino Penazzato	1959-1961
Attilio Piccioni	1956-1969
Flaminio Piccoli	1979-1984
Mariano Pintus	1969-1972
Giuseppe Pisicchio	1999-2004
Ferruccio Pisoni	1972-1979, 1984-1994
Nino Pisoni	1984-1994
Guido Podestà	1998-2009
Danilo Poggiolini	1994-1999
Mario Pomilio	1984-1989
Giovanni Ponti	1960-1961
Ernesto Pucci	1976-1979
Pietro C. Restagno	1959-1960
Cristoforo Ricci	1969-1972
Camillo Ripamonti	1976-1979
Roland Riz	1976-1979
Luigi Candido Rosati	1972-1976
Enrico Roselli	1957-1959
Leopoldo Rubinacci	1958-1969
Mario Giovanni Guerriero Ruffini	1989-1990
Mariano Rumor	1979-1984
Armando Sabatini	1952-1954, 1957-1969
Italo Mario Sacco	1952-1954
Natale Santero	1958-1971

Giacomo Santini	1998-1999, 2001-2004
Sebastiano Sanzarello	2008-2009
Amalia Sartori	sinds 1999
Mario Sassano	1979-1984
Gabriele Sboarina	1989-1994
Umberto Scapagnini	1998-2004
Carlo Scarascia Mugnozza	1961-1972
Decio Scardaccione	1969-1972
Mario Scelba	1959-1979
Guglielmo Schiratti	1958-1959
Carlo Secchi	1994-1999
Mariotto Segni	1994-1995
Gustavo Selva	1984-1989
Vittorio Sgarbi	1999-2001
Giovanni Starita	1984-1989
Carlo Stella	1981-1984
Bruno Storti	1959-1969
Antonio Tajani	1998-2008
Amor Tartufoli	1958-1963
Luisa Todini	1998-1999
Giuseppe Togni	1952-1956
Zefferino Tomé	1958-1959
Giovanni Travaglini	1979-1984
Michele Troisi	1958-1960
Daniele Turani	1958-1964
Athos Valsecchi	1958-1959
Armando Veneto	sinds 2006
Riccardo Ventre	sinds 2004
Vincenzo Vernaschi	1972-1979
Marcello Vernola	2004-2009
Mario Vetrone	1969-1976
Guido Viceconte	1999-2001
Vincenzo Viola	1995-1999
Benigno Zaccagnini	1979-1981
Raul Zaccari	1969-1972
Iva Zanicchi	sinds 2008
Stefano Zappala'	1999-2009
Ortensio Zecchino	1979-1984
Vinicio Ziino	1952-1954
Mario Zotta	1959-1963

Letland

Valdis Dombrovskis	2004-2009
Silva Golde	2004
Aldis Kušķis	sinds 2004
Liene Liepiņa	sinds 2009
Rihards Pīks	sinds 2004
Inese Iesere	2004

Litouwen

Laima Andrikienė	sinds 2004
Vytautas Landsbergis	sinds 2004

Luxemburg

Jean Bech	1959-1968
Nicolas Estgen	1979-1994
Marc Fischbach	1979-1984
Marcel Fischbach	1959-1964
Jean Pierre Glesener	1969-1974
Pierre Grégoire	1958-1959
Erna Hennicot-Schoepges	sinds 2004
Joseph Herr	1959-1969
Nicolas Kollwelter	1969-1974
Marcelle Lentz-Cornette	1980-1989
Fernand Loesch	1952-1959
Joseph Lucius	1967-1974
Astrid Lulling	1989-1999, sinds september 1999
Nicolas Margue	1952-1959
Ernest Mühlen	1984-1989
Camille Ney	1974-1979
Viviane Reding	1989-1999
Jacques Santer	1974-1979, 1999-2004
Émile Schaus	1968-1969
Jean Spautz	1979-1980, sinds 2004

Malta

Simon Busuttil	sinds 2004
David Casa	sinds 2004
Mario De Marco	2004

Nederland

Marius J.J. van Amelsvoort	1970-1971
Bouke Beumer	1979-1994
Barend Willem. Biesheuvel	1961-1963
Pieter A. Blaisse	1952-1967
Jacob Boersma	1967-1971
Cornelis Boertien	1967-1971
Elise C. A. M. Boot	1979-1989
Corstiaan A. Bos	1969-1973
Cees Bremmer	2003-2004
Tiemen Brouwer	1967-1973
J.A.H.J.S. Bruins Slot	1952-1955
Philippus van Campen	1958-1967
Petrus Cornelissen	1984-1999
Bert Doorn	sinds 1999
Camiel Eurlings	2004-2007
W. F. de Gaay Fortman	1978-1979

Frans van der Gun	1971-1981
Cornelis P. Hazenbosch	1955-1961
Johan Wilhelm van Hulst	1961-1968
Marinus M.A.A. Janssen	1956-1963
James L. Janssen van Raay	1979-1984, 1986-1996
Sjouke Jonker	1979-1984
Marga A.M. Klompe	1952-1956
Friedrich de Koning	1971-1977
Esther de Lange	sinds 2007
Pierre J. Lardinois	1963-1967
Wilhelm F. Lichtenauer	1957-1961
Albert Jan Maat	1999-2007
Hanja Maij-Weggen	1979-1989, 1994-2003
Maria Martens	sinds 1999
Durk F. van der Mei	1976-1977
Joseph A. Mommersteeg	1971-1973, 1982-1984
Lambert van Nistelrooij	sinds 2004
Harry Notenboom	1971-1984
Ria Oomen-Ruijten	sinds 1989
Arie Oostlander	1989-2004
Karla Peijs	1989-2003
Jean J. M. Penders	1979-1994
Peter Pex	1994-2004
Cornelis J. van der Ploeg	1958-1971
Joop Post	2007
Bartho Pronk	1989-2004
Cornelis E.P.M. Raedts	1967-1970
Willem Rip	1952-1959
Yvonne van Rooy	1984-1986
Jacqueline C. Rutgers	1963-1967
Pieter J.A. van der Sanden	1973-1974
Emmanuel M.J.A. Sassen	1952-1958
Willem Scholten	1973-1976
Willem J. Schuijt	1958-1977
Jan Sonneveld	1989-1999
Teun Tolman	1978-1989
Wilhelmus Gijsbertus (Wim) van Velzen	1994-2004
Willem J. Vergeer	1978-1989
Maxime Verhagen	1989-1994
Cornelis Visser	sinds 2007
G. Vixseboxe	1952-1957
Theodorus E. Westerterp	1967-1971
Corien Wortmann-Kool	sinds 2004

Oostenrijk

Marialiese Flemming	1996-2004
Gerfried Gaigg	1995-1996
Karl Habsburg-Lothringen	1996-1999
Othmar Karas	sinds 1999
Friedrich König	1995-1996
Milan Linzer	1995-1996
Hubert Pirker	1996-2004, sinds 2006

Reinhard Rack	sinds 1995
Paul Rübiger	sinds 1996
Agnes Schierhuber	sinds 1995
Richard Seeber	sinds 2004
Michael Spindelegger	1995-1996
Ursula Stenzel	1996-2006

Polen

Jerzy Buzek	sinds 2004
Zdzisław Kazimierz Chmielewski	sinds 2004
Urzula Gacek	sinds 2007
Małgorzata Handzlik	sinds 2004
Krzysztof Hołowczyc	sinds 2007
Stanisław Jałowiecki	sinds 2004
Filip Kaczmarek	sinds 2004
Bogdan Klich	2004-2007
Barbara Kudrycka	2004-2007
Zbigniew Krzysztof Kuźmiuk	2004-2005
Janusz Lewandowski	sinds 2004
Jan Olbrycht	sinds 2004
Paweł Bartłomiej Piskorski	2004-2006
Zdzisław Zbigniew Podkański	2004-2005
Jacek Protasiewicz	sinds 2004
Jacek Saryusz-Wolski	sinds 2004
Czesław Adam Siekierski	sinds 2004
Bogusław Sonik	sinds 2004
Janusz Wojciechowski	2004-2005
Zbigniew Zaleski	sinds 2004
Tadeusz Zwiefka	sinds 2004

Portugal

Teresa Almeida Garrett	1999-2004
Regina Bastos	2000-2004
Luis Filipe Paes Beirão	1986-1987, 1989-1994
António Capucho	1996-1998
Raquel Cardoso	2003-2004
José Vicente Carvalho Cardoso	1987-1994
Carlos Coelho	sinds 1998
Carlos Costa Neves	1996-2002
Arlindo Cunha	1996-2003
Eurico de Melo	1996-1999
Maria da Assunção Esteves	sinds 2004
Duarte Freitas	sinds 2004
José Augusto Gama	1987-1989
João Gouveia	2003-2004
Vasco Graça Moura	sinds 1999
Francisco António Lucas Pires	1986-1998
Sérgio Marques	sinds 1999
José Mendes Bota	1998-1999
Nélio Mendonça	1996-1999

Jorge Moreira da Silva	1999-2003
José Pacheco Pereira	1999-2004
Carlos Pimenta	1996-1999
João de Deus Pinheiro	sinds 2004
Joaquim Piscarreta	2002-2004
Manuel Porto	1996-1999
Luís Queiró	sinds 2004
Fernando Reis	1999-2000
José Ribeiro E Castro	sinds 2004
Manuel dos Santos Machado	1987-1989
José Albino Silva Peneda	sinds 2004
Helena Vaz da Silva	1996-1999

Roemenië

Roberta Alma Anastase	2007-2008
Sebastian Valentin Bodu	sinds 2007
Nicodim Bulzesc	sinds 2007
Călin Cătălin Chiriță	sinds 2008
Dragoș Florin David	sinds 2007
Constantin Dumitriu	sinds 2007
Petru Filip	2007-2008
Sorin Frunzăverde	2007-2008
Daniel Petru Funeriu	sinds 2008
Ovidiu Victor Gant	2007
Ioan Lucian Hămbășan	sinds 2009
Monica Maria Iacob-Ridzi	2007-2008
Atilla Béla Ladislau Kelemen	2007
Sándor Kónya-Hamar	2007
Adrian Manole	sinds 2008
Marian-Jean Marinescu	sinds 2007
Iosif Matula	sinds 2008
Alexandru Nazare	sinds 2008
Rareș-Lucian Niculescu	sinds 2007
Dumitru Oprea	2007-2008
Maria Petre	sinds 2007
Mihaela Popa	2007-2008
Nicolae Vlad Popa	sinds 2007
Flaviu Călin Rus	sinds 2008
Csaba Sógor	sinds 2007
Teodor Dumitru Stolojan	sinds 2007
Károly Ferenc Szabó	2007
Radu Tîrle	2007
Iuliu Winkler	sinds 2007
Marian Zlotea	2007-2009

Slovenië

Mihael Brejc	sinds 2004
Romana Jordan Cizelj	sinds 2004
Ljudmila Novak	sinds 2004
Alojz Peterle	sinds 2004

Slowakije

Edit Bauer	sinds 2004
Július Brocka	2004
Árpád Duka-Zólyomi	sinds 2004
Gal'a, Milan	sinds 2004
Tomá Galbavy	2004
Ján Hudacký	sinds 2004
Miroslav Mikolášik	sinds 2004
Zita Pleštinská	sinds 2004
Peter Št'astný	sinds 2004
Anna Záborská	sinds 2004

Spanje

Alejandro Agag Longo	1999-2002
Julio Añoveros Trias de Bes	1994-1999
Javier Areitio Toledo	1993-1999
Miguel Arias Cañete	1989-1999
María Antonia Avilés Perea	1999-2004
María del Pilar Ayuso González	sinds 1999
Juan José Bayona de Perogordo	2002-2004
Daniel Bautista	sinds 2009
Francisca Bennasar Tous	1994-1999
Pio Cabanillas Gallas	1986-1991
Leopoldo Calvo-Sotelo y Bustelo	1986-1987
Felipe Camisón Asensio	1995-1999, 2000-2004
Luis Campoy Zueco	1994-1999
Pilar del Castillo Vera	sinds 2004
Mercedes de la Merced Monge	1994-1995
Agustín Díaz de Mera García Consuegra	sinds 2004
Josep Antoni Duran I Lleida	1986-1987
Laura de Esteban Martin	1994-1999
Arturo Juan Escudero Croft	1989-1992
José Antonio Escudero Lopez	1991-1999
María Teresa Estevan Bolea	1994-1999
Juan Manuel Fabra Vallés	1994-2000
Gerardo Fernández-Albor	1989-1999
Fernando Fernández Martín	sinds 1994
Concepció Ferrer I Casals	1987-2004
Carmen Fraga Estévez	1994-2002, sinds 2004
Gerardo Galeote	sinds 1994
Juan Antonio Gangoiti-Llaguno	1986-1987, 1990-1992
Manuel García Amigo	1989-1994
José Manuel García-Margallo y Marfil	sinds 1994
Cristina García Orcoyen Tormo	1999-2004
Salvador Garriga Polledo	sinds 1994
José María Gil-Robles Gil-Delgado	1989-2004
Luis de Grandes Pascual	sinds 2004
Cristina Gutiérrez -Cortines	sinds 1999
Julen Guimon Ugartechea	1986-1987
Jorge Salvador Hernández Mollar	1995-2004
María Esther Herranz García	sinds 2002

Luis Francisco Herrero-Tejedor	sinds 2004
Josu Jon Imaz San Miguel	1994-1999
Carlos José Iturgaiz Angulo	sinds 2004
José Maria Lafuente Lopez	1991-1994
Carmen Llorca Vilaplana	1989-1994
Cesar Llorens Barges	1986
Antonio López-Istúriz White	sinds 2004
Florencio Luque Aguilar	sinds 2008
Ana Mato Adrover	2004-2008
Abel Matutes Juan	1994-1996
Jaime Mayor Oreja	sinds 2004
Íñigo Méndez de Vigo	sinds 1992
Francisco José Millán Mon	sinds 2004
Etoni Monforte Arregui	1986-1987
Cristobal Montoro Romero	2004-2008
Juan Andrés Naranjo Escobar	1999-2004, sinds 2008
Antonio Navarro	1989-1994
Juan Ojeda Sanz	1999-2004
Marcelino Oreja Aguirre	1989-1993
Marcelino Oreja Arburúa	2002-2004
Leopoldo Ortiz Climent	1989-1993
Ana Palacio Vallelersundi	1994-2002
Loyola de Palacio Vallelersundi	1999
Manuel Pérez Álvarez	1999-2004
José Javier Pomés Ruiz	1993-1994, sinds 1996
Encarnación Redondo Jiménez	1994-2004
Mónica Ridruejo Ostrowska	1999-2004
Carlos Ripoll y Martínez de Bedoya	1999-2004
Carlos Robles Piquer	1989-1999
Domènec Romera I Alcazar	1989-1994
Luisa Fernanda Rudi Ubeda	2004-2008
José Ignacio Salafranca Sánchez-Neyra	sinds 1994
Salvador Domingo Sanz Palacio	sinds 2008
Joaquín Sisó Cruellas	1989-1999
Fernando Suárez González	1989-1994
Jaime Valdivielso de Cué	1994-2004
José Valverde López	1989-1999
Daniel Varela Suanzes-Carpegna	1994-2009
Luis Vega y Escandon	1986-1987
Alejo Vidal-Quadras	sinds 1999
José Vila Abelló	2004
Celia Villalobos Talero	1994-1995
Theresa Zabell	1999-2004

Tsjechische Republiek

Jan Březina	sinds 2004
Milan Cabrnock	sinds 2004
Petr Duchoň	sinds 2004
Hynek Fajmon	sinds 2004
Jana Hybášková	sinds 2004
Miroslav Ouzký	sinds 2004
Zuzana Roithová	sinds 2004

Nina Škottová	sinds 2004
Ivo Strejček	sinds 2004
Oldřich Vlasák	sinds 2004
Jan Zahradil	sinds 2004
Tomáš Zatloukal	sinds 2004
Josef Zieleniec	sinds 2004
Jaroslav Zvěřina	sinds 2004

Verenigd Koninkrijk

Richard Ashworth	2004-2009
Sir Robert Atkins	1999-2009
Richard A. Balfe	2002-2004
Christopher Beazley	1992-1994, 1999-2009
Peter Beazley	1992-1994
The Lord Bethell	1992-1994, 1999-2003
John Bowis	1999-2009
Philip Charles Bradbourn	1999-2009
Philip Bushill-Matthews	1999-2009
Martin Callanan	1999-2009
Bryan Cassidy	1992-1999
Sir Fred Catherwood	1992-1994
Giles Chichester	1994-2009
John Alexander Corrie	1994-2004
Margaret Daly	1992-1994
Nirj Deva	1999-2009
Brendan Patrick Donnelly	1994-1999
Den Dover	1999-2009
James Elles	1992-2009
Jonathan Evans	1999-2009
Jacqueline Foster	1999-2004
Robert Goodwill	1999-2004
Daniel J. Hannan	1999-2008
Malcolm Harbour	1999-2009
Christopher Heaton-Harris	1999-2009
Roger Helmer	1999-2005
Paul Howell	1992-1994
The Lord Inglewood	1992-1994, 1999-2004
Caroline Jackson	1992-2009
Christopher Jackson	1992-1994
Syed Kamall	2005-2009
Sajjad Karim	2007-2009
Edward Kellett-Bowman	1992-1999
Bashir Khanbhai	1999-2004
Timothy Kirkhope	1999-2009
Graham Mather	1994-1999
Anne McIntosh	1992-1999
Edward McMillan-Scott	1992-2009
James Moorhouse	1992-1998
William Francis Newton Dunn	1992-1994, 1999-2000
James Nicholson	1989-1997, 1999-2009
The Lord O'Hagan	1992-1994
Neil Parish	1999-2009

Ben Patterson	1992-1994
Roy Perry	1994-2004
The Lord Plumb	1992-1999
Derek Prag	1992-1994
Peter Price	1992-1994
Sir Christopher Prout	1992-1994
James Provan	1994-2004
John Purvis	1999-2009
Patricia Rawlings	1992-1994
Sir James Scott Hopkins	1992-1994
Madron Richard Seligman	1992-1994
Richard Simmonds	1992-1994
Anthony Simpson	1992-1994
Tom Spencer	1992-1999
John Stevens	1992-1999
Struan Stevenson	1999-2009
Sir Jack Stewart-Clark	1992-1999
The Earl of Stockton	1999-2004
Robert Sturdy	1994-2009
David Sumberg	1999-2009
Charles Tannock	1999-2009
Amédée Turner	1992-1994
Ian Twinn	2003-2004
Geoffrey Van Orden	1999-2009
Theresa Villiers	1999-2005
Michael Welsh	1992-1994

Zweden

Per-Arne Arvidsson	1999-2004
Steffan Burenstam Linder	1995-2000
Gunilla Carlsson	1995-2002
Charlotte Cederschiöld	sinds 1995
Karin Falkmer	1995
Christofer Fjellner	sinds 2004
Lisbeth Grönfeldt Bergman	2000-2004
Holger Gustafsson	1995
Gunnar Hökmark	sinds 2004
Anna Ibrisagic	sinds 2004
Lennart Sacrédeus	1999-2004
Per Stenmarck	1995-2004
Margaretha af Ugglas	1995
Ivar Virgin	1995-1999
Peder Wachtmeister	2002-2004
Anders Wijkman	sinds 1999
Lars Wohlin	sinds 2006

AANTAL LEDEN PER NATIONALE DELEGATIE SINDS 1952^a	
België	50
Bulgarije	9
Cyprus	4
Denemarken	9
Duitsland	187
Estland	1
Finland	16
Frankrijk	85
Griekenland	46
Hongarije	14
Ierland	22
Italië	238
Letland	6
Litouwen	2
Luxemburg	20
Malta	3
Nederland	59
Oostenrijk	13
Polen	21
Portugal	31
Roemenië	30
Slovenië	4
Slowakije	10
Spanje	81
Tsjechische Republiek	14
Verenigd Koninkrijk	69
Zweden	17
Totaal	1061^b

a De lijst is samengesteld op basis van gegevens van de EVP-ED-Fractie en van het Europees Parlement op 27 april 2009.

b Ari Vatanen was een Fins lid gedurende de vijfde ambtsperiode en gedurende de zesde ambtsperiode was hij een Frans lid.

Bijlage 3
**ZITTINGSPERIODES, VOORZITTERS,
 SECRETARISSEN-GENERAAL**

<i>EU</i>	<i>Voorzitter</i>		<i>Secretaris-generaal</i>	
6 landen	10 september 1952	Oprichtingsvergadering van de Gemeenschappelijke Vergadering		
	11 september 1952	Emmanuel SASSEN (NL)		
	23 juni 1953	Officiële oprichting van de CD-Fractie		
			20 mei 1954	Hans-Joachim OPITZ (DE)
	November 1953	36 leden ¹⁰⁵⁷		
	Juli 1954	38 leden		
	24 februari 1958	Pierre WIGNY (BE)		
	19 maart 1958	Oprichtingsvergadering van de Parlementaire Vergadering (EGKS, EEG, Euratom) 67 leden ¹⁰⁵⁸		
	6 oktober 1958	Alain POHER (FR)		
			1 januari 1960	Carl Otto LENZ (DE)
	16 september 1963	CD-Fractie 61 leden		
	18 januari 1966	CD-Fractie 62 leden		
	9 maart 1966	Joseph ILLERHAUS (DE)	1 februari 1966	Arnaldo FERRAGNI (IT)
	25 november 1969	Hans-August LÜCKER (DE)		
			1 december 1972	Alfredo DE POI (IT)
	9 september 1975	Alfred BERTRAND (BE)	1 oktober 1976	Giampaolo BETTAMIO (IT)
	5 mei 1977	Egon KLEPSCH (DE)		
1e ZITTINGSPERIODE				
7-10 juni 1979	107 leden ^a			

a De EVP-Fractie telt 107 leden van zeven verschillende nationaliteiten: 42 Duitsers, 30 Italianen, 10 Belgen, 10 Nederlanders, 8 Fransen, 4 Ieren en 3 Luxemburgers.

10 landen	23 december 1981 ^a	117 leden		
	20 januari 1982	Paolo BARBI (IT)		
	2e ZITTINGSPERIODE			
	14 -17 juni 1984	110 leden ^b		
	18 juli 1984	Egon KLEPSCH (DE)		
12 landen	Januari 1986	118 leden ^c	15 maart 1986	Sergio GUCCIONE (IT)
	3e ZITTINGSPERIODE			
	15-18 juni 1989	121 leden		
			24 januari 1991	Gerhard GUCKENBERGER (DE)
	12 december 1991 ^d	128 leden		
	14 januari 1992	Leo TINDEMANS (BE)		
	1 mei 1992 ^e	162 leden		
	4e ZITTINGSPERIODE			
	9-12 juni 1994	157 leden		
5 juli 1994	Wilfried MARTENS (BE)			
15 landen	1 januari 1995	173 leden ^f		
	11 november 1996	182 leden ^g		
			10 april 1997	Mário DAVID (PT)
	Juni 1998	200 leden ^h		
			8 februari 1999	Klaus WELLE (DE)
	5e ZITTINGSPERIODE			
	8-13 juni 1999	233 leden		
	13 juli 1999	Hans-Gert PÖTTERING (DE)		
	1 mei 2003	(+ 69 obserwatorów) ⁱ		
6e ZITTINGSPERIODE				
25 landen	10-13 juni 2004	268 leden	1 januari 2004	Niels PEDERSEN (DK)
	26 september 2005	(+ 13 obserwatorów) ^j		
	26 september 2006	264 leden ^k		
	9 januari 2007	Joseph DAUL (FR)		
27 landen	Januari 2007	277 leden ^l		
	6 juni 2007	278 leden ^m		
	Januari 2008	289 leden ⁿ	1 september 2007	Martin KAMP (DE)

a De delegatie van de Griekse partij Nea Dimokratia voegt zich bij de EVP. Het Deense democratische centrum (1 vertegenwoordiger) verlaat de ED-Fractie en voegt zich bij de EVP-Fractie.

b De EVP-Fractie telt 110 leden van negen verschillende nationaliteiten: 41 Duitsers, 27 Italianen, 9 Grieken, 9 Fransen, 8 Nederlanders, 6 Belgen, 6 Ieren, 3 Luxemburgers en 1 Deen.

c Ingevolge de toetreding van Spanje en Portugal treden vier nieuwe partijen toe

---

tot de EVP: 3 Spaanse partijen: de Partido Demócrata Popular (PDP), de Unió Democràtica de Catalunya (UDC) en de Partido Nacionalista Vasco (PNV), en de Centro Democrático Social (CDS) van Portugal. De fractie telt 8 nieuwe leden –lijst van 1 januari 1986.

d Franse afgevaardigden van de UDF, voormalige leden van de Liberale Fractie, vervoegen de EVP-Fractie.

e Toetreding van 32 Britse conservatieve afgevaardigden en 2 Deense conservatieve afgevaardigden van de ED-fractie binnen de EVP-Fractie.

f Na de officiële toetreding van Oostenrijk, Finland en Zweden in de Europese Unie, vervoegen de partijen ÖVP (6 afgevaardigden), de partij van de nationale coalitie (4 afgevaardigden), KdS (1 afgevaardigde) en de Gematigde Unie (5 afgevaardigden) de EVP-Fractie.

g De Portugese PSD wordt volwaardig lid van de EVP en de afgevaardigden van deze partij voegen zich bij de EVP-Fractie.

h De 20 afgevaardigden van de Forza Italia vervoegen de EVP-Fractie.

i Op 1 mei 2003 zetelen 162 parlementsleden van de tien nieuwe lidstaten van de Europese Unie in het Europees Parlement als officiële waarnemers, benoemd door hun respectieve parlementen. 69 van hen vervoegen de EVP-ED-Fractie. De partijen van de tien nieuwe lidstaten zijn: voor Cyprus (2) DISY; voor de Tsjechische Republiek (14) ODS (8), ODA (1), KDU-CSL (3), US-DEU (2); voor Estland (2) Pro Patria Union (1) en Res Publica (1); voor Hongarije (12) Fidesz-MPP (9), MDF (3); voor Letland (5) Latvijas Pirmā Partija (1), Volkspartij (2), Nieuw Tijdperk (2); voor Litouwen (4) Litouwse christendemocraten (1), partij van de Nieuwe Democratie (1), Litouwse conservatieven (1), Unie van moderne christen-democraten (1); voor Malta (3) Nationalistische partij (3); voor Polen (17) Recht en Justitie (4), Blok Senate 2001 (2), Conservative People's Party (1), Burgerplatform (5), Poolse Volkspartij (4), Boerenkring van de Senaat (1); voor Slowakije (7) Slowaakse democratische en christelijke unie (3), Hongaarse coalitiepartij (2), christendemocratische beweging (2); voor Slovenië (3) SDS (1), Nova Slovenija (1), SLS (1).

j De fractie krijgt 13 nieuwe waarnemers/leden. Uit Roemenië (9): Democratische alliantie van Hongaren, Democratische Partij en Partij van de nationale minderheden in Bulgarije (4); Unie van democratische krachten, Democratische partij, Partij van de Bulgaarse nationale landbouwunie-Volksunie en de Democraten voor een sterk Bulgarije.

k De leden van Lars Wohlin (Zweden) vervoegen de EVP-ED-Fractie.

l 13 nieuwe afgevaardigden van Bulgarije (9) UDF, DSB en DP en van Roemenië (4) PD, DP, UDMR en DFDR sluiten zich aan bij de EVP-ED-Fractie.

m Ingevolge de Europese verkiezingen in Bulgarije vervoegen 5 afgevaardigden (in plaats van 4 voordien) van de partij GERB de EVP-ED-Fractie.

n Verkiezing van nieuwe Roemeense leden.

Bijlage 4
**WINNAARS
VAN DE ROBERT SCHUMAN-
MEDAILLE**

E. M. J. A. Sassen	08.07.86
Alain Poher	08.07.86
Hans-August Lücker	08.07.86
Alfred Bertrand	08.07.86
Paolo Barbi	08.07.86
Pierre Pflimlin	08.07.86
Leo Tindemans	08.07.86
Emilio Colombo	08.07.86
Helmut Kohl	08.07.86
Jacques Santer	08.07.86
Konstantinos Mitsotakis	23.09.86
Konstantinos Karamanlis	23.09.86
Willem Vergeer	18.02.87
Giulio Andreotti	02.03.87
Flaminio Piccoli	04.03.87
Mariano Rumor	24.03.87
Piet Bukman	01.04.87
Karl-Josef Hahn	10.04.87
Miquel Coll I Alentorn	09.05.87
Bruno Heck	02.07.87
Pierre Werner	02.07.87
Kai-Uwe von Hassel	11.02.88
Francesco Cosentino	13.12.88
Lorenzo Natali	13.12.88
Peter Sutherland	13.12.88
Karl-Heinz Narjes	13.12.88
Nicolas Mosar	13.12.88
Lord Plumb	24.07.89
Hanja Maij-Weggen	01.05.90
Jean-Claude Juncker	08.07.91
Norbert Schmelzer	08.07.91
Ruud Lubbers	11.12.91
Egon A. Klepsch	14.01.92
Valéry Giscard d'Estaing	13.07.93
Filippo Maria Pandolfi	08.09.93
Jean Dondelinger	08.09.93
Frans Andriessen	08.09.93
Abel Matutes Juan	13.12.94
Raniero Vanni d'Archirafi	13.12.94

Peter Schmidhuber	13.12.94
Ioannis Paleokrassas	13.12.94
René Steichen	13.12.94
Jacques Delors	18.01.95
Manuel García Amigo	27.03.95
Menelaos Hadjigeorgiou	27.03.95
Horst Langes	27.03.95
Ferruccio Pisoni	27.03.95
Rudolf Luster	15.05.95
Günter Rinsche	13.07.95
Hans-Gert Pöttering	15.09.95
Margaretha af Ugglas	03.10.95
Carlos Robles Piquer	03.10.95
Georgios Anastassopoulos	03.10.95
José María Gil-Robles Gil-Delgado	03.10.95
Antonio Graziani	03.10.95
Nicolas Estgen	03.10.95
Lord Kingsland	03.10.95
Otto Bardong	03.10.95
Wilfried Martens	07.11.95
Efthimios Christodoulou	30.04.96
Miltiades Evert	30.04.96
Panayotis Lambrias	30.04.96
Siegbert Alber	27.07.96
The RT Hon Sir Edward Heath	17.09.96
John Bruton	14.01.97
Hans von der Groeben	14.05.97
Manuel Fraga Iribarne	27.08.97
Gerardo Fernández Albor	16.09.97
Franjo Komarica	16.12.97
Ursula Schleicher	15.05.98
Anibal Cavaco Silva	08.07.98
Poul Schlüter	13.04.99
Radio B2 92, Belgrado (in ontvangst genomen door Veran Matić)	14.12.99
Martin M.C. Lee (voorzitter van de democratische partij van Hongkong)	18.01.00
Libet Werhahn-Adenauer	01.12.00
Elena Bonner	03.04.01
Karl von Wogau	14.11.01
Nicole Fontaine	15.01.02
Ingo Friedrich	26.01.02
Wladylaw Bartoszewski	26.02.02
José María Aznar	01.07.02
Hans van den Broek	02.11.02
Wim van Velzen	15.01.03
Bendt Bendtsen	24.06.03
Anders Fogh Rasmussen	24.06.03
Bertel Haarder	24.06.03
Per Stig Møller	24.06.03
Lord Bethell	21.10.03
John Joseph McCartin	06.07.04
Franz Fischler	26.10.04
Loyola de Palacio Vallelersundi	26.10.04
Chris Patten	26.10.04
Mario Monti	26.10.04

Winnaars van de Robert Schuman-medaille

Viviane Reding	26.10.04
Paus Johannes Paulus II	30.11.04
Natalya Estemirova	13.01.05
Sergey Kovalev	13.01.05
Erwin Teufel	19.01.05
Tadeusz Mazowiecki	16.02.05
Wolfgang Schäuble	29.06.05
Michel Barnier	06.12.05
Vytautas Landsbergis	13.12.05
Tunne Kelam	04.07.06
Angela Merkel	27.06.07
Guido de Marco	04.07.07
Marianne Thyssen	30.06.09
Jaime Mayor Oreja	30.06.09
Hartmut Nassauer	30.06.09
João de Deus Pinheiro	30.06.09
Ioannis Varvitsiotis	30.06.09
José Manuel Durão Barroso	30.06.09
Jacques Barrot	30.06.09

Postuum toegekend aan:

Adelino Amaro da Costa	25.06.87
Guido Gonella	04.03.88
Alberto Ghergo	04.03.88
Angelo Narducci	04.03.88
Mario Sassano	04.03.88
Heinrich Aigner	12.04.88
Bernhard Sälzer	28.06.93
Lorenzo De Vitto	28.06.93
Francisco António Lucas Pires	05.02.99

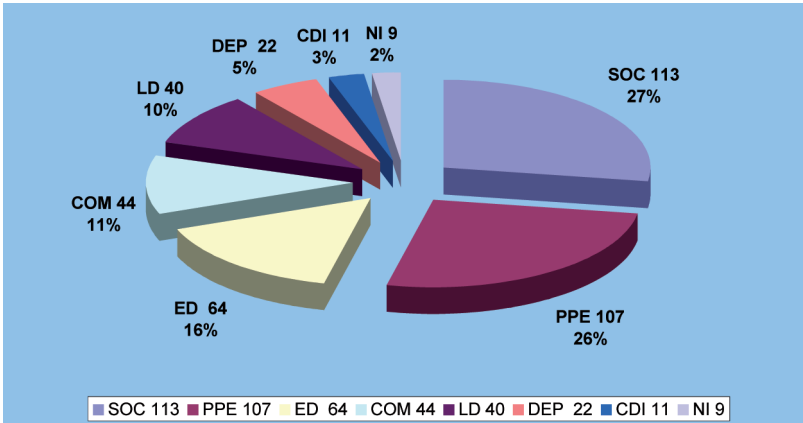

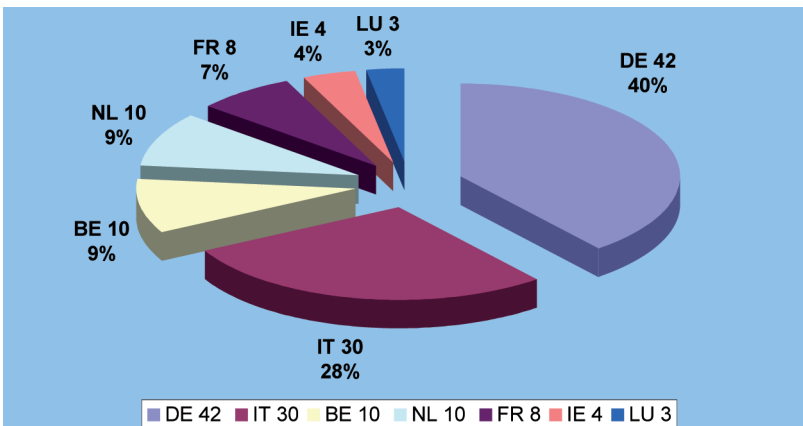
Bijlage 5
**VERTEGENWOORDIGING
 VAN DE EVP-FRACTIE
 IN HET EUROPEES PARLEMENT
 EN VERDELING VAN DE NATIONALE
 DELEGATIES BINNEN DE FRACTIE**

**Verkiezingen 1979
 410 zetels**

Europees Parlement

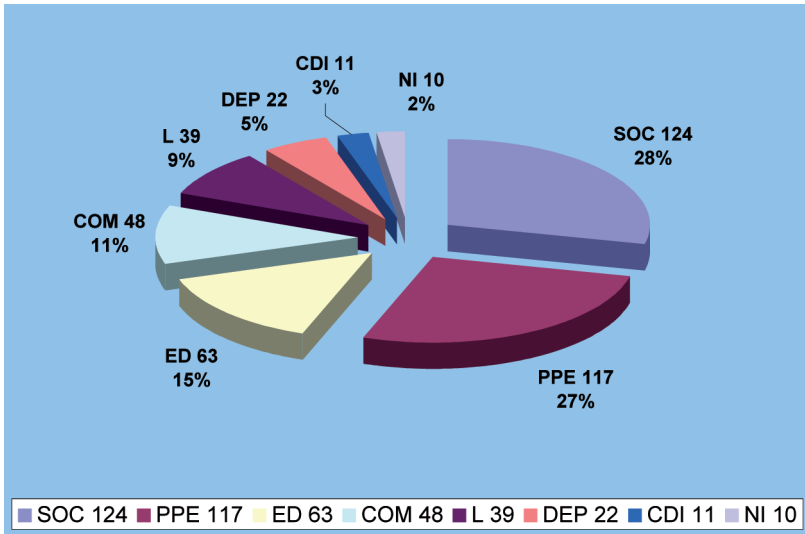

EVP-Fractie

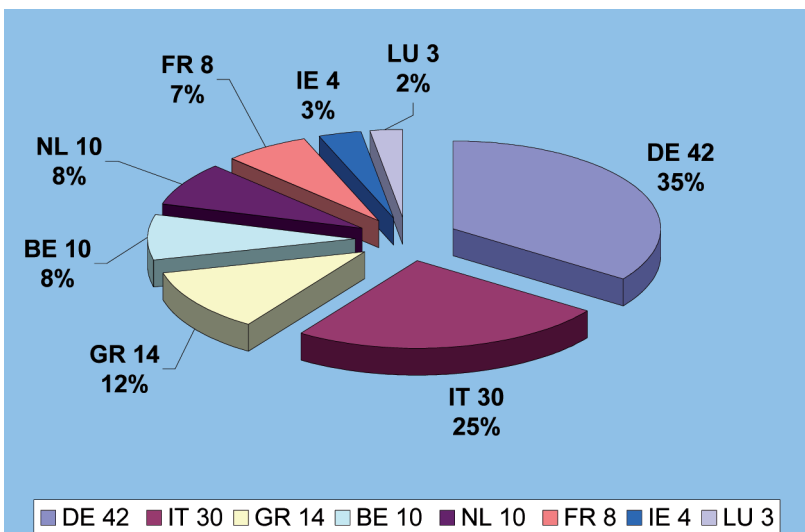

Toetreding van Griekenland 1981 434 zetels

Europees Parlement

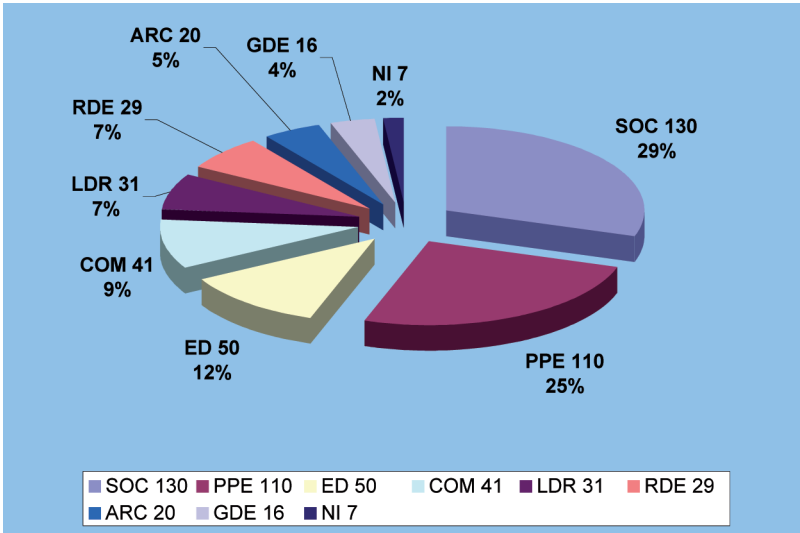

EVP-Fractie

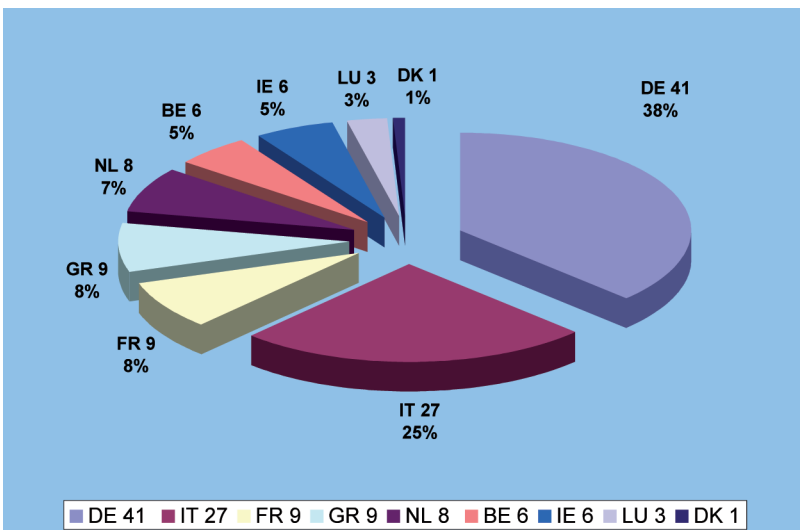

Verkiezingen 1984 434 zetels

Europees Parlement

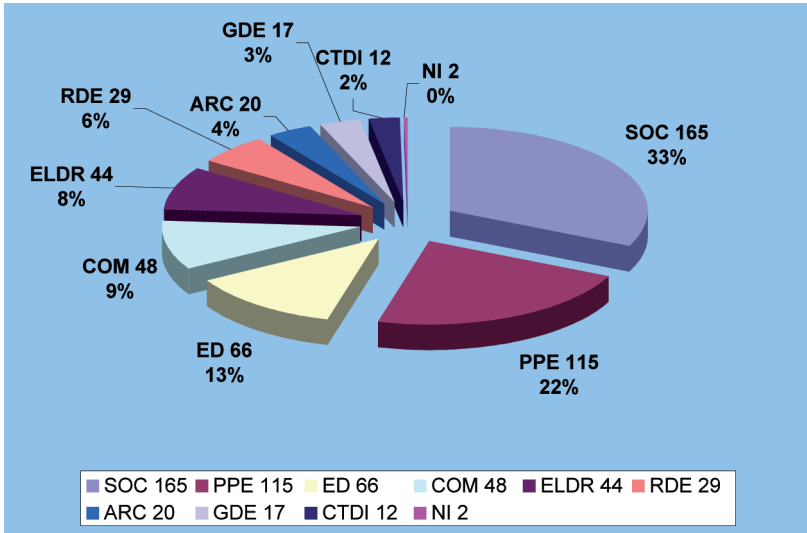

EVP-Fractie

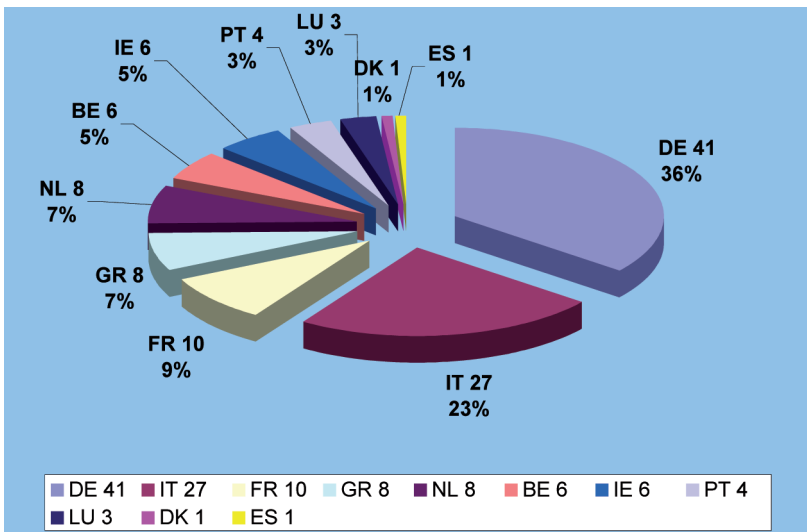

Toetreding van Spanje en Portugal 1986 518 zetels

Europees Parlement

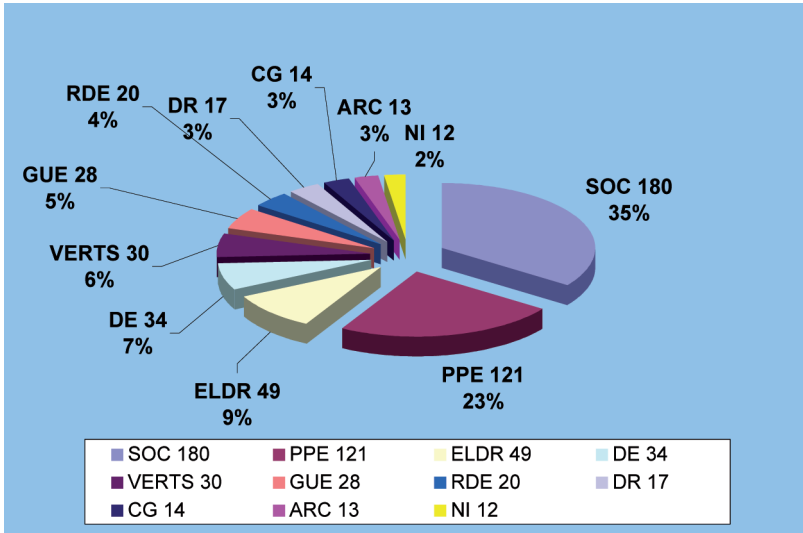

EVP-Fractie

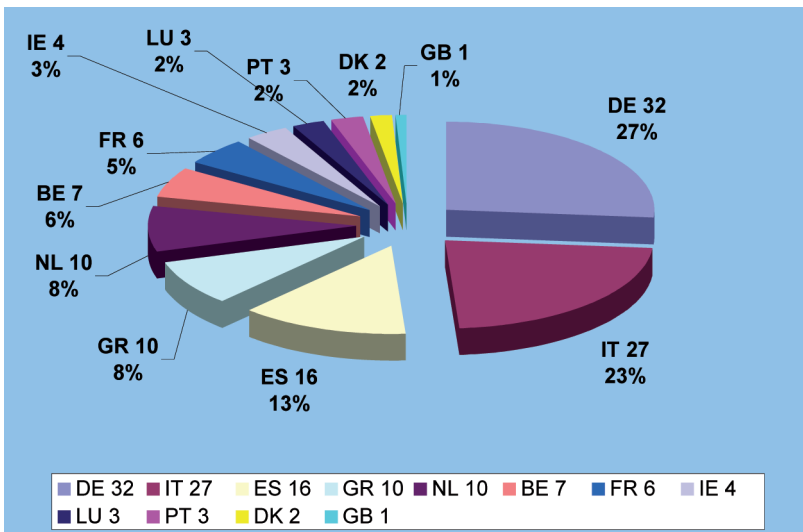

Verkiezingen 1989 518 zetels

Europees Parlement

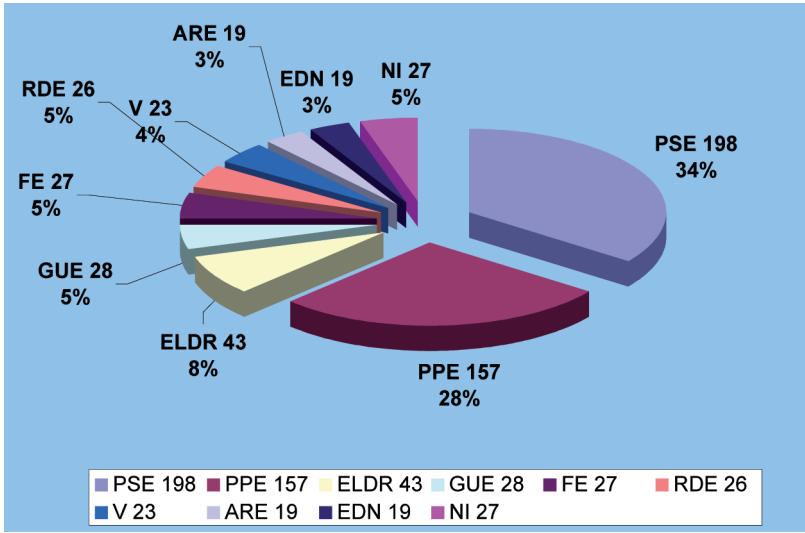

EVP-Fractie

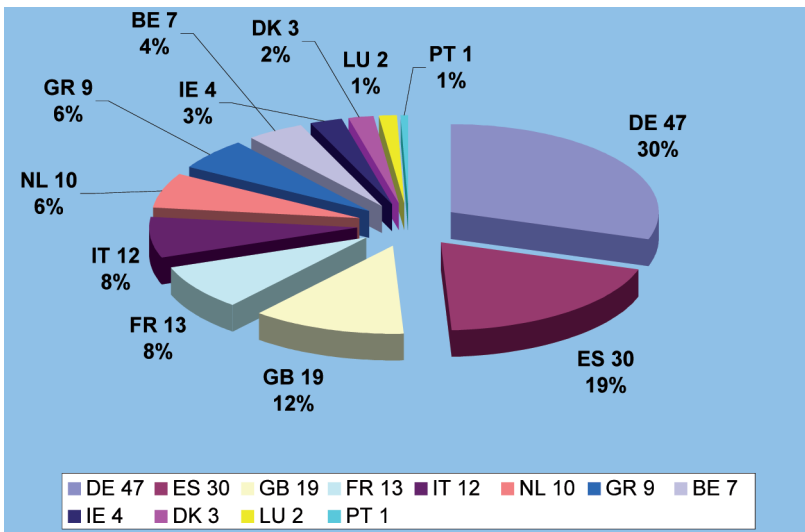

Verkiezingen 1994 567 zetels

Europees Parlement

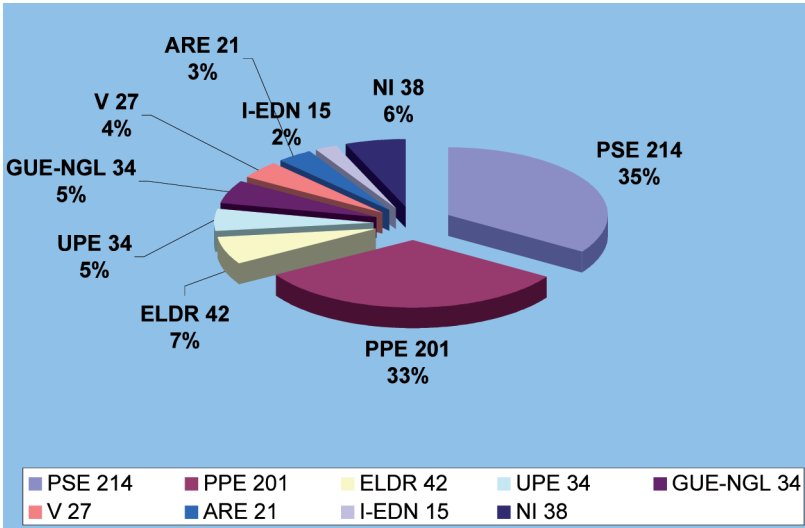

EVP-Fractie

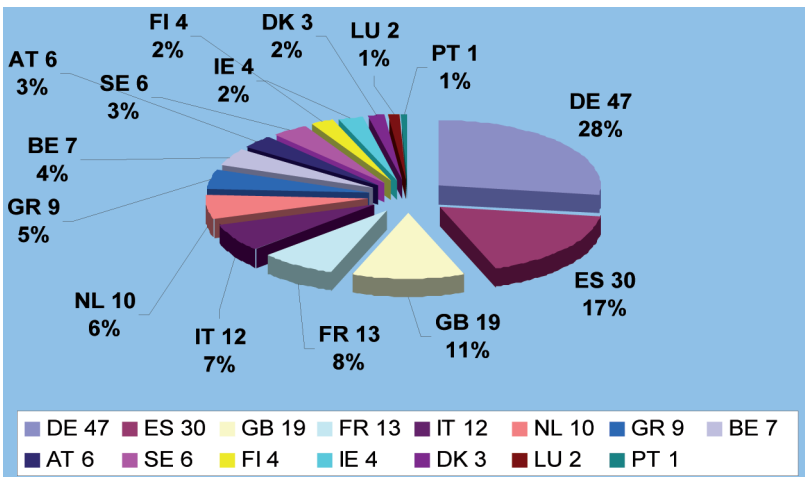

Toetreding van Oostenrijk, Finland en Zweden 1995 626 zetels

Europees Parlement

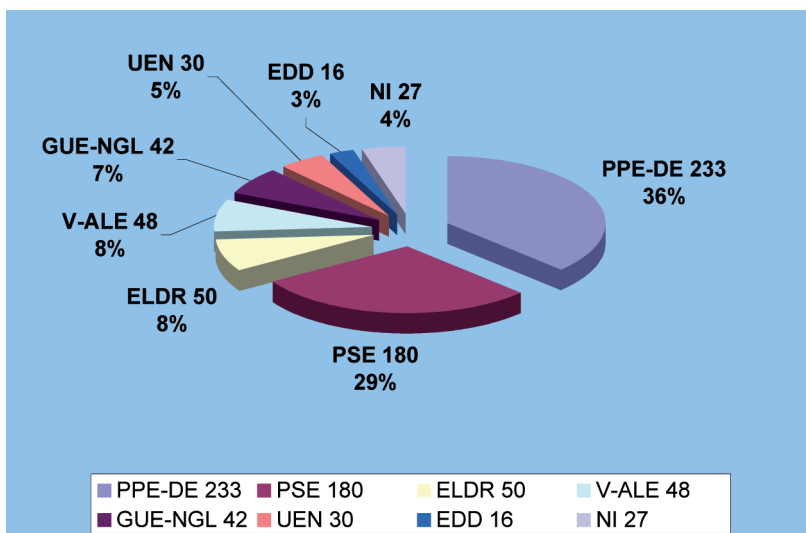
EVP-Fractie

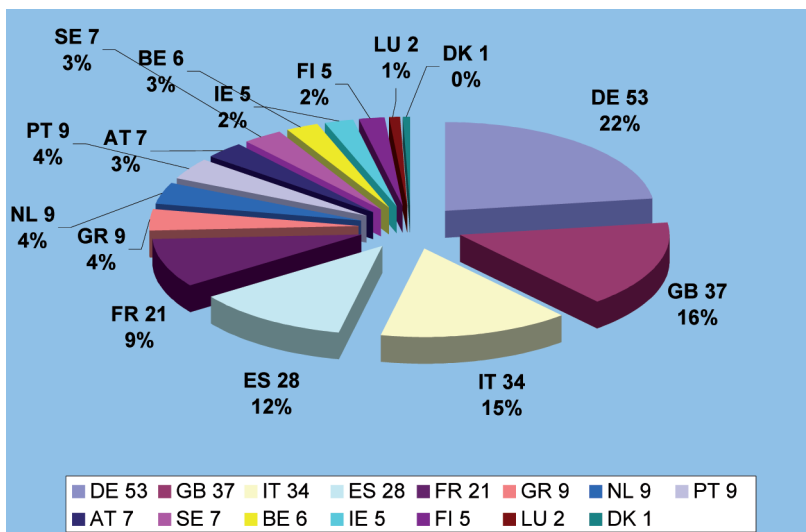

Verkiezingen 1999 626 zetels

Europees Parlement

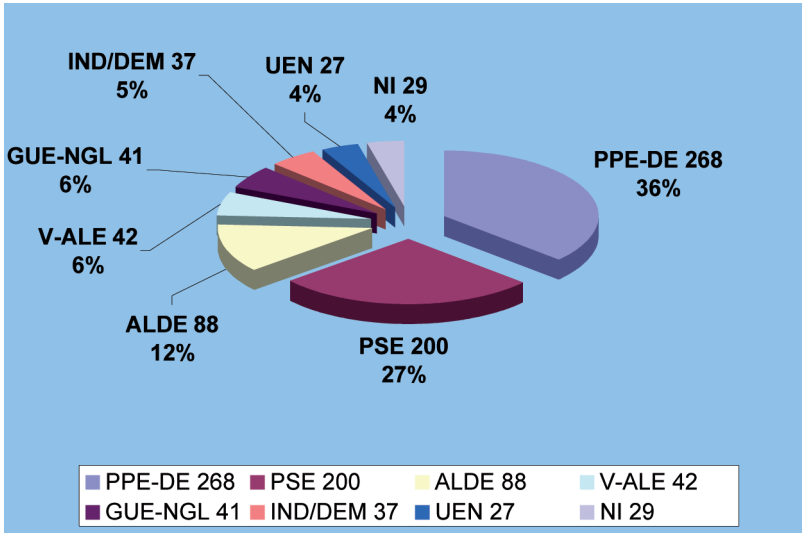

EVP-ED-Fractie

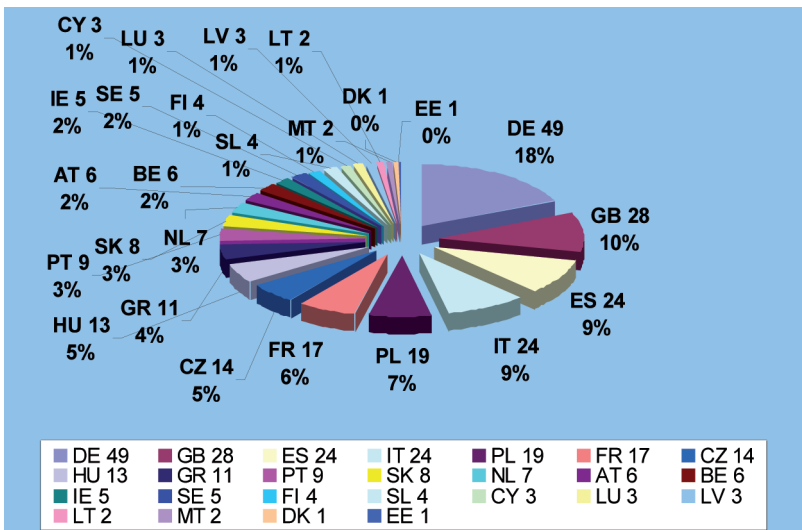

Verkiezingen 2004 732 zetels

Europees Parlement

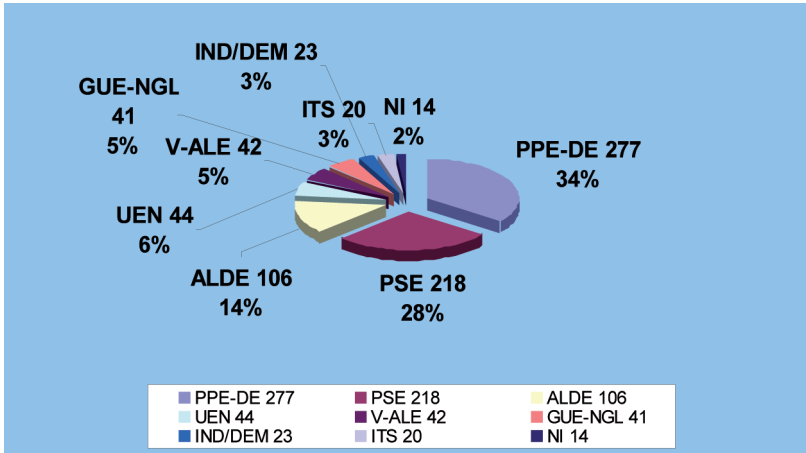

EVP-ED-Fractie

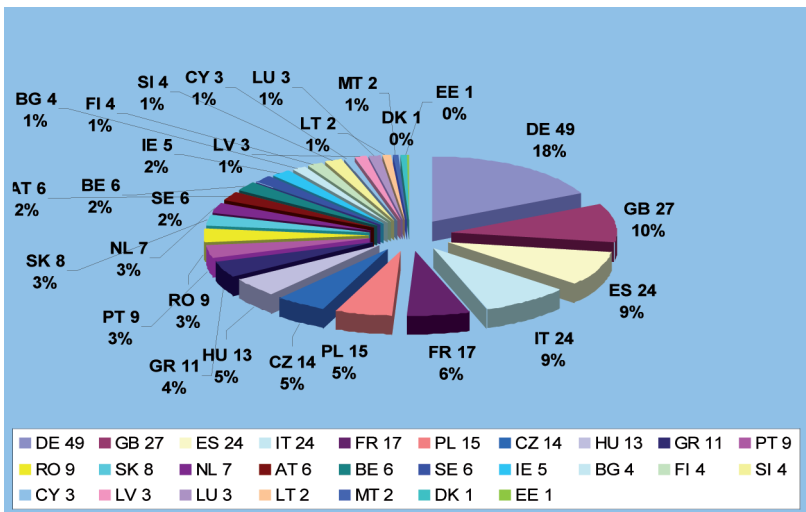

Toetreding van Bulgarije en Roemenië - januari 2007 785 zetels

Europees Parlement

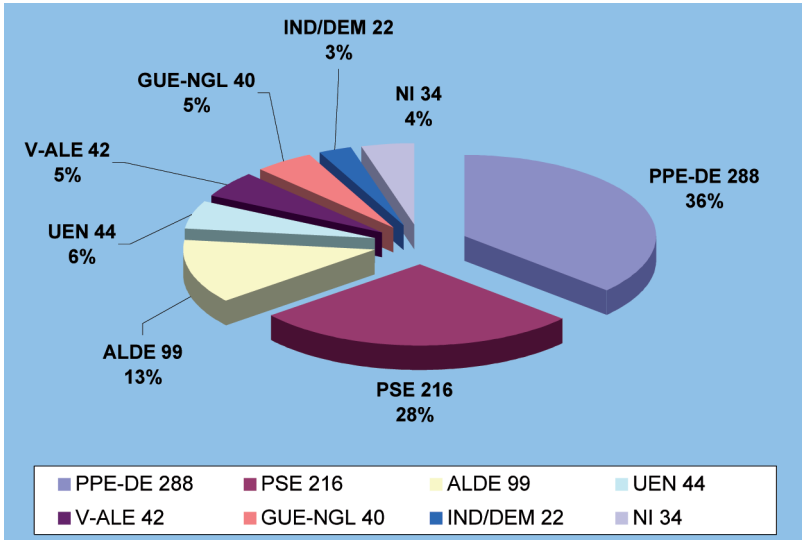

EVP-ED-Fractie

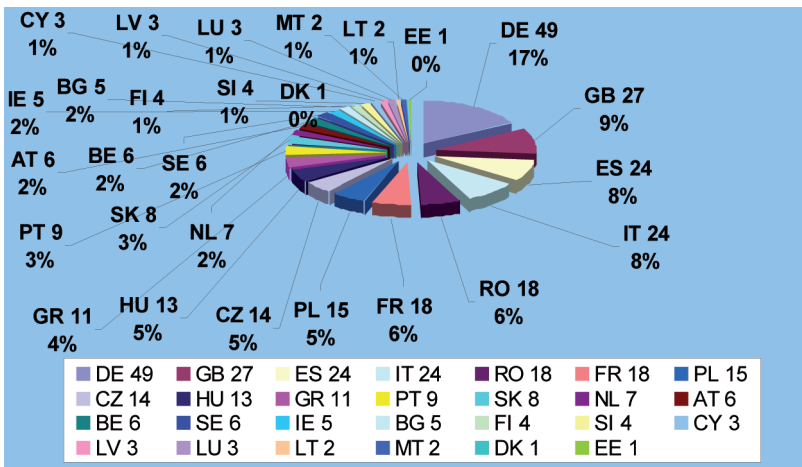

Toetreding van Bulgarije en Roemenië December 2007 - 785 zetels

Europees Parlement

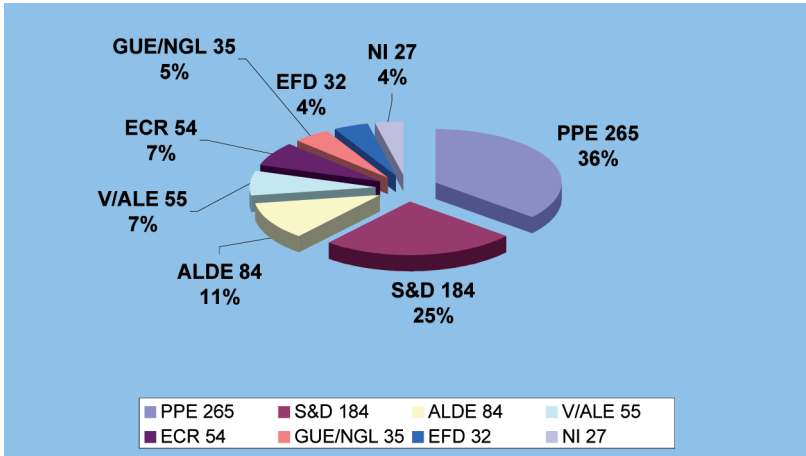

EVP-ED-Fractie

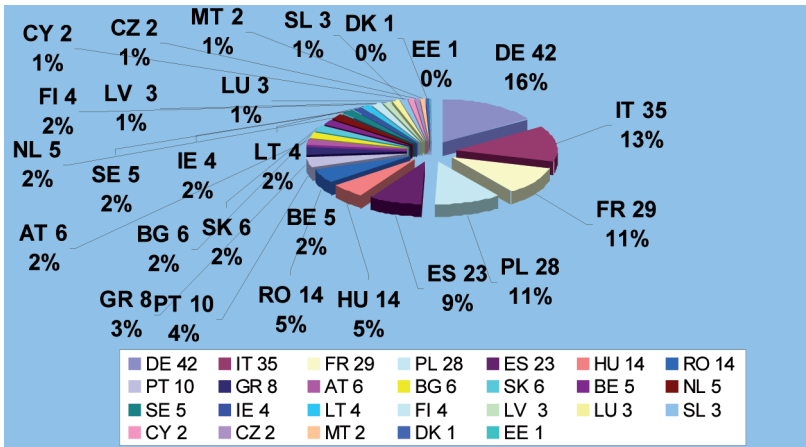

Verkiezingen 2009 736 zetels

Europees Parlement

EVP-Fractie

LEGENDE VAN DE GRAFIEKEN

A. Landcodes

AT	Oostenrijk	BE	België	BG	Bulgarije	CY	Cyprus	CZ	Tsjechische Republiek	DE	Duitsland
DK	Denemarken	EE	Estland	ES	Spanje	FR	Frankrijk	FI	Finland	GR	Griekenland
HU	Hongarije	IT	Italië	IE	Ierland	LV	Letland	LT	Litouwen	LU	Luxemburg
MT	Malta	NL	Nederland	PL	Polen	PT	Portugal	RO	Roemenië	SK	Slowakije
SI	Slovenië	SE	Zweden	GB	Verenigd Koninkrijk						

B. De fracties in het Europees Parlement

1979

SOC	Socialistische Fractie
PPE	Fractie van de Europese Volkspartij (Christen-Democraten)
ED	Europese Democratische Fractie
COM	Communistische Fractie en geestverwanten
LD	Liberale en Democratische Fractie
DEP	Fractie van Europese Democraten voor de vooruitgang
CDI	Fractie voor de technische coördinatie en de verdediging van de onafhankelijke groepering en leden
NI	Niet-ingeschrevenen

1981

SOC	Socialistische Fractie
PPE	Fractie van de Europese Volkspartij (Christen-Democraten)
ED	Europese Democratische Fractie
COM	Communistische Fractie en geestverwanten
L	Liberale en Democratische Fractie
DEP	Fractie van Europese Democraten voor de vooruitgang
CDI	Fractie voor de technische coördinatie en de verdediging van de onafhankelijke groepering en leden
NI	Niet-ingeschrevenen

1984

SOC	Socialistische Fractie
PPE	Fractie van de Europese Volkspartij (Christen-Democraten)
ED	Europese Democratische Fractie
COM	Communistische Fractie en geestverwanten
LDR	Liberale en Democratische Fractie
RDE	Fractie van verenigde Europese Democraten
ARC	Regenboogfractie: Federatie van Groen Alternatieve Europese Alliantie
GDE	Europese Rechtse Fractie
NI	Niet-ingeschrevenen

1986

SOC	Socialistische Fractie
PPE	Fractie van de Europese Volkspartij (Christen-Democraten)
ED	Europese Democratische Fractie
COM	Communistische Fractie en geestverwanten
ELDR	Liberale en Democratische Fractie

RDE	Fractie van vernieuwers en verenigde Europese Democraten
ARC	Regenboogfractie: Federatie van Groen Alternatieve Europese Alliantie
GDE	Europese Rechtse Fractie
CTDI	Fractie voor de technische coördinatie en de verdediging van de onafhankelijke groepering en leden
NI	Niet-ingeschrevenen

1989

SOC	Socialistische Fractie
PPE	Fractie van de Europese Volkspartij (Christen-Democraten)
ELDR	Liberale en Democratische Fractie
DE	Europese Democratische Fractie
VERTS	Fractie De Groenen in het Europees Parlement
GUE	Fractie voor een Unitair Europees Links
RDE	Fractie van verenigde Europese Democraten
DR	Europese Rechtse Fractie
CG	Linkse Coalitie
ARC	Regenboogfractie: Federatie van Groen Alternatieve Europese Alliantie
NI	Niet-ingeschrevenen

1994

PSE	Fractie van de Partij van de Europese Sociaal-Democraten
PPE	Fractie van de Europese Volkspartij (Christen-Democraten)
ELDR	Fractie van de Europese Liberale en Democratische Partij
GUE	Confederale Fractie Europees Unitair Links
FE	Fractie Forza Europa
RDE	Fractie van verenigde Europese Democraten
V	Fractie De Groenen in het Europees Parlement
ARE	Fractie Europese Radicale Alliantie
EDN	Fractie Europa van Nationale Staten (Coördinatiegroep)
NI	Niet-ingeschrevenen

1995

PSE	Fractie van de Partij van de Europese Sociaal-Democraten
PPE	Fractie van de Europese Volkspartij (Christen-Democraten)
ELDR	Fractie van de Europese Liberale en Democratische Partij
UPE	Fractie Unie voor Europa
GUE-NGL	Confederale Fractie Europees Unitair Links/Noords Groen Links
V	Fractie De Groenen in het Europees Parlement
ARE	Fractie Europese Radicale Alliantie
I-EDN	Fractie van onafhankelijken voor het Europa van de Nationale Staten
NI	Niet-ingeschrevenen

1999

PPE-DE	Fractie van de Europese Volkspartij (Christen-Democraten) en Europese Democraten
PSE	Fractie van de Partij van de Europese Sociaal-Democraten
ELDR	Fractie van de Europese Liberale en Democratische Partij
V-ALE	Fractie De Groenen/Vrije Europese Alliantie
GUE-NGL	Confederale Fractie Europees Unitair Links/Noords Groen Links
UEN	Fractie Unie voor een Europa van Nationale Staten
EDD	Fractie Europa van Democratieën in Diversiteit
NI	Niet-ingeschrevenen

2004

PPE-DE	Fractie van de Europese Volkspartij (Christen-Democraten) en Europese Democraten
PSE	Fractie van de Partij van de Europese Sociaal-Democraten
ALDE	Alliantie van Liberalen en Democraten voor Europa
V-ALE	Fractie De Groenen/Vrije Europese Alliantie
GUE-NGL	Confederale Fractie Europees Unitair Links/Noords Groen Links

Vertegenwoordiging van de EVP-Fractie in het Europees Parlement

IND/DEM	Fractie Onafhankelijkheid/Democratie
UEN	Fractie Unie voor een Europa van Nationale Staten
NI	Niet-ingeschrevenen

2007

PPE-DE	Fractie van de Europese Volkspartij (Christen-Democraten) en Europese Democraten
PSE	Fractie van de Partij van de Europese Sociaal-Democraten
ALDE	Alliantie van Liberalen en Democraten voor Europa
UEN	Fractie Unie voor een Europa van Nationale Staten
V-ALE	Fractie De Groenen/Vrije Europese Alliantie
GUE-NGL	Confederale Fractie Europees Unitair Links/Noords Groen Links
IND/DEM	Fractie Onafhankelijkheid/Democratie
ITS	Fractie Identiteit, Traditie en Soevereiniteit
NI	Niet-ingeschrevenen

2008

PPE-DE	Fractie van de Europese Volkspartij (Christen-Democraten) en Europese Democraten
PSE	Fractie van de Partij van de Europese Sociaal-Democraten
ALDE	Alliantie van Liberalen en Democraten voor Europa
UEN	Fractie Unie voor een Europa van Nationale Staten
V-ALE	Fractie De Groenen/Vrije Europese Alliantie
GUE-NGL	Confederale Fractie Europees Unitair Links/Noords Groen Links
IND/DEM	Fractie Onafhankelijkheid/Democratie
NI	Niet-ingeschrevenen

2009

PPE	Fractie van de Europese Volkspartij (Christen-Democraten)
S&D	Fractie van de Progressieve Alliantie van Socialisten en Democraten in het Europees Parlement
ALDE	Alliantie van Liberalen en Democraten voor Europa
GREENS/EFA	Fractie De Groenen/Vrije Europese Alliantie
ECR	Europese Conservatieven en Hervormers
GUE-NGL	Confederale Fractie Europees Unitair Links/Noords Groen Links
EFD	Europa van Vrijheid en Democratie
NI	Niet-ingeschrevenen

Bronnen: Archief van de EVP-Fractie, notulen van de fractie, notulen van het Europees Parlement, grijze lijst van het Europees Parlement, International Organization for Standardization (iso.org).

Bijlage 6
**EXTERNE VERGADERINGEN
VAN DE EVP-FRACTIE**

Datum	Plaats	Vergadering
11.1957	Rome (IT)	Bureau en fractievergadering
6.1961	Stresa (IT)	Fractievergadering
11.1961	Parijs (FR)	Bureau en fractievergadering
4.1962	Den Haag (NL)	Bureau en fractievergadering
11.1962	Keulen (DE)	Fractievergadering
1.1963	Rome (IT)	Bureau
3.1964	Parijs (FR)	Fractievergadering
11.1963	Luxemburg (LU)	Fractievergadering
10.1964	Rome (IT)	Fractievergadering
5.1965	Rouen (FR)	Fractievergadering
11.1965	Oostende (BE)	Fractievergadering
2.1966	Parijs (FR)	Fractievergadering
6.1970	Luik (BE)	Studiedagen
5.1971	Luxemburg (LU)	Studiedagen
9.1971	Catania (IT)	Studiedagen
5.1972	Rennes (FR)	Studiedagen
9.1972	Stuttgart (DE)	Studiedagen
5.1973	Florence (IT)	Studiedagen
10.1973	Namen (BE)	Studiedagen
11.1973	Bonn (DE)	Fractievergadering
5.1974	Dublin (IE)	Studiedagen
9.1974	Berlijn (DE)	Studiedagen
5.1975	Den Haag (NL)	Studiedagen
9.1975	Cala Gonone (IT)	Studiedagen
3.1976	Bonn (DE)	Bureau en fractievergadering
4.1976	Den Haag (NL)	Bureau
5.1976	Rome (IT)	Fractievergadering
5.1976	Brugge (BE)	Bureau en fractievergadering
7.1976	München (DE)	Fractievergadering

9.1976	Koblenz (DE)	Studiedagen
2.1977	Madrid (ES)	Bureau
6.1977	Bressanone (IT)	Fractievergadering
6/7.1977	Parijs (FR)	Fractievergadering
9.1977	Londen (GB)	Studiedagen
9.1977	Bonn (DE)	Fractievergadering
2.1978	Den Haag (NL)	Fractievergadering
4.1978	Berlijn (DE)	Fractievergadering
5.1978	Dublin (IE)	Fractievergadering
6.1978	Berlijn (DE)	Fractievergadering
7.1978	Mandelieu-la-Napoule (FR)	Studiedagen
9.1978	Rome (IT)	Fractievergadering
10.1978	Regensburg (DE)	Studiedagen
12.1978	Porto (PT)	Bureau
4.1979	Rome (IT)	Administratief Bureau
4.1979	Killarney (IE)	Fractievergadering / studiedagen
5.1979	Maiens (DE)	Administratief Bureau
5.1979	In een boot op de Rijn	Fractievergadering
5.1979	Maastricht (NL)	Studiedagen en administratief Bureau
7.1979	Echternach (LU)	Fractievergadering
2.1980	Berlijn (DE)	Uitgebreid Bureau en fractievergadering
7.1980	La Grande Motte (FR)	Studiedagen
9.1980	Palermo (IT)	Studiedagen
3/4.1981	Rome (IT)	Fractievergadering
4/5.1981	Rotterdam (NL)	Fractievergadering
6.1981	Aken (DE)	Studiedagen en administratief Bureau
9.1981	Napels (IT)	Studiedagen
12.1981	Bonn (DE)	Uitgebreid Bureau en fractievergadering
3.1982	Kopenhagen (DK)	Bureau en fractievergadering
6.1982	Limerick (IE)	Studiedagen
9.1982	Florence (IT)	Studiedagen
11.1982	Athene (GR)	Fractievergadering
12.1982	Parijs (FR)	Bureau/ 4e congres van de EVP
4.1983	Lissabon (PT)	Bureau
5.1983	Rhodos (GR)	Studiedagen
6.1983	Berlijn (DE)	Fractievergadering
9.1983	München (DE)	Studiedagen
2.1984	Bonn (DE)	Fractievergadering

Externe vergaderingen van de EVP-Fractie

3.1984	Amsterdam (NL)	Fractievergadering
4.1984	Rome (IT)	Fractievergadering/ 5e congres van de EVP
12.1984	Dublin (IE)	Fractievergadering
5.1985	Athene (GR)	Fractievergadering
5.1985	Luxemburg (LU)	Studiedagen
9.1985	Toulouse (FR)	Studiedagen
4.1986	Den Haag (NL)	Fractievergadering/ 6e congres van de EVP
6.1986	Lissabon (PT)	Studiedagen
8.1986	Porto Carras (GR)	Studiedagen
10.1986	Florence (IT)	Uitgebreid Bureau
11.1986	Bonn (DE)	Fractievergadering
3.1987	Rome (IT)	Fractievergadering
5.1987	Madrid (ES)	Fractievergadering
5.1987	Kopenhagen (DK)	Uitgebreid Bureau
6.1987	Berlijn (DE)	Studiedagen
9.1987	Konstanz (DE)	Studiedagen
10.1987	Parijs (FR)	Fractievergadering
2.1988	Annecy (FR)	Bureau
5.1988	Galway (IE)	Studiedagen
5.1988	Rome (IT)	Uitgebreid Bureau
6.1988	Londen (GB)	Colloquium EVP en ED
9.1988	Palermo (IT)	Studiedagen
10.1988	Berlijn (DE)	Bureau
2.1989	Athene (GR)	Studiedagen
3.1989	Lissabon (PT)	Fractievergadering
4.1989	Den Haag (NL)	Bureau
5.1989	Barcelona (ES)	Fractievergadering
7.1989	Madeira (PT)	Studiedagen
10.1989	Athene (GR)	Bureau
1.1990	Berlijn (DE)	Fractievergadering
3.1990	Rome (IT)	Fractievergadering
3.1990	Dublin (IE)	Bureau
5.1990	Kreta (GR)	Studiedagen
6.1990	Kopenhagen (DK)	Bureau
9.1990	Wenen (AT)	Bureau
11.1990	Dublin (IE)	Fractievergadering/ 8e congres van de EVP
11.1990	Rome (IT)	Assisen en Bureau
4.1991	Santiago de Compostella (ES)	Studiedagen
5.1991	Lourdes (FR)	Bureau

9.1991	Sirmione (IT)	Studiedagen en Bureau
12.1991	Den Haag (NL)	Bureau
4/5.1992	Granada (ES)	Studiedagen
6.1992	Stockholm (SE)	Bureau
9.1992	Londen (GB)	Studiedagen
11.1992	Athene (GR)	Fractievergadering
12.1992	Malta (MT)	Bureau
2.1993	Kopenhagen (DK)	Bureau
5.1993	Valencia (ES)	Studiedagen
6.1993	Wenen (AT)	Fractievergadering
8/9.1993	Schwerin (DE)	Studiedagen
12.1993	Antwerpen (BE)	Fractievergadering
3.1994	Rome (IT)	Bureau
4.1994	Parijs (FR)	Bureau
6/7.1994	Estoril (PT)	Studiedagen
6.1995	Cannes-Mandelieu (FR)	Bureau
8-9.1995	Brugge (BE)	Studiedagen
11.1995	Madrid (ES)	Fractievergadering/ 11e congres van de EVP
4/5.1996	Vouliagmeni (GR)	Studiedagen
6.1996	Malta (MT)	Bureau
8.1996	Helsinki (FI) en Tallinn (EE)	Studiedagen
3.1997	Rome (IT)	Fractievergadering
4.1997	Meran (IT)	Bureau
8.1997	Santiago de Compostella (ES)	Bureau
9.1997	Stockholm (SE)	Studiedagen
11.1997	Toulouse (FR)	Fractievergadering/ 12e congres van de EVP
12.1997	Thessaloniki (GR)	Dialogo met de oecumenische patriarch, EVP, EUCD
2.1998	Warschau (PL)	Bureau
5.1998	Berlijn (DE)	Studiedagen
6.1998	Boekarest (RO)	Bureau
7.1998	Villamoura (PT)	Studiedagen
8.1998	Lissabon (PT)	Interparlementair forum EVP- ODCAEuropa/Latijns-Ame- rika
3.1999	Wenen (AT)	Studiedagen
5.1999	Madrid (ES)	Voorstellen van lijstaanvoer- ders, leden van de EVP, verk. 1999
5.1999	Dublin (IE)	Voorstellen van lijstaanvoer- ders, leden van de EVP, verk. 1999

Externe vergaderingen van de EVP-Fractie

7.1999	Marbella (ES)	Studiedagen
2.2000	Thessaloniki (GR)	EVP/EDU/ED conferentie
3.2000	Parijs (FR)	Studiedagen
6.2000	Istanbul (TR)	Dialoog met de orthodoxe kerk
6.2000	Bratislava (SK)	Bureau
12.2000	Riga (LV)	Bureau
1.2001	Berlijn (DE)	Studiedagen/ 14e congres van de EVP
3.2001	Nicosia (CY)	Bureau
5.2001	Thessaloniki (GR)	Studiedagen
6.2001	Kreta (GR)	Dialoog met de orthodoxe kerk
8.2001	Santiago de Compostella (ES)	Bureau
9.2001	Rome (IT)	Studiedagen
11.2001	Boedapest (HU)	Bureau
3.2002	Praag (CZ)	Bureau
5.2002	Saariseikä (FI)	Bureau
6.2002	Edinburgh (GB)	Studiedagen
8.2002	Boekarest (RO)	Dialoog met de orthodoxe kerk
8.2002	Oxford (GB)	EIN
9.2002	Ljubljana (SI)	Bureau
10.2002	Estoril (PT)	Fractievergadering/ 15e congres van de EVP
3.2003	Regensburg (DE)	Bureau
4.2003	St-Étienne (FR)	Bureau
5.2003	Warschau (PL)	Bureau
6.2003	Kopenhagen (DK)	Studiedagen
9.2003	El Escorial (ES)	EIN
9.2003	Madrid (ES)	Studiedagen
10.2003	Istanbul (TR)	Dialoog met de orthodoxe kerk
10.2003	Réunion (FR)	Presidium en nationale delegatieleiders
3.2004	Wenen (AT)	Studiedagen
7.2004	Boedapest (HU)	Studiedagen
9.2004	Berlijn (DE)	EIN
10.2004	Thessaloniki (GR)	Dialoog met de orthodoxe kerk
4.2005	Sofia (BG)	Bureau
6.2005	Boekarest (RO)	Bureau
9.2005	Gdansk (PL)	Bureau

9.2005	Lissabon (PT)	EIN
10.2005	Istanbul (TR)	Dialoog met de orthodoxe kerk
3.2006	Rome (IT)	Studiedagen/congres van de EVP
5.2006	Split (HR)	Bureau
6.2006	Bordeaux (FR)	Bureau
9.2006	Lyon (FR)	EIN
11.2006	Bratislava (SK)	Dialoog met de orthodoxe kerk
1.2007	Berlijn (DE)	Presidium
4.2007	Granada (ES)	Bureau
6.2007	Ponta Delgada – Azoren (PT)	Bureau
6.2007	Lissabon (PT)	Presidium
7.2007	Malta (MT)	Studiedagen
7.2007	Washington (VS)	Presidium
9.2007	Warschau (PL)	EIN
12.2007	Sarajevo (BA)	Bureau
1.2008	Ljubljana (SL)	Presidium
2.2008	Nicosia (CY)	Bureau
17-18.3.2008	Tbilisi (GE)	Regionale dialoog met de orthodoxe kerk
4.2008	Portoro (SL)	Bureau
5.2008	Parijs (FR)	Presidium
7.2008	Parijs (FR)	Studiedagen
17.7.2008	Kiev (UA)	Regionale dialoog met de orthodoxe kerk
28-29.8.2008	München (DE)	Presidium en nationale delegatieleiders
18-20.9.2008	Fiuggi (IT)	EIN
16-17.10.2008	Iasi (RO)	Dialoog met de godsdiensten en culturen
10.2008	Réunion (FR)	Presidium en Bureau
11.2008	Praag (CZ)	Presidium en Bureau
3.2009	Sofia (BG)	Bureau
3.2009	Stockholm	Presidium
16-17.4.2009	Tallin (EE)	Presidium en nationale delegatieleiders
28-29.4.2009	Warschau (PL)	Studiedagen/congres van de EVP
29.6/2.7.2009	Athene (GR)	Studiedagen

OVERZICHTSTABEL PER LAND	
BELGIË (BE)	4
BOSNIË-HERZEGOVINA (BA)	1
BULGARIJE (BG)	2
CYPRUS (CY)	2
DENEMARKEN (DK)	5
DUITSLAND (DE)	30
ESTLAND (EE)	2
FINLAND (FI)	2
FRANKRIJK (FR)	24
GEORGIË (GE)	1
GRIEKENLAND (GR)	15
HONGARIJE (HU)	2
IERLAND (IE)	9
ITALIË (IT)	29
KROATIË (HR)	1
LETLAND (LV)	1
LITOUWEN (LT)	
LUXEMBURG (LU)	004 + 20 ^a
MALTA (MT)	3
NEDERLAND (NL)	10
OEKRAÏNE (UA)	1
OOSTENRIJK (AT)	4
POLEN	5
PORTUGAL (PT)	11
ROEMENIË (RO)	4
SLOVENIË (SI)	3
SLOWAKIJE (SK)	2
SPANJE (ES)	14
TSJECHISCHE REPUBLIEK (CZ)	2
TURKIJE (TR)	3
VERENIGD KONINKRIJK (UK)	5
VS	1
ZWEDEN (SE)	2
Totaal	223

a Vergaderingen in Luxemburg vanaf 1979.

VERGADERINGEN IN LUXEMBURG VANAF 1979

2.1979	Fractievergadering en Bureau
5.1979	Fractievergadering en Bureau
10.1979	Fractievergadering
4.1980	Fractievergadering
6.1980	Fractievergadering
9.1980	Bureau
11.1980	Fractievergadering en Bureau
12.1980	Fractievergadering en Bureau
2.1981	Fractievergadering
9.1981	Fractievergadering
6/7.1982	Fractievergadering
5.1984	Fractievergadering
7.1985	Fractievergadering en Bureau
2.1986	Fractievergadering
7.1987	Fractievergadering
11.1988	Fractievergadering/ 7e congres van de EVP
6/7.1992	Bureau
7.1993	Bureau
7.1996	Bureau
7.1997	Bureau en interparlementaire conferentie EVP-Fractie, EUCD en UDE

Bijlage 7

LIJST VAN PERSOONSNAMEN

A

- Abelin, Jean-Pierre *pages* 251, 630
Adamakis, Emmanuel 537
Adenauer, Konrad 33, 48, 52-54, 61, 73, 74, 158, 167, 170, 181, 293, 312, 411, 508, 527, 553, 554, 561, 602, 613, 614, 654
Adler, Peter 403, 700
Adonnino, Pietro 184, 209, 212, 213, 215, 251, 262-264, 618, 634
Aerssen van, Jochen 201, 202, 626
Agag Longo, Alejandro 381, 643
Agardi, Atilla 400, 700
Aigner, Heinrich 103-105, 182, 189, 209, 211, 217, 218, 236, 300, 626, 655
Al Turki, Abdullah bin Abdul 538
Alassaf, Nassir 538
Alber, Siegbert 180, 181, 189, 196, 227, 626, 654
Albertini, Gabriele 393, 634
Albertini, Pierre 548
Aldaya Etxeburua, José María 516
Alessi, Giuseppe 634
Almeida Garrett, Teresa 641
Alphandéry, Edmond 484
Alphonso XIII 120
Alvargonzales, Mercedes 403
Amato, Giuliano 443
Amelsvoort van, M. J. J. 639
Anastase, Roberta Alma 396, 642
Anastassopoulos, Georgios 236, 237, 632, 654
Andreotti, Giulio 195, 252, 313, 338-340, 634, 653
Andria, Generoso 634
Andriessen, Franz 223, 339, 484, 550
Andrikenė, Laima Liucija 395, 504, 639
Angelakas, Emmanouil 392, 632
Angelini, Armando 634
Añoveros Trias de Bes, Julio 643
Antall, József 312, 314, 405
Antoniozzi, Alfredo 183, 393, 634
Antoniozzi, Dario 166, 183, 203, 281, 634
Areitio Toledo, Javier 643
Arens, Markus 400, 699
Ārgalis, Andris 424
Argyros, Stelios 632
Arias Cañete, Miguel 643
Aristegui de, Gustavo 551
Armand, Louis 65
Aron, Raymond 33
Arroni, Aldo 634
Artzinger, Helmut Karl 102, 626
Arvidsson, Per-Arne 383, 646
Ashworth, Richard 392, 645
Atkins, Sir Robert 378, 645
Attalus II Philadelphus 422
Attlee, Clement 602
Aubame, Jean 630
Audy, Jean-Pierre 392, 630
Averoff, Ioannis 632
Avilés Perea, María Antonia 380, 643
Ayuso González, María del Pilar 380, 643
Azara, Antonio 634
Aznar López, José María Alfredo 121, 292, 293, 296, 339, 363, 373, 381, 385, 391, 399, 548, 554-556, 654
Azzolini, Claudio 373, 634
- ## B
- Bachelot-Narquin, Roselyne 391, 578, 631
Backer-van Ocken de, Rika 275, 625
Badenes, Monique 631
Badel Glorioso, Fabrizia 203
Baldi, Monica Stefania 634
Baldini, Valerio 634
Balfe, Richard A. 645

Balladur, Edouard 484, 554
 Banotti, Mary 265, 375, 633
 Barbagli, Giovanni 634
 Barbi, Paolo 150, 184, 185, 190, 195-198,
 206, 209, 212, 229, 242, 617, 634, 653
 Bardong, Otto 626, 654
 Barnier, Michel 443, 550, 552, 655
 Barón Crespo, Enrique 255
 Barre, Raymond 72, 239, 247, 484
 Barroso, José Manuel Durão 398, 452,
 453, 464-467, 496, 555, 556, 576, 578, 584,
 587, 622
 Barrot, Jacques 484, 550, 556, 576
 Barry, Peter 287
 Barsi Pataky, Etelka 395, 633
 Bartholomeus I 535
 Bartolozzi, Paolo 393, 634
 Bartoszewski, Wladylaw 654
 Bastiaansen Sene, Adriaan 400
 Bastos, Regina 641
 Battista, Emilio 62, 75, 77, 168, 634
 Battistini, Giulio 634
 Baudis, Dominique 238, 364, 370, 371,
 381, 548, 631
 Baudis, Pierre 238, 631
 Bauer, Edit 395, 643
 Bautista, Daniel 643
 Bayona, Juan José 643
 Bayrou, François 381, 382, 388, 389,
 466, 547, 602, 631
 Beazley, Christopher 500, 506, 513, 645
 Beazley, Peter 645
 Bébéar, Jean-Pierre 456, 631
 Bech, Jean 71, 639
 Bech, Joseph 58
 Beckstein, Günther 513, 514
 Becsey, Zsolt László 395, 633
 Beethoven, Ludwig van 261
 Behrendt, Walter 171
 Beirôco, Luis Filipe Paes 641
 Béla Glattfelder 395
 Belardinelli, Mauro 403, 701
 Belet, Ivo 392, 625
 Bello de Guzman, Maria 275
 Bendtsen, Bendt 548, 654
 Benedictus XVI (Ratzinger, Joseph
 Alois) 531, 534, 550
 Beneyto, José Maria 398
 Bennasar Tous, Francisca 643
 Benvenuti, Lodovico 634
 Berend, Rolf 627
 Berkhouwer, Cornelis 171
 Berlusconi, Silvio 190, 365, 370, 372,
 373, 375, 380, 385, 466, 576, 634
 Bernard-Reymond, Pierre 230, 313, 364,
 417, 631
 Bersani, Giovanni 138, 144, 147, 184,
 282, 285, 286, 634
 Bertram, Helmut 627
 Bertrand, Alfred 45, 46, 114, 118, 121,
 122, 124, 125, 128, 129, 150, 161, 166, 169-
 171, 190, 201, 207, 616, 625, 653
 Bescós, Gonzalo 398, 399
 Bethell (Lord) 645, 654
 Bettamio, Giampaolo 150, 162, 171,
 190, 191, 197, 242, 402
 Beumer, Bouke 187, 341, 639
 Beyen, Johan Willem 58
 Bianco, Gerardo 375, 634
 Bickl, Thomas 403, 700
 Biesheuvel, Barend Willem 70
 Biesmans, John 297, 397, 398, 399, 401,
 698
 Bildt, Carl 333, 373, 554, 555
 Bindi, Rosaria 266, 267, 634
 Birrenbach, Kurt 627
 Bismarck von, Philipp 180, 197, 230,
 627
 Blair, Tony 295
 Blaisse, Pieter A. 69, 71, 109, 110, 639
 Blasio De, Antonio 395, 633
 Blumenfeld, Erik 139, 202, 203, 225, 230,
 627
 Boano, Giovanni 634
 Bocklet, Reinhold 182, 221, 224, 230,
 265, 627
 Bodrato, Guido 380, 389, 634
 Bodu, Sebastian Valentin 396, 642
 Boersma, Jacob 639
 Boertien, Cornelis 639
 Böge, Reimer 298, 456-458, 627
 Boggiano-Pico, Antonio 45, 634
 Bolkestein, Frederick 476, 477
 Bólya, Boglarka 403, 701
 Bonde, Jens-Peter 561
 Bonetti, Andrea 634
 Boniperti, Gian Piero 634
 Bonner, Elena 273, 542, 654
 Bonomi, Paolo 634
 Bonsignore, Vito 393, 499, 564, 634
 Boot, Elise C. A. M. 639
 Borg, Joe 550, 576
 Borges, Antonio 555
 Borgo, Franco 634
 Borisov, Boiko 570
 Borloo, Jean-Louis 291
 Borrell Fontelles, Josep 386, 466, 561
 Borys, Angelika 501

Bos, Corstiaan A. 639
 Bosco, Giacinto 634
 Bötticher von, Christian Ulrik 378, 627
 Bourbon-Parme, Zita 179
 Bourlanges, Jean-Louis 302, 317, 353, 364, 381, 382, 389, 392, 428, 444, 455, 466, 631
 Bournias, Leonidas 632
 Boutos, Ioannis 237, 632
 Bowis, John 378, 645
 Boyden Gray, Clayland 556
 Braccesi, Giorgio 634
 Bradbourn, Philip Charles 378, 645
 Braghetto, Iles 393, 634
 Braitenberg, Carl 634
 Brand, Jürgen 627
 Brande van den, Luc 548
 Brandt, Willy 178
 Braun-Moser, Ursula 275, 627
 Brejc, Mihael 395, 642
 Bremmer, Cees 639
 Brentano von, Heinrich 56, 74, 155, 158, 170, 627
 Brepoels, Frieda 392, 625
 Brežina, Jan 395, 644
 Brienza, Giuseppe 634
 Brittan of Spennithorne, Leon (Lord) 550, 552
 Brocka, Július 643
 Broek van den, Hans 414, 416, 417, 654
 Brok, Elmar 180, 181, 263, 314, 395, 420, 421, 423, 429, 433, 443, 446, 452, 499, 502, 627
 Brouwer de, Alain 162
 Brouwer, Tiemen 639
 Brown, Gordon 579
 Brugger, Peter 91, 635
 Buis Slot, J. A. H. J. S. 639
 Brunetta, Renato 380, 480, 635
 Bruton, John 339, 376, 443, 654
 Bukman, Piet 653
 Bulzesc, Nicodim 396, 642
 Burenstam Linder, Staffan 384
 Burgbacher, Friedrich 94, 97, 627
 Burke, Colm 393, 633
 Burtone, Giovanni 635
 Busek, Erhard 414
 Bushill-Matthews, Philip Rodway 378, 645
 Busuttill, Simon 394, 639
 Buttiglione, Rocco 380, 465, 466, 635
 Buzek, Jerzy 394, 395, 421, 549, 556, 623, 641

C

Cabanillas Gallas, Pio 643
 Cabrnock, Milan 395, 644
 Caetano, Marcelo 117
 Calia, Maddalena 393, 635
 Califice, Alfred 625
 Callanan, Martin 378, 645
 Calvo-Sotelo Bustelo, Leopoldo 643
 Cameron, David 390, 602, 603
 Camisón Asensio, Felipe 643
 Campen van, Philippus 85, 639
 Campilli, Pietro 635
 Campoy Zueco, Luis 643
 Capucho, António 641
 Carboni, Enrico 635
 Carcaterra, Antonio 635
 Cardoso, Raquel 641
 Carlsson, Gunilla 646
 Carna, Alena 403, 701
 Čarnogurský, Ján 414, 549
 Caro, Jean-Marie 631
 Carollo, Giorgio 393, 635
 Caron, Giuseppe 69, 70, 635
 Carrington (Lord) 327
 Carro, Delia 304, 697
 Carvalho Cardoso, José Vicente 641
 Casa, David 639
 Casini, Carlo 236, 365, 393, 635
 Casini, Pier Ferdinando 635
 Caspary, Daniel 391, 627
 Cassanmagnago Cerretti, Maria Luisa 179, 184, 188, 189, 197, 273, 276, 280-282, 288, 317, 328, 347, 635
 Cassidy, Bryan 645
 Castagnetti, Pierluigi 365, 373, 375, 635
 Castiglione, Giuseppe 393, 635
 Catherwood, Sir Fred 645
 Cavaco Silva, Aníbal António 548, 555, 654
 Cavalli, Antonio 635
 Ceausescu, Nicolae 307, 618
 Cecchini, Paolo 256
 Cederschiöld, Charlotte 366, 438, 523, 646
 Cerexhe, Etienne 550
 Ceric, Moestafa 538
 Cerulli Irelli, Giuseppe 635
 Cervantes de, Miguel 432
 Cesa, Lorenzo 393, 635
 Cesaro, Luigi 380, 635
 Chabert, Henry 331, 631
 Chanterrie, Raphael 237, 291, 304, 315, 625
 Charansky, Nathan 225

Charpentier, René 53, 54, 75, 86, 631
 Chateaubriand de, François-René 76
 Chatenet, Pierre 66
 Chiabrando, Mauro 635
 Chichester, Giles 363, 476, 645
 Chirac, Jacques 178, 364, 371, 374, 375, 435, 436
 Chiriță, Călin Cătălin 642
 Chiusano, Vittorino 635
 Chmielewski, Zdzisław Kazimierz 394, 641
 Christensen, Nør Frode 626
 Christodoulou, Efthimios 105, 237, 417, 486, 490, 551, 632, 654
 Christoforou, Lefteris 626
 Chroesjtsjov, Nikita S. 135, 310
 Churchill, Winston 406, 613
 Ciancaglini, Michelangelo 268, 635
 Cingolani, Mario 635
 Cirino Pomicino, Paolo 393, 635
 Clarke, Kenneth 554
 Clerides, Glafkos Ioannou 549
 Clinton, Mark 633
 Cocilovo, Luigi 380, 635
 Cockfield, Francis Arthur (Lord) 250, 251, 253
 Coelho, Carlos 641
 Cohn-Bendit, Daniel 435
 Colin, André 166, 631
 Coll I Alentorn, Miquel 653
 Colleselli, Arnaldo 221, 635
 Colli, Ombretta 635
 Colling, Karl 192, 398, 399
 Collomb, Francisque 631
 Colombo Svevo, Maria Paola 635
 Colombo, Emilio 52, 114, 171-173, 177, 182, 183, 201, 203-205, 207, 239, 250, 285, 315, 316, 329, 339, 347, 398, 616, 617, 635, 653
 Contogeorgis, Giorgios 550
 Contu, Felice 635
 Cooney, Patrick Mark 633
 Coppo Gavazzi, Maria Teresa 635
 Cornelissen, Petrus A. M. 237, 639
 Cornillet, Thierry 381, 382, 438, 631
 Corrie, John 456, 480, 645
 Cosentino, Francesco 635, 653
 Costa Neves, Carlos 641
 Costa, Raffaele 380, 635
 Costanzo, Roberto 183, 635
 Couve de Murville, Maurice 78
 Coveney, Simon 633
 Cox, Pat 242, 386
 Creed, Donald 633

Cresson, Edith 460, 461
 Crombrugge de, Werner 197
 Croux, Lambert 186, 197, 205, 230, 246, 256, 310, 625
 Cunha, Arlindo 480, 641
 Cushnahan, John 341
 Cyrus Vance 330, 331

D

D'Ancona, Hedy 516
 D'Ormesson, Olivier 179, 232, 632
 Da Costa, Adelino Amaro 655
 Dalai lama 539
 Dalsass, Joachim 184, 221-223, 635
 Daly, Margaret 645
 D'Andrea, Giampaolo 635
 Dankert, Piet 196, 239
 Dante Alighieri 76, 636
 Daul, Joseph 150, 357, 362, 379, 381, 394, 399, 474, 475, 480, 481, 495, 499, 505, 506, 526, 535, 537, 541, 542, 561, 563, 564, 566, 568-570, 572, 574-578, 580-584, 600, 603, 622, 631
 David, Dragoș Florin 396, 642
 Dávid, Ibolya 548
 David, Mário 150, 372, 375, 397-399, 402, 620
 Davignon, Etienne 550
 De Bondt, Gabriele 162, 697
 De Bosio, Francesco 635
 De Brémond d'Ars, Georges 631
 de Gaulle (generaal) 47, 65, 66, 68, 73-76, 78, 87, 93, 107, 110, 111, 151, 188, 242, 614, 615
 De Poi, Alfredo 120, 150, 160-162, 190, 402, 616
 De Poli, Antonio 393, 635
 De Vitto, Lorenzo 635, 655
 Debatisse, Michel 147, 224, 236, 239, 310, 631
 Decourrière, Francis 381, 631
 Dehaene, Jean-Luc 373, 392, 427, 433, 441, 443, 455, 471, 552, 584, 625
 Dehecq, Jean-François 550
 Dehousse, Fernand 168
 Del Castillo Vera, Pilar 391, 643
 Del Duca, Antonio 635
 Del Pilar Ayuso González, Maria 380, 643
 Delahaye, Marie-Claude 399, 699
 Delle Fave, Umberto 635
 Dell'Utri, Marcello 380, 635
 Delors, Jacques 239, 249, 261, 262, 315, 337, 349, 455, 485, 542, 617-619, 654

Demetriou, Panayiotis 394, 522, 523, 626
 Deprez, Gérard 237, 238, 304, 339, 389, 602, 625
 Deringer, Arved 627
 Deriu, Marilena 192, 697
 Dermendjieva, Mina 403, 702
 Descamps, Marie-Hélène 631
 Deschamps, Pierre 144, 145, 227, 228, 278, 625
 Dess, Albert 391, 627
 Detourbet, Christine 304, 698
 Deva, Nirj 378, 645
 Devillez, Didier 457
 Dewulf, Maurice 625
 Di Prima, Pietro Antonio 635
 Diana, Alfredo 183, 221, 635
 Díaz de Mera García Consuegra, Agustín 643
 Dichgans, Hans 627
 Diepgen, Eberhard 548
 Diligent, André 188, 202, 203, 232, 631
 Dimas, Stavros 550, 576
 Dimitrakopoulos, Georgios 365, 632
 Dimitrov, Konstantin 626
 Dimitrov, Martin 626
 Dimitrov, Philip Dimitrov 626
 Dionisi, Armando 393, 635
 Dittrich, Stefan 627
 Dollinger, Werner 627
 Dombrovskis, Valdis 395, 638
 Dominedo, Francesco 635
 Don Mintoff 180
 Don Sturzo 53, 164, 527
 Donck, Véronique 304, 698
 Dondelinger, Jean 653
 Donnelly, Brendan 645
 Donner, Jan Pieter Hendrik 551
 Dooge, James 245, 246, 251, 252
 Dooge 246, 305
 Doorn, Bert 639
 Douste-Blazy, Philippe 548, 631
 Dover, Den 378, 645
 Doyle, Avril 633
 Duchoñ, Petr 395, 644
 Duetoft, Peter Klaus 626
 Duisenberg, Wim 492, 493
 Dumitriu, Constantin 396, 642
 Duncan Smith, Ian 388
 Dunne, Thomas 634
 Dupont, Joseph 625
 Duran I Lleida, Josep Antoni 241, 339, 643

Duvieusart, Jean 52, 61, 75, 614, 625
 Dzurinda, Mikuláš 543, 549

E

Ebel, Manfred A. 627
 Ebner, Michl 365, 417, 635
 Eckhardt, Walter 627
 Eden, Anthony 108
 Efstathopoulos, Spyros 304
 Ehler, Jan Christian 391, 627
 Elles, James 105, 298, 299, 384, 390, 459, 480, 552, 553, 556, 568, 584, 645
 Elles, Diana 203, 298
 Engelbrecht Greve, Ernst 627
 Ercini, Sergio 635
 Erdogan, Recep Tayyip 509
 Ergma, Ene 424
 Erhard, Ludwig 58
 Escuder Croft, Arturo Juan 643
 Escudero Lopez, José Antonio 643
 Esmonde, Anthony 112
 Esteban de, Martin Laura 643
 Estemirova, Natalya 655
 Estevan Bolea, María Teresa 643
 Esteves, Maria da Assunção 393, 641
 Estgen, Nicolas 187, 236, 238, 639, 654
 Etzel, Franz 65
 Eurlings, Camiel 394, 508, 509, 639
 Evans, Jonathan 378, 645
 Evert, Miltiades 654
 Evison, Marek 400, 700
 Evrigenis, Dimitrios 237, 275, 276, 632
 Eyadéma, Gnassingbè 287

F

Fabra Vallés, Juan Manuel 507
 Fajmon, Hynek 395, 644
 Falkmer, Karin 646
 Fanfani, Amintore 161, 635
 Fantini, Antonio 635
 Fatuzzo, Carlo 380, 636
 Faure, Maurice 168
 Ferber, Markus 361, 627
 Fernandez Albor, Gerardo 314
 Ferragni, Arnaldo 150, 158-160, 163, 164, 402, 408, 615
 Ferranti De, Basil 247, 248
 Ferrari, Francesco 636
 Ferrer I Casals, Concepció 292, 322, 362, 375, 389, 643
 Ferrero-Waldner, Benita 550, 576
 Ferri, Enrico 370, 636
 Figel, Jan 576
 Filip, Petru 396, 642
 Filippi, Livio 636

Filippi, Renzo Eligio 636
 Fillon, François 556, 578
 Fioret, Mario 636
 Fiori, Francesco 380, 384, 507, 524, 636
 Fischbach, Marc 639
 Fischbach, Marcel 639
 Fischer, Joschka 434, 464
 Fischler, Franz 414, 482, 550, 654
 Fitto, Raffaele 380, 636
 Fitzgerald, Garret 245
 Fitzhenry, Robert 191, 403, 697
 Fjellner, Christofer 394, 646
 Flanagan, Maria 162, 697
 Flemming, Marialiese 480, 640
 Florenz, Karl-Heinz 298, 627
 Florio, Luigi Andrea 636
 Folias, Christos 632
 Folz, Andreas 404, 699
 Folz, Jean-Marie 556
 Fontaine, Nicole 38, 238, 242, 263, 265, 275, 364, 381, 386, 391, 463, 464, 488, 498, 508, 621, 631, 654
 Fontaine, Pascal 191, 369, 398, 401, 552, 697
 Fontana, Alessandro 636
 Fontanini, Mariangella 304
 Forlani, Arnaldo 296, 339, 636
 Formigoni, Roberto 236, 272, 314, 636
 Forte, Mario 636
 Foster, Jacqueline 379, 645
 Fouchet, Christian 73-76, 614
 Fourçans, André 364, 490, 631
 Fouré, Brigitte 392, 631
 Fourtou, Janelly 381, 382, 631
 Fraga Estévez, Carmen 362, 363, 384, 391, 405, 643
 Fraga Iribarne, Manuel 121, 292, 362, 654
 Franco (generaal) 117, 120, 549
 Franz, Otmar 94, 236, 627
 Frassoni, Monica 561
 Fratini, Franco 550, 576
 Frei, Eduardo 281
 Freitas, Duarte 393, 641
 Friedensburg, Fernand 627
 Friedrich, Ingo 35, 94, 180, 181, 438, 528, 627, 654
 Friedrich, Karsten 391, 628
 Froment-Meurice, Francois 269, 631
 Früh, Isidor 91, 220, 221, 484, 627
 Frunzäverde, Sorin 396, 642
 Fuchs, Karl 627
 Fugmann, Friedrich 162, 206
 Fukuyama, Francis 555

Funeriu, Daniel Petru 642
 Funk, Honor 627
 Furler, Hans 52, 61, 62, 64, 77, 79, 102, 134, 135, 143, 149, 157, 614, 627

G

Gaay Fortman de, W. F. 639
 Gacek, Ursula 394, 641
 Gahler, Michael 377, 423, 501, 627
 Gaibisso, Gerardo 636
 Gaigg, Gerfried 640
 Gaiotti De Biase, Paola 188, 273, 636
 Gál, Kinga 395, 633
 Galbavy, Tomáš 395, 643
 Galeote Quecedo, Gerardo 362, 373, 387, 405, 522, 643
 Gallenzi, Giulio Cesare 636
 Galletto, Bortolo 636
 Galli, Luigi Michele 636
 Gama, José Augusto 641
 Ganga Zandzou, Jean 286
 Gangoiti-Llaguno, Jon 643
 Gant, Ovidiu Victor 642
 García Amigo, Manuel 304, 643, 654
 García Orcoyen Tormo, Cristina 380, 643
 García-Margallo y Marfil, José Manuel 363, 474, 643
 Gardini, Elisabetta 393, 636
 Gargani, Giuseppe 636
 Garlato, Giuseppe 636
 Garosci, Riccardo 636
 Garriga Polledo, Salvador 363, 643
 Gasperi De, Alcide 48, 52-56, 61, 123, 167, 178, 293, 527, 613, 635
 Gaubert, Patrick 391, 525, 631
 Gauzès, Jean-Paul 391, 631
 Gawronski, Jas 423, 636
 Gazzo, Emmanuel 156
 Geiger, Hugo 550, 627
 Gemelli, Vitalino 636
 Gennai Tonietti, Erisia 636
 Genscher, Hans-Dietrich 183, 204, 205, 207, 617
 Gent, Christopher Charles (Sir) 552
 Georgitsopoulos, Theodoros 403, 700
 Gerini, Alessandro 636
 Gerokostopoulos, Achillefs 632
 Gerontopoulos, Kyriakos 632
 Gersony, Amarylli 398
 Gerstenmaier, Eugen 45, 627
 Gewalt, Roland 391, 627
 Ghani, Ashraf 555, 556
 Ghergo, Alberto 636, 655

Giannakou-Koutsikou, Marietta 237, 275, 632
 Giavazzi, Giovanni 236, 310, 557, 636
 Gillis, Alan 634
 Gil-Robles Gil-Delgado, José María 300, 301, 303, 348, 430, 435, 446, 453, 454, 551, 620, 643, 654
 Giordani, Francesco 65
 Girardin, Luigi 128, 636
 Giraud, Giovanni 636
 Giscard d'Estaing, Valéry 99, 114, 115, 187, 291, 302, 364, 371, 439, 443, 542, 547, 552, 554, 616, 619, 621, 631, 653
 Giummarra, Vincenzo 636
 Giuseppe Nistico 380
 Gklavakis, Ioannis 392, 632
 Glase, Anne Karin 627
 Glattfelder, Béla 395, 633
 Gocłowski, Tadeusz 550
 Goelz, Knut 400, 699
 Goepel, Lutz 627
 Goethe von, Johann Wolfgang 76
 Golde, Silva 638
 Gomolka, Alfred 627
 Gonella, Guido 207, 636, 655
 Gontikas, Konstantinos 632
 Gonzales, Felipe 292, 340
 Goodwill, Robert 379, 645
 Goppel, Alfons 627
 Gorbatsjov, Michail 308, 310, 311, 313, 318, 319, 321, 617
 Gorla, Giovanni 636
 Goumy, Claude 550
 Gouveia, João 641
 Graça Moura, Vasco 383, 641
 Grandes De, Pascual Luis 391, 643
 Granelli, Luigi 636
 Grassle, Ingeborg 391, 627
 Graziani, Pier Antonio 365, 368, 636, 654
 Graziosi, Dante 636
 Green, Pauline 461
 Groeben von der, Hans 654
 Grönfeldt Bergman, Lisbeth 646
 Grosch, Mathieu 625
 Grossetête, Françoise 364, 381, 384, 548, 631
 Gryse de, Albert 625
 Gryslov, Boris 575
 Guccione, Sergio 242, 303, 402, 617
 Guccione, Stefano 398, 699
 Gucht de, Karel 206
 Guckenberger, Gerhard 150, 162, 242, 303, 304, 397, 398, 402, 619

Guellec, Ambroise 391, 631
 Günther, Maren 627
 Guglielmone, Teresio 636
 Guidolin, Francesco 636
 Guimon Ugartechea, Julen 643
 Gul, Abdullah 510
 Gun van der, Frans 189, 640
 Gustafsson, Holger 646
 Gutiérrez-Cortines, Cristina 380, 643
 György, Hölvenyi 400
 Gysen, Greet 403, 701
 Gyürk, András 395

H

Haarder, Bertel 654
 Habsburg von, Otto 179, 180, 187, 230, 272, 275, 277, 283, 317, 326, 327, 329, 330, 361, 627
 Habsburg-Lothringen, Karl 640
 Hackel, Wolfgang 627
 Hadjigeorgiou, Menelaos 304, 632, 654
 Hague, William 375, 385, 388, 603
 Hahn, Karl 69, 627, 653
 Hahn, Wilhelm 627
 Haider, Jörg 387
 Haller von Hallerstein, Helga 627
 Hallstein, Walter 61, 63, 69, 71, 77, 78, 84, 153, 614, 615
 Hãmbãșan, Ioan Lucian 642
 Handzlik, Małgorzata 641
 Hannan, Daniel J. 379, 567, 645
 Hänsch, Klaus 203
 Hansenne, Michel 480, 625
 Harbour, Malcolm 378, 477, 645
 Hartmann, Andreas 304, 697
 Härzschel, Kurt 627
 Hassel von, Kai-Uwe 122, 180, 280, 627, 653
 Hatzidakis, Konstantinos 632
 Havel, Vaclav 138, 311, 317
 Hazenbosch, Cornelis P. 640
 Heath, Edward 112, 113, 294, 601, 654
 Heaton-Harris, Christopher 378, 645
 Heck, Bruno 653
 Hecke van, Johan 626
 Hecke, Marianne 162
 Heger, Charles 625
 Heinisch, Renate 627
 Hellwig, Fritz 72, 627
 Helmer, Roger 379, 645
 Helms, Wilhelm 627
 Henckens, Jaak 625
 Henle, Günter 627
 Hennicot-Schoepges, Erna 275, 393, 639

Herman, Fernand 94, 186, 191, 238, 248, 265, 341, 343, 347, 348, 352, 353, 412, 440, 441, 457, 469, 483, 484, 487, 490, 491, 625
Hermange, Marie-Thérèse 381, 631
Hermans, Anna 265, 625
Herr, Joseph 639
Herrero-Tejedor, Luis 391, 644
Hersant, Robert 302, 619, 631
Herzog, Roman 548
Hetzlik, Małgorzata 394
Hieronymi, Ruth 377, 480, 627
Higgins, Jim 393, 634
Hildebrandt, Arthur 192, 401, 697
Hirsch, Etienne 66
Hitler, Adolf 236
Hoffmann, Karl-Heinz 628
Hökmark, Gunnar 394, 564, 646
Holář, Vilém 419
Holbrooke, Richard 333
Holowczyc, Krzysztof 394, 641
Honecker, Erich 311
Hoppenstedt, Karsten Friedrich 391, 490, 628
Hortefeux, Brice 392, 526, 578, 631
Howell, Paul 645
Hrusovsky, Pavol 424
Hu, Jia 273
Hudacký, Ján 395, 643
Hudig, Dirk 552
Hulst van, Johan Wilhelm 640
Hybášková, Jana 395, 644

I

Iacob-Ridzi, Monica Maria 396, 642
Ibrisagic, Anna 394, 646
Ilaskivi, Raimo 630
Illerhaus, Joseph 66, 80, 111, 150, 151, 615, 628
Imaz San Miguel, Josu Jon 362, 644
Íñigo Méndez de Vigo 438
Inglewood (Lord) 645
Ioannidis (generaal) 117
Iodice, Antonio 291, 303, 636
Isaacs, Adam 400, 699
Itälä, Ville 393, 630
Iturgaiz Angulo, Carlos José 391, 644
Ivanov, Igor 333
Izetbegovi, Alija 332

J

Jacek Protasiewicz 394, 502
Jackson, Caroline 298, 645
Jackson, Christopher 645
Jaeger, Richard 628

Jahn, Hans Edgar 138, 628
Jakobsen, Erhard V. 626
Jałowicki, Stanisław 394, 641
Jansen, Thomas 197, 198, 314, 339, 372
Janssen, Marinus M.A.A. 640
Jarecka-Gomez, Joanna 401, 403, 701
Járóka, Livia 395, 633
Jaruzelski, Wojcieh 311
Jarzembowski, Georg 298, 513, 628
Jean-Pierre, Thierry 381, 631
Jeggle, Elisabeth 377, 628
Jeleva, Rumiana 396, 626
Jeltsin, Boris 318, 319
Jenkins, Roy 96, 98
Jepsen, Marie 626
Joesjtsjenko, Viktor 425, 502, 503, 550
Johannes Paulus II (Wojtyła, Karol Józef) 173, 531-534, 542, 550, 605, 616, 655
Johansson, Leif 550
Jonker, Sjouke 189, 202, 640
Jordan Cizelj, Romana 395, 642
Jouppila, Riitta 630
Jovic, Borisav 324
József Szájer 564
Juan Carlos Ier (Don Juan de Borbón y Borbón) 120-122
Juncker, Jean-Claude 95, 339, 373, 471, 473, 496, 579, 653
Juppé, Alain 364, 374

K

Kaczmarek, Filip Andrzej 394, 641
Kaladjis, Angela 192, 697
Kallias, Konstantinos 196, 632
Kaloyannis, Konstantinos 222, 632
Kamall, Syed Salah 392, 645
Kamp, Martin 150, 304, 397, 399-402, 407, 576, 623, 697
Kandolf, Harald 304, 698
Karamanlís, Constantin 119, 120, 195, 237
Karas, Othmar 382, 473, 474, 495, 538, 564, 574, 584, 640
Karim, Saiiad 392, 645
Karl-Heinz Florenz 298
Kardinal van Toledo 121
Karoutchi, Roger 381, 631
Kasparov, Garry 556
Kassoulides, Ioannis 394, 549, 626
Kastler, Martin 628
Katzner, Hans 178, 628
Kauppi, Piia-Noora 630
Kavalierakis, Elias 304

- Kazazis, Filotas 632
 Kearns, Fiona 192, 697
 Keersmaecker de, Paul 186, 313, 625
 Kekkonen, Urho 351
 Kelam, Tunne 314, 395, 396, 630, 655
 Kelemen, Atilla Béla Ladislau 642
 Keller, Fabienne 631
 Kellersmann, Klaus 304, 697
 Kellett-Bowman, Edward 368, 645
 Kempe, Frederick 554
 Kennedy, John F. 71, 72, 136
 Keppelhoff-Wiechert, Hedwig 628
 Kerhofs, Jan 551
 Kerkhoven van, Paul 626
 Khanbhai, Bashir 379, 645
 Khol, Andreas 547
 Kiesinger, Kurt Georg 628
 Kim Il-sung 585
 Kingsland (Lord) 654
 Kirk, Peter 113
 Kirkhope, Timothy 378, 438, 443, 445, 603, 645
 Kittelmann, Peter 480, 628
 Klamt, Ewa 377, 628
 Klass, Christa Barbara 628
 Klaus, Vaclav 580
 Klepsch, Egon 38, 91, 117, 137-139, 150, 153, 162, 169-172, 178-180, 182, 185, 189, 190, 195-198, 201, 202, 211, 214, 228, 230, 236, 238, 242, 252, 253, 259, 262, 280-282, 286, 291-293, 295, 296, 302-304, 310-313, 315, 318, 319, 321, 325, 326, 339, 340, 366, 542, 601, 616-619, 628, 653
 Klich, Bogdan Adam 394, 500, 501, 504, 641
 Klinker, Hans Jürgen 628
 Klompé, Margaretha 45, 108, 134, 156, 297
 Knolle, Karsten 628
 Koch, Dieter Lebrecht 628
 Koetsjma, Leonid 502
 Kohl, Helmut 161, 181, 295, 296, 311, 312, 314, 315, 337, 339, 340, 344, 354, 358, 366, 367, 370, 373, 415, 416, 463, 484, 485, 520, 543, 601, 609, 653
 Köhler, Herbert W. 628
 Kolane, J.T. 286
 Kollwelter, Nicolas 639
 Komarica, Franjo 654
 König, Friedrich 315, 640
 Koning de, Friedrich 640
 Konrad, Christoph Werner 628
 Kopf, Hermann 45, 46, 124, 151, 628
 Korhola, Eija-Riitta Anneli 630
 Korthoudt, Guy 192, 697
 Kostov, Ivan 549
 Kovács, László 466
 Kovalev, Sergey 655
 Krasovskaya, Irina 501
 Kratsa-Tsagaropoulou, Rodi 383, 500, 632
 Kristoffersen, Frode 626
 Kroes, Neelie 465
 Krögel, Werner 192, 243
 Kudrycka, Barbara 394, 641
 Kundera, Milan 39
 Kunz, Gerhard 628
 Kurtz, Josef 631
 Kuškis, Aldis 395, 503, 638
 Kuźmiuk, Zbigniew Krzysztof 394, 641
 Kyprianou, Marcos 392
- L**
 Lacaze, Jeannou 302, 619, 631
 Lafuente Lopez, José Maria 644
 Lagakos, Efstathios 633
 Lamanna, Francesco 636
 Lamassoure, Alain 302, 381, 419, 420, 435, 440, 442-444, 446, 449, 451, 552, 577, 578, 619, 621, 631
 Lambrias, Panayotis 236, 237, 259, 310, 368, 633, 654
 Lamfalussy, Alexandre 492
 Lamy, Pascal 482
 Landsbergis, Vytautas 319, 321, 395, 396, 500, 501, 505, 639, 655
 Lange de, Esther 394, 640
 Langen, Werner 361, 628
 Langendries, Raymond 392, 625
 Langenhagen, Brigitte 628
 Langes, Horst 105, 181, 182, 197, 209, 280, 284, 314, 542, 628, 654
 Lardinois, Pierre J. 640
 Laschet, Armin 504, 628
 Laskava, Andrea 403, 701
 Lauk, Kurt Joachim 628
 Laurenti, Valeria 192
 Laurila, Ritva 630
 Lecanuet, Jean 115, 187, 282, 382, 631
 Lechner, Kurt 377, 628
 Lee, Martin M.C. 654
 Leemans, Victor 52, 62, 615, 625
 Lefèvre, Théodore 46, 56
 Lega, Silvio 636
 Lehideux, Bernard 631
 Lehne, Klaus-Heiner 524, 628
 Leinen, Jo 622
 Lemmer, Gerd 628
 Lentz-Cornette, Marcelle 238, 639

Lenz, Aloys Michael 628
 Lenz, Carl Otto 150, 158, 159, 181, 402, 614
 Lenz, Marlene 180, 181, 188, 236, 272-275, 628
 Leo XIII (Pecci Vincenzo Gioacchino) 345
 Leontini, Innocenzo 393, 636
 Leopardi, Giacomo 636
 Lepage, Henri 552
 Lequiller, Pierre 548
 Lesere, Inese 638
 L'Étrange, Gerald 634
 Leverkuehn, Paul 628
 Levi-Sandri, Lionello 72
 Lévy, Bernard-Henri 555
 Lewandowski, Janusz 394, 641
 Licandro, Paolo 191, 193, 399, 401, 697
 Lichtenauer, Wilhelm F. 640
 Liepiņa, Liene 638
 Liese, Hans-Peter 628
 Ligabue, Giancarlo 636
 Ligios, Giosué 88-91, 183, 189, 221, 636
 Liikanen, Erkki 461
 Lima, Salvatore 636
 Lindenberg, Heinrich 628
 Linzer, Milan 640
 Lipowicz, Irena Ewa 447
 Lisi, Giorgio 380, 636
 Litvinenko, Aleksandr 506
 Llorca Vilaplana, Carmen 644
 Llorens Barges, Cesar 644
 Lo Curto, Eleonora 393, 636
 Lo Giudice, Calogero 304, 636
 Loekasjenko, Aleksandr 500-502
 Loesch, Fernand 639
 Löhr, Walter 628
 Lombardo, Raffaele 380, 636
 Longoni, Tarcisio 636
 Lopez de Pablo, Pedro 400, 699
 López, Antonio 586, 644
 López-Istúriz White, Antonio 644
 Lubbers, Ruud 186, 296, 303, 339, 340, 343, 653
 Lucas Pires, Francisco 241, 365, 655
 Lucius, Joseph 639
 Lückner, Hans-August 52, 53, 84, 112-114, 120, 121, 127, 150, 152, 161, 163-165, 180, 190, 282, 303, 601, 615, 616, 653
 Luis Francisco Herrero-Tejedor 391
 Lukaszewski, Jerzy 550
 Lulling, Astrid 301, 639
 Luque Aguilar, Florencio 391, 644
 Luster, Rudolf 182, 193, 628, 654

M

Maat, Albert Jan 640
 Mac Cartin, Joe 305
 Macario, Luigi 636
 MacMillan, Harold 108, 109, 379
 Madelin, Alain 381, 552, 555, 631
 Maij-Weggen, Johanna R.H. (Hanja) 186, 188, 273-275, 291, 303, 310, 375, 429, 438, 443, 640, 653
 Maiziere de, Lhotar 314
 Majonica, Ernst 628
 Major, John 295, 296, 340, 344, 457, 568
 Makarios III 119
 Malangré, Kurt 180, 181, 264, 628
 Malcolm Harbour 378
 Malenkov, Gueorgui 133
 Malerba, Franco E. 636
 Malfatti, Franco 636
 Mallet, Jacques 230, 631
 Mandela, Nelson 272
 Mann, Thomas 480, 539, 628
 Manole, Adrian 642
 Mansholt, Sicco 72, 84, 88
 Mantovani, Agostino 637
 Mantovani, Mario Emilio 380, 637
 Marcel Vandewiele 227
 Marchenko, Anatoli 272
 Marck, Pol M. E. E. 625
 Marco de, Guido 542, 655
 Margue, Nicolas 45, 46, 157, 639
 Marin, Manuel 370, 460, 461
 Marinescu, Marian-Jean 396, 503, 537, 564, 642
 Marini, Franco 380, 637
 Marinos, Ioannis 633
 Maritain, Jacques 527
 Markovi, Ante 323
 Marques Mendes, Luis 555
 Marques, Sérgio 383, 641
 Martens, Lucien Hubert 625
 Martens, Maria 640
 Martens, Wilfried 150, 165, 167, 275, 293-296, 303, 315, 321, 339, 340, 346, 357, 358, 361, 364, 366-376, 383, 385, 387, 389, 392, 398, 415, 416, 419, 433, 438, 455, 456, 460-462, 484, 493, 530, 532, 539, 542, 543, 550, 551, 555, 556, 583, 584, 586, 601, 603, 607, 616, 618, 619, 625, 654
 Martin, Hugues 381, 548, 631
 Martinelli, Mario 637
 Martínez Casañ, Guillermo 405, 552, 697
 Martino, Edoardo 78, 637
 Martonyi, János 555

- Mastella, Clemente 380, 637
 Mather, Graham 645
 Mathieu, Véronique 392, 631
 Matic, Veran 654
 Mato Adrover, Ana 391, 644
 Matonte (marquis de) 363
 Matsis, Ioannis 394, 626
 Matteo de, Aldo 635
 Mattiazzo, Antonio 550
 Matula, Iosif 642
 Matutes Juan, Abel 328, 363, 550, 644, 653
 Mauro, Mario 380, 466, 637
 Mavrommatis, Manolis 392, 633
 Mayer, Hans-Peter 377, 628
 Mayer, Xaver 628
 Mayor Oreja, Jaime 391, 526, 556, 564, 568, 574, 583, 584, 644
 Mazowiecki, Tadeusz 311, 655
 Mazza, Luigi 398, 699
 McCartin, John 188, 211, 305, 634, 654
 McCreevy, Charlie 478
 McDonald, Charles 112, 634
 McGuinness, Mairead 393, 634
 McIntosh, Anne 645
 McMillan, Harold 601
 McMillan-Scott, Edward 298, 538, 558, 645
 Méhaignerie, Pierre 339, 371, 513
 Mei van der, Durk F. 640
 Meister, Siegfried 628
 Melchior, Arne 626
 Melia, Michèle 192, 697
 Memmel, Linus 628
 Mendes Bota, José 522, 641
 Méndez de Vigo, Íñigo 362, 428, 432, 439, 442-444, 447, 452, 487, 622, 644
 Mendonça, Nélio 641
 Mennea, Pietro-Paolo 380, 637
 Mennitti, Domenico 637
 Menrad, Winfried 628
 Menthon de, François 631
 Merced Monge de la, Mercedes 643
 Merkel, Angela 390, 450, 496, 542, 554, 576-579, 587, 588, 622, 623, 655
 Mertens, Meinolf 628
 Mezzaroma, Roberto 637
 Micara, Pietro 637
 Michel, Victor 227, 282, 283, 285, 625
 Michelini, Alberto 637
 Miert van, Karel 203
 Mikolášik, Miroslav 395
 Mikuli, Branko 323
 Milinkevitsj, Aleksandr 501
 Millán Mon, Francisco José 391, 644
 Milošević, Slobodan 323, 325, 327, 330, 332, 497, 498
 Mita De, Luigi Ciriaco 198, 237, 635
 Mitchell, Gay 393, 634
 Mitsotakis, Constantin 296, 339
 Mitterdorfer, Karl 637
 Mitterrand, François 207, 312, 314, 340, 343, 485
 Mizzau, Alfeo 637
 Mladenov, Nickolay 396, 503, 626
 Mladić, Ratko 332
 Mocke, Alois 315
 Modiano, Marcello 637
 Møller, Per Stig 654
 Møller, Poul 249
 Mombaur, Peter-Michael 628
 Mommersteeg, Joseph A. 640
 Monnet, Jean 47-50, 58, 80, 108, 111, 156, 173, 369, 433, 436, 600, 602, 609, 613
 Mont, Claude 631
 Montfort, Elizabeth 631
 Monti, Mario 550, 654
 Montini, Ludovico 46
 Montoro Romero, Cristobal 391, 644
 Moorhouse, James 645
 Moreau de Melen, Henri 625
 Moreau, Gisele M.H. 273
 Moreau, Jacques 206
 Moreau, Louise 188, 232, 631
 Morillon, Philippe 381, 382, 631
 Morin, Elisabeth 391, 631
 Moro, Lino Gerolamo 637
 Mosar, Nicolas 653
 Mosiek-Urbahn, Marlies 628
 Mott, Angelo Giacomo 637
 Mottola, Giuseppe 637
 Mounier, Emmanuel 53
 Mouskouri, Nana 365, 633
 Mueller, Erwin 632
 Mühlen, Ernest 238
 Müller, Emilia Franziska 378, 628
 Müller, Gerd 628
 Müller, Günther 628
 Müller, Hans Werner 628
 Müller-Hermann, Ernst 46, 94, 98, 99, 129, 629
 Müller, Josef 629
 Münch, Werner 263, 265, 629
 Mundie, Craig 555
 Mursch, Karl Heinz 629
 Musotto, Francesco 380, 637

N

Nagy, Imre 311
Napoli, Vito 637
Naranjo Escobar, Juan Andrés 391, 644
Narducci, Angelo 282, 637, 655
Narjes, Karl-Heinz 250, 550
Nassauer, Hartmut 361, 387, 478, 479, 514, 516, 518, 521, 523, 564, 574, 629
Natali, Lorenzo 550, 653
Navarro, Antonio 644
Nazare, Alexandru 642
Neckar, Rhein 300
Nemtsov, Boris 426
Newton Dunn, William Francis 645
Ney, Camille 639
Nicholson, James 645
Niculescu, Rareş-Lucian 396, 642
Niebler, Angelika 629
Niinistö, Sauli 548
Nistelrooij van, Lambert 394, 640
Nistico, Giuseppe 380, 637
Nixon, Richard 95, 615
Noé, Luigi 146, 637
Nordlohne, Franz Josef 629
Nordmann, Jean-Thomas 632
Norman, Peter 552
Notenboom, Harry 94, 99, 104, 105, 129, 187, 209, 211, 214, 640
Nothomb, Charles Ferd. 625
Novak, Ljudmila 395, 642
Novelli, Hervé 381, 632

O

O'Donnell, Tom 634
Oesterle, Josef 629
O'Hagan (lord) 645
Ojeda Sanz, Juan 380, 644
Olajos, Péter 395, 633
Olbrycht, Jan 394, 641
O'Malley, Christopher Gerard 634
Oomen-Ruijten, Ria 275, 277, 299, 303-305, 319, 364, 367, 368, 456, 508, 640
Oostlander, Arie 265, 277, 326, 329-331, 413, 640
Opitz, Hans-Joachim 150, 152, 155, 156, 158, 402, 613
Oprea, Dumitru 396, 642
Orban, Victor 549
Orden van, Geoffrey 379, 423, 646
Ordóñez, Gregorio 516
Oreja Aguirre, Marcelino 291-293, 303, 347, 362, 363, 429, 550, 644
Oreja Arburúa, Marcelino 644

Orlov, Yuri 225
Ortega y Gasset, José 432
Ortiz Climent, Leopoldo 644
Ortoli, François-Xavier 145
Öry, Csaba 395, 633
Otila, Jyrki 630
Ouzký, Miroslav 395, 644
Owen (Lord) 330, 331

P

Paasikivi, Juho Kusti 351
Pacheco Pereira, José 642
Pack, Doris 299, 300, 324, 326, 331, 332, 498, 499, 629
Palach, Jan 311
Palacio Vallelersundi, Ana Isabel 363, 391, 443, 517, 555, 644
Palacio Vallelersundi de, Loyola 363, 392, 543, 550, 644, 654
Palassof, Carlo 304
Paleokrassas, Ioannis 654
Pálfi, István 395, 633
Palli-Petralia, Fanny 275
Panafieu de, Françoise 548
Panayiotis, Demetriou 394, 626
Panayotopoulos-Cassiotou, Marie 392, 633
Pandolfi, Filippo Maria 550, 653
Pannella, Marco 193
Papaefstratiou, Efstratios 221, 222, 633
Papaligouras, Anastasios 120
Papastamkos, Georgios 392, 482, 633
Papi-Boucher, Miguel 399, 401, 404, 700
Pappalardo, Salvatore 550
Parish, Neil 379, 645
Parisotto, Orazio 398, 699
Parodi, Eolo 637
Partl, Alois 548
Partrat, Roger 632
Pastorelli, Paolo 637
Pasty, Jean-Claude 372
Patriciello, Aldo 393, 637
Patten, Christopher 295, 296, 550, 555, 601, 654
Patterson, Ben 250, 258, 646
Paulson, Henry 495
Paulus VI (Montini, Giovanni) 531, 550
Pedersen, Niels 150, 397, 399, 402, 403, 622
Pedini, Mario 65-67, 142, 183, 637
Péguy, Charles 409
Peijs, Karla 640
Pekkarinen, Mauri 478

- Pella, Giuseppe 52, 57, 58, 61, 614, 637
 Pelster, Georg 45, 629
 Penazzato, Dino 637
 Penders, Jean 187, 227, 230, 254, 317, 411, 412
 Perben, Dominique 556
 Perissinotto, Giovanni 162
 Perry, Roy 646
 Perschau, Hartmut 629
 Pesmazoglou, Ioannis 633
 Peterle, Alojz 325, 395, 443, 445, 536, 642
 Petersen, Helveg 331
 Petre, Maria 396, 642
 Pêtre, René 130, 625
 Petroni, Emma 398, 699
 Petrucci, Walter 193, 698
 Peus, Gabriele 629
 Pex, Peter 640
 Pfennig, Gero 206, 629
 Pfitzner, Stefan 192, 242
 Pflimlin, Pierre 38, 76, 188, 192, 229, 239, 240, 245, 246, 261, 286, 309, 315, 436, 623, 632, 653
 Philibert, Géraldine 400, 699
 Philipp, Gerhard 629
 Phlix, Alfonsine 625
 Piccioni, Attilio 637
 Piccoli, Flaminio 206, 637, 653
 Piebalgs, Andris 550, 576
 Pieper, Markus 391, 629
 Pierros, Filippos 633
 Pietikäinen, Sirpa 393, 630
 Piha, Kirsi 630
 Pīks, Rihards 395, 638
 Pimenta, Carlos 642
 Pinheiro, João de Deus 393, 564, 642
 Pinochet (generaal) 281
 Pinxten, Karel 625
 Pires, Francisco Lucas 241, 365
 Pirker, Hubert 393, 514, 516, 524, 525, 640
 Pirkil, Fritz 314, 629
 Piscarreta, Joaquim 642
 Pischchio, Giuseppe 380, 637
 Piskorski, Paweł Bartłomiej 394, 641
 Pisoni, Ferruccio 91, 129, 236, 303, 469, 637, 654
 Pisoni, Nino 637
 Pithart, Peter 424
 Pleštinská, Zita 395, 501, 643
 Ploeg van der, Cornelis J. 640
 Plumb, Henry 38, 301, 368, 456, 617, 646, 653
 Pocket, Monique 192
 Podestà, Guido 637
 Podkański, Zdzisław Zbigniew 394, 504, 641
 Poetin, Vladimir 502
 Poetschki, Hans 629
 Poggiolini, Danilo 637
 Poher, Alain 46, 52, 56, 61, 62, 75, 79, 81, 86, 87, 150, 151, 155, 157-159, 382, 601, 614, 615, 632, 653
 Pohle, Wolfgang 629
 Politkovskaja, Anna 506
 Pomés Ruiz, José Javier 644
 Pomilio, Mario 637
 Pompidou, Georges 107, 115, 151
 Ponti, Giovanni 637
 Popa, Mihaela 396, 642
 Popa, Nicolae Vlad 396, 642
 Porretta, Alessia 398, 699
 Portelli, Hughes 551
 Porto, Manuel 642
 Posdorf, Horst 391, 629
 Posselt, Bernd 361
 Post, Joop 394, 640
 Pöttering, Hans-Gert 35, 38, 54, 150, 172, 180, 181, 188, 226, 230, 233, 239, 272, 304, 358, 364, 368, 372, 373, 375, 379, 383-390, 399, 416, 420, 423-436, 447, 462-466, 499, 505, 507, 508, 530, 531, 533, 534, 536, 538-543, 549, 551, 552, 556, 561, 562, 574, 576-578, 584, 601, 603, 621-623, 629, 654
 Poutine, Vladimir 575
 Prag, Derek 206, 646
 Preto, Antonio 304, 698
 Price, Peter 646
 Probst, Maria 297, 629
 Prodi, Romano 295, 433, 453, 461-464, 620, 621
 Pronk, Bartho 319, 640
 Protasiewicz, Jacek 394, 502, 641
 Protopapadakis, Mihail 633
 Prout, Christopher (Sir) 294-297, 301, 646
 Provan, James 646
 Pucci, Ernesto 637
 Pünder, Hermann 629
 Pürsten, Albert 629
 Purvis, John 379, 646
- Q**
 Queiró, Luís 393, 642
 Quermonne, Jean-Louis 550
 Quisthoudt-Rowohl, Godelieve 298

R

- Rabbethge, Renate-Charlotte 188, 273, 282, 283, 287, 629
Rack, Reinhard 366, 641
Radi, Abdelwahad 508
Radwan, Alexander 377, 629
Raedts, Cornelis E.P.M. 640
Raffarin, Jean-Pierre 364, 382, 543, 632
Raffegaue, Pascaline 192, 697
Rafferty, Thomas 634
Rajoy Brey, Mariano 548
Rasmussen, Anders Fogh 654
Raufer, Xavier 551
Rawlings, Patricia 646
Reagan, Ronald 173, 228, 229
Reding, Viviane 299, 375, 476, 516, 517, 550, 576, 639, 655
Redondo Jimenez, Encarnación 456, 644
Reeth van, George 550
Reh, Hans 242
Reis, Fernando 642
Restagno, Pietro C. 637
Reul, Herbert 391, 629
Rey, Jean 72, 615
Reymann, Marc 632
Ribeira d'Alcala, Riccardo 242
Ribeiro E Castro, José 393, 642
Riccardi, Andrea 540
Ricci, Cristoforo 637
Richarts, Hans 629
Ridruejo Ostrowska, Mónica 380, 644
Riedel, Clemens 629
Riegler, Joseph 315, 339
Riemaecker-Legot de, Marguerite 625
Rifkin, Jeremy 556
Rinsche, Günter 180-182, 629, 654
Rip, Willem 45, 640
Ripamonti, Camillo 99, 637
Ripoll y Martínez De Bedoya, Carlos 380, 644
Ripoll, Antoine 399, 401, 699
Riz, Roland 637
Robles Piquer, Carlos 300, 368, 540, 644, 654
Roesch, Felicitas 158
Rogalla, Dieter 248
Rogalska, Marzena 403, 701
Roithová, Zuzana 395, 503, 644
Rømer, Harald 295, 372, 397
Rompuy van, Eric 626
Rompuy van, Herman 339
Roosevelt, Franklin 47
Rooy van, Yvonne 640
Rosati, Luigi Candido 637
Rosca, Iurie 425
Rose de, Marie-France 632
Roselli, Enrico 637
Rovsing, Christian Foldberg 393, 626
Royal, Ségolène 576
Rubinacci, Leopoldo 125, 126, 637
Rudi Ubeda, Luisa Fernanda 391, 644
Rübig, Paul 476, 480, 641
Ruffini, Mario Giovanni Guerriero 637
Ruhrman, Kathrin 304
Rumor, Mariano 79, 121, 183, 189, 615, 637, 653
Rupérez, Javier 292, 293
Rus, Flaviu Călin 396, 642
Rusanen, Pirjo 630
Ryan, Richie 94, 99, 112, 634
Ryngaert, Johan 304, 697

S

- Saakasjvili, Micheil 425, 505, 550
Sabass, Wilmar 629
Sabatini, Armando 45, 637
Sacco, Italo Mario 45, 46, 637
Sacharov, Andrei 225, 226, 271-273, 278, 332, 501
Sacirbey, Muhamed 332
Sacrédeus, Lennart 383, 646
Saifi, Tokia 381, 391, 537, 538, 632
Salafranca Sánchez-Neyra, José Ignacio 363, 508, 644
Salazar, Antonio de Oliveira 117
Sälzer, Bernhard 182, 305, 629, 655
Samaras, Antonis 392, 633
Sanader, Ivo 425, 499, 550, 572
Santer, Jacques 95, 128, 292, 294, 296, 300, 315, 339, 415, 429, 431, 453, 455-458, 460, 461, 520, 568, 619, 620, 639, 653
Santero, Natale 637
Santini, Giacomo 638
Sanz Palacio, Salvador Domingo 391, 644
Sanzarello, Sebastiano 393, 638
Saridakis, Georgios 319, 558, 633
Sarkozy, Nicolas 371, 381, 392, 449-451, 495, 496, 526, 548, 576-580, 582, 587, 588, 622, 632
Sarlis, Pavlos 324, 326, 633
Sarnez de, Marielle 381, 382, 631
Sartori, Amalia 380, 638
Saryusz-Wolski, Jacek 394, 395, 500, 501, 503, 506, 555, 573, 641
Sassano, Mario 638, 655
Sassen, Emmanuel 45, 46, 123, 150, 151, 600, 613, 653

- Saudargas, Algirdas 320, 419, 549
 Sboarina, Gabriele 638
 Scallon, Dana Rosemary 634
 Scapagnini, Umberto 638
 Scarascia Mugnozza, Béatrice 191, 401, 697
 Scarascia Mugnozza, Carlo 69, 192, 550, 638
 Scardaccione, Decio 638
 Scelba, Mario 52, 111, 136, 207, 615, 638
 Schaffner, Anne-Marie 632
 Schall, Wolfgang 231, 278, 629
 Scharf, Albert 550
 Schäuble, Wolfgang 385, 552, 655
 Schaus, Émile 639
 Schiedermeier, Edgar 629
 Schierhuber, Agnes 641
 Schild, Heinrich 629
 Schinas, Margaritis 392, 633
 Schiratti, Guglielmo 638
 Schleicher, Ursula 180, 181, 188, 273, 629, 654
 Schlüter, Poul 626, 654
 Schmelzer, Norbert 166, 653
 Schmidhuber, Peter 550, 654
 Schmidt, Helmut 99, 178, 616
 Schmitt, Ingo 629
 Schmitt, Pál 395, 548, 633
 Schnabel, Rockwell Anthony 554
 Schnellhardt, Horst 629
 Schnitker, Paul 629
 Scholten, Willem 640
 Scholtes, Aloyse 162
 Schön, Konrad 182, 209, 212, 215, 217, 629
 Schöpflin, György 395, 633
 Schröder, Jürgen 315, 423, 629
 Schüssel, Wolfgang 387, 547, 548, 552, 655
 Schuijt, Willem J. 45, 171, 640
 Schulmeister, Philipp 400, 699
 Schulz, Klaus Peter 629
 Schuman, Robert 33, 47-50, 52-54, 56, 61, 63, 108, 110, 133, 141, 151, 152, 158, 167, 172, 187, 188, 239, 240, 293, 382, 387, 388, 404, 422, 433, 436, 493, 506, 527, 533, 542, 543, 553, 561, 568, 600-602, 604, 613, 614, 617, 618, 623, 632
 Schumann, Maurice 107
 Schwab, Andreas 391, 629
 Schwaiger, Konrad Karl 480, 629
 Schwetz, Mario 398, 699
 Schwörer, Hermann 94, 97, 129, 629
 Schyns, Guillaume 129, 625
 Scott Hopkins, Sir James 196, 301, 646
 Scriban, Natacha 399, 699
 Seabra-Ferreira, Miguel 304
 Secchi, Carlo 550, 638
 Seeber, Richard 393, 641
 Seeberg, Gitte 393, 626
 Seeler, Hans-Joachim 206
 Segni, Mariotto 638
 Seguin, Philippe 371, 372
 Seillière, Ernest-Antoine 555
 Seitlinger, Jean 187, 632
 Seligman, Madron 646
 Selva, Gustavo 230, 275, 638
 Senk, Daniela 403, 701
 Servais, Leon 626
 Sestito, Franco 243, 397, 398
 Sgarbi, Vittorio 380, 638
 Siekierski, Czesław Adam 394, 641
 Siitonen, Eva-Riitta 630
 Silguy de, Yves-Thibault 550
 Silva Peneda, José Albino 393, 642
 Simitis, Costas 422
 Simmonds, Richard 646
 Simon of Highbury, David (Lord) 434
 Simonnet, Maurice-René 188, 197, 632
 Simpson, Anthony 646
 Singer, Franz 632
 Sjoesjkevitsj, Stanislav 426
 Škottová, Nina 395, 645
 Smet de, Pierre 625
 Smet, Miet 275, 383, 626
 Smith, Frederick Wallace 556
 Sofianski, Stefan 626
 Sógor, Csaba 396, 642
 Soljenitzyne, Alexandre 138
 Sommer, Renate 377, 629
 Somoza, Anastasio 280
 Sonik, Bogusław 394, 504, 641
 Sonneveld, Jan 640
 Soulier, André 364, 632
 Sousa de Jesus, Alfredo 403, 701
 Soutello, Jorge 304
 Spaak, Paul-Henri 58, 245, 405, 614
 Späth, Leopold 629
 Spautz, Jean 639
 Speiser, Michael 403, 701
 Spénale, Georges 171
 Spencer, Tom 498, 646
 Spindelegger, Michael 641
 Spinelli, Altiero 202, 203, 206, 207, 239, 246, 253, 405, 617
 Springorum, Gerd 629
 Stalin, Jozef 39, 56, 585, 605

Starbatty, Joachim 550
 Starita, Giovanni 638
 Starke, Heinz 629
 Stasi, Bernard 364, 632
 Štastný, Peter 395, 643
 Stauffenberg von, Franz Joseph 236
 Stauffenberg von, Franz Ludwig Schenk Graf 629
 Stauner, Gabriele 378, 391, 630
 Stavreva, Petya 396, 626
 Stavrou, Konstantinos 319, 633
 Steen, Edward 369
 Steichen, René 654
 Stekke, Alain 551
 Stella, Carlo 638
 Stenmarck, Per 646
 Stenzel, Ursula 393, 423, 498, 641
 Sterling, Bruce 555
 Stevens, John 346, 646
 Stevenson, Struan 379, 390, 501, 564, 646
 Stewart-Clark, Sir Jack 515, 516, 521, 646
 Stockton (The Earl of) 379, 646
 Stolojan, Teodor Dumitru 396, 642
 Storbeck, Jürgen 551
 Storch, Anton 630
 Storti, Bruno 638
 Strange, Alwyn 400, 700
 Strasser, Romain 304, 697
 Strauss, Franz Josef 45, 46, 630
 Strejček, Ivo 395, 645
 Struye, Paul 626
 Stubb, Alexander 393
 Sturdy, Robert William 363, 482, 646
 Suárez Gonzalez, Fernando 644
 Suarez, Adolfo 121, 122
 Suarez, Mario 386
 Suchoka, Hanna 414
 Sudre, Margie 381, 382, 449, 540, 541, 632
 Süssmuth, Rita 275
 Sumberg, David 379, 646
 Suominen, Ilkka 480, 630
 Surján, László 395, 414, 633
 Sutherland, Peter 550, 653
 Szájer, József 395, 396, 633
 Széchy, Balázs 403, 701

T

Tabone, Antonio 424
 Tajani, Antonio 443, 576, 638
 Tandler, Gerold 339
 Tannock, Charles 379, 500-502, 504, 646

Tartufoli, Amor 638
 Tassinari, Gabriella 162, 697
 Teasdale, Anthony 552, 698
 Teitgen, Pierre-Henri 56, 64, 151, 168
 Temimi, Abdeljelil 540
 Teufel, Erwin 655
 Thatcher, Margaret 173, 295, 581, 601
 Theato, Diemut 300, 459, 460, 630
 Thomas van Aquino 345
 Thorn, Gaston 217, 287
 Thyssen, Marianne 473, 475, 564, 626
 Tillich, Stanislav 630
 Timonen, Antti 403, 701
 Tindemans, Leo 117, 150, 161, 166, 172, 177, 178, 182, 185, 196, 197, 201, 205, 215, 227, 237, 261, 282, 288, 291, 295, 296, 303, 304, 314, 332, 336, 345, 346, 352, 354, 364, 366, 367, 469, 542, 601, 615, 616, 619, 626, 653
 Tîrle, Radu 642
 Tito, Josip Broz 323, 333
 Todini, Luisa 638
 Togni, Giuseppe 638
 Toivonen, Kyösti 523, 630
 Tokounov, Lev 309
 Tolman, Teun 223, 236, 640
 Tomé, Zefferino 638
 Tonetti, Erisia 297
 Topolánek, Mirek 390, 426, 580
 Török-Illyes, Botond 403, 702
 Toubon, Jacques 391, 632
 Trakatellis, Antonios 365, 456, 633
 Travaglini, Giovanni 638
 Trichet, Jean-Claude 496, 579
 Troisi, Michele 638
 Tuman, Franjo 332
 Turani, Daniele 638
 Turner, Amédée 520, 646
 Tusk, Donald 426
 Twinn, Ian David 646
 Tymosjenko, Joelija 502, 503
 Tzounis, Ioannis 230, 237, 633

U

Ugglas af, Margaretha 366, 646, 654
 Ulmer, Thomas 391, 630
 Urutchev, Vladimir 396, 626

V

Vagnorius, Gediminas 549
 Vahl, Anne 304, 697
 Vakalis, Nikolaos 392, 633
 Valdivielso de Cué, Jaime 644
 Valentin, Micheline 155, 156
 Valsecchi, Athos 638

- Vandewiele, Marcel 227, 626
 Vankerkhoven, Paul 229
 Vanlerenberghe, Jean-Marie 632
 Vanni d'Archirafi, Raniero 653
 Varela Suanzes-Carpegna, Daniel 644
 Varvitsiotis, Ioannis 120, 392, 633
 Vasile, Radu 549
 Vatanen, Ari 392, 630, 632
 Vega y Escandon, Luis 644
 Veil, Simone 172, 177, 178, 195, 238, 273, 275, 291, 302
 Velzen van, Wim 339, 365, 384, 387, 414, 422, 472-474, 481, 536, 640, 654
 Veneto, Armando 393, 638
 Ventre, Riccardo 393, 638
 Vergeer, Willem J. 179, 184, 187, 189, 196, 236, 282, 285, 286, 653
 Verhaegen, Joris 626
 Verhagen, Maxime 640
 Verhofstadt, Guy 465
 Vernaschi, Vincenzo 638
 Vernola, Marcello 393, 638
 Verroken, Jan 626
 Vertriest, Paulette 162, 697
 Verwaerde, Yves 632
 Vetrone, Mario 638
 Veyrac de, Christine 381, 631
 Veyrinas de, Françoise 632
 Viacorka, Vincuk 426
 Viceconte, Guido 380, 638
 Vidal-Quadras Roca, Alejo 380
 Vignon, Jérôme 551
 Vila Abelló, José 391, 644
 Villalobos Talero, Celia 470, 644
 Villiers, Theresa 379
 Viola, Vincenzo 638
 Visser, Cornelis 394, 640
 Vixseboxe, G. 640
 Vlasák, Oldřich 395, 645
 Vlasto, Dominique 632
- W**
- Wachtmeister, Peder 646
 Waigel, Theo 489
 Walesa, Lech 226, 279, 307, 317, 556, 586
 Walz, Hanna 67, 188, 189, 211, 273, 297, 630
 Warren, Deborah 403, 697
 Wawrzik, Kurt 282, 284, 285, 630
 Weber, Manfred 391, 525, 630
 Wedekind, Rudolf 630
 Weinkamm, Otto 630
 Weisgerber, Anja 391, 630
- Weiss, Louise 406
 Weizsäcker von, Richard 434
 Welle, Klaus 150, 242, 370-373, 381, 384, 397-399, 402, 403, 576, 620
 Welsh, Michael 646
 Wenzel-Perillo, Brigitte 378, 630
 Werhahn-Adenauer, Libet 654
 Werner, Pierre 94, 95, 108, 653
 Werner, Rudolf 630
 Westenbroek, Jan 105, 162, 242, 398
 Westerberp, Theodorus E. 640
 Wieland, Rainer 630
 Wigny, Pierre 45, 46, 56, 57, 61, 63, 64, 68, 141, 150, 151, 614, 626
 Wijkman, Anders 383, 480, 646
 Winkler, Iuliu 396, 642
 Winston, David 556
 Winter de, Emile 625
 Wirtz, Nicole 403, 701
 Wogau von, Karl 35, 94, 181, 247-250, 255, 257, 336, 469-471, 484-487, 491, 492, 494, 551, 630, 654
 Wohlin, Lars 646, 651
 Wojciechowski, Janusz 394, 641
 Wood, John 555
 Woodard, Stephen 400, 700
 Wortmann-Kool, Corien 394, 640
 Wuermeling, Joachim 377, 480
 Wurtz, Francis 561
 Wynands, Kai 403, 700
- X - Y**
- Xarchakos, Stavros 633
 Yeats, Mickael B. 171
- Z**
- Zabell, Theresa 380, 644
 Záborská, Anna 395, 643
 Zaccagnini, Benigno 638
 Zaccari, Raul 638
 Zacharakis, Christos 633
 Zahorka, Hans-Jürgen 349
 Zahradil, Jan 395, 645
 Zaleski, Zbigniew 394, 503, 585, 641
 Zanicchi, Iva 393, 638
 Zappala, Stefano 638
 Zardinidis, Nikos 633
 Zarges, Axel N. 630
 Zarifopoulou, Fani 403, 701
 Zatloukal, Tomáš 395, 645
 Zavvos, George 633
 Zdravkova, Dushana 396, 626
 Zecchino, Ortensio 206
 Zeller, Adrien 314, 317, 632
 Zeyer, Werner 630

Zieleniec, Josef 395, 645
Ziino, Vinicio 638
Zimmerling, Jürgen 630
Zissener, Sabine 630
Zlotea, Marian 396, 642

Zotta, Mario 638
Zumer, Klemen 403, 701
Zvěřina, Jaroslav 395, 645
Zweig, Stefan 599, 606
Zwiefka, Tadeusz 394, 504, 641

Bijlage 8
**LIJST VAN FUNCTIONARISSEN
VAN DE FRACTIE
OP 31 DECEMBER 2008**

Functionarissen van de fractie	Datum indiensttreding
Maria Flanagan	01.10.1973
Gabriele De Bondt	01.01.1975
Marianne Hecké Weber	01.05.1975
Gabriella Tassinari	01.01.1978
Paulette Vertriest	01.09.1978
Arthur Hildebrandt	01.09.1980
Michèle Melia	01.11.1980
Guy Korthoutd	15.01.1981
Pascal Fontaine	01.03.1981
Béatrice Scarascia Mugnozza	01.04.1981
Christina Englert	15.04.1981
Werner Kroegel	15.04.1981
Robert Fitzhenry	01.05.1981
Paolo Licandro	01.05.1981
Monique Poket	01.09.1981
Angela Kaladjis	23.12.1981
Charilaos Palassof	23.12.1981
Astride Rohr	15.01.1983
Marilena Deriu	15.04.1983
Fiona Kearns	01.12.1984
Miguel Seabra	01.04.1986
Catarina Caldeira da Silva	15.06.1986
Maria Rosa Llovet – Madrid	01.07.1986
Anne Vahl	01.09.1986
Klaus Lorenz	01.10.1986
Romain Strasser	17.11.1986
Andreas Hartmann	01.05.1987
Katrin Diemer	05.01.1988
Deborah Warren	01.03.1988

Pascaline Raffegeau	27.06.1988
Martin Kamp	03.01.1989
Karina Kessler	03.01.1989
Johan Ryngaert	06.03.1989
Klaus Kellersmann	17.05.1989
Yolanda Baruque	01.01.1990
Delia Carro	01.01.1990
Guillermo Martínez Casañ	01.01.1990
Maria Toledo	01.01.1990
Ioannis Sambatakos	16.07.1990
Véronique Donck	09.01.1991
Mariangela Fontanini	01.05.1991
Walter Petrucci	01.05.1991
Katrin Ruhrmann	14.10.1991
Bernadette Mertens	06.01.1992
Christine Detourbet	07.01.1992
John Biesmans	01.05.1992
Patricia Halligan	01.05.1992
Carla Troiani	01.05.1992
Patricia Walsh	01.05.1992
Gail Wilmet	01.05.1992
Nathalie Blancquaert	13.06.1992
Marie Louise Dairomont	01.07.1992
Hedwige Petre	01.09.1992
Antonio Preto	12.10.1992
Jorge Soutullo Sanchez	01.01.1993
Eduardus Slootweg	01.04.1993
Anthony Teasdale	01.04.1993
Pietro Cappeddu	01.05.1993
Harald Kandolf	17.01.1994
Concetta Guasto	01.06.1994
Annick Jarles	19.07.1994
Leo Cox	01.05.1995
Taina Mertalo	01.09.1995
Heidrun Ebner	15.10.1995
Juan Manuel Salafranca	16.10.1995
Bettina Blasig	01.02.1996
Véronique de Jonghe	01.02.1996
Teresa Larrinaga – Madrid	01.02.1996
Maria José Izquierdo	01.06.1996
Ana Rosa Vega	01.06.1996
Rupert Krietemeyer	01.09.1996

Lijst van functionarissen van de fractie op 31 december 2008

Joseph Lukyamuzi	01.11.1996
Ana Maria Millan Camino	01.11.1996
Joao Costa de Sousa	06.11.1996
Stavros Perdikis	01.03.1997
Frédéric Dumont	17.03.1997
Ioannis Zografos	01.07.1997
Timothy Beyer Helm	01.09.1997
José Botella Serrano	01.09.1997
Oliver Dreute	01.12.1997
Christian Scheinert	01.12.1997
Petra Nawroth – Borsalino	01.01.1998
Thomas Subelack	01.01.1998
Françoise Verburg Petit	01.01.1998
Per Heister	01.02.1998
Amarylli Gersony	22.06.1998
Stefano Guccione	22.06.1998
Luigi Mazza	22.06.1998
Orazio Parisotto – Rome	22.06.1998
Emma Petroni	22.06.1998
Alessia Porretta	22.06.1998
Mario Schwetz	22.06.1998
Claire Mc Nally	09.09.1998
Antoine Ripoll	20.07.1999
Natacha Scriban Cuvelier	20.07.1999
Antonia Giarrizzo	04.08.1999
Anita Linnemann (ex-Ulonska)	01.10.1999
Andreas Folz	15.10.1999
Marie-Claude Delahaye – Parijs	01.02.2000
Josefina Pelaez Jimeno	01.02.2000
Martin Hare	03.04.2000
Jesper Haglund	05.06.2000
Philipp Schulmeister	01.07.2000
Rosalie Vasco	01.07.2000
Laura Proietti	01.09.2000
Géraldine Philibert	01.11.2000
Barbara Müller	13.11.2000
Markus Arens – Berlijn	01.12.2000
Knut Goelz	01.01.2001
Adam Isaacs	01.01.2001
Gunnar Larsson	01.01.2001
Pedro Lopez de Pablo	01.02.2001
Elena Zuffellato	01.02.2001

Adriaan Bastiaansen	15.02.2001
Julia Böhm	01.03.2001
Mario Sestito	01.03.2001
James Temple Smithson – Londen	01.03.2001
Dorte Hansen	01.04.2001
Sébastien Jauquet	01.05.2001
Gianfranco Emanuele	01.06.2001
Astrid Worum	27.08.2001
Andrea Strasser	01.10.2001
Christiana Vancoillie	15.11.2001
Corinna Zehler	15.11.2001
Peter Jager	01.01.2002
Eleni Diamantoudi	01.02.2002
Stephen Woodard	01.02.2002
Maria Garcia Escomel	06.05.2002
Mariana Olympia Pari	01.07.2002
Alwyn Strange	15.07.2002
David Almiñana	01.11.2002
Jonas Kraft	01.11.2002
Nicole Teixeira	16.01.2003
Yasmina el Houssine	01.02.2003
Jill Bewsher	17.03.2003
Miguel Papí-Boucher	24.03.2003
Rebecca Milsom – Londen	01.04.2003
Clare de Wit	01.05.2003
Katja Schroeder	01.09.2003
Alice Famerée-Vanier	01.04.2004
György Hölvenyi	15.05.2004
Atilla Agardi	15.06.2004
Marek Evison	15.06.2004
Tereza Pinto de Rezende	01.08.2004
Fabienne Rimbaut	01.08.2004
Edina Tóth	01.09.2004
Ina Lommel	01.10.2004
Alberto Andrades Villegas	01.01.2005
Lisa Atkins	01.01.2005
Rosalia Capobianco	01.01.2005
Thomas Bickl	01.02.2005
Kai Wynands	01.02.2005
Patrick Chianese	14.02.2005
Eva Buda	15.02.2005
Martina Klugóva	01.03.2005

Lijst van functionarissen van de fractie op 31 december 2008

Bertrand Mercier	01.03.2005
Ieva Eggink	01.04.2005
Barbara Bandelow	13.04.2005
Sophie Tsoraklidis	18.04.2005
Theodoros Georgitsopoulos	01.05.2005
Katarzyna Klaus	01.05.2005
Christine Stoeckl	15.06.2005
Peter Adler	01.07.2005
Eugenia Bellino	01.07.2005
Amanda Said	01.07.2005
Greet Gysen	01.09.2005
Jeanne Krmek Rados	29.09.2005
Michael Speiser	03.10.2005
Sandra Carreira	24.10.2005
Alena Carna	01.12.2005
Sidonia Jedrzejewska	01.01.2006
Marzena Rogalska	01.01.2006
Joanna Jarecka-Gomez	01.02.2006
Andrea Laskava	01.02.2006
Fani Zarifopoulou	01.02.2006
Boglarka Bólya	01.04.2006
Lucienne Huber	01.04.2006
Ulla Liesimaa	01.04.2006
Klemen Zumer	01.05.2006
Simona Falso – Rome	01.06.2006
Mercedes Alvargonzalez	01.07.2006
Marie-Christine Amiot Romero	01.07.2006
Mauro Belardinelli	01.07.2006
Graeme Carter	01.07.2006
Michael Hahn	01.07.2006
Evangelia Mitsopoulou	01.07.2006
Miriam Orsagova	01.07.2006
Jan-Willem Vlasman	01.07.2006
Joëlle Meunier	01.09.2006
Zsofia Liphay	16.10.2006
Mateja Miksa	01.11.2006
Ilona Stasienko	01.11.2006
Krisztina Laszlo	01.12.2006
Katerina Desasy Klepsova	01.01.2007
Daniela Senk	16.01.2007
Balázs Széchy	16.01.2007
Antti Timonen	01.03.2007

Alfredo Sousa de Jesus	01.04.2007
Marie-Anne Lepape	01.06.2007
Klaudia Provias-Arbetova	01.06.2007
Jasmin Chehab – Berlijn	15.07.2007
Tobias Linnemann	15.07.2007
Stephan Mock – Berlijn	01.09.2007
Lisa Mutke	01.09.2007
Nicole Wirtz	01.09.2007
Mina Dermendjieva	16.10.2007
Sevil Terzi	16.10.2007
Botond Török-Illyes	16.10.2007
Maria Amparo Baviera	01.01.2008
Kristina Klimentova	16.01.2008
Biliana Tzarnorechka	01.02.2008
Maria Nieves Aguirre	01.04.2008
Karine Piffert	01.05.2008

Bijlage 9
**LIJST VAN DE OP 7 JUNI 2009
VERKOZEN FRACTIELEDEN^a**

Duitsland – 42 zetels

CDU – 34 zetels

Burkhard Balz
Reimer Böge
Elmar Brok
Daniel Caspary
Christian Ehler
Karl-Heinz Florenz
Michael Gahler
Ingeborg Graessle
Peter Jahr
Elisabeth Jeggle
Christa Klass
Dieter-Lebrecht Koch
Werner Kuhn
Werner Langen
Kurt Lechner
Klaus-Heiner Lehne
Peter Liese
Thomas Mann
Hans-Peter Mayer
Doris Pack
Markus Pieper
Hans-Gert Pöttering
Godelieve Quisthoudt-Rowohl
Herbert Reul
Birgit Schnieber-Jastram
Horst Schnellhardt
Andreas Schwab
Renate Sommer
Thomas Ulmer
Sabine Verheyen
Axel Voss
Rainer Wieland
Hermann Winkler
Joachim Zeller

CSU – 8 zetels

Albert Dess
Markus Ferber
Monika Hohlmeier
Martin Kastler
Angelika Niebler
Bernd Posselt
Manfred Weber
Anja Weisgerber

Italië – 35 zetels

PDL – 29 zetels

Gabriele Albertini
Roberta Angelilli
Alfredo Antoniazzi
Raffaele Baldassarre
Paolo Bartolozzi
Sergio Berlato
Vito Bonsignore
Antonio Cancian
Giovanni Collino
Lara Comi
Carlo Fidanza
Elisabetta Gardini
Salvatore Iacolino
Giovanni La Via
Clemente Mastella
Barbara Matera
Mario Mauro
Erminia Mazzoni
Cristiana Muscardini
Alfredo Pallone
Aldo Patriciello
Crescenzo Rivellini

---

^a Lijst opgesteld op 14 juli 2009.

Licia Ronzulli
Potito Salatto
Marco Scurria
Amalia Sartori
Sergio Paolo Francesco Silvestris
Salvatore Tatarella
Iva Zanocchi

UDC – 5 zetels

Magdi Cristiano Allam
Antonello Antinoro
Carlo Casini
Luigi Ciriaco De Mita
Tiziano Motti

SVP – 1 zetel

Herbert Dorfmann

Frankrijk – 29 zetels

UMP - Presidentiële meerderheid – 29 zetels

Damien Abad
Jean-Pierre Audy
Michel Barnier
Dominique Baudis
Christophe Béchu
Nora Berra
Sophie Briard Auconie
Jean-Marie Cavada
Alain Cadec
Arnaud Danjean
Rachida Dati
Joseph Daul
Gaston Franco
Marielle Gallo
Jean-Paul Gauzès
Françoise Grossetête
Pascale Gruny
Brice Hortefeux
Philippe Juvin
Alain Lamassoure
Véronique Mathieu
Élisabeth Morin-Chartier
Maurice Ponga
Dominique Riquet
Tokia Saïfi
Marie-Thérèse Sanchez-Schmid
Michèle Striffler
Christine de Veयरac
Dominique Vlasto

Polen – 28 zetels

PO – 25 zetels

Piotr Borys
Jerzy Buzek
Małgorzata Maria Handzlik
Jolanta Emilia Hibner
Danuta Maria Hübner
Danuta Jazłowiecka
Sidonia Elżbieta Jedrzejewska
Filip Kaczmarek
Lena Barbara Kolarska-Bobińska
Janusz Lewandowski
Krzysztof Lisek
Elżbieta Katarzyna Łukacijewska
Bogdan Kazimierz Marcinkiewicz
Sławomir Witold Nitras
Jan Olbrycht
Jacek Protasiewicz
Jacek Saryusz-Wolski
Joanna Katarzyna Skrzydlewska
Bogusław Sonik
Róża Gräfin von Thun Und Hohenstein
Rafał Kazimierz Trzaskowski
Jarołsaw Leszek Wałęsa
Paweł Zalewski
Artur Zasada
Tadeusz Antoni Zwiefka

PSL – 3 zetels

Andrzej Grzyb
Jarosław Kalinowski
Czesław Adam Siekierski

Spanje – 23 zetels

PP – 23 zetels

Pablo Arias Echeverría
Pilar Ayuso
Pilar del Castillo Vera
Agustín Díaz de Mera García Consuegra
Rosa Estaras Ferragut
Santiago Fisas Ayxela
Carmen Fraga Estévez
José Manuel García-Margallo y Marfil
Salvador Garriga Polledo
Luis de Grandes Pascual
Cristina Gutiérrez-Cortines
Esther Herranz García
Carlos José Iturgaiz Angulo
Teresa Jimenez-Becerril Barrio
Veronica Lope Fontagné

Antonio López-Istúriz White
Gabriel Mato Adrover
Jaime Mayor Oreja
Íñigo Méndez de Vigo
Francisco José Millán Mon
José Ignacio Salafranca Sánchez-Neyra
Alejo Vidal-Quadras
Pablo Zalba Bidegain

Hongarije – 14 zetels

FIDESZ – 14 zetels

János Áder
Tamás Deutsch
Kinga Gál
Béla Glattfelder
Enikő Györi
András Gyürk
Ágnes Hankiss
Livia Járóka
Ádám Kósa
Csaba Öry
Pál Schmitt
György Schöpflin
László Surján
József Szájer

Roemenië – 14 zetels

PDL – 10 zetels

Elena-Oana Antonescu
Sebastian-Valentin Bodu
Petru-Constantin Luhan
Monica Luisa Macovei
Marian-Jean Marinescu
Iosif Matula
Rareş-Lucian Niculescu
Cristian-Dan Preda
Theodor-Dumitru Stolojan
Traian Ungureanu

UDMR – 3 zetels

Csaba Sógor
László Tökés
Iuliu Winkler

Onafhankelijk – 1 zetel

Elena Băsescu

Portugal – 10 zetels

PSD – 8 zetels

Regina Bastos
Maria da Graça Carvalho
Carlos Coelho
Mário David
José Manuel Fernandes
Maria do Céu Patrão Neves
Paulo Rangel
Nuno Teixeira

CDS-PP – 2 zetels

Diogo Feio
Nuno Melo

Griekenland – 8 zetels

Nea Dimokratia – 8 zetels

Marietta Giannakou
Georgios Koumoutsakos
Rodi Kratsa-Tsagaropoulou
Georgios Papanikolaou
Georgios Papastamkos
Konstantinos Poupakis
Theodoros Skylakakis
Ioannis Tsoukalas

Bulgarije – 6 zetels

GERB – 5 zetels

Iliana Ivanova
Rumiana Jeleva
Mariya Nedelcheva
Emil Stoyanov
Vladimir Urutchev

Blauwe Coalitie (UDF + DSB + Verenigde Landbouwers- Mevr. Moser) – 1 zetel

Nadezhda Mihaylova (UDF)

Oostenrijk – 6 zetels

ÖVP – 6 zetels

Othmar Karas
Elisabeth Köstinger
Hella Ranner

Paul Rübzig
Richard Seeber
Ernst Strasser

Slowakije – 6 zetels

SDKU-DS – 2 zetels

Eduard Kukan
Peter Štastný

SMK-MKP – 2 zetels

Edit Bauer
Alajos Mészáros

KDH – 2 zetels

Miroslav Mikolášik
Anna Záborská

België – 5 zetels

CD&V – 3 zetels

Ivo Belet
Jean-Luc Dehaene
Marianne Thyssen

CDH – 1 zetel

Anne Delvaux

CSP/CDH – 1 zetel

Mathieu Grosch

Nederland – 5 zetels

CDA – 5 zetels

Wim van de Camp
Esther de Lange
Lambert van Nistelrooij
Ria Oomen-Ruijten
Corien Wortmann-Kool

Zweden – 5 zetels

Gematigde partij (M) – 4 zetels

Anna Maria Corazza Bildt
Christofer Fjellner

Gunnar Hökmark
Anna Ibrisagic

Christendemocraten (KD) –

1 zetel

Alf Svensson

Ierland – 4 zetels

Fine Gael – 4 zetels

Jim Higgins
Seán Kelly
Mairead Mc Guinness
Gay Mitchell

Litouwen – 4 zetels

Vaderlandsunie – christen- democratische partij Litouwen – 4 zetels

Laima Liucija Andrikienė
Vytautas Landsbergis
Radvilė Morkūnaitė
Algirdas Saudargas

Finland – 4 zetels

Kokoomus – 3 zetels

Ville Itälä
Eija-Riitta Korhola
Sirpa Pietikäinen

Suomen kristillisdemokraatit –

1 zetel

Sari Essayah

Letland – 3 zetels

Nieuw tijdperk (Jaunais Laiks) – 1 zetel

Arturs Krišjānis Kariņš

Burgerunie – 2 zetels

Sandra Kalniete
Inese Vaidere

Luxemburg – 3 zetels

CSV – 3 zetels

Georges Bach
Frank Engel
Astrid Lulling

Slovenië – 3 zetels

**SDS (Slovenska Demokratska
Stranka-Sloveense Democrati-
sche Partij) – 2 zetels**

Romana Jordan Cizelj
Milan Zver

**NSi (Nova Slovenija-
Nieuw Slovenië) – 1 zetel**

Alojz Peterle

**Tsjechische Republiek –
2 zetels**

KDU-CSL – 2 zetels

Jan Březina
Zuzana Roithová

Cyprus – 2 zetels

Democratische coalitie – 2 zetels

Ioannis Kasoulides
Eleni Theocharous

Malta – 2 zetels

PN – 2 zetels

David Casa
Simon Busuttil

Denemarken – 1 zetel

Konservatieve Folkeparti – 1 zetel

Bendt Bendtsen

Estland – 1 zetel

Erakond Isamaa ja Res Publica

Liit – 1 zetel

Tunne Kelam

Bijlage 10

VERWIJZINGEN

- 1 Kundera, Milan, "La tragédie de l'Europe centrale", Le Débat, Parijs, 1983.
- 2 AC/GDC/P.V.5, Gemeenschappelijke Vergadering van de EGKS, notulen van de Christen-Democratische Fractie, 5e vergadering gehouden op 23 juni 1953 te Straatsburg, Maison de l'Europe.
- 3 Monnet, Jean, *Mémoires*, Parijs, Fayard, Le Livre de Poche, 1976, p. 567.
- 4 Monnet, Jean, *Mémoires*, Parijs, Fayard, Le Livre de Poche, 1976, p. 576.
- 5 Lückner, Hans-August, "À la mémoire d'Alcide De Gasperi", Bulletin DC-Europe, no. 18, december 1974, p. 6.
- 6 Gesprek met Hans-August Lückner te Bonn, op 16 maart 2004.
- 7 Pöttering, Hans-Gert, Toespraak tijdens de herdenkingsbijeenkomst ter gelegenheid van de 50e verjaardag van de Verklaring van Robert Schuman, 9 mei 2000.
- 8 Monnet, Jean, *Mémoires*, Parijs, Fayard, Livre de Poche, 1976, p. 559.
- 9 Debatten van de Gemeenschappelijke Vergadering, Buitengewone zitting van november-december 1954, volledig verslag van de vergadering van 29 november 1954, p. 10.
- 10 Debatten van de Gemeenschappelijke Vergadering, Buitengewone zitting van november-december 1954, volledig verslag van de vergadering van 1 december 1954, p. 88.
- 11 Debatten van de Gemeenschappelijke Vergadering, Buitengewone zitting 1954-1955, volledig verslag van de vergadering van 21 juni 1955, p. 508.
- 12 Debatten van de Gemeenschappelijke Vergadering, 2e Buitengewone zitting 1955-1956, volledig verslag van de vergadering van 16 maart 1956, p. 322.
- 13 Debatten van de Gemeenschappelijke Vergadering, 2e Buitengewone zitting 1955-1956, volledig verslag van de vergadering van 13 maart 1956, p. 200.
- 14 Debatten van de Gemeenschappelijke Vergadering, 1e Buitengewone zitting 1956-1957, volledig verslag van de vergadering van 27 november 1956, p. 10.
- 15 Colloquium met de ministers, *Cahiers européens*, no. 1, januari 1960, p. 3.
- 16 Deze verduidelijking was noodzakelijk omdat de Verdragen van Rome in het Duits en in het Nederlands de benaming "Europees Parlement" geven en in het Frans en het Italiaans "Europese Parlementaire Assemblee".
- 17 Bech, Joseph, "À propos du dixième anniversaire de la signature des traités de Rome", *Cahiers européens*, no. 25, april 1967, p. 14.
- 18 Debatten van de Gemeenschappelijke Vergadering, Gewone zitting 1957-1958, volledig verslag van de vergadering van 19 maart 1958, p. 21.
- 19 Debatten van de Europese Parlementaire Assemblee, Constituerende zitting van maart 1958, volledig verslag van 19 maart 1952, Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen (PBEG), no. 1, p. 24.
- 20 Pedini, Mario, "Les perspectives de l'énergie nucléaire en Europe", *Cahiers européens*, no. 18, januari 1965, p. 50.
- 21 Debatten van de Gemeenschappelijke Vergadering, Zitting 1955-1956, volledig verslag van de vergadering van 11 mei 1956, PBEG, no. 13, oktober 1956, p. 505.

- 22 Debatten van het Europees Parlement, 1962-1963, volledig verslag van de vergadering van 16 oktober 1962, PBEG, no. 59, p. 32.
- 23 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1964-1965, volledig verslag van de vergadering van 22 september 1964, PBEG, no. 73, p. 24.
- 24 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1966-1967, volledig verslag van de vergadering van 18 oktober 1966, p. 36.
- 25 *Idem*, p. 39.
- 26 AC/GDC/PV/52, notulen van de vergadering van de fractie, 12 maart 1956, Brussel, p. 2.
- 27 AC/GDC/PV/52, notulen van de vergadering van de fractie, 12 maart 1956, Brussel, p. 3.
- 28 Debatten van de Europese Parlementaire Assemblée, Zitting maart-april 1960, volledig verslag van de vergadering van 28 maart 1960, PBEG, no. 26, p. 20.
- 29 Zitting van maart 1965, "Politique commerciale", *Cahiers européens*, no. 23, maart 1966, p. 33.
- 30 SE, Biesheuvel, Barend Willem, "Plus de réalisme en politique européenne", *Cahiers européens*, no. 21, september 1965, p. 14.
- 31 Caron, Giuseppe, "L'accélération du Marché commun", *Cahiers européens*, no. 3, mei 1960, p. 26.
- 32 Blaisse, Pieter A., "La CEE et les négociations Kennedy", *Cahiers européens*, no. 16, mei 1964, p. 19.
- 33 Blaisse, Pieter A. "La CEE et les négociations Kennedy", *Cahiers européens*, no. 16, mei 1964, p. 20.
- 34 Bech, Jean, "La Communauté européenne et le Kennedy Round", *Cahiers européens*, no. 25, april 1967, p. 16.
- 35 De rapporten van Fernand Dehousse en Emilio Battista over de politieke samenwerking van de lidstaten, en het rapport van René Pleven over het ontwerpverdrag betreffende een Unie van Europese volkeren, Debatten van de Europese Parlementaire Assemblée, no. 42, 44 en 50, juni 1961, september 1961 en december 1961, p. 118-122, 112-117, 63-64.
- 36 Brentano von, Heinrich, "La déclaration de Bonn du 18 juillet 1961. Historique et perspectives", *Cahiers européens*, no. 9, oktober 1961, p. 8.
- 37 Brentano von, Heinrich, "La déclaration de Bonn du 18 juillet 1961. Historique et perspectives", *op. cit.*, p. 8.
- 38 *Idem*, p. 11.
- 39 Adenauer, Konrad, "Considérations sur l'intégration", *Cahiers européens*, no. 25, april 1967, p. 5.
- 40 Charpentier, René, "Je choisis l'espérance", *Cahiers européens*, no. 22, december 1965, p. 18.
- 41 Debatten van de Europese Parlementaire Assemblée, Zitting 1961-1962, volledig verslag van de vergadering van 7 tot 10 maart 1961, PBEG, no. 38, p. 81-85.
- 42 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1962-1963, volledig verslag van de zittingen van 7 tot 11 mei 1962, PBEG, no. 57, p. 72.
- 43 *Idem*, p. 56.
- 44 "L'Union politique de l'Europe", *Cahiers européens*, no. 19, april 1965, p. 26.
- 45 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1964-1965, volledig verslag van de vergadering van januari 1965, PBEG, no. 76, p. 41.
- 46 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1964-1965, volledig verslag van de vergadering van 24 maart 1965, PBEG, no. 78, p. 133.
- 47 Op 9 september 1965 hield Generaal de Gaulle in het Palais de l'Élysée een persconferentie waarin hij wees op de rol van Frankrijk in de opbouw van Europa en uitlegde waarom dit land sinds 1 juli 1965 geen zitting meer had in de Raad van Ministers.
- 48 Rumor, Mariano, "Les partis démocrates-chrétiens et l'Europe", *Cahiers européens*, no. 22, december 1965, p. 57.
- 49 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1965-1966, volledig verslag van de vergadering van 18 tot 22 oktober 1965, PBEG, no. 81, p. 124-125.

- 50 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1965-1966, volledig verslag van de vergadering van 23 tot 26 november 1965, PBEG, no. 82, p. 84.
- 51 Illerhaus, Joseph, "Une volonté politique forte menée au but", *Cahiers européens*, no. 24, juli 1966, p. 1.
- 52 Illerhaus, Joseph, "Une volonté politique forte menée au but", *op. cit.*, p. 6.
- 53 Rumor, Mariano, "Une UEDC forte pour le "grand état" de l'Europe", *Cahiers européens*, no. 23, maart 1966, p. 13.
- 54 Poher, Alain, "La Communauté n'est pas une construction achevée", *Cahiers européens*, no. 23, maart 1966, Inleiding.
- 55 Lücker, Hans-August, "La politique agricole européenne", *Cahiers européens*, no. 3, mei 1960, p. 36.
- 56 Document no. 3, 1960-1961, van de Europese Parlementaire Assemblee, rapport opgesteld door Lücker namens de Commissie landbouw over de landbouwsituatie en de basisbeginselen van een GLB.
- 57 Lücker, Hans-August, "La politique agricole européenne", *Cahiers européens*, no. 3, mei 1960, p. 39.
- 58 Campen van, Philippus, "La politique agricole commune", *Cahiers européens*, no. 3, mei 1960, p. 13.
- 59 *Idem*, no. 3, p. 22.
- 60 Charpentier, René, "La deuxième étape du Marché commun", *Cahiers européens*, no. 10, februari 1962, p. 9.
- 61 Poher, Alain, "Trois dates: 1945-1950-1962", *Cahiers européens*, no. 10, februari 1962, p. 2-3.
- 62 "La France du Parlement européen devant l'attitude du gouvernement français à l'égard de la politique agricole commune", *Cahiers européens*, no. 18, januari 1965, p. 84.
- 63 Ligios, Giosué, "La politique agricole commune: considération et perspectives d'avenir", *Cahiers européens*, no. 39, Studiedagen in Bressanone (Italië), mei 1977, p. 7.
- 64 Inleiding van Hans-August Lücker bij de Studiedagen in Den Haag (Nederland), *Cahiers européens*, no. 35, mei 1975, p. 1.
- 65 Rapport van Mario Vetrone, "Évolution de la politique agricole commune et efficacité des mécanismes", Studiedagen in Den Haag (Nederland), mei 1975, p. 1-9.
- 66 Früh, Isidor, "La politique agricole dans le cadre d'une politique économique monétaire et commerciale commune", *Cahiers européens*, no. 39, Studiedagen in Bressanone (Italië), Publicatie van de EVP-Fractie, Luxemburg, mei 1977, p. 24.
- 67 Ligios, Giosué, "La politique agricole commune: considérations et perspectives d'avenir", *Cahiers européens*, no. 39, p. 9-24.
- 68 *Idem*, p. 10.
- 69 *Idem*, p. 12.
- 70 Früh, Isidor, "Aspectts spécifiques de la politique agricole commune", Studiedagen..., *op. cit.*, p. 45.
- 71 *Idem*, p. 47.
- 72 *Bulletin DC-Europe*, no. 5, juli 1977, p. 7.
- 73 Communiqué van de top van regeringsleiders van 20 oktober 1972.
- 74 Burgbacher, Friedrich, "La réforme du système monétaire international", *Bulletin DC-Europe*, no. 12-37, juli 1973, p. 1.
- 75 Müller-Hermann, Ernst, Conseil européen de Brême et Sommet économique de Bonn, 13 september 1978, Debatten van het Europees Parlement, no. 233, september 1978, p. 141.
- 76 Notenboom, Harry, Europese Raad van Bremen en economische Top van Bonn, 13 september 1978, Debatten van het Europees Parlement, no. 233, september 1978, p. 153.
- 77 Het College van voorzitters bestaat uit de voorzitter van het Hof van Justitie, de voorzitter van de Hoge Autoriteit, de Voorzitter van het Parlement en de voorzitter van de Raad.

- 78 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1969-1970, volledig verslag van de vergadering van 2 juli 1969, PBEG, no. 116, p. 119.
- 79 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1969-1970, volledig verslag van de vergadering van 10 december 1969, PBEG, no. 120, p. 70.
- 80 Notenboom, Harry, "CE. Autonomie financière?", *Bulletin DC-Europe*, no. 1, 1978, p. 6.
- 81 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1972-1973, volledig verslag van de zittingen van 3 tot 7 juli 1972, PBEG, no. 152, p. 189.
- 82 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1975-1976, volledig verslag van de zittingen van 7 tot 11 juli 1975, PBEG, no. 193, p. 263-283.
- 83 "L'Angleterre frappe à la porte", *Communauté européenne*, no. 106, mei 1967, p. 11.
- 84 Debatten van de Gemeenschappelijke Vergadering, Gewone zitting 1954-1955, volledig verslag van de vergadering van 14 mei 1955, PBEG, no. 8, p. 470 e.v.
- 85 Debatten van de Europese Parlementaire Assemblee, Zitting 1962-1963, volledig verslag van de zittingen van 7 tot 11 mei 1962, PBEG, no. 57, p. 74.
- 86 Nieuws van de fractie, *Cahiers européens*, no. 12, 1962, p. 39.
- 87 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1972-1973, volledig verslag van de zittingen van 16 tot 19 januari 1973, PBEG, no. 157, p. 3.
- 88 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1962-1963, volledig verslag van de zittingen van 4 tot 8 februari 1963, PBEG, no. 61, p. 113.
- 89 Verloop van de onderhandelingen van Brussel, 5 februari 1963, Debatten van het Europees Parlement, IV/63, no. 61, p. 36.
- 90 Illerhaus, Joseph, Gedachtewisseling tussen het Europees Parlement, de Raad en de Commissie, 20 november 1967, Debatten van het Europees Parlement, I/68, no. 96, p. 74.
- 91 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1967-1968, volledig verslag van de zittingen van 22 tot 26 januari 1968, PBEG, no. 98, p. 39.
- 92 Debatten van het Europees Parlement, *op. cit.*, p. 42.
- 93 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1971-1972, volledig verslag van de zittingen van 5 tot 9 juli 1971, PBEG, no. 140, p. 73.
- 94 Van der Sanden, Pieter, "Considérations sur l'élargissement de la Communauté", *Bulletin DC-Europe*, no. 6/74, april 1974, p. 6.
- 95 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1972-1973, volledig verslag van de zittingen van 16 tot 19 januari 1973, PBEG, no. 157, p. 2 e.v.
- 96 Op 15 januari 1973 besloot de fractie met eenparigheid van de 27 aanwezigen bij de fractievergadering akkoord te gaan met de toetreding van de Ierse Fine Gael tot de fractie. In: notulen van de vergadering van de fractie, maandag 15 januari 1973 te Straatsburg, p. 5; PV/783/73/MMs, notulen van het Bureau van de fractie van dinsdag 9 januari 1973 te Brussel, p. 8. Opgemerkt moet worden dat de afgevaardigden van Fine Gael in november 1972 per brief hadden gevraagd om te mogen toetreden tot de Christen-Democratische Fractie. In: notulen van de vergadering van de fractie, maandag 15 januari 1973 te Straatsburg, p. 4 bis.
- 97 Na de verkiezingen in Ierland van 28 februari 1973 zou de delegatie van dat land in het Europees Parlement niet veranderen (5 Fianna Fáil, 3 Fine Gael en 2 Labour). In: PV/803/73/MMs, notulen van de vergadering van de fractie van maandag 12 maart 1973 te Straatsburg, p. 2.
- 98 PV/784/73/MMs, Notulen van het Bureau van de fractie van maandag 15 januari 1973 te Brussel, p. 3.
- 99 PV/786/73/MMs, Vergadering van het Administratiekantoor van de fractie met het Bureau van de conservatieven, dinsdag 16 januari 1973 te Straatsburg, p. 2.
- 100 Bordry, François, "Parlement européen: un élan nouveau pour l'Europe", *Bulletin DC-Europe*, no. 1/73, 12-15 februari 1973, p. 13.
- 101 Uit: Lücker, Hans-August, "L'adhésion de l'Espagne à la Communauté européenne", Studiedagen in Londen (1, 2 en 3 september 1977), *Cahiers européens*, no. 40, Christen-Democratische Fractie, Luxemburg, september 1977, p. 47.
- 102 *Ibidem*.

- 103 Doc. PE 323/77
- 104 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1977-1978, volledig verslag van de zittingen van 10 tot 14 oktober 1977, PBEG, no. 221, p. 98.
- 105 "L'UEJDC et le Portugal", *Bulletin DC-Europe* no. 8, mei 1974, p. 7 en "Visite de la délégation du PPD portugais", *Bulletin DC-Europe* no. 13-14, september 1974, p. 9.
- 106 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1974-1975, volledig verslag van de zittingen van 17 tot 21 februari 1975, p. 150.
- 107 *Bulletin DC-Europe*, no. 2, februari 1975, p. 2.
- 108 Die van 25 april 1975 hadden slechts plaatsgevonden om de constituerende vergadering te kunnen kiezen.
- 109 Da Costa, A., "CDS: une victoire remportée dans des conditions difficiles", *Bulletin DC-Europe*, no. 4, april 1976, p. 5.
- 110 Uittreksel uit het artikel van Jahn, Hans Edgar, "La solution de la crise chypriote est une question européenne", *Bulletin DC-Europe*, no. 15, oktober 1974.
- 111 Of Polytechnische school van Athene.
- 112 "Contacts avec le gouvernement et les partis en Grèce", *Bulletin DC-Europe*, no. 11, november 1975, p. 14.
- 113 "Le Groupe DC s'oppose à la violence en Espagne d'où qu'elle vienne", *Bulletin DC-Europe*, no. 10/15, Brussel, éditions du Groupe DC du Parlement européen, oktober 1975, p. 4-5.
- 114 Geciteerd door Hans-August Lücker, *Bulletin DC-Europe*, no. 4, april 1975, p. 15.
- 115 Debatten van de Gemeenschappelijke Vergadering, Zitting van mei 1953, volledig verslag van de vergadering van 15 juni 1953, p. 24-25.
- 116 Debat van de Gemeenschappelijke Vergadering, *op. cit.*
- 117 Notulen van de 1e vergadering van de Christen-Democratische Fractie, gehouden te Straatsburg, dinsdag 16 juni 1953, p. 1-2.
- 118 "Mémorandum de la Haute Autorité sur les questions du logement (Luxembourg, 12 octobre 1953)."
- 119 "La CECA lance un programme de logement ouvriers", *Communauté européenne*, no. 4-5, april-mei 1961.
- 120 Verslag van de Buitengewone zitting van de Vergadering van de EGKS op 29 november 1956, Discussie over het rapport van dhr. Nederhorst, opgesteld namens de Commissie sociale zaken, over de oprichting, de functie en de samenstelling van een of meer paritaire commissies in het kader van de Gemeenschap.
- 121 Debatten van de Europese Parlementaire Assemblee, Zitting 1959, volledig verslag van de vergadering van 9 januari 1959, PBEG, no. 9, p. 110-111.
- 122 Debatten van de Europese Parlementaire Assemblee, Zitting van oktober 1960, verslag van de vergadering van 13 oktober 1960, PBEG, no. 32, p. 117-118.
- 123 Debatten van de Europese Parlementaire Assemblee, *op. cit.*, p. 121.
- 124 "Les DC pour le progrès social dans une Europe unie", *Bulletin DC-Europe*, no. 4, april 1975, p. 14.
- 125 Bertrand, Alfred "Primauté de l'être humain", *Bulletin DC-Europe*, no. 19/73, december 1973, p. 1.
- 126 "Les DC pour le progrès social dans une Europe unie", *Bulletin DC-Europe*, no. 4, april 1975, p. 15.
- 127 Girardin, Luigi, "Pour une Europe unie", *Bulletin DC-Europe*, no. 12/73, juli 1973, p. 7.
- 128 "Session plénière – 22-26 septembre 1975", *Bulletin DC-Europe*, no. 9, september 1975, p. 9.
- 129 DOC/1131/79, Verslag van de activiteiten van de Christen-Democratische Fractie (EVP-Fractie) voor de periode tussen het 1e en het 2e Congres van de EVP, maart 1978 – februari 1979, Luxemburg, februari 1979, p. 8-9.
- 130 Notulen van de vergadering van de fractie, Luxemburg, 25 april 1955.
- 131 Debatten van de Gemeenschappelijke Vergadering, 1e Buitengewone zitting 1956-1957, volledig verslag van de vergadering van 29 november 1956, PBEG, no. 14, p. 86.
- 132 Notulen van het Bureau van de fractie van 10 juni 1960, Brussel.

- 133 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1964-1965, volledig verslag van de zittingen van 11 tot 14 mei 1964, PBEG, no. 71, p. 47.
- 134 Schuman, Robert, Pour l'Europe, Genève, les Éditions Nagel SA, Politieke geschriften, 2005, p. 27.
- 135 Begin 1978 eiste Erik Blumenfeld bijvoorbeeld, in een rapport over de Europese politieke samenwerking, dat het Europees Parlement zou deelnemen aan het opstellen van richtlijnen voor een gemeenschappelijk buitenlands beleid. In: Europees Parlement – Christen-Democratische Fractie – Secretariaat, “Verslag van de activiteiten van de CD-Fractie van het Europees Parlement (EVP-Fractie) voor de periode tussen het eerste en tweede congres van de EVP”, maart 1978-februari 1979, p. 8.
- 136 Stebbins, Richard P., Mc Cellan, Grant S., The United States in World Affairs, 1953, New York, Harper & Brother, New York for the Council on Foreign Relations, 1955, p. 348.
- 137 Rapport van dhr. Adolf Süsterhenn bij het Congres van de Nouvelles Équipes Internationales in Bad Ems, september 1951, ACDP IX-002-011/4.
- 138 Uittreksel uit de toespraak van voorzitter Hans Furler, *Débats de l'Assemblée parlementaire européenne*, vergadering van 27 november 1956, no. 14, januari 1957, p. 11.
- 139 Europese Gemeenschap van Kolen en Staal, Analytisch verslag van de debatten over de buitenlandse betrekkingen van de Gemeenschap en de ontwikkeling ervan in het licht van de huidige politieke veranderingen, Gewone zitting, 21 mei 1954, (Document no. 4).
- 140 Teksten van het Congres van Fribourg-en-Brisgau, ACDP IX-002-013.
- 141 *Idem.*
- 142 Verslag no. 2 van de vergadering van de Christen-Democratische Fractie, te Straatsburg, vrijdag 19 juni 1953, p. 1.
- 143 Verslag van het Bureau van de fractie van 14 oktober 1960, Straatsburg.
- 144 Debatten van de Europese Parlementaire Assemblée, Zitting 1956-1957, volledig verslag van de vergadering van 27 november 1956, PBEG, no. 14, p. 10-11.
- 145 Debatten van de Europese Parlementaire Assemblée, Zitting 1967-1968, volledig verslag van de zittingen van 19 tot 23 juni 1967, PBEG, no. 92, p. 122-123.
- 146 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1968-1969, volledig verslag van de vergadering van 1 oktober 1968, PBEG, no. 106, p. 37-41.
- 147 Resolutie over de politieke gevolgen van de gebeurtenissen in Tsjecho-Slowakije, Publicatieblad, no. C 108/21 van 19 oktober 1968, p. 21.
- 148 Resolutie vastgesteld door het XIIIe Europese Congres van de Christen-Democratische partijen, Venetië, 12-15 september 1968, *Cahiers européens*, no. 28, december 1968, p. 45-51.
- 149 Idee dat ontstond en werd verdedigd in de *Lettre encyclique du Pape Jean XXIII*, 11 april 1963.
- 150 Zie bijvoorbeeld, “La position du parti PSC belge (Démocrates-Chrétiens) sur les relations Est-Ouest dans les résolutions finales du XXIIe Congrès national du PSC belge”, *Cahiers européens*, april 1967, p. 103-105.
- 151 Andreotti, Giulio, “La coopération politique dans le domaine de la politique extérieure et des relations Est-Ouest”, *Cahiers européens*, no. 33, juni 1974, p. 38.
- 152 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1975-1976, volledig verslag van de zittingen van 22 tot 26 september 1975, PBEG, no. 194, p. 133.
- 153 Andreotti, Giulio “La coopération politique dans le domaine de la politique extérieure et des relations Est-Ouest”, *Cahiers européens*, no. 33, juni 1974, p. 44.
- 154 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1974-1975, volledig verslag van de zittingen van 7 tot 11 april 1975, PBEG, no. 189, p. 83.
- 155 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1975-1976, volledig verslag van de zittingen van 22 tot 26 september 1975, PBEG, no. 194, p. 128.
- 156 “Het advies van de Christen-Democratische Fractie over de conclusies van de Conferentie van Helsinki”, *Bulletin DC-Europe*, no. 9, september 1975, p. 10.
- 157 *Bulletin DC-Europe*, no. 4, juni 1977, p. 8.

- 158 Verslag van de activiteiten van de EVP-Fractie in het EP, 1978-juli 1979.
- 159 Verslag van de activiteiten van de Christen-Democratische Fractie in het Europees Parlement (EVP-Fractie) voor de periode tussen het 1e en het 2e Congres van de EVP, maart 1978-februari 1979, p. 7.
- 160 “Koblenz, Studiedagen van de Christen-Democratische Fractie”, *Bulletin DC-Europe*, no. 8, oktober 1976, p. 6.
- 161 Debatten van de Europese Parlementaire Assemblee, Constituerende zitting van maart 1958, volledig verslag van de vergadering van 19 maart 1958, PBEG, no. 1, p. 22.
- 162 Verdrag betreffende de Europese Economische Gemeenschap, artikel 131 e.v., alsmede artikel 238.
- 163 Debatten van de Europese Parlementaire Assemblee, Zitting 1961-1962, volledig verslag van de zittingen van 8 tot 10 mei 1961, PBEG, no. 40, p. 27-61 en 66-67.
- 164 Debatten van de Europese Parlementaire Assemblee, *op. cit.*, p. 47.
- 165 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1964-1965, volledig verslag van de zittingen van 23 tot 27 november 1964, PBEG, no. 75, p. 10.
- 166 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1963-1964, volledig verslag van de vergadering van 16 september 1963, PBEG, no. 65, p. 22-24.
- 167 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1962-1963, volledig verslag van de zittingen van 19 tot 23 november 1962, PBEG, no. 60, p. 164 e.v.
- 168 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1962-1963, volledig verslag van 15 tot 19 oktober 1962, PBEG, no. 59, p. 173 e.v.
- 169 “La Convention de Lomé marque un renforcement de la participation démocratique”, *Bulletin DC-Europe*, no. 10, oktober 1975, p. 7.
- 170 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1974-1975, volledig verslag van de zittingen van 11 tot 14 maart 1975, PBEG, no. 188, p. 132-133.
- 171 Bersani, Giovanni, “Un grand événement international: 46 pays d’Afrique, des Caraïbes et du Pacifique s’associent à la CEE”, *Bulletin DC-Europe*, no. 2-75, februari 1975, p. 15.
- 172 Bersani, Giovanni, “Un grand événement international: 46 pays d’Afrique, des Caraïbes et du Pacifique s’associent à la CEE”, *op. cit.*, p. 13.
- 173 Deschamps, Pierre, “La Convention de Lomé, un accord d’association renouvelé et élargi”, *Bulletin DC-Europe*, no. 2-75, februari 1975, p. 16.
- 174 *Bulletin DC-Europe*, no. 5, juli 1977, p. 2.
- 175 Bersani, Giovanni, “Un grand événement international: 46 pays d’Afrique, des Caraïbes et du Pacifique s’associent à la CEE”, *Bulletin DC-Europe*, no. 2-75, februari 1975, p. 13.
- 176 Deschamps, Pierre, “La convention de Lomé”, *Bulletin DC-Europe*, no. 2-75, februari 1975, p. 17.
- 177 Deschamps, Pierre, “Engagement de l’Europe en faveur du tiers monde”, *Bulletin DC-Europe*, no. 5, mei 1975, p. 5.
- 178 Deschamps, Pierre, “Engagement de l’Europe en faveur du tiers monde”, *op. cit.*, p. 5.
- 179 Vanuit het oogpunt van de Christen-Democraten, Pierre Deschamps, “Communications sur les droits de l’homme et la négociation de Lomé II”, *Cahiers européens*, no. 41, juli 1978, p. 54-56.
- 180 Deschamps, Pierre, “Communications sur les droits de l’homme et la négociation de Lomé II”, *Cahiers européens*, no. 41, juli 1978, p. 43.
- 181 “Développement, le nouveau nom de la paix”, *Bulletin DC-Europe*, Lomé II, 4 – 1978, p. 2.
- 182 Zie bijvoorbeeld: Deschamps, Pierre, “Droit de l’homme et l’apartheid dans la communication sur les droits de l’homme et la négociation de Lomé II”, *Cahiers européens*, no. 41, juli 1978, p. 47.
- 183 Verslag van de activiteiten van de Christen-Democratische Fractie (EVP-Fractie) voor de periode tussen het 1e en het 2e Congres van de EVP, maart 1978-februari 1979, Luxemburg, februari 1979, p. 14.

- 184 Het definitieve communiqué van de conferentie van de Top van Kopenhagen, 14-15 december 1973.
- 185 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1977-1978, volledig verslag van de zittingen van 8 tot 11 maart 1977, PBEG, no. 214, p. 4-7.
- 186 Bulletin DC Europe, no. 4, 1979, p. 3.
- 187 Crombrughe, Werner, éditorial, Bulletin DC Europe, september 1984.
- 188 Jansen, Thomas, *Le Parti Populaire Européen. Origines et développement*, Brussel, Secrétariat général du PPE, 2006, p. 235-236.
- 189 Jansen, Thomas herinnert eraan dat Paolo Barbi de schrijver is van twee boeken over zijn betrokkenheid bij de opbouw van Europa: Napoli-Strasbourg e ritorno. I cinque anni al Parlamento Europeo di Paolo Barbi, Società Editrice Napolitana, 1985; L'Unione Europea. Da Fontainebleau a Lussemburgo. Storia di una grande occasione mancata, Società Editrice Napolitana, 1986.
- 190 Jansen, Thomas, *Le Parti Populaire Européen. Origines et développement*, Brussel, Secretariaat-generaal van de EVP, 2006, p. 236.
- 191 "Projet d'Acte européen", Bulletin des Communautés européennes, no. 11, november 1981, p. 95-99.
- 192 "Projet d'Acte européen", *op. cit.*, punt 3 van het tweede deel.
- 193 Toespraak van Hans-Dietrich Genscher, minister van Buitenlandse Zaken van de Duitse Bondsrepubliek voor het Europees Parlement, in: Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1981-1982, volledig verslag van de zittingen van 16 tot 20 november 1981, PBEG, no. 1-277, p. 229 e.v.
- 194 Toespraak van Emilio Colombo, minister van Buitenlandse Zaken van de Italiaanse Republiek voor het Europees Parlement, in: Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1981-1982, volledig verslag van de zittingen van 16 tot 20 november 1981, PBEG, no. 1-277, p. 232.
- 195 *Idem*, p. 233.
- 196 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1981-1982, volledig verslag van de zittingen van 16 tot 20 november 1981, PBEG, no. 1-277, p. 239.
- 197 *Idem*, p. 238.
- 198 Doc. 1-648/82.
- 199 Lambert Croux bakende vier punten af waarop het parlement moet blijven letten: "1. Het Parlement kan m.i. slechts aandringen op de noodzaak de beginselen die in de verdragen worden genoemd ten aanzien van besluitvorming en stemprocedures in de Raad te respecteren... 2. Vanuit de gedachte van het versterken van de rol van het Parlement moet rekening worden gehouden met de resoluties die in 1981 en 1982 door het Parlement zijn vastgesteld met het oog op het verbeteren van de verhoudingen tussen de instellingen in het kader van de bestaande verdragen... 3. Het Parlement zou geen enkel besluit over de rol van het Parlement kunnen accepteren [...] zonder zelf bij de besluitvorming betrokken te zijn geweest... 4. Het Parlement herinnert in het bijzonder aan de initiatieven die het, vooral door tussenkomst van zijn Commissie institutionele zaken, heeft genomen op het vlak van het herzien van de verdragen en de verwezenlijking van de Europese Unie. Er is m.i. geen enkele tegenstelling tussen het ontwerp van de Europese Akte en de institutionele initiatieven die door het Parlement zijn genomen in het kader van de langetermijn-doelstellingen [...]", in: Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1982-1983, volledig verslag van de zittingen van 11 tot 15 oktober 1982, PBEG, no. 1-289, p. 264-265.
- 200 EVP-Fractie, *Le Défi européen. Positions de principe, réalisation et objectifs du Groupe du PPE de 1979 à 1984*, december 1983, p. 219.
- 201 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1983-1984, volledig verslag van de zittingen van 12 tot 16 september 1983, PBEG, no. 1-303, p. 38.
- 202 Debatten van het Europees Parlement, *op. cit.*, p. 52.
- 203 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1983-1984, volledig verslag van de zittingen van 13 tot 17 februari 1984, PBEG, no. 1-309, p. 40-41.
- 204 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1979-1980, volledig verslag van de zittingen van 10 tot 14 december 1979, PBEG, no. 249, december 1979, p. 89.

- 205 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1980-1981, volledig verslag van de zittingen van 26 tot 27 juni 1980, PBEG, no. 1-258, p. 73.
- 206 Verslag van de activiteiten van de EVP (CD-Fractie), juli 1980-juli 1981, Luxemburg, oktober 1981, p. 51.
- 207 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1980-1981, volledig verslag van de zittingen van 13 tot 17 oktober 1980, PBEG, no. 1-261, p. 55.
- 208 *Ibidem*.
- 209 *Idem*, p. 65-66.
- 210 *Bulletin DC-Europe*, no. 1, 1981, p. 3.
- 211 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1981-1982, volledig verslag van de zittingen van 14 tot 18 september 1981, PBEG, no. 1-274, p. 50.
- 212 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1981-1982, volledig verslag van de zittingen van 14 tot 18 december 1981, PBEG, no. 1-278, p. 50-52.
- 213 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1981-1982, volledig verslag van de zittingen van 3 tot 5 november 1981, PBEG, no. 1-27, p. 39.
- 214 Publicatieblad C 194 van 28 juli 1982.
- 215 *Bulletin quotidien de l'agence Europe*, no. 3402, 1 juli 1982, p. 5-6.
- 216 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1982-1983, volledig verslag van de zittingen van 26 tot 29 oktober 1982, PBEG, no. 1-290, p. 4 e.v.
- 217 *Idem*, p. 26.
- 218 *Idem*, p. 48.
- 219 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1982-1983, volledig verslag van de zittingen van 13 tot 17 december 1982, PBEG, no. 1-292, p. 31 e.v.
- 220 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1982-1983, volledig verslag van de zittingen van 7 tot 11 februari 1983, PBEG, no. 1-294, p. 47.
- 221 *Bulletin quotidien de l'agence Europe*, no. 3545, 11 februari 1983, p. 5-5 bis.
- 222 *Bulletin quotidien de l'agence Europe*, no. 3751, 15 december 1983, p. 6-6 bis.
- 223 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1983-1984, volledig verslag van de zittingen van 12 tot 16 december 1983, PBEG, no. 1-307, p. 264.
- 224 Verslag van de activiteiten van de EVP (CD-Fractie), juli 1984-juli 1985, september 1985, p. 233-239.
- 225 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1984-1985, volledig verslag van de zittingen van 12 tot 16 november 1984, PBEG, no. 1-319, p. 126.
- 226 Debatten van het Europees Parlement, *op. cit.*, p. 133.
- 227 Verslag van de activiteiten van de EVP, (CD-Fractie), juli 1984-juli 1985, september 1985, p. 235.
- 228 Debatten van het Europees Parlement, *op. cit.*, p. 126.
- 229 De uitdrukking is afkomstig uit het verslag van de activiteiten van de EVP (Christen-Democratische Fractie), juli 1981-juli 1982, september 1982, p. 59.
- 230 Verslag van de activiteiten van de EVP (Christen-Democratische Fractie), juli 1981-juli 1982, september 1982, p. 59.
- 231 Früh, Isidor, "Aspects spécifiques de la politique agricole commune", *Cahiers européens*, no. 35, Studiedagen in Den Haag, 5-7 mei 1975, p. 24.
- 232 *Ibidem*.
- 233 EVP-Fractie, *Le Défi européen*, *op. cit.*, p. 55.
- 234 *Idem*, p. 57.
- 235 Het betrof de Brit Sir Henry Plumb, "ancien journaliste du Financial Times, considéré comme un réformateur zélé de la politique agricole européenne selon le modèle anglais". Verslag van de activiteiten van de EVP (Christen-Democratische Fractie), juli 1981-juli 1982, Luxemburg, september 1982, p. 60.
- 236 Doc. PE 1-397/79.
- 237 Doc. PE 1-278/82, Doc. PE 1-667/81 en Doc. PE 1-412/82.
- 238 Doc. PE 1-396/79.
- 239 Doc. PE 1-720/79.
- 240 Doc. PE 1-566/81.
- 241 Doc. PE 1-731/81.

- 242 Doc. PE 1-41/80.
- 243 Doc. PE 1-392/81 en Doc. PE 1-413/82.
- 244 Doc. PE 1-57/81.
- 245 Verslag van de activiteiten van de EVP (Christen-Democratische Fractie), juli 1981-juli 1982, Luxemburg, september 1982, p. 67.
- 246 Doc. PE 1-411/82, Rapport van de Commissie landbouw, over het voorstel van de Commissie aan de Raad (doc. 1-36/82 COM(82) 408 def.) met betrekking tot een regeling over het versnellen van de ontwikkeling van de landbouw in bepaalde regio's van Griekenland.
- 247 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1981-1982, volledig verslag van de zittingen van 5 tot 9 juli 1982, PBEG, no. 1-287, p. 317.
- 248 Doc. PE 1-184/82, Rapport van de Commissie landbouw, over het voorstel van de Commissie aan de Raad (doc. 1-1089/81 – COM(82) 12 def.) met betrekking tot een richtlijn tot wijziging van de Richtlijnen 72/159/EEG, 72/160/EEG en 72/161/EEG op het gebied van landbouwstructuur.
- 249 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1981-1982, volledig verslag van de zittingen van 14 tot 18 juni 1982, PBEG, no. 1-286, p. 43.
- 250 EVP-Fractie, *Le Défi européen*, op. cit., p. 59.
- 251 Verslag van de activiteiten van de EVP-Fractie, juli 1984-juli 1985, Europees Parlement, EVP-Fractie (Christen-Democratische Fractie), Secretariaat, Luxemburg, september 1985, p. 64.
- 252 COM(85) 333.
- 253 *Flash*, 16 januari 1986, II/34/86/SL-CL/D-F/edd.
- 254 Doc. A2-185/85.
- 255 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1985-1986, volledig verslag van de zittingen van 13 tot 17 januari 1986, PBEG, no. 2-334, p. 149-150.
- 256 Rapport A2-155/87, mondelinge vraag 0-120/87 en Resolutie B2-1247/87.
- 257 EVP-Fractie, *Le Défi européen*. Positions de principe, réalisation et objectifs du Groupe du PPE de 1979 à 1984, december 1983, p. 7.
- 258 "PPE, Politique extérieure européenne commune", *Cœurer pour l'unification européenne*, maart 1981, Archieven van de EVP-Fractie, Europees Parlement, Brussel, p. 61.
- 259 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1979-1980, volledig verslag van de zittingen van 11 tot 15 februari 1980, PBEG, no. 251, p. 342 e.v.
- 260 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1979-1980, volledig verslag van de zittingen van 19 tot 23 mei 1980, PBEG, no. 1-256, p. 334.
- 261 Doc. 1-707/79.
- 262 EVP, Gemeenschappelijk Europees buitenlands beleid, *Cœurer pour l'unification européenne*, Brussel, maart 1981, Archieven van de EVP-Fractie, Europees Parlement, p. 22-23.
- 263 Doc. 1-778/79 rev. II.
- 264 Doc. 1-779/79 rev.
- 265 Doc. 1-773/79.
- 266 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1979-1980, volledig verslag van de zittingen van 11 tot 15 februari 1980, PBEG, no. 251, p. 342 e.v.
- 267 Doc. A2-38/86.
- 268 Tindemans, Leo, Intervention au débat sur les droits de l'homme en Pologne, 17 september 1980, PBEG, Debatten van het Europees Parlement, *in extenso*, no. 1-260, p. 184.
- 269 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1980-1981, volledig verslag van de zittingen van 15 tot 19 september 1980, PBEG, no. 1-260, p. 134.
- 270 EVP-Fractie, Verslag van de activiteiten van de fractie, juli 1981-juli 1982, Luxemburg, september 1982, p. 48.
- 271 Christen-Democratische Fractie, "Le Parlement Européen adopte le rapport de Pierre Deschamps sur la situation en Pologne", *Flash*, Brussel, 24 juni 1982.
- 272 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1983-1984, volledig verslag van de zittingen van 14 tot 18 november 1983, PBEG, no. 1-306, p. 55.

- 273 Pflimlin, Pierre, "Paix et liberté", *Bulletin DC-Europe*, no. 3, 1983, p. 9.
- 274 "Sauvegarder la liberté. Construire la paix. Unifier l'Europe", Documenten van het IVe Congres van de EVP, *Bulletin DC-Europe*, no. 1, 1983, p. 8.
- 275 "Résolutions", Documenten van het IVe Congres van de EVP, *Bulletin DC-Europe*, no. 1, 1983, p. 10.
- 276 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1983-1984, volledig verslag van de zittingen van 14 tot 18 november 1983, PBEG, no. 1-306, p. 46.
- 277 Doc. 1-957/83.
- 278 Doc. 1-956/83.
- 279 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1983-1984, volledig verslag van de zittingen van 14 tot 18 november 1983, PBEG, no. 1-306, p. 41 e.v.
- 280 EVP-Fractie, "Explication de vote de Paul Vankerkhoven (PSC-EVP/B) concernant la proposition de résolution sur le déploiement de missiles en Europe occidentale", *Flash*, Straatsburg, 16 november 1983, p. 1.
- 281 EVP-Fractie, "Explication de vote de Paul Vankerkhoven (PSC-EVP/B) concernant la proposition de résolution sur le déploiement de missiles en Europe occidentale", *op. cit.*, p. 1.
- 282 *Idem*, p. 1.
- 283 Doc. 2-1206/84.
- 284 Doc. 2-1206/84.
- 285 EVP-Fractie, "Situation internationale. L'avenir de la sécurité de l'Europe", Dossier over de Studiedagen in Florence, 30 augustus-3 september 1982, Europees Parlement, p. 12.
- 286 EVP-Fractie, "La sécurité et la défense", Verslag van de activiteiten van de EVP-Fractie, juli 1981-juli 1982, september 1982, p. 51.
- 287 Lecanuet, Jean, DC-Europe, april 1984, p. 17.
- 288 EVP-Fractie, "Situation internationale. L'avenir de la sécurité de l'Europe", Dossier over de Studiedagen in Florence, 30 augustus-3 september 1982, p. 13.
- 289 EVP-Fractie, "Situation internationale. L'avenir de la sécurité de l'Europe", *op. cit.*, p. 13.
- 290 Doc. B1-0119/80.
- 291 EVP-Fractie, Verslag van de activiteiten van de EVP-Fractie, juli 1979-juli 1980, augustus 1980, p. 15.
- 292 Doc. 1-119/80.
- 293 Doc. 1-119/80.
- 294 Doc. B2-171/86.
- 295 EVP-Fractie, Verslag van de activiteiten van de EVP-Fractie, juli 1985-juli 1986, Europees Parlement, Luxemburg, september 1986, p. 72.
- 296 Pflimlin, Pierre, *Mémoires d'un Européen*, Parijs, Librairie Arthème Fayard, 1991.
- 297 Leo Tindemans, voorzitter van de Raad van Ministers, 22 januari 1987.
- 298 Europese Raad van 25-26 juni 1984 te Fontainebleau, Europa-Rapid-Communiqués de presse, DOC/84/2.
- 299 Verslag van de activiteiten van de EVP-Fractie, juli 1984-juli 1985, Europees Parlement, EVP-Fractie, september 1985, p. 13.
- 300 Pflimlin, Pierre, *Mémoires d'un Européen*, Parijs, Librairie Arthème Fayard, 1991, p. 348.
- 301 Doc. A 2-17/85.
- 302 EVP-Fractie, Verslag van de activiteiten van de EVP-Fractie, juli 1984-juli 1985, Europees Parlement, september 1985, p. 30.
- 303 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1984-1985, volledig verslag van de vergadering van 17 april 1985, PBEG, no. 2-325, p. 124-125.
- 304 Verklaring aan het einde van de Conferentie van regeringsleiders en voorzitters van de partijen van de EVP, Rome, 19 en 20 juni 1985, Verslag van de activiteiten van de EVP-Fractie, juli 1984-juli 1985, Europees Parlement, EVP-Fractie, september 1985, p. 17-18.

- 305 Colloquium over de Economische en Monetaire Unie: een doelstelling voor 1992, EVP-Fractie (CD), 5-6 oktober 1987, Parijs, p. 14.
- 306 Vergadering van de EVP-Fractie te Aken, 6 mei 1982.
- 307 Doc. A1-1552/83.
- 308 Doc. 2-704/84.
- 309 Doc. A1-32/84.
- 310 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1983-1984, volledig verslag van de zittingen van 9 tot 13 april 1984, PBEG, no. 1-313, p. 24.
- 311 *Cahiers européens*, no. 50, mei 1985, p. 16.
- 312 *Cahiers européens*, no. 50, mei 1985, p. 55.
- 313 Doc. A2-50/85.
- 314 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1984-1985, volledig verslag van de zittingen van 10 tot 14 juni 1985, PBEG, no. 2-327, p. 127-128.
- 315 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1984-1985, volledig verslag van de zittingen van 10 tot 14 juni 1985, PBEG, no. 2-327, p. 134.
- 316 Rapport van het adhoccomité voor institutionele vragen (Brussel, 29-30 maart 1985), Bulletin van de Europese Gemeenschappen, no. 3, maart 1985, p. 111-119.
- 317 Resolutie met een advies van het Europees Parlement over het bijeenroepen van een Conferentie van vertegenwoordigers van de lidstaten, als besloten te Milaan op 29 juni 1985 door de Europese Raad, PBEG, no. C 229, p. 29-30.
- 318 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1985-1986, volledig verslag van de zittingen van 8 tot 12 juli 1985, PBEG, no. 2-328, p. 56.
- 319 Verslag van de activiteiten van de EVP-Fractie, juli 1985-juli 1986, Europees Parlement, EVP-Fractie, september 1986, p. 19-20.
- 320 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1985-1986, volledig verslag van de zittingen van 9 tot 13 december 1985, PBEG, no. 2-333, p. 151.
- 321 Resolutie over het standpunt van het Europees Parlement over de Europese Akte zoals goedgekeurd door de Intergouvernementele Conferentie op 16 en 17 december 1985, 16 januari 1986, PBEG, no. C 36, p. 144-145.
- 322 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1985-1986, volledig verslag van de zittingen van 13 tot 17 januari 1986, PBEG, no. 2-334, p. 246.
- 323 Art. 7 van de Europese Akte, lid 2, PBEG, no. L 169 van 29 juni 1987.
- 324 Art. 13 van de Europese Akte, PBEG, no. L 169 van 29 juni 1987.
- 325 Doc. A2-42/87.
- 326 Commissie van de Europese Gemeenschap, "Europe 1992. The Overall Challenge", SEC (88)524, 13 april 1988.
- 327 Doc. A2-39/88.
- 328 Doc. B2-390/88.
- 329 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1987-1988, volledig verslag van de zittingen van 13 tot 17 juni 1988, PBEG, no. 2-366, p. 184-185.
- 330 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1987-1988, volledig verslag van de zittingen van 13 tot 17 juni 1988, PBEG, no. 2-366, p. 187.
- 331 Conclusies van de Europese Raad van Hannover, 26-27 juni 1988, DOC/88/8.
- 332 Verslag van de activiteiten van de EVP-Fractie, juli 1987-juli 1988, Europees Parlement, EVP-Fractie, Secretariaat, Luxemburg, september 1988, p. 16.
- 333 Doc. A3-0102/91.
- 334 Doc. A3-0417/92.
- 335 Notulen van 22 november 1990, deel II, punt 6. Resolutie over de Top van Rome, 24 januari 1991, PBEG, no. C 48/163 du 25 februari 1991.
- 336 Studiedagen, Galway, 2-6 mei 1988, *Cahiers européens*, no. 56, p. 7.
- 337 Pflimlin, Pierre, *Mémoires d'un Européen de la IVe à la Ve République*, Parijs, Fayard, 1991, p. 371.
- 338 Europese Raad van 25-26 juni 1984 te Fontainebleau, Europa-Rapid-Communiqués de presse, DOC/84/2.
- 339 Rapport van het adhoccomité "Europa van de burgers" aan de Europese Raad, SN/848/6/85 (EDC), PE 98.125.

- 340 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1983-1984, volledig verslag van de zittingen van 24 tot 27 juli 1984, PBEG, no. 2-315, p. 46.
- 341 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1984-1985, volledig verslag van de zittingen van 8 tot 12 juli 1985, PBEG, no. 2-328, p. 57.
- 342 Doc. A2-139/85.
- 343 Doc. A2-133/85.
- 344 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1985-1986, volledig verslag van de zittingen van 11 tot 15 november 1985, PBEG, no. 2-332, p. 127.
- 345 Doc. A2-18/89.
- 346 EVP-Fractie, *Het Europa van de burgers*, Brussel, Teksten en documenten, 1993, p. 8.
- 347 Doc A3-199/91.
- 348 Doc. 1-78/83 A+B.
- 349 Doc. A2-109/86.
- 350 Doc. A3-92/91.
- 351 Doc. A3-73/90.
- 352 Doc. A3-305/90. In het rapport wordt voorgesteld de begrotingskredieten voor de programma's van ERASMUS, COMET, LINGUA en TEMPUS te verhogen en om aanvullende maatregelen te nemen voor economisch en sociaal zwakkere studenten.
- 353 Doc. A2-119/86.
- 354 Doc. A3-139/92. Het rapport heeft betrekking op het tegengaan van analfabetisme, het stimuleren van studeren en het leren van vreemde talen, en het erkennen van diploma's en studietijdvakken.
- 355 EVP-Fractie, *Het Europa van de burgers*, Brussel, Teksten en documenten, 1993, p. 10.
- 356 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1990-1991, volledig verslag van de vergadering van 14 juni 1991, PBEG, no. 3-406, p. 372.
- 357 Doc. A3-0300/91.
- 358 Doc. A3-0298/92.
- 359 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1992-1993, volledig verslag van de vergadering van 16 december 1992, PBEG, no. 3-425, p. 186.
- 360 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1993-1994, volledig verslag van de vergadering van 17 november 1993, PBEG, no. 3-428, p. 118.
- 361 Doc. A3-0133/94.
- 362 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1985-1986, volledig verslag van de vergadering van 11 tot 15 november 1985, PBEG, no. 2-332, p. 117-121.
- 363 Doc. B2-1124/85 rev. en Doc. B2-1125/85.
- 364 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1985-1986, volledig verslag van de vergadering van 11 tot 15 november 1985, PBEG, no. 2-332, p. 133.
- 365 Doc. A2-392/88.
- 366 Het initiatiefverslag over deze vraag was nog ingediend voor het voorstel van de Commissie (Doc. A2-197/87) en in stemming gebracht op 15 december 1987.
- 367 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1993-1994, volledig verslag van de vergadering van 17 november 1993, PBEG, no. 3-428, p. 123.
- 368 Lecanuet, Jean, "Notre conception de l'homme inspire notre exigence démocratique", *Bulletin DC-Europe*, no. 3, 1980, p. 12.
- 369 PBEG, no. C 103 van 27 april 1977.
- 370 EVP-Fractie, *30 Années*. 1953-1983, juni 1983, p. 52.
- 371 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1985-1986, volledig verslag van de zittingen van 9 tot 13 december 1985, PBEG, no. 2-333, p. 326-327.
- 372 EVP-Fractie, Verslag van de activiteiten van de fractie, juli 1979-juli 1980, augustus 1980, p. 113.
- 373 EVP-Fractie, Verslag van de activiteiten van de fractie, juli 1979-juli 1980, augustus 1980, p. 114.
- 374 PBEG, no. C 50 van 9 maart 1981, p. 35.
- 375 PBEG, no. C 46 van 20 februari 1984, p. 42.

- 376 EVP-Fractie, Verslag van de activiteiten van de fractie, juli 1984-juli 1985, september 1985, p. 254.
- 377 COM (81) 758 def.
- 378 Richtlijn van de Raad van 19 december 1978 betreffende de geleidelijke tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen op het gebied van de sociale zekerheid (79/7/EEG), Publicatieblad, L6 van 10 januari 1979, p. 24; Richtlijn van de Raad van 24 juli 1986 betreffende de tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen in ondernemings- en sectoriële regelingen inzake sociale zekerheid (86/378/EEG), Publicatieblad, L225/40 van 12 augustus 1986.
- 379 Doc. A 2-95/87.
- 380 Doc. A 2-294/87.
- 381 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1987-1988, volledig verslag van de vergaderingen van 12 tot 16 oktober 1987, PBEG, no. 2-356, p. 59-60.
- 382 Doc. A3-285/91.
- 383 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1987-1988, volledig verslag van de vergaderingen van 12 tot 16 oktober 1987, PBEG, no. 2-356, p. 88.
- 384 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1987-1988, volledig verslag van de vergaderingen van 12 tot 16 oktober 1987, PBEG, no. 2-356, p. 79.
- 385 EVP-Fractie, Verslag van de activiteiten van de fractie, juli 1985-juli 1986, september 1986, p. 55.
- 386 Doc. B2-1416/85.
- 387 *La Déclaration commune et solennelle du Europees Parlement, du Conseil et de la Commission contre le racisme et la xénophobie*, juni 1986.
- 388 Doc. B3-518-546-578 et 595/90.
- 389 Doc. B3-932-969-987-988-989 en 1012/90.
- 390 Doc. B3-973 en 1049, Doc. B3-1049/92.
- 391 Verslag van de activiteiten van de EVP-Fractie, juli 1991-juli 1992, p. 25.
- 392 Gemeenschappelijk besluit van 15 juli 1993, EP 174.419, p. 11.
- 393 Resolutie van de Verenigde Naties van 21 februari 1992, Resolutie 815 van 30 maart 1993, Resolutie 842 van 17 juni 1993.
- 394 Pflimlin, Pierre, *Le choix d'une vie, Entretiens avec Édouard Pflimlin et Carole Monmarché*, Straatsburg, Éditions du Signe, 2001, p. 123-124.
- 395 EVP-Fractie, *30 Années*. 1953-1983, juni 1983, p. 52.
- 396 "Résolution finale du IIIe Congrès du PPE", *Bulletin DC-Europe*, no. 3, 1980, p. 10-11.
- 397 EVP-Fractie, Défi européen. Positions de principe, réalisations et objectifs du Groupe du PPE de 1979 à 1984, Algemene dienst van de EVP-Fractie, december 1983, p. 9.
- 398 EVP-Fractie, Défi européen. Positions de principe, réalisations et objectifs du Groupe du PPE de 1979 à 1984, december 1983, p. 10.
- 399 Doc. A2-117/85, stemming over het rapport van 22 oktober 1985.
- 400 EVP-Fractie, Verslag van de activiteiten van de fractie, juli 1985-juli 1986, Luxemburg, september 1986, p. 54.
- 401 Bijdrage van Kai-Uwe von Hassel aan het debat van 8 juli 1982, in: EVP-Fractie, *30 Années*. 1953-1983, juni 1983, p. 48.
- 402 "Uruguay: les partis démocratiques exclus", *Bulletin DC-Europe*, no. 2, 1982, p. 13.
- 403 "La défense de la démocratie en Amérique latine", in: *Œuvrer pour l'unification européenne*, Contribution du Groupe du PPE (Groupe CD) du Parlement européen, EVP-Fractie, maart 1982, p. 76.
- 404 Klepsch, Egon, *Résolution au nom du Groupe du PPE du 17 septembre 1981 sur la situation au Salvador*, Doc. 1-486/81, Luxemburg, Archieven van het Europees Parlement.
- 405 Doc. 1-138/82.
- 406 Doc. 1-723/79.

- 407 Klepsch, Egon, "Solidarité avec l'Amérique latine", Studiedagen in Lissabon, 2-6 juni 1986, *Cahiers européens*, no. 52, juni 1986, p. 145.
- 408 *Ibidem*.
- 409 *Idem*, p. 152.
- 410 In zijn bijdrage aan het debat over het communautaire ontwikkelingsbeleid zegt Renate-Charlotte Rabbethge: "Ons Europees Parlement was het eens over het bestrijden van armoede en honger in de wereld; het besluit was duidelijk: waar honger heerst, kan geen vrijheid zijn." In: EVP-Fractie, *30 Années. 1953-1983*, juni 1983, p. 48.
- 411 Debat over de honger in de wereld van 16 en 18 september 1980, in: Groupe du Parti Populaire Européen, *30 Années. 1953-1983*, juni 1983, p. 38.
- 412 Doc. 1-327/79.
- 413 Doc. 1-393/79; EVP-Fractie, *Le Défi européen: position de principe, réalisation et objectifs du Groupe du PPE de 1979 à 1984*, Brussel, december 1983, p. 188.
- 414 "La faim dans le monde", *Bulletin DC-Europe*, no. 3, 1980, p. 17.
- 415 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1979-1980, volledig verslag van de zittingen van 22 tot 26 oktober 1979, PBEG, no. 246, p. 319-320.
- 416 EVP-Fractie, *Le Défi européen: position de principe, réalisation et objectifs du Groupe du PPE de 1979 à 1984*, december 1983, p. 188.
- 417 "ASEAN et la Communauté européenne", in: Europe information "Relations extérieures", no. 27/79 – december 1979, Bureau van de woordvoerder van de Commissie, 1979, *Cœuvrer pour l'unification européenne*, bijdrage van de Partij van de Europese Volkspartij, mei 1982, p. 63.
- 418 Doc. 1-416/79.
- 419 Doc. 1-223/79.
- 420 Doc. 1-284/80.
- 421 Doc. 1-821/80; doc. 1-177/80.
- 422 Doc. 1-734/79.
- 423 EVP-Fractie, *Le Défi européen: position de principe, réalisation et objectifs du Groupe du PPE de 1979 à 1984*, december 1983, p. 184.
- 424 EVP-Fractie, Verslag van de activiteiten van de EVP-Fractie, juli 1980-juli 1981, oktober 1981, p. 169.
- 425 "La Ve session de l'Assemblée consultative ACP-CEE", *Bulletin DC-Europe*, no. 3, 1980, p. 13.
- 426 Colombo, Emilio, "Le Parti Populaire Européen et l'Afrique: les grands choix politiques", *Cahiers Européens*, Studiedagen in Limerick 1-4 juni 1982, juni 1982, no. 46, p. 31.
- 427 *Idem*, p. 32.
- 428 EVP-Fractie, Verslag van de activiteiten van de EVP-Fractie, juli 1984-juli 1985, september 1985, p. 223.
- 429 EVP-Fractie, Verslag van de activiteiten van de EVP-Fractie, juli 1984-juli 1985, september 1985, p. 226.
- 430 Pflimlin, Pierre, *Mémoires d'un Européen de la IVe à la Ve République*, Parijs, Fayard, 1991, p. 340.
- 431 EVP-Fractie, Verslag van de activiteiten van de EVP-Fractie, juli 1984-juli 1985, september 1985, p. 216.
- 432 Sohail, Anne-Marie, "L'utilisation de la convention Lomé III comme instrument de promotion des sociétés pluralistes dans les pays d'Afrique", Studiedagen in Lissabon, 2-6 1986, *Cahiers européens*, no. 52, juni 1986, p. 133.
- 433 *Le Groupe de PPE et l'avenir des relations entre l'Union européenne et les pays ACP*, juni 1998.
- 434 *Ibidem*.
- 435 Martens, Wilfried, *De memoires, op. cit.*, p. 295.
- 436 Martens, Wilfried, *De memoires, op. cit.*, p. 296.
- 437 Gil-Robles Gil-Delgado José María, *Passion d'Europe*, Brussel, Racine, EVP-ED.
- 438 EVP-Fractie, "L'évolution des relations Est-Ouest et l'avenir de l'Europe", Werkdocument voor de Studiedag van de fractie te Brussel, 13 november 1987, p. 1.

- 439 EVP-Fractie, "L'évolution des relations Est-Ouest et l'avenir de l'Europe", Werkdocument voor de Studiedag van de fractie te Brussel, 13 november 1987, p. 2.
- 440 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1987-1988, volledig verslag van de zittingen van 12 tot 16 oktober 1987, PBEG, no. 2-356, p. 133.
- 441 EVP-Fractie, "La vie du Groupe. La Présidence du fractie du PE à Moscou", Flash van de zitting, no. 3, 1987, p. 2.
- 442 Verslag van de activiteiten van de EVP-Fractie, juli 1986-juli 1987, september 1987, p. 6.
- 443 EVP-Fractie, "Colloque du Groupe sur la "perestroïka" de Mikhaïl Gorbatchev", *Flash*, 13 november 1987, p. 2.
- 444 EVP-Fractie, "Colloque du Groupe sur la "perestroïka" de Mikhaïl Gorbatchev", *Flash*, 13 november 1987, p. 3.
- 445 Notulen van het voorzitterschap van de fractie, 29 oktober 1989.
- 446 Debatten in het Europees Parlement, Zitting 1989-1990, volledig verslag van de zittingen van 20 tot 24 november 1989, PBEG, no. 3-383, p. 170-174.
- 447 EVP-Fractie, "Intervention de Pierre Bernard-Reymond (F) dans le débat sur l'Europe centrale et l'Europe de l'Est", *Flash*, Doc. III/89/228: AV-mm-F, 22 november 1989, p. 1.
- 448 *Ibidem*.
- 449 EVP-Fractie, "Déclaration du Groupe du PPE sur les nouvelles perspectives de la Communauté européenne pour les années 1990", *Flash*, Doc. III/260/89/YP/hv, 7 december 1989, Straatsburg, p. 1.
- 450 *Ibidem*.
- 451 *Ibidem*.
- 452 EVP-Fractie, "Séance solennelle du Groupe du PPE du Parlement européen à l'occasion de l'unification allemande", *Flash*, Doc. III/90/501/AV-mm/F, Brussel, 2 oktober 1990, p. 1.
- 453 *Idem*, p. 1-2.
- 454 *Idem*, p. 2.
- 455 *Ibidem*.
- 456 *Ibidem*.
- 457 *Ibidem*.
- 458 *Ibidem*.
- 459 *Ibidem*.
- 460 *Cahiers européens*, Studiedagen op Kreta, 30 april tot 4 mei 1990, no. 59, april-mei 1990, p. 42.
- 461 Bijdrage van Jean-Louis Bourlanges over Polen, *Flash*, 14 september 1989, Doc. III/89/75/AV-mm/F, p. 1.
- 462 EVP-Fractie, Studiedagen te Schwerin, 30 augustus-3 september 1993.
- 463 EVP-Fractie, "Visite de Boris Eltsine au Groupe du PPE du Parlement européen", *Flash*, Doc. III/91/268/AV-mm/F, 16 april 1991, p. 2.
- 464 EVP-Fractie, Verslag van de activiteiten, juli 1991-juli 1992, p. 5.
- 465 Doc. B2-I052/87.
- 466 Landsbergis, Vytautas, *Un peuple sort de prison. Le combat de la Lituanie pour la liberté (1988-1992). Fragments de vie*, Parijs, Édition de la Fondation Robert Schuman, p. 15-17.
- 467 EVP-Fractie, "L'Internationale démocrate-chrétienne réunie à Bruxelles rencontrera la presse le 18 januari 1991", *Flash*, Brussel, Doc. III/16/91/CL/hv, 17 januari 1991, p. 1.
- 468 EVP-Fractie, "Appel du ministre lituanien des Affaires étrangères Algirdas Saudargas", *Flash*, Brussel, Doc. III/91/25/YP-AV-mm, 18 januari 1991, p. 1.
- 469 EVP-Fractie, "Wilfried Martens, Président du PPE: les dirigeants soviétiques doivent respecter la volonté des peuples baltes", *Flash*, Brussel, Doc. CL/hv, 18 januari 1991, p. 1.
- 470 EVP-Fractie, "Wilfried Martens et Egon A. Klepsch expriment à Mikhaïl Gorbatchev leur inquiétude à propos de la situation dans les États baltes", *Flash*, Straatsburg, du 24 januari 1991, Doc. III/64/91/CL/hv, p. 1.

- 471 Doc. PE 146.416; EVP-Fractie, Verslag van de activiteiten, juli 1990-juli 1991, september 1991, p. 40.
- 472 Doc. PE 152.804.; EVP-Fractie, Verslag van de activiteiten, juli 1990-juli 1991, september 1991, p. 40.
- 473 EVP-Fractie, Notulen van de vergadering van de fractie van dinsdag 9 juli 1991, Straatsburg, Doc. FR\PV\114153.JR, p. 1.
- 474 Doc. A3-109/93.
- 475 Europees Parlement, Directoraat-generaal Studies, *La crise dans l'ex-Yougoslavie*, Luxemburg, 1993, p. 14.
- 476 De Serviërs weigerden bijvoorbeeld de onafhankelijkheid van iedere communistische Liga binnen iedere republiek en wilden een centrale communistische Liga behouden. De Slovenen wilden niet langer afhankelijk zijn van een federale instantie. Ze kwamen met een ontwerp voor herstructurering van de federale partij om zo de autonomie van de communistische partijen van de republieken te garanderen. In: Europees Parlement, Directoraat-generaal Studies, *La crise dans l'ex-Yougoslavie*, Luxemburg, 1993, p. 20 e.v.
- 477 EVP-Fractie, "Yougoslavia and Kosovo", *Flash Session*, zitting van 18 tot 22 februari 1991, p. 13.
- 478 *Idem*, p. 13.
- 479 EVP-Fractie, "Yougoslavie: le maintien des frontières actuelles, gage de paix dans les Balkans", *Flash Session*, zitting van 11 tot 15 maart 1991, p. 21.
- 480 EVP-Fractie, Verslag van de activiteiten, 1991-1992, p. 24.
- 481 EVP-Fractie, Verslag van de activiteiten, 1991-1992, p. 24.
- 482 EVP-Fractie, Verslag van de activiteiten, 1991-1992, p. 24.
- 483 EVP-Fractie, "La question yougoslave: si l'armée intervient, la Communauté doit reconnaître l'indépendance de la Croatie et de la Slovénie", *Flash Session*, zitting van 8 tot 12 juli 1991, p. 24.
- 484 EVP-Fractie, "La question yougoslave: si l'armée intervient, la Communauté doit reconnaître l'indépendance de la Croatie et de la Slovénie", *Flash Session*, zitting van 8 tot 12 juli 1991, p. 21.
- 485 *Idem*, p. 21.
- 486 *Ibidem*.
- 487 *Idem*, p. 22.
- 488 *Idem*, p. 22-23.
- 489 *Idem*, p. 23.
- 490 *Ibidem*.
- 491 *Ibidem*.
- 492 Uitgesproken op 15 september 1991.
- 493 Uitgesproken op 15 oktober 1991.
- 494 EVP-Fractie, "La Yougoslavie: la Communauté peut et doit montrer sa force politique et sa cohésion à l'échelle mondiale", *Flash Session*, zitting van 9 tot 13 september 1991, p. 9.
- 495 *Ibidem*.
- 496 *Ibidem*.
- 497 *Ibidem*.
- 498 *Idem*, p. 9-10.
- 499 EVP-Fractie, "Aide humanitaire à l'ex-Yougoslavie: d'un côté les vivres et les médicaments, de l'autre les obus", *Flash Session*, zitting van 9 tot 13 maart 1992, p. 23.
- 500 EVP-Fractie, "Urgences", *Flash Session*, zitting van 9 tot 13 maart 1992, p. 27.
- 501 EVP-Fractie, "L'UEDC condamne l'agression "inacceptable" de la Serbie contre la Bosnie-Herzégovine", *Flash Session*, zitting van 11 tot 15 mei 1992, p. 6.
- 502 *Ibidem*.
- 503 *Ibidem*.
- 504 Doc. A3-208/92.
- 505 EVP-Fractie, "Les relations avec les républiques de l'ex-Yougoslavie: l'Europe entachée du sang yougoslave", *Flash Session*, zitting van 8 tot 12 juni 1992, p. 16-17.

- 506 *Idem*, p. 17.
- 507 *Ibidem*.
- 508 *Ibidem*.
- 509 *Idem*, p. 19.
- 510 *Ibidem*.
- 511 EVP-Fractie, “La situation en Bosnie-Herzégovine”, *Flash Session*, zitting van 24 tot 28 mei 1993, p. 8.
- 512 *Ibidem*.
- 513 *Ibidem*.
- 514 *Idem*, p. 9.
- 515 *Ibidem*.
- 516 *Ibidem*.
- 517 EVP-Fractie, “Le Groupe du PPE soutient et participe à la grande opération “Europe-Sarajevo”, *Flash Session*, zitting van 18 tot 22 januari 1993, p. 8.
- 518 De EVP-Fractie was van mening dat de toekenning van de Sacharov-prijs 1993 aan de redactie van het dagblad *Oslobodjenje* niet alleen een vorm van steun van het Parlement aan de vrijheid van meningsuiting en de vrijheid van drukpers – beide van wezenlijk belang in een democratie – zou zijn, maar ook een onherroepelijke veroordeling van de schendingen van de mensenrechten, en in het bijzonder van de etnische zuiveringen in voormalig Joegoslavië, waar vrouwen, mannen en kinderen dagelijks slachtoffer zijn van diverse vormen van machtsmisbruik. Midden in die wereld van oorlog blijft *Oslobodjenje* een sprankje van hoop en menselijkheid. In: Fractie van de Europese Volkspartij, “Le EVP-Fractie propose la candidature du quotidien *Oslobodjenje* de Sarajevo pour le Prix Sakharov 1993 du Parlement européen”, *Flash Session*, zitting van 13 tot 17 september 1993, p. 3.
- 519 Doc PE 215.213.
- 520 Doc PE 215.213.
- 521 Doc PE 215.213.
- 522 EVP-Fractie, *Pour la démocratie européenne*, Teksten en documenten, 2/1991, p. 5.
- 523 “Manifeste ‘Europe 2000’”, Parlementaire Conferentie van Luxemburg, 4-6 juli 1990, EVP-Fractie, Dienst onderzoek en documentatie, def./II.
- 524 EVP-Fractie, *Pour la démocratie européenne*, Teksten en documenten, 2/1991, p. 3.
- 525 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1991-1992, volledig verslag van de vergadering van 23 oktober 1991, PBEG, no. 3-410, p. 169.
- 526 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1991-1992, volledig verslag van de vergadering van 23 oktober 1991, PBEG, no. 3-410, p. 178.
- 527 *Ibidem*.
- 528 *Idem*, p. 185.
- 529 Herman, Fernand, “Le beurre et l’argent du beurre” in *Europa Patria Mea*, Brussel, Didier Devillez Éditeur, 2006, p. 37.
- 530 *Idem*, p. 32.
- 531 *Idem*, p. 29.
- 532 Martens, Wilfried, *De memoires, op. cit.*, p. 285.
- 533 De preambule van het ontwerpverdrag luidt als volgt: “met als doel aan gemeenschappelijke instellingen, op basis van het subsidiariteitsbeginsel, uitsluitend die bevoegdheden toe te kennen die noodzakelijk zijn om zaken te regelen die beter gemeenschappelijk kunnen worden uitgevoerd dan door de lidstaten afzonderlijk.” Artikel 12 luidt als volgt: “De Unie treedt slechts op om zaken te regelen die beter gemeenschappelijk kunnen worden uitgevoerd dan door de lidstaten afzonderlijk, met name die taken waarvan de uitvoering optreden van de Unie vereist omdat de omvang of de gevolgen ervan de landsgrenzen overschrijden.”
- 534 Verdrag betreffende de Europese Unie, PB no. C 224, 31 augustus 1992.
- 535 *Flash*, 3 juni 1992, III/401/92/CL/ssi.
- 536 EVP-ED-Fractie, Leo Tindemans. L’Européen, Dienst documentatie, publicatie en onderzoek, p. 98.
- 537 Studiedagen, Londen, 7-11 september 1992, *Cahiers européens*, p. 13-15.

- 538 *Flash*, 9 september 1992, III/588/92.
- 539 *Flash*, 23 september 1992, III/624/92/LT.
- 540 *Flash*, 30 juni 1992, III/92/477/AV-mm.
- 541 Resolutie betreffende de resultaten van de Europese Raad van 21 en 22 juni te Kopenhagen, PB no. C 194 van 19 juli 1993.
- 542 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1993-1994, volledig verslag van de vergadering van 9 februari 1994, PBEG, no. 3-442, p. 124.
- 543 *Ibidem*.
- 544 *Idem*, p. 131.
- 545 *Idem*, p. 127.
- 546 PBEG, no. C 61 van 28 februari 1994, p. 155.
- 547 Studiedagen in Konstanz, 31 augustus-2 september 1987, *Cahiers européens*, no. 55, Luxemburg, augustus-september 1987, EVP-Fractie (CD) van het Europees Parlement, 1987, p. 60-118.
- 548 *Flash*, 1 juni 1988, II/308/88/YP/hv.
- 549 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1988-1989, volledig verslag van de zittingen van 16 en 20 januari 1989, PBEG, no. 2-373, p. 81.
- 550 *Idem*, p. 86-87.
- 551 Artikel J 4.1 van het Verdrag van Maastricht: "Het gemeenschappelijk buitenlands en veiligheidsbeleid omvat alle kwesties die betrekking hebben op de veiligheid van de Europese Unie, met inbegrip van de bepaling op termijn van een gemeenschappelijk defensiebeleid, dat mettertijd tot een gemeenschappelijke defensie zou kunnen leiden."
- 552 Voorwoord van de documenten over de uitbreiding, EVP-Fractie – Dienst onderzoek en documentatie, februari 1993.
- 553 "La neutralité de certains pays candidats est-elle compatible avec l'établissement d'une politique étrangère et de sécurité commune?", Werkdocument, Dienst onderzoek en documentatie, oktober 1993, p. 3.
- 554 "L'adhésion de l'Autriche à l'Union européenne", Compte rendu du Colloquium du Groupe EPP, Vienne, Dienst onderzoek en documentatie, 16-17 juni 1993.
- 555 "La neutralité de certains pays candidats", *op. cit.*, p. 4.
- 556 Verslag van de activiteiten van de EVP-Fractie, juli 1991-juli 1992, Inleiding, p. 2.
- 557 Herman, Fernand, *Europa Patria Mea*, *op. cit.*, p. 28.
- 558 "La responsabilité des Démocrates-Chrétiens dans un monde en pleine évolution", *Déclaration d'Athènes adoptée par le IXe Congrès du PPE*, 11-13 november 1992, Athènes, art. 227 en 228.
- 559 *Flash*, 8 april 1992, III/277/92/CL/hv.
- 560 Doc. A3-0189/92.
- 561 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1992-1993, volledig verslag van de vergadering van 20 januari 1993, PBEG, no. 3-426, p. 185.
- 562 *Idem*, p. 189.
- 563 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1992-1993, volledig verslag van de vergadering van 14 juli 1993, PBEG, no. 3-433, p. 187-188; Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1993-1994, volledig verslag van de vergadering van 17 november 1993, PBEG, no. 3-438, p. 146-147.
- 564 Besluit van 15 december 1993 betreffende de Europese Raad te Brussel op 10 en 11 december 1993.
- 565 Besluit van 9 februari 1994 betreffende de voortgang van de onderhandelingen met betrekking tot de uitbreiding met Oostenrijk, Zweden, Finland en Noorwegen.
- 566 Debatten van het Europees Parlement, Zitting 1993-1994, volledig verslag van de vergadering van 4 mei 1994, PBEG, no. 3-448, p. 146-147.
- 567 Met name François Froment-Meurice, Jean-Louis Bourlanges en Fernand Herman.
- 568 Doc. A3-0345/94, Doc. A3-0344/94, Doc. A3-0346/94, Doc. A3-0343/94, Doc. A3-0299/94, Doc. A3-0298/94, Doc. A3-0304/94.
- 569 Martens, Wilfried, *De memoires*, Brussel, Éditions Racine, 2006, p. 307.

- 570 *Idem*, p. 306.
- 571 *Idem*, p. 323.
- 572 *Idem*, p. 314.
- 573 *Ibidem*, p. 314.
- 574 *Idem*, p. 317.
- 575 Notulen – Vergadering van de fractie, CD/bem, 9 juni 1998.
- 576 Notulen – Vergadering van de fractie, CD/bem, 9 juni 1998.
- 577 Martens, Wilfried, *De memoires*, *Ibid.*, p. 338.
- 578 *Ibid.*, p. 338
- 579 Notulen van de vergadering van de EVP-Fractie op 13 juli 1999 te Brussel.
- 580 *Le Monde*, 13 januari 2007.
- 581 *Cf.* volgende hoofdstuk.
- 582 Wilfried Martens, *De memoires*, *Ibid.*, p. 340.
- 583 *Cf.* het relaas van Nicole Fontaine in *Mes combats à la présidence du parlement européen*, Plon, 2002.
- 584 Notulen van het presidium van 29 augustus 2006.
- 585 *Cf.* p. 160.
- 586 Adenauer, Konrad, “Considérations sur l’intégration”, *Cahiers Européens/Europäische Hefte/Notes from Europe*, no. 25, april 1967, p. 7.
- 587 Conclusies van het voorzitterschap.
- 588 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1992-1993, volledig verslag van de vergadering van 20 januari 1993, PBEG no. 3-426, p. 188.
- 589 EVP-ED-Fractie, *Itinéraire pour une Europe élargie - 1993-2003*, p. 9.
- 590 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1992-1993, volledig verslag van de vergadering van 23 juni 1993, PBEG no. 3-432, p. 146.
- 591 *Op. cit.*, p. 150.
- 592 Activiteitenverslag van de EVP-Fractie, juli 1992 - juli 1993, Inleiding, p. 8.
- 593 *Itinéraire pour une Europe élargie - 1993-2003*, p. 9.
- 594 Doc. A4-0081/94.
- 595 Activiteitenverslag van de EVP-Fractie, juli 1994 - juli 1995, Addendum, p. 6.
- 596 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1994-1995, volledig verslag van de vergadering van 30 november 1994, PBEG no. 4-454, p. 5.
- 597 *Itinéraire pour une Europe élargie - 1993-2003*, p. 9-10.
- 598 *Itinéraire pour une Europe élargie - 1993-2003*, p. 10.
- 599 Studiedagen te Helsinki, 26-30 augustus 1996, toespraak van Hanna Suchocka, lid van de Union of Liberty, Polen, p. 47.
- 600 Infodoc “De uitbreiding van de Europese Unie - Chronologisch overzicht”, november 1999, p. 7.
- 601 Toespraak van Wilfried Martens, fractievoorzitter van de EVP, debat van 26 juni 1997, p. 54.
- 602 *Itinéraire pour une Europe élargie - 1993-2003*, p. 11.
- 603 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1996-1997, volledig verslag van de vergadering van 16 juli 1997, PBEG no. 4-504, p. 58.
- 604 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1996-1997, volledig verslag van de vergadering van 16 juli 1997, PBEG no. 4-504, p. 125.
- 605 *Op. cit.*, p. 129.
- 606 *Ibidem*, p. 129.
- 607 *Itinéraire pour une Europe élargie - 1993-2003*, p. 12.
- 608 “Uitbreiding van de Europese Unie”, studiedag van de EVP-Fractie, Stockholm, september 1997, p. 2.
- 609 Voorstel van de EVP-Fractie voor het congres van de EVP in Toulouse van 9 tot 11 november 1997, “L’élargissement de l’Union européenne doit être un succès dans l’intérêt de tous les Européens”, 11 november 1997.
- 610 *Itinéraire pour une Europe élargie - 1993-2003*, p. 13.
- 611 Studiedagen van de EVP-Fractie te Berlijn, 4-6 mei 1998, p. 5.
- 612 *Op. cit.*, p. 43.

- 613 *Ibidem*, p. 57.
- 614 Hans-Gert Pöttering over de EU-Top van Göteborg: op 17 juni 2001 een top van goede voornemens, die niet zonder gevolgen mag blijven (2001, Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, p. 216).
- 615 Document EP 285.644, amendement op het verslag-Brok over de toetreding.
- 616 *Itinéraire pour une Europe élargie - 1993-2003*, p. 20.
- 617 *Op. cit.*, p. 20.
- 618 *Ibidem*, p. 25.
- 619 *Ibidem*, p. 25-26.
- 620 Doc. A5-0111/2004.
- 621 05/05/2003, "69 nieuwe leden bij EVP-ED-Fractie", Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, 2003, p. 74.
- 622 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2003-2004, volledig verslag van de vergadering van 3 mei 2004.
- 623 Notulen van de fractievergadering, 3 mei 2004, Straatsburg.
- 624 Studiedagen van de EVP-ED-Fractie te Boedapest, 5-8 juli 2004, publicatie van de dienst Documentatie, Publicaties en Onderzoek, p. 5.
- 625 Verklaring van Boedapest, 8 juli 2004, Studiedagen van de EVP-ED-Fractie te Boedapest, 5-8 juli 2004, publicatie van de dienst Documentatie, Publicaties en Onderzoek, p. 61.
- 626 Vergadering van het Bureau van de EVP-ED-Fractie te Gdansk, 1-2 september 2005, publicatie van de dienst Documentatie, Publicaties en Onderzoek.
- 627 Dehaene, Jean-Luc, "De Intergouvernementale Conferentie van 1996 en de toekomst van Europa", *Internationale Spectator*, juni 1995, no. xlix-6, p. 302-307.
- 628 EVP, *Manifest voor de Europese verkiezingen van 1994*, goedgekeurd door het fractiebureau van de EVP, Brussel, 3 februari 1994, p. 4.
- 629 *Op. cit.*, p. 4-5.
- 630 Doc. A4-0102/95.
- 631 De aanwezigheid van de twee grootste fracties van het Europees Parlement, de EVP en de PES, was gewenst door de fractiecoördinatoren van de parlementaire commissie, na een lange discussie. 17 werkdOCUMENTEN over specifieke onderwerpen, opgesteld door de verschillende leden van de commissie, worden bij het verslag gevoegd om de andere fracties tevreden te stellen. Activiteitenverslag van de Europese Volkspartij (EVP-Fractie), juli 1994-juli 1995, p. 225.
- 632 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1994-1995, volledig verslag van de vergadering van 16 mei 1995, PBEG no. 4-463, p. 19 en 20.
- 633 Samen met Raymonde Dury (Belgische socialiste).
- 634 Doc. A4-0068/96.
- 635 Activiteitenverslag van de EVP-Fractie (Christen-Democratische Fractie), juli 1994 - juli 1995, addendum, p. 225.
- 636 Voor een uitvoeriger beschrijving van de aanbevelingen van het verslag, zie het activiteitenverslag van de Europese Volkspartij (Christen-Democratische Fractie), juli 1995-juli 1996, p. 275-277.
- 637 Titel gebaseerd op het artikel in *La Libre Belgique*: "Ombres et lumière du nouveau traité" (Licht- en schaduwzijde van het nieuwe verdrag), 19 juni 1997, no. 170, p. 2.
- 638 José María Gil-Robles Gil-Delgado, *Passion d'Europe*, Uitgeverij Racine, EVP-ED, Brussel, 2003, p. 77-78.
- 639 *Op. cit.*
- 640 Europees Parlement, Codecisie en bemiddeling; Een wegwijzer voor de rol van het Parlement als medewetgever, juli 2007, 57 p.
- 641 RAPID. De pers- en communicatiedienst van de Europese Commissie [20.01.2005]. (SPEECH/97/200, 02/10/1997)
- 642 José María Gil-Robles Gil-Delgado, *Passion d'Europe*, *Ibidem*, p. 91-92.
- 643 Doc. A4-0347/97.
- 644 Met Dimitris Tsatsos (Griek - Fractie van de Partij van de Europese Sociaal-democraten).

- 645 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1997-1998, volledig verslag van de vergadering van 19 november 1997.
- 646 *Op. cit.*
- 647 Wilfried Martens, voorzitter van de EVP-Fractie in het Europees Parlement, verkiezingscampagne voor de Europese verkiezingen, Toulouse, 30 mei 1999.
- 648 *Les Principaux succès du Groupe du PPE*, in Vademecum van de EVP-Fractie, voor de Europese verkiezingen van juni 1999, dienst Onderzoek en documentatie van de EVP-Fractie, Brussel, januari 1999, p. 73.
- 649 Jean-Luc Dehaene, Richard von Weizsäcker en David Simon, verslag voor de Europese Commissie, Brussel, 18 oktober 1999.
- 650 *Op. cit.*, p. 1.
- 651 Zie persbericht van 27 juni 2000, "Hans-Gert Pöttering: le discours du Président Chirac montre la voie vers l'intégration européenne".
- 652 Zie persbericht van 12 mei 2000, "Hans-Gert Pöttering weist Fischers Idee eines europäischen Zwei-Kammern Parlaments zurück" / "Hans Gert Pöttering rejects Fischer's version of a two chamber European Parliament".
- 653 Zie persbericht van 4 juli 2000, "Hans-Gert Pöttering, Président du Groupe du PPE-DE au Parlement européen, répondant à Jacques Chirac, Président de la République française, sur le programme de la Présidence française de l'Union européenne".
- 654 Alain Lamassoure, *Histoire secrète de la Convention européenne*, Fondation Robert Schuman/Albin Michel, Parijs, 2004, p. 27.
- 655 Zie Infodoc, *La Convention sur l'avenir de l'Union européenne, un succès du Groupe du PPE-DE*, dienst Onderzoek, documentatie en publicatie van de EVP-ED-Fractie, Brussel, januari 2002.
- 656 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2000-2001, volledig verslag van de vergadering van 12 december 2000.
- 657 Ontwerpresolutie 11 van de EVP-ED-Fractie in het Europees Parlement "Na Nice", goedgekeurd tijdens het 14e congres van de EVP te Berlijn.
- 658 Martens, Wilfried, *De memoires, op. cit.*, p. 722.
- 659 Toespraak van Valéry Giscard d'Estaing, voormalig president van de Franse Republiek, op de studiedagen van de EVP-ED-Fractie te Parijs (6 tot 9 maart 2000), publicatie van de EVP-Fractie, p. 67.
- 660 Doc. A5-0168/2001.
- 661 Doc. B5-0405/2001.
- 662 Persbericht van 13 december 2001 van de EVP-ED-Fractie, 'Laeken European Summit 'crucial for future of Europe' - Hans-Gert Pöttering, Chairman of the EPP-ED Group in the European Parliament'
- 663 *Een grondwet voor een werkend Europa*, tekst voorgesteld door de werkgroep inzake Europees beleid aan het politiek Bureau van de EVP op 6 december 2001, te Brussel, originele versie in het Engels, vertaling niet gereviseerd, p. 15.
- 664 Conclusies van het voorzitterschap van de Europese Raad te Laken (14 en 15 december 2001), bijlage I: Verklaring over de toekomst van de Europese Unie, in *Bulletin van de Europese Unie*. no. 12, 2001, p. 20-25.
- 665 Lamassoure, Alain, *op. cit.*, p. 84.
- 666 *Idem*, p. 13-14.
- 667 *Idem*, p. 11-12.
- 668 *Idem*, p. 10.
- 669 Éditions Fondation Robert Schuman et Albin Michel, Parijs 2004.
- 670 Biblioteca nueva. Real Instituto Elcano 2005.
- 671 Lamassoure, Alain, *op. cit.*, p. 308.
- 672 *Idem*, p. 309.
- 673 Doc. A5-0368/2001.
- 674 Lamassoure, Alain, *op. cit.*, p. 51.
- 675 Cf. Brief no. 3 van de EVP-Fractie op de conventie, zitting van 23 en 24 mei 2002, in *Convention sur l'avenir de l'Union européenne*, dossier no. 3, dienst Documentatie, publicatie en onderzoek van de EVP-ED-Fractie, juni 2002, p. 3.

- 676 Doc. A5-0425/2002.
- 677 Doc. A5-0133/2002.
- 678 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, 2003, p. 168-174.
- 679 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, *op. cit.*, p. 172.
- 680 Met Dimitris Tsatsos (PES – Griek).
- 681 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2003-2004, volledig verslag van de vergadering van 24 september 2003.
- 682 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2003-2004, volledig verslag van de vergadering van 19 november 2003.
- 683 Andrew Duff (liberaal – Brit) en Klaus Hänsch (socialist – Duitser). Tot deze groep moet ook Lamberto Dini, eminent Italiaans politicus, voormalig minister van Buitenlandse Zaken en later senator, worden gerekend.
- 684 Verklaring van Elmar Brok, Lamberto Dini, Andrew Duff, Klaus Hänsch en Alain Lamassoure, leden van de conventie.
- 685 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2003-2004, volledig verslag van de vergadering van 16 december 2003.
- 686 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, Brussel, 2004, p. 115.
- 687 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2003-2004, volledig verslag van de vergadering van 21 juli 2004.
- 688 *Cf.* persbericht van 29 oktober 2004, 'Hans-Gert Pöttering on signing of the European Constitution in Rome'.
- 689 Slechts 137 afgevaardigden hebben tegen gestemd en 40 hebben zich onthouden. *Cf.* notulen van de zitting van 12 januari 2005, Doc. PE 352.981, p. 4.
- 690 Doc. A6-0070/2004.
- 691 Persbericht van 30 mei 2005 van de EVP-ED-fractievoorzitter, Wilfried Martens.
- 692 PV\569576FR, vergadering van de EVP-ED-Fractie, P3C050 Brussel, 1 juni 2005, 11 uur-13 uur.
- 693 *Ibidem.*
- 694 PV\570281FR, Vergadering van de EVP-ED-Fractie, 6 juni 2005, Straatsburg. Het is ook op deze datum dat de heer Helmer, lid van het ED-deel, uit de fractie is gezet.
- 695 Vergadering van het Bureau van de EVP-ED-Fractie, Bordeaux, 29-30 juni 2006, dienst Documentatie, publicatie en onderzoek van de EVP-ED-Fractie, december 2006, p. 11.
- 696 "Quel futur pour le traité constitutionnel: comment sortir de l'impasse?", lezing van de EVP-ED-Fractie, Brussel, 8 maart 2007, dienst Documentatie, publicatie en onderzoek van de EVP-ED-Fractie, juni 2007, p. 6-9.
- 697 Verklaring van Berlijn, "L'avenir ensemble", 1957-2007, Verklaring van de Europese Volkspartij en de EVP-ED-Fractie in het Europees Parlement, naar aanleiding van de 50e verjaardag van de ondertekening van de Verdragen van Rome, Berlijn, 24 maart 2007, publicatie van de fractie, Brussel, mei 2007.
- 698 Overweging 11 van de Verklaring van Berlijn.
- 699 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie in het Europees Parlement voor het jaar 2007, Brussel, p. 231.
- 700 *Ibidem.*
- 701 Bijdrage van Alain Lamassoure op de UMP-conventie over Europa, 30 januari 2008, te Parijs.
- 702 Europees Parlement. Zitting 2007-2008, volledig verslag van de plenaire vergadering van 13 november 2007.
- 703 *Ibidem.*
- 704 Persbericht van de EVP van 13 juni 2008: 'EPP disappointed with Irish referendum result – EPP summit will assess treaty impasse'. *Cf.* notulen van de fractievergadering van 16 juni 2008, PV\730297FR.
- 705 Persbericht van Elmar Brok van 13 juni 2008, 'Traité de Lisbonne: le processus de ratification doit continuer malgré le 'non' irlandais'.
- 706 *Bulletin Quotidien Europe*, no. 9758, 10 oktober 2008.

- 707 Activiteitenverslag van de Europese Volkspartij (Christen-Democratische Fractie), juli 1993-juli 1994, p. 276.
- 708 Activiteitenverslag van de EVP-Fractie, juli 1993 - juli 1994, p. 280.
- 709 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1993-1994, volledig verslag van de vergadering van 17 november 1993, PBEG no. 3-438, p. 117.
- 710 Activiteitenverslag van de EVP-Fractie, juli 1994 - juli 1995, p. 227.
- 711 Met Biagio de Giovanni (PES – Italiaan).
- 712 Doc. A4-0003/95.
- 713 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1994-1995, volledig verslag van de vergadering van 18 januari 1995, PBEG no. 4-456, p. 128.
- 714 Activiteitenverslag van de EVP-Fractie, juli 1994 - juli 1995, p. 224.
- 715 Activiteitenverslag van de EVP-Fractie, juli 1994 - juli 1995, p. 227-228.
- 716 Met Biagio de Giovanni (PES – Italiaan).
- 717 Doc. A4-0003/95.
- 718 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1994-1995, volledig verslag van de vergadering van 18 januari 1995, PBEG no. 4-456, p. 128-129.
- 719 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1994-1995, volledig verslag van de vergadering van 17 januari 1995, PBEG no. 4-456, p. 23.
- 720 *Idem*, p. 37.
- 721 Martens, Wilfried, *De memoires, op. cit.*, p. 688.
- 722 Activiteitenverslag van de EVP-Fractie, juli 1996-juli 1997, p. 221.
- 723 Reimer Böge, in notulen van 18 november 1997, p. 17.
- 724 Resolutie PE A4-0097/98, aangenomen op 31 maart 1998.
- 725 Doc. A4-0097/98.
- 726 Doc. A4-0240/99.
- 727 Doc. A4-0502/98.
- 728 Martens, Wilfried, *De memoires, op. cit.*, p. 688.
- 729 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1998-1999, volledig verslag van de vergadering van 15 december 1998.
- 730 Een van de Socialistische Fractie en een andere ingediend door 65 afgevaardigden van de PES en het hoofd van de fractie Hervé Fabre-Aubrespy (Europa van Nationale Staten – Fransman).
- 731 Doc. B4-0065/99; Doc. B4-0109/99; Doc. B4-0110/99.
- 732 Martens, Wilfried, *De memoires, op. cit.*, p. 689-690.
- 733 Persbericht van de EVP-Fractie van 30 juni 1999, 'Le Groupe du PPE n'approuvera pas une Commission politiquement déséquilibrée'.
- 734 Persbericht van de EVP-ED-Fractie van 15 september 1999, 'L'approbation par le Parlement européen de la Commission Prodi crée une nouvelle base de coopération entre le Parlement et la Commission' en Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1999-2000, volledig verslag van de vergadering van 14 september 1999.
- 735 Fontaine, Nicole, *Mes combats à la Présidence du Parlement européen*, Paris, Plon, 2002, p. 71.
- 736 Het akkoord (C5-0349/2000) is in de plenaire vergadering aangenomen met 365 stemmen voor en 100 tegen bij 45 onthoudingen. Een grote meerderheid van het Parlement heeft voor gestemd. De EVP-ED-Fractie stond er geheel achter, terwijl de PES-Fractie verdeeld was (51 stemmen tegen en 11 onthoudingen).
- 737 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie 2000, december 2000, p. 200.
- 738 Fontaine, Nicole, *op. cit.*, p. 78.
- 739 Trois questions à Hans-Gert Pöttering, *Le Monde*, 14 juni 2004.
- 740 Zie meer bepaald het actuele artikel I-27, paragraaf 1: 'Rekening houdend met de verkiezingen voor het Europees Parlement en na passende raadpleging, draagt de Europese Raad met gekwalificeerde meerderheid van stemmen bij het Europees Parlement een kandidaat voor het ambt van voorzitter van de Commissie voor. Deze kandidaat wordt door het Parlement bij meerderheid van zijn leden gekozen. Indien de kandidaat bij de stemming geen meerderheid behaalt, draagt de Europese Raad met gekwalificeerde meerderheid van stemmen binnen een maand een

- nieuwe kandidaat voor, die volgens dezelfde procedure door het Parlement wordt gekozen. [...]
- 741 Persbericht van de EVP-ED-Fractie van 29 juni 2004, 'Hans-Gert Pöttering sur la nomination du nouveau Président de la Commission européenne: "M. Barroso est un excellent candidat".'
- 742 Persbericht van 12 oktober 2004.
- 743 Vergadering van de EVP-ED-Fractie, maandag 25 oktober 2004, Straatsburg, PV\545819FR, 10 november 2004.
- 744 Toespraak van Hans-Gert Pöttering op 26 oktober 2004.
- 745 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2004-2005, volledig verslag van de vergadering van 17 november 2004.
- 746 Activiteitenverslag van de EVP-Fractie, juli 1992-juli 1993, p. 3.
- 747 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1993-1994, volledig verslag van de vergadering van 9 maart 1994, PBEG no. 3-445, p. 74.
- 748 Team MIMOSA, verslag aan het Europees Parlement over de werkloosheids crisis in de Europese Gemeenschap, analyse van de alternatieve strategieën, CEPI en OFCE, Parijs, april 1993.
- 749 Voor beide documenten, cf. de vergadering van de EVP-Fractie van 7 september 1993, Brussel, dienst Documentatie, 6 september 1993.
- 750 Activiteitenverslag van de EVP-Fractie, juli 1994-juli 1995, p. 273.
- 751 Doc. COM(1993)0700.
- 752 Nota 'Tenuitvoerlegging van het Witboek Groei, concurrentievermogen en werkgelegenheid', EVP-Fractie, juli 1994, p. 3-4.
- 753 Doc. A3-0122/94.
- 754 Activiteitenverslag van de EVP-Fractie, juli 1993-juli 1994, p. 86.
- 755 Doc. A3-0384/93.
- 756 Dehaene, Jean-Luc, in *Compte rendu du Sommet des Chefs de parti du PPE*, Brussel, 9 december 1993, p. 4.
- 757 Activiteitenverslag van de EVP-Fractie, juli 1997-juli 1998, p. 52.
- 758 Doc. COM(1997)0184.
- 759 Doc. T4-0584/1997.
- 760 Infodoc, 'L'emploi après le Conseil européen de Luxembourg', december 1997, p. 4-5.
- 761 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1997-1998, volledig verslag van de vergadering van 17 december 1997.
- 762 Doc. A4-0307/97.
- 763 Activiteitenverslag van de EVP-Fractie, juli 1997-juli 1998, p. 83.
- 764 Infodoc, 'Créer des emplois en Europe: les priorités du PPE et la conclusion du sommet de Cologne', p. 1.
- 765 Infodoc, 'L'emploi après le Conseil européen de Luxembourg', december 1997, p. 4.
- 766 *Idem*, p. 5.
- 767 Conclusies van het voorzitterschap van de Europese Raad te Lissabon, 23 en 24 maart 2000, p. 2.
- 768 Bijdrage tijdens de studiedagen te Rome in maart 2006.
- 769 Notulen van het fractievoorzitterschap, 10 december 2002.
- 770 EVP-ED-Fractie, 'Prioriteiten van de EVP-ED-Fractie voor 2004-2009', p. 9.
- 771 Nota 'Quatrième Sommet des Présidents des groupes parlementaires PPE-DE de l'UE à 25', 4 april 2005, p. 22.
- 772 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, 2004, p. 187.
- 773 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, 2006, p. 130.
- 774 Conclusies van het voorzitterschap van de Europese Raad te Lissabon, 23 en 24 maart 2000, p. 1.
- 775 Persbericht, 'Priorités du Parlement européen: l'Europe doit affirmer ses convictions et remobiliser les citoyens', Joseph Daul, 13 februari 2007.
- 776 Nota 'Quatrième Sommet des Présidents des groupes parlementaires PPE-DE de l'UE à 25', 4 april 2005, p. 24-25.

- 777 Nota 'Réunion du Groupe du PPE-DE: les parlements en route vers Lisbonne', 31 januari-1 februari 2006, p. 5.
- 778 In 2004, 2005, 2007.
- 779 Nota 'Réunion du Groupe du PPE-DE: les parlements en route vers Lisbonne', 31 januari-1 februari 2006, p. 5.
- 780 Persberichten van de voorjaarsbijeenkomst van de Europese Raad, 12 maart 2007, p. 1.
- 781 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2006-2007, volledig verslag van de vergadering van 14 maart 2007.
- 782 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie in het Europees Parlement, 2007, p. 199.
- 783 Verordening (EG) no. 717/2007 van het Europees Parlement en de Raad betreffende roaming op openbare mobiele telefoonnetwerken binnen de Gemeenschap
- 784 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie in het Europees Parlement, 2007, p. 275.
- 785 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2006-2007, volledig verslag van de vergadering van 23 mei 2007.
- 786 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie in het Europees Parlement, 2007, p. 275.
- 787 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie in het Europees Parlement, 2005, p. 230.
- 788 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie in het Europees Parlement, 2006, p. 334.
- 789 Cf. met name de notulen van de vergadering van de EVP-Fractie van woensdag 8 februari 2006 te Brussel, p. 1.
- 790 Dit cijfer werd meegedeeld in de vergaderzaal in Straatsburg door de voorzitter van de zitting. Cf. volledig verslag van de vergadering van het Europees Parlement van 14 februari 2006.
- 791 *Ibidem.*
- 792 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie in het Europees Parlement, 2006, p. 285.
- 793 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2006-2007, volledig verslag van de vergadering van 15 november 2006.
- 794 *Ibidem.*
- 795 Szájer, József, lid van het Europees Parlement, Bureau van de EVP-ED-Fractie, beknopt verslag 'Directive européenne sur les substances chimiques (directive "REACH")', 15 februari 2005.
- 796 *Ibidem.*
- 797 Persberichten van de EVP-ED-Fractie, door Hartmut Nassauer, 2 december 2004 en 28 april 2005.
- 798 Szájer, József, lid van het Europees Parlement, Bureau van de EVP-ED-Fractie, toelichting 'Directive communautaire sur les produits chimiques ("REACH")', 30 augustus 2005, p. 3.
- 799 Gesprek met Tanja Valentin, parlementair attaché van Hartmut Nassauer, 17 juni 2008.
- 800 Hartmut Nassauer, Ontwerpadvies van de Commissie industrie, onderzoek en energie aan de Commissie milieubeheer, volksgezondheid en voedselveiligheid inzake het voorstel voor een verordening van het Europees Parlement en de Raad inzake de registratie en beoordeling van en de vergunningverlening en beperkingen ten aanzien van chemische stoffen (REACH), 2003/0256, 4 mei 2005.
- 801 Hartmut Nassauer, 'Clear vote in the internal market committee: compromise on REACH is on track', *Flash*, Brussel, Press Office, 14 september 2005.
- 802 Doc. T4-0595/1996.
- 803 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, 2000, p. 204.
- 804 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, 2000, p. 206.
- 805 Nota 'Doha, ou l'impulsion du Groupe du PPE-DE pour une nouvelle OMC', april 2002, p. 3.

- 806 Doc. T5-0160/1999.
- 807 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2001-2002, volledig verslag van de vergadering van 11 december 2001.
- 808 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, 2003, p. 235-236.
- 809 Concepción Ferrer, Wim van Velzen, Ilkka Suominen, Paul Rübzig en Michel Hansenne.
- 810 Doc. T5-0412/2003.
- 811 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, 2006, p. 318.
- 812 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, 2007, p. 191.
- 813 Titel overgenomen van Wilfried Martens, *De memoires, op. cit.*, p. 608.
- 814 In 1969 besloten de staats- en regeringshoofden te Den Haag een meerstappenplan op te stellen voor de verwezenlijking van de Economische en Monetaire Unie (plan-Werner van 1970). In 1972 werd de muntslang in het leven geroepen, die in 1979 werd vervangen door het Europees Monetair Stelsel. Samen met het Europees Fonds voor Monetaire Samenwerking (EFMS, 1974) verzekerde dit in het decennium 1980, na de moeilijke jaren 1970 (oliecrises, internationale monetaire crises), een periode van monetaire stabiliteit in Europa: zwakke inflatie, stabiele wisselkoersen, preventie van de risico's van monetaire speculatie etc.
- 815 Bijvoorbeeld zijn politieke programma van 1979 was hier al een sterke weerspiegeling van, zie met name *Élections directes 1979, Éléments d'information sur la politique européenne vue par le Groupe Démocrate-Chrétien (Groupe du Parti Populaire Européen) du Parlement européen*, p. 167 e.v.
- 816 Martens, Wilfried, *De memoires, op. cit.*, p. 608-609.
- 817 Acte du Colloque sur l'Union économique et monétaire: un objectif pour 1992, Centre des Conférences internationales, Parijs, 5-6 oktober 1987, Fractie van de Europese Volkspartij (Christen-Democratische Fractie), 1987.
- 818 Edmond Alphandéry tijdens het colloquium 'De Europese Economische en Monetaire Unie: een doelstelling voor 1992', EVP-Fractie, Parijs, 5 en 6 oktober 1987, p. 45.
- 819 Rapport sur l'Union économique et monétaire dans la Communauté européenne, *Europe Documents*, no. 1550/1551, 20 april 1989.
- 820 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1994-1995, volledig verslag van de vergadering van 13 december 1994, PBEG no. 4-455, p. 58.
- 821 Doc. A4-132/95.
- 822 Activiteitenverslag van de Fractie van de Europese Volkspartij (Christen-Democratische Fractie), juli 1994-juli 1995, p. 51.
- 823 Doc. A4-0066/95.
- 824 Doc. A4-0112/95.
- 825 COM (95)333 definitief.
- 826 Infodoc, 'De EVP-Fractie en de voorbereiding van de overgang naar de enige munt', juli 1995, p. 2.
- 827 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1995-1996, volledig verslag van de vergadering van 24 oktober 1995, PBEG no. 4-469, p. 21.
- 828 Infodoc, 'De EVP-Fractie en de voorbereiding van de overgang naar de enige munt', juli 1995, p. 5.
- 829 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1995-1996, volledig verslag van de vergadering van 24 oktober 1995, PBEG no. 4-469, p. 14.
- 830 Infodoc, 'De EVP-Fractie en de voorbereiding van de overgang naar de enige munt', juli 1995, p. 5.
- 831 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1995-1996, volledig verslag van de vergadering van 24 oktober 1995, PBEG no. 4-469, p. 21.
- 832 'Het economisch herstel in Europa in een sociaal geïntegreerd kader', Conclusies van het voorzitterschap, Madrid, 15 en 16 december 1995.
- 833 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1995-1996, volledig verslag van de vergadering van 13 december 1995, PBEG no. 4-472, p. 198.
- 834 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1995-1996, volledig verslag van de vergadering van 16 januari 1996, PBEG no. 4-473, p. 58.

- 835 Infodoc, 'De invoering van de eenheidsmunt (na Madrid)', maart 1996, p. 3-4.
- 836 Fontaine, Nicole, *op. cit.*, p. 145.
- 837 'Europa 2000: eenheid in verscheidenheid', Actieprogramma 1994-1999 van de Europese Volkspartij, aangenomen op het Congres te Brussel van 8 t/m 10 december 1993, p. 68-69.
- 838 Europese Unie: doelstelling '96 - interparlementaire conferentie van 29 t/m 31 maart 1995 te Brussel, werkgroep E 'Voltooiing van de Economische en Monetaire Unie'.
- 839 'Le "pacte de stabilité" pour l'Europe proposé par le ministre allemand des Finances Theo Waigel', *Europe Documents*, no. 1962, 24 november 1995, p. 1-3.
- 840 Doc. A4-0371/96 ('Over het stabiliteits- en groeipact').
- 841 Doc. A4-0352/96.
- 842 Doc. A4-0192/97.
- 843 Herman, Fernand, *Europa Patria Mea, Chronique des 15 années de vie politique, économique et sociale européenne*, Didier Devillez Éditeur, 2006, p. 109.
- 844 Activiteitenverslag van de Fractie van de Europese Volkspartij (Christen-Democratische Fractie), juli 1996-juli 1997, p. 80-82.
- 845 Doc. A4-0375/96.
- 846 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1996-1997, volledig verslag van de vergadering van 27 november 1996, PBEG no. 4-491, p. 15.
- 847 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1996-1997, volledig verslag van de vergadering van 27 november 1996, PBEG no. 4-491, p. 12.
- 848 Herman, Fernand, 'Les coûts et les bénéfices de l'UEM, discours aux Journées d'études de Crète', *Cahiers Européens, op. cit.*, p. 15.
- 849 *Cf.* titel VI van het Verdrag van Maastricht, hoofdstuk 2, artikel 105, PB no. C 191 van 29 juli 1992.
- 850 *Cf.* met name artikel 109b.
- 851 Doc. A4-0372/96.
- 852 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1996-1997, volledig verslag van de vergadering van 27 november 1996, PBEG no. 4-491, p. 11.
- 853 Titel overgenomen van het Infodoc, 'De euro, een succes voor de EVP', maart 1999, dienst Documentatie, publicatie en onderzoek van de EVP-Fractie.
- 854 Beslissing van de Raad van 3 mei 1998 overeenkomstig artikel 109 j, paragraaf 4, van het verdrag, PBEG, 11 mei 1998, no. L 139, p. 30-35.
- 855 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1997-1998, volledig verslag van de vergadering van 2 mei 1998, PBEG no. 4-518, p. 128-129.
- 856 Activiteitenverslag van de Fractie van de Europese Volkspartij (Christen-Democratische Fractie), juli 1998-juli 1998, p. 80.
- 857 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2001-2002, volledig verslag van de vergadering van 16 januari 2002.
- 858 Doc. A6-0264/2007; Doc. A6-0266/2007.
- 859 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2006-2007, volledig verslag van de vergadering van 11 juli 2007.
- 860 *Ibidem.*
- 861 Persbericht van 14 oktober 2008: 'Crise financière: les leaders parlementaires du centre-droit saluent la détermination européenne.'
- 862 'Het conflict in Kosovo is niet zonder gevolgen voor de rest van Europa', resolutie van de raad van de Europese Volkspartij, 8 april 1999, Brussel.
- 863 Vrije vertaling van het persbericht van 15 april 1999, 'Learning the lessons of Kosovo'.
- 864 *Cf.* inzonderheid het persbericht van 10 februari 1999, 'Letzte Chance für eine Lösung im Kosovo nicht verpassen – Engagement der NATO muß aufrecht erhalten werden/We not miss the last chance for a solution in Kosovo – Involvement of NATO must be maintained', Doris Pack MEP.
- 865 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2000-2001, volledig verslag van de vergadering van 5 oktober 2000.
- 866 *Ibidem.*

- 867 'Het conflict in Kosovo is niet zonder gevolgen voor de rest van Europa', resolutie van de raad van de Europese Volkspartij, *op. cit.*
- 868 Mededeling van de Commissie aan de Raad en het Europees Parlement, 26 mei 1999, over het stabilisatie- en associatieproces in de landen van Zuidoost-Europa [COM(1999)235 definitief – Niet gepubliceerd in het Publicatieblad].
- 869 Paragraaf 67 van de conclusies van het voorzitterschap van de Europese Raad te Santa Maria da Feira, 19 en 20 juni 2000.
- 870 Doc. A5-0226/2002.
- 871 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, 2002, Brussel, p. 308.
- 872 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, 2005, Brussel, p. 271.
- 873 Vergadering van het Bureau van de EVP-ED-Fractie te Split, 11-12 mei 2006, publicatie van de dienst Documentatie, Publicaties en Onderzoek, p. 7.
- 874 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, Brussel, 2006, p. 112.
- 875 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, Brussel, 2007, p. 130.
- 876 Persbericht van Joseph Daul, 17 februari 2008, 'Il est impératif de préserver la paix au Kosovo'/'Imperative to preserve peace in Kosovo'
- 877 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2007-2008, volledig verslag van de vergadering van 20 februari 2008.
- 878 Doc. A6-0399/2005.
- 879 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2005-2006, volledig verslag van de vergadering van 18 januari 2006.
- 880 *Cf.* mededeling van de Commissie, 12 mei 2004, 'Europees nabuurschapsbeleid – Strategiedocument' [COM(2004)373 – Niet gepubliceerd in het Publicatieblad].
- 881 Verslag over het Europees nabuurschapsbeleid, *op. cit.*, p. 16 en 17.
- 882 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2005-2006, volledig verslag van de vergadering van 18 januari 2006.
- 883 PV\597850FR van de fractievergadering van 11 januari 2006, Brussel, p. 3.
- 884 *Ibidem.*
- 885 Gemeenschappelijke ontwerpresolutie B6-0038/2004 van 15 september 2004.
- 886 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2004-2005, volledig verslag van de vergadering van 14 september 2004.
- 887 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, 2004, p. 295.
- 888 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, 2004, p. 296.
- 889 Notulen van de fractievergadering, 25 oktober 2004, Straatsburg.
- 890 Notulen van de fractievergadering, 28 oktober 2004, Straatsburg.
- 891 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, 2005, p. 154.
- 892 Notulen van de vergadering van de EVP-ED-Fractie te Straatsburg, donderdag 7 juli 2005, p. 1.
- 893 Notulen van de fractievergadering, 8 september 2005, Straatsburg.
- 894 Notulen van de fractievergadering, 1 februari 2006, Brussel.
- 895 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, 2006, p. 288.
- 896 Notulen van de fractievergadering, 16 maart 2006, Straatsburg.
- 897 Notulen van de fractievergadering, 5 september 2006, Straatsburg; notulen van de fractievergadering, 24 oktober 2006, Straatsburg.
- 898 Notulen van de fractievergadering, 12 december 2006, Straatsburg.
- 899 Studiedagen van de EVP-ED-Fractie over Wit-Rusland, 8 februari 2007, Brussel, publicatie van de dienst Documentatie, Publicaties en Onderzoek.
- 900 Persbericht van Jacek Protasiewicz van 29 september 2008, 'Elections in Belarus: Initial results show election process in Belarus is still far from democratic'.
- 901 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, 2004, p. 299.
- 902 Persbericht van Elmar Brok, 22 november 2004, 'Präsidentchaftswahlen in der Ukraine: Wahlbetrug wird politische Konsequenzen seitens der EU nach sich ziehen müssen'.
- 903 Notulen van de fractievergadering, 1 december 2004, Brussel.
- 904 Notulen van de fractievergadering, 5 januari 2005, Brussel.
- 905 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, 2005, p. 258.

- 906 EVP-ED-Fractie, persbericht van 12 december 2005.
- 907 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2006-2007, volledig verslag van de vergadering van 12 juli 2007.
- 908 EVP-ED-Fractie, persbericht van 2 oktober 2007.
- 909 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2004-2005, volledig verslag van de vergadering van 23 februari 2005.
- 910 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, 2005, p. 261.
- 911 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2004-2005, volledig verslag van de vergadering van 23 februari 2005.
- 912 Notulen van de fractievergadering, 21 februari 2005, Straatsburg.
- 913 Doc. B6-0541/2006.
- 914 Persbericht van 13 augustus 2008 met de toespraak van voorzitter Pöttering over de situatie in Georgië.
- 915 Persbericht van Joseph Daul van 11 augustus 2008, 'Caucase: appel au cessez-le-feu immédiat'.
- 916 Persbericht van Vytautas Landsbergis, 9 augustus 2008, 'Russian expansionist doctrine is becoming a reality'.
- 917 Doc. P6_TA(2006)0456.
- 918 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2008-2009, volledig verslag van de vergadering van 1 september 2008.
- 919 Doc. A6-0135/2005.
- 920 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, 2005, p. 171.
- 921 Doc. A6-0135/2005, p. 12.
- 922 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2006-2007, volledig verslag van de vergadering van 9 mei 2007.
- 923 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, 2005, p. 172.
- 924 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, 2007, p. 279.
- 925 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2006-2007, volledig verslag van de vergadering van 9 mei 2007.
- 926 *Ibidem*.
- 927 Notulen van de fractievergadering, 13 juni 2007, Brussel, p. 1.
- 928 Notulen van de fractievergadering, 7 november 2007, Brussel, p. 1.
- 929 *Cahiers Européens/Europäische Hefte/Notes from Europe*, Studiedagen te Vouliagmeni, 29 april tot 3 mei 1996, EVP-Fractie, p. 55-59.
- 930 *Cahiers Européens/Europäische Hefte/Notes from Europe*, Studiedagen te Vouliagmeni, 29 april tot 3 mei 1996, EVP-Fractie, p. 55.
- 931 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, Brussel, 2001 p. 229.
- 932 *Idem*, p. 231.
- 933 *Ibidem*.
- 934 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, Brussel, 2001, p. 232.
- 935 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie van 2007, Brussel, p. 180.
- 936 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2004-2005, volledig verslag van de vergadering van 13 december 2004.
- 937 Studiedagen van de EVP-ED-Fractie over Turkije, 23-24 september 2004, dienst Documentatie, publicatie en onderzoek, Brussel, 2004, p. 8.
- 938 Aanbeveling van de Europese Commissie over de vorderingen van Turkije op de weg naar toetreding, Brussel, 6 oktober 2004, COM(2004)656 definitief.
- 939 Doc. A6-0063/2004.
- 940 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2004-2005, volledig verslag van de vergadering van 13 december 2004.
- 941 *Ibidem*.
- 942 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie van 2004, Brussel, p. 312.
- 943 Doc. A6-0269/2006
- 944 COM(2006)649 definitief.
- 945 'Liberté et sécurité intérieure dans l'Union européenne', documentatie van de EVP-Fractie, juli 1995.

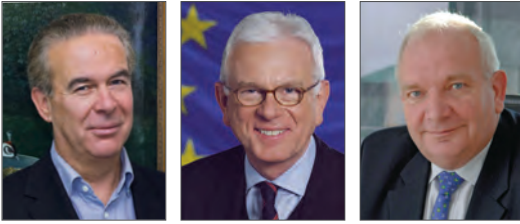
- 946 *Argumentaires du Groupe du PPE*, 'Élections européennes de juin 1994', secretariaat van de EVP-Fractie van het Europees Parlement, p. 85.
- 947 Doc. B3-0171/94; B3-0200/94.
- 948 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, juli 1989-juli 1990, Europees Parlement, EVP-Fractie (CD-Fractie), september 1990, p. 15.
- 949 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1992-1993, volledig verslag van de vergadering van 17 november 1992, PBEG no. 3-424, p. 81.
- 950 Fontaine, Pascal, 'Note de réflexion, L'Europe et ses sept architectes', Brussel, 17 juli 1991.
- 951 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1992-1993, volledig verslag van de vergadering van 14 juli 1993, PBEG no. 3-433, p. 174-175.
- 952 Overgenomen van de toespraak van Günther Beckstein, minister van de deelstaat Beieren, voor de EVP-Fractie tijdens de studiedagen te Estoril (Portugal) van 27 juni tot 1 juli 1994, *Cahiers Européens/Europäische Hefte/Notes from Europe*, no. 66, juni-juli 1994, p. 67.
- 953 Elf permanente leden behoren tot de EVP-Fractie en met de benoeming van Maria Paola Columbo Svevo (Italiaanse) ging ook het vicevoorzitterschap van de commissie naar de fractie.
- 954 *Manifest voor de Europese verkiezingen van 1994*, goedgekeurd door het fractiebureau van de EVP, Brussel, 3 februari 1994, p. 2.
- 955 Activiteitenverslag van de Fractie van de Europese Volkspartij (christendemocratische fractie), juli 1994-juli 1995, p. 209.
- 956 Doc. A4-0136/95.
- 957 Verslag van Sir Jack Stewart-Clark in naam van de Onderzoekscommissie Drugsproblemen in de Lid-Staten van de Gemeenschap, over de resultaten van het onderzoek, Luxemburg, Bureau voor officiële publicaties der Europese Gemeenschappen, september 1986.
- 958 Activiteitenverslag van de Fractie van de Europese Volkspartij (Christen-Democratische Fractie), juli 1996-juli 1997, p. 168.
- 959 *Cf.* inleiding van het verslag A4-0136/95, *o.c.*
- 960 Activiteitenverslag van de Fractie van de Europese Volkspartij (Christen-Democratische Fractie), juli 1996-juli 1997, p. 168.
- 961 Doc. A4-0157/98.
- 962 Activiteitenverslag van de Fractie van de Europese Volkspartij (Christen-Democratische Fractie), juli 1997-juli 1998, p. 150.
- 963 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1997-1998, volledig verslag van de vergadering van 15 januari 1998.
- 964 Activiteitenverslag van de Fractie van de Europese Volkspartij (christendemocratische fractie), juli 1998-juli 1999, p. 218.
- 965 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1998-1999, volledig verslag van de vergadering van 5 oktober 1998.
- 966 *Cf.* noot 1 van Infodoc 'Le Groupe du PPE-DE à la pointe du combat contre le terrorisme', Brussel, oktober 2001, p. 1.
- 967 Doc. A4-0368/96.
- 968 *Idem*, p. 12.
- 969 *Idem*, p. 15.
- 970 Activiteitenverslag van de Fractie van de Europese Volkspartij (christendemocratische fractie), juli 1996-juli 1997, p. 174-175.
- 971 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1996-1997, volledig verslag van de vergadering van 29 januari 1997.
- 972 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2001-2002, volledig verslag van de vergadering van 12 september 2001.
- 973 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2001-2002, volledig verslag van de vergadering van 3 oktober 2001.
- 974 Infodoc, 'Le Groupe du PPE-DE à la pointe du combat contre le terrorisme', dienst Documentatie, publicatie en onderzoek, EVP-ED-Fractie, oktober 2001.

- 975 EVP-ED-Fractie, 'Prioriteiten van de EVP-ED-Fractie voor 2004-2009, Beleids-ideeën', p. 27.
- 976 Doc. B3-1461/91; Doc. B3-0432/92.
- 977 Doc. A3-0382/92.
- 978 *Argumentaires du Groupe du PPE*, 'Élections européennes de juin 1994', secretariaat van de EVP-Fractie in het Europees Parlement, p. 85.
- 979 Doc. B3-1691/93; Doc. B3-1692/93; Doc. B3-1724/93.
- 980 *Agence Europe*, no. 648, 25 februari 1995, p. 2.
- 981 *Cf.* Infodoc, 'Justitie en binnenlandse zaken', dienst Onderzoek en documentatie van de EVP-Fractie, mei 1997.
- 982 Doc. A4-0335/95.
- 983 *Idem*, p. 10.
- 984 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1994-1995, volledig verslag van de vergadering van 14 maart 1996, PBEG no. 4-478, p. 241.
- 985 *Cf. infra*.
- 986 Doc. A4-0110/99.
- 987 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1998-1999, volledig verslag van de vergadering van 23 maart 1999.
- 988 *Ibidem*.
- 989 Doc. A5-0003/2002.
- 990 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2001-2002, volledig verslag van de vergadering van 6 februari 2002.
- 991 *Ibidem*.
- 992 Doc. A6-0049/2006.
- 993 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2005-2006, volledig verslag van de vergadering van 14 maart 2006.
- 994 *Ibidem*.
- 995 Nassauer, Hartmut, 'La politique en matière d'immigration et d'asile politique et la protection des frontières', studiedagen te Helsinki (Finland, 26 tot 30 augustus 1996).
- 996 Activiteitenverslag van de Fractie van de Europese Volkspartij (christendemocratische fractie), juli 1994-juli 1995, p. 209.
- 997 Doc. A4-0315/96.
- 998 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1996-1997, volledig verslag van de vergadering van 13 november 1996.
- 999 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 1998-1999, volledig verslag van de vergadering van 9 februari 1999.
- 1000 'Compte rendu de l'audition du Groupe du PPE-DE sur l'immigration', Brussel, dienst Documentatie, publicatie en onderzoek van de EVP-ED-Fractie, 29 maart 2001.
- 1001 Studiedagen te Thessaloniki (Griekenland), van 7 tot 11 mei 2001, Fractie van de Europese Volkspartij (Christendemocraten) en Europese Democraten in het Europees Parlement, Brussel, 2001, p. 19-20.
- 1002 Doc. A6-0339/2007.
- 1003 Persbericht van 18 juni 2008, 'Patrick Gaubert réagit à l'adoption du rapport sur la directive retour'.
- 1004 'De 'Decalooq' van de prioriteiten van de EVP-ED-Fractie; Een politieke strategie voor 2008-2009', Brussel, maart 2008, p. 9-13.
- 1005 Studiedagen van de EVP-ED-Fractie te Parijs van 2 tot 4 juli 2008, interne publicaties van de fractie, oktober 2008, p. 17.
- 1006 EVP, programma van Athene, november 1992.
- 1007 EVP, 'Een Unie van waarden', definitieve tekst van het 14e congres van de EVP, Berlijn, januari 2001.
- 1008 Gemeenschappelijke verklaring van de Europese Volkspartij en de EVP-ED-Fractie in het Europees Parlement, naar aanleiding van de 50e jaardag van de ondertekening van de Verdragen van Rome, Berlijn, 24 maart 2007, (10).

- 1009 Cf. hoofdstuk 34.
- 1010 Pöttering, Hans-Gert, 'De Europese Unie: waarden-beleid-economie', Toespraak in het Koninklijk Universitair Centrum Maria Cristina, El Escorial, 4 mei 2006.
- 1011 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2004-2005, volledig verslag van de vergadering van 11 januari 2005.
- 1012 Pöttering, Hans-Gert, 'Toespraak bij de voorstelling van de EVP-ED-Fractie aan Zijne Heiligheid paus Benedictus XVI', Vaticaan, 30 maart 2006.
- 1013 Pöttering, Hans-Gert, 'De Europese Unie: waarden – beleid - economie'. toespraak in het Koninklijk Universitair Centrum Maria Cristina, El Escorial, 4 mei 2006.
- 1014 'Toespraak van paus Johannes Paulus II tijdens het bezoek aan het Europees Parlement', Europapaleis te Straatsburg (Frankrijk), 11 oktober 1988.
- 1015 EVP-ED-Fractie, 'Dialogues entre l'Église orthodoxe et le Groupe du PPE-DE au Parlement européen', 2007, p. 11.
- 1016 Pöttering, Hans-Gert, 'Homme Religion Europe – L'Union européenne, une communauté de valeurs', p. 9.
- 1017 Persbericht van 24 juli 2008, 'The EPP-ED Group in the European Parliament forges new links with Eastern European churches and political representatives'.
- 1018 Nassir Alassaf, ambassadeur van Soedan en voorzitter van de Arabische ambassadeurs, Aicha Belarbi, Marokkaans ambassadeur, Abdulazeez Al-Sharikh, ambassadeur van Koeweit, Soliman Awaad, ambassadeur van Egypte, Alia Bouran, ambassadeur van Jordanië, Chawki Armali, de Palestijnse gevolmachtigde en Mohamed Zaaf, directeur van het verbindingsbureau van de Arabische Liga te Brussel.
- 1019 Handelingen van het Europees Parlement, Zitting 2001-2002, volledig verslag van de vergadering van 24 oktober 2001.
- 1020 Notulen van de vergadering van het voorzitterschap en de leiders van de nationale delegaties van de EVP-ED-Fractie, eiland Réunion, 27-30 oktober 2003.
- 1021 'Invloed van de visie van Robert Schuman op het Europa van nu', toespraak aan de universiteit Andrásy, Boedapest, 30 mei 2006.
- 1022 In 'Recht op vrijheid van meningsuiting en respect voor godsdienst', toespraak in de plenaire vergadering van het Europees Parlement, Straatsburg, 15 februari 2006.
- 1023 Pöttering, Hans-Gert, 'The Role of the European Union in the World - our Common Transatlantic Responsibility', toespraak op de Harvard-universiteit, te Cambridge (Verenigde Staten), 10 oktober 2006.
- 1024 Notulen van de gemeenschappelijke conferentie over het christendom en de islam, 26-27 september 2002.
- 1025 *Itinéraire pour une Europe élargie 1993-2003, op. cit.*, p. 34.
- 1026 Notulen van het voorzitterschap van de EVP-ED-Fractie, 13 maart 2000.
- 1027 Notulen van het voorzitterschap van de EVP-ED-Fractie, 14-15 september 2000.
- 1028 Notulen van het voorzitterschap van de EVP-ED-Fractie, 13 december 2000.
- 1029 Notulen van het voorzitterschap van de EVP-ED-Fractie, 4 juli 2001.
- 1030 Notulen van het voorzitterschap van de EVP-ED-Fractie, 5 februari 2002.
- 1031 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, 2002, p. 133.
- 1032 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, 2003, p. 185.
- 1033 Cf. website van het EIN.
- 1034 Brochure van de zomeruniversiteit van het EIN te Oxford, 2002, p. 1.
- 1035 Cf. website van het EIN.
- 1036 Met uiteenlopende thema's als de hervorming van de openbare diensten, het concurrentievermogen en de innovatiekracht, het economisch, monetair en fiscaal beleid, de uitdagingen van de wereldwijde veiligheid, de demografische verandering en immigratie, de mondialisering, het scheppen van banen in Europa, het Europese gouvernement, terrorisme en de binnenlandse veiligheid, het energie- en milieubeleid, de digitale economie en de geografische grenzen van de Europese Unie.
- 1037 Over duurzame landbouw en voedselveiligheid.
- 1038 Brochure van de zomeruniversiteit te Oxford, *op. cit.*, 2002.

- 1039 Brochure van de zomeruniversiteit te El Escorial, 2003.
- 1040 Brochure van de zomeruniversiteit te Berlijn, 2004.
- 1041 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, 2005, p. 127.
- 1042 Activiteitenverslag van de EVP-ED-Fractie, 2007, p. 154-155.
- 1043 *Bulletin de l'agence Europe*, 17 september 2008.
- 1044 Brochure van het EIN over de zomeruniversiteit, 18-20 september 2008, Fiuggi, Italië, EVP-ED-Fractie, oktober 2008.
- 1045 Activiteitenverslag juli 1984-juli 1985 van de Fractie van de Europese Volkspartij (Christen-Democratische Fractie), september 1985, p. 271.
- 1046 *Idem*, p. 272.
- 1047 Noot van M.B. Scarascia Mugnozza over de organisatie van de bezoeken van G. Saridakis aan christen-democratische fracties van de nationale parlementen en de christen-democratische partijen, Brussel, 19 maart 1991.
- 1048 Zoals aan de vooravond van die van Göteborg, tijdens de top van 21 en 22 mei 2001.
- 1049 Top van 4-5 april 2002 over de Conventie over de toekomst van Europa en de uitbreiding.
- 1050 Bijvoorbeeld de top van 15 april 2008 over vrijheid, veiligheid en rechtvaardigheid in Europa.
- 1051 Persbericht van 13 oktober 2008, '9th Summit of the Chairmen of the EPP-ED Parliamentary Groups in the EU: cooperation is vital in times of economic and financial crisis'.
- 1052 Gesprek in *Agence Europe*, 3 november 2008.
- 1053 Gesprek in *Agence Europe*, 3 november 2008.
- 1054 Interne notulen van de EVP-ED-Fractie van 18 februari 2009, 'EPP-ED Group, Presidency Visit to Moscow'.
- 1055 Jean Monnet was in 1919 aangesteld als adjunct-secretaris-generaal van de Volkerenbond wegens zijn bijdrage in de coördinatie van de Frans-Britse oorlogsinspanning. In 1923 nam hij ontslag uit de Volkerenbond, die er niet slaagde het fascisme in te dijken.
- 1056 'Note au gouvernement provisoire français', Jean Monnet, *Mémoires*, Paris, Fayard, 1976, p. 263.
- 1057 Notulen van de vergadering van het Bureau van de Gemeenschappelijke Vergadering, 21 november 1953.
- 1058 AC/GDC/COR/1111/MM, Lijst met medewerkers van de CD-Fractie, Straatsburg, 19 maart 1958.

Pascal Fontaine is doctor in de politicologie aan de Universiteit van Parijs. Hij was de laatste assistent van Jean Monnet, de 'vader van Europa', met wie hij van 1974 tot 1979 heeft samengewerkt. Vanaf 1981 was hij administrateur bij de EVP-Fractie, van 1984 tot 1987 kabinetschef van de Voorzitter van het Europees Parlement, Pierre Pflimlin, en van 1995 tot 2008 adjunct-secretaris-generaal van de EVP-Fractie. Sindsdien is hij aan de fractie verbonden als bijzonder adviseur.

Hans-Gert Pöttering, lid van het Europees Parlement sinds 1979, was van 1999 tot 2007 Voorzitter van de EVP-ED-Fractie. Van 2007 tot 2009 was hij Voorzitter van het Europees Parlement en in juni 2009 werd hij herkozen als Europees Parlements lid.

Joseph Daul, lid van het Europees Parlement sinds 1999, werd in 2007 Voorzitter van de EVP-Fractie. In juni 2009 werd hij opnieuw verkozen tot Fractievoorzitter.

Reis naar het hart van Europa 1953-2009

Dit boek laat u de rol ontdekken van één van de grootste politieke krachten binnen het Europees Parlement, vanaf haar oprichting in 1953 tot aan de grote overwinning bij de Europese verkiezingen van juni 2009.

De Christen-Democratische Fractie, later EVP-Fractie, verenigt het merendeel van de gematigde, conservatieve en centrumpartijen van de zevenentwintig lidstaten. De beleidslijnen van deze fractie zijn in toenemende mate van doorslaggevende invloed op de besluitvorming in de Europese Unie. De EVP-Fractie was de hoofdrolspeler bij grote Europese gebeurtenissen, van het ontstaan van de Gemeenschap tijdens de Koude Oorlog tot aan de creatie van de binnenlandse markt en de invoering van de euro, en van de hereniging van het continent na de val van de Muur in 1989 tot aan de gevolgen van de mondialisering en de economische crisis. Maar in de eerste plaats is de EVP-Fractie een groep mensen die dezelfde waarden delen en op dezelfde manier betrokken zijn bij de opbouw van Europa.

Dit boek is geschreven aan de hand van nooit eerder gepubliceerde archiefstukken en interviews en is een bron van waardevolle informatie voor iedereen die de geschiedenis van de opbouw van Europa beter wil leren kennen en begrijpen.

Omslagillustratie

Vincent Van Gogh, *Korenveld onder onweerslucht*,
1890, detail. © Van Gogh Museum, Amsterdam

ISBN 978-2-87386-671-6

9 782873 866716

LANNOO